AKADÉMIA POLICAJNÉHO ZBORU
V BRATISLAVE
Katedra trestného práva

Veronika Marková (ed.)

AKTUÁLNE OTÁZKY TRESTNÉHO PRÁVA V TEÓRII A PRAXI

5.ročník

Zborník príspevkov z 5. ročníka interdisciplinárnej celoštátnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou

konanej

dňa 21. marca 2017

Bratislava 2017

Aktuálne otázky trestného práva v teórii a praxi – 5. ročník
Interdisciplinárna celoštátna vedecká konferencia s medzinárodnou účasťou
21. marec 2017
Katedra trestného práva Akadémie Policajného zboru v Bratislave

Konferencia bola organizovaná ako plánovaná úloha katedry v roku 2017 v súlade s celoročným plánom Akadémie PZ v Bratislave.

Vedecký výbor konferencie:

doc. JUDr. Lucia KURILOVSKÁ, PhD. Akadémia Policajného zboru v Bratislave
doc. JUDr. Štefan KOČAN, PhD. Akadémia Policajného zboru v Bratislave
doc. JUDr. Miroslava VRÁBLOVÁ, PhD. Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Organizačný výbor:

pplk. JUDr. Veronika Marková, PhD. (predseda organizačného výboru)
mjr. JUDr. Daniela Benedeková, PhD.
JUDr. Ladislav Balún
JUDr. Vladimír Baláž

Recenzenti:

doc. JUDr. Štefan Kočan, PhD.
doc. JUDr. Peter Polák, PhD.

Zborník zostavila:
© pplk. JUDr. Veronika Marková, PhD., Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Autor tohto zborníka nezodpovedá za jazykovú a obsahovú stránku príspevkov a prípadné práva tretích osôb.
Rukopis neprešiel jazykovou úpravou.

Vzor citácie:
MARKOVA, V. ed., 2017. *Aktuálne otázky trestného práva v teórii a praxi. Zborník príspevkov z 5. roč. interdisciplinárnej celoštátnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou [online]*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave. ISBN 978-80-8054-731-8.

Vzor citácie príspevku:
BAHURINSKÁ, Z., 2017. Sexuálne zneužívanie detí so zdravotným znevýhodnením/postihnutím. In: MARKOVÁ, V. ed., 2017. *Aktuálne otázky trestného práva v teórii a praxi: Zborník príspevkov z 5. roč. interdisciplinárnej celoštátnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou [online]*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, s. 11 – 19. ISBN 978-80-8054-731-8.

ISBN 978-80-8054-731-8
EAN 9788080547318

OBSAH

Úvodné slovo.....7

TRESTNÉ PRÁVO HMOTNÉ

BAHURINSKÁ, Zuzana

SEXUÁLNE ZNEUŽÍVANIE DETÍ SO ZDRAVOTNÝM ZNEVÝHODNENÍM/POSTIHNUTÍM 11

DENSKÝ, Michal - GANCÁROVÁ, Sylvia

ZVYŠOVANIE KOMPETENCIÍ PRÍSLUŠNÍKOV POLICAJNÉHO ZBORU V PROBLEMATIKE RIEŠENIA DOMÁCEHO NÁSILIA.....20

DIANIŠKA, Gustáv - STRÉMY, Tomáš

ALTERNATÍVNE TRESTY VS. VEREJNOSŤ 27

DWORZECKI, Jacek - NOWICKA, Izabela

LEGAL AND ORGANIZATIONAL ASPECTS OF THE FIGHT AGAINST TERRORISM BY THE POLICE IN POLAND. AN OUTLINE OF THE ISSUES 36

FIRSTOVÁ, Jana

UPLATŇOVÁNÍ TRESTNÍCH OPATŘENÍ VŮČI DELIKVENTNÍ MLÁDEŽI V ČR – TRESTNĚPRÁVNÍ KONTRA SOCIÁLNĚ PSYCHOLOGICKÝ POHLED 47

HAMRANOVÁ, Denisa

APLIKAČNÉ PROBLÉMY V PRÍPADOCH STANOVENIA HODNOTY OBVYKLE JEDNORAZOVEJ DÁVKY.....56

HULLOVÁ, Monika

ZAHRANIČNÉ SKÚSENOSTI S KONTROLOU TRESTNEJ ČINNOSTI SÚVISIACEJ SO SEXUÁLNYM ZNEUŽÍVANÍM V OBLASTI TRESTNÉHO PRÁVA *(RUSKÁ FEDERÁCIA A NEMECKÁ SPOLKOVÁ REPUBLIKA)* 65

HYŽOVÁ, Katarína

KOMPARÁCIA PRÁVNEJ ÚPRAVY PRI TRESTNOM STÍHANÍ MLADISTVÝCH V ČESKEJ REPUBLIKE A SLOVENSKEJ REPUBLIKE.....78

KORGO, Dušan

TRESTNOPRÁVNE MOŽNOSTI OBRANY V KONKRÉTNEJ PRAXI 91

KURILOVSKÁ, Lucia - ŠIŠULÁK, Stanislav

TRESTNÝ ČIN „NEBEZPEČNÉ PRENASLEDOVANIE“ V KYBERNETICKOM PROSTREDÍ 95

MAŠĽANYOVÁ, Darina - ZEMAN, Štefan

ZMENY V TRESTNOM ZÁKONE USKUTOČNENÉ ZÁKONOM Č. 316/2016 Z. Z. 105

MIKOLAJ, Jozef

PROBLEMATIKA APLIKÁCIE PRIESTUPKOVEJ RECIDÍVY PRI ZLOČINE TÝRANIA BLÍZKEJ A ZVERENEJ OSOBY V PRAXI.....113

NOVOTNÝ, František

NUTNÁ OBRANA A AUTOMATICKÁ OBRANNÁ ZAŘÍZENÍ.....122

ODLER, Robert

TRESTNÉ ČINY PÁCHANÉ NA SLOVENSKO – UKRAJINSKEJ ŠTÁTNEJ HRANICI 129

POLCAR, Miroslav

NEPOSKYTNUTÍ POMOCI PŘI DOPRAVNÍ NEHODĚ NA POZEMNÍ KOMUNIKACI.....142

SIVÁČKOVÁ, Lucia

TREST DOMÁCEHO VÄZENIA.....159

SVATOŠ, Roman

KRIMINÁLNÍ RECIDIVA.....167

SVOBODA, Ivo - ŠIŠULÁK, Stanislav

MOŽNOSTI POSTIHU TRESTNÝCH ČINŮ Z NENÁVISTI VE SVĚTLE USTÁLENÉ JUDIKATURY.....175

TRESTNÉ PRÁVO PROCESNÉ

BALGA, Jozef

OCHRANA FYZICKÝCH OSÔB PRI SPRACOVANÍ OSOBNÝCH ÚDAJOV V SYSTÉME JUSTIČNEJ A POLICAJNEJ SPOLUPRÁCE.....193

BENEDEKOVÁ, Daniela

„KORUNNÝ SVEDOK“ 201

ČENTÉŠ, Jozef - JAVORSKÝ, Vladimír

ZÁKONNOSŤ PROCESU A PRIEBEHU DOKAZOVANIA V TRESTNOM KONANÍ.....209

DRUGDA, Juraj

POSTAVENIE OBETÍ TRESTNÝCH ČINOV V PRÁVE EÚ 216

FELCAN, Miroslav - CUĽBA, Martin

VÝROK UZNESENIA ORGÁNU ČINNÉHO V TRESTNOM KONANÍ - RUTINA ALEBO UMENIE ?.....221

KLIMEK, Libor

JUDIKATÚRA SÚDNEHO DVORA EURÓPSKEJ ÚNIE UPAVUJÚCA POSTAVENIE OBETÍ TRESTNÝCH ČINOV.....230

KUŠNIER, Marián

VYŠETROVANIE TRESTNÝCH ČINOV EXTRÉMIZMU PO NOVELE TRESTNÝCH KÓDEXOV 240

MÁLIK, Jaroslav - JAKUBÍKOVÁ, Františka

VYUŽITIE INŠTITÚTU „AGENT“ Z POHĽADU TRESTNÉHO PRÁVA PROCESNÉHO.....245

PÁSZTOROVÁ, Edina

PROSTRIEDKY OPERATÍVNO PÁTRACEJ ČINNOSTI VYUŽÍVANÉ V MAĎARSKU.....259

ROMŽA, Sergej

PRÁVO OBVINENÉHO NAZERAŤ DO SVOJICH POZNÁMOK V PRIEBEHU VÝSLUCHU 264

SRHOLEC, Miroslav

PREKÁŽKA RÝCHLOSTI TRESTNÉHO KONANIA – PREPOČÚVANIE.....271

ŠANTA, Ján

NIEKTORÉ ŠPECIFIKÁ DOKAZOVANIA DAŇOVÝCH ZLOČINOV.....278

TITTLOVÁ, Marcela

MOŽNOSTI POUŽITIA INFORMAČNO-TECHNICKÝCH PROSTRIEDKOV V NEPROCESNEJ ROVINE.....289

VIKTORYOVÁ, Jana - BLATNICKÝ, Jaroslav

VEDECKÝ VÝSKUM V TEÓRII DOKAZOVANIA.....295

VOJTUŠ, František

ANALÝZA RÝCHLOSTI PRÍPRAVNÉHO KONANIA ZA POMOCI ŠTATISTICKÝCH METÓD 303

ZÁMEK, David

TEORIE PLODŮ OTRÁVENÉHO STROMU NÁZOROVÉ KONTRASTY 319

ŽOFČÁK, Michal

NA NEZÁKONNOSTI NIE JE MOŽNÉ POSTAVIŤ ZÁKONNOSŤ 327

SÚVISIACE VEDY, VEDNÉ DISCIPLÍNY A ODBORY

KRÁSNA, Patrícia

NOVODOBÁ KOMUNIKÁCIA MLÁDEŽE V ON-LINE SVETE, JEJ NÁSTRAHY A NARASTAJÚCE RIZIKÁ.....337

KŘÍHA, Josef

PROBLÉMOVÉ ASPEKTY POTÍRÁNÍ „JINÉ PROTISPOLEČENSKÉ ČINNOSTI“ V OPTICE VYBRANÝCH USTANOVENÍ SPRÁVNÍHO A TRESTNÍHO PRÁVA (APLIKAČNÍ MONITORINGÚČINNÉ PRÁVNÍ ÚPRAVY ČR).....344

LACIAKOVÁ, Lucia - MORAVANSKÝ, Norbert

POVINNOSŤ ZDRAVOTNÍCKYCH PRACOVNÍKOV DODRŽIAVAŤ MLČANLIVOSŤ A MOŽNÉ TRESTNOPRÁVNE NÁSLEDKY JEJ PORUŠENIA 363

LIČKOVÁ, Monika

HLAVNÉ PRINCÍPY, ZÁSADY A ŠPECIFIKÁ KONANIA VEDENÉHO PRED NÁRODNOU BANKOU SLOVENSKA.....370

ŠKORCOVÁ, Lucia - KOLLÁR, Pavol

SÚČASNÁ POLEMIKA O ĽUDSKÝCH PRÁVACH PÁCHATEĽOV TERORIZMU.....380

ZÁVERY.....388

Úvodné slovo

Tak ako v predchádzajúcich rokoch, aj v roku 2017 sa katedra trestného práva rozhodla usporiadať ďalší, v poradí už 5. ročník, interdisciplinárnej celoštátnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou na tému **„Aktuálne otázky trestného práva v teórii a v praxi."**

Katedra trestného práva bola podobne ako po minulé roky veľmi poctená zo záujmu viacerých odborníkov z oblasti trestného práva, ako aj súvisiacich vedných disciplín a odborov a sme radi, že organizovanie tejto konferencie sa v tomto roku dočkalo v poradí už šiesteho pokračovania. Podľa predchádzajúcich ročníka pokračujeme v jej organizovaní prezenčným spôsobom a sme veľmi radi, že o viaceré diskusie na odborné témy majú záujem aj odborníci z praxe, ktorí realizujú skrátené vyšetrovanie a vyšetrovanie.

Hlavným cieľom konferencie bolo na základe tradície pokračovať v jej organizovaní po skúsenostiach z predchádzajúcich ročníkov, pričom za základný prvok konferencie sme považovali výmenu poznatkov k aktuálnym otázkam trestného práva v teórii a praxi vo vzťahu k trestnému právu hmotnému, trestnému právu procesnému, či ďalším súvisiacim otázkam z príbuzných vedných disciplín. Na základe uvedeného bolo vytýčených niekoľko ďalších, dielčích, cieľov, medzi ktoré môžeme zahrnúť:

- Vytvorenie priestoru na prezentovanie aktuálnych otázok a problémov, ktoré je potrebné riešiť, aj vzhľadom na nové spôsoby a metódy páchania trestnej činnosti a inej protispoločenskej činnosti.
- Otvorenie diskusie o problémoch v legislatívnej oblasti so zameraním na aktuálne znenia trestných kódexov po rekodifikácii so zameraním na medzery, ktoré vznikajú v dôsledku neustálych zmien (aj napriek rekodifikácii).
- Výmena poznatkov v oblastiach, ktorým sa, vzhľadom na veľký okruh otázok vznikajúcich, meniacich sa v rámci trestného práva hmotného a procesného, nie je možné dostatočne venovať individuálne.
- Otvorenie priestoru na diskusiu a riešenie problémov v oblastiach súvisiacich vied, vedných disciplín a odborov, ktorých súvislosť s problémami trestného práva je veľmi úzka a vzniká potreba bezpečnostnej praxe ohľadom ich riešenia
- Výmena poznatkov a informácií o súčasným vedecko-výskumných projektoch, ktoré vznikajú na úseku trestného práva ako aj súvisiacich vedných odborov.
- Riešenie problémov aplikačnej praxe – nielen z oblasti trestného práva, ale tiež súvisiacich vedných odborov a náčrt nových možností riešenia s dopadmi na aplikačnú prax.
- Výmena informácií a prezentovanie problémov v zahraničných právnych úpravách

Účastníci konferencie akceptovali ciele, ktoré boli stanovené, čomu následne prispôsobili aj svoje príspevky a reagovali prostredníctvom nich na hore uvedené oblasti.

Obsah zborníka teda vychádza z príspevkov, ktoré boli zasielané na konferenciu, pričom niektoré z nich boli aj súčasťou programu konferencie, čiže boli príslušným spôsobom aj odprezentované.

Podobne ako v predchádzajúcich ročníkoch sme sa v rámci konferencie venovali oblastiam trestného práva hmotného, trestného práva procesného, ale konferencia tiež ponúkla priestor v oblasti ostatných vedných disciplín, ktoré majú veľmi úzku súvislosť s uvedenými okruhmi. Výstupom z konferencie je predložený recenzovaný zborník rozdelený podľa jednotlivých oblasti na tri základné časti.

V mene vedeckého ako aj organizačného výboru by sme chceli vyjadriť poďakovanie všetkým účastníkom konferencie, ktorí sa významnou mierou pričinili o jej realizáciu, pričom osobitne ďakujeme naším zahraničným kolegom, s ktorými si aj prostredníctvom takejto formy spolupráce, dokážeme vymieňať informácie, prezentovať postrehy a názory a diskutovať o vzniknutých problémoch. Veríme, že príspevky v zborníku budú využívané osobami z radov odbornej ako aj laickej verejnosti a prispejú svojím odborným obsahom k riešeniu niektorých problémov z oblastí aktuálnych otázok trestného práva v teórii a praxi.

Do budúcnosti si prajeme, aby sme aj nasledujúcimi ročníkmi dokázali úspešne nadviazať spoluprácu spolupráce s viacerými subjektmi nielen zo Slovenskej republiky, ale aj s kolegami z Českej republiky a Poľskej republiky a príslušným spôsobom komunikovať a diskutovať o problémoch týkajúcich sa obsahu konferencie.

Za vedecký a organizačný výbor konferencie:

pplk. JUDr. Veronika Marková, PhD.
Vedúca katedry trestného práva
Akadémie Policajného zboru v Bratislave

TRESTNÉ PRÁVO HMOTNÉ

SEXUÁLNE ZNEUŽÍVANIE DETÍ SO ZDRAVOTNÝM ZNEVÝHODNENÍM/POSTIHNUTÍM

Mgr. Zuzana BAHURINSKÁ
Fakulta práva
Paneurópska vysoká škola v Bratislave

Anotácia: *Sexuálne zneužívanie detí predstavuje jeden z najzávažnejších spoločenských problémov. Obzvlášť, deti so zdravotným znevýhodnením/postihnutím sú vystavované zvýšenému riziku stať sa obeťami sexuálneho zneužívania. Autorka zameriava svoju pozornosť na sprostredkovanie teoretických poznatkov o zdravotnom znevýhodnení/postihnutí a na celkový prehľad možností sexuálneho zneužívania postihnutých detí v špecifických prostrediach, na jeho formy a symptómy. Venuje sa problematike ochrany postihnutých detí pred sexuálnym zneužívaním z pohľadu trestnoprávnej úpravy. V príspevku autorka navrhuje niektoré odporúčania pre prax, ktoré môžu byť chápané ako snaha o riešenie danej problematiky.*
Kľúčové slová: *zdravotne znevýhodnené/postihnuté dieťa, sexuálne zneužívanie, páchateľ, ochrana*

Anotation: *Sexual abuse of children is one of the most serious social problems. In particular, children with physical disabilities / impairments are exposed to an increased risk of becoming victims of sexual abuse. The author pays attention to the mediation of theoretical knowledge about disabilities / disabled and the overall view of the possibility of sexual abuse of children with disabilities in specific environments, its forms and symptoms. It is devoted to the protection of disabled children from sexual abuse from the perspective of criminal treatment. In the article the author suggests some recommendations for practice that can be understood as an attempt to address the issue.*
Keywords: *physically disadvantaged / disabled child, sexual abuse, perpetrator, protection*

Úvod

Deti, ktoré žijú s rôznym druhom a stupňom zdravotného znevýhodnenia/postihnutia sú zo všetkých detí na svete najviac znevažované, považované za menejcenné a odsúvané na okraj spoločnosti. V dôsledku zdravotného handicapu majú obmedzené možnosti ku vzdelávaniu, zamestnaniu, kultúrnemu vyžitiu, k aktívnemu tráveniu voľného času. Majú nedostatok sociálnej podpory, sú často krát prijímané ako určitá záťaž, bremeno nielen pre svoju rodinu, ale aj pre spoločnosť. Všetky deti bez rozdielu veku, inteligencie, farby pleti, rasy, zdravotného stavu, spoločenskej vrstvy sa môžu ľahko stať obeťami sexuálneho zneužívania. Zvlášť postihnutým deťom hrozí toto riziko najviac, pretože sú viacnásobne vystavované sexuálnemu kontaktu či sexuálnemu správaniu zneužívateľa. Je dôležité zdôrazniť, že faktory, ktoré ovplyvňujú zvýšené riziko sexuálneho zneužívania sú spájané aj so sociálnymi, kultúrnymi a ekonomickými okolnosťami konkrétnej spoločnosti, štátu alebo krajiny a nielen samotným postihnutím. Preto chceme poukázať na danú problematiku v globálnom kontexte. Je nutné zdôrazniť, že zdravotne postihnuté deti nemôžu čakať, kým sa problematika sexuálneho zneužívania bude v plnej miere riešiť najprv u intaktných detí (detí bez zdravotného postihnutia) a až potom u nich. Životy detí s handicapom majú rovnako ľudsko-právnu hodnotu ako ostatné deti a taktiež následky sexuálneho zneužívania sú rovnako negatívne a traumatizujúce u všetkých detí rovnako. Preto otázka sexuálneho zneužívania postihnutých detí je taktiež aktuálna a vyžaduje si zvlášť hlbšie zamyslenie, uplatňovanie prístupu spoločnosti na princípe humanizácie a ochrany pred trestnou činnosťou.

1.Vymedzenie pojmu zdravotné znevýhodnenie/postihnutie

Zdravotné znevýhodnenie predstavuje širší pojem, zahrňujúci významy slov ako je porucha (strata alebo abnormalita v psychologickej, fyziologickej alebo anatomickej štruktúre alebo funkcii) a handicap (nepriaznivý stav alebo situácia pre daného jedinca, vyplývajúca z poruchy alebo defektu, ktorý obmedzuje alebo znemožňuje plnenie úloh, sťažuje jeho uplatnenie v porovnaní s väčšinou

populácie, sťažuje dosahovanie bežných spoločenských cieľov).[1] Zahrňuje aj stavy ako je zdravotné oslabenie v dôsledku dlhodobého ochorenia alebo narušenie.

Zdravotné postihnutie predstavuje užší pojem, ktorý je ponímaný ako relatívne trvalý, ireparabilný (neschopný nápravy, nenapraviteľný) stav v kognitívnej, komunikačnej, motorickej alebo emocionálno-vôľovej oblasti, ktorý sa prejavuje určitými ťažkosťami (fyzickými, psychickými, sociálnymi, zdravotnými). Zároveň je ponímaný ako nedostatok v integrite orgánu alebo funkcie rôzneho druhu a stupňa v konkrétnej oblasti osobnosti.[2] Preto v rámci zdravotného postihnutia rozlišujeme telesné, mentálne, zmyslové (zrakové, sluchové), viacnásobné postihnutie, narušenú komunikačnú schopnosť, poruchy učenia a správania, autizmus. Každá uvedená kategória má svoje terminologické vymedzenie, ktorým sa konkretizuje či ide o telesné deformity a poruchy pohybového aparátu, poruchy v oblasti rozumových schopností, poškodenia sluchu, nedoslýchavosť/hluchota, poruchy binokulárneho videnia, slabozrakosť, nevidomosť/slepota a pod., čím sa špecifikuje od ostatných.[3] Zároveň jednotlivé zdravotné postihnutia majú aj spoločný znak. Tým, že došlo k narušeniu, poruche alebo handicapu určitého orgánu alebo funkcie, došlo k zmene, k „inakosti" každého takéhoto jedinca, ktorý sa odlišuje od ostatnej populácie ľudí. Zdravotné postihnutie môže mať rôzne stupne (ľahký, stredný, ťažký) a podľa toho sa k nemu pristupuje v rámci normálnych bežných štruktúr pomoci, podpory a starostlivosti. Z hľadiska vzniku môže ísť o vrodené alebo získané postihnutie, z hľadiska doby vzniku sa rozlišujú postihnutia vzniknuté v prenatálnom (pred narodením), perinatálnom (v dobe pôrodu) a postnatálnom období (po narodení a v priebehu života).[4] Treba upozorniť, že v legislatíve sa pojem zdravotné postihnutie označuje a poníma ako porucha zdravia alebo choroba, pričom sa vychádza z medicínskeho prístupu.

Zdravotne znevýhodnené/postihnuté dieťa je bytosť, ktorú treba chápať a prijímať ako komplex biologických, psychických a sociálnych daností, prejavov, znakov a dôsledkov. Je to bytosť, v rámci ktorej sa tieto znaky, prejavy a dôsledky menia, sú ovplyvniteľné, nie sú nemenné po celý život. Postihnutie prináša množstvo viac či menej závažných a väčšinou negatívnych dôsledkov pre biologickú, psychickú i sociálnu rovinu vývinu a existencie dieťaťa.[5] Odráža sa to najmä v jeho fungovaní a kvalite života. Vo veľkej miere je preto takéto dieťa závislé a odkázané na pomoc, starostlivosť a ochranu iných fyzických osôb takmer po celý jeho život.

2. Sexuálne zneužívanie – formy a symptómy

Sexuálnym zneužívaním sa považuje každé vystavenie dieťaťa sexuálnemu kontaktu ši správaniu, ktoré vyúsťuje k uspokojovaniu sexuálnych potrieb zneužívateľa. Podľa Dohovoru Rady Európy o ochrane detí pred sexuálnym vykorisťovaním a sexuálnym zneužívaním[6] sa za trestné považuje také úmyselné konanie, ktoré zahŕňa:

- sexuálne aktivity s dieťaťom, ktoré podľa ustanovení vnútroštátneho právneho poriadku nedosiahlo stanovený vek pre sexuálne konanie,
- sexuálne aktivity s dieťaťom, ak sa používa nátlak, sila, hrozba; ak sa zneužíva pozícia rodiny, autority alebo vplyv na dieťa; ak sa zneužíva zraniteľná situácia dieťaťa z dôvodu mentálneho alebo telesného postihnutia alebo z dôvodu jeho odkázanosti na fyzickú osobu.

Sexuálne zneužívanie detí predstavuje fenomén, ktorý nemá žiadne hranice ani obmedzenia. Môže k nemu dochádzať v každej spoločnosti, v každej spoločenskej vrstve, v každom sociálnom prostredí

[1] FISCHER, S., ŠKODA, J.: Speciální pedagogika. Edukace a rozvoj osob se somatickým, psychickým a sociálním znevýhodněním. Praha: Triton 2008, s. 19

[2] VAŠEK, Š.: Základy špeciálnej pedagogiky. Bratislava: Sapientia 2003, s. 33

[3] VÍTKOVÁ, M.: Integrativní speciální pedagogika. Integrace školní a sociální. Brno: Paido 2004, s. 215

[4] KONČEKOVÁ, Ľ.: Patopsychológia. Prešov: LANA 2005, s. 78-79

[5] VANČOVÁ, A.: Identifikácia, analýza a návrh modelu kľúčových špeciálnopedagogických intervencií pre znevýhodnené deti raného a predškolského veku a ich užšie sociálne prostredie. In Tímová spolupráca v komplexnej starostlivosti o dieťa s postihnutím raného veku. Zborník príspevkov z 1. medzinárodnej špeciálnopedagogickej konferencie. Pedagogická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave/ HAUFO 2008, s. 22

[6] Dohovor Rady Európy o ochrane detí pred sexuálnym vykorisťovaním a sexuálnym zneužívaním, čl. 18: Sexuálne zneužívanie

(rodinnom, inštitucionálnom, komunitnom, cirkevnom). Ide o násilný akt, veľmi často dobre naplánovaný a pripravovaný bez zbytočného podozrenia okolitého prostredia, pretrváva dlhší čas, opakuje sa. Objektom sexuálneho týrania a zneužívania sa stávajú aj deti so zdravotným postihnutím, bez rozdielu, či ide o chlapca alebo dievča, bez akceptácie jeho postihnutia či iných zdravotných problémov. Zneužívateľ preukazuje nad ním svoju moc a nadvládu, pričom nemusí byť zneužívanie uskutočňované práve agresiou. Zo správy organizácie UNICEF z mája 2013 sa dozvedáme, že výskyt sexuálneho zneužívania vo svete je 2,9 krát častejší u detí so zdravotným postihnutím ako u deti intaktných (bez postihnutia) a v prípade kombinovaného násilia - sexuálneho zneužívania a telesného týrania je to až 3,6 krát.[7] Aj údaje zo Slovenska poukazujú na vysokú prevalenciu sexuálneho zneužívania zdravotne postihnutých detí. Inštitút pre výskum práce a rodiny v roku 2013 zistil, že až 15,5% detí zo zdravotným postihnutím má skúsenosti so sexuálnym zneužívaním, a to nešlo len o jednorazovú, ale aj opakovanú sexuálnu skúsenosť (2-5 krát). Najčastejšie išlo o zneužívanie kamarátom/spolužiakom a neznámou osobou. Výskumnú vzorku tvorili deti vo veku 13-15 rokov, ktorým zdravotné znevýhodnenie umožňovalo vzdelávanie formou individuálnej integrácie v bežných základných školách a mali poruchy učenia; boli zdravotne oslabené v dôsledku civilizačných ochorení typu astma, cukrovka, problémy so srdcom; s telesným a sluchovým postihnutím; deti so psychickými problémami (depresia, úzkosť). Sexuálne zneužívanie podľa Weissa[8] zahŕňa také jednanie, ktorého zmyslom je uspokojenie sexuálnych potrieb zneužívateľa, a to vykonaním súlože alebo iným spôsobom pohlavného zneužitia, teda aktivitami, ktoré sa svojou intenzitou a závažnosťou približujú k pohlavnému zneužívaniu vykonanému súložou. V odbornej literatúre nachádzame formy sexuálneho zneužívania, ktoré sú praktizované aj na deťoch s postihnutím – dotykové a bezdotykové. Medzi bezdotykové (bezkontaktné) formy patria: obťažovanie dieťaťa obcesnými telefonátmi, nútenie k nahote, obnažovaniu a pózovaniu za účelom fotografovania; masturbácia; vystavovanie dieťaťa k sledovaniu pornografických filmov a časopisov; sledovanie dieťaťa pri intímnych úkonoch pri prezliekaní, toalete, kúpaní; nútenie sledovať pohlavný styk; narúšať súkromie nedovoleným vstupom do miestnosti; slovné a citové zneužívanie sexuálnej povahy; narážky na intímne partie dieťaťa (zadok, prsia); sexuálne rozprávanie, vtipy a iné. K dotykovým (kontaktným) formám patrí dotýkanie sa tela cez odev alebo nahé telo; bozkávanie alebo láskanie na intímnych častiach tela; pohlavný styk, orálny, análny styk; vkladanie častí tela (prstov) alebo predmetov do pošvy alebo konečníka; pohlavné dráždenie trením genitálií o telo obete (frotérstvo); nútenie k sexuálnej aktivite so zvieratami a pod.[9] S ohľadom na zúčastnené osoby sa sexuálne zneužívanie delí na intrafamiliárne (k zneužívaniu dochádza v rodine vlastným rodičom, nevlastným otcom alebo matkou, adoptívnym otcom alebo matkou, starým otcom, sestrou, bratom, strýkom, bratrancom), extrafamiliárne (k zneužívaniu dochádza mimo rodiny a zneužívateľom môže byť učiteľ, sused, opatrovateľ, rodinný priateľ, známy), pri jednorazovom alebo náhodnom zneužití sa jedná často o pedofilnú osobu, najčastejšie ide o neznámeho útočníka.[10] Ďalšou formou sexuálneho zneužívania je každé zneužitie dieťaťa k sexuálnemu účelu za finančnú alebo inú odmenu, ktoré sa uskutočňuje na báze obchodu, komerčnosti, novodobého sexuálneho otroctva a sexuálneho vykorisťovania. Zahŕňa obchod s deťmi, detskú prostitúciu a detskú pornografiu.

Sexuálne zneužívanie deformuje štruktúru osobnosti dieťaťa, ktorá je už aj tak do určitej miery a v určitom rozsahu zasiahnutá samotným zdravotným znevýhodnením/postihnutím. Svojou zákernosťou zanecháva rozsiahly komplex traumatizujúcich následkov, od veľmi nepatrných až po nadmerne výrazné. Podľa Milfaita[11] k *fyzickým symptómom* patria modriny, opuchy, odreniny, krvácanie, zranenia v genitálnej a rektálnej oblasti, bolesti pri močení a defekácii (vyprázdňovaní z hrubého čreva), opakované zápaly pohlavných orgánov, zápaly urologického traktu, poškodenia

[7] Children with Disabilities. The State of the World's Children. Unicef, May 2013. Dostupné na http://www.unicef.org/disabilities/files/SWCR2013_ENG_Lo_res_24_Apr_2013.pdf

[8] WEISS, P. a kol.: Sexuální zneužívaní detí. Praha: Grada Publishing 2005, s. 34-36

[9] KARKOŠKOVÁ, S.: Obete sexuálneho zneužívania medzi nami. Veľký Krtíš-Kanaš: ASCEND 2014, s. 20

[10] Metodická príručka pre prácu s deťmi ako obeťami násilia s dôrazom na prevenciu ich komerčného zneužívania. Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie. Vydané s podporou MZ SR., s. 10

[11] MILFAIT, R: Komerční sexualizované násilí na dětech. Praha: Portál 2008, s. 65

análneho zvierača a análneho ústia, príznaky pohlavných ochorení, tehotenstvo, nevoľnosť, nočné mory, vyčerpanosť, pomočovanie, nespavosť a iné. *Psychické symptómy* sa začínajú prejavovať takmer okamžite, vzhľadom na to, že dieťa je násilným aktom zaskočené a šokované. U dieťaťa je pozorovateľná utiahnutosť, úzkosť, strach, zloba, pasivita, ľahostajnosť, rôzne fóbie súvisiace s odmietaním vlastného tela, celková narušená psychická rovnováha, impulzivita, roztržitosť, náhle zmeny v „doterajšom" správaní a pod. Pre *behaviorálne symptómy* je typické vydávanie sexuálnych zvukov, imitovanie sexuálneho styku pri hrách, nadmerný záujem o sexuálne témy, vyhýbanie sa dotyku, denné snenie, odmietanie zostať doma osamote, náhly pokles výkonnosti v škole, ťažkosti vo vzťahoch so spolužiakmi, kamarátmi, klamanie, záškoláctvo a iné.

3. Sexuálne zneužívanie v rodinnom prostredí

Narodenie postihnutého dieťaťa zasiahne v rôznej miere každú rodinu, obzvlášť vzájomné rodinné vzťahy, ich rovnováhu, celý jej chod a fungovanie. Dokáže takmer vždy vyvolať množstvo emócií a prejavov, najmä pocit určitej straty. Do akej miery rodina prežíva danú situáciu sa odráža v jej vulnerabilite (zraniteľnosti). Celý proces vyrovnávania sa a prijímania postihnutého dieťaťa podmieňuje niekoľko faktorov, medzi ktoré patrí podľa Soanec[12] reziliencia rodiny (schopnosť jednotlivca alebo skupiny odolávať ťažkému stavu, prispôsobovať sa podmienkam, ktoré sa danou situáciou menia a prosperovať). Vysporiadanie sa s danou situáciou je rôzne a v závislosti od úrovne a vyspelosti rodiny. Niektorí rodičia sa však nedokážu vyrovnať z daným stavom, prežívajú pocit hanby, napätia, sklamania, bolesti, zlyhania, sú si neistí, podliehajú depresii a beznádeji. V dôsledku takéhoto správania sú schopní otvoreného nepriateľstva a nenávisti, emocionálneho chladu odvrhnúť svoje postihnuté dieťa, vedome mu ubližovať, ponižovať, trápiť. Handicapované dieťa sa stáva objektom akejsi úmyselnej odplaty za to, že sa nenarodili práve podľa očakávaní a vysnívaných predstáv rodičov. V prípade postihnutého dieťaťa žijúceho v násilnom rodinnom prostredí býva často práve handicap dôvodom k intenzívnejšiemu spôsobu a rozsahu zneužívania. Napríklad dieťa s telesným postihnutím, ktoré vykazuje deficity v pohybovo-svalovej oblasti horných, dolných končatín, trupu, chrbtice má v prípade sexuálneho napadnutia menšiu šancu na útek alebo obranu. Dieťa so sluchovým postihnutím alebo narušenou komunikačnou schopnosťou nemusí byť schopné komunikovať o svojom sexuálnom zneužívaní s inými osobami, pokiaľ tieto osoby neovládajú posunkovú reč alebo nerozumejú iným komunikačným znakom. Dieťa s mentálnym postihnutím zas nemusí vždy správne pochopiť danú situáciu a vyhodnotiť ju ako neprijateľnú, zakázanú. Pre zneužívateľa bude ľahším cieľom ťažko zdravotne postihnutého dieťaťa, ktoré je maximálne odkázané a závislé na rodičovi, bez minimálnej možnosti prejaviť odpor a nesúhlas ako dieťa s ľahkým stupňom zdravotného postihnutia. V domácom prostredí môžu sexuálne zneužívať postihnuté dieťa nielen rodičia, ale aj osobný asistent či opatrovateľ/ka. Rodičia nemusia o zneužívaní ich dieťaťa ani tušiť, alebo naopak môžu ho akceptovať, pretože sa obávajú straty osoby, ktorá fyzickú starostlivosť vykonáva, čím by sa preniesla náročnosť starostlivosti práve na nich samotných. Handicapované dieťa, ktoré žije v domácom prostredí býva veľakrát sociálne izolované. Neopúšťa domáce prostredie a kontakt s okolím je minimálny alebo žiadny. O ich existencii nemusia vôbec vedieť ani príslušné orgány v rámci sociálnej starostlivosti a sociálnoprávnej ochrany, ba dokonca ani susedia či vzdialení príbuzní.

4. Sexuálne zneužívanie v inštitucionálnom prostredí

Niektoré postihnuté deti strávia celý svoj život mimo svojej rodiny, v ústavnej starostlivosti. Úroveň vytvorenia čo najoptimálnejších životných podmienok sa odráža vo vyspelosti každého štátu. Sú to politické, morálne, ekonomické, sociálne, historické a spoločenské rysy spoločnosti, ktoré určujú charakter a kvalitu služieb. V porovnaní s minulosťou sa v niektorých krajinách zmenil charakter poskytovania starostlivosti a vytvoril sa moderný systém komplexnej špecifickej

[12] SOANEC, C.: The Compact Oxford English Dietionary of Current English. Oxford: Oxford Univerzity Press 2005, s. 28

starostlivosti a prístupu k postihnutým osobám. No aj napriek zmenám predsa existujú určité problémy a dochádza k necitlivému a bezohľadnému konaniu zo strany odborného personálu. Nechceme znevažovať prácu zamestnancov v rôznych ústavných zariadeniach, no existujú jednotlivci, ktorí pravidelne takéto pracovné príležitosti vyhľadávajú so zámerom poškodzovať, dehonestovať a vtiahnuť postihnuté dieťa do nátlakovej aktivity, ktorej nerozumie, nemôže dať k nej súhlas, na ktorú nie je vývinovo pripravené. Práve tieto osoby láka práca v ústavných zariadeniach, kde môžu mať priamy prístup k svojej obeti. Obmedzený počet pracovníkov, nedostatok dohľadu a ochoty bojovať proti sexuálnemu zneužívaniu sa niektoré zaradenia stávajú náchylnými na výskyt tejto trestnej činnosti. V prípade odhalenia zneužívajúceho pracovníka nie je s dotyčnou osobou rozviazaný pracovný pomer, nie je oznámená orgánom činných v trestnom konaní, a tak nie je ani stíhaná za svoje konanie, ale býva zväčša iba presunutá na iné oddelenie alebo na inú pracovnú pozíciu. Nevšímavosť odborného personálu voči sexuálnemu zneužívaniu ich klientov je neakceptovateľná, ako aj nie je možné akceptovať, že zdravotne postihnuté deti váhajú s identifikáciou osôb, ktoré ich zneužívajú a sú presvedčené, že im nik neuverí a situácia nebude riešená. Vysoko rizikové je umiestnenie postihnutého dieťaťa do rezidenčnej starostlivosti (v pobytových zariadeniach – domovy sociálnych služieb, denné stacionáre a pod.), kde je zraniteľnosť detí asi najväčšia vzhľadom na ich dlhodobý pobyt mimo rodiny. V rámci inštitucionálneho prostredia k sexuálnemu zneužívaniu môže dochádzať aj vo vzdelávacích inštitúciách, na špeciálnych školách pre deti so zdravotným znevýhodnením, ktoré môžu byť denného alebo internátneho charakteru. Vtedy páchateľmi zneužívaniu sú prevažne učitelia, vychovávatelia alebo nepedagogický personál školy. K sexuálnemu zneužívaniu môže dochádzať aj v rámci vlastnej komunity, mladšie deti sú zneužívané staršími alebo zneužívanie sa deje medzi vlastnými spolužiakmi. Ďalším zariadením, kde môže dochádzať k zneužívaniu postihnutých detí sú zdravotnícke zariadenia alebo nemocnice z dôvodu ich dlhodobej hospitalizácie a zhoršeného zdravotného stavu. Páchateľom na tomto mieste môže byť lekár alebo zdravotnícky pracovník, napríklad sanitár. Výnimkou nie sú ani detské domovy, kde sú umiestňované postihnuté deti už od narodenia, zvlášť ak je deficit viditeľný navonok.

5. Sexuálne zneužívanie v rámci širšej komunity

V predchádzajúcich častiach sme uvádzali zneužívanie páchané na postihnutých deťoch v rodinnom a inštitucionálnom prostredí. Avšak postihnuté deti sú súčasťou širšej spoločnosti, kde sú žiaľ taktiež vystavované zvýšenému riziku prejavov zneužívania bežnou populáciou ľudí. Ide o veľmi výrazný nepomer síl, pretože na jednej strane stojí páchateľ a na druhej strane bezmocné a zraniteľné dieťa s ešte väčšou náchylnosťou na stratu identity, vlastnej jedinečnosti a individuality. Je veľmi smutné, ak k sexuálnemu zneužívaniu dôjde v čase presunu dieťaťa do alebo zo školy. Vtedy sú vyslovene častými cieľmi páchateľov, ktorí číhajú na miestach, kde by mohli svoj úmysel zrealizovať. Môžu to byť osoby známe z ich užšieho sociálneho prostredia alebo aj celkom neznámi ľudia, ktorí zneužívajú práve prítomnosť určitého zdravotného deficitu. Páchateľ premyslene manipuluje s dieťaťom, emocionálne ho zvádza, snaží sa získať si jeho dôveru, sľubuje, upláca, vyhráža sa, zneužíva jeho prílišnú dôverčivosť až naivitu, trvá na mlčanlivosti a pristupuje niekedy až autoritatívne. Jeho správanie je rafinované až prefíkané, pretože sa snaží, aby sa celé poškodzovanie odohrávalo v tajnosti, aby dieťa celú situáciu prijímalo ako tajomstvo. Páchateľ strategicky koná, aby znížil riziká neúspechu alebo odhalenia. Pre svoje zámery si preto vyberá dieťa s určitou „slabinou“, ktorou je práve zdravotné znevýhodnenie/postihnutie. Svoje sexuálne aktivity si vymáha silou alebo podvodom. Celé jeho konanie môžeme označiť ako deviantný cyklus, ktorý zanecháva na dieťati stopy v podobe traumy. Postihnuté dieťa tak netrpí nielen svojimi obmedzeniami a ťažkosťami vyplývajúcimi z postihnutia, ale ešte sa k tomu pridružujú aj iné, závažnejšie fyzické a psychické následky, ktoré sa môžu stupňovať. Páchateľmi sexuálneho zneužívania môžu byť pedofilní alebo aj nepedofilní jedinci. Pedofilní páchatelia často cielene vyhľadávajú profesijné oblasti, v ktorých sa pracuje s postihnutými deťmi a využívajú svoju autoritu, moc a špecifické techniky na zamaskovanie úmyslu zneužiť dieťa. Pedofilné osoby možno rozdeliť do dvoch kategórií:

a) fixovaní, ktorí nedokážu rozvinúť svoj sexuálny záujem o dospelých jedincov, a preto dieťa ostáva jeho primárnym sexuálnym objektom, bez rozdielu, či ide o dieťa s handicapom alebo bez neho,
b) regresívni pedofili väčšinou žijú v manželstve, partnerskom vzťahu s vlastnými, niekedy i s nevlastnými deťmi. V dôsledku určitých okolností ich prestane napĺňať sexuálny styk s dospelou osobou, preto začnú vyhľadávať lásku a prítulnosť u dieťaťa, ktoré vychovávajú k vzájomnej závislosti. Obeťami sa stávajú väčšinou dievčatá, ktoré nahrádzajú rolu manželky alebo partnerky práve v oblasti sexuálnej sféry.[13]

6. Trestnoprávna ochrana detí so zdravotným znevýhodnením/postihnutím pred sexuálnym zneužívaním

Zdravotné znevýhodnenie/postihnutie predstavuje pre dieťa (aj pre dospelého) určité vážne obmedzenia v jeho živote, čím sa z neho stáva nielen osoba so špeciálnymi potrebami, ale je aj osobou so svojimi právami. Trestné právo plní významnú úlohu pri ochrane základných ľudských práv a slobôd v každej demokratickej krajine. Je jedným z účinných prostriedkov boja proti trestnej činnosti. Do legislatívnej sústavy každého štátu by mali byť implementované rôzne medzinárodné záväzky týkajúce sa aj ochrany zdravotne postihnutých detí ako je Dohovor o právach osôb so zdravotným postihnutím, ktoré Slovenská republika ratifikovala v júni 2010. Uvádza sa v ňom, že „zmluvné strany prijmú všetky opatrenia, ktorými zabezpečia deťom so zdravotným postihnutím plné využívanie všetkých ľudských práv a základných slobôd na rovnakom základe s ostatnými deťmi“. Taktiež „prijmú všetky legislatívne, správne, sociálne, vzdelávacie a iné opatrenia na ochranu osôb so zdravotným postihnutím tak doma, ako aj mimo domova, pred všetkými formami vykorisťovania, násilia a zneužívania, a to aj so zreteľom na ich rodový aspekt“.[14] Významná je aj Charta základných práv Európskej únie, ktorá zdôrazňuje telesnú a duševnú nedotknuteľnosť, rešpektovanie a ochranu ľudskej dôstojnosti. Do súčasne platnej trestnoprávne legislatívy boli premietnuté aj požiadavky dokumentu, ktorým je Smernica Európskeho parlamentu a Rady z roku 2011 o boji proti sexuálnemu zneužívaniu a sexuálnemu vykorisťovaniu detí a proti detskej pornografii, kde okrem iného sa hovorí, že „zdravotné postihnutie ako také automaticky nepredstavuje neschopnosť súhlasiť so sexuálnym vzťahmi. Trestne postihovať by sa však malo zneužitie takéhoto zdravotného postihnutia s cieľom zapojiť sa do sexuálnych aktivít s dieťaťom“.[15]

Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon poskytuje trestnoprávnu ochranu všetkým ľuďom, vrátane postihnutých detí pred sexuálnym zneužívaním. Presne definuje pojem dieťa a ustanovuje inštitúty ochrany v rámci tejto právnej kategórie. Zameriava sa na postihnuté dieťa jednak ako na dieťa všeobecne (§ 127 ods. 1 Trestného zákona), jednak ako na chránenú osobu, ktorou sa rozumie podľa § 139 Trestného zákona písm. a) dieťa; písm. d) odkázaná osoba; písm. f) chorá osoba. Trestný zákon hľadí na dieťa s handicapom ako aj na bezbrannú osobu, ktorou sa podľa § 127 ods. 7 Trestného zákona rozumie na účely tohto zákona „osoba, ktorá vzhľadom na svoj vek, zdravotný stav, okolnosti činu alebo okolnosti na strane páchateľa nemala nádej účinne sa ubrániť pred jeho útokom“. Sexuálne zneužívanie je podľa Trestného zákona § 201 ods. 1 trestným činom a dopúšťa sa ho ten, „kto vykoná súlož s osobou mladšou ako pätnásť rokov alebo kto takú osobu iným spôsobom sexuálne zneužije, potrestá sa odňatím slobody na tri až desať rokov“. V prípade, že páchateľ spácha uvedený čin závažnejším spôsobom konania alebo na chránenej osobe alebo z osobitného motívu trestná sadzba sa zvyšuje na sedem až dvanásť rokov. Ešte vyšší trest, odňatie slobody na dvanásť až pätnásť rokov je uložený páchateľovi za uvedený trestný čin, ak ním spôsobí ťažkú ujmu na zdraví. Ak páchateľ spôsobí svojim konaním smrť alebo za krízovej situácie, potrestá sa odňatím slobody na pätnásť až dvadsať rokov. Trestného činu sexuálneho zneužívania sa dopustí aj ten, kto zneužije dieťa mladšie ako pätnásť rokov v úmysle vyvolania sexuálneho uspokojenia jeho účasťou na sexuálnych aktivitách

[13] Príručka o syndróme CAN. Bratislava: Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky 2013, s. 16
[14] Dohovor o právach osôb so zdravotným postihnutím, OSN, 2006, čl. 7 ods. 1, čl. 16 ods. 1
[15] Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2011/92/EÚ z 13. decembra 2011 o boji proti sexuálnemu zneužívaniu a sexuálnemu vykorisťovaniu detí a proti detskej pornografii, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2004/68/SVV, bod 10

alebo sexuálnym zneužití, hoci sa na nich takého dieťa nemusí priamo zúčastňovať alebo kto umožní také jeho zneužitie, potrestá sa odňatím slobody až na dva roky podľa § 201b Trestného zákona. Pri trestnom čine sexuálneho zneužívania je bez významu, či bol spáchaný „dobrovoľne“ (so súhlasom), nakoľko takéto konanie trestnoprávne postihuje bez ohľadu na mienku poškodeného. Pri aplikácii § 201 Trestného zákona je preto bezvýznamné, či dieťa súhlasí so sexuálnym konaním, nakoľko Trestný zákon týmto ustanovením zakazuje akékoľvek sexuálne styky (heterosexuálne, homosexuálne) s osobami mladšími ako pätnásť rokov. Vo svojej skutkovej podstate tento trestný čin neobsahuje znak „násilia“ či „zneužitie bezbrannosti“ (čím sa odlišuje od trestných činov znásilnenia a sexuálneho násilia), a preto sa ho možno dopustiť aj v prípadoch, ak dieťa páchateľa navádza na takéto konanie alebo ku skutku došlo na žiadosť zneužitej osoby. Pri sexuálnom zneužití sa nevyžaduje použitie násilia voči dieťaťu. Taktiež nie je rozhodujúce miera pohlavnej vyspelosti dieťaťa, citový vzťah ani z ktorej strany vyšla iniciatíva ku konaniu. Ak páchateľ realizuje súlož alebo iné spôsoby sexuálnych aktivít, pričom intenzívne zasahuje do pohlavnej oblasti postihnutého dieťaťa, dostáva sa so rozporu s Trestným zákonom.

K sexuálnemu zneužívaniu postihnutých detí môže dochádzať aj cez internet. Kontaktovanie detí na účely sexuálneho zneužitia je považované za trestný čin podľa § 201a Trestného zákona. Účelom takéhoto konania je nakontaktovanie sa na dieťa prostredníctvom internetu cez sociálne siete, spravidla pedofilom za účelom osobného stretnutia a jeho následného zneužitia. Prezentovaný trestný čin je založený na stratégií pod názvom „grooming“ (kontaktovanie detí). Tento spôsob umožňuje páchateľovi osloviť, vniknúť do súkromia dieťaťa, budovať si k nemu vzťah, ktorý využije k osobnému a fyzickému kontaktu.[16]

Trestný zákon pamätá na ochranu ľudskej dôstojnosti aj osôb mladších ako osemnásť rokov bez rozdielu pohlavia. Ide o deti, ktoré na svoj vek, zdravotný stav alebo z iného dôvodu sú zverené iným osobám, ktoré na nich dozerajú, starajú sa o nich, zaopatrujú, vychovávajú. O trestný čin ide vtedy, ak tieto osoby zneužijú svoju autoritu a závislosť osoby mladšej ako osemnásť rokov alebo osoby zverenej či odkázanej a pohnú ju k súloži alebo ju iným spôsobom sexuálne zneužijú. Z hľadiska zavinenia ide o úmyselný trestný čin, pričom postačí nepriamy úmysel. V zmysle ustanovenia podľa § 202 ods. 1 Trestného zákona okrem toho, že ide o osobu mladšiu ako osemnásť rokov sa vyžadujú dve podmienky, že dieťa musí byť zverené do starostlivosti osoby, ktorá má právo a povinnosť dozerať na neho, alebo ide o dieťa odkázané na túto osobu, alebo za odmenu. Premietajú sa tu vzťahy ako rodič (aj nevlastný) – dieťa, opatrovník – osoba pozbavená svojprávnosti, učiteľ – žiak, vychovávateľ – chovanec. Pre naplnenie znaku „odkázaná osoba“ sa predpokladá stav, keď je dieťa v určitom smere odkázané na páchateľa, a tým je obmedzená sloboda jeho rozhodovania.[17] V § 202 Trestného zákona je jasne uvedené, že v konaní páchateľa dochádza k zneužití postavenia toho, kto je pre dieťa autoritou, dôveruje mu. Tým, že k tomu dochádza, zároveň spôsobuje u dieťaťa „traumu zo zrady“, ktorá komplikuje u poškodeného dieťaťa proces identifikácie zla, jeho odhalenia a psychosociálneho zotavenia. Sexuálne zneužívanie postihnutých detí je tabuizovaný jav, a preto sa vyznačuje prívlastkom vysoko latentný. Je málo prípadov, ktoré sú odhalené a páchatelia potrestaní. Vyplýva to z faktu, že takmer žiadne postihnuté dieťa nedokáže nahlásiť sexuálne násilie a zneužívanie, dokonca často krát nie je ani schopné zdôveriť sa iným osobám o danej situácii. Väčšina z nich sa odohráva za zatvorenými, nedostupnými dverami.

Resumé

Všetky postihnuté deti by mali byť vnímané ako vysoko riziková a zraniteľná sociálna skupina, pri ktorej je nevyhnutné zamerať sa na identifikovanie zneužívania. Prvou podmienkou v snahe pomôcť postihnutým deťom pred zneužívaním je zákonom nariadiť povinné preventívno-gynekologicko-urologické prehliadky dvakrát do roka pre všetky postihnuté deti. Druhou podmienkou je vytvorenie celonárodného registra, ktorý by informoval o existencii postihnutých detí a slúžil by všetky odbory

[16] KLIMEK, L.: Obete trestného činu kontaktovania detí za účelom ich sexuálneho zneužitia. In Kuruc, P. (ed.): Obete kriminality a ich práva. 1. Vydanie. Žilina: Spoločnosť pre trestné právo a kriminológiu 2015, s. 100-110

[17] IVOR, J. a kol.: Trestné právo hmotné. Osobitná časť. Bratislava: Iura Edition 2006, s. 114-115

(zdravotníctvo, sociálna práca, polícia, školstvo). Treťou podmienkou je ustanovenie samostatného inštitútu chránenej osoby ako zdravotne znevýhodnenej/postihnutej osoby, okrem odkázanej, bezbrannej a chorej osoby. Postihnutie nie je choroba, ktorá sa dá „liečiť“, aj keď určité prepojenie medzi nimi existuje. Nahliadať čisto len cez medicínsku optiku sa už dávno považuje za zastaralý a zužujúci prístup. Preto aj v rámci trestnoprávnej úpravy považujeme za dôležité presadzovanie právnej kategórie, že chránenou osobou sa rozumie zdravotne znevýhodnená/postihnutá osoba, čo by dokazovalo, že sa na túto osobu nahliada z funkčného interdisciplinárneho prístupu založeného na princípoch modernizácie a humanizácie.

Resume

All disabled children should be seen as high-risk and vulnerable social groups, that it is essential to focus on identifying abuse. The first condition in order to help disabled children from abuse is legislating mandatory preventive gynecological and urological examinations twice a year for all children with disabilities. The second condition is to create a nationwide registry which would be informed of the existence of disabled children and served by all departments (health, social work, police, education). The third condition is the establishment of an independent institute of the person protected physically handicapped / disabled person, except in need, vulnerable and sick persons. The impairment is a disease that can be "treated", even if the particular link exist between them. Inspect purely through medical optics has long considered outdated and restrictive approach. Therefore, even within the criminal justice are perceived to be important to enforce legal category that the protected person means a physically handicapped / disabled person, which would prove that that person was seen from a functional interdisciplinary approach based on the principles of modernization and humanization.

Zoznam použitej literatúry:

1.FISCHER, S., ŠKODA, J.: Speciální pedagogika. Edukace a rozvoj osob se somatickým, psychickým a sociálním znevýhodněním. Praha: Triton, 2008. 205 s. ISBN 978-80-7387-014-0

2. IVOR, J. a kol.: Trestné právo hmotné. Osobitná časť. Bratislava: Iura Edition, 2006. 607 s. ISBN 80-8078-099-4

3. KARKOŠKOVÁ, S.: Obete sexuálneho zneužívania detí medzi nami. Veľký Krtíš-Kanáš: Ascend, 2014. 352 s. ISBN 978-80-971470-1-3

4. KLIMEK, L.: Obete trestného činu kontaktovania detí na účely ich sexuálneho zneužitia. In Kuruc, P. (ed.): Obete kriminality a ich práva. 1. Vyd. Žilina: Spoločnosť pre trestné právo a kriminológiu, 2015. 285 s. ISBN 978-80-9791911-0-8

5. KONČEKOVÁ, Ľ.: Patopsychológia. Prešov: Lana, 2005. 223 s. ISBN 80-89235-00-X

6. Metodická príručka pre prácu s deťmi ako obeťami násilia s dôrazom na prevenciu ich komerčného zneužívania. Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie. Vydané s podporou MZ SR. 120 s.

7. MILFAIT, R.: Komerční sexualizované násilí na dětech. Praha: Portál, 2008. 210 s. ISBN 978-80-7367-320-8

8. Príručka o syndróme CAN. Bratislava: Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny SR, 2013. 136 s.

9. SOANEC, C.: The Compact Oxford English Dietonary of Current English. Oxford: Oxford Univerzity Press, 2005. ISBN-13: 978-0-19-861022-9

10.VANČOVÁ, A.: Identifikácia, analýza a návrh modelu kľúčových špeciálnopedagogických intervencií pre znevýhodnené deti raného a predškolského veku a ich užšie sociálne prostredie. In Zborník príspevkov z 1. Medzinárodnej špeciálnopedagogickej konferencie. Pedagogická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave/HAUFO, 2008. 195 s. ISBN 978-80-970100-7-2

11. VAŠEK, Š.: Základy špeciálnej pedagogiky. Bratislava: Sapientia, 2003. 210 s. ISBN 80-968797-0-7

12. VÍTKOVÁ, M.: Integrativní speciální pedagogika. Integrace školní a sociální. Brno: Paido, 2004. 463 s. ISBN 80-7315-071-9

13. WEISS, P. a kol.: Sexuální zneužívaní detí. Praha: Grada Publishing,2005. 264 s. ISBN 978-80-247-6372-9

Právne normy a medzinárodné dokumenty:

Dohovor Rady Európy o ochrane detí pred sexuálnym vykorisťovaním a sexuálnym zneužívaním, Lanzarote 25.októbra 2007, kapitola VI - Trestné právo hmotné, čl. 18: Sexuálne zneužívanie

Dohovor o právach osôb so zdravotným postihnutím, OSN, z 13.decembra 2006

Charta základných práv Európskej únie, 2000, Nice

Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2012/29/EÚ z 25.októbra 2012, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2001/220/SVV

Zákon NR SR č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon

Internetové zdroje:

Children with Disabilities. The State of the World's Children. UNICEF, May 2013. Dostupné na http://www.unicef.org/disabilities/files/SWCR2013_ENG-Lo_res_24:Apr_2013.pdf

Prevalencia násilia páchaného na deťoch so zdravotným postihnutím. Bratislava: Inštitút pre výchovu práce a rodiny, 2013. Dostupné na https://www.socialnaspolocnost.sk/wp-content/uploads/2014/04/nasilie_zp_deti.pdf

Kontaktné údaje:

Mgr. Zuzana Bahurinská
Paneurópska vysoká škola
Fakulta práva
Tomášiková 20
821 02 Bratislava
e-mail: zbahurinska@gmail.com

ZVYŠOVANIE KOMPETENCIÍ PRÍSLUŠNÍKOV POLICAJNÉHO ZBORU V PROBLEMATIKE RIEŠENIA DOMÁCEHO NÁSILIA

Mgr. Michal DENSKÝ
Krajské riaditeľstvo Policajného zboru v Nitre

JUDr. Sylvia GANCÁROVÁ
Centrum Slniečko, n.o. Nitra

Anotácia: *Autori v článku približujú ciele, obsah a čiastkové závery školiaceho programu zameraného na problematiku riešenia domáceho násilia, ktorý je realizovaný na Krajskom riaditeľstve Policajného zboru v Nitre.*
Kľúčové slová: *domáce násilie, polícia, školiaci program*

Annotation: *Authors are analyzing the goals, content and partial results of training programm related to solving problems of domestic violence which are realized by Regional Headquarters of the Police Force in Nitra.*
Keywords: *domestic violence, police, training programm*

Úvod

Riešenie prípadov domáceho násilia je pre policajta náročnou úlohou. *„Pre domáce násilie je charakteristické to, že k nemu dochádza medzi najbližšími osobami a má hlboký dopad na celú rodinu.“*[1] Na rozdiel od iných trestných činov a priestupkov sa odohráva v súkromí za zatvorenými dverami a je ťažšie preukázateľné. Právny poriadok Slovenskej republiky nepozná definíciu domáceho násilia. „Podľa čl. 3 písm. b) Dohovoru Rady Európy o predchádzaní násiliu na ženách a domácemu násiliu a o boji proti nemu pojmom „domáce násilie“ sa rozumejú všetky činy telesného, sexuálneho, duševného a ekonomického násilia, ktoré sa vyskytujú v rámci rodiny alebo domácej jednotky alebo medzi bývalými alebo súčasnými manželmi a partnermi, či už páchateľ má, alebo v minulosti mal s obeťou spoločný pobyt. Domáce násilie je protiprávne konanie, ktoré z hľadiska závažnosti môže napĺňať skutkovú podstatu priestupku alebo trestného činu.“[2] Obeťou domáceho násilia nie sú len ženy. Môžu byť nimi aj muži, či starí ľudia. Bez ohľadu na pohlavie a vek sa v roli obete domáceho násilia môžu ocitnúť aj telesne, či mentálne postihnutí jednotlivci. Najzraniteľnejší zo všetkých zostávajú deti, ktoré považujme za obete domáceho násilia už vtedy, keď sú jeho svedkami v domácnosti, či inde kde k nemu medzi blízkymi osobami dochádza. Policajt sa v snahe pomôcť usiluje o nestrannosť a efektívny zásah. Objasňovanie prebieha často v emotívnom rozpoložení obete a niekedy, paradoxne, v jej úplnom odstrihnutí sa od emocionálneho prežívania.

Krajské riaditeľstvo Policajného zboru v Nitre si vo svojom ročnom pláne na rok 2016 stanovilo za účelom prevencie, odhaľovania a vyšetrovania trestnej činnosti a priestupkov páchaných v súvislosti s domácim násilím na území Nitrianskeho kraja úlohu zintenzívniť spoluprácu s neziskovou organizáciou Centrum Slniečko, n.o. V pláne na rok 2017 sa medzi priority Krajského riaditeľstva Policajného zboru v Nitre, na základe pozitívnej skúsenosti s touto spoluprácou, dostala úloha pokračovať v tejto kooperácií.

Centrum Slniečko, n.o. v Nitre sa už viac ako 20 rokov venuje pomoci detským obetiam násilia i ženám, ktoré sú v násilných vzťahoch alebo z nich odchádzajú. Centrum Slniečko vytvorilo krízové centrum pre deti, obete týrania, zanedbávania a zneužívania, dve Krízové strediská a jeden Útulok pre matky s deťmi, ktoré sú obeťami domáceho násilia. Disponuje aj špeciálnym zariadením: *Bezpečný ženský dom*, ktorý spĺňa európske štandardy ochrany obetí, kde sú chránené ženy a ich deti v prípade, že sú zo strany násilníka reálne ohrozené na živote.

[1] Metodika postupu polície v prípadoch domáceho násilia
[2] tamtiež

Centrum Slniečko, n.o. realizuje aj množstvo preventívnych programov v rodinách a na školách cez Intervenčné centrum a poskytuje aj špecializované sociálne, právne a psychologické poradenstvo v Poradni pre obete domáceho násilia.

Centrum Slniečko, n.o. sa aktívne zapája do nastavovania pozitívnych zmien zameraných na účinnú ochranu detí pred násilím, či už formou vzdelávania, aktívnou účasťou na koordinačných stretnutiach, ale aj vytváraním partnerstiev zameraných na účinnú pomoc a prevenciu či minimalizovanie druhotnej viktimizácie. Jedným z takých partnerstiev je aj spolupráca s Krajským riaditeľstvom Policajného zboru v Nitre.

Za spôsob realizácie úlohy z ročného plánu Krajského riaditeľstva v Nitre bol zvolený školiaci program pre policajtov so zameraním na zvýšenie ich kompetencie pri riešení problematiky domáceho násilia. *Kompetenciu* pritom chápeme ako *„spôsobilosť mobilizovať v rôznych kontextoch a činnostiach systém vedomostí a zručností, schopností sociálnych a kultúrnych hodnôt, postojov, emočných a ďalších osobnostných kvalít, ktorý je špecificky usporiadaný.“*[3]

Cieľ školiaceho programu

Cieľom školiaceho programu je najmä *eliminácia sekundárnej viktimizácie* obete domáceho násilia zo strany polície. Táto forma viktimizácie je spôsobená neprofesionálnym a necitlivým prístupom, s ktorým sa obete stretávajú u niektorých policajtov. Na kontakte s nimi závisí to, či je možné na ňom postaviť dobrý vzťah a dôveru, alebo naopak, môže zablokovať šance polície preniknúť do násilného vzťahu a násilie v ňom zastaviť. Zlá reakcia policajta môže „zakonzervovať“ domáce násilie na dlhé roky.[4] Predpokladom zmeny prístupu je, aby policajt dostal kompetentné informácie o tom, ako sa mení, utvára a vyvíja psychika obete domáceho násilia.

Obeť domáceho násilia sa často líši od obete napríklad lúpežného prepadnutia. Mnohokrát nejednoznačné výpovede obete domáceho násilia nie sú prejavom jej zmätenosti, ale sú tak, ako uvádza odborná literatúra, typickým prejavom obete domáceho násilia, ktorá si na jednej strane uvedomuje neznesiteľnosť situácie spôsobovanej násilníkom, no na druhej strane sama čelí tomu, že väzbou partnera, či jeho odchodom zo spoločnej domácnosti zostane sama na dlhy a existenčné problémy, ktoré často sprevádzajú jej už aj tak náročnú situáciu. Nemalú úlohu zohráva strach obetí z toho, čo urobí ich partner, keď sa „to“ dozvie. Nezanedbateľným dôvodom nejednoznačnosti postoja obetí domáceho násilia je tiež ich potreba udržať ideál rodiny za každú cenu, či psychická závislosť na páchateľovi, ktorá je už niekoľko desaťročí v odbornej literatúre vysvetľovaná vznikom tzv. *„štokholmského syndrómu“*.

Predpokladom preto, aby policajt mohol adekvátne zasiahnuť, je jeho pripravenosť aj v podobe penza informácií o tom, ako obeť domáceho násilia premýšľa, čo prežíva a ako sa správa.

Ďalším cieľom školenia bolo predstavenie služieb Centra Slniečko, n.o. policajtom, ktorí môžu následne sprostredkovať informáciu o činnosti tejto organizácie obetiam domáceho násilia, ponúknuť im kontaktné údaje a odporúčania.

Prvým krokom v tomto vzdelávaní bol *pilotný projekt* v okrese Šaľa, ktorý v štatistikách predstavoval okres s najvyšším počtom vykázaní zo spoločného obydlia. Po tomto školení bol požiadaný každý účastník, aby dotazníkom zhodnotil kvalitu absolvovaného vzdelávania. Výsledkom bola výrazne väčšinová spokojnosť zúčastnených policajtov s predmetným školením a táto skutočnosť podporila pokračovanie školiaceho programu v ďalších okresoch Nitrianskeho kraja.

Forma školenia

Školenie tvoria 2 moduly:

1. *základný modul pre policajtov prvého kontaktu* (policajti obvodných oddelení Policajného zboru) v rozsahu 4 hodiny.
2. *nadstavbový modul pre poverených policajtov a vyšetrovateľov* v rozsahu 4 + 3 hodiny.

[3] Kožuchová, 2011
[4] Vaněk, 2007

Skupiny zúčastnených tvorilo maximálne 40 policajtov (priemerne 20 – 25) čo umožňovalo efektívnu výmenu názorov a skúseností v rámci diskusie. Na úvod školiaceho programu boli účastníci vyzvaní, aby neváhali vstúpiť do prednášky a doplnili, či obohatili ju svojimi postrehmi a skúsenosťami.

Obsah školenia

Základný modul – profesionalizácia príslušníkov prvého kontaktu OO PZ.

Rozsah: 4 hodiny

1. hodina - Čo je domáce násilie?

   Kolobeh domáceho násilia.
   Mýty a predsudky.
   Pravá, nepravá a falošná obeť.
   Prečo ženy neodídu?
   Štokholmský syndróm.

2. hodina - Práca s obeťou domáceho násilia.

   Druhotná viktimizácia – Ako sa cíti obeť (dospelá a detská).

3. hodina - Metoda SARA – odhad rizika - praktický nácvik.

   Čo môže urobiť policajt prvého kontaktu?

4. hodina - Metodický film „Modriny na duši“ + diskusia.

Rozšírený modul – profesionalizácia poverených policajtov obvodných oddelení Policajného zboru a vyšetrovateľov.

Rozsah: 3 hodiny

1. hodina - Komunikácia s obeťou domáceho násilia vo vyšetrovacom procese.
   (praktický nácvik s dospelou obeťou domáceho násilia)

2. hodina - Komunikácia s obeťou domáceho násilia vo vyšetrovacom procese.
   (praktický nácvik s detskou obeťou domáceho násilia)

3. hodina - Praktický nácvik – „Kazuistika“, riešenie konkrétnych prípadov
   vyplývajúcich zo školenia.

Záver : Zhodnotenie očakávaní

Čiastkové zistenia z dotazníka

Dôležitým krokom k získaniu informácií o možnostiach zlepšenia prípravy policajtov bolo vypracovanie anonymného dotazníka, v ktorom zúčastnení policajti na záver školenia okrem iného hodnotili úroveň doterajšieho vzdelávania a tiež kvalitu a efektívnosť aktuálneho školiaceho programu.

Celkový počet respondentov je 202 z toho 60 poverených policajtov a vyšetrovateľov. Nakoľko školiaci program ešte stále prebieha, ide zatiaľ o čiastkové zistenia, ktoré však už sami osebe poukazujú na určité trendy a preferencie.

Akokoľvek je problematika domáceho násilia naliehavá, je dôležité uvedomiť si, že je to zároveň len jedna z množstva úloh, ktoré musí polícia v zmysle svojich povinností a oprávnení riešiť.

Na začiatku nás preto zaujímalo, ako často sa policajti vo svojej služobnej činnosti stretávajú s prípadmi domáceho násilia. Zo zistení vyplýva, že 39% policajtov sa stretáva vo svojej služobnej činnosti s prípadmi domáceho násilia občas a 31% často.

Okrem obligátnych preškolení z platnej legislatívy 62% policajtov priznalo, že sa doteraz nikdy nezúčastnili školenia zameraného na problematiku riešenia domáceho násilia. Z toho môže vyplývať aj skutočnosť, že 4% policajtov hodnotí úroveň informovania o možnostiach riešenia domáceho násilia zo strany svojich nadriadených ako zlú, za slabú ju považuje 28% policajtov, za priemernú 44%, za uspokojivú 20% a na výbornej úrovni ju hodnotí 4%. Tu možno vidieť priestor aj pre vzdelávacie inštitúcie polície, ktoré môžu o túto problematiku rozšíriť svoje učebné osnovy, prípadne zintenzívniť už existujúce.

Ďalšia otázka zisťovala, aké má príslušník Policajného zboru zákonné možnosti na riešenie problematiky domáceho násilia. 4% policajtov ich považuje za zlé, za slabé ich považuje 39% a za priemerné 43%. Za uspokojivé ich vníma 12% a za výborné len 1%. Policajti signalizovali istú nespokojnosť s ich samostatnosťou v rozhodovacom procese. Poukazovali na „silné postavenie" prokuratúry pri dozorovaní vyšetrovania a privítali by väčšiu možnosť samostatnosti v rozhodovaní. Hoci v zákone sa uvádza, že vyšetrovateľ je pri svojom rozhodovaní samostatný, v praxi sa vyskytujú situácie, že právny názor policajta nekorešponduje vždy s názorom prokuratúry. Časté sú takéto situácie najmä pri návrhoch na vzatie do väzby, pri nariadení úkonu konfrontácie a podobne. Tiež by privítali väčšiu účasť prokurátora pri úkonoch s obeťami domáceho násilia.

V ďalšej časti dotazníka sme vyzvali zúčastnených, aby zhodnotili úroveň a efektívnosť školiaceho programu. Prezentovaný školiaci program k problematike riešenia domáceho násilia z pohľadu významu pre prácu policajta hodnotí ako uspokojivý 44% zúčastnených a 19% ho označilo za výborný.

Obsah školiaceho programu hodnotilo na výbornú 26% účastníkov a ako uspokojivý ho vníma 42% z nich. 74% opýtaných odpovedalo, že sa počas školenia dozvedeli nové informácie a 64% si myslí, že na základe informácií zo školiaceho programu dokáže efektívnejšie reagovať na riešenie prípadov domáceho násilia.

Skutočnosť, že školenie ako forma vzdelávania bola zvolená vhodne, potvrdilo 83% respondentov, ktorí by privítali aj v budúcnosti školenie zamerané na praktické riešenie podobnej problematiky, akou je domáce násilie.

Poverení policajti a vyšetrovatelia boli požiadaní, aby okrem otázok, ku ktorým odpovede sú odprezentované vyššie, odpovedali aj na ďalšie otázky, ktoré užšie súvisia s vyšetrovaním.

Zaujímalo nás, kto by mal podľa vyšetrujúcich policajtov riešiť problematiku domáceho násilia na úrovní územných celkov kraja alebo okresu. Až 70% z nich udáva, že by to mala byť *špecializovaná skupina policajtov* a 18% preferuje vytvorenie samostatného oddelenia vyšetrovania Tieto skupiny by tvorili policajní špecialisti nielen odborne zdatní po právnej stránke, ale aj *pripravení na interakcie s obeťami a páchateľmi domáceho násilia formou sociálno-psychologických výcvikov*. Príkladom fungovania takéhoto modelu môže byť *Skupina Domácí násilí*, ktorá existuje od 1. mája 2005 na Mestskom riaditeľstve polície v Brne. Inšpiráciou pre nich bola zase *„Boston Police Domestic Violence Unit"*. Toto systémové opatrenie garantuje „vyššiu kompetentnosť a citlivosť policajtov riešiacich prípady domáceho násilia a zároveň zvýšilo šance Polície Českej republiky úspešne sa podieľať na intervencií v rodinách zasiahnutých domácim násilím"[5]. Policajti pracujúci v tejto skupine sa ďalej rozvíjajú v problematike vzdelávaním, s ktorou je spojená ich supervízia a výmena skúseností. Kolískou dobrej praxe v problematike riešenia domáceho násilia je aj Mestské riaditeľstvo Polície Českej republiky Ostrava. Systematický prístup špecializovanej skupiny policajtov umožňuje vnímanie jednotlivých incidentov domáceho násilia v tej istej rodine ako súčasť dlhotrvajúceho problému.

Z vyhlásení, s ktorými viacerí policajti prišli na školenie, je zrejmé, že *téma domáceho násilia vyvoláva u niektorých reakcie, ktoré nie sú zlučiteľné s prístupom profesionála* k tejto problematike.

[5] tamtiež

Našli sa aj takí, ktorí vyjadrili nesúhlas s prezentovanými pomáhajúcimi postojmi k obetiam. Dôraz kládli najmä na to, že problematika riešenia domáceho násilia je zveličovaná a preceňovaná. Muži sú podľa nich falošne označení ako agresori a vo väčšine prípadov nimi v skutočnosti nie sú, ale ženy sa ich takýmto spôsobom chcú zbaviť. Považujeme za dôležité zistenie, že takéto postoje niektorých jednotlivcov nie sú prítomné len ako latentné tendencie, ale aj ako jasne formulované názory odrážajúce postoje ich nositeľov. V takejto situácií je o to naliehavejšie problematiku domáceho násilia prenášať na špecialistov – motivovaných policajtov, ochotných vzdelávať sa v tejto problematike a vykonávať ju s čo najväčším nasadením. Len profesionálne pristupujúci policajt dokáže primerane posúdiť riziko nejednoznačnosti situácií domáceho násilia a rozlišovať v záujme efektívneho riešenia pravú obeť násilia od účelových obetí a pri tomto často náročnom balansovaní neprejde do rezignácie.

Problematika riešenia domáceho násilia tak ako ukazuje prax i výpovede poškodených si vyžaduje od polície prístup postavený na solídnom ľudskom a odborne erudovanom základe. Špecializácia policajtov je tiež prístupom, ktorý mení stratégiu jednorazového školenia za systematický prístup v podobe zvyšovania kompetencií policajtov v tejto problematike a v záujme jej úspešného riešenia.

Viacerí frekventanti aktívne vstupovali do diskusie so svojimi názormi a podnetmi. Prevládal názor, že práca s obeťami domáceho násilia je veľmi náročná z odborného ako aj psychologického hľadiska. Vyžaduje od policajta nielen odborné vedomosti, ale aj komunikačné zručnosti na vyššej úrovni a tiež isté osobnostné nastavenie, či chuť práve pre prácu s obeťami domáceho násilia. S poukazom na vysokú zaťaženosť vyšetrovateľov by policajti privítali vytvorenie *špecializovaných tímov*, kde by boli zaradení a špeciálne vyškolení tí policajti, ktorí prirodzene inklinujú k práci s detskými a dospelými obeťami domáceho násilia.

Ďalej nás zaujímalo aké priestorové podmienky majú vyšetrujúci policajti na *výsluch maloletých svedkov*. Prostredie, v ktorom prebieha výsluch tejto kategórie svedkov, môže takisto výraznou mierou prispieť k ich sekundárnej viktimizácií. Naopak vhodne upravené priestory na výsluch maloletých môžu ruka v ruke s odborným prístupom vyšetrovateľa výrazne prispieť k otvorenosti dieťaťa pri týchto neopakovateľných a náročných procesných úkonoch. 78% policajtov vníma priestory, ktoré má k dispozícií na tieto účely, ako zlé, 14% ako slabé a 8% ako priemerné. Ani jeden z respondentov neoznačil existujúce priestory ako uspokojivé, či výborné. V nadväznosti nato nás zaujímalo, či by mali vyšetrujúci policajti ochotu využívať štandardizovanú výsluchovú miestnosť pre maloletých svedkov v Nitre. Za bolo 78% opýtaných. Takáto miestnosť bola vďaka príspevku Nórskeho kráľovstva vybudovaná v priestoroch Bezpečného ženského domu, ktorý zriadilo a prevádzkuje Centrum Slniečko, n.o. a na účely vypočúvania maloletých svedkov ho ponúklo policajtom Nitrianskeho kraja. Z následných rozhovorov s vyšetrujúcimi policajtmi vyplýva, že vybudovanie takejto miestnosti by bolo vhodné aj v priestoroch okresných riaditeľstiev Policajného zboru.

Aktuálnu úroveň spolupráce polície s centrami pomoci obetiam domáceho násilia vníma ako uspokojivú len 7% vyšetrujúcich policajtov. Na druhej strane 48% vníma prípadnú spoluprácu polície a centier pomoci obetiam domáceho násilia ako takú, ktorá by mohla uspokojivo prispieť k riešeniu problematiky domáceho násilia a 12% si myslí, že by práve táto spolupráca bola výborným krokom k riešeniu tejto problematiky.

Perspektíva ďalšieho vzdelávania

Víziou do budúcna je realizácia ďalšieho, nadstavbového vzdelávania pre tých policajtov, ktorí sa chcú v problematike ďalej vzdelávať a to formou interaktívneho komunikačného výcviku. Centrum Slniečko, n.o. je pripravené poskytnúť týmto policajtom supervíziu v potrebnom rozsahu a preferuje vyškoliť tímy špecialistov v rámci Policajného zboru, ktorí by boli ďalej určení k vyškoleniu a supervidovaniu svojich kolegov. Sme presvedčení, že nadviazanie spolupráce polície a krízových

centier podobného druhu je užitočným krokom k spájaniu síl za účelom efektívnej prevencie, odhaľovania a vyšetrovania trestnej činnosti v tejto oblasti.

Resumé

Realizovaný školiaci program a čiastkové závery z dotazníkov vypracovaných v jeho priebehu nám odhalili voľný priestor v oblasti vzdelávania policajtov v problematike riešenia domáceho násilia. Samotný školiaci program priniesol zaujímavú a atraktívnu alternatívu, ako tento priestor aspoň čiastočne vyplniť. V situácií kedy otázka pripravenosti policajtov na kompetentné riešenie problematiky domáceho násilia naberá aj vplyvom spoločenského tlaku na význame, sa na území Nitrianskeho kraja podarilo nájsť efektívnu a funkčnú formu vzdelávania policajtov v tejto problematike. Domnievame sa, že podobný spôsob vzdelávania policajtov je v spolupráci s tretím sektorom možné nastaviť aj v ďalších krajoch a priblížiť sa tak aspoň čiastočne k modelu, ktorý v Českej republike dostal už pred niekoľkými rokmi svoj legislatívny rámec. Ten spočíva v postupnosti krokov, ktoré po preverení oznámenia políciou a po zistení možného prípadu domáceho násilia, ukladá policajtovi zákon povinnosť kontaktovať krízové centrum, ktoré má v zmysle platnej legislatívy povinnosť kontaktovať obeť a ponúknuť jej ďalšie možnosti riešenia jej situácie. Takýmto spôsobom sa pristupuje k pomoci obetiam domáceho násilia omnoho komplexnejšie. Dá sa tak systematickejšie dosiahnuť náprava, ktorá už neleží len na pleciach samotného policajta, ale adekvátnou mierou využíva jeho profesionálnu pomoc a prístup.

Nie je možné suplovať systémové zmeny, ale dovtedy, kým sa táto spolupráca nepodporí systémovými krokmi legislatívy, je vhodné využiť možnosti spolupráce s neziskovými organizáciami, ktoré sú schopné poskytnúť obetiam domáceho násilia následnú starostlivosť vo forme právneho, sociálneho a psychologického poradenstva. Prezentovaná forma školiaceho programu zameraného na zvýšenie kompetencií policajtov v problematike riešenia domáceho násilia je veľmi dôležitým a potrebným výsledkom takejto spolupráce.

Resume

Thanks to the implemented training program and the sectional conclusions made in our enquiries throughout this process we've been able to detect some free space in the educational sector for policemen about the domestic violence issues. The training program itself brought an interesting alternative how could this free space be partially filled. The issue of policemen being ready to deal with domestic violence competently has become more important recently also thanks to the public pressure. But they have been able to find the effective and functional method of educating of policemen about this issue in the Nitra region. We think that with the help of the third sector it is a possible to use this method in other region of our country and by doing so we could get the similar results to ones in the Czech republic where the method has already got its legal framework. It is comprised of sequence of steps such as: the verification of reported crime by the police, the determination whether the violation can be considered as a domestic violence and if that is the case the police must contact the Crisis centrum according to the law which has the legal obligation by the legislation in force to contact the victim and outline the further possibilities of addressing the situation. This way of help provided to the victims tend to be much more complex. There are better chances of rehabilitation, they are more systematic and it is no more only the responsibility of the police. And in the same time the professional help and approach of the policeman himself is used more accordingly.

It is not possible to substitute the changes in the system. Until the collaboration won't be supported by the systematic steps of the legislation it is proper to cooperate with the non-profit organizations which can ensure the victims of the domestic violence with the following: the legal advice, the social and the psychological counseling. The presented form of the training program in the domestic violence focusing on the enhanced competences of the policemen in this subject matter is really significant result of the cooperation with these non-profit organizations.

Zoznam bibliografických odkazov:

1. Metodika postupu polície v prípadoch domáceho násilia, Prezídium Policajného zboru, 2015
2. KOŽUCHOVÁ, Mária a i. 2011. Elektronická učebnica didaktika technickej výchovy. [online]. Bratislava: Univerzita Komenského, 2011. Dostupné na: http://utv.ki.ku.sk ISBN 978-80-223-3031-2
3. VANĚK, J. Je specializace na domácí násilí u Policie ČR zapotřebí? - In: Policista. - Roč. 13, č. 10(2007), - príloha s. 1-8.

Kontaktné údaje:

npor. Mgr. Michal Denský
Krajské riaditeľstvo Policajného zboru v Nitre
Piesková 32
949 01 Nitra

t. č. 0961 30 2179
e-mail: michal.densky@minv.sk

JUDr. Sylvia Gancárová
Centrum Slniečko, n.o.
Bottova 32
949 01 Nitra

t. č. 00421 917 545 808
e-mail: sylvia.gancarova@gmail.com

ALTERNATÍVNE TRESTY VS. VEREJNOSŤ [1]

prof. PhDr. Gustáv DIANIŠKA, CSc.
Trnavská Univerzita v Trnave, Právnická fakulta

doc. JUDr. Tomáš STRÉMY,PhD.
Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Anotácia: *Verejná mienka čiastočne objavuje princípy restoratívnej justície a v ich rámci si najviac všíma aj využívanie alternatívnych trestov. Verejná mienka je nedostatočne ovplyvňovaná vedeckými poznatkami a „negatívne" na ňu pôsobí doterajšia justičná prax. Systém trestov je občanmi stále považovaný za nedostatočný, prehnane mierny (keď sa to týka iných) a nespravodlivý (keď sa ich to týka bezprostredne). Treba sa usilovať o intenzívnu mediálnu kampaň s obsahom restoratívnej justície, aby sa zmenili tieto predstavy. Kriminológia a trestné právo by mali razantnejšie presadzovať reformu sankčnej politiky a požadovať dorovnania nerovnováhy medzi retributívnou a restoratívnou justíciou. Mali by zamedziť, aby z výskumných poznatkov o tejto téme robili kompetentní jedálny lístok, t. j. vyberať si tie konkrétne zistenia, ktoré uspokoja ich momentálny politický apetít.*
Kľúčové slová: *Spoločenská náhrada škody, Alternatívne tresty, Trestný zákon, Fenomenológia alternatívnych trestov, Verejná mienka o alternatívnych trestov, predpoklady rozvoja alternatívnych trestov v trestnom práve.*

Annotation: *Public opinion appears partly principles of restorative justice and in the context of the most notes and the use of alternative sanctions. Public opinion is not sufficiently influenced by scientific evidence and "negative" treated with hitherto judicial practice. The penalties are citizens still considered inadequate, excessively modest (when it concerns others) and unjust (though be concerned immediately). Efforts must be made on an intense media campaign with a restorative justice in order to change these ideas. Criminology and criminal law should vigorously promote the reform of the sanctions policy and demand imbalance match between retributive and restorative justice sector. They should prevent that from research findings on this subject made competent menu, t. j. to choose those particular findings, to satisfy their current political appetites.*
Keywords: *Social damages, Alternative punishments, Criminal Code, Phenomenology of alternative sanctions, Public opinion about alternative sentences, Preconditions of alternative sanctions in criminal law.*

1. Historický exkurz o alternatívach

Trestné právo, jeho normotvorba ako aj procesná činnosť, sa dynamicky v Slovenskej republike rozvíja, ale stále prevažuje u jeho fungovaní retributívna koncepcia. Aj pod jej vplyvom dochádza k neúmernému nárastu väzenskej populácie a dominancie tejto koncepcie sa javí pre budúcnosť ako neudržateľná. Hľadajú sa preto alternatívy. Alternatíva znamená možnosť voľby medzi možnosťami alebo vôbec možnosť výberu. Možnosť výberu poskytujú alternatívne tresty, ktoré sa stali súčasťou trestného zákona a ktoré umožňujú zabrániť nadmernému hromadeniu odsúdených za múrmi väzníc a poskytujú širšiu možnosť spravodlivo a účelne trestať. Sú taktiež nástrojom umožňujúcim efektívnejšie podporovať resocializačný proces odsúdených páchateľov.

V západných krajinách sú už dávnejšie známe úvahy o spoločenských náhradách škody, spôsobené trestnou činnosťou. Zdôrazňuje sa, že úvahy o tomto fenoméne sú žiaducou súčasťou alternatív voči doteraz osvedčeným postupom v trestnom práve. Alternatívy umožňujú nie len riešiť ekonomické škody, ale taktiež sú účinným prostriedkom sa znižovanie recidívy. Dôležité je tiež, aby na rozdiel od iných možností boli spoločenské náhrady škôd navrhnuté tak, aby sa minimalizovala možnosť páchateľa zneužiť tento systém. Pojem „spoločenská náhrada škody" vyvoláva mnoho otázok o jeho prednostiach a nedostatkoch a evokuje vnímanie ľudí v závislosti od ich osobných skúseností, verejnej mienky, tradícií či ďalších sociálnych javov. To vyžaduje nie len zmysluplné odpovede na tieto otázky, ale aj dôslednú obsahovú analýzu vnímania tohto fenoménu verejnosťou.

Verejnosť má možnosť na základe spoločenskej náhrade škody vidieť konkrétnu nápravu páchateľov pod vplyvom pôsobenia probačnej a mediačnej služby, neformálneho pôsobenia jeho blízkej komunity, ako aj korekciu ich správania, ktoré ovplyvnila napr. ich účasť na verejnoprospešných prácach. Napriek osobnej skúsenosti majú mnohí členovia verejnosti tendenciu spojovať spoločenskú náhradu škôd, len s „ľahšou trestnou činnosťou". Takéto vnímanie značne

[1] Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-0179-12.

ovplyvňuje politikov a odráža sa v obsahu trestnej politiky. Politici, bez rozdielu ich straníckej orientácie, pozorne vnímajú vývoj verejnej mienky, berú veľmi vážne jej punitívnu naladenosť. Preto radšej hrajú rolu „tvrdého“ zástancu trestnej politiky, akoby mali prejaviť „mäkkosť“ v postihovaní trestnej činnosti. „Mäkkosť“ sa podľa vyjadrenia viacerých odborníkov zo Spojených štátov amerických (napr. M. Toury a ďalší)[2], rovná politickému trestu smrti. Zabrániť tomu, podľa M. Touryho, má skúmanie toho, aké trestné politiky boli neúspešné nie len v USA ale aj v iných krajinách, aby bolo možné sa vyvarovať zbytočným chybám a nedostatkom. Výsledkom takýchto výskumov by mali byť závery pre osvetovú kampaň pozitívne ovplyvňujúce verejnosť ku komplexnejšiemu pochopeniu významu spoločenskej náhrady škôd. To vytvára priaznivú situáciu k tým postojom verejnosti, ktoré pripúšťajú voľbu medzi viacerými možnosťami (alternatívami) realizácie trestnej politiky.

1.1.Spoločenské korekcie a náhrady škôd

Spoločenské vnímanie je dôležité pre celkovú účinnosť spoločenských korekcií, čo logicky vyvoláva otázku: ako si spoločnosť predstavuje spoločenskú korekciu takéhoto programu a ako táto chápe korektívny program? Pod pojmom spoločenská korekcia sa rozumejú korekcie, ktoré obsahujú všetky nápravné sankcie uvalené na páchateľa pre účely opätovného začlenenia páchateľa do spoločnosti.

Rozoberme túto definíciu podrobnejšie: Definícia uznáva, že sa skladá zo všetkých nápravných sankcií. Definícia však netvrdí, že práca za sankcie existuje len kvôli potrebe alternatívy k uvázneniu. To je veľmi dôležitý bod uvažovania a naozaj si zaslúži pozornosť. Je nepochybne pravda, že potreba alternatív k väzeniu je nevyhnutná. Väzenské zariadenia bývajú preplnené, ohrozujú tak resocializačný proces. Je potrebné vytvoriť ďalšie možnosti trestov v nadväznosti na šírenie spoločenských korekcií programov, ktoré sa vyskytli v západných krajinách po roku 1990 a pokračovalo sa s ich realizáciou ďalej do 21. storočia. Nie všetky štáty však bojovali za vhodné prostriedky korekcie vo vzťahu ku odsúdeným na dlhšie obdobie. Preto je potrebné hlbšie preskúmať alternatívu umožňujúcu dosiahnuť účelu trestu v prepojení s rehabilitáciou. To vyžaduje príklon k zvýšenému používaniu stratégií, ktoré reintegračnými programami zahŕňajú: napríklad prácu a návrat do spoločnosti. Spoločenské korekcie tak predstavujú alternatívu nápravného systému. Ide o alternatívu, ktorá pripúšťa voľbu takých prostriedkov a postupov, ktoré umožňujú úspešný resocializačný proces mimo múrov väzenia. Mnohí sudcovia si uvedomujú nedostatočnú kapacitu vo väzniciach. Riešiť tento problém čiastočne umožňuje nápravný systém pomocou trestnoprávnych inštitútov osobitne podmienečným prepustením z výkonu trestu odňatia slobody, čo umožňuje páchateľov udržať pod probačným dohľadom, až do uplynutia trestu. Navyše, mnoho štátov začalo používať alternatívne tresty, ako možnosť výberu, čo páchateľom, ktorí majú byť odsúdení na trest odňatia slobody, umožňuje voliť probáciu. Takýto prístup slúži na zníženie potreby nadmerne používať trest odňatia slobody a presviedčať verejnosť o tom, že ide o efektívny systém trestania.

Vykonaná korekcia spoločnosti poskytuje alternatívu k trestu odňatia slobody a podporuje zámer a využitie spoločenských korekcií. To znamená, že aj v prípade, ak by bolo dosť priestoru vo väzení, spoločenské korekcie sú potrebné a užitočné. Spoločenské náhrady škôd sú implementované v jurisdikciách a preto by nemali mať problém byť aplikované. Práve spoločenské korekcie, sami o sebe, majú hodnotu ako primárne sankcie, ktoré sú typické pre odňatie slobody. V minulosti sa nekonali prípady, kde sú takéto sankcie obmedzené len na rad možností ich používania v rôznych väzenských inštitúciách. Využívanie alternatív ku korekcii má preto široký spoločenský priestor a uplatnenie. Často sa stáva, že voľba medzi sankciami a programami, ktoré teraz používajú ako alternatíva zvyšuje účinnosť, ako ukladania trestov. Trestné súdnictvo v mnohých krajinách tvorilo programy spoločenstva založené na tom, že fungujú lepšie ako väzenie a skutočne sú vnímané ako prednostné modality pre potrestanie páchateľa. Potvrdili to analýzy, ktoré sú získané na základe empirických výsledkoch a ich komparácia s recidívou. Bolo zistené, že programy sú často výkonnejšie pri presadzovaní dlhodobej verejnej bezpečnosti občanov. Realizácia korekčných programov je náročná. Lepšie výsledky sa dosahujú v práci v s menej závažnými páchateľmi, a to

[2] Elektronická verzia: [http://www.sagepub.com/sites/default/files/upm-binaries/39373_1.pdf, ku dňu 30.3.2017].

najmä s tými, ktorí nemajú násilné sklony, aj vo väzniciach existuje veľký počet takýchto páchateľov, ktorí dopadnú lepšie, ale pokiaľ ide o recidivistov tak, v takom prípade, sú účinky väzenského prostredia málo účinné. Týto páchatelia predstierajú, že nie sú zodpovední za svoju trestnú činnosť spáchanú v spoločnosti. To však neznamená potretie prínosu alternatívnych terapeutických prístupov. Naopak, je veľmi dôležité rozvíjať korekčné poznatky obsahujúce prvky restoratívnej justície.

Spoločenské korekcie reintegrácie sú dôležité z hľadiska spoločenského, ako aj z pohľadu samotného páchateľa. V prípade, že páchateľ sa znovu úspešne zapojí do riadneho života, začne normálne pracovať a produkovať materiálnu hodnotu (prostredníctvom zárobkovej činnosti), platí dane ako aj ďalšie náklady na život. Je prínosom pre neho i pre celú spoločnosť. Páchatelia, ktorí sú zamestnaní, sú schopní sami generovať prostredie pre liečebné programy a zároveň aj náhradu škôd. Žiadne z týchto výhod nie sú realizovateľné v rámci väzenského prostredia. Reintegrovaný páchateľ môže poskytovať príspevky prostredníctvom efektívneho rodičovstva niektorého z vlastných detí. To je tiež dôležitá skutočnosť. Ženy - páchateľky, sú často hlavnými „správcami“ svojich detí (aspoň 70% vyhľadávaných páchateľov, ktoré majú deti). Mužským páchateľom často chýba skúsenosť zo života svojich detí (ďalej existuje problém spojený s absenciou styku s otcom). Ide o pobočný efekt uväznenia, sociálnych problémov spojených s domovmi, t. j. citových problémov, ktoré majú deti z chaotického detstva. U páchateľov, ktorí sa môžu znovu začleniť do spoločnosti, sa tento trend sa zastavuje a napomáha integrácii rodinných vzťahov (Eddy a Reid, 2003). To samo o sebe má značnú sociálnu pôsobnosť, ktorá povyšuje hodnotu programu páchateľa.

Ďalšie sociálne benefity sa môžu objaviť prípadne aj angažovať páchateľa do spoločenských aktivít. Reintegrovaní páchatelia môžu byť zapojení do práce náboženských inštitúcií, dobrovoľníckych organizácií, alebo dokonca do preventívnych programov proti trestnej činnosti s mládežou. Ide o tie skupiny, ktoré by mohli byť vystavené riziku trestnej činnosti (bývalí páchatelia môžu poskytnúť pohľad na nebezpečnosť ich životného štýlu v škole alebo v inom sociálnom prostredí). Potenciálne výhody pre spoločnosť nemusia byť zrejmé z hľadiska financií, ale môžu za výrazný úspech vo vytváraní dobrých a súdržných vzťahov medzi ľuďmi.

Ďalej, snahy o prevenciu môžu pomôcť vstupu bývalého páchateľa prostredníctvom programov organizovaných v spoločnosti. Preventívne programy, ktoré spoločnosť podporuje právnymi normami aj finančne, tak predstavujú nie len platformu napomáhajúcu reintegrácii, ale aj aktivity účinne zamedzujú recidíve.

Z pohľadu páchateľa, potenciálne prínosy korekcie, by mohli byť prínosné. Je potrebné počúvať názory páchateľov, ktorí majú slobodu s obmedzeným voľným pohybom, a takisto páchateľov, ktorí sú uväznení. Osobitne treba vnímať páchateľov, ktorí chcú byť v kontakte s rodinou (najmä s ich deťmi) a páchateľov, ktorí pracujú a sú schopní udržiavať zmysluplné spojenie so spoločnosťou.

Títo páchatelia sú ušetrení traume a oslabujúcim účinkom spojených s „pobytom“ vo väzení. Dá sa o väčšine z nich predpokladať, že sú schopní rozvíjať vzťahy s ostatnými, udržiavať kontakt s deťmi, usilovať o odborné a vzdelávacie programy, worksopy. Tie budú vnímané ako výhodnejšie pre nenásilných páchateľov, viac, ako pre páchateľov, ktorí si zaslúžia trest odňatia slobody. To znamená, že reintegratívna povaha korekcií spoločenstva má hodnotu sama o sebe, bez ohľadu na kapacitu zadržiavania vo väzenských zariadeniach.

Keď sa uvažuje o rozvoji spoločenských korekcií (spoločenských náhradách škody), je tam viacero historických skúseností, ktoré sa skutočne stali a je im dôležité porozumieť. Osvojenie týchto skúseností poskytuje možnosť lepšie pochopiť niektoré alternatívy k trestu odňatia slobody, ktoré v minulosti existovali. Rovnako aj vývoj právneho systému a presadzovania práva, jeho korekcie je odvodený z európskych metodík overených najmä v Anglicku. Pri osvojení tohto širokého historického pozadia je zrejmé, že je potrebná alternatíva k uvázneniu. Malo by mať terapeutický alebo reintegratívny zámer skôr, než túžba ušetriť väzenský priestor alebo hlavný zdroj v programoch nápravy. V začiatkoch rozvoja väzenského systému v dnešnej podobe boli napr.: žalostné podmienky boli považované za štandardnú tarifu vo väzenskom prostredí. V podstate, nezdravé a nebezpečné

podmienky boli neoddeliteľnou súčasťou akéhokoľvek väzenia. To znamená, že obmedziť úvahy o alternatívach nemôže motivovať, len túžba ušetriť miesto, alebo výdavky štátu. Ekonomický záujem je v tomto prípade dôležité skĺbiť s celospoločenským záujmami, čo sa odrazí na vysokej účinnosti trestania a efektívnosti resocializačných procesov.

Spoločenské korekcie a náhrady škody potrebujú zvýšení pozornosť a podporu spoločnosti. Preto je veľmi dôležité poznať ako túto problematiku vníma slovenská spoločnosť.

2. Verejná mienka slovenskej verejnosti o alternatívnych trestoch

Verejná mienka pochádza od verejnosti. Verejnosť, ako je známe, predstavuje väčšiu časť spoločnosti, národa, občanov, ktorá má záujem o problémy tejto komunity. Nejde pritom len o prostý záujem, ale aj o sociálnu komunikáciu, ktorou verejnosť vyjadruje k problémom spoločnosti svoj súhlas či nesúhlas. Verejnosť nie je formálna inštitúcia, ale je to súhrn jednotlivcov, ktorých spojuje neformálny záujem o určitú vec, či o spoločenský problém. Práve neformálny záujem zvyšuje silu sociálnej komunikácie verejnosti a jej súhlas, či nesúhlas nemôžu verejné (formálne) inštitúcie brať na ľahkú váhu.

Pre presadenie uplatňovania alternatívnych trestov v trestnej politike sú názory verejnosti veľmi dôležité. Predpokladáme, že práve verejná mienka, naklonená v prospech využívania alternatívnych trestov v trestnom procese patrí k faktorom, ktoré by posilnili dynamiku ich využívania. Zároveň mravný tlak vyjadrujúci skupinový tlak verejnej mienky, by pozitívne ovplyvnil justičnú prax udeľovania alternatívnych trestov, ktorá je minimálna a nedostatočná. Normotvorba síce vytvorila nové, progresívne možnosti trestania, ale justičná prax pri využívaní trestov je strnulá a stereotypná. Ako je to v tomto smere s verejnou mienkou?

Verejná mienka predstavuje súhrn názorov, postojov a hodnotení členov verejnosti k určitej verejnej téme. Nejde o prostý súhrn, ale o určitú zhodu názorov medzi členmi verejnosti. Ďalším znakom je jej verejné prezentovanie. Verejná mienka je tak fenoménom skupinového vedomia, či mysle, čo spôsobuje presah individuálnej reality a vyvoláva synergetický efekt.

Každý deň sa presvedčujeme o sile verejnej mienky v živote ktorejkoľvek spoločnosti. Verejná mienka značne ovplyvňuje výsledky volieb, konanie politikov, uzatváranie medzinárodných zmlúv, riešenie rôznych káuz, ako aj programové vyhlásenie vlád. Bytostne sa to týka aj trestnej politiky a smerov jej rozvoja. Medzi nové prílohy trestnej politiky patrí i využívanie alternatívnych trestov. Časť verejnosti túto skutočnosť registruje, ale intenzívna podpora verejnej mienky pre ich aplikáciu v trestnom procese citeľne chýba. I keď faktory, ktoré v tomto smere pôsobia sú rozmanité, autori článku sa obávajú, že nízka podpora verejnej mienky, ktorá v súčasnosti je viac punitívne naladená, značne ovplyvňuje nevyužívanie alternatívnych trestov v súdnej praxi.

Pre pochopenie verejnej mienky, v rámci riešenia projektu APVV „ Restoratívna justícia a systém alternatívnych trestov v podmienkach Slovenskej republiky“ sa uskutočnil agentúrny výskum verejnej mienky. Realizácia tohto výskumu zabezpečila profesionálna agentúra FOCUS v júni roku 2016. Agentúrneho výskumu sa zúčastnilo 1003 respondentov. Údaje o respondentoch potvrdzujú, že ide o reprezentatívny výber verejnosti na Slovensku, čo značne zvyšuje hodnotu odpovedí respondentov na položené otázky.

Rozoberieme odpovede respondentov na položené otázky podrobnejšie:

Viete, počuli ste už o možnosti uloženia alternatívnych trestov páchateľom odsúdeným v trestnom konaní?

1	áno	45,7
2	nie	54,3

O možnosti uloženia vedelo, či počulo 45,7% respondentov agentúrneho výskumu verejnej mienky. Prevažuje tu skupina respondentov, ktorí nepočuli o možnosti uloženia alternatívnych trestov v justičnej praxi. Možno sa na tomto základe nazdávať, že súčasná verejná mienka na Slovensku

nedisponuje ani dostatočnou kvantitou (či výraznými verbálnymi postojmi), ktoré by aktivizovali jej morálnu a právnu funkciu a vytvárali potrebný tlak na širšie uplatňovanie alternatívnych trestov. Navyše aj frekvencia osobného stretávania respondentov s procesom uplatňovania alternatívnych trestov v súdnej praxi je v podstate len mierne nad bodom mrazu. Prispieva k tomu osobitosť samotnej trestnej činnosti. V porovnávaní s inými oblasťami ľudskej činnosti – napr. zdravotníctvom, školstvom, kde taktiež existujú negatívne javy. Tu sa však zároveň stretávame množstvo schopných a prospešných odborníkov a skvelé profesionálne výkony. Naša osobná skúsenosť je tak bohatšia a vyváženejšia. Takéto poznanie kriminalita neprináša, evokuje skôr negatívne pocity. Nevedomosť a nedostatok osobných skúseností s uplatňovaním alternatívnych trestov, dáva priestor fámam, laickým úvahám a posilňuje špekulatívne prvky v ich využívaní.

Odkiaľ ste sa dozvedeli o možnosti uloženia takýchto alternatívnych trestov? Možnosť viacerých odpovedí.

		áno	nie	netýka sa
1.	z televízie	37,3	8,4	54,3
2.	z tlačených médií (noviny, časopisy)	15,0	30,7	
3.	na internete	13,7	32,0	
4.	z rozhlasu	9,8	35,9	
5.	od príbuzných, známych	6,0	39,7	
6.	od kolegov v práci	5,2	40,5	
7.	nevie (nečítaná možnosť)	0,9	44,8	
8.	odinakiaľ (škola, vonku pri venčení psa)	0,4	45,3	

Väčšina verejnosti, ktorá vie o možnosti uloženia alternatívnych trestov (45,7%) získava informácie o kriminalite (zločine) z masmédií (televízia, rozhlas, tlač) a na internete. Váha medziosobnej komunikácie je nedostatočná. Obraz, ktorý médiá ponúkajú je oproti realite však značne skreslený. Novinári sa zaujímajú o také trestné činy, ktoré sú „príťažlivé´´ a zvyšujú sledovanosť. V médiách je prednostne venovaná pozornosť zločinom násilného a mravnostného charakteru.

J. Tomášek (2010) uvádza klasickú štúdiu Diltona a Duffyho z 80. rokov 20. storočia, zaoberajúca sa regionálnym spravodajstvom o kriminalite v Škótsku: skutočný stav násilných trestných činov predstavoval 2,4% podiel na celkovej kriminalite a pozornosť v médiách bola na úrovni 45,8%. Je však škoda, že na Slovensku nemáme obsahovú analýzu kriminovín súkromných médií. Predpokladáme však, že výsledky tejto analýzy by znamenali podobný trend.

Pri ktorých trestných činoch by ste navrhovali takéto alternatívne tresty? Vyjadrite sa, prosím, ku každému z nich.

Návrh respondentov na aplikáciu alternatívnych trestov je nasledovný:

	Trestný čin	áno	nie
1.	ohováranie	67,6	24,7
2.	drobná majetková kriminalita	52,7	39,8
3.	výtržníctvo	40,4	52,0
4.	sprenevera	33,1	59,5
5.	podvod	32,6	60,6

6.	korupcia	26,7	66,1
7.	obmedzovanie osobnej slobody	21,9	70,4
8.	lúpež	19,4	74,5
9.	ublíženie na zdraví	15,7	77,6
10.	nebezpečné prenasledovanie	14,8	77,6
11.	domáce násilie	14,8	78.7
12	znásilnenie	10,2	84,0
13.	vražda	8,5	85,4
14.	Iné (neúmyselné ublíženie, ohrozovanie pod vplyvom návykovej látky, daňové podvody, krádež, menej závažné trestné činy (prečiny), zanedbanie povinnej výživy, zneužívanie detí, vandalizmus, ...)	2,8	97,2

V škále „rozhodne áno, skôr áno´´ sa na prvých priečkach ocitli trestné činy ohovárania (67,6%), drobnej majetkovej kriminality (52,7%), výtržníctvo (40,4%), a sprenevery (33,1%). Najnižšie odmietavé postoje zaznamenávame u trestných činov ohovárania (24,7%) a drobnej majetkovej kriminality (39,8%). U trestných činov výtržníctva (52,0%) a sprenevery (59,5%) už počet tých respondentov, ktorí čiastočne či rozhodne odmietajú aplikáciu alternatívnych trestov už narastá a presahuje 50% hodnotu. Výrazne negatívne sa respondenti vymedzujú k aplikácii alternatívnych trestov na trestný čin vraždy (84,5%), znásilnenia (84%) a lúpeže (74,5%). Boľavým problémom sa pre respondentov javí aj trestný čin domáceho násilia, ktorý odmieta až 78,7% respondentov. Pozoruhodné hodnoty odmietania respondentov dosiahli trestné činy ublíženia na zdraví (77,6%), nebezpečného prenasledovania (77,6%) a obmedzovania osobnej slobody (70,4%).

Zaujímavé výsledky priniesli postoje k trestnému činu sprenevery, kde odmietavé stanovisko vyjadruje 59,5% respondentov, ale za udeľovanie alternatívneho trestu je až 31,1% účastníkov agentúrneho výskumu. Podobne prekvapujúce je vyjadrenie respondentov k trestnému činu korupcie 66,1% je proti a 26,7% je za udeľovanie alternatívnych trestov. Tieto výsledky naznačujú, že časť verejnej mienky je tolerantná k podvodnému konaniu (32,6%), ktoré tvorí zázemie trestných činov sprenevery a korupcie.

Spomínali sme, že masmédiá, vrátane internetu, sa stále viac presadzujú pri utváraní verejnej mienky o trestaní. Výsledky agentúrneho prieskumu však naznačujú, že občania nestrácajú úplne zdravý rozum a opierajú sa o svoju životnú skúsenosť. Ich výber trestných činov, ktorých páchatelia by mohli byť potrestaní uplatnením alternatívnych trestov, je prísľubom pre možnosti rozšírenia týchto trestov. Avšak morálny relativizmus mnohých občanov, ktorý je často v pozadí týchto vyjadrení, je zdrojom určitého pesimizmu, pretože v ich mienke necítiť pevne orientačné body, ani vplyv širších interpretačných rámcov dotýkajúcich sa princípov restoratívnej justície, ktorá uplatňovanie alternatívnych trestov výrazne podporuje.

Aký efekt podľa Vás prináša ukladanie alternatívnych trestov?

Efekt je podľa odpovedí respondentov nasledovný:

	Efekt ukladania alternatívnych trestov	1=áno	2=nie	9=nevie
A	finančné zaťaženie (ide o zníženie finančného zaťaženia, ktorým ušetrí štát finančné prostriedky)	66,3	20,9	12,8
B	zamedzenie kriminálnych návykov	37,6	46,2	16,3
C	zníženie pracovnej záťaže sudcov a súdov	49,4	36,9	13,8

Najvýraznejšie sa objavujú odpovede s ekonomickým podtextom. Z hľadiska efektívnosti fungovania spoločenských procesov je to potrebné a povzbudzujúce. Avšak zároveň je potrebné neprehliadnuť, že sa prejavuje stále zreteľnejšia komercionalizácia medziľudských vzťahov a v pozadí tohto trendu je egoizmus, nezdržanlivosť a nedostatočné morálne hodnoty. Orientácia verejnej mienky na preferenciu úspešnej resocializácie páchateľov je v ich vnímaní druhoradá, čo oslabuje vplyv komunít na postepenitenciárnu prax.

3. Fenomenológia alternatívnych trestov – ako sú tieto tresty realizované v súdnej praxi

Súdna prax dlhšie namietala, že alternatívne tresty nevyužíva preto, že je tu nedostatočná kontrola procesu resocializácie. Podaril sa husársky kúsok – elektronický systém monitoringu osôb sa stal v roku 2004 na Slovensku realitou (Vrobelová, L., 2014)

Avšak elektronické náramky (ďalej len "ESMO") dokázala Slovenská republika zatiaľ len v minimálnej miere aplikovať, nakoľko počet alternatívnych trestov zostal v porovnaní s minulosťou takmer nezmenený: „na základe záverov kontroly Najvyššieho kontrolného úradu (ďalej len "NKÚ") je možné konštatovať, že systém po 1.1.2016 projektu vykazuje **vysokú mieru neúčinnosti a neefektívnosti**, nie sú naplnené jeho základné ciele a očakávané prínosy pre spoločnosť".[3]

NKÚ skonštatoval, že v roku 2016 bol počet monitorovaných cez ESMO „len na úrovni 25 ľudí, čo je 1,25 percenta z cieľových 2000 osôb ročne. Z tohto počtu bol udelený trest domáceho väzenia ôsmim ľuďom." Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky poskytlo aktuálne čísla ku dňu 8. 3.2017, pričom podľa týchto údajov je kontrolovaných 30 osôb, z nich deväť má uložený trest domáceho väzenia.

V tomto kontexte možno len súhlasiť so stanoviskom NKÚ: „pri súčasnom počte monitorovaných osôb a miere využívania ESMO hrozí riziko nedodržania návratnosti investície, ktorá bola v analýze vyčíslená na šesť rokov."

Možno by stálo za to sa zamyslieť, či nemožno tento druh trestu využívať u viacerých osôb a trestných činov, ako napríklad nebezpečné vyhrážanie, kde podozrivé osoby sú vzaté do väzby pri podozrení zo spáchania trestného činu. Už samotné vznesenie obvinenia spôsobuje viaceré defomujúce účinky, ako napríklad stratu sociálnych, ale aj pracovných väzieb. Panuje "ako keby" pocit strachu udelenia trestu domáceho väzenia, zo strany prokurátorov, ale najmä súdov. ESMO je však v súčanosti bohužiaľ viac aplikované na monitorovanie odsúdených pracujúcich mimo väzníc, pričom podľa správy NKÚ bolo tak monitorovaných celkom 270 väzňov.

UKLADANIE ALTERNATÍVNYCH TRESTOV[x/]										
R o k	PO trest **spolu**	domáce väzenie	trest povinnej práce	peňažný trest	trest prepadnutia		Vyhoste-nie	zákaz pobytu	trest zákazu činnosti **spolu**	**NEPO tresty**
					majetku	veci				
2007	17 430	25	349	1 184	2	168	341	5	514	**5 430**
2008	19 364	28	578	1 779	3	131	112	6	721	**5 391**
2009	20 742	51	830	1 680	2	137	67	1	688	**5 933**
2010	20 263	59	1 352	1 630	1	156	53	2	620	**6 291**

[3] Elektronická verzia (https://www.nku.gov.sk/documents/10157/265201/96037-145052-57.pdf)

2011	18 936	28	2 265	1 547	0	135	47	6	659	**5 754**
2012	21 191	25	3 123	1 512	1	124	49	7	2 298	**5 913**
2013	22 574	21	3 581	1 392	1	93	46	38	2 491	**5 095**
2014	20 527	17	3 351	1 243	1	110	65	10	2 258	**5 333**
2007 - 2014	**161 027**	**254**	**15 429**	**11 967**	**11**	**1 054**	**780**	**75**	**10 249**	**45 140**

Tabuľka č. 1: *Ukladanie alternatívnych trestov v Slovenskej republike v rokoch 2007-2014*

Z nasledujúcej tabuľky je zrejmé, že najviac ukladanými trestami sú podmienečné tresty, po ktorých nasleduje nepodmienečný trest. Nasleduje trest povinnej práce, peňažný trest a trest zákazu činnosti. Čiže, situácia s využívaním alternatívnych trestov v slovenskej súdnej praxi je viac ako žalostná.

4. Záver

V článku sme vychádzali so skúseností v zahraničí so spoločenskými korekciami a náhradami škôd v trestnom práve. Analýza týchto skúseností, ktoré majú historický podklad, ukázala, že voľba alternatív v systéme trestania umožňuje už dlhodobo a efektívne uplatňovať a rozvíjať normotvorbu i trestnú súdnu prax. Alternatíva znamená možnosť voľby medzi rôznymi možnosťami, alebo vôbec možnosť výberu. Možnosť výberu, ako potvrdzujú skúsenosti zo sveta, poskytuje aj využívanie alternatívnych trestov.

Alternatívne tresty sa stali súčasťou nového Trestného zákona č. 300/2005 Z.z. v znení neskorších predpisov, účinného od 1.1.2016. Ako však svedčí stav, štruktúra a dynamika udeľovania AT v SR, táto alternatíva trestania je v súdnej praxi využívaná úplne nedostatočne. Napriek tomu, že Slovensko má k dispozícii od roku 2014 elektronický systém monitoringu osôb, súdna prax zotrváva na princípoch retributívnej justície. Panuje „ako keby“ pocit strachu z udelenia alternatívnych trestov, osobitne trestu domáceho väzenia, zo strany prokurátorov a súdov. Myslíme si, že kľúčovú úlohu pre rozsiahlejšie uplatnenie alternatívnych trestov zohráva osobnosť právnika (sudcu, prokurátora a pod), ktorá je ochotná osvojiť si princípy restoratívnej justície a taktiež uplatňovať ich v justičnej praxi.

Osobitnú pozornosť sme v článku venovali verejnosti, osobitne verejnej mienke o spoločenských korekciách, s využitím alternatívnych trestov v súdnej praxi. Výsledky agentúrneho prieskumu verejnej mienky zachycujúcej celé územie Slovenskej republiky, sú zaujímavé, podnetné, ale zároveň veľmi znepokojujúce. Len menšia polovica Slovákov (45,7%) vie o existencii alternatívnych trestov. Zdrojom ich názorov nie sú bezprostredne skúsenosti, ale informácie masmédií. Aj ďalšie zistenia potvrdzujú, že podpora verejnosti pre uplatnenie alternatívnych trestov je nedostatočná a varujúca. Ak sa má situácia v tomto smere výrazne zlepšiť, je nutné ovplyvniť verejnú mienku. Politici, bez rozdielu ich straníckej orientovanosti, pozorne vnímajú vývoj verejnej mienky a berú veľmi vážne jej punitívnu naladenosť. Preto pozitívna verejná mienka o užitočnosti alternatívnych trestov je mimoriadne dôležitým faktorom, aby trestná politika, ktorýchkoľvek vlád v SR zaregistrovala, že jej účinnosť a prospešnosť vyžaduje uvažovať o alternatívach. Medzi tieto alternatívy patria nesporne aj alternatívne tresty, uplatňované v rovnováhe princípov restoratívnej a retributívnej justície.

Zoznam použitej literatúry:

1. BURDA, E., ČENTÉŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J. a kol.: *Trestný zákon. Všeobecná časť*. Komentár. I. diel. 1. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2010. s. 408.
2. ČENTÉŠ, J. a kolektív: *Trestný zákon s komentárom – Veľký komentár*. Bratislava: Eurokódex, 2015, 880 s. ISBN 978-80-8155-053-9.
3. ČENTÉŠ, J. a kolektív: *Trestné právo procesné*. Bratislava: Eurokódex, 2016.
4. DANICS, Š., DUBSKÝ, J., KAMÍN, T., URBAN, L.: *Základy sociologie a politologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009.
5. DIANIŠKA, G.: *Metodológia výskumu ako príspevok k aplikačnej praxi restoratívnej justície*. In: STRÉMY, T. (ed.) *Restoratívna justícia a alternatívne tresty v aplikačnej praxi*. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Praha: Leges, 2015, s. 206.
6. DIANIŠKA, G., STRÉMY, T., VRÁBLOVÁ, M. et al.. *Kriminológia*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016.
7. DIANIŠKA, G., STRÉMY, T.: *Teória reintegratívneho zahanbenia*. Justičná revue. ISSN 1335-6461. Roč. 61. č. 1. 2009. s. 74-82.
8. GŘIVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, J. a kol.: Kriminológie 4., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014.
9. HAMRANOVÁ, D.: Restoratívna justícia v teoretických a aplikačných súvislostiach In: *Acta Facultatis Iuridicae Universitatis Comenianae*. - Roč. 35, č. 2, 2016, s. 94-113.
10. JURIŠOVÁ, K.: Verejná mienka o alternatívnych trestoch – výsledky sondy na sociálnych sieťach. In: STRÉMY, T. (ed.) *Restoratívna justícia a alternatívne tresty v aplikačnej praxi*. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Praha: Leges, 2015, s. 259-276.
11. MAŠĽANYOVÁ, D. et al. 2016. *Trestné právo hmotné*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, 624 s. ISBN 978-80-7380-618-7.
12. SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P.: *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2000. s. 330.
13. ŠČERBA, F.: *Trest povinnej práce a domácího vězení: srovnání české a slovenské právní úpravy*. Justičná revue, 62, 2010, č. 8-9. s. 958.
14. TOMÁŠEK, J.: *Úvod do kriminológie*. Jak studovat zločin. Praha: Grada Publishing, a.s., 2010.
15. STRÉMY, T. (ed.): *Restoratívna justícia a alterantívne tresty v teoretických súvislostiach*. Praha: Leges, 2014, 544 s. ISBN 978-80-7502-034-5.
16. STRÉMY, T. (ed.) *Restoratívna justícia a alternatívne tresty v aplikačnej praxi*. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Praha: Leges, 2015, 376s. ISBN 978-80-7502-104-5.
17. STRÉMY, T., KURILOVSKÁ, L., VRÁBLOVÁ, M.: *Restoratívna justícia*. Praha: Leges, 2015, 344 s. ISBN 978-80-7502-075-8.
18. ŠIMOVČEK, Ivan et. al: *Trestné právo procesné*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, 479 s. ISBN 978-80-7380-617-0.
19. ELEKTRONICKÁ VERZIA [http://www.sagepub.com/sites/default/files/upm-binaries/39373_1.pdf, ku dňu 30.3.2017].

LEGAL AND ORGANIZATIONAL ASPECTS OF THE FIGHT AGAINST TERRORISM BY THE POLICE IN POLAND. AN OUTLINE OF THE ISSUES

dr hab. Jacek DWORZECKI,[1]
Institute of Social Sciences, Faculty of Administration, the Police Academy in Szczytno.

dr hab. Izabela NOWICKA[2]
Institute of Law and Administration, Faculty of Administration, the Police Academy in Szczytno.

Anotácia: *Príspevok sa zaoberá problematikou boja proti terorizmu podľa platnej právnej úpravy v Poľskej republike. Cieľom príspevku je charakterizovať vybrané metódy a formy ochrany a boja proti terorizmu používané poľskou políciou. Autor v príspevku predstavuje vybrané organizačné jednotky poľskej polície, vrátane Nezávislej policajnej antiteroristickej podjednotky, Ústredný vyšetrovací úrad a Policajné oddelenia/Sekcie na boj s počítačovou trestnou činnosťou umiestnené v štruktúrach regionálnych policajných riaditeľstiev.*
Kľúčové slová: *boj proti terorizmu, polícia, Poľská republika, terorizmus.*

Annotation: *The paper deals with the issue of the fight against terrorism under the current legislation in the Republic of Poland. The aim of the paper is to characterize selected methods and forms of protection and counter-terrorism used by the Polish police. The author presents the selected police units, including the independent police anti-terrorism sub-unit, the Central Investigation Office and the Police Department / Anti-Cybercrime Section located in the structures of the Regional Police Directorates.*
Keywords: *fight against terrorism, police, Republic of Poland, terrorism*

Introduction

Terrorism is one of the most important issues and also threats of the modern world. Political scientists, psychologists, politicians, mass media, everyone is waiting for the next step of terrorists from the Islamic State, Al-Qaeda or fanatical bombers sympathizing with these organizations and sharing their ideology. Events that occurred in the United States of 11th September 2001, regular genocides committed by members of the Islamic State in Iraq or Syria[3], or the recent attacks including Paris, Nice, Brussels, Istanbul, Saint-Étienne-du-Rouvray, Reutlingen or Ansbach have caused a heated debate on terrorism being fought all over the world without exception. This is because the bombings and terrorist activities have shown that this is a global problem, and perceiving it as a typical phenomenon of a local or regional level would be nowadays an unacceptable simplification.

The issue of preventing and combating terrorism (including its various forms) is treated very seriously by the decision-making centres in Poland. A strong signal in this respect was the signing by the President of the Republic of Poland on 22nd June 2016 a legal act of the rank of the law, namely the Act of 10 June 2016 on anti-terrorist operations[4]. This act defines rules of conducting anti-terrorist operations and cooperation between competent authorities in the conduct of those activities in Poland. The legislature has expressly indicated institutions and uniformed formations, which are obliged to

[1] Mailing address: j.dworzecki@wspol.edu.pl
[2] Mailing address:i.nowicka@wspol.edu.pl
[3] Islamic State (hereinafter called ISIS), which by many Polish experts is considered to be something more than just a terrorist organization, through its actions aspires to master Islamic theocracy, where the source of law is the Koran interpreted in a very radical way. ISIS recognizes the Yezidi, the members of the Middle Eastern Christian minorities, Shiites and even some Sunnis as infidels who – if they do not decide to convert to Islam, are mercilessly slaughtered. Source: own elaboration.
[4] The Act of 10 June 2016 on anti-terrorist operations (Journal of Laws of 2016 position 904).

undertake anti-terrorist[5] and counter-terrorist[6] measures against, inter alia, terrorist events[7]. Obviously, among the formations responsible for ensuring the anti-terrorist protection in the field of internal security is also the Police, which is the largest dispositional group in Poland – with full time job posts amounting to 102,000 officers and 23,000 civilian employees. Contemporary Polish police is decentralized[8] and deconcentrated[9]. The foundations of the police force are based on the assumptions which take into account the public's subjective role in shaping the country's security.

Police in Poland was established by the Act of 6th April 1990 as a uniformed, armed formation serving the public and designed to protect the security and maintenance of public order[10]. The main task of the police is to protect life and health of people and their property against unlawful attacks, protection of public safety and order.

This article was prepared within the framework of an international research project entitled "Understand the Dimensions of Organised Crime and Terrorist Networks for Developing Effective and Efficient Security Solutions for First-line-practitioners and Professionals" (H2020-FCT-2015, No. 700688).

The aim of the work is to characterize the selected methods and forms of prevention and combating terrorism (including cyber terrorism) by the police in Poland. The article also presents selected organizational units of the Polish police, including the Police Independent Anti-terrorist Subunits, the Central Bureau of Investigation and the Police Departments/ Sections to fight cyber crime located in the structures of the Regional Police Headquarters, which are specialized units designed to, among others, identify and neutralize (cyber-)terrorist threats.

1. Statutory tasks of the police in Poland. An outline

From the point of view of the type, nature, purpose and ways of carrying out statutory tasks by the police, this formation carries out activities of the following character: operational, intervention and uncovering. Operational activities consist in the acquisition of information gained from criminal circles, using undercover techniques, to take pre-emptive actions or rapid detection of offenders (including terrorist activities), often caught red-handed.

Interventions rely mainly on direct interventions carried out by officers and the use of coercive measures as provided by the law and, if necessary, a firearm (as a last resort), in response to a disruption of security and public order.

---

[5] Counter-terrorist actions are activities taken up by public administrative bodies intended to prevent incidents of a terrorist nature, preparing to take over control of them by way of the planned projects, responding in the event of such occurrences and mitigating their consequences, including the restoration of resources allocated to respond to them. Source: Article 2 item 1 of the Act of 10 June 2016 on anti-terrorist operations.

[6] Counter-terrorist activities are actions against the perpetrators – those preparing or assisting in making a terrorist crime, referred to in art. 115 § 20 of the Act of 6 June 1997 on the Penal Code, conducted in order to eliminate an immediate threat to life, health or liberty of persons or property, using special forces and means and special tactics. Source: Art. 2 item 2 of the Act of 10 June 2016 on anti-terrorist operations.

[7] A event of a terrorist nature is a situation where there is a suspicion that it has occurred as a result of terrorist offenses referred to in Article 115 § 20 of the Act of 6 June 1997 on the Criminal Code, or the risk of the occurrence of such an offense. Source: Art. 2 item 7 of the Act of 10 June 2016 on anti-terrorist operations.

[8] Decentralization is a statutory, durable, protected by law, transfer of tasks, competencies and resources, which until now were managed by central authorities, to decentralized public authorities (i.e. municipalities, counties, provinces). *Słownik wyrazów obcych*, (ed.) I. Kamińska-Szmaj, Wrocław 2001, published by Europa, p. 427.

[9] Deconcentration does not refer directly to organizational systems, it does not specify the relationships between individuals, yet it expresses how the division of tasks and means in a system in which the settlement of the majority of current affairs moves from the central to subordinate units. Settlement of these matters at the central level would mean concentration. However, these terms do not specify whether these tasks are carried out in an independent manner, or whether the unit will be operating in its hierarchical subordination. Source: T. Rabska, *Podstawowe pojęcia organizacji w administracji*, [w:] *System prawa administracyjnego, t. 1[Basic concepts of administrative organization [in:]System of administrative law], v.1*, Warszawa 1977, publ. Ossolineum, p. 156.

[10] The Act of 6 April 1990 on the Police (Journal of Laws of 2007, No. 43, item 277, with amendments).

The uncovering actions should be directly linked to the performance of police duties as a law enforcement authority, so it is the detection of offenders. Fulfilling this function is the basis for prosecuting perpetrators by courts and requires the use of many techniques of work, such as operational and exploratory activities, both overt and classified, by means of which it is possible to obtain, collect and process information, record and document traces of evidence. In addition, the police perform the functions of control and ruling, enforcement/executive and educational (preventive).

2. Organization and functioning of the Polish police

Characterizing the division of organizational units in the Polish police (due to their role) it should be noted that this formation is actually comprised of divisions: criminal, prevention, logistics and investigation service. Within these divisions operate organizational units, located in the structure of organizational units of the police, i.e. at the National Police Headquarters based in Warsaw, sixteen Regional (Voivodeship) Headquarters, in the Metropolitan Police Headquarters in Warsaw – serving the capital city of Warsaw, the Police Academy in Szczytno, in four Police schools in the cities of Katowice, Legionowo, Slupsk and Pila, the Municipal Police Headquarters (which operate in 65 counties and cities with county rights[11]), the County Police Headquarters (which operate in 271 counties[12]), the District Police Headquarters (there are only 7 such headquarters which are located in the capital city), Police Constabulary Stations (558), Police Specialist Stations (12) and at Police Stations (about 600). In addition, within the organizational structure of the Polish police there is also located Central Forensic Laboratory of the Police, based in Warsaw, which is a scientific-research unit dealing with, among others, analysing forensic evidence secured by the officers during a crime scene investigation.

Listing organizational units, the following departments/sections should be mentioned: investigative, operational and reconnaissance techniques of forensic science, operational technique, traffic, prevention, convoy and judicial police, criminal analysis, combating hooliganism crime, the fight against economic crime, the fight against cyber crime, the fight against corruption, the fight against road crimes, recruitments, the protection of people whose life is in danger, combating drug-related crimes, social communication, administrative proceedings and forensic laboratories located in the structures of Regional Police Headquarters and the logistics cells, including the departments/ sections/ groups of: supply, transport, investment and repairs, ICT, public procurement, human resources and training, finance, control, psychologist teams, legal advisers and communication with the media.

Discussing the organizational structure of the Polish police we should also mention the specialized organizational units and cells, including, among others: Railway Police at railway police stations, Water Police at police stations in marinas, Motorway Police, the Department of Aviation Police, Sections of Mounted Police, Police Departments for Prevention, Police Independent Anti-terrorist Subunits.

The head of the Polish police is the Commander-in-Chief, who directly governs the commander of the metropolitan police and 16 regional commanders who supervise municipal and county commanders who are responsible for the work of police officers in the headquarters of a given city, county, police station or checkpoints. To perform their duties police officers are prepared in police schools and training centres during specialized courses, i.e.:

- the basic course lasting seven months (it begins immediately after the admission of the candidate to the police force);

[11] City with county rights is the unit of local government in Poland, sometimes colloquially referred to as a township or urban district. City with county rights is a community having the status of the city, carrying out the tasks of the county. In all the cities with county rights the executive power is exercised by the mayor. Such cities are units of local government (territorial division).

[12] County ("Powiat" in Poland) is the second level of local government administration in Poland. Its functions are described by the Act of 5 June 1998 on county government (Journal of Laws of 2016, item 814).

- a specialized course the duration of which depends on its specifics and approximately is from 3 to 6 months (police officers are eligible to take up this kind of courses after a minimum of three years of service);
- a course to become a commissioned officer which lasts seven months – after completion of this course policemen may take the examination for the rank of a (commissioned) police officer. After successful passing of the exam the President of Poland commissions the first rank of police officer, i.e. the rank of Deputy Commissioner (junior officer).

Police personnel is being reinforced by increasingly better educated young people. Nearly 75% of police officers have obtained higher education or are studying at universities.

Police officers are entitled to a number of rights/powers, including right to check ID and the detention of persons, search people and premises, making personal controls, use force and firearms. Stopping the most dangerous criminals is done by armed and well-trained police anti-terrorists.

The Central Bureau of Investigation breaks up organized crime and fights against terrorism and drug trafficking. Police in Poland has become more socially trusted and the number of people who feel safer increases from year to year. In the light of surveys conducted by the Public Opinion Research Centre more than 73% of Poles feel safe in their place of residence and 83% think well of the officers and police work.

3. Selected methods of surveillance activities utilized in the fight against organized crime and terrorist threats

Sections of criminal investigation, operations and reconnaissance techniques of forensic science and operational techniques are collectively defined as crime service which uses the procedural and non-procedural methods and forms of work and operates in the field of combating various types of crime e.g. economic and organized crime and terrorism, following the steps aimed at detecting perpetrators of these crimes.

Within Polish legal system the operational activities are defined as a system of confidential or secret actions of the police, conducted *outside* the criminal process, but most of them often serve current or future goals of this process and are taken up to fight and prevent crime and other negative social phenomena.

Objectives of operational activities are carried out in particular by obtaining, checking and use of information about events, people and environments (e.g. criminal networks, economic or social areas) which are subject to legitimate interests of law enforcement agencies. Preventive measures and investigations are conducted separately within operational activities.

Operational activities have the following functions:

- uncovering,
- reconnaissance,
- protective,
- verifying previous findings,
- orienting later evidential process,
- preventive.

It must be clearly emphasized that results and course of operations in question in the light of Polish doctrine of judicial proceedings are not directly of evidential significance and therefore they cannot be directly used in the course of criminal proceedings.

However, these steps can determine the direction in which we need to perform the evidence proceedings and may serve the evidence which is already being verified. In most cases these activities are carried out in relation to a specific, current or future criminal process, which is often initiated on the basis of the outcome. They can also be carried out without direct connection to a particular process, e.g. to gain knowledge of certain criminal structures.

Operational activities constitute a system of activities that clearly define the existing legal bases. These bases are contained in the Act of 6 April 1990 on the Police and the corresponding rules for the Internal Security Agency[13] and other legal acts. However, these provisions include only general provisions providing for the use of operational activities. However, the details of these activities and their progress are contained in the instructions of a given department and are of secret character.

Operational activities (operational work) are one of the most effective ways of discrete acquisition of information by all police forces in the world and other services of law enforcement and public safety. As practice shows, the process of implementing operational activities is based on various forms and methods of operational work. Confidentiality of these activities, the possibility of use of operational techniques and elements of deception, make them more effective in the detection of crime and disclosure of their perpetrators than the evidence obtained by the rules of criminal procedure. It can be assumed that the operational activities are legally grounded, generally classified activities of state bodies, carried out for the purposes of prevention, investigation and acquisition of information or evidence.

The most commonly used forms of operational work by Polish police include:

- operational control. It provides the possibility to secretly become familiar with the content of information transmitted between people;
- secret surveillance. It is conducted in an implicit way, which means that the observed person is not aware of the actions taken in relation to them;
- ambush. Actions taken under an ambush rely on secret deployment of forces and means being at the disposal of the police in a specific place, so as to maximize the element of surprise for the perpetrator or perpetrators of a crime;
- use of the personal information sources. The sources of information can be people of all ages and sexes, of different backgrounds, social origin and religious beliefs, belonging to different social groups, performing various professions etc. Among those who decided to cooperate with the police may also be criminals, demoralized minors and those derived from pathological environment;
- police entrapment. A police officer involved in operational intelligence activities under the police entrapment is called an "undercover cop" and thus hides their actual official affiliation and identity, as well as the real intentions against those suspected of committing crimes;
- package implicitly supervised. The police can, e.g. in a secretive manner observe actions of a criminal group that produces and sells drugs from the preparation stage to launching the production line and producing the first batch of the drug. Then, police at a convenient time can proceed to arrest all perpetrators and eliminate fixed laboratory, taking over at the same time both a finished product in the form of a drug and precursors used to produce it;
- use of information resources stored in electronic databases. Polish police use an IT system of databases, commonly referred to as files, which store all the information obtained by individual officers, both during the performance of their operational activities, as well as during conducting procedural and administrative actions (e.g. as a result of routine checking of identity documents).

4. Counter-terrorist units within the structures of the Polish police

Within the organizational structure of the Polish police – specialized instruments to physically combat organized crime and terrorism – there are autonomous bodies of a counter-terrorist character. First of all, the following units shall be named: in the structures of the National Police Headquarters – Bureau of Counter-terrorist Operations, and in the structures of Regional Police Headquarters – Police Independent Anti-terrorist Subunits and the Anti-terrorist Police Sections. In addition,

[13] The Act of 24 May 2002 on the Internal Security Agency and the Foreign Intelligence Agency (Journal of Laws of 2002, no 74, item 676).

Metropolitan Police in Warsaw and the Central Bureau of Investigation have their own anti-terrorist cells under the name: the Operational Section. In the next chapter we will look in more detail at outline of the tasks of selected components of anti-terrorist police.

4.1 Bureau of Counter-terrorist Operations as a central counter-terrorist police unit in Poland

Since May 2008 the central counter-terrorist police unit in Poland is the Bureau of Counter-terrorist Operations of the National Police Headquarters. Bureau of Counter-terrorist Operations is the largest and best equipped of the Polish police counter-terrorist units which is able, if necessary, to carry out tasks throughout the country. In the Bureau serve more than 120 officers with the greatest seniority and experience. The tasks of the Bureau of Counter-terrorist Operations include:

- physical combating terrorism;
- conducting combat operations;
- coordination and supervision of activities of independent anti-terrorist police subunits, including:
  - overseeing preparation of actions by independent units of anti-terrorist police, bomb disposal teams (sappers) and teams of police negotiators;
  - conducting combat operations involving the identification and elimination of terrorist attacks, as well as prevention of incidents of this nature;
  - negotiations in the framework of police operations and anti-terrorist actions;
  - ensuring the implementation of training programmes, always ready to conduct combat operations involving the recognition, elimination of terrorist attacks and other activities that require the use of special forces and means, as well as special tactics;
  - identifying training needs, initiating and participating in organizing trainings and professional development of police officers in anti-terrorist cells and the cells competent for sapper teams and in matters of police negotiations of organizational units of the police;
  - cooperation with domestic and foreign entities competent in matters of combating terrorism and acts of terrorism.

4.2. Police Independent Anti-terrorist Subunits as a local component of the Polish anti-terrorist system

In every region of Poland within the police ranks there are Police Independent Anti-terrorist Subunits and sections whose commanders report directly to the appropriate Regional Commanders of the Police. The number of officers employed full-time in an independent anti-terrorist subunit is 55 and a section (smaller unit) consists of 24 officers. The composition of this type of specialized counter-terrorism police units is as follows:

- combat teams;
- training-combat team;
- sapper team;
- technical support team.

Police Independent Anti-terrorist Subunits and Anti-terrorist Police Sections perform tasks of identifying, preventing and combating crime, including:

- locating, identifying, neutralizing, removing, transporting and destructing explosive materials or devices, and the use of preventive measures to counter the possibility of planting explosive materials or devices in the area of action;
- waging warfare of higher risk on behalf of organizational units of Voivodship Police Headquarters and police units aiming at effective detention of dangerous criminals;

- carrying out pursuit operations which result in the detention of particularly dangerous offenders, convicted, persons remanded in custody, detained and the ones who absconded from the place of isolation or convoy as well as persons being searched for and those whose movement creates an imminent threat to human life, health and property;
- participating in police operations of organizational nature and the ones which are connected with handling crisis situations;
- realization of other police tasks requiring specialized skills or special equipment;
- securing arrivals, departures and check-ins of airlines and destinations which are threatened with terrorist attacks and unlawful interference as well as ensuring safety to persons protected at the time of their stay in the zone of the groups of airports in case of implementation of preparedness of police in order to prevent terrorist attacks on the basis of the decision of the Commander-in Chief of the Police or at the direction of Voivodship Commander of the Police;
- cooperation with the officers of the Government Protection Bureau during the support of protective actions in case of VIPs;
- ad hoc performance of service at beats and places endangered in accordance with orders of arranged actions of organizational units of police forces which involve special tactics and specialized equipment.

5. Central Bureau of Investigation as the leading organizational unit dedicated to fight organized crime and terrorism.

Central Bureau of Investigation was founded on 15th April 2000 by connecting bureaus for the fight with organized crime and drugs. As a result of introduced changes to the Act on Police, Central Bureau of Investigation was appointed and has become the organizational unit of Police. Its actions aim at fighting organized crime of cross border, criminal, drug and economic nature as well as terrorist acts.

Tasks which are tackled by police officers within fighting criminal activities include, among others, not only murders, assaults, aggravated extortion, kidnapping for ransom or terrorism but also:

- recognition of criminal groups which carry out criminal activity of a high level of brutal acts – homicides, crimes with the use of firearms, aggravated extortion, debt collection;
- fighting crimes combined with the use of weapons and ammunition trafficking, illicit trafficking in firearms and explosives;
- elimination of organized groups that resort to the abduction for ransom and extortion;
- fighting organized criminal groups that resort to the crime of stealing cars, their trafficking and legalization, robbery and burglary;
- combating crimes related to prostitution, prevention of trafficking in human beings;
- realization of tasks connected with fighting the phenomenon of criminal terror, terrorism and extremism;
- recognition and neutralization of organized criminal structures dominated by the representatives of ethnic minorities;

In the area of combating drug-related crimes (e.g. production, trafficking, smuggling) police officers fight:

- organized criminal groups within production and drug trafficking both on the territory of the certain country and internationally;
- disclose and eliminate points where synthetic drugs are produced. They cooperate with institutions and international services within the area of fighting drug-related crimes;

Whereas in the area of fighting economic crime (e.g. money laundering, bank and stock scandals, corruption etc.) the officers deal with:

- prevention of crimes connected with customs and tax frauds related to trade goods subject to excise and extortion of VAT and withholding tax;
- combating organized criminal groups that benefit from illicit trafficking in fuel;
- unlawful prevention referring to inappropriate use and distribution of financial resources deriving from the European Union;
- recognition and prevention of the phenomenon of money laundering;
- combating frauds in the area of financial turnover for the damage of a financial institution, banks, insurance company, stock and leasing companies, investment funds and agricultural turnover for the damage of entrepreneurs;
- combating corruption within actions related to organized criminal groups;

6.1. Statistics of the Central Bureau of Investigation concerning the recognition and combating threats of a terrorist nature and criminal terror.

Basing on the analysis of reports from field organizational units of the Central Bureau of Investigation and information sent by Voivodship Police Headquarters in 2015, 15 explosions caused by the use of explosives, pyrotechnic mixtures, flammable materials (with the system having the features of explosive device) were notified, including four cases of criminal terror acts.

The above explosions occurred in the situation of:

- four cases – detonation of explosives and explosive device during its production;
- five cases- purposeful cause of explosion of an explosive device;
- five cases of disarming, manipulating unexploded ordnance of military origin;
- one case – accident with pyrotechnic articles.

In 2015, 12 cases of making the bomb threat were disclosed. In 7 cases, devices were neutralized by pyrotechnics, whereas in 5 cases the device was detonated. Six dummy devices were disclosed.

In the discussed period, 324 false notifications of a bomb threat were reported when 2 304 of different public institutions and state objects were selected for false bomb alarm i.e. (Police, customs and ,tax offices, the prosecution, courts, schools, universities and dining facilities). 159 offenders of these crimes were detained and their detection rate was 49 %. A decisive number of persons providing false notifications about placing bombs are men (69%), whereas notifications submitted by women – 4%. 27% is constituted by telegrams about incidents in which a sex of person providing information is not presented.

In 2015 two fatalities were reported as a result of explosion. Both persons died at the moment of disarmament, manipulation of unexploded ordnance of military origin (from the period of World War II). During the period covered there were 13 casualties, including:

- 5 persons as a result of detonation of an explosive or an explosive device during its production;
- 5 persons while disarming, manipulation of unexploded ordnance of military origin (from the period of World War II);
- 3 persons as a result of accident when working with pyrotechnics.

As a result of police actions 51 persons suspected of criminal activities referring to relations with explosives or explosive devices, were detained. At the time of performing searches in 2015 – 1 573 kg of different explosives and explosive devices were detected and secured, including:

- trotyl – 1095 kg;
- plastic explosive - 69 kg;
- mining explosive - 5 kg;
- black powder – 37 kg;
- self-acting explosive – 15 kg;

- chemical substances – 352 kg;
- 386 grenades of different kind;
- 476 igniters, detonators, caps;
- 624 unexploded ordnance;
- 8 improvised explosive devices (in several instances expertise is still being carried out).

In conclusion, it should be indicated that in comparison to 2014 the number of incidents with the use of explosives and explosive devices diminished (in 2014 -19 cases), and, consequently, the number of victims of such incidents decreased (a year before – there were 14 casualties and 6 fatalities). The number of false notifications about placing bombs (2014 – 337) is insignificantly lower but the detection of offenders of the above-mentioned forms of crimes has risen (in 2014 – 76 offenders of false alarms were detected).

7. Departments for Combating Cyber crime of Voivodship Police Headquarters as a fundamental instrument to combat crime in the WEB.

A key tool of the polish police that is used in order to identify and neutralize offenders and crimes committed via the Internet are placed in the structure of each voivodship police headquarter – specialized organizational units entitled: Department for Combating Cyber crime. Police officers serving in the departments deal with the recognition of areas endangered with computer crime, among others by:

- recognition, prevention and fight with cyber crime in order to detect and pursue criminals which are of organizational unit's interest;
- cooperation with law enforcement agencies and other state and international units within exchange of information referring to new criminal phenomena related with the development of information technologies for the need of operational and exploratory activities;
- cooperation with the units of the Police General Headquarters in matters concerning the realization of tasks both domestically and internationally, exchange of information about new ways and methods of criminal activity, tactics of operational and exploratory activities as well as forwarding reports and analyses;
- carrying out checks in police databases;
- detection of offenders who committed crimes with the use of advanced technologies as well as working out and introduction of effective methods of operational work;
- organizing and cooperating with personal measures of operational work in respect of ensuring a proper realization of the department's tasks;
- performing and coordinating tasks connected with making contact arrangements within cooperation with domestic and foreign telecommunication operators and operators providing electronically supplied services;
- identifying , testing and introduction of advanced computer tools for ensuring technical support in combating cyber crime;
- implementation and maintenance of information systems that enable to gather and coordination of information related to fighting cyber crime;
- operational monitoring of a global network at the area of Voivodship Police Commander's activity for getting information about committed crimes referring to cyber crime;
- identifying new criminal phenomena, preparing procedures that allow for disclosing and combating crimes committed with the use of information technologies;
- technical support of acquisition of data from a storage medium and communications equipment;

- organizing and conducting trainings for police officers and workers of organizational units of police as well as external units in case of identifying the need for carrying out adhoc training in respect of department's interest.

At the level of Police General Headquarters, Bureau For Combating Cyber crime is working. It supports other local police units in the fight with cyber crime and coordinates domestic and international activities as well as it deals with the implementation of the newest solutions for combating cyber crime and works out propositions of legal changes regulating the issue of fighting with this kind of crime.

Furthermore, the bureau realizes tasks of contact point which is referred to in article 35 of the Council of Europe Convention on Cyber crime, signed in Budapest on 23rd November 2001.

8. Cyber crime in Poland in the light of police statistics and studies. An outline

Increasing globalization and development of new technologies over the last few years bring the effects of cyber crime and represent a growing problem. A successive development of the information society launched dynamic changes referring to the exchange of information. A wide range of crimes is connected with many aspects of using the Internet and development of cyber crime is enhanced by a specific nature of a global network that allows for anonymity of the criminal.

The 33rd chapter of the Penal Code entitled „Crimes against information protection" includes wide range of criminal offences referred to cyber crimes.[14]

The feature of the polish cyber crime is its diversity as far as both the number of ascertained crimes and indicators of its occurrence are concerned. The analyses of the police statistics show that the most often is the violation of postal secrecy in Poland (in 2014 – 1901 crimes of this kind were found. The issue of postal secrecy consists in the protection of confidentiality of information excluding other persons as well as security of providing information. Another most often occurred crime from the violation of security of information (in 2014 there were 572 ascertained crimes) is the crime referred to in art. 268 of the Penal Code and it consists in violation of law concerning preserving integrity of information and right to its access. The lowest detection is characteristic for the crimes relating to destruction of computerized data (computer sabotage which is also called IT diversion). To illustrate the size of problem in 2014, 10 proceedings were initiated in these types of cases and only 10 of them were confirmed in the course of proceedings carried out.

The results of Norton Cyber crime Report[15] in 2015 indicate that losses caused by cyber crime in Poland represent 2,9 PLN billion annually. According to the report in 2015 there were 71 % of the Polish who were the victims of cyber crime. As it results from the study, 15 adults become the victims of cyber crime every one minute and it represents 22 thousand victims daily. According to the report, 12% adults faced this phenomena on their phones. Except for the emerging threats on portable devices, one of the main factors contributing to the growth of cyber crime is rise in the popularity of social networking sites and lack of protection. The most common kind of cyber crime in Poland but the easiest in preventing it at the same time are computer viruses and malicious software. The other examples are: online fraud and phishing.

Conclusion

In terms of internal security of the state, the polish police complete the biggest number of tasks, and, consequently, the greatest responsibility lies with it. Furthermore, this institution has a significant impact on the condition of safety and its social feeling. Between these two elements there is a strong interaction. The change in the condition of safety (particularly, diminishing its level) is a fundamental determinant of a social safety.

[14]The Act of 6th June 1997 of the Penal Code (Official Journal of 1997, no 88, item 553)

[15]Norton Cyber crime Report is a global study on the influence of cyber crime on the online users conducted in 24 countries.

A complex role of police in society is created by the polish expectation of reactivity of any forms of law infringement and some kind of dependability. This antinomian dualism of perceiving the role of police by society constitutes a serious challenge for all the representatives of the largest formation in Poland.

Resumé

Z hľadiska vnútornej bezpečnosti plní poľská polícia veľké množstvo úloh a z tohto dôvodu na nej leží obrovská zodpovednosť. Okrem toho má táto inštitúcia významný vplyv na stav bezpečnosti v krajine a sociálnu bezpečnosť. Medzi týmito dvoma zložkami je veľmi silné vzájomné pôsobenie. Zmena stavu bezpečnosti (najmä klesanie úrovne) je základným determinantom sociálnej bezpečnosti.

Komplexná úloha polície vyplýva z očakávania poľskej spoločnosti v reaktivitu akýchkoľvek foriem porušenia práva a určitého druhu spoľahlivosti. Tento antinomický dualizmus vnímania úloh polície spoločnosťou predstavuje vážnu výzvu pre všetkých predstaviteľov polície v Poľsku.

REFERENCES

[1] *Aspects of National Security. Local safety components*, (edit.) J. Dworzecki, New York 2014, pub. Iglobal Writer Inc. & Pro Pomerania Foundation.

[2] Dworzecki, J., *Policja w Polsce. Wybrane zagadnienia[Police in Poland. Selected aspects*] Kraków 2011, pub. EAS.

[3] Dworzecki, J., Hryszkiewicz, D., Nepelski, M., *Modern It Tools Used in Management of Information and in Training of Polish Police. Outline of Analysis of Conducted Examinations*, [in:] *International Conference on Education and Psychology and Society*, (Ed.) A. E. Edwards-Wurzinger, H. Ma, K. Kim, Tokyo 2016, pub. Higher Education Forum.

[4] *Internal safety and security. Issues and challenges*, (Ed.) J. Dworzecki, New York 2016, pub. Iglobal Writer Inc. & Pro Pomerania Foundation.

[5] RABSKA, T., *Podstawowe pojęcia organizacji w administracji*, [w:] *System prawa administracyjnego, t. 1,[Fundamental concepts in administrative organisation, [in:] System of administrative law, v.I]*, Warszawa 1977, pub. Ossolineum.

[6] *Słownik wyrazów obcych, [The foreign words dictionary*](ed.) I. Kamińska-Szmaj, Wrocław 2001, pub. Europa.

LEGISLATIVE ACTS

[7] Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dziennik Urzędowy z 2007 r., Numer 43, pozycja 277 z późn. zm.).[*The Law of 6th April 1990 on Police (Journal of Law of 2007, No 43, item 277 as amended)]*

[8] Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dziennik urzędowy z 1997 roku, numer 88, pozycja 553).[*Penal Code (Journal of Law of 1997, no 88, item 553]*

[9] Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 roku o samorządzie powiatowym (Dziennik Urzędowy z 2016 roku, pozycja 814*).[The Law of 5th June1998 on country local government (Journal of Law of 2016, item 814)]*

[10] Ustawa z dnia 24 maja 2002 r. o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu. (Dziennik Urzędowy z 2002 roku, numer 74, pozycja 676*).[The Law of 24th May 2002 on Internal Security Agency and Intelligence Agency (Journal of Law of 2002, no 74, item 676)]*

[11] Ustawa z dnia 10 czerwca 2016 r. o działaniach antyterrorystycznych (Dziennik Urzędowy z 2016 roku, pozycja 904). [*The Law of 10th June 2016 on counter-terrorist actions (Journal of Law of 2016, item 904]*

UPLATŇOVÁNÍ TRESTNÍCH OPATŘENÍ VŮČI DELIKVENTNÍ MLÁDEŽI V ČR – TRESTNĚPRÁVNÍ KONTRA SOCIÁLNĚ PSYCHOLOGICKÝ POHLED

PhDr. JUDr. Jana FIRSTOVÁ, Ph.D., LL.M.
Vysoká škola finanční a správní, katedra trestního práva a kriminologie

Anotace: *Příspěvek se zabývá problematikou ukládání trestních opatření mladistvým pachatelům dle platné právní úpravy České republiky. Autorka v příspěvku akcentuje vedle trestněprávního pohledu též pohled sociálně psychologický v kontextu zdůraznění naplnění účelu trestu.*
Klíčová slova: *dítě, mladistvý, resocializace, trestní opatření, účel trestu, výchova*

Annotation: *This paper deals with the imposition of criminal action on juvenile offenders under the applicable legislation of the Czech Republic. The author emphasizes the contribution alongside the criminal law perspective, the perspective of social psychology in the context of emphasizing the fulfillment of the purpose of punishment.*
Keywords: *child, adolescent, resocialization, punitive measures, the purpose of punishment, education*

V České republice se již v roce 2003 podařilo prosadit zásadní změnu v přístupu v oblasti zacházení s delikventní mládeží. Došlo k vytvoření samostatného systému soudnictví nad mládeží. Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (dále jen zákon o soudnictví ve věcech mládeže, ZSM) představuje speciální právní úpravu k obecné úpravě obsažené v trestním zákoníku a v dalších souvisejících právních předpisech. Tento zákon stanoví mimo jiné odlišný postup orgánů činných v trestním řízení, aplikaci široké škály alternativních trestů, zapojení probačních úředníků, sociálních pracovníků a dalších subjektů za účelem převýchovy a nápravy dětského pachatele.

Cílem zákona je mimo jiné předcházení kriminalitě mládeže včetně její recidivní podoby prostřednictvím pozitivních intervenčních zásahů, jež nabízejí jednotlivá opatření, která přispějí k tomu, aby se dítě dalšího protiprávního jednání zdrželo a plnohodnotně se zapojilo zpět do společenského a rodinného života. V duchu restorativní justice[1] by mělo dítě též přijmout odpovědnost za své jednání a dle svých sil a schopností přispět k odčinění vzniklé újmy.[2]

Při zpracovávání zákona č. 218/2003 Sb. byl jako jeden za zásadních podkladů využit zákon č. 48/1931 Sb., Z. a n., o trestním soudnictví nad mládeží. Již v důvodové zprávě k tomuto zákonu byla zdůrazněna potřeba odlišného přístupu k trestání delikventní mládeže „*zločinnosti mládeže nestačí čeliti trestem, nýbrž je potřebí zjišťovati a potírati ono skryté zlo, zaviněné často hlubšími individuálními i sociálními příčinami, ležícími i mimo osobu pachatelovu…“. „Čeliti tomuto zlu zavčas, a to nejen trestem, který je tu často prostředkem neúčinným, nespravedlivým, ba i nebezpečným, nýbrž i opatřeními výchovnými, směřujícími hlavně k mravní záchraně a k polepšení mladistvého, je tu příkazem humanity a rozumné kriminální politiky.“* Ve výše uvedeném se odrážejí zásady odlišného přístupu při ukládání opatření mladistvým, které jsou implementovány též do současné právní úpravy ZSM. Zdůrazněn je výchovný aspekt s cílem snižování rizika recidivy a v co největší možné míře pozitivní reintegrace jedince zpět do společnosti při respektu principů restorativní justice. Akcentován je též širším rozsahu individuální přístup k dítěti reflektující jeho rozumovou, mravní vyspělost, zdravotní stav a sociální poměry.

Posuzování rozumové a mravní vyspělosti jedince považuji za velice významný aspekt s ohledem na odlišnosti psychosociálního vývoje dítěte zvláště pak v období pubescence a adolescence. Období dospívání je charakteristické svou variabilitou, proměnlivostí, procesuálností.

[1] Restorativní justice (spravedlnost) – obnovující spravedlnost. Obnovení trestným činem narušených či ohrožených chráněných hodnot a sociálních vztahů. Kriminalita je chápána jako sociální konflikt mezi jednotlivými subjekty, jež má být řešen takovými mechanismy, aby dotčené subjekty mohly participovat na jeho řešení. In. ZOUBKOVÁ, Ivana et al. *Kriminologický slovník*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 156-157. ISBN 978-80-7380-312-4.

[2] ust. § 1 zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů.

Jedná se o období multi procesů. V poměrně krátkém časovém úseku dochází u dítěte k přeměně fyziologické, psychické, sociální. Dítě se mění v dospělého, odpovědného, samostatného jedince. Připravuje se na plnohodnotný život ve společnosti, život dospělého s určitou profesní, partnerskou, rodičovskou či jinou rolí. V souvislosti s dynamikou vývojových změn v tomto období, s diskrepancí zrání fyzických a psychických procesů jedince, ve vztahu k prostředí, v němž dítě vyrůstalo, je třeba mít na paměti rizika sociálně deviantního vývoje osobnosti, která se právě v tomto vývojovém období mohou u dítěte projevit.[3]

Langmeier hovoří v této souvislosti o tzv. sekulární akceleraci.[4] Poukazuje na urychlení nástupu dospívání a zrychlení celkového růstu dětí v posledních sta letech ve všech rozvinutých evropských i amerických zemích. Otázkou však zůstává, zda tato sekulární akcelerace tělesného vývoje přináší také rychlejší nástup vývoje duševního? Na tuto otázku existují rozličné odpovědi. Někteří odborníci hovoří spíše o opožděném psychickém vývoji, dle jiných názorů probíhá akcelerace u obou oblastí rovnoměrně. Právě nesnáze, které s sebou přináší rozpor mezi fyzickou a psychickou zralostí můžeme někdy pozorovat též v různých poruchách chování u dospívajících jedinců.

Tělesné změny v období dospívání úzce souvisejí s hormonální proměnou, která u dospívajícího jedince probíhá. Toto se výrazně promítá též v oblasti prožívání. V období pubescence pozorujeme u dětí kolísavost emočního ladění, větší labilitu, přecitlivělost vůči běžným podnětům, taktéž výraznější impulzivitu a problémy v oblasti seberegulace.

U dítěte dochází k určité fázi emancipace ve smyslu odpoutání se od rodinného prostředí. Jedním z úkolů tohoto vývojového období je dosažení určité nové pozice, role ve společnosti a tím i potvrzení si určité jistoty. V období pubescence dochází rovněž k odpoutání se o od hodnotového systému rodiny, kdy jde dítěti někdy více o to, co říká, než o to, co ve skutečnosti dělá.[5] Pro dospívajícího mají obrovský význam normy stanovené vrstevníky, které snadno převládají nad normami rodinnými. Tyto normy často regulují chování a vztahy uvnitř skupiny i postoje skupiny vůči okolí a jsou od členů skupiny striktně vyžadovány. Toto platí ve zvýšené míře též u různých kriminálně závadových part, v nichž určité normy chování jsou vyžadovány už jako jakýsi vstupní rituál od zájemců o členství ve skupině, či jsou nastaveny jako běžná pravidla chování, jejichž porušení je sankcionováno, a to nejčastěji vyloučením.

Identita dospívajícího je výrazně ovlivněna právě veškerými probíhajícími změnami, jež s dospíváním úzce souvisejí. Erikson charakterizuje období dospívání jako období hledání vlastní identity. Ontogenetický vývoj dělí do osmi etap, kdy v každé vývojové etapě dochází k určitým proměnám, vznikají nové jevy a vlastnosti, které v předcházejících vývojových obdobích neexistovaly. Dospívání Erikson charakterizuje jako boj s nejistotou a pochybnostmi o sobě samém, o své pozici ve společnosti.[6] Posouzení rozumové a mravní vyspělosti konkrétního dítěte je pak nesnadnou záležitostí vyžadující profesionální přístup odborníků s ohledem na volbu adekvátního opatření naplňující výše zmíněný účel reakce společnosti na provinění dětského – mladistvého delikventa.

Účel opatření, tak jak je uveden v ustanovení § 9 ZSM, předjímá u mladistvého dosažení určitého stupně rozumového a mravního vývoje. Cílem je vytvoření podmínek pro sociální a duševní rozvoj mladistvého se zřetelem právě k již zmiňovanému dosaženému stupni rozumového a mravního vývoje, osobním vlastnostem, k rodinné výchově a k prostředí mladistvého, z něhož pochází. Rodinné prostředí je dalším významným aspektem, který je při rozhodování o prostředcích uplatňovaných vůči delikventní mládeži brát v potaz a důkladně jej v určitých případech zkoumat, nebo spíše za

---

[3] Srov. ČERNÍKOVÁ, Vratislava a kol. *Prekriminalita dětí a kriminalita mladistvých, kterým byla uložena ochranná opatření*. Praha: Policejní akademie ČR, 2002, s. 21-22.

[4] LANGMEIER Josef, KREJČÍŘOVÁ Dana, *Vývojová Psychologie. 2. aktualizované vydání.* Praha: Grada Publishing, a.s., 2006, s. 144-146. ISBN 80-247-1284-9.

Sekulární akcelerace celkové urychlování růstu a vývoje v průběhu staletí.

[5] VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000, s. 232. ISBN 80-7178-308-0.

[6] Blíže: MACEK, Petr. *Psychologické a sociální charakteristiky dospívajících.* Praha: Portál, 1999, s. 23. ISBN 80-7178-348-0.

určitých okolností, kdy je možné a v některých situacích též žádoucí, pozitivního působení rodiny využít.

Obecně se dá říci, že intenzivní práce s rodinou delikventního dítěte v rámci trestního procesu absentuje. Rodina v souladu s vymezením jejích nejdůležitějších sociálně-psychologických funkcí významných pro zdravý vývoj dítěte a jeho úspěšnou socializaci sehrává v možnostech zacházení s delikventními dětmi, v oblasti prevence jejich sociálně deviantních projevů, klíčovou úlohu. V praxi, především v té trestněprávní však není v takové míře na tento fakt dostatečně pamatováno, ačkoliv zákon o soudnictví ve věcech mládeže spolupráci s rodinou v jednotlivých ustanoveních dotýkající se konkrétních opatření ukládaných pachatelům trestné činnosti z řad mládeže předjímá. Rodina jako výchovná instituce skýtá dětem široký potenciál ve směru nabývání rozličných zkušeností, vzorců chování, stává se zdrojem hodnotových systémů, jež následně ovlivňují v mnohém chování dítěte. V praxi však nastávají též případy, kdy se rodina stává sama sobě zátěží, a to může ve svém důsledku vést k antisociálním projevům chování dítěte včetně k těm ve společnosti kriminalizovaným. Nastává tak situace, kdy je třeba poskytnout nejen dítěti, ale též celé rodinné jednotce profesionální pomoc ve formě individuálně zaměřené sociální práce reflektující potřeby dítěte v kontextu rodiny jako takové. V odborných publikacích se u nás již pro tento druh intervence ustálil výraz „sanace rodiny“.

Sanaci rodiny lze definovat jako „*postupy podporující fungování rodiny, které jsou opakem postupů vyčleňujících některého člena rodiny kvůli tomu, že někoho ohrožuje, příp. kvůli tomu, že je sám někým z rodiny ohrožen. ... Práce s rodinou může mít formu podpory od zaškoleného dobrovolníka, terapie poskytované profesionálem celé rodině nebo někomu z rodiny v domácím či jiném prostředí, služby poskytované rodinám /např. docházka dětí do specializovaných center, přípravné vzdělávání dětí před vstupem do školy .../“* (Matoušek,2003). V případě aplikace postupů v rámci sanace rodiny jde o podporu dítěte prostřednictvím pomoci jeho rodině s cílem předcházení, zmírnění či eliminace příčin ohrožení dítěte právě za současné podpory a pomoci rodičům a dětem v zájmu zachování rodiny jako celku. Zároveň je třeba klást důraz na udržení kvalitativních změn uvnitř rodinného prostředí po návratu dítěte ze zařízení institucionální péče (dětské domovy, výchovné ústavy, ale i výkon trestu odnětí svobody).[7]

Sanaci rodiny jako formu sociální práce lze aplikovat v mnoha případech, kdy je jakýmkoli způsobem ohroženo „zdravé“ fungování rodiny. Jedná se o případy, kdy je identifikována zatíženost na straně samotných rodičů, např. rodiče byli sami v dětství vystaveni zanedbávání, absentují u nich rodičovské, výchovné kompetence, je zde nezbytně nutná sociální péče a podpora zvenčí. Dále v případech ohrožených dětí v rodinách s přítomností prvku zdravotního, psychického a sociálního rizika, kdy ani za trvání sociální práce nedojde ke zlepšení (zpravidla do tří měsíců). Samostatnou kapitolou jsou pak případy dětí umístěných v zařízeních institucionální péče, případně též ve výkonu trestu (trestního opatření) odnětí svobody. Cílem sociální práce v takovýchto případech je vytvoření kvalitního, bezpečného a smysluplného kontaktu dítěte s rodinou a příprava jeho návratu, pokud možno domů. Následně pak udržení kvalitativních změn v rodině v případě návratu dítěte zpět do domácího prostředí.

Sanace rodiny vždy vyžaduje otevřenou, vstřícnou komunikaci mezi všemi jejími aktéry dotýkající se jak formálních, tak obsahových stránek rodiny. Formální stránka rodiny zasahuje především sociální a praktické zázemí rodiny /sociální dávky, zaměstnanost, školní docházka, finanční situace rodiny, bytové podmínky…/. Vztahu mezi rodiči a dětmi se dotýká tzv. obsahová stránka rodičovství zasahující též schopnost pochopení a náhledu na nastalou situaci a případné změny /vztahy k jednotlivým dětem v rodině, porozumění potřebám, harmonogram dne, role jednotlivých členů v rámci rodinné struktury, výchovný styl uplatňovaný v rodině, možnosti změn a

[7] Více: BECHYŇOVÁ, Věra a Marta KONVIČKOVÁ. *Sanace rodiny. Sociální práce s dysfunkčními rodinami*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-392-5.

zapojení do nich jednotlivých členů rodiny…/.[8] V mnoha případech se objevují tendence zaměřit pozornost pouze na řešení formálních stránek rodiny, přičemž právě obsahová rovina je v mnohém podstatnější, avšak bez zabezpečení formálních aspektů též značně komplikovaná. Proto je nutné v rámci sociální práce s rodinou neopomíjet ani jednu z výše uvedených rovin.

V souvislosti s aplikací postupů vůči delikventní mládeži je na tomto místě nutné si položit otázku, zda jednotlivá opatření, v kontextu tohoto příspěvku konkrétně opatření trestní, reflektují tuto potřebu na straně dítěte a koneckonců celé jeho rodiny. V jaké míře je pracováno s rodinou dítěte, které se dostane do konfliktu se zákonem – trestním zákonem a jsou vůči němu uplatňována jednotlivá trestní opatření? Pro odpověď na tuto otázku je třeba se též zabývat četnosti ukládaných trestních opatření v případech páchání trestné činnosti ze strany mladistvých, v širším kontextu vývoje kriminality mládeže jako celku a též realizovaných legislativních změn zasahující problematiku intervenčních zásahů vůči delikventní mládeži. Trestní opatření jako opatření ultima ratio by měla být ukládána opravdu v těch nejkrajnějších případech. Tato opatření by měla využívána pouze v případech, kdy by odklony v trestním řízení či „mírnější“ výchovná a ochranná opatření zřejmě nevedly k dosažení účelu zákona o soudnictví ve věcech mládeže.

Tím nejkrajnějším prostředkem, představujícím největší zásah do osobnosti dítěte, jeho dalšího vývoje, ale v určitém slova smyslu též zásah do jeho rodinného prostředí, je bezesporu výkon trestního opatření odnětí svobody. Toto trestní opatření doznává ve speciální právní úpravě jisté modifikace ve směru možnosti mimořádného snížení jeho dolní hranice a také odlišný postup v rámci podmíněného propuštění. Podíváme-li se na vývoj v oblasti ukládání této sankce mladistvým pachatelům trestné činnosti je poměrně dobře čitelný jeho postupný pokles, viz tabulka a graf č. 1. Pokud bychom se vrátili ještě dál, zhruba o 25 až 30 let zpátky, tak bychom viděli, že v této době /80.léta minulého století/ jsme registrovali poměrně vysoký podíl ukládání nepodmíněných trestů odnětí svobody pohybující se až nad hranicí 20%. Již v 90. letech se podíl nepodmíněného trestu pohyboval v rámci všech mladistvým ukládaných sankcí na úrovni 12-15%. Doprovodným jevem v tomto období byl zvyšující se podíl podmíněných odsouzení, který se v této době pohyboval mezi 66% - 72 %.[9]

Tabulka č. 1 Vývoj ukládání trestního opatření - odnětí svobody ČR 2008-2016

	2008	***2009***	***2010***	***2011***	***2012***	***2013***	***2014***	***2015***	***2016***
odnětí svobody	***292***	***303***	***260***	***272***	***228***	***110***	***124***	***106***	***77***
podíl na TO v %	***9,50***	***9,40***	***10,10***	***12,50***	***9,80***	***5,70***	***7,60***	***7,30***	***6***

[8] BECHYŇOVÁ, Věra a Marta KONVIČKOVÁ. *Sanace rodiny. Sociální práce s dysfunkčními rodinami*. Praha: Portál, 2008, s. 21-22. ISBN 978-80-7367-392-5.

[9] Více: HULMÁKOVÁ, Jana. *Trestání delikventní mládeže*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-450-6.

Graf č. 1 Vývoj ukládání trestního opatření - odnětí svobody ČR 2008-2016

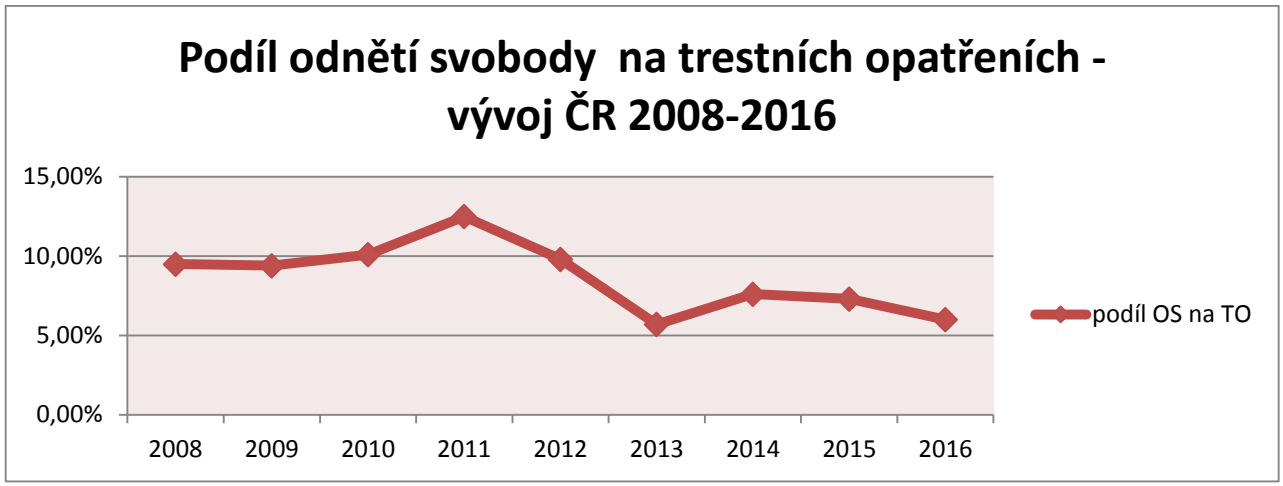

Zdroj: Vlastní zpracování na základě údajů Ministerstva spravedlnosti ČR[10]

Přelom minulého století je obdobím, kdy se již v praxi začali ve větší míře aplikovat alternativní způsoby řešení trestních věcí. Máme tím na mysli různé druhy odklonů, alternativních sankcí, především pak obecně prospěšných prací či podmíněných odsouzení bez či s přítomností prvku dohledu, probace.

Trestní opatření v podobě podmíněného odsouzení /tzv. prosté/ je již tradičně nejčastěji ukládanou sankcí /opatřením/ a to nejen ve vztahu k mladistvým pachatelům. V osmdesátých a devadesátých letech minulého století tvořil podíl takovýchto sankcí ukládaných mladistvým kolem 75%. Situace se změnila na přelomu tisíciletí s širší aplikací nově kodifikovaných alternativních sankcí, kdy se podíl podmíněných odsouzení začal výrazněji snižovat pod hranici 50%. Vývoj od roku 1998 znázorňuje graf č. 2.

Graf č. 2 Vývoj ukládání trestního opatření – podmíněné odsouzení k TO odnětí svobody

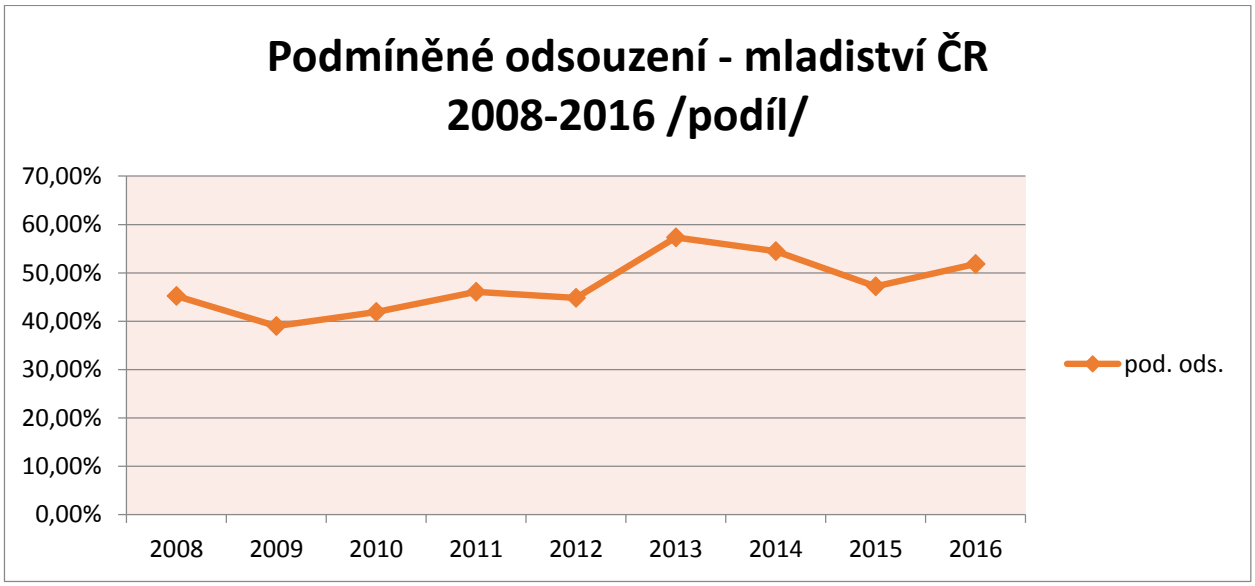

Zdroj: Vlastní zpracování na základě údajů Ministerstva spravedlnosti ČR

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže připouští za současného podmíněného odsouzení mladistvého uložení též výchovných opatření[11]. Tato možnost je v případech reakce společnosti na protiprávní aktivity jejich nejmladších členů více než žádoucí. Smyslem výchovných opatření je především usměrňování způsobu jeho života v zájmu podpory a zajištění jeho řádné výchovy.

[10] Blíže na: http://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-statistickych-listu.html

[11] Výchovnými opatřeními dle ZSM jsou: dohled probačního úředníka, probační program, výchovné povinnosti, výchovná omezení, napomenutí s výstrahou – ust. § 15 odst. 2.

V tomto ohledu se nám opět zdůrazňuje vedle intenzivního působení na osobu mladistvého formou přiměřených, pokud možno efektivních prostředků s přihlédnutím k jeho individuálním potřebám, též nutnost spolupráce s rodinou, využití funkčních sociálních vazeb v zájmu úspěšného „resocializačního“ působení ve směru k problémovému dítěti. Pokud funkční vazby uvnitř rodinného prostředí nenacházíme je třeba vyvíjet aktivity stojící na profesionálním základě ve směru k jejich vybudování. V tomto ohledu se jistě jeví jako vhodnější v zájmu naplnění výše uvedeného podmíněné odsouzení k výkonu trestního opatření odnětí svobody s dohledem. Počet uložených takovýchto opatření je ve vztahu k prostým podmínkách podstatně nižší. Obecně sankce spojené s dohledem, který v současné době stojí v největší míře na probační a mediační službě jsou ukládány méně častěji. Jak uvádějí někteří autoři koresponduje to též s vývojem počtu (klesajícím trendem) známých a následně též obžalovaných a odsouzených pachatelů z řad mládeže, viz graf č. 3.

Graf č. 3 Vývoj počtu známých pachatelů za řad mládeže

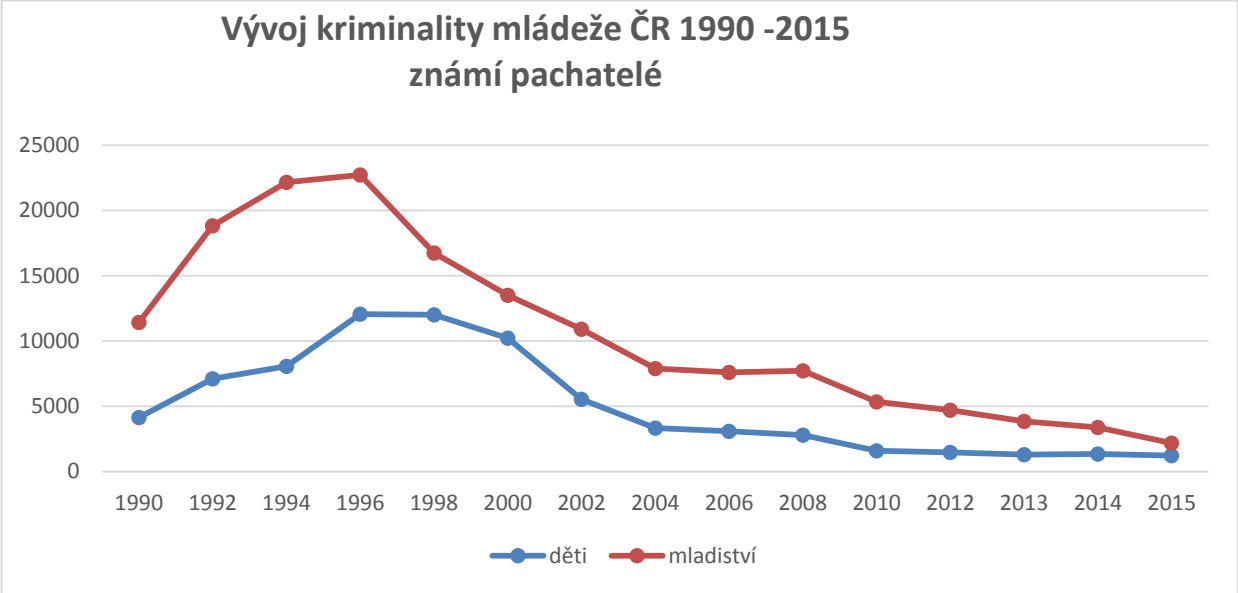

Zdroj: Vlastní zpracování na základě údajů Policie ČR

Jak již bylo uvedeno výše, dohled stojí v současné době na činnosti probační a mediační služby, jejíž personální, ale i materiální kapacity jsou významným způsobem omezeny. Otázkou pak zůstává, jakým způsobem je dohled vůči mladistvým pachatelům v praxi realizován v duchu naplňování účelu ukládaných opatření a ruku v ruce s tím jdoucí otázka, zda je v kontextu celého výchovného působení pamatováno na jeho rodinu. Domnívám se, že bohužel při reflexi všech limitů doprovázející výkon nejen trestních opatření tomu tak není. S rodinou rizikového, ale v určitém slova smyslu též ohroženého dítěte nikdo nepracuje, ačkoli legislativa na tyto aktivity víceméně pamatuje.

Dalším poměrně hojně využívaným prostředkem působení na pachatele z řad mládeže je trestní opatření výkonu obecně prospěšných prací. Po přelomu tisíciletí se toto opatření stalo druhým nejčastěji ukládaným opatřením mladistvým. K určité změně došlo v roce 2010 po přijetí nového trestního zákoníku, který mimo jiné s sebou přinesl zpřísnění podmínek pro ukládání této sankce.[12] V současné době tvoří podíl ukládání tohoto druhu opatření něco kolem 17,5 %, viz graf č. 4

[12] *Soud trest obecně prospěšných prací zpravidla neuloží, jde-li o pachatele, kterému byl trest obecně prospěšných prací v době tří let předcházejících uložení tohoto druhu trestu přeměněn na trest odnětí svobody dle §65 odst. 2 (ust. § 62 odst. 2 TrZ.)*

Graf č. 4 Vývoj ukládání trestního opatření – obecně prospěšné práce ČR 2008-2016

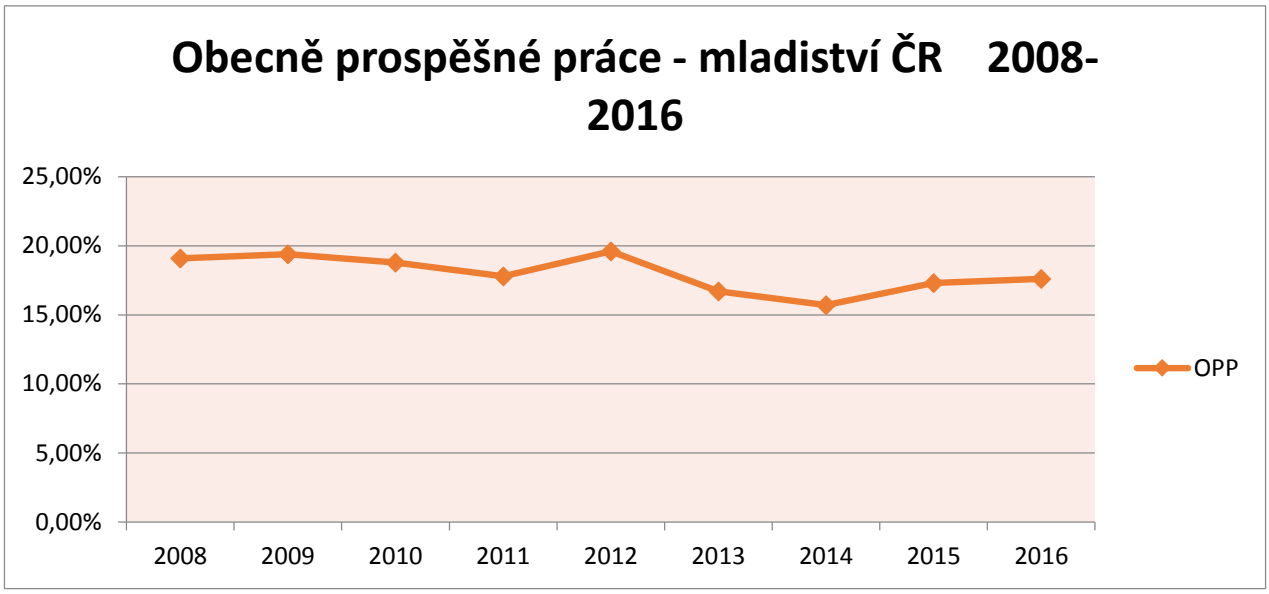

Zdroj: Vlastní zpracování na základě údajů Ministerstva spravedlnosti ČR

Podíváme-li se na situaci v oblasti ukládání dalších alternativních sankcí, některých též poměrně nových, je více než zřejmé, že v praxi ukládání trestních opatření mládeži své uplatnění příliš nenacházejí.

Peněžité opatření, stejně tak jako u dospělých pachatelů je ukládáno ve velice omezené míře, u mladistvých pachatelů se dá říci zcela výjimečně. Není to však situace nová, tento trend zaznamenáváme v naší aplikační praxi dlouhodobě.

Poměrně širší pole působnosti i co se týče právě práce s rodinou nabízí trestní opatření domácí vězení. Bohužel v praxi v současné době též s ohledem na problematický výkon kontroly jeho dodržování, není využíváno. Určitě není též tento druh opatření vhodný ve vztahu k mladistvým pocházejících z naprosto nefunkčních rodin, kdy je naopak rodina sama o sobě přítěží pro mladistvého a ohrožuje ho v jeho dalším, pokud možno prosociálním vývoji, kdy by izolace dítěte v takovémto prostředí přinášela více negativních dopadů než těch pozitivních. V takovém případě je výhodnější určitě výkon jiného druhu opatření za současné péče, podpory a pomoci nabízené rodině jako takové s cílem následného návratu dítěte do již funkčního rodinného prostředí. Od některých autorů však slyšíme spíše negativní ohlasy a obavy ve směru k naplňování účelu tohoto druhu opatření u mladistvých pachatelů. Zmiňovány jsou např. rizika či vedlejší účinky spojené s možnými difamujícími účinky náramku v případě elektronického monitoringu, případně jsou uváděny možné negativní vlivy na rodinu pachatele jako je nárůst stresu, napětí, násilí v rodině, pocity stigmatizace a možnosti omezení ostatních členů rodiny ve spojení s výkonem tohoto druhu opatření. Zároveň je v souvislosti s výsledky výzkumů, které v této oblasti proběhly poukazováno na absenci pomoci poskytované ostatním členům rodiny.[13] To koneckonců podporuje naše tvrzení, že součástí výchovného působení na mladistvého, a to i v rámci výkonu trestních opatření, jež v praxi nabývá různých podob, musí nezbytně nutně být též práce s jeho rodinou.

Závěr

Výkon trestních opatření znamená bezesporu vždy velký zásah do osobnosti dítěte, ale též do struktury jeho rodinných vztahů, ať už jsou funkční či nikoli. Chceme-li efektivně výkonem těchto opatření působit na další vývoj dítěte, nesmíme v žádném případě opomíjet jeho sociální vazby, ty

[13] Více: Martinovic, M. Home Detention:Issues, Dilemmas and Impacts for Detainees Co-Residing Family Members /online/ Current Issues in Criminal Justice, 90 2007-2008, July 2007, s. 93-100 [2012-08-14]Dostupné z http://heinonline.org. Převzato z: HULMÁKOVÁ, Jana. *Trestání delikventní mládeže*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2013, s. 170-173. ISBN 978-80-7400-450-6.

rodinné především. Základním předpokladem efektivního zacházení s delikventním dítětem je individualizovaný přístup zohledňující osobnost dítěte, jeho potřeby, zájmy a související rizika. Na straně kompetentních subjektů je nezbytně nutné věnovat zvýšenou pozornost včasné diagnostice sociálně deviantních projevů chování u dětí a následné kvalifikované intervenci realizované za využití široké sítě edukativních zařízení určených pro ohroženou mládež. V případě intervence u rizikového dítěte nelze pracovat s dítětem izolovaně bez zapojení rodiny a širšího sociálního okolí dítěte. Je nutné využít všech možností pozitivního působení na dítě, např. pozitivních vrstevnických vztahů, školního prostředí, širší rodiny apod. Naopak eliminovat vliv negativně působících faktorů, např. kriminálně závadové party apod.

Jedná se bezesporu o velice složitou problematiku stojící na efektivním systému sociálně – psychologicko – pedagogických a právních služeb působích ve prospěch zdravého fungování rodiny a tím i společnosti jako celku. Bez adkevátně nastavené spolupráce, komunikace mezi jednotlivými subjekty a též jejich adekvátního personálního a s tím úzce souvisejícího materiálního, technického zabezpečení však veškeré snahy, dá s říci v dnešní době často individuální, spočívající v zájmu, entusianismu jednotlivých odborníků, však neponesou v dané oblasti kýžený efekt.

Resumé: Reakce společnosti na protispolečenskou činnost mládeže je velice složitou problematikou, která je předmětem zájmu řady odborníků. V případech medializace případů, v rámci kterých vystupují jako hlavní aktéři na straně pachatelů děti a mladiství, stále ještě slýcháme hlasy po zpřísňování trestní represe. Česká republika již od roku 2014 disponuje speciální právní úpravou upravující postup kompetentních orgánů v případech páchání činů jinak trestných či provinění ze strany dětských a mladistvých pachatelů. Tato úprava akcentuje prioritně uplatňování výchovných postupů s cílem snižování rizika recidivy a v co největší možné míře pozitivní reintegraci jedince zpět do společnosti při respektu principů restorativní justice. Akcentován je též v širším rozsahu individuální přístup k dítěti reflektující jeho rozumovou, mravní vyspělost, zdravotní stav a sociální poměry. V zájmu naplnění účelu ukládaného opatření u dítěte je nezbytně nutné spolupracovat též s jeho rodinou. Bez spolupráce rodiny, především bez využití funkčních rodinných vazeb je veškeré úsilí kompetentních orgánů značně ztížené. Cílem by mělo tedy být vytvoření efektivního systému sociálně - psychologicko - pedagogických a právních služeb působcích ve prospěch jak jednotlivce, tak celé společnosti.

Resume: Community response to antisocial youth activities is a very complex issue that is of interest to a number of experts. In cases of media coverage of cases under which act as major actors on the part of the perpetrators of children and adolescents still hear voices calling for a tightening of criminal repression. Czech Republic since 2014. There are special rules governing the procedure for competent authorities in cases of committing crimes or other criminal wrongdoing on the part of children and juvenile offenders. This arrangement emphasizes the priority application of educational practices in order to reduce the risk of recurrence and to the greatest extent possible positive individuals reintegrate back into society while respecting the principles of restorative justice. Stress is also a wider range of individual approach to each child reflects his intellectual, moral maturity, health and social conditions. In order to fulfill the purpose of the measures saved the child is necessary to cooperate also with his family. Without the cooperation of families, especially without the use of functional family ties is all the efforts of the competent authorities considerably more difficult. The aim should therefore be to create an effective system of social - psychological - pedagogical and legal services působcích the benefit of both the individual and society as a whole.

Literatura:

BECHYŇOVÁ, Věra a Marta KONVIČKOVÁ. *Sanace rodiny. Sociální práce s dysfunkčními rodinami*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-392-5.

ČERNÍKOVÁ, Vratislava a kol. *Prekriminalita dětí a kriminalita mladistvých, kterým byla uložena ochranná opatření*. Praha: Policejní akademie ČR, 2002.

HULMÁKOVÁ, Jana. *Trestání delikventní mládeže*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-450-6.

LANGMEIER Josef, KREJČÍŘOVÁ Dana, *Vývojová Psychologie. 2. aktualizované vydání.* Praha: Grada Publishing, a.s., 2006. ISBN 80-247-1284-9.

MACEK, Petr. *Psychologické a sociální charakteristiky dospívajících.* Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-348-0.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.

ZOUBKOVÁ, Ivana et al. *Kriminologický slovník*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. ISBN 978-80-7380-312-4.

MARTINOVIC, M. Home Detention:Issues, Dilemmas and Impacts for Detainees Co-Residing Family Members /online/ Current Issues in Criminal Justice, 90 2007-2008, July 2007, s. 93-100 [2012-08-14]Dostupné z http://heinonline.org.

http://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-statistickych-listu.html

Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů.

Kontaktní údaje:

JUDr. PhDr. Jana Firstová, Ph.D., LL.M.
Vysoká škola finanční a správní
Katedra trestního práva a kriminologie
Estonská 500, 101 00 Praha 10
firstovi@seznam.cz

APLIKAČNÉ PROBLÉMY V PRÍPADOCH STANOVENIA HODNOTY OBVYKLE JEDNORAZOVEJ DÁVKY[1]

JUDr. Denisa HAMRANOVÁ.
Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky
Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Anotácia: *Autorka v príspevku analyzuje problémy pri indikovaní „obvykle jednorazovej dávky"pri jej stanovovaní, nejed-notnosť v interpretácii zákona na strane právnikov a nevedomosť konzumentov o koncentrácii účinnej látky v droge, príliš náročné požiadavky a velké očakávania zo strany súdu na znalca - psychiatra a nakoniec odborne správ-na odpoved znalca na úrovni súčasných medicínskych vedomostí a možností, ktorá však súdy neuspokojila. Vo veľkom rozsahu poukazuje na súčasnú judikatúru Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, ktorá je vzhľadom na druhy drog nejednotná. Následne ponúka úvahy a návrhy, pričom navrhuje možné zmeny de lege ferenda.*
Kľúčové slová: *drogy, návyková látka, obvykle jednorazová dávka, omamná látka*

Annotation: *In the paper, the author analyzes the problems in the indication of "usually a one-off dose" when determining it, the inconsistency in the interpretation of law by lawyers, and the consumer's lack of knowledge about drug concentration in the drug, too demanding requirements and great expectations from the court to a psychiatrist, The expert's response at the level of current medical knowledge and the possibilities that the judiciary did not satisfy, and to a large extent points to the current case law of the Supreme Court of the Slovak Republic, which is inconsistent with the types of drugs, and then proposes suggestions and suggestions for de lege ferenda.*
Keywords: *drugs, an addictive substance, usually a single dose, a narcotic substance*

Úvod

Súčasný slovenský právny poriadok výrazne obsahuje nedostatok v podobe absencie konštantnej judikatúry, ktorá by exaktným spôsobom upravovala problematiku, ako aj terminológiu pojmu *„obvykle jednorazová dávka drogy"* a s tým spojený postup pri určovaní počtu jednotlivých dávok drogy v nadväznosti na trestné činy nedovolenej výroby omamných a psychotropných látok, jedov alebo prekurzorov, ich držanie a obchodovanie s nimi podľa § 171 ods. 1 a ods. 2 Trestného zákona.

1. Relevatné kritériá určenia obvykle jednorazovej dávky drogy

Rozhodujúcim kritériom, od ktorého sa odvíja obvykle jednorazová dávka je **hmotnostné kritérium**, teda celková hmotnosť dávky drogy. Uvedený element v sebe spája objektívne aj subjektívne hľadisko, teda zavinenie páchateľa (napr. páchateľ, ktorý kupuje drogy má záujem spravidla o určité množstvo drogy a množstvo, ktoré kupuje je pokryté jeho zavinením, taktiež páchateľ, ktorý drogy prechováva má určitú vedomosť o ich množstve, t. j. aké veľké množstvo drogy má u seba a táto okolnosť je pokrytá jeho zavinením). Táto hmotnostná hranica je podstatná aj z dôvodu možnosti odlíšiť jednu jednorazovú dávku od zbytkového množstva drogy.

Ďalším hľadiskom je **množstvo účinnej látky v zaistenej droge.** Uvedené kritérium má význam z hľadiska ustanovenia § 130 ods. 5 Trestného zákona, nakoľko ak zaistená droga nemá požadovanú kvalitu (množstvo účinnej látky) nejde už o látku schopnú nepriaznivo ovplyvniť psychiku človeka a nejde o návykovú látku.[2] Podľa uznesenia Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 16. decembra 2014, sp. zn. 2 Tdo 56/2014 sa *„**Obvykle jednorazovou dávkou na použitie**" v*

[1]Príspevok vznikol s podporou Univerzity Komenského v Bratislave na základe grantu č. UK/416/2017.

[2] Pri rastlinách rodu Cannabis - konope sa v súdnej praxi vychádza primárne z hmotnostného kritéria a skúmanie obsahu THC v nej (ako účinnej látky a to v percentách hmotnostných) má význam len pre zistenie, či skutočne ide o omamnú látku v zmysle § 130 ods. 5 Trestného zákona, nakoľko ak by zaistená látka nedosahovala aspoň minimálne množstvo THC schopné ovplyvniť psychiku človeka, nešlo by o návykovú látku a nebol by naplnený príslušný znak objektívnej stránky skutkovej podstaty. Z uvedeného vyplýva aj to, že prechovávanie rastlín rodu Cannabis – konopa nie je trestné v prípadoch, ak neobsahuje zodpovedajúce množstvo účinnej látky THC, pretože nejde o omamnú látku a rovnako tak nie je trestné v prípadoch, ak síce obsahuje dostatočné množstvo účinnej látky THC, avšak nedosahuje hmotnosť, ktorú by bolo možné považovať za obvykle jednorazovú dávku.

zmysle § 135 ods. 1 a ods. 2 Trestného zákona rozumie dávka omamnej alebo psychotropnej látky, ktorá sa bežne (u väčšiny užívateľov) konzumuje pri jednom použití a takto vyjadruje konzumný priemer.[3]*"*

Z pohľadu súdnej praxe sa z teoretického pohľadu odhliadnuc od hmotnostného kritéria **obvykle jednorazová dávka drogy na použitie pre vlastnú spotrebu** v zmysle § 135 Trestného zákona definuje tak, že ide o jednu priemernú dávku užívateľa v množstve ovplyvňujúcom jeho psychiku, ovládanie alebo rozpoznávacie schopnosti alebo sociálne správanie po jej použití bez toho, aby došlo k vážnemu ohrozeniu zdravia alebo života takéhoto užívateľa .[4]

Vzhľadom k tomu, že v Trestnom zákone **nie je určené pri jednotlivých druhoch drog,** čo sa rozumie pod obvykle jednorazovou dávkou drogy, bolo nevyhnuté, aby bol tento právny pojem definovaný súdnou praxou. Krajský súd v Bratislave vyslovil právny názor ohľadne **metodiky určovania obvykle jednorazovej dávky pri marihuane** v tom zmysle, že sa *„vychádza z priemernej hmotnosti tabakovej cigarety (0,5g), pričom množstvá nedosahujúce túto hmotnosť sa považujú za zbytkové množstvá drogy (či stopové množstvá drogy), ktoré nie sú predmetom trestnoprávneho postihu"*.[5] *De facto* týmto súd svojou rozhodovacou činnosťou prelomil dovtedy panujúci názor v právnej teórii, že akékoľvek množstvo prechovávania drogy je trestným činom, nakoľko z uvedeného rozhodnutia vyplýva, že prechovávanie marihuany do 0, 5g nie je trestným činom. Kritérium obvykle jednorazovej dávky drogy preto slúži aj ako hranica vyvodzovania trestnej zodpovednosti, keď množstvo drogy nedosahujúce množstvo obvykle jednorazovej dávky drogy nie je trestnoprávne sankcionované. V rámci uvedenej problematiky pripomíname, že je dôležité zdôrazniť slovné spojenie „prechovávanie drog", nakoľko **samotná konzumácia (užívanie) drog** nie je trestným činom v zmysle § 171 ods. 1 Trestného zákona. [6]

Spojenie hmotnostného kritéria (celková hmotnosť látky) a kritéria množstva účinnej látky je nutné aplikovať aj na metamfetamín (pervitín), pričom pre aplikačnú prax v tejto oblasti možno uviesť právne stanovisko v uznesení Krajského súdu v Bratislave, ktorý konštatoval, že *„za jednu priemernú obvykle jednorazovú dávku psychotropnej látky metamfetamímu je potrebné považovať materiál, ktorý dosahuje minimálnu celkovú hmotnosť 100 mg s obsahom účinnej látky minimálne 10 mg. Celková hmotnosť zaisteného materiálu sa pritom posudzuje vo svojej celistvosti a je bez významu, či páchateľ mal prechovávané množstvo drogy rozdelené na viacero častí (napríklad rozdelené do tzv. skladačiek).*

V prípade, ak celkové zaistené množstvo drogy (psychotropnej látky metamfetamín) nedosiahne hmotnosť minimálne 100 mg nepôjde o trestnoprávnu problematiku, nakoľko takéto nižšie množstvo drogy nebude naplňať pojem obvykle jednorazová dávka predmetnej psychotropnej látky a to ani vtedy nie ak by obsah účinnej látky bol vyšší ako 10 mg*. Tento záver platí aj opačne, t. j. ak zaistené množstvo drogy bude mať väčšiu hmotnosť ako 100 mg, avšak obsah účinnej látky bude nižší ako 10 mg.*[7]

Príkladom uvádzame rozhodnutie prokurátora Okresnej prokuratúry v Bratislave o zastavení trestného stíhania podľa § 215 ods. 1 písm. b) Trestného poriadku, pričom skutkový stav spočíval v tom, že obvinený ako vodič osobného motorového vozidla bol kontrolovaný hliadkou policajného zboru, pričom na základe príkazu na prehliadku iných priestorov vykonanou prehliadkou bolo v priehradke ľavých predných dverí vodiča nájdené sklíčko zo žiarovky s obsahom hnedej zatavenej látky hnedej farby, pričom následným expertíznym skúmaním na KEÚ PZ XXXXX bolo potvrdené, že v zaistenej žiarovke sa nachádzal **metamfetamín (pervitín) s hmotnosťou 57 mg** obsahujúci **účinnú látku v množstve väčšom ako 10 mg.** V odôvodnení prokurátor uviedol a poukázal na vyššie uvedené rozhodnutie v zmysle, že *„Krajský súd v Bratislave za účelom výkladu a aplikácie*

---

[3] Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 16. decembra 2014, sp. zn. 2 Tdo 56/2014.

[4] Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 30. marca 2016, sp. zn. 6Tdo 66/2015.

[5] Primerane pozri rozhodnutie trestnoprávneho kolégia Krajského súdu v Žiline zo dňa 20. septembra 2011,, sp. zn. 1 To 86/2011. Obdobne rozhodnutie Krajského súdu v Bratislave zo dňa 23. januára 2014, sp. zn. 4To 11/2014.

[6] Tamže

[7] Uznesenie Krajského súdu v Bratislave zo dňa 5. mája 2016, sp. zn. 4To/44/2016.

ustanovenia § 171 Trestného zákona v spojení s ustanovením § 135 Trestného zákona vo svojom uznesení sp. zn. 4To/44/2016 zo dňa 05.05.2016 (ktoré rozhodnutie bolo vydané po vydaní uznesenia o vznesení obvinenia v posudzovanej veci) vymedzil priemernú obvykle jednorazovú dávku psychotropnej látky metamfetamínu tak, že za priemernú obvykle jednorazovú dávku psychotropnej látky metamfetamínu je potrebné považovať materiál, ktorý dosahuje celkovú hmotnosť minimálne 100 mg s obsahom účinnej látky minimálne 10 mg (metamfetamín vo forme voľnej bázy).“[8]

Z uvedeného vyplýva, že **právne stanovisko sa v súčasnosti využíva v rozhodovacej praxi orgánov činných v trestnom konaní.**

Z hľadiska takto súdom určeného hmotnostného kritéria na druhej strane zastávame názor, že je stanovené neprimerane prísne vo vzťahu k bežným užívateľom pervitínu, a teda následne v neprospech takýchto páchateľov trestných činov podľa § 171 ods. 1 a ods. 2 Trestného zákona, ako aj v rozpore so súčasnou súdnou praxou a trestnou politikou okolitých štátov, ktorá sa uberá skôr smerom k zvyšovaniu samotného hmotnostného kritéria, od ktorého sa odvíja posúdenie, či v danom prípade vôbec pôjde o trestný čin.

Na doplnenie možno uviesť, že súdna prax Českej republiky, ustanovila pri metamfetamíne hranicu o hmotnosti 200 mg (0,2 g)[9]. V právnom prostredí Českej republiky, pokiaľ množstvo omamnej a psychotropnej látky u páchateľa, ktorý prechovával takúto látku pre vlastnú potrebu, nedosiahne *„množstvo väčšie ako malé“,* pôjde pri splnení všetkých ostatných zákonných znakov o priestupok na úseku ochrany pred alkoholizmom a inými toxikomániami podľa § 30 ods. 1 písm. j) zákona č. 200/1990 Sb. o

Je úvahou *de lege ferenda* doplnenie a aktualizácia priestupku na úseku ochrany pred alkoholizmom a inými toxikomániami podľa § 30 ods. 1 zákona č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov tak, aby riešil držbu zvyškových drog podobne, ako je to v prípade právnej úpravy v Českej republike. Uvedenú problematiku budeme dôkladne analyzovať v rámci vonkajšej komparácie našej právnej úpravy s právnou úpravou Českej republiky, ako aj v rámci tematiky administratívnoprávnej úpravy činov spojených s drogami.

V súvislosti s kritériom množstva účinnej látky v zaistenej droge zároveň uvádzame, že množstvo účinnej látky v droge nemôže byť kritériom určovania počtu obvykle jednorazových dávok drogy, pretože sa dá zistiť len expertíznym skúmaním, a preto nemôže byť zahrnuté zavinením páchateľa. Toto kritérium má pritom význam len z hľadiska objektívnej stránky trestného činu, pretože množstvo účinnej látky v droge nie je spravidla zahrnuté zavinením páchateľa, pretože sa dá určiť len v laboratórnych podmienkach (napríklad skúmanie znalcom) a väčšina páchateľov vie len to, o aký druh drogy ide a v akom množstve sa predáva, či kupuje alebo prechováva, a to bez toho, že by poznali presné zloženie drogy z hľadiska účinnej látky. Skutočnosť, že množstvo účinnej látky v droge nemôže byť kritériom určovania počtu obvykle jednorazových dávok drogy, pretože sa dá zistiť len expertíznym skúmaním a preto nemôže byť zahrnuté zavinením páchateľa, vyplýva aj z ustálenej rozhodovacej praxe.[10]

V súvislosti s určovaním hodnoty obvykle jednorazovej dávky považujeme za dôležité zdôrazniť, že každý jedinec znáša pôsobenie rovnakej látky v istej koncentrácii odlišným spôsobom. V prípade, ak napr. dlhoročný užívateľ drogy potrebuje pre svoju jednorazovú dávku vyššiu koncentráciu, resp. väčšie množstvo drogy ako napr. jedinec, ktorý ide užiť drogu prvýkrát, v dôsledku čoho považujeme za *„nevyhnutné prihliadnuť pri určovaní obvykle jednorazovej dávky drogy aj na konkrétneho konzumenta“*[11].

Na trestnú zodpovednosť v zmysle interpretačného pravidla treba teda v konkrétnych prípadoch určiť aj tzv. **kritérium individuálneho pôsobenia drogy**, pokiaľ ide o naplnenie znaku obvykle jednorazová dávka, a to podľa miery závislosti konkrétneho páchateľa a podľa druhu drogy.

---

[8] Uznesenie Okresnej prokuratúry Bratislava II. zo dňa 29. novembra 2016, sp. zn. 3 Pv 438/15/1102-1.

[9] Primerane pozri rozhodnutie Najvyššieho súdu Českej republiky, sp. zn. 7 Tdo 729/2010 a sp. zn. 3 Tdo 1087/2012/.

[10] Uznesenie Krajského súdu v Bratislave zo dňa 13. mája 2010, sp. zn. 4 To 65/2010.

[11] BURDA, E., ČENTÉŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J., a kol.: *Trestný zákon. Všeobecná časť.* Komentár. I. diel. 1. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 1026.

Pre rozhodnutie o naplnení znaku „obvykle jednorazová dávka“ je tak potrebné vychádzať z miery závislosti konkrétneho páchateľa a druhu drogy, nakoľko slovenská právna úprava skutočne neumožňuje stanoviť paušálne množstvo omamnej a psychotropnej látky ako obvykle jednorazovú dávku na použitie všeobecne, preto je potrebné v konkrétnom prípade stanoviť množstvo takejto dávky individuálne.

Sme toho názoru, že jednorazová dávka na použitie **nie je dávkou konštantnou**, ale individuálne sa meniacou v závislosti od jedinca (konzumenta), najmä s prihliadnutím na stav jeho fyzickej a psychickej dispozície a závislosti. Pre rozhodnutie o naplnení znaku „obvykle jednorazová dávka“ treba vychádzať z miery závislosti konkrétneho páchateľa a druhu drogy.[12]

2. Určovanie hodnoty omamných látok v zmysle pojmu obvykle jednorazovej dávky v praxi

V rámci obhajoby páchateľa obvineného orgánmi činnými v trestnom konaní zo spáchania trestného činu nedovolenej výroby omamných a psychotropných látok, jedov alebo prekurzorov, ich držania a obchodovania s nimi podľa § 171 Trestného zákona je relevantnou činnosťou exaktné stanovenie hodnoty zadržaného množstva omamných látok daného druhu.

Orgány činné v trestnom konaní pri určení hodnoty zaisteného množstva omamnej látky vychádzajú frekventovane z údajov Kriminalistického a expertízneho ústavu policajného zboru (ďalej len „**KEU PZ**“), odvetvie kriminalistická toxikológia o počte obvykle jednorazových dávok, ktoré je možné pripraviť zo zaisteného množstva omamnej látky. Relevantným informačným zdrojom sú aj poznatky od Národnej protidrogovej jednotky Národnej kriminálnej agentúry (ďalej len **„NPJ“**) o cene za jednu dávku danej omamnej látky v mieste a čase spáchania skutku.

Hlavnou náplňou KEU PZ je stanovenie koncentrácie danej látky v zaistenom množstve drogy. Na základe uvedeného sa určí, koľko obvyklých jednorazových dávok možno vyrobiť. Každá z uvedených inštitúcií má odlišnú metodiku stanovovania obvykle jednorazovej dávky. Kým NPJ vychádza z aktuálnych cien drog na ilegálnom trhu podľa miesta a času zadržania vzhľadom na jej objem, tak KEU PZ vychádza pri určovaní obvykle jednorazovej dávky z koncentrácie a množstva účinnej OLPL v zadržanej droge. Preto počet obvykle jednorazových dávok z toho istého objemu zadržanej drogy sa môže podľa použitého postupu výrazne odlišovať. KEU PZ používa priemerné tabuľkové hodnoty účinnej OLPL, ktoré u človeka môžu vyvolať omamný a psychotropný účinok. Na rozdiel od vyššie uvedeného by mal súdny znalec - psychiater určovať obvykle jednorazovú dávku na základe posúdenia individuálneho účinku **na psychiku jednotlivca obvineného**.

Na základe uvedeného je termín „*obvykle jednorazová dávka*“ drogy právnym pojmom, v dôsledku čoho právny záver o obvykle jednorazovej dávke drogy môže stanoviť výlučne súd alebo orgán činný v trestnom konaní. Kriminalisticko-expertízny ústav[13] nie je oprávnený rozhodovať o tom, čo sa považuje za obvykle jednorazovú dávku konkrétnej drogy a ani stanovovať jej množstvo. Uvedené vyplýva aj z uznesenia Krajského súdu v Bratislave, ktorý vyslovil právny názor, že *„záver o obvykle jednorazovej dávke drogy stanoviť výlučne len orgán činný v trestnom konaní (pokiaľ ide o prípravné konanie) alebo súd (pokiaľ ide o konanie pred súdom)“.*

Znalecký posudok KEU PZ je *de facto* len podkladom na riešenie odbornej otázky spočívajúcej v skutočnosti, aký druh (materiál) bol KEU PZ predložený a či je predložený materiál z hľadiska hmotnostného kritéria a kritéria množstva účinnej (psychoaktívnej látky) v nej omamnou, respektíve psychotropnou látkou, a či množstvo účinnej (psychoaktívnej) látky spôsobilé ovplyvniť psychiku konzumenta, teda či ide o psychotropnú alebo omamnú látku.

---

[12] TOMAN, P., STIFFEL, H., SAMAŠ, O.: *Trestný zákon, stručný komentár*. IURA EDITION, Bratislava, 2006, s. 442.

[13] Kriminalistický a expertízny ústav Policajného zboru Slovenskej republiky ("ústav") bol zriadený v roku 1991 nariadením ministra vnútra č. 4/1991 ako organizácia na zabezpečenie kriminalisticko-technickej a expertíznej činnosti pre potreby Policajného zboru Slovenskej republiky, orgánov činných v trestnom konaní a súdov, ako aj na zabezpečenie vedecko-technického rozvoja v tejto oblasti. Bližšie pozri: ONLINE http://www.minv.sk/?keupz.

V prípadoch vyšetrovania prečinov podľa § 171 TZ, t. j. v prípadoch spotrebnej držby, orgány činné v trestnom konaní spravidla poznajú osobu konzumenta a môžu pribratím znalca z odboru psychiatrie podľa § 143 Trestného poriadku[14] posúdiť jeho stav závislosti. Znalci KEU PZ, ktorí sú spravidla priberaní za účelom určenia počtu obvykle jednorazových dávok, ktoré je možné pripraviť zo zaisteného množstva drogy, však **nemôžu posúdiť stav závislosti konkrétnej osoby, ani jej fyzické či psychické dispozície**. Predmetnú otázku analyzuje aj Okruhlica, ktorý prichádza k záveru, že znalec - psychiater stav závislosti konkrétnej osoby „*bez experimentálneho podania OLPL, čo je však neprípustné, nemôže zistiť. Keďže takýto experiment je nezákonný, nevie znalec túto otázku korektne (a tak aby uspokojil OČTK) zodpovedať. Orgány činné v trestnom konaní pri preukazovaní toho, či išlo o distribútora alebo nie, by sa preto nemali spoliehať na dôkaz OJD, ale by na to mali využívať iné dôkazové prostriedky. Aké, to už je mimo rámca lekárskych vied a tejto práce*[15]*“.*

V prípade, ak by sme chceli skúmať vplyv drogy na konkrétny prípad je nevyhnutné vyžiadať si stanovisko od odborníka z odboru psychiatrie, čo je však v súčasnosti veľmi zdĺhavé a finančne náročné.

Praxou sa potvrdilo, že pre správne a presné určenie hodnoty zaisteného množstva drog musia KEU PZ a NPJ vymedziť pojem obvykle jednorazová dávka rovnako a zároveň upraviť spôsob určovania relevantného množstva obvykle jednorazovej dávky zaisteného materiálu orgánmi činnými v trestnom konaní.[16] Na naplnenie skutkovej podstaty trestného činu nedovolenej výroby omamných a psychotropných látok, jedov alebo prekurzorov, ich držanie a obchodovanie s nimi je potrebné také množstvo drog, ktoré je schopné ovplyvniť psychiku človeka. Musíme posudzovať každý konkrétny prípad osobitne hlavne kvôli rozdielnym účinkom na osoby vzhľadom na vek, váhu, pohlavie alebo dĺžku závislosti konkrétnej osoby.[17]

Domnievame sa, že tieto údaje nemožno považovať za úplne presné, vždy treba rátať s tzv. štandardnou odchýlkou, nakoľko dominuje absencia právneho predpisu, ktorý by určoval minimálne množstvo omamných a psychotropných látok na to, aby išlo o spáchanie trestného činu podľa § 171 a 172 Trestného zákona. Účinky rovnakého množstva drogy majú rozdielny dopad na užívateľov, podľa veku, pohlavia, zdravotného stavu. Preto sa môžu na základe znaleckého psychiatrického posudku zohľadniť všetky okolnosti a určiť individuálnu jednorazovú dávku. Pokiaľ boli u páchateľa nájdené rôzne druhy drog, množstvo dávok sa určuje pre každý druh osobitne.

O skutočnosti, ako ďaleko zachádzajú súdy vo svojich záveroch o spôsobe stanovovania obvykle jednorazovej dávky a konštatujú vo väčšine prípadov nepresnosť a paušálnosť znaleckých posudkov KEU PZ svedčí aj rozsudok Okresného súdu Bratislava V z ktorého na ilustráciu uvádzame, že dňa 14. novembra 2013 v čase asi o 10,45 hod. v K. na Z. ulici, bo kontrolovaný hliadkou OO PZ Bratislava-Petržalka-sever, kde pri kontrole dobrovoľne vydal hliadke PZ 1ks priesvitný igelitový sáčik s neznámou zelenou sušenou rastlinou, o ktorej uviedol, že sa jedná o marihuanu. V uvedenom prípade KEU PZ Bratislava vypracoval znalecký posudok a v jeho závere skonštatoval, „*že skúmané celofánové vrecko s obsahom sušeného materiálu obsahovalo rastlinný materiál - sušené konope - marihuanu s hmotnosťou 143 mg, obsahujúce viac ako 10 mg účinnej látky ZHC (tetrahydrokanabinol).* ***Uvedené množstvo účinnej látky THC je spôsobilé po aplikovaní ovplyvniť stav ľudskej psychiky“.***

V odôvodnení Okresný súd Bratislava V uviedol, že nemožno akceptovať tvrdenie, že podstatným je to, čo za obvykle jednorazovú dávku drogy považuje KEU PZ. K obsahu znaleckého posudku, ktorý bol vypracovaný KEU PZ Bratislava je potrebné uviesť, že znalecké skúmanie nebolo

---

[14] Orgán činný v trestnom konaní alebo súd priberie do trestného konania na podanie znaleckého posudku podľa § 142 predovšetkým znaleckú organizáciu špecializovanú na činnosť, ktorá je obsahom znaleckého posudku.

[15] OKRUHLICA, Ľ., STRUŇÁKOVÁ, J.: Pojem "obvykle jednorazová dávka" nie je medicínsky pojem. In. *Alkoholizmus a drogové závislosti (protialkoholický obzor).* 2012, č. 4, s. 240.

[16] K problematike vymedzenia obvykle jednorazovej dávky podľa NPJ a KEU PZ primerane pozri PARA, M.: Nedostatky v stanovovaní hodnoty omamných látok. In: *Bulletin slovenskej advokácie*. 2009, č. 10, s. 19.

[17] K problematike vymedzenia hodnoty obvykle jednorazovej dávky na účely posúdenia, či ide o dávku určenú pre vlastnú spotrebu vo väčšom rozsahu bližšie pozri Uznesenie Krajského súdu v Bratislave zo dňa 13. mája 2010, sp. zn. 4To/65/2010.

vykonané štandardným spôsobom, nakoľko znalecký ústav sa vyjadril len k tomu, o aký materiál ide (marihuana), v akej je hmotnosti a aké je množstvo účinnej látky v miligramoch (aj to len odhadom minimálneho množstva), avšak znalecký ústav sa nevyjadril k tomu, aká je presná koncentrácia účinnej látky THC stanovená v percentách hmotnostných, teda znalecký ústav nevykonal všetky dostupné analýzy zaistenej látky tak, ako je to bežné v prípadoch zaistenia väčšieho množstva marihuany. Ide preto o neúplný znalecký posudok, pričom KEU PZ Bratislava vykonal neúplné znalecké skúmanie predloženej látky preto, že mu to prikazuje interná smernica riaditeľa KEU PZ Bratislava, ktorý sa týka *„malých“* množstiev drog. Postup, ktorý zvolil KEU PZ v Bratislave, pri vypracovaní znaleckého posudku, považuje súd za rozporný s ustanoveniami zákona č. 382/2004 Z. z. o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch v znení neskorších predpisov, nakoľko podľa § 17 ods. 8 zákona o znalcoch, pri vypracúvaní znaleckých posudkov znalci postupujú podľa všeobecne záväzných právnych predpisov a inštrukcií ministerstva.

Konštatujeme, že ide o príklad, kedy bol postup KEU PZ nesprávny, nakoľko KEÚ PZ totiž vo všeobecnosti pri stanovení obvykle jednorazovej dávky vychádza iba a výlučne z údaju o hodnote absolútne čistej drogy a z údaju, aké množstvo tejto konkrétnej drogy je schopné ovplyvniť v danom smere psychiku konzumenta. Frekventovane sa v praxi stáva, že neberie vôbec do úvahy **osobu samotného konzumenta,** ktorá zohráva pri stanovení obvykle jednorazovej dávky kľúčovú pozíciu. Aj preto vzhľadom na uvedené skutočnosti súd konštatoval, že *analýza, ktorú vykonal KEÚ PZ ohľadne zaisteného množstva marihuany na prítomnosť obsahu THC v marihuane a následne závery vyvodené z tejto nedostatočnej analýzy, sú absolútne nedostatočné, paušálne a všeobecné, z ktorých v ďalšom nie je možné zistiť dôležité údaje potrebné na zistenie konkrétneho obsahu THC v danom rastlinnom materiáli.*

Následne podal v predmetnej veci prokurátor odvolanie s odôvodnením, *že citovaný rozsudok okresného súdu považuje za nezákonný a neopodstatnený, pričom vo svojom rozhodnutí sa súd nezaoberal konkrétnym skutkom, ale iba poukázaním na uznesenie Krajského súdu v Bratislave a ďalších rozhodnutí a nepovažoval sušené konope s hmotnosťou 143 mg, ktoré obsahovalo viac ako 10 ďalších rozhodnutí a nepovažoval sušené konope s hmotnosťou 143 mg, ktoré obsahovalo viac ako 10 mg účinnej látky THC, ktoré po aplikovaní je spôsobilé ovplyvniť stav ľudskej psychiky za obvykle jednorazovú dávku drogy.* Rovnako uviedol, že v danej veci ohľadne hmotnostného kritéria pri marihuane nestanovil *zákonodarca v Trestnom zákone žiadne kritérium, t.j. od akého množstva (akej hmotnosti - mg alebo g) možno považovať marihuanu za jednorazovú dávku drogy, z čoho možno vyvodiť, že nie je možné vykladať jednorazovú dávku drogy len od množstva (hmotnosti) drogy. Argumentoval, že ak by zákonodarca chcel určiť jednorazovú dávku drogy len od hmotnosti, tak by to aj vyjadril v zákone, čo súčasne platný neobsahuje.*

Postup Okresného súdu Bratislava V bol následne podporený aj právnym názorom Krajského súdu Bratislava v tej istej veci, ktorý podľa § 319 odvolanie prokurátora uznesením zamietol. Podľa názoru súdu nesprávne a obsolentným spôsobom prokurátor v odvolaní konštatoval, že *rozhodnutia krajského súdu nemožno považovať za judikáty pre všeobecnú celoslovenskú súdnu prax, kde zjednocujúce stanovisko v zmysle zákona o súdoch a sudcoch by k tejto právnej otázke mohlo zákone podať trestnoprávne kolégium Najvyššieho súdu SR* a rovnako v prípade vypracovania znaleckého podusku KEU poukázal na skutočnosť, že zaistený rastlinný materiál je zároveň aj omamnou látkou, avšak je nevyhnuté naplniť tri kumulatívne podmienky a to druh, množstvo a kvalitu omamnej látky, čo sa však v predmetnom prípade neuskutočnilo.[18]

Zastávame právny názor, že medzi nevyhnutné podmienky na relevantný trestný postih páchateľa podľa § 171 ods. 1 Trestného zákona (hodnota obvykle jednorazovej dávky drogy) patria:

a) **Druh** - zaradenie látky do prílohy č. 1 ZoOLPLaP.

b) **Hmotnosť** - hmotnostné kritérium - počet mg celkovej zaistenej látky (objem).

c) **Množstvo účinnej látky** - počet mg v účinnej látky v zaistenej látke.

[18] Pozri bližšie uznesenie Krajského súdu v Bratislave zo dňa 3. júna 2015, sp. zn. 1To/32/2015.

d) **Pôsobenie drogy na užívateľa** - individualizácia - každý koncový užívateľ (jedinec) znáša jej pôsobenie iným spôsobom z hľadiska veku, zdravia, váhy a iných okolností.

V súvislosti s určovaním obvykle jednorazovej dávny zároveň uvádzame, že aj v pri posudzovaní trestných činov podľa § 172 ods. 1-4 Trestného zákona je rovnako nevyhnutné posudzovať individualistické chápanie obvykle jednorazovej dávky, v dôsledku čoho sa od orgánov činných v trestnom konaní vyžaduje obdobný individuálny prístup pri určení počtu obvykle jednorazových dávok, čo však vo väčšine prípadov kvôli neustáleniu konkrétneho konzumenta nebude možné. Zároveň v takom prípade nestačí ani pri určení rozsahu činu – hodnoty drogy vychádzať zo znaleckého posudku KEU PZ bez individualizácie na konkrétny prípad (konkrétneho konzumenta).

Na podklade uvedených skutočností možno konštatovať, že správne určenie hodnoty množstva omamných alebo psychotropných látok, je v trestnom konaní východiskovým bodom pre správnu obhajobu páchateľa pred súdom. Zjednotenie výkladu pojmu obvykle jednorazová dávka aj v zmysle individualizácie jednotlivca považujeme za nevyhnutné, nakoľko vzhľadom na nie rovnaké účinky drogy na užívateľa nie je možné objektívne vychádzať zo záverov a štatistických údajov znalcov KEU PZ, ktorí v mnohých prípadoch pri stanovení pojmu obvykle jednorazová dávka a následne pri spracovaní znaleckých posudkov v Trestnom konaní nezohľadňujú vplyv omamnej látky na jednotlivca, a dokonca ani hmotnosť zaistenej drogy.

Z doposiaľ uskutočnenej analýzy, ako aj z podkladov konštantnej judikatúry je evidentné, že nie je konštruktívne dostatočným zistením len zaradenie látky do skupiny omamných alebo psychotropných látok, a zistenie koncentrácie účinnej látky v nej, nakoľko na to, aby bolo možné zistiť či v tom konkrétnom prípade má omamná alebo psychotropná látka vplyv na užívateľa OLPL, je nevyhnutné posúdiť vplyv látky na psychiku človeka zo subjektívneho hľadiska. Je to zdĺhavý proces určovania, ktorý má **medzery v súčasnej praxi.**

Obdobne uvádzame, že obvykle jednorazová dávka drogy nemôže byť jednotne ustanovená pre celé územie Slovenskej republiky, nakoľko *„ide o údaj premenný a nanajvýš individuálny, ktorý sa mení podľa lokality, spôsobu konzumácie drogy, osoby konzumenta, jeho veku, pohlavia a ktorý sa mení podľa lokality, spôsobu konzumácie drogy, osoby konzumenta, jeho veku, pohlavia a najmä miery jeho závislosti“*[19].

Aj z toho dôvodu je neakceptovateľné, aby sa za obvykle jednorazovú dávku drogy považovalo akékoľvek množstvo drogy tak, ako to naznačujú v niektorých prípadoch orgány činné v trestnom konaní v zmysle, aby sa za obvykle jednorazovú dávku drogy považovalo aj úplne zanedbateľné (stopové) množstvo drogy a to len preto, že obsahuje vyššiu koncentráciu účinnej látky THC. Ak by sa prijal takýto názor, znamenalo by to, že o podstatných právnych otázkach, týkajúcich sa znakov základnej skutkovej podstaty stíhaného prečinu, by rozhodoval znalec a nie orgán činný v trestnom konaní, či súd. V tejto súvislosti by bolo zrejme vhodné posúdiť a analyzovať súčasnú aplikáciu definície „*obvykle jednorazovej dávky*“ v rámci rozhodovacej činnosti súdov a orgánov činných v trestnom konaní a najmä zjednotiť predmetnú definíciu v zmysle kategorizácie drog.

Resumé (v slovenskom jazyku)

Autorka v predmetnom príspevku poukázala na súčasný stav vymedzenia pojmu „obvykle jednorazová dávka“ v prípadoch drogových trestných činov. Uvedený aspekt je dôležitý najmä z dôvodu vymedzenia trestnoprávnej a adrministratívnoprávnej zodpovednosti za drogové trestné činy, ktoré sú ustanovené v § 171 a § 172 Trestného zákona.

Nakoľko sa obvykle jednorazová dávka vždy určuje vo vzťahu ku konkrétnej osobe páchateľa (teda nie všeobecne), je zrejmé, že počet jednorazových dávok určených len podľa kvality a množstva zaistenej drogy nemusí zodpovedať individuálnej spotrebe konkrétneho konzumenta. Je tomu tak z dôvodu, že obvinený (užívateľ drogy) môže mať stupeň závislosti značne pokročilý v dôsledku čoho potrebuje na svoju obvykle jednorazovú dávku väčšie množstvo drogy ako bežný užívateľ. Na

[19] Uznesenie Krajského súdu v Bratislave zo dňa 3. júna 2015, sp. zn. 1To/32/2015.

základe uvedeného, ak obvinený v trestnom konaní namietne množstvo určených jednorazových dávok s odvolaním sa na svoju pokročilú závislosť, a ak existujú aj iné skutočnosti podporujúce toto tvrdenie, je nevyhnutné aby bol do trestného konania pribraný aj znalec z oblasti psychiatrie z dôvodu posúdenia stupňa závislosti obvineného. Následne by mal súd, resp. orgány činné v trestnom konaní na základe záverov týchto znaleckých posudkov rozhodnúť o konečnom množstve zaistených obvykle jednorazových dávok v individuálnom prípade.

Resumé (v anglickom jazyku)

The author in the present article pointed to the current state of the definition of "usually one-off" in cases of drug offenses. This aspect is particularly important for the purpose of defining criminal and administrative liability for drug offenses set forth in Sections 171 and 172 of the Criminal Code.

Since usually a one-off dose is always determined in relation to a particular person (not generally), it is obvious that the number of lump sums determined only by the quality and quantity of the locked drug need not correspond to the individual consumption of the particular consumer. This is because the accused (drug user) can have a degree of dependence that is highly advanced, as a result of which he needs a larger amount of drug than his regular user at his usual single dose. On the basis of this, if the accused in a criminal proceeding challenges a number of fixed single benefits, referring to his advanced addiction, and if there are other facts supporting this assertion, it is necessary that a psychiatrist expert is also taken into the criminal proceedings to assess the degree of addiction accused. Then he would have a court or a court. Law enforcement authorities, on the basis of the conclusions of these expert opinions, decide on the final amount of the normally disbursed single benefit in the individual case.

Zoznam bibliografických odkazov:

1. BURDA, E., J. ČENTÉŠ, J. KOLESÁR, J. ZÁHORA a kol., 2011. *Trestný zákon. Osobitná časť. Komentár – II.diel.* 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, 1608 s. ISBN 978-80-7400-394-3.
2. OKRUHLICA, Ľ., STRUŇÁKOVÁ, J.: Pojem "obvykle jednorázová dávka" nie je medicínsky pojem. In. *Alkoholizmus a drogové závislosti (protialkoholický obzor).* 2012, č. 4, ISSN 0862-0350.
3. PARA, M.: Nedostatky v stanovovaní hodnoty omamných látok. In: *Bulletin slovenskej advokácie.* 2009, č. 10, ISSN 1335-1079.
4. PAVLÍK, M.: Trestnoprávna úprava drogovej kriminality (1. časť).- In: *Justičná revue*. 2013, Roč. 65, č. 12, s. 1596 – 1603, ISSN 1335-6461.
5. TOMAN, P., STIFFEL, H., SAMAŠ, O.: Trestný zákon, stručný komentár. Bratislava: IURA EDITION, 2006, ISBN 80-8078-078-1.
6. Zákon č. 300/2005 Z. Z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov
7. Rozsudok Okresného súdu v Pezinku zo dňa 1. augusta 2011, sp. zn. 2T 25/2011.
8. R 24/1998.
9. Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 16. decembra 2014, sp. zn. 2 Tdo 56/2014.
10. Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 30. marca 2016, sp. zn. 6Tdo 66/2015.
11. Rozhodnutie trestnoprávneho kolégia Krajského súdu v Žiline zo dňa 20. septembra 2011, sp. zn. 1 To 86/2011.
12. Uznesenie Krajského súdu v Bratislave zo dňa 13. mája 2010, sp. zn. 4 To 65/2010.
13. Rozhodnutie Krajského súdu v Bratislave, sp. zn. 4To 11/2014.

14. Uznesenie Krajského súdu v Bratislave zo dňa 3. júna 2015, sp. zn. 1To/32/2015.
15. Uznesenie Krajského súdu v Bratislave zo dňa 5. mája 2016, sp. zn. 4To/44/2016.
16. Rozhodnutie Najvyššieho súdu Českej republiky, sp. zn. 7 Tdo 729/2010 a sp. zn. 3 Tdo 1087/2012/.
17. Uznesenie Okresnej prokuratúry Bratislava II. zo dňa 29. novembra 2016, sp. zn. 3 Pv 438/15/1102-1.

Kontaktné údaje:

JUDr. Denisa Hamranová
Interný doktorand
Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky
Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
Šafárikovo námestie č. 6
Bratislava, 810 00
t. č. 0944 134 028
e-mail: d.hamranova@gmail.com

ZAHRANIČNÉ SKÚSENOSTI S KONTROLOU TRESTNEJ ČINNOSTI SÚVISIACEJ SO SEXUÁLNYM ZNEUŽÍVANÍM V OBLASTI TRESTNÉHO PRÁVA *(RUSKÁ FEDERÁCIA A NEMECKÁ SPOLKOVÁ REPUBLIKA)*

JUDr. Monika HULLOVÁ, PhD.
Katedra kriminálnej polície
Akadémia PZ v Bratislave

Abstrakt: *Autorka sa v štúdii zamerala na analýzu vybraných ustanovení trestnoprávnych noriem vo vzťahu ku kontrole trestného činu sexuálneho zneužívania a s ním súvisiacich relevantných skutkových podstát trestných činov. V priebehu aplikovaného výskumu využila metódy právnej analýzy a právnej komparácie konkrétnych trestnoprávnych noriem Ruska, Nemecka a Slovenska. Cieľom tejto štúdie nie je len nájsť určité rozdiely a paralely v trestnoprávnych systémoch jednotlivých štátov, ale aj načrtnúť hodnotenie efektívnosti slovenského modelu právnej úpravy kontroly sexuálneho zneužívania s alternatívami jeho zlepšenia (z pohľadu de lege ferenda).*
Kľúčové slová: *sexuálne zneužívanie dieťaťa, trestný čin, kontrola kriminality, znásilnenie, sexuálne násilie, sexuálne napadnutie, sexuálna agresia, penetrácia*

Annotation: *The author of the study has focused on analysis of particular provisions of the criminal acts in relation to control of child sexual abuse and other relevant merits of the case. In the course of applied research she has used the methods of legal analysis and legal comparison of the specific criminal acts in Russia, Germany, and Slovakia. The goal of the study is not only to find differences and parallels in the criminal law systems of the particular states, but to propose evaluation of effectiveness of the Slovak model of legal regulation of child sexual abuse control with alternatives to improve it (from the point of view de lege ferenda).*
Keywords: *child sexual abuse, a crime, control of crime, rape, sexual violence, sexual assault, sexual aggression, penetration*

Úvod

Aj napriek tomu, že existujú jednotlivci alebo skupiny ľudí, ktorí považujú sexuálne zneužívanie dieťaťa za niečo prirodzené, väčšina z nás sa bez diskusie zhodne v tom, že táto forma interpersonálneho kontaktu je jednoducho neakceptovateľná. Na druhej strane si je potrebné uvedomiť, že rozhodnutie kvalifikovať a sankcionovať určité ľudské správanie alebo konanie ako *„sexuálne zneužívanie dieťaťa“* a navyše ako *„trestný čin“* môže variovať v závislosti od konkrétnej spoločnosti *(resp. štátu)*.

Aj tieto skutočnosti nás viedli k tomu, že sme sa problematikou trestnoprávnej úpravy trestného činu sexuálneho zneužívania a jej efektívnosti v podmienkach SR začali podrobnejšie zaoberať v rámci našej, tematicky orientovanej, vedecko-výskumnej činnosti.[1]

V procese aplikovaného výskumu sme si stanovili hypotézu opierajúcu sa o predpoklad, že: *„Systém trestnoprávnej úpravy kontroly trestného činu sexuálneho zneužívania v podmienkach SR je kompatibilný s medzinárodnými/európskymi trendmi a požiadavkami“*. Pri jej verifikovaní sme vykonali právnu analýzu a právnu komparáciu relevantných trestnoprávnych noriem vybraných štátov Európy resp. Eurázie v rámci tzv. právnej komparatistiky. Napriek tomu, že výber výskumného súboru bol do istej miery limitovaný jazykovými schopnosťami či možnosťami členov výskumného tímu, snažili sme vytvoriť také spektrum analyzovaných trestnoprávnych systémov, ktoré by poskytovali dostatočnú bázu pre ich porovnávanie, hodnotenie a formuláciu záverov, predovšetkým z pohľadu de lege ferenda. Našu pozornosť sme zamerali na základné trestnoprávne normy 8 štátov, a to Ruska, Veľkej Británie, Francúzska, Belgicka, Poľska, Česka, Nemecka a Slovenska, aj keď vzhľadom na obmedzený priestor tejto štúdie sa budeme bližšie venovať iba trestnoprávnym systémom Ruskej federácie a Nemeckej spolkovej republiky. Sme presvedčení, že práve týmto

[1] HULLOVÁ, M. a kol. Projekt vedeckovýskumnej úlohy *„Problémy pri odhaľovaní a objasňovaní vybraných druhov mravnostnej kriminality“*. Výsk. 196. Objekt výskumu je odhaľovanie a objasňovanie trestných činov znásilnenia, sexuálneho násilia, sexuálneho zneužívania, detskej pornografie a kupliarstva. Predmetom výskumu sú procesy odhaľovania a objasňovania vybraných foriem mravnostnej trestnej činnosti, ich determinanty a konštrukty.

prístupom môžeme posúdiť efektívnosť systému právnej úpravy kontroly trestnej činnosti sexuálneho zneužívania v SR resp. navrhnúť model, ktorý by spĺňal aj tie najnáročnejšie kritériá v kontexte zahraničných trendov, výziev a skúseností.

1 ANALÝZA TRESTNOPRÁVNYCH SYSTÉMOV KONTROLY TRESTNÉHO ČINU SEXUÁLNEHO ZNEUŽÍVANIA VO VYBRANÝCH KRAJINÁCH EURÓPY/EURÁZIE

1.1 Ruská federácia

V zmysle Trestného zákonníka Ruskej federácie z 13. 6. 1996 č. 63 – ФЗ v znení neskorších noviel je sexuálne zneužívanie kriminalizované v 18. Hlave *„Trestné činy proti pohlavnej nedotknuteľnosti a pohlavnej slobode“ (Преступления против половой неприкосновенности и половой свободы личности)*.[2]

Vedomé sexuálne konanie *(pohlavný styk muža so ženou, pohlavný styk muža s mužom a ženy so ženou)* osoby staršej ako 18 rokov s osobou mladšou ako 16 rokov, za podmienky že páchateľ pozná vek obete, je sankcionované v zmysle ustanovenia § 134 *„Pohlavný styk a iné konanie sexuálneho charakteru s osobou mladšou ako 16 rokov“ (Половое сношение и иные действия сексуального характера с лицом, не достигшим шестнадцатилетнего возраста)*.

V zmysle ods. 1 sa trestá vykonanie pohlavného styku osobou staršou ako 18 rokov s osobou, ktorá nedosiahla 16 rokov a dostatočnú pohlavnú zrelosť:[3]

- ✓ povinnými prácami do 480 hodín, alebo
- ✓ obmedzením osobnej slobody do 4 rokov, alebo
- ✓ nútenými prácami do 4 rokov so zákazom výkonu funkcie alebo činnosti do 3 rokov, alebo bez takéhoto zákazu, alebo
- ✓ odňatím slobody do 4 rokov so zákazom výkonu funkcie alebo činnosti do 10 rokov, alebo bez takéhoto zákazu.

Z prezentovaného spektra sankcií je zrejmé, že ruská právna úprava disponuje *(z nášho pohľadu)* skutočne netradičnými možnosťami, ako potrestať páchateľa za protiprávne konanie nemierené voči sexuálnej integrite dieťaťa. Uvedenú skutkovú podstatu možno prirovnať k slovenskému ekvivalentu – § 201 *(Sexuálne zneužívanie)* zákona č. 300/2005 Z. z., s tým rozdielom, že v SR je hranica pre tolerované sexuálne správanie 15 rokov, pričom tresty za takýto skutok sú v SR *(v základnej skutkovej podstate)* jednoznačne vyššie *(trest odňatia slobody od 3 – 10 rokov).*

V zmysle § 134, ods. 2 ruského Trestného zákonníka sa nútenými prácami do 5 rokov so zákazom výkonu funkcie alebo činnosti do 3 rokov *(alebo bez takéhoto zákazu),* alebo odňatím slobody do 6 rokov so zákazom výkonu funkcie alebo činnosti do 10 rokov *(alebo bez takéhoto zákazu),* trestá vykonanie mužského a ženského homosexuálneho pohlavného styku osobou staršou ako 18 rokov s osobou, ktorá nedosiahla 16 rokov a dostatočnú pohlavnú zrelosť.

Vyšší trest možno uložiť páchateľovi, ktorý činy uvedené v § 134, ods. 1 a 2 spácha na osobe od 12 – 14 rokov *(ods. 3).* Konkrétne ide o trest odňatia slobody od 3 – 10 rokov so zákazom výkonu funkcie alebo činnosti do 15 rokov *(alebo bez takéhoto zákazu)* a trest obmedzenia osobnej slobody do 2 rokov *(alebo bez takéhoto obmedzenia).*

V prípade, že sa páchateľ dopustí vyššie uvedených konaní *(ods. 1 – 3)* na dvoch alebo viacerých osobách, možno mu uložiť trest odňatia slobody od 8 – 15 rokov so zákazom výkonu funkcie alebo činnosti do 20 rokov *(alebo bez takéhoto zákazu).*

Prísnejšie sankcie možno uložiť v prípade, že činy uvedené v predchádzajúcich odsekoch boli spáchané skupinou osôb, alebo skupinou osôb, ktorá sa rozhodla páchať túto trestnú činnosť na

[2] УГОЛОВНОЕ ПРАВО РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ. Уголовный кодекс. [online]. [cit. 2016-09-08]. Dostupné na internete: http://www.ug-kodeks.ru/ug/ug-kodeks.ru/ugolovnij_kodeks_-_glava_18.html.

[3] Pohlavná zrelosť je štádium ontogenézy, v ktorom jedinec dosiahne schopnosť pohlavného rozmnožovania. U mužov súvisí so začiatkom spermatogenézy a u žien so začiatkom ovulácie.

základe predchádzajúcej dohody, alebo organizovanou skupinou *(ods. 5).* Páchatelia sa za týchto okolností trestajú odňatím slobody od 12 – 20 rokov so zákazom výkonu funkcie alebo činnosti do 20 rokov *(alebo bez takéhoto zákazu)* a obmedzením osobnej slobody do 2 rokov *(alebo bez takéhoto obmedzenia).*

Osobitosťou ruskej právnej úpravy je aj sprísnenie sankcií v prípade, že je trestný čin *(uvedený v ods. 3)* spáchaný osobou po tom, čo už bola právoplatne odsúdená za trestné činy proti sexuálnej integrite maloletej osoby. Páchateľovi možno uložiť trest odňatia slobody od 15 – 20 rokov so zákazom výkonu funkcie alebo činnosti do 20 rokov *(alebo bez takéhoto zákazu)* alebo trest odňatia slobody na doživotie.

Na druhej strane, ak sa osoba dopustí trestného činu uvedeného v § 134, ods. 1 po prvýkrát, pričom táto osoba uzavrie s poškodenou osobou manželstvo, tento čin prestáva byť trestným činom, tzn. že sa už nepovažuje za nebezpečný pre spoločnosť. Okrem toho, ak je vekový rozdiel medzi páchateľom a poškodenou osobou menej ako 4 roky, nepoužije sa trest odňatia slobody za spáchaný skutok uvedený v § 134, ods. 1 alebo § 135, ods. 1 tohto zákona.

Komparáciou s § 201 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v platnom znení možno dospieť k záveru, že niektoré znaky skutkovej podstaty uvedeného trestného činu, podmieňujúce použitie vyššej trestnej sadzby, nie sú v tomto ustanovení explicitne reglementované *(napr. homosexuálny akt, spáchanie činu na osobe vo veku od 12 – 14 rokov, rovnorodá trestnoprávna recidíva páchateľa).* Na druhej strane, v prípade že je skutok spáchaný na viacerých osobách alebo organizovanou skupinou, možno páchateľovi v zmysle § 201, ods. 2, písm. a) uložiť miernejší trest *(odňatia slobody od 7 – 12 rokov)*, než aký poskytuje ruská trestnoprávna norma.

Špecifikom ruskej právnej úpravy je aj existencia § 135 *(Nemravné konania – Развратные действия),* ktoré zahŕňa sexuálne konania bez použitia násilia osobou staršou ako 18 rokov na osobe, ktorá nedosiahla 16 rokov a pohlavnú zrelosť. Objektívnu stránku reprezentujú konania, ktoré majú priamy fyzický charakter *(napr. obnažovanie pohlavných orgánov páchateľa pred dieťaťom alebo obnažovanie pohlavných orgánov dieťaťa pred páchateľom; vykonanie masturbácie alebo pohlavného styku s treťou osobou v prítomnosti maloletého; ohmatávanie alebo stimulácia pohlavných orgánov dieťaťa rukami alebo pohlavným orgánom páchateľa)* alebo psychický charakter *(napr. veku neprimerané rozhovory s dieťaťom na sexuálnu tému; prezentovanie pornografických obrázkov alebo videí; podnecovanie dieťaťa na sexuálnu aktivitu s treťou osobou; využitie informačných a telekomunikačných sietí na tieto účely)*. Páchateľ sa za konanie uvedené v ods. 1 trestá povinnými prácami do 480 hodín, alebo obmedzením osobnej slobody do 3 rokov, alebo nútenými prácami do 5 rokov so zákazom výkonu funkcie alebo činnosti do 3 rokov alebo bez takéhoto zákazu, alebo odňatím slobody do 3 rokov so zákazom výkonu funkcie alebo činnosti do 10 rokov alebo bez takéhoto zákazu.

Znakmi kvalifikovanej skutkovej podstaty sú spáchanie činu uvedeného v odseku č.:

- ✓ 1 – na osobe od 12 – 14 rokov *(trest odňatia slobody od 3 – 8 rokov so zákazom výkonu funkcie alebo činnosti do 15 rokov alebo bez takéhoto zákazu a trest obmedzenia osobnej slobody do 2 rokov alebo bez takéhoto obmedzenia)* – ods. 2,
- ✓ 1 a 2 – na dvoch alebo viacerých osobách *(trest odňatia slobody od 5 – 12 rokov so zákazom výkonu funkcie alebo činnosti do 20 rokov alebo bez takéhoto zákazu)* – ods. 3,
- ✓ 1 – 3 – skupinou osôb, ktorá sa rozhodla páchať túto trestnú činnosť na základe predchádzajúcej dohody, alebo organizovanou skupinou *(trest odňatia slobody od 7 – 15 rokov so zákazom výkonu funkcie alebo činnosti do 20 rokov alebo bez takéhoto zákazu a obmedzenie osobnej slobody do 2 rokov alebo bez takéhoto obmedzenia)* – ods. 4,
- ✓ 2 – osobou po tom, čo už bola právoplatne odsúdená za trestné činy proti sexuálnej integrite maloletej osoby *(trest odňatia slobody od 10 – 15 rokov so zákazom výkonu funkcie alebo činnosti do 20 rokov alebo bez takéhoto zákazu)* – ods. 5.

Komparáciou so slovenskou právnou úpravou sme zistili, že uvedené ustanovenie je do istej miery zahrnuté v § 201 zákona č. 300/2005 Z. z., pretože z hľadiska konania tento trestný čin subsumuje súlož, ale aj iné spôsoby sexuálneho zneužitia *(napr. ohmatávanie prsníkov alebo pohlavných orgánov),* pričom aj na závery z tejto komparácie sa analogicky vzťahujú vyššie prezentované skutočnosti. Okrem toho, niektoré konania môžu byť v širšom zmysle sankcionované aj v zmysle § 201a, § 201b *(Sexuálne zneužívanie),* § 372 *(Ohrozovanie mravnosti)* a § 211 *(Ohrozovanie mravnej výchovy mládeže).* Na druhej strane, niektoré formy konaní, napr. veku neprimerané rozhovory s dieťaťom na sexuálnu tému, nie sú slovenským trestným právom postihnuté. Z uvedeného vyplýva, že komparácia právneho postihu uvedených ustanovení je v skutku náročná, pretože medzi uvedenými ustanoveniami slovenského Trestného zákona sú markantné rozdiely v trestnej sadzbe. Z tohto uhla pohľadu, ak by sme uvedené konania subsumovali pod ustanovenie § 201, sa slovenská právna úprava *(v základnej skutkovej podstate)* javí ako prísnejšia a v kvalifikovaných skutkových podstatách ako takmer identická v porovnaní s ruskou právnou úpravou, avšak z pohľadu ustanovení § 201a, § 201b, § 211 a § 372 je tomu naopak *(slovenská právna úprava je z pohľadu trestnoprávneho postihu v zásade miernejšia).*

Ruská právna úprava umožňuje sankcionovať sexuálne motivované konanie voči neplnoletej osobe aj v zmysle § 131. Ide o skutkovú podstatu znásilnenia *(Изнасилование),* ktorá zahŕňa donútenie k pohlavnému styku násilím, hrozbou násilia nemiereného voči poškodenej osobe alebo iným osobám, alebo zneužitie bezbrannosti obete. Za spáchanie uvedeného trestného činu možno páchateľovi uložiť trest odňatia slobody od 3 – 6 rokov. Vyšší trest odňatia slobody *(od 8 – 15 rokov)* a trest zákazu výkonu funkcie alebo činnosti po dobu maximálne 20-tich rokov alebo trest bez takéhoto zákazu a obmedzenie osobnej slobody do 2 rokov, možno páchateľovi uložiť v prípade, ak sa páchateľ skutku dopustí na neplnoletej osobe *(§ 131, ods. 3, písm. a).* Na druhej strane, ak sa činu dopustí na osobe mladšej ako 14 rokov, možno mu uložiť trest odňatia slobody od 12 – 20 rokov a trest zákazu výkonu funkcie alebo činnosti po dobu maximálne 20-tich rokov alebo trest bez takéhoto zákazu a obmedzenie osobnej slobody do 2 rokov *(§ 131,ods. 4, písm. b).* Uvedené ustanovenie môže byť v zmysle zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v platnom znení kvalifikované ako jednočinný súbeh § 199, ods. 2, písm. b) *(znásilnenie spáchané na „chránenej osobe“)* a § 201, ods. 2, písm. a) *(sexuálne zneužívanie spáchané „závažnejším spôsobom konania“)* alebo § 202, ods. 2 *(sexuálne zneužívanie spáchané na osobe mladšej ako 18 rokov s použitím nátlaku).* V tejto súvislosti je potrebné uviesť, že slovenská právna úprava explicitne nediferencuje výšku trestu v závislosti od veku dieťaťa, aj keď ju z týchto ustanovení možno vyvodiť. Z tohto uhla pohľadu, ak je takýto skutok spáchaný na osobe mladšej ako 15 rokov, možno v zmysle § 41, ods. 1 tohto zákona *(Úhrnný trest a spoločný trest)* páchateľovi uložiť trest odňatia slobody od 7 – 15 rokov, čo je výrazne nižší trest, než aký poskytuje ruská právna úprava. Na druhej strane, ak je takýto skutok spáchaný na osobe od 15 – 18 rokov, možno mu uložiť rovnaký trest odňatia slobody ako v predchádzajúcom prípade *(od 7 – 15 rokov),* avšak v porovnaní s ruskou právnou úpravou je výška trestu takmer identická *(dolná hranica trestu v slovenskej právnej úprave je len o 1 rok nižšia, horná hranica je rovnaká).*

Sexuálne motivované konanie voči neplnoletej osobe však môže byť sankcionované aj v zmysle § 132 *„Násilné konanie sexuálneho charakteru“ (Насильственные действия сексуального характера)* a spočíva v donútení k pohlavnému styku alebo iným sexuálnym konaniam muža s mužom a ženy so ženou násilím, hrozbou násilia alebo zneužitím bezbrannosti. V zmysle ods. 3, písm. a) možno páchateľovi v prípade, ak je skutok spáchaný na neplnoletej osobe, uložiť trest odňatia slobody od 8 – 15 rokov a trest zákazu výkonu funkcie alebo činnosti po dobu maximálne 20-tich rokov alebo trest bez takéhoto zákazu a obmedzenie osobnej slobody do 2 rokov. Okrem toho, v zmysle ods. 4, písm. b), ak je skutok spáchaný na osobe mladšej ako 14 rokov, možno páchateľovi uložiť trest odňatia slobody od 12 – 20 rokov a trest zákazu výkonu funkcie alebo činnosti po dobu maximálne 20-tich rokov alebo trest bez takéhoto zákazu a obmedzenie osobnej slobody do 2 rokov. Násilné sexuálne konanie namierené voči maloletej osobe *(okrem súlože)* môže byť v zmysle zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v platnom znení kvalifikované ako jednočinný súbeh § 200, ods. 2, písm. b) *(sexuálne násilie spáchané na „chránenej osobe“)* a § 201, ods. 2, písm. a) *(sexuálne*

zneužívanie spáchané „závažnejším spôsobom konania“) alebo § 202, ods. 2 *(sexuálne zneužívanie spáchané na osobe mladšej ako 18 rokov s použitím nátlaku).* Vzhľadom na to, že prísnejší trest reglementuje § 200, ods. 2, písm. b), možno páchateľovi v obidvoch hypotetických jednočinných súbehoch uložiť trest odňatia slobody od 7 – 15 rokov. Analogicky aj tu musíme konštatovať, že slovenská právna úprava je z pohľadu sankcií resp. trestu odňatia slobody, v prípade obete mladšej ako 15 rokov miernejšia, avšak v prípade obete vo veku od 15 – 18 rokov je porovnateľná s ruskou právnou úpravou.

Z doteraz uvedeného vyplýva, že medzi obidvoma právnymi úpravami existujú rozdiely. V tejto súvislosti možno uviesť, že ruský právny systém:

- ✓ sankcionuje konsenzuálny pohlavný styk a iné konanie sexuálneho charakteru s osobou mladšou ako 16 rokov *(sexuálne zneužívanie*), pričom v SR je táto veková hranica 15 rokov;
- ✓ sankcionuje nemravné konania bez použitia násilia s osobou mladšou ako 16 rokov v rámci osobitných ustanovení zákona,
- ✓ podmieňuje použitie vyššej trestnej sadzby za spáchanie trestného činu sexuálneho zneužívania a nemravných konaní bez použitia násilia s osobou mladšou ako 16 rokov v prípade homosexuálneho aktu, spáchania činu na osobe vo veku od 12 – 14 rokov, rovnorodej trestnoprávnej recidívy páchateľa *(slovenská právna úprava tieto skutočnosti explicitne nerieši)*,
- ✓ explicitne v rámci jednotlivých skutkových podstát uvedených trestných činov umožňuje uložiť aj iné tresty okrem trestu odňatia slobody *(trest povinných prác, obmedzenia osobnej slobody, nútených prác so zákazom výkonu funkcie alebo činnosti alebo bez takéhoto zákazu, odňatia slobody so zákazom výkonu funkcie alebo činnosti)*,
- ✓ diferencuje výšku trestu za sexuálne motivované konanie v závislosti od jej veku, t.j. ak je predmetom útoku neplnoletá osoba, osoba vo veku od 12 – 14 rokov a osoba mladšia ako 14 rokov,
- ✓ neumožňuje jednoznačné porovnanie skutkových podstát trestných činov a trestov za sexuálnu trestnú činnosť namierenú voči neplnoletým osobám so slovenským právnym systémom, vzhľadom na odlišnosť týchto systémov.

Čo sa týka výšky trestov odňatia slobody, v zmysle ruskej právnej úpravy sú tieto tresty v porovnaní so slovenskou právnou úpravou:

- ✓ **miernejšie** *(sexuálne zneužívanie dieťaťa – základná skutková podstata, nemravné konania bez použitia násilia s osobou mladšou ako 16 rokov – základná skutková podstata)*,
- ✓ **prísnejšie** *(sexuálne zneužívanie spáchané skupinou osôb alebo organizovanou skupinou, alebo sexuálne zneužívanie spáchané na viacerých osobách – kvalifikované skutkové podstaty; znásilnenie osoby mladšej ako 14 rokov – kvalifikovaná skutková podstata; násilný sexuálny styk s osobou mladšou ako 14 rokov – kvalifikovaná skutková podstata)*,
- ✓ **identické alebo takmer identické** *(nemravné konania bez použitia násilia s osobou mladšou ako 16 rokov spáchané na viacerých osobách alebo spáchané skupinou osôb alebo organizovanou skupinou – kvalifikované skutkové podstaty; znásilnenie neplnoletej osoby – kvalifikovaná skutková podstata; násilný sexuálny styk s neplnoletou osobou – kvalifikovaná skutková podstata).*

1.2 Nemecká spolková republika

V Nemecku sú trestné činy sexuálneho zneužívania reglementované v 13. kapitole s názvom *Trestné činy proti sexuálnemu sebaurčeniu (Straftaten gegen die sexuelle Selbstbestimmung)*

osobitnej časti Trestného zákona *(Strafgesetzbuch – StGB)* v znení zákona z 13. 11. 1998 *(BGBI. I S. 3322).*[4]

Sexuálne zneužívanie je reglementované v rámci viacerých osobitných ustanovení tohto zákona. V ustanovení § 174, ods. 1 sa sankcionuje **sexuálne zneužívanie odkázanej osoby** *(Sexueller Miβbrauch von Schutzbefohlenen),* ktoré zahŕňa vykonanie sexuálnej aktivity s odkázanou osobou alebo umožnenie vykonania sexuálnych aktivít odkázanej osobe s osobou páchateľa. Pod odkázanou osobou možno rozumieť:

- ✓ osobu mladšiu ako 16 rokov, ktorá je zverená do výchovy, vzdelávania a starostlivosti páchateľa,
- ✓ osobu mladšiu ako 18 rokov, ktorá je zverená do výchovy, vzdelávania a starostlivosti páchateľa; alebo ktorá je v podriadenom postavení v rámci zamestnania alebo pracovného vzťahu; zneužívajúc závislosť vyplývajúcu z výchovy, vzdelávania, starostlivosti, zamestnania alebo pracovného vzťahu,
- ✓ osobu mladšiu ako 18 rokov, ktorá je biologickým dieťaťom alebo adoptívnym dieťaťom páchateľa.

Za uvedené konanie možno páchateľovi uložiť trest odňatia slobody od 3 mesiacov do 5 rokov. Z komparácie so slovenskou právnou úpravou vyplýva, že uvedené konanie sa do istej miery prelína s ustanovením § 202 zákona č. 300/2005 Z. z., v rámci ktorého sa poskytuje ochrana osobám mladším ako 18 rokov pred neoprávneným zásahom do ich pohlavnej sféry. Za uvedené konanie možno páchateľovi uložiť trest odňatia slobody od 1 – 5 rokov, čo je porovnateľné s nemeckou právnou úpravou.

Nižší trest odňatia slobody, t.j. do 3 rokov a peňažný trest možno v zmysle § 174, ods. 2 StGB uložiť páchateľovi, ktorý vykoná sexuálne aktivity v prítomnosti takéhoto dieťaťa alebo navádza odkázanú osobu, aby vykonala sexuálne aktivity v jeho prítomnosti za účelom získania sexuálneho uspokojenia seba alebo tejto osoby. Okrem toho, v prípade, že je stupeň nebezpečnosti činu malý, resp. že ujma vzniknutá trestným činom je malá, môže súd rozhodnúť o znížení trestnej sadzby. Slovenská právna úprava tieto skutočnosti explicitne nereglementuje, hoci ich právny postih nie je v zmysle právneho výkladu § 202 a § 21, ods. 1, písm. b) *(účastník)* opomenutý. Na druhej strane, domnievame sa, že nemecká právna úprava je v tomto smere inšpiratívna, pretože diferencuje medzi reálnym zneužitím dieťaťa a vykonávaním sexuálnych aktivít v prítomnosti dieťaťa resp. navádzaním na tieto aktivity aj z pohľadu výšky trestu.

Špecifikom nemeckej právnej úpravy je aj existencia ustanovenia § 174a *(Sexueller Miβbrauch von Gefangenen behördlich Verwahrten oder Kranken und Hilfsbedürftigen in Einrichtungen)*, ktorý kriminalizuje **sexuálne zneužívanie väzňov, pacientov a osôb zverených do ústavnej starostlivosti,** pričom za také konanie možno páchateľovi uložiť trest odňatia slobody od 3 mesiacov do 5 rokov. Analogicky *(v zmysle § 174b – (Sexueller Miβbrauch unter Ausnutzung einer Amtsstellung)* sa to vzťahuje aj na vykonanie sexuálnych aktivít verejným činiteľom v pozícii orgánu činného v trestnom konaní, alebo v ktorom sa rozhoduje o väzobnom opatrení, alebo detencii uloženej orgánom verejnej moci, za podmienky, že je pritom zneužitá závislosť osoby, o ktorej tento subjekt rozhoduje. Objektívna stránka spočíva vo vykonaní sexuálnej aktivity alebo v umožnení vykonania sexuálnej aktivity. Za uvedené konanie možno páchateľovi uložiť trest odňatia slobody od 3 mesiacov do 5 rokov. Slovenská právna úprava na tieto skutočnosti nereflektuje, čo vnímame ako nedostatok.

Okrem toho, StGB sankcionuje aj zneužitie vzťahu poradenstva, ošetrovateľstva, alebo starostlivosti v zmysle § 174c *(Sexueller Miβbrauch unter Ausnutzung eines Beratungs -, Behandlungs - oder Betreuungsverhältnisses).* Uvedené ustanovenie poskytuje ochranu duševne chorým osobám, zdravotne postihnutým osobám, ktoré sú zverené do starostlivosti uvedených subjektov. Pri vykonaní sexuálnej aktivity s takýmito osobami alebo pri umožnení jej vykonania možno páchateľovi uložiť trest odňatia slobody od 3 mesiacov do 5 rokov. Pokus všetkých vyššie

[4] BUNDESMINISTERIUM DER JUSTIZ UND FÜR VERBRAUCHERSCHUTZ. Strafgesetzbuch. [online]. [cit. 2017-02-208]. Dostupné na internete: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/.

uvedených konaní je v zmysle tohto zákona trestný. Analogicky aj v tomto prípade možno uviesť, že slovenská právna úprava na tieto skutočnosti explicitne nereflektuje, hoci uvedené konanie možno postihnúť v zmysle viacerých ustanovení v závislosti od veku, pohlavia obete a druhu konaní páchateľa *(§ 199, ods. 2, písm. b),§ 200, ods. 2, písm. b), § 201, ods. 2, písm. b),* tzn. ak páchateľ spácha trestný čin na chránenej, v užšom zmysle slova – chorej osobe. Na druhej strane je potrebné uviesť, že ustanovenia § 174a, b, c StGB sa nevzťahujú len na ochranu maloletých alebo mladistvých osôb, ale všetkých takýchto osôb bez ohľadu na ich vek.

Sexuálne zneužívanie dieťaťa je definované v zmysle § 176 tohto zákona *(Sexueller Miβbrauch von Kindern),* pričom možno pod ním rozumieť vykonávanie sexuálnej aktivity s osobou mladšou ako 14 rokov *(dieťa)* alebo umožnenie toho, že dieťa vykoná sexuálnu aktivitu s páchateľom. Za uvedené konanie možno páchateľovi uložiť trest odňatia slobody od 6 mesiacov – 10 rokov *(ods. 1).* Komparáciou so slovenskou právnou úpravou sme dospeli k záveru, že uvedené konanie je sankcionované v zmysle § 201, ods.1 zákona č. 300/2005 Z. z., pričom sú tu evidentné určité rozdiely. V prvom rade, zákonom stanovený vek pre konsenzuálny styk je v SR 15 rokov, kým v Nemecku je to len 14 rokov. Okrem toho, v zmysle slovenskej právnej úpravy je dolná hranica trestnej sadzby vyššia, t.j. 3 roky *(horná hranica je identická).*

Rovnaký trest možno uložiť páchateľovi, ktorý prinúti dieťa, aby vykonalo sexuálnu aktivitu s treťou osobou alebo umožní tretej osobe vykonať sexuálnu aktivitu s dieťaťom *(ods. 2).* V obzvlášť závažných prípadoch nesmie byť trest nižší ako 1 rok *(ods. 3).* Konanie kriminalizované v ods. 2 tohto zákona je porovnateľné s § 201b zákona č. 300/2005 Z. z. *(nevyžaduje použitie nátlaku)*, pričom pri naplnení znakov skutkovej podstaty tohto trestného činu možno páchateľovi uložiť trest odňatia slobody až na 2 roky, čo je z pohľadu hornej hranice trestnej sadzby výrazne nižší trest, než aký ponúka nemecká právna úprava *(horná hranica je tu až 10 rokov odňatia slobody)*.

V zmysle § 176, ods. 4 možno páchateľovi uložiť trest odňatia slobody od 3 mesiacov – 5 rokov, ak:

- ✓ vykoná sexuálnu aktivitu v prítomnosti dieťaťa,
- ✓ navádza dieťa na vykonanie sexuálnych aktivít *(za podmienky, že to nie sankcionované v zmysle § 176, ods. 1 alebo 2),*
- ✓ pôsobí na dieťa prostredníctvom tlačených materiálov, audiovizuálnych médií, médií na uchovávanie dát, ilustrácií a iných zobrazení alebo prostredníctvom informačných a komunikačných technológií, v úmysle naviesť dieťa na vykonanie sexuálnych aktivít s páchateľom, alebo v prítomnosti páchateľa alebo tretej osoby, alebo umožní páchateľovi alebo tretej osobe vykonať sexuálnu aktivitu s dieťaťom, alebo spáchať trestný čin v zmysle § 184b *(distribúcia, nadobúdanie a vlastníctvo detskej pornografie),*
- ✓ pôsobí na dieťa tým, že mu ukazuje pornografické obrázky alebo zobrazenia, audio nahrávky s pornografickým obsahom, alebo umožňuje dieťaťu prístup k takýmto materiálom prostredníctvom informačných a komunikačných technológií, alebo pôsobí na dieťa verbálne, pričom obsah jeho verbálneho prejavu má pornografický charakter *(de facto to zasahuje do právneho postihu „groomingu“),*
- ✓ ponúkne alebo sľúbi, že zabezpečí dieťa pre spáchanie trestného činu *(uvedeného vyššie v ods. 1 – 4)* alebo uzatvorí dohodu s inou osobou o spáchaní takéhoto činu.

Pokus uvedených trestných činov je trestný, s výnimkou konaní, keď páchateľ ukazuje dieťaťu pornografické materiály, alebo ak ponúkne alebo sľúbi, že zabezpečí dieťa pre spáchanie uvedených trestných činov. Komparáciou so slovenskou právnou úpravou možno dospieť k záveru, že táto sa uvedenými skutočnosťami explicitne nezaoberá v rámci ustanovenia o sexuálnom zneužívaní.

V prípade, že v zmysle StGB bol páchateľ v posledných 5-tich rokoch odsúdený za trestný čin uvedený v § 176, ods. 1, 2, za sexuálne zneužívanie, nemožno mu uložiť trest nižší ako 1 rok *(u menej závažných konaní od 3 mesiacov – 5 rokov).* Uvedené konanie možno zaradiť do kategórie tzv. *„závažných prípadov sexuálneho zneužívania“ (v zmysle § 176a – Schwerer sexueller Miβbrauch von Kindern),* kde okrem iného možno zaradiť aj konanie, pri ktorom:

- ✓ osoba staršia ako 18 rokov vykonáva pohlavný styk alebo iný obdobný sexuálny styk s dieťaťom, zahŕňajúci penetráciu tela alebo umožní vykonanie týchto aktivít na páchateľovi dieťaťom,
- ✓ je trestný čin spáchaný viac ako 1 osobou,
- ✓ páchateľ týmto trestným činom vystaví dieťa nebezpečenstvu vážneho zranenia alebo podstatne naruší jeho fyzický alebo emocionálny vývoj.

Za týchto okolností nemôže byť trest odňatia slobody, uložený páchateľovi za sexuálne zneužívanie dieťaťa, nižší ako 2 roky *(u menej závažných konaní od 1 – 10 rokov).* V prípade, že sa osoba podieľa na spáchaní skutkov uvedených v § 176, v úmysle vytvoriť pornografický materiál, ktorý ma byť ďalej šírený v zmysle § 194b *(šírenie, nadobúdanie a vlastníctvo detskej pornografie),* súd jej musí uložiť trest odňatia slobody presahujúci hranicu 2 rokov. Vyšším trestom, t.j. trestom odňatia slobody vyšším ako 5 rokov možno potrestať páchateľa, ktorý spácha trestné činy uvedené v § 176, ods. 1 – 3, pričom dieťa závažne fyzicky zneužíva alebo ho vystaví nebezpečenstvu smrti. Do tejto doby sa nezapočítava čas, keď bola páchateľovi obmedzená osobná sloboda orgánom verejnej správy *(keď bol zadržaný políciou).* Ak osoba spôsobí pri spáchaní činov uvedených v § 176 a § 176a dieťaťu smrť v dôsledku hrubej nedbanlivosti, súd jej uloží trest odňatia slobody na doživotie alebo trest presahujúci hranicu 10 rokov. Komparáciou so slovenskou právnou úpravou sme dospeli k záveru, že v zmysle zákona č. 300/2005 Z. z. súbor znakov kvalifikovanej podstaty podmieňujúcich použitie vyššej trestnej sadzby nie je identický s nemeckou právnou úpravou *(napr. v zmysle § 201, ods. 4, písm. b) zákona č. 300/2005 Z. z. je to spáchanie činu za krízovej situácie).* Na druhej strane, nemecký Trestný zákon umožňuje pri najzávažnejšom následku *(spôsobení smrti dieťaťa)* uložiť aj trest na doživotie, čo slovenský zákon neumožňuje *(výnimkou je situácia, ak páchateľ bol za tento trestný čin, hoci aj v štádiu pokusu, už dvakrát potrestaný nepodmienečným trestom odňatia slobody a je to nevyhnutné pre účinnú ochranu spoločnosti).*

V zmysle § 180 je trestné podporovanie maloletých k vykonaniu sexuálnych aktivít *(Förderung sexueller Handlungen Minderjähriger).* Zahŕňa navádzanie osôb mladších ako 16 rokov k vykonaniu sexuálnych aktivít alebo k ich vykonaniu v prítomnosti tretej osoby alebo navádzanie tretej osoby k sexuálnej aktivite s osobou mladšou ako 16 rokov, tým že sprostredkováva jej vykonanie alebo vytvára príležitosti pre jej vykonanie. Za uvedené konanie možno páchateľa potrestať odňatím slobody do 3 rokov alebo peňažným trestom. V zmysle tohto ustanovenia nemožno sankcionovať páchateľa, ktorý je povinný starať sa o maloletého, s výnimkou páchateľa, ktorý síce túto má povinnosť má, avšak svoje povinnosti pri výchove maloletého hrubým spôsobom narušuje.

Trest odňatia slobody do 5 rokov alebo peňažný trest možno uložiť páchateľovi, ktorý navádza osobu mladšiu ako 18 rokov na vykonanie sexuálnej aktivity s alebo v prítomnosti tretej osoby, alebo umožňuje vykonanie sexuálnej aktivity treťou osobou za odmenu, alebo svojim sprostredkovaním napomáha vykonanie sexuálnej aktivity. Rovnaký trest možno uložiť páchateľovi, ktorý pácha túto trestnú činnosť na osobe mladšej ako 18 rokov, ktorá mu je zverená do výchovy, vzdelávania, alebo starostlivosti, alebo ktorá je na ňom odkázaná v súvislosti s výkonom jeho zamestnania alebo pracovného vzťahu, pričom zneužíva túto závislosť. Pokus uvedených konaní je trestný. Pre porovnanie uvádzame, že v zmysle slovenskej právnej úpravy sú tieto činy sankcionované v ustanovení § 201b, pričom páchateľovi možno uložiť nižší trest, než aký ponúka nemecká právna úprava *(trest odňatia slobody až na 2 roky).* Na druhej strane, uvedené ustanovenie explicitne nešpecifikuje protiprávne konania namierené voči vekovej kategórii osôb do 16 rokov *(zahŕňa ochranu osôb mladších ako 18 rokov).*

Nemecká právna úprava kriminalizuje zneužívanie juvenilných obetí *(Sexueller Miβbrauch von Jugendlichen),* t.j. obetí mladších ako 18 rokov, v zmysle § 182, ods. 1. Objektívna stránka spočíva vo využití kritickej situácie prostredníctvom:

- ✓ vykonania sexuálnej aktivity s mladistvým alebo umožnenie toho, že budú na ňom vykonávané sexuálne aktivity mladistvým,
- ✓ navádzanie mladistvého, aby vykonával sexuálne aktivity s treťou osobou alebo umožnenie toho, že ňom budú treťou osobou vykonávané sexuálne aktivity.

Pri naplnení znakov skutkovej podstaty trestného činu možno páchateľovi uložiť trest odňatia slobody do 5 rokov, čo je v porovnaní so slovenskou právnou úpravou *(§ 202)* vyšší trest.

Rovnaký trest možno v zmysle § 182, ods. 2 StGB uložiť osobe staršej ako 18 rokov, ktorá zneužíva osobu mladšiu ako 18 rokov tým, že s páchateľom vykoná sexuálne aktivity alebo obeť navádza na to, aby strpela vykonanie sexuálnych aktivít na svojom tele páchateľom za odmenu. Nižším trestom odňatia slobody *(do 3 rokov)* a peňažným trestom možno sankcionovať páchateľa, ktorý je starší ako 21 rokov a zneužíva osobu mladšiu ako 16 rokov takým spôsobom, ako je to uvedené v § 182, ods. 1, pričom zneužíva neschopnosť takejto osoby v oblasti sexuálneho sebaurčenia. Slovenská právna úprava tieto skutočnosti bližšie neupravuje v rámci ustanovenia o sexuálnom zneužívaní. Trestná zodpovednosť je v prípade tohto ustanovenia viazaná na dovŕšený 15-sty rok veku páchateľa. Na druhej strane, v prípade, že sa skutku dopustí osoba od 18 – 21 rokov *(osoba vo veku blízkom veku mladistvých),* možno na to prihliadať ako na poľahčujúcu okolnosť *(§ 36, písm. d).*

Špecifikom tohto ustanovenia je fakt, že páchateľ môže byť za tento skutok stíhaný iba v prípade, že to obeť požaduje resp. s tým súhlasí, s výnimkou rozhodnutia orgánu prokuratúry, že ide o naliehavý verejný záujem *(v zmysle zásady „proprio motu“, t.j. z vlastnej iniciatívy).* Okrem toho, pri všetkých trestných činoch zneužívania juvenilných obetí môže súd, v prípade, že je stupeň nebezpečnosti činu malý, resp. že ujma vzniknutá trestným činom je malá, rozhodnúť o znížení trestnej sadzby. Tieto skutočnosti slovenská právna úprava v rámci ustanovenia o sexuálnom zneužívaní bližšie neupravuje *(súd môže na tieto skutočnosti prihliadať pri určovaní druhu trestu a jeho výmere v zmysle § 34, ods. 4).*

Komparáciou so slovenskou právnou úpravou sme dospeli k záveru, že sú tu určité rozdiely, pričom k tým najmarkantnejším v rámci nemeckej právnej úpravy patrí:

- ✓ existencia samostatných skutkových podstát *(sexuálne zneužívanie odkázanej osoby; sexuálne zneužívanie väzňov, pacientov a osôb zverených do ústavnej starostlivosti; sexuálne zneužívanie verejným činiteľom v pozícii orgánu činného v trestnom konaní, alebo v ktorom sa rozhoduje o väzobnom opatrení, alebo detencii uloženej orgánom verejnej moci;*
- ✓ diferenciácia medzi reálnym zneužitím dieťaťa a vykonávaním sexuálnych aktivít v prítomnosti dieťaťa resp. navádzaním na tieto aktivity z pohľadu výšky trestu resp. existencia samostatného ustanovenia postihujúceho takéto konanie,
- ✓ StGB poskytuje ochranu pred nežiaducim sexuálnym konaním osobám mladším ako 14 rokov, ďalej v rámci osobitného ustanovenia osobám mladším ako 16 rokov a mladším ako 18 rokov,
- ✓ podmienenosť použitia vyššej trestnej sadzby prípadom, keď páchateľ použije nátlak k tomu, aby dieťa vykonalo sexuálnu aktivitu s treťou osobou alebo umožní tretej osobe vykonať sexuálnu aktivitu s dieťaťom,
- ✓ kriminalizácia navádzania dieťaťa na vykonanie sexuálnych aktivít prostredníctvom tlačených materiálov, audiovizuálnych médií, médií na uchovávanie dát, ilustrácií a iných zobrazení alebo prostredníctvom informačných a komunikačných technológií,
- ✓ kriminalizácia navádzania dieťaťa na vykonanie sexuálnych aktivít v prítomnosti páchateľa alebo tretej osoby, alebo na vykonanie sexuálnych aktivít s páchateľom, alebo s treťou osobou,
- ✓ kriminalizácia verbálneho pôsobenia na dieťa, pričom obsah verbálneho prejavu páchateľa má pornografický charakter,
- ✓ kriminalizácia ponuky alebo sľubu páchateľa, že zabezpečí dieťa pre spáchanie trestného činu sexuálneho zneužívania alebo uzatvorenie dohody s inou osobou o spáchaní takéhoto činu,
- ✓ podmienenosť použitia vyššej trestnej sadzby prípadom, že páchateľ bol v posledných 5-tich rokoch odsúdený za trestný čin sexuálneho zneužívania,
- ✓ podmienenosť použitia vyššej trestnej sadzby prípadom, že osoba staršia ako 18 rokov vykonáva pohlavný styk alebo iný obdobný sexuálny styk s dieťaťom, zahŕňajúci penetráciu tela alebo umožní vykonanie týchto aktivít na páchateľovi dieťaťom,

- ✓ podmienenosť použitia vyššej trestnej sadzby prípadom, že páchateľ trestným činom sexuálneho zneužívania vystaví dieťa nebezpečenstvu vážneho zranenia alebo podstatne naruší jeho fyzický alebo emocionálny vývoj,
- ✓ podmienenosť trestnoprávneho postihu páchateľa za trestný čin sexuálneho zneužívania mladistvého – žiadosťou resp. súhlasom obete *(mladšej ako 18 rokov, staršej ako 14 rokov),* s výnimkou rozhodnutia orgánu prokuratúry, že ide o naliehavý verejný záujem *(v zmysle zásady „proprio motu", t.j. z vlastnej iniciatívy).*
- ✓ podmienenosť trestnoprávneho postihu osoby staršej ako 18 rokov, ktorá zneužíva osobu mladšiu ako 18 rokov tým, že s páchateľom vykoná sexuálne aktivity alebo obeť navádza na to, aby strpela vykonanie sexuálnych aktivít na svojom tele páchateľom za odmenu,
- ✓ existencia osobitného ustanovenia kriminalizujúceho sexuálne konanie páchateľa staršieho ako 21 rokov, ktorý zneužíva osobu mladšiu ako 16 rokov, pričom zneužíva neschopnosť takejto osoby v oblasti jej sexuálneho sebaurčenia.

Okrem toho, v priebehu analýzy a komparácie právnych systémov sme zistili aj rozdiely v trestných sadzbách, pričom nemecká právna úprava okrem peňažných trestov disponovala:

- ✓ **prísnejšími trestami odňatia slobody** *(spôsobenie smrti dieťaťa pri sexuálnom zneužívaní osoby mladšej ako 14 rokov; podporovanie osoby mladšej ako 16 rokov na sexuálne konanie; sexuálne zneužívanie juvenilných obetí, t.j. osôb mladších ako 18 rokov),*
- ✓ **miernejšími trestami odňatia slobody** *(sexuálne zneužívanie osoby mladšej ako 14 rokov; sexuálne zneužívanie osoby mladšej ako 14 rokov spáchané v spolupáchateľstve dvoch a viac osôb),*
- ✓ **identickými alebo príbuznými trestami odňatia slobody** *(sexuálne zneužívanie odkázanej osoby).*

Záver

Cieľom tejto štúdie bolo, prostredníctvom metód právnej analýzy a právnej komparácie v rámci tzv. právnej komparatistiky, poznať systémy trestnoprávnej úpravy trestného činu sexuálneho zneužívania a niektorých ďalších súvisiacich ustanovení vo vybraných štátoch Európy/Eurázie, a zároveň identifikovať spoločné/rozdielne znaky vybraných systémov. Sme presvedčení, že z hľadiska de lege ferenda možno práve týmto prístupom vytvoriť taký model trestnoprávnej úpravy, ktorý by spĺňal aj tie najnáročnejšie kritériá z pohľadu každej *(univerzálnej)* spoločnosti a v neposlednom rade aj z pohľadu SR.

V našej výskumnej vzorke boli okrem iného obsiahnuté trestnoprávne normy Ruskej federácie, Nemeckej spolkovej republiky a Slovenskej republiky. Považujeme za potrebné uviesť, že výber súboru bol limitovaný nielen jazykovými schopnosťami členov výskumného tímu a obmedzeným priestorom tejto štúdie, ale aj neskromnou ambíciou venovať náležitú pozornosť všetkým relevantným aspektom nastoleného vedeckého problému.

Z prezentovaných informácií vyplýva, že každý z nami analyzovaných systémov je výsostne špecifický, napriek tomu, že sleduje spoločný cieľ – kvalifikovať a sankcionovať konanie páchateľa, ktorý sexuálne zneužíva osobu *(právne)* nespôsobilú dať súhlas na sexuálne aktivity.

V priebehu aplikovaného výskumu sme zistili, že tu existujú výrazné disproporcie v druhoch sankcií, ktoré možno v súlade s konkrétnym analyzovaným trestnoprávnym systémom za uvedenú trestnú činnosť uložiť *(napr. v ruskom systéme to boli okrem trestu odňatia slobody aj trest povinných prác, obmedzenia osobnej slobody, nútených prác so zákazom výkonu funkcie alebo činnosti alebo bez takéhoto zákazu, odňatia slobody so zákazom výkonu funkcie alebo činnosti a v nemeckom systéme to bol okrem trestu odňatia slobody aj peňažný trest).*

Okrem toho, sme sa zamerali aj na porovnanie sankcií z pohľadu intenzity ich zásahu do práv a slobôd páchateľa. V tejto súvislosti je potrebné dodať, že porovnávanie bolo do dôsledkov realizovateľné iba v prípade trestu odňatia slobody – tzn. takej formy sankcie, ktorá je ako jediná explicitne stanovená pri trestnom čine sexuálneho zneužívania v osobitnej časti slovenského Trestného zákona. Z tohto uhla pohľadu si možno dovoliť konštatovať, že ani jeden z analyzovaných

trestnoprávnych systémov *(ruský, nemecký, slovenský)* nemožno považovať za jednoznačne prísnejší, miernejší, alebo takmer identický, pretože každý z nich má svoje zastúpenie vo všetkých hodnotených úrovniach.

Na druhej strane sa domnievame, že z pohľadu de lege ferenda možno navrhnúť prijatie niekoľkých zmien v koncepcii trestnoprávnej úpravy trestného činu sexuálneho zneužívania a ďalších vybraných ustanovení predmetného zákona, ku ktorým sme v priebehu aplikovaného výskumu dospeli. Konkrétne by mohlo ísť o:

- ✓ podmienenie použitia vyššej trestnej sadzby za spáchanie trestného činu sexuálneho zneužívania v prípade individuálnej alebo druhovej trestnoprávnej recidívy páchateľa, prípadne v situácii, ak došlo k spáchaniu takéhoto trestného činu v relatívne krátkom období *(napr. do 5 rokov od právoplatného odsúdenia za spáchaný trestný čin sexuálneho charakteru namierený voči dieťaťu) (v ustanoveniach § 201 – § 202),*
- ✓ diferenciáciu výšky trestu za sexuálne motivované konanie namierené voči dieťaťu v závislosti od jeho veku *(pričom stanovenie jednotlivých vekových kategórií obetí, napr. obetí vo veku od 0 – 6 rokov, od 7 – 12 rokov, od 13 – 15 rokov, od ktorých by sa odvíjala výška trestu, by bolo vykonané aplikovaním interdisciplinárneho prístupu odborníkov z vedných oblastí práva a vývinovej psychológie) (dominantne v ustanovení § 201),*
- ✓ sankcionovanie iných foriem nemravných konaní *(fyzického alebo psychického charakteru)*, ako sú: bezdotykové formy sexuálneho správania napr. obnažovanie pohlavných orgánov páchateľa pred dieťaťom *(mladším ako 15 rokov)* v súkromí alebo požiadavka obnažovania pohlavných orgánov dieťaťa pred páchateľom v úmysle vyvolania sexuálneho uspokojenia *(v ustanovení § 201b)*; veku neprimerané rozhovory s dieťaťom na sexuálnu tému *(ak obsah verbálneho prejavu páchateľa má pornografický charakter)* s cieľom vyvolania predčasného sexuálneho záujmu u dieťaťa alebo sexuálneho uspokojenia *(v ustanovení § 201b*); využitie informačných a telekomunikačných sietí na účely vyvolania predčasného sexuálneho záujmu u dieťaťa alebo sexuálneho uspokojenia, napr. veku neprimerané rozhovory s dieťaťom na sexuálnu tému, požiadavka obnažovania pohlavných orgánov dieťaťa pred páchateľom, masturbácie dieťaťa alebo inej formy sexuálneho uspokojenia *(v ustanovení § 201a);* využitie tlačených materiálov, audiovizuálnych médií, médií na uchovávanie dát, ilustrácií a iných zobrazení za účelom navádzania dieťaťa na vykonanie sexuálnych aktivít *(v ustanovení § 201b);*
- ✓ sankcionovanie sexuálneho zneužívania zo strany páchateľa, ktorý má osobitné postavenie, napr. je verejným činiteľom a v pozícii orgánu činného v trestnom konaní, alebo v pozícii, pri ktorej rozhoduje o väzobnom opatrení, detencii a pod. *(rozšírenie znakov § 138 – Závažnejší spôsob konania),*
- ✓ diferenciácia medzi reálnym sexuálnym zneužitím dieťaťa a vykonávaním sexuálnych aktivít v prítomnosti dieťaťa resp. navádzaním na tieto aktivity z pohľadu výšky trestu *(v ustanoveniach § 201 – § 202),*
- ✓ diferenciácia medzi penetračnými a nepenetračnými aktivitami páchateľa z pohľadu výšky trestu *(v ustanoveniach § 201 – § 202),*
- ✓ podmienenosť použitia vyššej trestnej sadzby prípadom, keď páchateľ použije nátlak k tomu, aby dieťa *(mladšie ako 15 rokov)* vykonalo sexuálnu aktivitu s treťou osobou alebo umožní tretej osobe vykonať sexuálnu aktivitu s dieťaťom, s výnimkou okolností definovaných v § 202, ods. 1 *(v ustanovení § 201b),*
- ✓ podmienenosť použitia vyššej trestnej sadzby prípadom, keď páchateľ navádza dieťa *(mladšie ako 15 rokov)* na vykonanie sexuálnych aktivít v prítomnosti páchateľa alebo tretej osoby, alebo na vykonanie sexuálnych aktivít s páchateľom, alebo s treťou osobou s výnimkou okolností definovaných v § 202, ods. 1 *(v ustanovení § 201b),*
- ✓ sankcionovanie ponuky alebo sľubu páchateľa, že zabezpečí dieťa pre spáchanie trestného činu sexuálneho zneužívania alebo uzatvorenie dohody s inou osobou o spáchaní takéhoto činu *(v ustanovení § 201b a § 202),*

- ✓ podmienenosť použitia vyššej trestnej sadzby prípadom, že páchateľ trestným činom sexuálneho zneužívania vystaví dieťa nebezpečenstvu vážneho zranenia alebo podstatne naruší jeho fyzický alebo emocionálny vývoj *(v ustanovení § 201)*.

Aj napriek tomu, že výsledky aplikovaného výskumu poukazujú na existenciu určitých rezerv v oblasti systému trestnoprávnej úpravy kontroly sexuálneho zneužívania v SR, možno konštatovať, že nami formulovaná **hypotéza**: *„Systém trestnoprávnej úpravy kontroly trestných činov sexuálneho zneužívania v podmienkach SR je kompatibilný s medzinárodnými/európskymi trendmi a požiadavkami"* bola **konfirmovaná**.

Resumé

Autorka sa v štúdii zamerala na analýzu vybraných ustanovení trestnoprávnych noriem vo vzťahu ku kontrole trestného činu sexuálneho zneužívania a s ním súvisiacich skutkových podstát trestných činov. V priebehu aplikovaného výskumu využila metódy právnej komparatistiky. Výskumnú vzorku tvorili trestnoprávne systémy 8 štátov Európy resp. Eurázie, pričom autorka v tejto štúdii *(z logických aj priestorových dôvodov)* svoju pozornosť bližšie zamerala na trestnoprávne normy Ruskej federácie, Nemeckej spolkovej republiky a Slovenskej republiky. Cieľom tejto štúdie nie je len nájsť určité rozdiely a paralely v trestnoprávnych systémoch jednotlivých štátov, ale aj načrtnúť hodnotenie efektívnosti slovenského modelu právnej úpravy kontroly sexuálneho zneužívania s alternatívami jeho zlepšenia *(z pohľadu de lege ferenda).* V priebehu aplikovaného výskumu riešiteľský tím dospel k záveru, že všetky analyzované systémy sú výsostne špecifické nielen z pohľadu právnej kvalifikácie konania s prvkami sexuálneho zneužívania, ale aj z pohľadu sankcií *(aj keď ani jeden z analyzovaných trestnoprávnych systémov, t.j. ruský, nemecký, slovenský, nemožno považovať za jednoznačne prísnejší, miernejší, alebo takmer identický).* Napriek tomu, že autorka v štúdii prezentuje určité možnosti zefektívnenia slovenského trestnoprávneho systému kontroly sexuálneho zneužívania a niektorých súvisiacich trestných činov, dospela k záveru, že slovenský systém možno považovať za kompatibilný s európskymi trendmi a požiadavkami, tzn. že týmto prístupom bola hypotéza stanovená v priebehu aplikovaného výskumu konfirmovaná.

Resumé

The author of the study has focused on analysis of particular provisions of the criminal acts in relation to control of child sexual abuse and other relevant merits of the case. In the course of applied research she has used the methods of comparison in law. The research sample was composed of criminal law systems of 8 countries of Europe or Eurasia, while the author *(from logical reasons and limits of the paper)* has focused attention in the study on criminal acts of Russia, Germany, and Slovakia. The goal of the study is not only to find differences and parallels in the criminal law systems of the particular states, but to propose evaluation of effectiveness of the Slovak model of legal regulation of child sexual abuse control with alternatives how to improve it *(from the point of view of de lege ferenda).* In the course of applied research, the team has come to the conclusion that all analysed systems are specific not only due to legal qualification of child sexual abuse, but also due to the sanctions *(although none of analysed criminal law system, i.e. Russian, German, and Slovak can be considered as more strict, less strict, or nearly the same than another one).* Despite that the author presents certain possibilities how to improve the Slovak control system of child sexual abuse; this system is compatible with the European trends and requirements. It means that the established hypothesis has been proved.

Zoznam bibliografických odkazov:

BUNDESMINISTERIUM DER JUSTIZ UND FÜR VERBRAUCHERSCHUTZ. *Strafgesetzbuch*. [online]. [cit. 2017-02-208]. Dostupné na internete: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/.

HULLOVÁ, M. a kol. *Projekt vedeckovýskumnej úlohy „Problémy pri odhaľovaní a objasňovaní vybraných druhov mravnostnej kriminality"*. Výsk. 196. A PZ v Bratislave: Bratislava, 2013, 35 s.

УГОЛОВНОЕ ПРАВО РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ. *Уголовный кодекс*. [online]. [cit. 2016-09-08]. Dostupné na internete: http://www.ug-kodeks.ru/ug/ug-kodeks.ru/ugolovnij_kodeks_-_glava_18.html.

Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v platnom znení.

Kontaktné údaje:
pplk. JUDr. Monika Hullová, PhD.
Katedra kriminálnej polície
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Sklabinská 1
835 17 Bratislava

t. č. 09610 57547
e-mail: monika.hullova@minv.sk

KOMPARÁCIA PRÁVNEJ ÚPRAVY PRI TRESTNOM STÍHANÍ MLADISTVÝCH V ČESKEJ REPUBLIKE A SLOVENSKEJ REPUBLIKE

PaedDr. Mgr. Katarína HYŽOVÁ
externá doktorandka
Katedra trestného práva
Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Anotácia: *Príspevok sa zaoberá stručnou analýzou právnej úpravy trestnej zodpovednosti a sankcionovania mladistvých v Českej republike a v Slovenskej republike. Obe tieto vyspelé krajiny s modernou trestnou politikou hľadajú cesty a spôsoby pre zvyšovanie efektivity trestania páchateľov trestných činov, ako dôležitý pilier pre znižovanie kriminality. Mimoriadny dôraz je kladený jednak na konanie, ale aj trestanie mladistvých páchateľov, v čom sa prejavujú prvky restoratívnej justície. Autorka na záver príspevku ponúkne komparáciu súčasných právnych stavov v oboch krajinách.*
Kľúčové slová: *trestná činnosť mladistvých, právna úprava trestnej zodpovednosti a sankcionovanie mladistvých, mládež, dieťa, výchovné opatrenia, ochranné opatrenia, trestné opatrenia, restoratívna justícia*

Annotation: *My contribution to this subject takes interest of analysis of law ruls by the criminal responsibility and punishment of juveniles in the Czech Republic and the Slovak Republic. Both of these countries with modern penal policy are seeking ways and means to increase the effectiveness of punishment of offenders, as an important pillar for reducing crime. Particular emphasis is placed on the procedure, as well as punishment of juvenile offenders, what are the elements of restorative justice. The author at the conclusion of our paper offers comparison of the current legal situation in both countries.*
Keywords*: Juvenile delinquency, rules of criminal liability and sanction adolescents, youth, child, educational measures, protective measures, punitive measures, restorative justice*

Trestnú činnosť mládeže, juvenilnú kriminalitu, nemôžeme považovať za fenomén súčasnej doby, ba ani naopak za žiadny historický prežitok. Štatistiky zamerané na sociálnu patológiu v správaní detí a mládeže jednoznačne ukazujú, že po relatívne stabilizovanom období „reálneho socializmu“ nastal v novembri 1989 dramatický zvrat. Práve v tomto období okrem pozitívnych zmien sa naša spoločnosť musela začať vyrovnávať aj s nárastom sociálno-patologických javov, a to napríklad s nárastom toxikománie, organizovaného zločinu, bezdomovstvom, nezamestnanosťou a mnohými inými problémami, ktoré dovtedy naša spoločnosť nepoznala alebo si aspoň myslela, že sa nás netykajú.

A práve po období týchto spoločenských zmien je alarmujúca skutočnosť, že stúpla nielen kriminalita dospelých v najrôznejších formách, ale aj delikvencia mladistvých a maloletých detí.

Ak by sme chceli hovoriť o základných pilieroch tohto javu určite musíme spomenúť také atribúty ako sú napríklad uvoľnenie mravných noriem, mylné chápanie demokracie, rýchle osvojovanie si konzumného spôsobu života. No v tejto súvislosti určite nemôžeme vynechať nesprávny prístup rodičov a vychovávateľov k výchove v tom zmysle, že deti dnešnej doby môžu dovoliť a majú takmer všetko, len s veľkou námahou sú im vymedzené pevné hranice. A určite je dôležité povedať, že „dnešné deti“ sú naozaj iné.

Deti sa s kriminalitou stretávajú od malička v médiách, v počítačových hrách, na prechádzke, na ihrisku a v neposlednom rade aj v bežnom živote. Jednoducho povedané, nie je možné zabrániť kontaktu dieťaťa s trestnou činnosťou. Vzhľadom na bezbrannosť detí môžem konštatovať, že pokiaľ ich nemá kto naučiť ani doma, ani v škole, ako určité situácie treba riešiť a zvládať, deti ich riešia ako najlepšie vedia.

Taktiež v období dospievanie, keď človek prechádza mimoriadnymi zmenami, jednak telesnými ale aj psychickými, ktoré sa môžu odraziť aj v delikventnom správaní. Práve nesprávny prístup a zaobchádzanie s dieťaťom môže byť spúšťačom agresívneho správania, a to najmä v období dospievania. Toto obdobie je plné zmien, jednak fyziologických, intelektuálnych, citových, sociálnych a v neposlednom rade aj sexuálneho dospievania jedinca. Vzhľadom na tieto zmeny a výraznejšie uvedomovanie si vlastného „ja“ sa plodí kult vlastnej osobnosti, ktorý môže voči

prostrediu a spoločnosti často vystupovať práve vzdorovaním a agresiou. Preto je veľmi dôležité, aby rodičia a vychovávatelia v tomto období citlivejšie a vnímavejšie komunikovali s mladými, no zároveň im jednoznačne ukázali hranice morálneho a zákonného správania sa.

Právna úprava trestnej zodpovednosti a sankcionovania mladistvých v Českej republike

Trestné právo súčasnej doby vníma mladistvých delikventov v Českej republike ako osobitnú skupinu páchateľov trestnej činnosti v porovnaní s dospelými páchateľmi. Práve skutočnosť, že u týchto jedincov intenzívne prebieha psychický a mentálny rozvoj v procese dospievania je nevyhnutné s nimi zaobchádzať špecifickým, citlivejším spôsobom. Taktiež je dôležité myslieť na skutočnosť, že je možné účinne zvrátiť negatívny vývoj spôsobený spáchaním trestnej činnosti a mladistvého nasmerovať k vedeniu riadneho života. A práve s rešpektovaním týchto princípov je koncipovaná česká právna úprava trestnej zodpovednosti a sankcionovania mladistvých.

Trestnú zodpovednosť a sankcionovanie mladistvých, ako aj konanie vo veciach mladistvých s účinnosťou od 1. januára 2004 upravuje zákon č. 218/2003 Sb. zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže, ďalej len „zákon o súdnictve vo veciach mládeže“) ve znění pozdějších prědpisů[1].

Zákon o súdnictve vo veciach mládeže je špeciálnou normou k Trestnímu zákoníku, pokiaľ zákon o súdnictve vo veciach mládeže neobsahuje vlastnú komplexnú úpravu konkrétneho inštitútu, tak sa ohľadom mladistvých využije ako subsidiárna norma Trestní zákoník[2], obdobne to platí i ohľadom využívania Třestního řádu.

Zákon o súdnictve vo veciach mládeže priniesol do českého trestného práva významné zmeny, jednak v samotnej koncepcii a podmienkach trestnej zodpovednosti mladistvých, ale taktiež v sankcionovaní mladistvých páchateľov. Najväčší význam týchto zmien vychádza z výrazného posilnenia výchovného vplyvu. Predchádzajúca právna úprava účinná do decembra 2003 bola upravená v trestnom zákone č. 140/1961 Sb., ktorá vo vzťahu k mladistvým zužovala možnosti ukladaných trestov (v porovnaní s druhmi trestov, ktoré bolo možné ukladať dospelým páchateľom), modifikovala účel trestu a podmienky pre ukladanie jednotlivých druhov trestov a redukovala maximálnu výmeru niektorých druhov trestov[3].

Taktiež je možné konštatovať, že zákon o súdnictve vo veciach mládeže ešte výraznejšie (v porovnaní so všeobecnými právnymi predpismi) uplatňuje restoratívny prístup pri riešení trestnej činnosti mladistvých páchateľov. Princípy restoratívneho prístupu tento zákon neuplatňuje len vo veciach nápravy následkov spáchaného činu a odškodnenie poškodeného, ale veľký prvok restoratívnej justície je práve v snahe priviesť páchateľa k prevzatiu zodpovednosti za svoj čin[4].

Práve pochopenie a uznanie viny zo strany samotného páchateľa trestného činu je jedným z hlavných cieľov restoratívnej justície, pretože práve dosiahnutie tohto stavu je považované za najspoľahlivejšiu záruku toho, že v budúcnosti páchateľ nebude pokračovať v páchaní trestnej činnosti a je tu naozaj veľká šanca mladistvého páchateľa nasmerovať na správnu cestu k vedeniu riadneho života.

Základné zásady

Medzi základné zásady, ktoré sú upravené ustanoveniami zákona o súdnictve vo veciach mládeže patria[5]:

1. Zásada ***lex retro non agit*** – táto zásada uvedená v § 3 ods. 1 zákona o súdnictve vo veciach mládeže zaručuje, že nikto nemôže byť podľa tohto zákona postihnutý za čin, ktorý nebol trestný podľa zákona v dobe, kedy bol spáchaný, a len tento zákon

[1] Jelínek, J. a kol.: Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou, s. 145.
[2] Draštík, A., Fremr, R., Durdík, T., Růžička, M., Sotolář, A. a kol.: Trestní zákoník. Komentář. I díl, s. 740.
[3] Ščerba, F., Coufalová, B.: Efektivita sankcionování mladistvých, s. 21.
[4] Ščerba, F.: Restorativní přístup při řešení trestních věcí mladistvých v České republice, s. 29.
[5] zákon č. 218/2003 Sb. o súdnictve vo veciach mládeže, § 3.

v nadväznosti na Trestní zákoník stanovuje, ktoré činy sú previnením alebo činom inak trestným, sankcie a spôsob ich ukladania smerujúci predovšetkým k začleneniu dieťaťa mladšieho ako pätnásť rokov alebo mladistvého do rodinného a sociálního prostredia, obnoveniu narušených sociálnych vzťahov a samozrejme k predchádzaniu protiprávneho konania.

2. Zásada ***ultima ratio*** – v § 3 ods. 2 zákona o súdnictve vo veciach mládeže je uvedené, že trestné opatrenie možno použiť iba vtedy, ak by najmä opatrenia obnovujúce narušené sociálne vzťahy a konanie prispievajúce k predchádzaniu protiprávnych činov neviedli k dosiahnutiu účelu zákona o súdnictve vo veciach mládeže.
3. Zásada ***primeranosti*** – je nutné, aby opatrenie zodpovedalo povahe a závažnosti spáchaného činu, s prihliadnutím k osobnosti páchateľa, jeho veku, rozumovej a mravnostnej vyspelosti, zdravotnému stavu a taktiež rodinným a sociálnym pomerom.
4. Zásada ***špecifického prístupu*** pri prejednávaní trestných vecí mladistvých a ***prezumpcie neviny*** – trestné konanie proti mladistvým je upravené tak, aby bol v čo najväčšej miere posilnený jeho výchovný vplyv na mladistvého s prihliadnutím k veku, zdravotnému stavu, rozumovej a morálnej vyspelosti. Taktiež podstata tejto zásady spočíva v tom, aby pri konaní bol čo najmenej ohrozený ďalší vývoj mladistvého a preto orgány činné v konaní spolupracujú s príslušným orgánom sociálne-právnej ochrany detí.

   Zásada prezumpcie neviny uvedená v § 3 ods. 5 zákona o súdnictve vo veciach mládeže spočíva v tom, že osoba proti ktorej sa vedie konanie je považovaná za nevinnú, pokiaľ jej nebola vina dokázaná zákonným spôsobom.
5. Zásada ***rýchlosti konania*** – vyjadruje v § 3 ods. 6 zákona o súdnictve vo veciach mládeže požiadavku, aby trestné konanie dieťaťa mladšieho ako pätnásť rokov alebo mladistvého bolo prejednané bez zbytočných prieťahov a v primeranej lehote, avšak nemôže byť uplatňovaná na úkor riadneho objasnenia veci.
6. Uplatnenie ***náhrady škody*** – podľa § 3 ods. 7 zákona o súdnictve vo veciach mládeže konanie musí smerovať k tomu, aby poškodený dosiahol náhradu škody spôsobenú protiprávnym činom alebo sa musí poškodenému dostať iného primeraného zadosťučinenia.

Základné pojmy

Zákon o súdnictve vo veciach mládeže v § 2 ods. 1 vymedzuje základné pojmy nasledovne:

- mládežou sa na účely tohto zákona rozumejú deti a mladistvý,
- dieťaťom mladším ako pätnásť rokov ten, kto v dobe spáchania činu inak trestného nedovŕšil pätnásty rok veku,
- mladistvým ten, kto v dobe spáchania previnenia dovŕšil pätnásty rok a neprekročil osemnásty rok svojho veku[6]. Dovŕšením pätnásteho roku veku sa rozumie až deň nasledujúci po dni pätnástych narodenín. Deň jeho narodenín sa ešte do tejto doby nezapočítava.

Pre komplexnosť informácií týkajúcich sa veku páchateľa uvediem aj zákonnú právnu úpravu v Českej republike, ktorá je upravená v zákone č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník ve znění pozdějších předpisů (ďalej len „trestní zákoník“).

V § 25 Trestního zákoníka je uvedené, že ten kto v dobe spáchania činu nedovŕšil pätnásty rok svojho veku, nie je trestne zodpovedný[7]. Trestná zodpovednosť fyzickej osoby napĺňajúca znaky skutkovej podstaty trestného činu je jednak podmienená dosiahnutím určitého veku, tak ako je

[6] zákon č. 218/2003 Sb. o súdnictve vo veciach mládeže, § 2 ods. 1.
[7] zákon č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník, § 25.

uvedené vyššie. Ďalšou podmienkou jej trestnej zodpovednosti je jej príčetnosť, ktorá je uvedená v § 26 Trestního zákoníka.

Na základe vyššie uvedeného je možné konštatovať, že nie je trestne zodpovedný ten, kto v dobe spáchania skutku nedovŕšil pätnásty rok svojho veku, i keď by bol schopný rozpoznať protiprávnosť svojho činu a ovládnuť svoje konanie, takže z tohto hľadiska bol v čase spáchania činu príčetný, i keď zavinením naplnil znaky skutkovej podstaty trestného činu, samozrejme s výnimkou spočívajúcou v dovŕšení zákonom stanoveného veku.

Na strane druhej je možné konštatovať, že nie každá príčetná fyzická osoba, ktorá dovŕšila pätnásty rok svojho veku, je trestne zodpovedná za spáchaný trestný čin. Až do dovŕšenia osemnásteho roku veku sú fyzické osoby – mladiství páchatelia trestne zodpovední iba relatívne, teda za predpokladu, že dosiahli potrebnú rozumovú a mravnú vyspelosť, aby mohli rozpoznať protiprávnosť svojho konania, alebo ovládať svoje konanie[8].

Zákon o súdnictve vo veciach mládeže vytvára podmienky pre osobitnú kategóriu, ktorou sú deti medzi dovŕšeným dvanástym a neprekročeným pätnástym rokom veku, ktoré sa dopustili činu inak trestného, za ktoré Trestní zákoník dovoľuje uloženie výnimočného trestu, je významné z hľadiska ukladania ochrannej výchovy[9].

Protiprávnym činnom sa na účely zákona o súdnictve vo veciach mládeže rozumie porušenie platného práva, previnenie, trestný čin alebo čin inak trestný. Za takéto konanie je mladistvým uložené opatrenie, ktoré účinne prispeje k tomu, aby k páchaniu protiprávneho konania nedochádzalo a zároveň vytvorí podmienky pre sociálny a duševný rozvoj mladistvého.

Trestanie mladistvých

Opatrenia, ktoré je možné uložiť mladistvým sú zákone o súdnictve vo veciach mládeže v ustanovení § 10 ods. 1 rozdelené do troch kategórií[10]:

a) výchovné opatrenia,
b) ochranné opatrenia,
c) trestné opatrenia.

Avšak u detí mladších ako pätnásť rokov je možné uložiť len tie opatrenia, ktoré sú uvedené v § 93 ods. 1 zákona o súdnictve vo veciach mládeže a to spravidla na základe výsledkov predchádzajúceho pedagogicko-psychologického vyšetrenia:

a) výchovné povinnosti,
b) výchovné obmedzenia,
c) napomenutie s výstrahou,
d) zaradenie do terapeutického, psychologického alebo iného vhodného výchovného programu v stredisku výchovnej starostlivosti,
e) dohľad probačného úradníka
f) ochrannú výchovu,
g) ochranné liečenie.

Iné opatrenia deťom mladším ako pätnásť rokov nie je možné podľa zákona o súdnictve vo veciach mládeže uložiť[11].

Výrazné špecifikum vyplývajúce zo zákona o súdnictve vo veciach mládeže (§ 15 ods. 3.), ktoré je s výchovnými opatreniami spojené, spočíva v možnosti súdu pre mládež, resp. v prípravnom konaní štátneho zástupcu, aby mladistvému uložil niektoré z výchovných opatrení ešte v priebehu konania, tzn. ešte pred vydaním meritórneho uznesenia. Takýto postup je však pochopiteľne

[8] zákon č. 218/2003 Sb. o súdnictve vo veciach mládeže, § 5.
[9] zákon č. 218/2003 Sb. o súdnictve vo veciach mládeže, § 93.
[10] zákon č. 218/2003 Sb. o súdnictve vo veciach mládeže, § 10 ods. 1.
[11] Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část, s. 487.

podmienený súhlasom samotného mladistvého[12]. Táto zvláštna možnosť uložiť mladistvému (tak ako je vyššie uvedeného s jeho súhlasom) hmotnoprávnu sankciu ešte predtým, než je vyslovená jeho vina, nesporne predstavuje jeden z výrazných prvkov o intenzívne výchovné pôsobenie na mladistvého. Ak je mladistvý obvinený vystavený účinkom výchovne zameranej sankcie čo najskôr, možno aj na začiatku trestného konania, môže to v niektorých prípadoch významným spôsobom zvyšovať šancu na úspešné pozitívne ovplyvnenie ďalšieho vývoja mladistvého.

Výchovné opatrenia

Špecifickú kategóriu sankcií, ktoré je možné ukladať, až na určité výnimky iba mladistvým sú výchovné opatrenia. Je možné ich ukladať samostatne, ale aj v kombinácii s ostatnými druhmi opatrení alebo v súvislosti so zvláštnymi spôsobmi konania.

Výchovnými opatreniami sú:

a) dohľad probačného úradníka,
b) probačný program,
c) výchovné povinnosti,
d) výchovné obmedzenia,
e) napomenutie s výstrahou[13].

Ochranné opatrenia

Ďalšiu kategóriu opatrení, ktoré je možné ukladať mladistvým sú ochranné opatrenia. Ich účelom je kladne ovplyvniť duševný, mravný a sociálny vývoj mladistvého a chrániť spoločnosť pred protiprávnym konaním mladistvého.

Ochrannými opatreniami sú:

a) ochranné liečenie (za rovnakých podmienok ako dospelí, postup upravuje Trestní zákoník),
b) zhabanie veci, či inej majetkovej hodnoty (za rovnakých podmienok ako dospelí, postup upravuje Trestní zákoník),
c) ochranná výchova,
d) zabezpečovacia detencia (za rovnakých podmienok ako dospelí s výnimkou skrátenej doby prieskumu 6 mesiacov) [14].

Trestné opatrenia

Poslednou kategóriou sankcií, ktoré môžu byť uložené mladistvým sú trestné opatrenia. Tieto môžu byť využité iba vtedy, pokiaľ by odklony v trestnom konaní či výchovné a ochranné opatrenia zrejme neviedli k dosiahnutiu účelu zákona o súdnictve vo veciach mládeže.

Trestnými opatreniami sú:

a) všeobecne prospešné práce (rozsah 50 – 150 hodín, nesmie byť ohrozené zdravie, bezpečnosť alebo mravný vývoj mladistvého),
b) peňažité opatrenie (len pokiaľ je mladistvý zárobkovo činný, alebo to umožňujú jeho majetkové pomery),
c) peňažité opatrenie s podmienečným odkladom výkonu (skúšobná doba až 3 roky),
d) prepadnutie veci, či inej majetkovej hodnoty (za rovnakých podmienok ako dospelí),
e) zákaz činnosti (toto opatrenie je možné uložiť iba v prípade, že to nijakým spôsobom nenaruší prípravu mladistvého na povolanie, maximálne však na 5 rokov),

[12] Ščerba, F.: Restorativní přístup při řešení trestních věcí mladistvých v České republice, s. 31.
[13] zákon č. 218/2003 Sb. o súdnictve vo veciach mládeže, § 15 ods. 2.
[14] Hulmáková, J.: Trestání delikventní mládeže, s.41.

f) domáce väzenie (maximálne na jeden rok),
g) zákaz vstupu na športové, kultúrne a iné spoločenské akcie (skúšobná doba maximálne na 5 rokov),
h) vyhostenie (nie je možné uložiť, ak bol týmto mladistvému hrozilo nebezpečenstvo spustnutia),
i) podmienečné odsúdenie,
j) podmienečné odsúdenie s dohľadom,
k) odňatie slobody nepodmienečne (horná a dolná hranica trestnej sadzby stanovenej v Trestním zákoníku sa znižuje na polovicu, dolná hranica však maximálne na 1 rok a horná hranica na 5 rokov. V prípade konania kde je možné u dospelých uložiť výnimočný trest a povaha a závažnosť činu je mimoriadne vysoká je možné fakultatívne mladistvému uložiť trest na dobu 5 až 10 rokov) [15].

Odklony uplatňované v konaní vo veciach mladistvých

Zákon o súdnictve vo veciach mládeže obsahuje tak ako je vyššie uvedené špeciálnu úpravu vzťahujúcu sa na konanie proti mladistvým a to vrátane podmienok pre uplatňovanie odklonov v tomto osobitnom konaní. Odklony v trestnom konaní predstavujú v súčasnosti jeden z výrazných prvkov moderného trestného práva. Aj na základe zákonných možností, ktoré odklony ponúkajú môžem konštatovať, že sú neoddeliteľnou súčasťou restoratívnej justície.

Zákon o súdnictve vo veciach mládeže v ustanovení § 69 uvádza ako odklony uplatňované v trestnom konaní (zvláštne spôsoby konania) tieto:

a) podmienečné zastavenie trestného stíhania,
b) urovnanie,
c) odstúpenie od trestného stíhania[16].

Podmienečné zastavenie trestného stíhania

Aplikácia tohto inštitútu je upravená v ustanovení Trestního řádu, kde je stanovených celkom šest podmienok, ktoré musia byť obligatórne splnené, aby mohlo byť trestné stíhanie podmienečne zastavené:

a) jedná sa o konanie o prečine,
b) obvinený sa k činu priznal,
c) obvinený súhlastí s týmto postupom,
d) obvinený nahradil škodu,
e) obvinený vydal bezdôvodné obohatie sa, ktoré činom získal,
f) vzhľadom k osobe obvineného, s prihliadnutím na jeho doterajší život a k okolnostiam prípadu je rozhodnutie o podmienečnom zastavení trestného stíhania považovať za dostatečné.

Urovnanie

Podmienky, ktoré Trestní řád v ustanovení § 309 ods. 1 stanovuje pre schválenie urovnania, sú čiastočne obdobné ako podmienky pre podmienečné zastavenie trestného stíhania[17]. V porovnaní s podmienečným zastavením trestného stíhania je pre schválenie urovnania potrebné splnenie ďalších dvoch podmienok.

[15] Hulmáková, J.: Trestání delikventní mládeže, s.42.
[16] zákon č. 218/2003 Sb. o súdnictve vo veciach mládeže, § 69 ods. 1.
[17] Ščerba, F., Coufalová, B.: Efektivita sankcionování mladistvých, s. 52.

Prvá z nich spočíva v tom, že s využitím tohoto inštitútu musí súhlasiť aj poškodený. Druhá podmienka spočíva v tom, že sa obligatórne pre schválenie urovnania vyžaduje od obvineného zloženie primeranej peňažnej čiastky na pomoc obetiam trestnej činnosti.

Odstúpenie od trestného stíhania

Zákon o súdnictve vo veciach mládeže priniesol do trestného práva procesného nový druh odklonu, a to odstúpenie od trestného stíhania. Tento odklon sa v niektorých smeroch výrazne líši od odklonov upravených v Trestním řáde. Jednak už s prihliadnutím na skutočnosť, že odstúpenie od trestného stíhania je možné aplikovať len v konaní proti mladistvým, ale významný rozdiel je i v dôsledkoch pre obviněného.

K rozhodnutiu o odstúpení od trestného stíhania mladistvého je možné pristúpiť po splnení obligatórnych podmienok:

1. jedná sa o konanie, na ktoré Trestní zákoník stanovuje trest odňatia slobody, ktorého horná hranica neprevyšuje tri roky,
2. absentuje verejný záujem na ďalšie stíhanie mladistvého,
3. orgán rozhodujúci o tomto inštitúte prihliada k povahe a závažnosti konania a aj k osobe páchateľa,
4. trestné stíhanie nie je účelné,
5. potrestanie nie je nevyhnutné k odvráteniu mladistvého od páchania ďalšej protiprávnej činnosti [18].

Právna úprava trestnej zodpovednosti a sankcionovania mladistvých v Slovenskej republike

Úprava mladistvých osôb tvorí významnú oblasť právnych vzťahov v mnohých vyspelých štátov. Slovenská republika taktiež venuje významnosti týchto vzťahov osobitnú pozornosť a súčasná právna úprava trestnej zodpovednosti a sankcionovania mladistvých je upravená v zákone č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov (ďalej len Trestný zákon) v štvrtej hlave všeobecnej časti – Osobitné ustanovenia o stíhaní mladistvých (§ 94 - § 121). Ustanovenia Trestného zákona v štvrtej hlave všeobecnej časti stanovujú odchýlky oproti všeobecne platným zásadám pre trestnú zodpovednosť a sankcionovanie dospelých páchateľov. Tieto ustanovenia v sebe v značnej miere odrážajú východiská restoratívnej justície, ktorá dáva dôraz na vyváženú, spravodlivú reakciu spoločnosti na trestnú činnosť mladistvých. Piliere restoratívnej justície sú postavené na presvedčení, že pokiaľ má mladistvý páchateľ prevziať v plnej miere zodpovednosť za to, čo svojím konaním spôsobil, musí si najskôr plne uvedomiť, priznať si a porozumieť svojmu konaniu. Mladistvý má byť týmto prístupom stimulovaný aby prevzal, osobnú, nielen formálnu zodpovednosť. To znamená zmeniť svoj doterajší život tak, aby bol akceptovateľný spoločnosťou. Zároveň je dôležité, aby takáto zmena spôsobu života mladistvého páchateľa mala dlhodobý charakter s perspektívou jeho rozumového a duševného rozvoja smerujúceho k plnohodnotnému životu v spoločnosti bez páchania trestnej činnosti.

Osobitné ustanovenia o stíhaní mladistvých sú vo vzťahu špeciality k ďalším ustanoveniam všeobecnej časti Trestného zákona[19]. V aplikačnej praxi to znamená, že použitie všeobecných ustanovení vo vzťahu k mladistvému je možné iba vtedy, keď špeciálne ustanovenia o stíhaní mladistvých nestanovujú osobitnú úpravu.

Základné pojmy

V ustanovení § 94 trestného zákona je uvedené, že osoba, ktorá v čase spáchania trestného činu dovŕšila štrnásty rok a neprekročila osemnásty rok svojho veku, sa považuje za mladistvú[20].

[18] Ščerba, F.: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě, s. 105.
[19] Ivor, J., Polák, P., Záhora, J.: Trestné právo hmotné I. Všeobecná časť, s.476.
[20] zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon, § 94 ods. 1.

- mladiství predstavujú osobitnú kategóriu prejavujúcu sa predovšetkým nedostatočnými životnými skúsenosťami, schopnosťami správne hodnotiť životné situácie a častým sklonom k napodobňovaniu negatívneho spávania dospelých. Vzhľadom na jedinečné znaky tejto skupiny osôb spojených s prechodnosťou, nevyváženosťou a celkovou labilitou obdobia dospievania, mladiství nie sú dostatočne pripravení správne sa vysporiadať s negatívnymi životnými vplyvmi a situáciami, čo často môže smerovať k páchaniu protiprávneho konania[21]. Z pohľadu trestného práva mladistvým je osoba, ktorá v čase spáchania trestného činu dovŕšila štrnásty rok a neprekročila osemnásty rok svojho veku. V zmysle § 136 Trestného zákona je možné konštatovať, že osobu, ktorá sa dopustila protiprávneho konania, možno považovať za mladistvú až dňom, ktorý nasleduje po dni, keď páchateľ dovŕšil štrnásty rok svojho veku. Na strane druhej možno považovať za mladistvého páchateľa aj toho páchateľa, ktorý sa dopustil konania, ktoré má znaky trestného činu najneskôr v deň svojich osemnástich narodenín.

Pre komplexnosť tejto problematiky je dôležité ešte uviesť, že osoba, ktorá v čase spáchania činu nedovŕšila štrnásty rok (pri trestnom čine sexuálneho zneužívania podľa § 201 Trestného zákona pätnásty rok) svojho veku, nie je trestne zodpovedná (§22 Trestného zákona). V prípade, že takáto situácia nastane prichádza do úvahy iba uloženie ochrannej výchovy v občianskoprávnom konaní[22].

I keď Trestný zákon viaže vznik trestnej zodpovednosti na dovŕšenie štrnásteho roku veku páchateľa, zároveň prihliada na skutočnosť, že stupeň rozumovej a mravnej vyspelosti je vo veku okolo štrnásteho roku u jednotlivých mladistvých veľmi rozdielny. Na základe tejto skutočnosti stanovuje určité obmedzenia trestnej zodpovednosti pre mladistvých mladších ako pätnásť rokov.

Mladistvý mladší ako pätnásť rokov, ktorý v čase spáchania činu nedosiahol takú úroveň rozumovej a mravnej vyspelosti, aby mohol rozpoznať jeho protiprávnosť alebo ovládať svoje konanie, nie je za tento čin trestne zodpovedný[23].

Jedná sa o koncepciu tzv. „podmienenej zodpovednosti“ (pre osoby vo veku od štrnásť do pätnásť rokov), ktorá závisí od dosiahnutého stupňa intelektuálneho a mravného vývoja mladistvého v čase spáchania činu. V takomto prípade je znalecké skúmanie jeho rozpoznávacej a ovládacej schopnosti obligatórne. U mladistvého, ktorý v čase spáchania činu neprekročil pätnásty rok svojho veku, treba vždy skúmať, či bol spôsobilý rozpoznať protiprávnosť činu a či bol spôsobilý ovládať svoje konanie (§338 zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov, ďalej len „Trestný poriadok“).

Rozumová a mravná vyspelosť sa vzájomne ovplyvňujú a tvoria z hľadiska vývoja osobnosti jeden celok. Vo všeobecnosti možno rozumový vývoj charakterizovať tak, že zahrňuje postupné individuálne nadobúdanie schopností myslenia. Stupeň rozumovej vyspelosti potom vyjadruje dosiahnutú úroveň myslenia. Mravným vývojom sa rozumie vývoj osobnosti jednotlivca, v rámci ktorého si osvojuje normy správania, ktoré premieňa na osobné a morálne kvality.

Druhou špeciálnou podmienkou, ktorá sa uplatňuje pri trestnej zodpovednosti mladistvého páchateľa a neuplatňuje sa pri dospelých páchateľoch je uvedená v ustanovení § 95 ods. 2 trestného zákona - prečin, ktorého znaky sú uvedené v tomto zákone, nie je trestným činom, ak ho spáchal mladistvý a ak je jeho závažnosť malá[24]. Jedná sa o tzv. materiálny korektív pri prečinoch.

Z tohto ustanovenia vyplýva, že ak je závažnosť prečinu malá, nepôjde o prečin a proti mladistvému by mali byť použité iba výchovné prostriedky. Pri určovaní stupňa závažnosti prečinu je potrebné vychádzať z kritérií uvedených v § 10 ods. 2 Trestného zákona (spôsob vykonania činu, jeho následky, okolnosti, za ktorých bol čin spáchaný, mieru zavinenia a pohnútky páchateľa). Všetky tieto hľadiská sú pre posúdenie stupňa závažnosti spáchaného činu významné. Nie je možné sa obmedzovať len na zohľadnenie a hodnotenie niektorého z nich. Okrem tohto, na posúdenie trestnej

[21] Valicová, Lichá, V.: Trestnoprávna zodpovednosť mladistvých, s.8.
[22] Burda, E., Čentéš, J., Kolesár, J., Záhora, J. a kol.: Trestný zákon. Všeobecná časť. Komentár. I. diel, s.611.
[23] zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon, § 95 ods. 1.
[24] zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon, § 95 ods. 2.

zodpovednosti mladistvého je potrebné prihliadať aj na osobu páchateľa. Skutočnosť, že prečin bol spáchaný mladistvým ako osobou bez dostatočných životných skúseností, ktorej dospievanie je sprevádzané výraznými zmenami osobnosti, má pre určovanie stupňa závažnosti mimoriadny význam.

Trestanie mladistvých

Ustanovenia o účele sankcií a výchovných opatrení vyjadrujú zásadu špecifického prístupu pri ukladaní trestov, ochranných a výchovných opatrení a pri prerokovávaní trestných vecí mladistvých.

Účelom trestu u mladistvého je predovšetkým vychovať ho na riadneho občana, pričom trest má zároveň pôsobiť na predchádzanie protiprávnych činov a primerane chrániť aj spoločnosť. Uložený trest má súčasne viesť k obnoveniu narušených sociálnych vzťahov a k začleneniu mladistvého do rodinného a sociálneho prostredia.

Účelom ochranného a výchovného opatrenia u mladistvého je kladne ovplyvniť duševný, mravný a sociálny vývoj mladistvého so zreteľom na dosiahnutý stupeň jeho rozumového a mravného vývoja, na jeho osobné vlastnosti, rodinnú výchovu a prostredie, z ktorého pochádza, a tým mladistvého zároveň chrániť pred škodlivými vplyvmi a spoločnosť pred páchaním trestnej činnosti[25].

Osobitné ustanovenia o stíhaní mladistvých sú nevyhnutné, nakoľko trestanie podľa všeobecných zásad bez prihliadnutia na špecifické vlastnosti mladistvých páchateľov (intelektuálny a duševný stupeň) by nemuselo splniť svoje výchovné poslanie, ba práve naopak, mohlo by viesť k narušovaniu mladistvých. V žiadnom prípade sa nejedná o privilegované postavenie mladistvých, ale aj týmto sa sleduje boj proti kriminalite mladistvých páchateľov. Je potrebné vychádzať zo základnej tézy, že u mladistvých páchateľov sú šance na resocializáciu, sociálnu reintegráciu a rehabilitáciu neporovnateľne vyššie ako u dospelých páchateľov[26].

Trestnoprávne sankcie, ktoré je možné uložiť mladistvému páchateľovi:

a) výchovné opatrenia,
b) ochranné opatrenia,
c) tresty.

Výchovné opatrenia

Výchovné opatrenia nepatria k sankciám, predstavujú iba ďalšiu možnosť individuálneho zaobchádzania s mladistvými. K výchovným obmedzeniam patria:

a) výchovné povinnosti a obmedzenia,
b) napomenutie s výstrahou.

Ochranné opatrenia

Trestný zákon umožňuje uložiť páchateľovi nasledovné typy ochranných opatrení – ochranné liečenie, ochrannú výchovu, detenciu, zhabanie veci.

Ochranné opatrenie, ktoré je možné uložiť mladistvému je:

a) ochranná výchova.

Ostatné ochranné opatrenia vzhľadom ku skutočnosti, že ich ukladanie nie je špecificky upravené u mladistvého páchateľa, je nevyhnutné použiť všeobecné ustanovenia[27].

[25] zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon, § 97 ods. 1 a 2.
[26] Burda, E., Čentéš, J., Kolesár, J., Záhora, J. a kol.: Trestný zákon. Všeobecná časť. Komentár. I. diel, s.617.
[27] Korgo, D. a kol.: Trestné právo hmotné. Všeobecná časť, s.221.

Osobitný charakter ochrannej výchovy podčiarkuje fakt, že ochranná výchova môže byť uložená tak ako je vyššie uvedené len mladistvému alebo osobe mladšej ako štrnásť rokov. Súd obligatórne uloží v civilnom procese ochrannú výchovu osobe, ktorá dovŕšila dvanásty rok svojho veku a je mladšia ako štrnásť rokov, ak spáchala čin, za ktorý zákon dovoľuje uložiť trest odňatia slobody na doživotie. Fakultatívne môže súd uložiť ochrannú výchovu v prípade, ak je to potrebné na zabezpečenie riadnej výchovy osoby mladšej ako štrnásť rokov, ktorá spáchala čin, ktorý by inak bol trestným činom, alebo osoby mladšej ako pätnásť rokov, ktorá spáchala trestný čin sexuálneho zneužívania podľa § 201 Trestného zákona[28].

Tresty

Trestný zákona vychádza z koncepcie, že u mladistvého by mal byť trest ukladaný ako „ultima ratio“, v prípadoch, keď vzhľadom na spáchaný trestný čin a osobu mladistvého páchateľa neprichádza do úvahy iná vhodná alternatíva, viď. vyššie.

Trestný zákon preferuje ukladanie sankcií nespojených s trestom odňatia slobody:

a) trest povinnej práve (najviac na 150 hodín, vzhľadom na svoju povahu alebo okolnosti nesmie ohrozovať zdravie, bezpečnosť alebo mravný vývoj mladistvého),
b) peňažný trest (súd môže uložiť po splnení zákonných podmienok mladistvému ak je zárobkovo činný alebo jeho majetkové pomery uloženie tohto trestu umožňujú),
c) trest prepadnutia veci,
d) trest zákazu činnosti (len vtedy, ak to nie je na prekážku príprave na jeho povolanie),
e) trest zákazu účasti na verejných podujatiach (najviac vo výmere do piatich rokov),
f) trest vyhostenia (vo výmere od jedného do piatich rokov),
g) trest domáceho väzenia (so súhlasom jeho zákonného zástupcu až na jeden rok),
h) trest odňatia slobody (trestné sadzby odňatia slobody ustanovené v Trestnom zákone sa u mladistvých páchateľov znižujú na polovicu, horná hranica zníženej trestnej sadzby nesmie prevyšovať sedem rokov a dolná hranica zníženej trestnej sadzby dva roky. V prípade, že ja jedná o obzvlášť závažný zločin, môže súd uložiť trest odňatia slobody nad sedem rokov až do pätnásť rokov)[29].

Alternatívou k nepodmienečnému trestu odňatia slobody predstavuje podmienečný odklad výkonu trestu a podmienečný odklad výkonu trestu s probačným dohľadom. Podmienečný charakter tohto inštitútu je spojený so stanovením skúšobnej doby (trestný zákon stanovuje dĺžku skúšobnej doby od jedného do troch rokov), ktorej cieľom je overiť, či je mladistvý skutočne schopný zmeniť svoje správanie k lepšiemu, čo by nakoniec nasvedčovalo i záveru, že k náprave prišlo aj bez výkonu trestu.

Pri podmienečnom odklade výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom je mladistvý povinný podrobiť sa kontrole technickými prostriedkami, ak takáto kontrola bola nariadená[30].

Trestný zákon osobitne stanovuje podmienky na upustenie od potrestania mladistvého, čím vytvára podmienky na možnosť aktívneho pôsobenia blízkeho sociálneho okolia na neho. Právnym predpokladom na upustenie od potrestania je uznanie viny mladistvého. Právna úprava tohto inštitútu vo vzťahu k mladistvým páchateľom je upravená v ustanoveniach § 98 a § 99 Trestného zákona.

Stručná komparácia právnej úpravy trestnej zodpovednosti a sankcionovania mladistvých v Českej a Slovenskej republike

Prvý rozdiel, ktorý uvediem je samotná právna úprava tejto problematiky. Kým v Českej republike trestnú zodpovednosť a sankcionovanie mladistvých, ako aj konanie vo veciach mladistvých s účinnosťou od 1. januára 2004 upravuje zákon č. 218/2003 Sb. zákon o odpovědnosti

[28] Mašľányová, D. a kol.: Trestné právo hmotné. Všeobecná a osobitná časť, s.223.
[29] Ivor, J., Polák, P., Záhora, J.: Trestné právo hmotné I. Všeobecná časť, s.492.
[30] Mašľányová, D. a kol.: Trestné právo hmotné. Všeobecná a osobitná časť, s.221.

mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže) ve znění pozdějších předpisů v Slovenskej republike túto problematiku máme upravenú v rámci ustanovení Trestného zákona, čiže nie v samostatnom zákone, tak ako je to v Českej republike.

Ďalší rozdiel, ktorý je v uvedených právnych úpravách týchto dvoj krajín je v definícii pojmu „mladistvý“. Kým podľa zákona o súdnictve vo veciach mládeže je mladistvým ten, kto v dobe spáchania previnenia dovŕšil pätnásty rok a neprekročil osemnásty rok svojho veku. Z pohľadu Trestného zákona mladistvým je osoba, ktorá v čase spáchania trestného činu dovŕšila štrnásty rok a neprekročila osemnásty rok svojho veku. Rozdiel je aj vo výklade pojmu „dieťa“. Kým v českej právnej úprave sa dieťaťom rozumie ten, kto v dobe spáchania činu inak trestného nedovŕšil pätnásty rok veku, zatiaľ čo v slovenskej právnej úprave je dieťaťom osoba, ktorá nedosiahla osemnásty rok svojho veku.

Čo sa týka trestania môžem na základe vyššie uvedeného konštatovať veľkú podobnosť porovnávaných právnych úprav. V Českej republike je možné mladistvému uložiť:

- výchovné opatrenia,
- ochranné opatrenia,
- trestné opatrenia.

Trestnoprávne sankcie, ktoré je možné uložiť mladistvému páchateľovi podľa Trestného zákona sú:

- výchovné opatrenia,
- ochranné opatrenia,
- tresty.

Čo sa týka výchovných opatrení, môžem skonštatovať, že česká právna úprava ponúka širší výber týchto opatrení. V prípade ochranných opatrení a trestov môžem povedať, že je medzi komparovanými právnymi predpismi takmer zhoda.

V čom je napríklad rozdiel, ktorý je vhodné uviesť je medzi trestnou sadzbou v prípade trestu odňatia slobody. V oboch právnych úpravách je uvedené, že trestná sadzba sa znižuje na polovicu, kým v českej právnej úprave dolná hranica nesmie presiahnuť 1 rok a horná hranica 5 rokov. Slovenská právna úprava je v tomto smere prísnejšia, pričom horná hranica zníženej trestnej sadzby nesmie prevyšovať sedem rokov a dolná hranica zníženej trestnej sadzby dva roky.

Pomerne významný rozdiel, ktorý sa nachádza v porovnávaných právnych úpravách sa týka odklonov uplatňovaných v konaní vo veciach mladistvých. Odklony v trestnom konaní predstavujú v súčasnosti jeden z výrazných prvkov moderného trestného práva.

Zákon o súdnictve vo veciach mládeže obsahuje tak ako je vyššie uvedené špeciálnu úpravu vzťahujúcu sa na konanie proti mladistvým a to vrátane podmienok pre uplatňovanie odklonov v tomto osobitnom konaní. Medzi odklony uplatňované v trestnom konaní mladistvých páchateľov v Českej republike patria:

a) podmienečné zastavenie trestného stíhania,

b) urovnanie,

c) odstúpenie od trestného stíhania.

Kým v právnej úprave Slovenskej republiky v Trestnom zákone nenájdeme žiadne ustanovenie takéhoto charakteru.

Resumé

Špecifický prístup v konaní a sankcionovaní mladistvých je potrebný aj z hľadiska celospoločenského záujmu. Vo všeobecnosti je možné konštatovať, že účelom sankcionovania mladistvých páchateľov je najmä ich výchova a náprava narušených jedincov, ich sociálna integrácia a reintegrácia. Osobitný prístup k mladistvým je odôvodnený nezrelosťou dospievajúcich jedincov

a práve formujúcou sa hodnotovou orientáciou. Aj tieto východiská restoratívnej justície predstavujú protiklad k retributívnej justícii.

Na záver môžem jednoznačne zhodnotiť, že účelom trestu u mladistvých tak v Slovenskej, ako aj v Českej republike je:

- vychovať z mladistvého riadneho a slušného občana,
- predchádzať ďalšiemu protiprávnemu konaniu,
- ochrana spoločnosti pred páchateľmi trestného činu,
- obnovenie narušených spoločenských vzťahov,
- začlenenie mladistvého do rodinného a sociálneho prostredia.

The Summary

Specific approach for enforcement and sanctioning juvenile is also needed in terms of public interest. In general it can be stated, that the purpose of sanctioning juvenile offenders, in particular is education and correction of disturbed or dysfunctional individuals, their social integration and reintegration. Special approach to minors is justified by their immaturity of adolescent individuals by just emerging value orientation. Also these assumptions restorative justice are opposed to retributive justice.

Finally, I can clearly assess the purpose of punishment for juveniles both in Slovakia and in the Czech Republic is:

- Raise the juvenile and ordinary decent citizen.
- Prevent further unlawful activities,
- Protecting of society against the offenders.
- Restoring degraded social relationships,
- Incorporate of the juvenile within the family and social environment.

Zoznam bibliografických odkazov:

BURDA, E., ČENTÉŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J. a kol: *Trestný zákon. Všeobecná časť. Komentár. I. diel.* Praha: C. H. Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-324-0.

DRAŠTÍK, A., FREMR, R., DURDÍK, T., RŮŽIČKA, M., SOTOLÁŘ, A. a kol.: *Trestní zákoník. Komentář. I díl.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015. ISBN 978-80-7478-790-4.

HULMÁKOVÁ, J.: *Trestání delikventní mládeže.* Praha: C. H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-450-6.

IVOR, J., POLÁK, P., ZÁHORA, J.: *Trestné právo hmotné I. Všeobecná časť.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2016. ISBN 978-80-8168-509-5.

JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-120-5.

JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou.* Praha: Leges, 2009. ISBN 978-80-87212-22-6.

KORGO, D. a kol.: *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2016. ISBN 978-80-7380-621-7.

MAŠĽANYOVÁ, D. a kol.: *Trestné právo hmotné. Všeobecná a osobitná časť.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2016. ISBN 978-80-7380-618-7.

ŠČERBA, F.: *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011. ISBN 978-80-87212-68-4.

ŠČERBA, F.: *Restorativní přístup při řešení trestních věcí mladistvých v České republice.* In: STRÉMY, T. (ed): *Restoratívna justícia a alternatívne tresty v aplikačnej praxi.* Praha: Leges, 2015. ISBN 978-80-7502-104-5.

ŠČERBA, F., COUFALOVÁ, B.: *Efektivita sankcionování mladistvých*. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-131-1.

VALICOVÁ, LICHÁ, V.: *Trestnoprávna zodpovednosť mladistvých*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014. ISBN 978-80-8168-110-3.

zákon č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník ve znění pozdějších prědpisů

zákon č. 218/2003 Sb. zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže) ve znění pozdějších prědpisů

zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov

Kontaktné údaje:

mjr. PaedDr. Mgr. Katarína Hyžová
kancelária prezidenta Policajného zboru
Prezídium Policajného zboru
Pribinova 2
812 72 Bratislava

t. č. 0915 893 412
e-mail: katarina.hyzova@gmail.com

TRESTNOPRÁVNE MOŽNOSTI OBRANY V KONKRÉTNEJ PRAXI

doc. JUDr. Dušan KORGO, PhD.

Anotácia : *Príspevok sa zaoberá dvomi inštitútmi zaradenými medzi okolnosti vylučujúce protiprávnosť a to konkrétne nutnou obranou a oprávneným použitím zbrane v obydlí. V príspevku autor poukazuje jednak na zákonné podmienky za ktorých je možné tieto trestnoprávne inštitúty použiť, ale najmä poukazuje na nebezpečné následky ktoré z nich hrozia páchateľom trestných činov pri ktorých ide o útoky proti osobám ako aj tým, ktorí bez oprávnenia porušujú domovú slobodu.*
Kľúčové slová : *Trestný čin, útok, obrana, domová sloboda, vniknutie, život, zdravie*

Abstract: This paper deals with *two institutes included among the circumstances excluding illegality namely self-defense and the legitimate use of weapons in homes. In the article the author points out both the legal conditions under which this criminal institutes use, but especially highlights the dangerous consequences to perpetrators of crimes involving an attack against persons and those without authorization in violation homes.*
Keywords*: Criminal offense, offense, defense, private homes, intrusion, life, health*

Úvod.

V nedávnej minulosti, asi tak v lete 2016 vznikla v USA zvláštna recesia, keď sa v rôznych mestách a na rôznych miestach zrazu vyrojili maskovaní ľudia v kostýmoch klaunov, ktorí naháňali nielen dospelých ale aj deti, pričom ich ohrozovali nožom, sekerou ale dokonca aj motorovou pílou a považovali to, ľudovo povedané, za veľkú „srandu“. Tento šialený nápad preskočil už aj do Európy a myslím si, že zanedlho sa aj u nás nájdu podobní blázni, ktorí sa takto budú chcieť zabaviť. Pritom zabúdajú, že takouto „zábavnou“ činnosťou páchajú podľa nášho práva zločin vydierania podľa § § 189 Trestného zákona, pri ktorom iného násilím, hrozbou násilia alebo hrozbou inej ťažkej ujmy nútia, aby ***niečo konal***, opomenul alebo trpel. Je zrejmé, že nútenie niekoho aby zo strachu utekal, niekam sa skryl a podobne, je nútenie k nechcenému konaniu, čiže k určitej svalovej činnosti. Za tento zločin hrozí páchateľovi v najslabšom trestnoprávnom kvalifikačnom ohodnotení / ods. 1 § 189/ až 6 rokov odňatia slobody. Pritom takouto činnosťou páchateľ automaticky napĺňa aj ods. 2 tohto ustanovenia to tým , že

a/ čin spáchal ***závažnejším spôsobom konania***, pretože ho spáchal so zbraňou / sekera, nôž, motorová píla sa za zbraň v zmysle §122 TZ považujú, pretože nimi možno útok proti telu urobiť dôraznejším/.

b/ Ak takýto útok smeruje napr. proti deťom, chorým alebo osobám vyššieho veku / nad 60 rokov/ ide o útok ***proti chránenej osobe.*** V oboch prípadoch je možné potrestanie páchateľa v rozsahu štyri až desať rokov odňatia slobody

V takomto prípade však upozorňujem na jeden závažný fakt, na ktorý sa zabúda a to, že za takúto „srandu“ môžu ľahko zaplatiť samotní klauni svojim zdravím ba aj životom.

Podobne sa najmä v poslednom období rozšírila kriminálna trestná činnosť a to vykrádanie domov a bytov a to aj vtedy ak sú „domáci“ doma a to v noci ako aj vo dne. Páchatelia sa dopúšťajú jedného alebo dvoch trestných činov v jednočinnom súbehu a to krádeže a porušenia domovej slobody.(Vzhľadom k Stanovisku Trestnoprávneho kolégia Najvyššieho súdu SR z 9.12. 2014 je právna kvalifikácia takéhoto konania rôzna, preto nebudem tu riešiť právnu kvalifikáciu uvedeného konania).

V oboch prípadoch sa zdalo, že bežný občan je proti takýmto aktivitám kriminálnikov bezbranný a musí ju trpieť. Opak je však pravdou a v skutočnosti nosia svoju „kožu na bubon“ uvedení kriminálnici a to preto, že náš právny poriadok ,konkrétne Trestný zákon, myslí aj na obranu proti takýmto páchateľom. V prvom prípade je to nutná obrana § 24 TZ, v druhom oprávnené použitie zbrane podľa § 26 ods.2 TZ.

Rozoberme si obidva prípady.

I. V prípade ak sa na občana vyrúti maskovaná postave s veľkým nožom alebo sekerou v ruke alebo nebodaj s naštartovanou motorovou pílou, môže sa prepadnutý alebo iný prítomný človek oprávnene domnievať, že ide o skutočný útok na život človeka, pretože nič nenasvedčuje tomu, že ide o žart. V takomto prípade ***môže každý*** / nielen prepadnutý/ brániť seba i iného v rámci Trestným zákonom povolenej **nutnej obrany** a to aj použitím ***strelnej zbrane, pretože ustanovenie*** *§ 24 TZ o Nutnej obrane stanovuje:*

1/ Čin inak trestný, ktorým niekto odvracia priamo hroziaci alebo trvajúci útok na záujem chránený týmto zákonom, nie je trestným činom.

2/ Nejde o nutnú obranu, ak obrana bola celkom zjavne neprimeraná útoku, najmä k jeho spôsobu, miestu a času, okolnostiam vzťahujúcim sa k osobe útočníka alebo k osobe obrancu.

3/ Ten, kto odvracia útok spôsobom uvedeným v odseku 2, nebude trestne zodpovedný, ak konal v silnom rozrušení spôsobenom útokom, najmä v dôsledku zmätku, strachu alebo zľaknutia.

4/ Ak sa niekto vzhľadom na okolnosti prípadu mylne domnieva, že útok hrozí, nevylučuje to trestnú zodpovednosť za čin spáchaný z nedbanlivosti, ak omyl vzťahujúcim sa k osobe útočníka alebo k osobe obrancu spočíva v nedbanlivosti.

V takomto prípade nejde o neprimeranú obranu, pretože sa ochraňuje ľudský život. Nie je pravdou, že by mal prepadnutý najskôr skúsiť utiecť, alebo zisťovať, či má útočník v skutočnosti úmysel ho usmrtiť. To sa ani v reálnej situácii nedá, pretože útočník úmyselne vyvolal takú situáciu, ktorá prepadnutého, ktorý je v strese, je zľaknutý a najmä je v časovej tiesni, núti si myslieť, že ide o skutočný útok na jeho alebo iného život. V súčasnej situácii, keď je na Slovensku okolo 300 000 legálnych držiteľov strelných zbraní a ďalšie tisícky nelegálnych držiteľov takýchto zbraní, je veľmi pravdepodobné, že takýto, za klauna prezlečený blázon, narazí na takúto ozbrojenú osobu, ktorá v domnienke, že ide o útok proti jeho životu, do neho bez váhania v rámci obrany, vpáli niekoľko guliek. Je to možné urobiť dokonca i z nelegálne držanej zbrane a pôjde o nutnú obranu , ovšem v takomto prípade takáto osoba prezradí, že má zbraň v nelegálnej držbe s prípadnými trestnoprávnymi následkami za túto činnosť.

Ak by prepadnutý, alebo svedok takéhoto prepadnutia bol príslušník policajného zboru v službe / policajt/ je podľa § 9 zákona o policajnom zbore ***povinný*** v medziach tohto zákona vykonať služobný zákrok, ak je páchaný trestný čin alebo priestupok alebo je dôvodné podozrenie z ich páchania. Policajt je však aj v čase ***mimo služby povinný*** v medziach tohto zákona vykonať služobný zákrok, ak je páchaný trestný čin alebo priestupok, ktorým je bezprostredne ohrozený život, zdravie alebo majetok. Služobný zákrok je zákonom ustanovená a v jeho medziach vykonávaná činnosť policajta, pri ktorom sa bezprostredne zasahuje do základných práv a slobôd osoby. Všimnime si, že ide o policajtovu povinnosť konať a nie iba právo rozhodnúť sa konať.

Čo však v prípade, ak sa skutočne preukáže, že maskovaný útočiaci klaun nemal skutočne úmysel nikomu ublížiť, ale sa iba takýmto spôsobom zabával na strachu iného. V takomto prípade nejde o skutočný útok a preto nie sú dané podmienky na nutnú obranu, ktorá povoľuje iba odvracať skutočný útok. V tomto prípade ide o tzv. putatívnu obranu pretože sa odvracia iba domnelý/ nie skutočný/ útok. V tomto prípade sa použije horeuvedený odsek 4 § 25, čo znamená, že obranca ak aj spôsobí újmu na zdraví alebo smrť útočníka , pretože sa mylne domnieval, že odvracal útok skutočný, nebude za to trestne zodpovedný, pretože konal v omyle a teda mu chýbal úmysel spáchať trestný čin. Trestne zodpovedný by mohol byť iba za nedbanlivostné ublíženie na zdraví alebo nedbanlivostné usmrtenie a to iba v prípade, ak by sa preukázalo, že aj keď nevedel že ide o žart, vzhľadom k osobným pomerom alebo okolnostiam to vedieť mal a mohol. Pre zrozumiteľnosť to znamená, že prepadnutý obranca mal možnosť reálne rozpoznať, že ide o skutočný žart, čo je v prípade prepadnutia ozbrojeným klaunom najmä na opustenom mieste napr. v parku, garáži ale i na verejnosti prakticky nemožné a to preto, že takýto prepadnutý nemá odkiaľ vedieť že ide o nemiestny žart a preto nenapĺňa ani kritéria stanovené pre nedbanlivostné zavinenie.

II. Vykrádanie domov a bytov a to aj vtedy ak sú „domáci“ doma a to v noci alebo vo dne. Ako som už uviedol páchatelia sa dopúšťajú trestnej činnosti, ktorej trestnoprávnu kvalifikáciu tu nebudeme riešiť. Do úvahy prichádza tzv. Krádež vlámaním podľa § 212 ods.2 písm. a ktorej sa dopustí ten, kto si prisvojí cudziu vec tým, že sa jej zmocní a čin spácha vlámaním, ako aj Porušovanie domovej slobody podľa § 194, ktorý spácha ten, to neoprávnene vnikne do obydlia iného alebo tam neoprávnene zotrvá.

V takomto prípade páchateľ taktiež tzv. nesie svoju kožu na bubon, pretože slovenský právny poriadok v takomto prípade umožňuje proti vlamačovi účinne sa brániť a to nielen krikom alebo prípadným privolaním pomoci, ale brániť sa aktívne môže aj samotný okrádaný a to dokonca aj pomocou zbrane. V nedávnej minulosti sa o tom mohol presvedči vlamač, ktorý sa pokúsil vykradnúť dom známeho herca a politika a ktorý proti nemu použil svoju strelnú zbraň a vlamača vážne zranil.

Umožňuje to inštitút ***oprávneného použitia zbrane, ktorý v § § 26 ods.2*** uvádza, že za ***použitie zbrane v súlade so zákonom sa považuje aj jej použitie proti inému vo svojom oby*****dlí na ochranu života, zdravia alebo majetku,** ***ak osoba do obydlia neoprávnene vnikne alebo v ňom neoprávnene zotrvá a nejde o nutnú obranu. To neplatí, ak bola pritom inému úmyselne spôsobená smrť.***

Zbraňou v tomto prípade sa rozumie akákoľvek zbraň (nielen zbraň v technickom slova zmysle). Podľa § 122 ods.3 sa zbraňou rozumie i každá vec, ktorou možno urobiť útok proti telu dôraznejším. Je teda možné použiť i kuchynský nôž, sekeru a pod. Aby išlo o tento druh okolnosti vylučujúcej protiprávnosť, je samozrejmé, že takáto zbraň sa použije takým spôsobom, že za iných okolností by bol tým spáchaný trestný čin. Ak sa použije sice protiprávnym spôsobom podľa iného zákona (napr. varovný výstrel do vzduchu), nejde o túto okolnosť, pretože sa ním nepáchal trestný čin, ale napr. porušenie predpisu o zbraniach a strelive. Pre naplnenie zákonných podmienok použitia zbrane v súlade so zákonom vo svojom obydlí nie je teda treba, aby išlo o zbraň v technickom slova zmysle, alebo aby išlo o zbraň v legálnej držbe. Taktiež nie je rozhodujúce komu použitá zbraň patrí.

Obydlím sa podľa § 122 ods. 5 rozumie dom alebo byt alebo iné priestory slúžiace na bývanie vrátane priestorov a pozemkov k nim patriacim, ak sú ako súčasť obydlia uzavreté.

Čo je dom a byt určuje stavebný zákon, inými priestormi slúžiacimi na bývanie rozumieme napríklad hotelovú alebo internátnu izbu slúžiacu na ubytovanie, môže to byť aj obytný príves, v ktorom určitá osoba napríklad v kempingu dovolenkuje, ale aj obyvateľná chatka, rekreačná chalupa a pod. Taktiež za obydlie sa považuje plotom alebo inak uzatvorený dvor patriaci k domu, ohradená záhradka pri dome, garáž ktorá je súčasťou domu atď. Podmienkou tohto druhu oprávneného použitia zbrane je, že osoba zbraň použije vo **svojom** obydlí. Pod svojím obydlím sa rozumie také obydlie, ktoré je vo vlastníctve alebo v trvalom alebo dočasnom užívaní, toho, kto v ňom použije zbraň, čo je v mnohých prípadoch sporné.

Pod **ochranou života, zdravia alebo majetku** sa rozumejú taxatívne vymenované okruhy objektov, ktoré sú možnými cieľmi narušiteľa obydlia. Keďže nejde o priamy útok na tieto objekty (v takom prípade by sa útok odvracal za podmienok určených pre nutnú obranu), je mnohokrát veľmi ťažko určiť či boli uvedené objekty v skutočnosti ohrozené a zákon to ani priamo nežiada. Často pôjde iba o subjektívny pocit okrádaného, že by vlamač mohol tieto následky spôsobiť jemu alebo iným osobám v obydlí sa nachádzajúcim.. Pri ochrane majetku sa nevyžaduje, aby sa chránil majetok v hodnote malej (presahujúci sumu 266 Eur), môže ísť aj o majetok menšej hodnoty. Za majetok teoreticky môžeme považovať aj veci z úrody, napr. ovocie na strome.

Neoprávnené vniknutie je nežiaduce, bez súhlasu oprávnenej osoby uskutočnené, faktické vojdenie do obydlia, pričom nemusí ísť o násilné prekonávanie prekážky, čiže môže ísť aj o prípad vniknutia cez otvorené okno, dvere a podobne. **Neoprávnené zotrvanie** je zotrvanie v obydlí proti vyjadrenej vôli oprávneného užívateľa obydlia po oprávnenom vojdení.

Pri použití zbrane podľa tohto ustanovenia zákon, taktiež ako u nutnej obrany, nežiada predchádzajúce varovné konanie osoby voči narušiteľovi, ako je napr. upozornenie , výstraha a pod. ale je možné ihneď pristúpiť k použitiu zbrane. Taktiež sa nevyžaduje zákonná podmienka na čo najšetrnejšie zaobchádzanie so zbraň so snahou spôsobiť nejaký relatívne menší následok na zdraví. Zákon stanovuje iba jednu podmienku a to, že nepôjde o oprávnené použitie zbrane v obydlí, ak

osoba vo svojom obydlí cudziu osobu **úmyselne** usmrtí, teda použije zbraň v úmysle spôsobiť cudzej osobe smrť. Takýto úmysel sa prejaví napríklad tým, že obranca zbraňou sa mieri priamo na životne dôležité miesta tela ako je najmä hlava a srdce. Z dikcie zákona však nevyplýva, že narušiteľ nemôže byť smrteľne zranený, najmä ak náhodou zasiahnutá tepna keď obranca mieril na nohy, alebo sa narušiteľ nečakane zohne do dráhy strely taktiež mieriacej do nôh. V takomto prípade nemal obranca úmysel usmrtiť a k smrti došlo nešťastnou náhodou. Je samozrejmé, že sa každá takáto situácii musí dôkladne prešetriť orgánmi činnými v trestnom konaní.

Záver.

Z horeuvedeného je zrejmé, že v súčasnosti platný Trestný zákon dáva dosť možností beztrestného bránenia sa proti útočníkom, nepravým útočníkom ako aj narušiteľom obydlia a takýmto páchateľom pritom hrozia závažné újmy na zdraví dokonca smrť. Samozrejme po ich vyliečení zo zranení im hrozí trestné stíhanie a trest za spáchané trestné činy a nie je to ovplyvnené zranením , ktoré pri svojej trtestnej činnosti utrpeli.

Zoznam použitej literatúry :

Dušan Korgo a kol. Trestné právo hmotné všeobecná časť, Plzeň, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016.

TRESTNÝ ČIN „NEBEZPEČNÉ PRENASLEDOVANIE“ V KYBERNETICKOM PROSTREDÍ

Doc. JUDr. Lucia KURILOVSKÁ, PhD.
Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky
Univerzita Komenského v Bratislave

plk. Ing. Stanislav ŠIŠULÁK, PhD.
Katedra kriminalistiky a forenzných vied
Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Anotácia: *Autori vo svojom odbornom článku ponúkajú prehľad súčasného stavu problematiky „cyberstalkingu“ čiže nebezpečného prenasledovania ako pomerne nového trestného činu v Slovenskej republike. Venujú sa samotnej definícii „cyberstalkingu“ v kybernetickom priestore, trestnoprávnym aspektom, spôsobom páchania, typológii páchateľov, obetiam a ich vzájomnej interakcie v prípadoch tohto nebezpečného trestného činu. Názorný príklad cyberstalkingu prezentujú v kazuistike. V závere navrhujú preventívne postupy v prípade pocitu on-line ohrozenia z pohľadu potencionálnej obete cyberstalkingu.*
Kľúčové slová: *virtuálna komunita, stalking, intenret, kyberstalking, páchateľ, typológia, obeť, trestný zákon, trestný poriadok*

Annotation: *Authors of this article provide a professional overview of the current state of the problem "cyberstalking" i.e. dangerous persecution as a relatively new crime in the Slovak Republic. They address the very definition of "cyberstalking" in cyberspace, the criminal aspect, modus operandi, typology of perpetrators, victims and their interaction in cases of this serious crime. An illustrative example of cyberstalking is presented in casuistry. In conclusion, they propose preventive procedures in case of feeling to online threats from the perspective of potential victims of cyberstalking.*
Keywords: *virtual community, stalking, Internet, cyberstalking, perpetrator, typology, victim, Penal Code, Code of Criminal Procedure*

Úvod

Kriminalita v kybernetickom priestore rastie alarmujúcim tempom, lebo virtuálny svet je čoraz viac závislý na informačno-komunikačných technológiách ako na prostriedkoch komunikácie. „Kybernetické hrozby sú príliš rýchle, príliš veľké a príliš rozšírené a preto ich nikto nemôže riešiť sám“ povedal dňa 8. marca 2017 riaditeľ FBI James Come v rámci hlavného prejavu na prvej Bostonskej konferencii o kybernetickej bezpečnosti.[1] Kriminalita ktorá má silný potenciál spôsobiť obrovské ľudské nešťastie a psychickú traumu používateľom internetu sa nazýva „Cyberstalking“ (prenasledovanie, zastrašovanie, vyhrážanie, monitorovanie). Realizuje sa prostredníctvom priameho spojenia cez e-maily, chaty, nástenky sociálnych sietí (Facebook, Twitter) alebo utajovaným zhromažďovaním informácií. Aj keď v mnohých prípadoch v reálnom živote, alebo off-line režime je prenasledovanie, prostredníctvom počítača len jedným z prostriedkov používaných na obťažovanie obeti. Obete tohto trestného činu nevedia či je „obťažovateľ“ na druhej strane zemegule alebo či žije niekde v blízkosti, pričom strach a obavy sú reálne. Tento strach je oprávnený, pretože existuje mnoho prípadov, keď obťažovanie, ktoré vzniklo v kyberpriestore prešlo do off-line režimu, čiže fyzického prenasledovania v reálnom živote. Zatiaľ čo mnohé krajiny sa snažia začleniť túto formu obťažovania do svojej „anti-stalking“ legislatívy, zákony proti cyberstalkingu v mnohých jurisdikciách sú buď obmedzené alebo neexistujú vôbec. Následky cyberstalkingu môžu byť totožné s tými, ktoré sa odohrávajú v reálnom živote ako je napríklad vplyv stalkingu na obete, lebo aj napriek tomu že dochádza k on-line prenasledovaniu neznamená to, že následky sú menej desivé alebo menej poškodzujúce. V skutočnosti s internetom pracujú milióny ľudí, takže škody môžu mať oveľa širší

[1] FBI Director Addresses Cyber Security Gathering, News, FBI, [cit. 2017-03-17] Dostupné na internete: <https://www.fbi.gov/news/stories>.

dopad a môžu byť trvalé. Záujem o tento fenomén však nastal aj vďaka prípadom obťažovania známych osobností, ale aj vďaka niektorým prípadom obťažovania a prenasledovania ktoré skončili vraždou obete.

Cyberstalking – nebezpečné prenasledovanie na internete

Trestnú činnosť, ktorá je páchaná pomocou informačných a komunikačných technológií a v kyberpriestore, už nemožno považovať za fenomén rýchlo sa rozvíjajúcej modernej doby. Kyberkriminalita sa stáva bežnou súčasťou trestno – právnej praxe a môžeme povedať, že jej rozsah a spôsoby páchania začínajú presahovať legislatívny rámec zainteresovaných právnych noriem a preto je nanajvýš potrebné na takúto situáciu reagovať dostatočnou reflexiou zo strany kompetentných orgánov.

Formy trestnej činnosti v kybernetickom prostredí nezasahujú výsostne kritickú infraštruktúru či veľké spoločnosti, stávajú sa každodennou realitou aj bežných občanov. V kyberpriestore sa pohybujeme čoraz častejšie a je preto len vyústením nášho konania vzrastajúci počet trestných činov, ktoré súvisia, respektíve sa odohrávajú vo virtuálnej realite.

Medzi ustálené formy páchania trestnej činnosti v kybernetickom prostredí patria najmä internetové podvody, kybernetické šikanovanie, poškodzovanie cudzích práv, ako aj porušovanie autorských práv na trestno – právnej úrovni. Avšak jedným z najnebezpečnejších a takisto veľmi rozšírených trestných činov je takzvaný „cyberstalking“, teda nebezpečné prenasledovanie na internete.

Ak pôjdeme pár rokov do minulosti zistíme že pojem cyberstalking bol použitý už v roku 1999. Deirmenjian[2] ho definoval ako stalking v kybernetickom priestore, teda prostredníctvom internetu. Sem patrí najmä zasielanie obťažujúcich e-mailov, negatívne správy samotnej obeti alebo o obeti pri chatovaní, nevyžiadané prezentácie o obeti na rôznych miestach a fórach na internete, vyhrážanie sa obeti prostredníctvom internetu. Vzhľadom na to, že sa konanie odohráva v prostredí internetu, tak páchateľ nemá problém s vyhľadaním informácií o svojej potencionálnej obeti. Pri virtuálnom cyberstalkingu sú na strane páchateľov väčšinou muži, pričom na strane obetí sa najčastejšie objavujú ženy. Takisto aj u cyberstalkingu platí, že pravdepodobnosť toho, že sa obeť s páchateľom pozná je vyššia. Internetové vzťahy, ktoré by prerástli do stalkingu sú veľmi vzácne. Na cyberstalkingu je pre páchateľov atraktívny fakt, že veľmi ľahko a bez veľkej námahy či nákladov je možné sústavne terorizovať obeť aj na veľkú vzdialenosť. Rovnako z dôvodu ľahkej prístupnosti je internet k dispozícii pre širokú škálu prenasledovateľov a mnohokrát sa stáva, že si páchateľ udržuje víziu, že jeho konanie je len ďalšia internetová hra, keďže sa všetko odohráva vo virtuálnom prostredí a bez osobného kontaktu s obeťou.

Pod čoraz viac frekventovaným pojmom „Cyberstalking“ môžeme rozumieť aj súbor správania sa jednej alebo viacerých osôb, ktoré používajú informačné a komunikačné technológie na pravidelne sa opakujúce sledovanie a obťažovanie inej osoby alebo skupiny osôb za účelom spôsobenia strachu a ohrozenia obťažovanej osoby za použitia vyhrážania, falošného obviňovania či iných podobných útokov[3]. Ide o také konanie páchateľa, ktoré priamo vplýva na osobu obete a vytvára objektívne porušenie práv a slobôd obete do takej miery, že to môže vzbudiť dôvodnú obavu o život, zdravie či majetok poškodeného.

Uvedené teoretické vymedzenie pojmu však nič nemení na skutočnosti že konanie musí spĺňať určité predpoklady respektíve prvky skutkovej podstaty, aby išlo o trestný čin nebezpečného prenasledovania. Medzi tieto prvky zaraďujeme intenzitu konania, dobu trvania a hlavne skutočnosť že prenasledovateľ koná proti vôli prenasledovanej osoby. Stalking realizovaný pomocou internetu alebo prostredníctvom iných informačno-komunikačných prostriedkov predstavuje obrovské

[2] DELRMENJLAN, John.: Stalking in Cyberspace [cit. 2017-03-10] Dostupné na internete: <http://jaapl.org/content/jaapl/27/3/407.full.pdf>.

[3] MUTAWA A. N. a kol.: Forensic investigation of cyberstalking cases using Behavioural Evidence Analysis, In: DFRWS 2016 Europe d Proceedings of the Third Annual DFRWS Europe, 2016, s. 97

množstvo možností. Čiže s rozvojom tohto média sa priamo úmerne rozširujú aj tieto možnosti. Samozrejme na druhej strane sa takto rozširujú aj možnosti prístupu páchateľa k obeti.

Právny poriadok Slovenskej republiky priamo reflektoval na uvedený negatívny fenomén novelou Trestného zákona, zákonom č. 262/2011 Z. z., z 13. júla 2011 ktorým sa mení a dopĺňa zákon č.301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia dopĺňajú niektoré zákony. Tento nadobudol účinnosť 1. septembra 2011 skutok bol zaradený pod skutkovú podstatu trestného činu podľa § 360a Trestného zákona ako Nebezpečné prenasledovanie.[4] V citácii Trestného zákona sa Nebezpečným prenasledovaním v základnej skutkovej podstate rozumie také konanie páchateľa, ktorý *„iného dlhodobo prenasleduje takým spôsobom, že to môže vzbudiť dôvodnú obavu o jeho život alebo zdravie, život alebo zdravie jemu blízkej osoby alebo podstatným spôsobom zhoršiť kvalitu jeho života, tým, že (a) sa vyhráža ublížením na zdraví alebo inou ujmou jemu alebo jemu blízkej osobe, (b) vyhľadáva jeho osobnú blízkosť alebo ho sleduje, (c) ho kontaktuje prostredníctvom tretej osoby alebo elektronickej komunikačnej služby, písomne alebo inak proti jeho vôli, (d) zneužije jeho osobné údaje na účel získania osobného alebo iného kontaktu, alebo (e) ho inak obmedzuje v jeho obvyklom spôsobe života.“* Už samotná skutková podstata tohto trestného činu predpokladá v jednom z písmen aj kontaktovanie obete prostredníctvom elektronickej komunikačnej služby, čo zahŕňa komplexné využitie informačných a komunikačných prostriedkov, možností kyberpriestoru, aplikácií internetových služieb a podobne. Cyberstalking je týmto spôsobom jednoznačne postihnuteľný v zmysle Trestného zákona.

V rámci skutkovej podstaty trestného činu Nebezpečného prenasledovania je dôležité poznamenať, že aj v základnej a aj v kvalifikovanej skutkovej podstate tohto trestného činu sa jedná o prečin, na ktorý je možné použiť takzvaný materiálny korektív v zmysle § 10 ods. 2 Trestného zákona[5], pričom je však nutné vždy hľadieť na komplexný obraz spáchaného prečinu, jeho dopad na poškodeného ako aj na jeho okolie a najmä na jeho kvalitu života, konkrétne akým spôsobom sa zmenila v súvislosti so spáchaným prečinom a či je prípustné použiť toto ustanovenie Trestného zákona. Nebezpečné prenasledovanie je legálne definovaný trestný čin, ktorého následok musí byť jednoznačne postihnuteľný.

V rámci celkovej skutkovej podstaty tohto trestného činu v objekte definujeme akúkoľvek fyzickú osobu, ochranu jej zdravia, života ako aj súkromia či iných majetkových práv či práv nemajetkovej podoby. Zadefinovanie objektu tohto trestného činu si vyžadovala nie len všeobecná policajná a právna prax, ale aj individuálne prípady, kedy páchateľ nemohol byť dostatočne postihnutý za svoje konanie, ktoré do kodifikácie tohto trestného činu mohlo byť subsumované napríklad len pod priestupok proti občianskemu spolunažívaniu podľa § 49 ods. 1 písm. d) zákona číslo 372/1990 Zb. o Priestupkoch v znení neskorších predpisov. V tejto súvislosti je však potrebné pripomenúť, že zo samotnej skutkovej podstaty tohto prečinu vyplýva, že chráni poškodeného pred intenzívnym, neustálym obťažovaním či prenasledovaním v takom rozsahu, že to priamo ohrozuje jeho psychickú a nezriedka aj fyzickú integritu a vo výnimočných prípadoch aj jeho život. Je teda na mieste určiť hranice, ktoré určia, kedy ide o konanie, ktoré nenapĺňa skutkovú podstatu tohto prečinu a konanie, ktoré priamo porušuje Trestný zákon, čo však vzhľadom na aplikačnú prax v tejto oblasti nie je jednoduché. Jednoznačne sa musí jednať o dlhodobé a intenzívne prejavy, ktoré však môžu mať základ v nenápadných prejavoch, ktoré postupne naberajú na intenzite. Táto hranica je prekročená vtedy, ak snaha páchateľa o získanie záujmu o obete pri každom čiastkovom útoku stroskotá a aj napriek tomu v tomto konaní pokračuje po dlhší čas, pričom je nutné túto dobu komparovať s intenzitou jednotlivého konania páchateľa, ktoré môže spočívať v nevyžiadaných správach prostredníctvom elektronickej či virtuálnej komunikácie, neustále obťažovanie pomocou hovorov na mobilný telefón alebo prenasledovanie na sociálnych sieťach v podobe posielania nevyžiadaných komentárov, správ, fotografií , videí a podobne. Časový horizont toho, kedy ide o nebezpečné prenasledovanie a kedy ešte nie, nie je možné jednoznačne určiť a závisí od

[4] Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

[5] Nejde o prečin, ak vzhľadom na spôsob vykonania činu a jeho následky, okolnosti, za ktorých bol čin spáchaný, mieru zavinenia a pohnútku páchateľa je jeho závažnosť nepatrná.

individuálneho prípadu. Je teda na zvážení orgánu činného v trestnom konaní, či sa jedná o tento prečin, pričom však treba objektívne zvážiť nielen okolnosti, ktoré sa už odohrali, ale aj všetky následky, ktoré môžu pokračovaním aktivity páchateľa nastať.

Objektívnou stránkou tohto trestného činu je také konanie páchateľa, ktorého následkom je porušenie trestným právom chránených záujmov, ktoré sú definované v objekte tohto prečinu. V užšej nadväznosti na cyberstalking môžeme hovoriť o konaní páchateľa v kybernetickom prostredí, pričom následok nastáva najčastejšie v prostredí reálnom, teda v porušení práv a slobôd poškodeného. Je dôležité v zmysle platnej legislatívy v rámci legálneho definovania súvisiacich pojmov hľadieť predovšetkým na kauzálny nexus[6] konania páchateľa a následku jeho konania, pretože je to hlavným predpokladom existencie porušenia platnej skutkovej podstaty prečinu Nebezpečného prenasledovania.

Pri pohľade na osobu páchateľa, teda na subjekt trestného činu, môžeme povedať, že subjektom tohto prečinu môže byť akákoľvek fyzická, príčetná osoba, ktorá dosiahla vek štrnásť rokov. Typológia jednotlivých páchateľov podľa teoretických predpokladov odbornej literatúry nie je dôležitá na posudzovanie trestnej zodpovednosti či nelegitimuje špeciálne či konkrétne subjekty tohto trestného činu, poukazuje len na širšiu definíciu cyberstalkingu a spôsoby jeho páchania.

V subjektívnej stránke tohto prečinu hovoríme o úmyselnom zavinení, nakoľko páchateľ koná v jednoznačnom úmysle prenasledovať poškodenú osobu, preto je vylúčené nedbanlivostné zavinenie. V procese prípadného dokazovania sa hľadí nie len na samotný úmysel páchateľa, ale aj na jeho motív či cieľ, ktorý chce páchaním tohto prečinu dosiahnuť. Najčastejšie vyskytujúcim sa úmyslom v tomto prípade je priamy úmysel, nakoľko páchateľ z povahy páchaného skutku chce takýmto spôsobom porušiť alebo ohroziť záujem chránený skutkovou podstatou tohto prečinu.

Cyberstalking je takým druhom trestnej činnosti, ktorá vážne zasahuje do práv a slobôd obetí a je potrebné neustále poukazovať na prípady páchania tohto prečinu a zároveň vytvárať také predpoklady a podmienky v Trestnom zákone a v trestno-právnej praxi, ktoré dokážu s týmto problémom účinne bojovať.

Typológia páchateľov

Zo skutkovej podstaty prečinu Nebezpečného prenasledovania vyplýva, že páchateľom tohto trestného činu sa môže stať ktorákoľvek fyzická osoba, pričom tento fakt ohraničuje len vek a príčetnosť páchateľa. V praxi však rozlišujeme niekoľko typov páchateľov tohto kriminálneho javu a samotný páchateľ je v kriminologickej rovine v prípade tohto trestného činu široko definovaný. Existuje množstvo typológií, no z hľadiska korelácie s nami definovaným pojmom cyberstalkingu je možné rozdeliť páchateľov na:[7]

1. **Rejected Stalker („odmietnutý stalker“)** – v tomto prípade hovoríme najmä o páchateľoch, ktorí prenasledujú a obťažujú svojich bývalých partnerov. V prevažnej odmietnutých väčšine stalkerov pozorujeme poruchu osobnosti, najmä v podobe chorobnej žiarlivosti.[8] Tento typ páchateľov sami seba vnímajú ako obete, svoje správanie zdôvodňujú ako reakciu na provokáciu alebo „nevhodné“ správanie obete. Vo väčšine prípadov ide o násilných páchateľov, ktorí k svojej žiarlivosti, chorobnej závislosti na obeti pridávajú aj prejavy fyzického či psychického násilia, ktoré je badateľné najmä pri prejavoch v kybernetickom prostredí. Takéto správanie je pri odmietnutých stalkeroch

[6] Kauzálny nexus – **v právnej teórii sa vzťah príčinnej súvislosti (kauzálny nexus) označuje priama väzba javov (objektívnych súvislostí), v rámci ktorého jeden jav (príčina) vyvoláva druhý jav (následok). O vzťah príčinnej súvislosti ide, ak je medzi nesprávnym úradným postupom a škodou vzťah príčiny a následku. Ak bola príčinou vzniku škody iná skutočnosť, zodpovednosť za škodu nevznikne. Otázka príčinnej súvislosti nie je otázkou právnou, ide o skutkovú otázku, ktorá môže byť riešená len v konkrétnych súvislostiach. Pri zisťovaní príčinnej súvislosti je treba škodu izolovať zo všeobecných súvislostí a skúmať, ktorá príčina ju vyvolala a je rozhodujúca iba vecná súvislosť príčiny a následku.**

[7] PATHÉ, M.: *Surviving stalking*, Cambridge, UK : Cambridge university press, 2002. s. 19

[8] MULLEN P. a kol.: Study of stalkers. In: Am J Psychiatry. 1999, s. 1246

podmienené nechceným ukončením vzťahu s inou osobou a stalker sa takýmto spôsobom hlavne zo začiatku snaží vzťah zachrániť, čo vedie až k snahám o udržanie kontaktu s obeťou za každú cenu. Špecifikom takéhoto páchateľa je jeho vysoký emočný prejav, výčitky, vyhrážanie a podobne.

2. **Intimacy seeking stalker („uctievač")** – jedná sa o páchateľa, ktorý sa snaží za každú cenu s obeťou nadviazať intímny vzťah. Idealizuje obeť ako ideálneho partnera, pričom s obeťou pred tým neudržoval alebo neudržuje žiadny blízky vzťah. V mnohých prípadoch ide o obeť, ktorá je so stalkerom v pracovnom vzťahu, sú kamaráti alebo známy. Nezriedka však môže ísť aj o celebritu alebo inú známu osobnosť. Osoba páchateľa trpí často deziluzívnou poruchu, ktorá je charakteristická nadhodnotenými predstavami a fanatickou posadnutosťou.[9] Stalker používa svoju fantáziu k presvedčovaniu seba samého o láske alebo náklonnosti zo strany obete a túto premisu sa snaží vsugerovať aj svojmu objektu. Odmietanie si nepripúšťa a vysvetľuje si ho inak alebo ho zľahčuje. Prejav takéhoto stalkingu je miernejší a má skôr neagresívny charakter, je však o to intenzívnejší. V kybernetickom prostredí pôjde najmä o páchateľa, ktorý obeti posiela správy s intímnym obsahom, vyznaním lásky a priazne, komentovaním aktivity obete a podobne. Pri ráznych odmietnutiach zo strany obete často prichádza k výčitkám, urážaniu a rôznym formám emočných prejavov, zahŕňajúcu odvolávanie sa na „osudový" vzťah medzi páchateľom a poškodeným.

3. **Incompetent suitor („neobratný nápadník")** – ide o veľmi podobný typ stalkera ako v prípade „uctievača". Rozdiel je však v skutočnosti, že neobratní nápadníci nie sú v skutočnosti do svojej obete zamilovaní, sú motivovaní túžbou získať nad obeťou určitú formu kontroly.[10] Nie markantným znakom tohto druhu stalkera je jeho časté „striedanie obetí", ktoré spočíva v tom, že ak páchateľ neuspeje u obeti jednej, veľmi ľahko sa preorientuje na obeť druhú. Ide zväčša o introvertných jedincov bez širšieho sociálneho života, nevedia riadne a správne naviazať vzťah či kontakt s ostatnými ľuďmi a v medziľudských vzťahoch sú plachí. Svojou aktivitou sledujú svoje vlastné záujmy a nemotivujú ich emócie. Páchaním takéhoto typu cyberstalkingu sa vyrovnávajú s vlastnými problémami v emočnej a intímnej oblasti a so sociálnou vylúčenosťou.

4. **Resentful stalker („pomstychtivý stalker")** – motív pomsty v tomto prípade vytvára špecifický druh páchateľa, ktorý nemá záujem o obeť samotnú, ale skôr o naplnenie pomsty voči obeti, alebo voči inej, tretej osobe, pričom obeť v oboch prípadoch nie je cieľom, ale iba prostriedkom, avšak vo väčšine prípadov je obeť tým, kto konaním páchateľa najviac trpí. Pomstychtivému stalkerovi ide o pomstu, ktorá vychádza z cieľa zničiť život obete vo všetkých sférach, čo vytvára predpoklad veľmi nebezpečného druhu páchateľov, ktorí sa snažia svoj osobný neúspech alebo krivdy z minulosti riešiť cez celkom nezainteresovaného človeka, ktorý môže mať s podstatou veci len pramálo spoločné (napríklad osoba na tej istej pracovnej pozícii, akú mal pred tým stalker alebo osoba, ktorá vykonáva povolanie, s ktorým má stalker negatívne skúsenosti a podobne). Kybernetický priestor takýmto páchateľom poskytuje neobmedzené možnosti, hlavne v súvislosti s používaním sociálnych sietí, na ktorých môžu napríklad posielať nevhodné, upravené fotografie obete verejne alebo rodinným príslušníkom poškodeného, môžu sa verejne vyhrážať, urážať alebo inak ponižovať svoju obeť a podobne. Častokrát ide o celkom náhodne vybranú obeť, ktorá príde stalkerovi tak povedané „do rany", nakoľko tento hľadá vinníka za všetky svoje životné, pracovné či sociálne problémy.

[9] MULLEN P. a kol.: Study of stalkers. In: Am J Psychiatry. 1999, s. 1248

[10] BARTOŇEK J. Stalking a kyberstalking jako sociálně patologické fenomény, Diplomová práca, 2011, Olomouc: Univerzita Palackého.

5. **Predatory stalker („sexuálny stalker“)** – v tejto rovine ide o menej výrazné, no o to nebezpečnejšie prejavy, ktoré sú motivované najmä sexuálne a páchané vo väčšine prípadov sexuálnymi deviantami. Cieľom týchto stalkerov je sexuálny vzťah, respektíve sexuálny styk s obeťou aj proti jej vôli. V kyberpriestore je páchanie takéhoto druhu stalkingu umocnené možnosťami, ktoré ponúka. Páchateľ môže vo virtuálnom prostredí zistiť o svojej obeti veľmi veľa informácií, počnúc od dátumu narodenia, cez miesto bydliska až po obľúbené miesta, ktoré pravidelne navštevuje. Následne po kompletizácii informácií pristupuje k samotnému naplneniu svojej motivácie a na obeť útočí už v reálnom svete. Stalking tu zohráva významnú rolu, nakoľko bez procesov tohto protiprávneho konania by nemohlo dôjsť k naplneniu cieľa páchateľa.

Jednotlivé typy páchateľov poukazujú na spôsoby, akým je možné nazerať na problematiku stalkingu a cyberstalkingu a taktiež aj na metódy jednotlivých typov páchateľov pri nadviazaní kontaktu so svojimi obeťami, trestno-právnych prejavoch a motivácii stalkerov. Dôležitosť definície páchateľa je v tomto prípade bezprecedentná, pretože jej účelom nie je len teoretické rozčlenenie, ale aj praktické použitie pri odhaľovaní páchateľov takejto trestnej činnosti a následného vyšetrovania orgánmi činnými v trestnom konaní.

Spôsoby páchania cyberstalkingu a jeho obete

Kybernetický priestor so všetkými svojimi aplikačnými časťami poskytuje pre cyberstalking ideálne prostredie, kombinujúc vysokú mieru latencie a bezhraničné možnosti, pričom s vývojom moderných technológií hlavne v rovine komunikácie vrastá aj počet spôsobov, ako páchať tento druh protiprávneho správania.

Stalking všeobecne prebieha v niekoľkých fázach, z ktorých možno vyvodiť aj spôsoby, akým je konkrétne cyberstalking páchaný:[11]

1. **Fáza nadväzovania kontaktu** – je to počiatočná fáza cyberstalkingu a stalkingu všeobecne. Páchateľ sa snaží nadviazať kontakt so svojou obeťou, ktorú si pred tým vyhliadol, resp. vie, na koho chce takýmto spôsobom pôsobiť. Charakteristické v páchaní cyberstalkingu je, že páchateľ si najprv „zozbiera“ dáta o obeti, aby mal prehľad, na akých sociálnych sieťach sa pohybuje, aké sú jej obľúbené webové stránky, v akom čase najčastejšie vstupuje do virtuálneho sveta, ale aj o tom, kto sú jej blízki priatelia, rodina, akú školu navštevuje, kam chodí do práce, kde býva, aké má telefónne číslo či e-mailový kontakt a podobne. Pri cyberstalkingu platí, že dôsledné oboznámenie sa s obeťou robí páchateľovo konanie efektívnejšie, avšak zabezpečuje kompetentným orgánom dobrý obraz o jeho aktivitách. Následne prichádzajú prvé pokusy o kontakt s obeťou pomocou správ alebo telefonátov. V kybernetickom prostredí je táto fáza veľmi jednoduchá a krátka, pričom stalker môže mať o obeti veľké množstvo informácií, ktoré slúžia páchateľovi na dokonalý prehľad o živote a návykoch obete.

2. **Fáza zbližovania** – ide o dlhodobý proces vytvárania fiktívneho vzťahu páchateľa a obete, pretože vo väčšej miere obeť nemá záujem o vytvorenie vzťahu s páchateľom alebo ak tento vzťah pred tým existoval, obeť v ňom nechce pokračovať. Vo virtuálnom prostredí sa jedná väčšinou o aktívne využívanie nástrojov tohto prostredia. Na sociálnych sieťach ide najmä o zasielanie a zdieľanie nevhodného multimediálneho obsahu (fotky intímnych partií zasielané obeti, koláže fotografií, kde sú vyobrazená obeť a páchateľ a pod.), komentovanie multimediálneho obsahu obete (komentovanie fotografií, videí, statusov na sociálnych sieťach a podobne) alebo neustále obťažovanie obete pomocou súkromných správ. V prvom rade si je treba uvedomiť, že páchateľom môže byť len taká osoba, ktorá proti vôli obete túto obťažuje a prenasleduje doslova na každom kroku. Teda nie každá väčšia frekvencia správ či multimediálneho obsahu je cyberstalkingom, nakoľko existujú osoby (známe osobnosti, celebrity a pod.), ktoré musia zniesť určitú mieru takéhoto

[11] IZÁKOVÁ Ľ. a kol.:Stalking a jeho forenzno-psychiatrické posudzovanie, In: Psychiatria pre prax, 2015, s. 10

zaťaženia, pričom však netreba opomenúť situácie, keď je táto hranica prekročená. Cyberstalking sa môže v tejto fáze presunúť aj do reálneho života, a to napríklad sledovaním obete a zasielaním správ či fotografií o tom, čo robí a kde sa nachádza bez toho, aby obeť vedela, že sa pri nej alebo v jej blízkosti nachádzal páchateľ. Stalker takisto môže využiť aj tretie osoby, ktoré zainteresuje do svojho konania a od ktorých získava ďalšie informácie, ktoré môže využiť vo svoj prospech. V tejto fáze chce páchateľ dosiahnuť taký nátlak na obeť, ktorá by sa mala podľa jeho domnienok podvoliť a pochopiť, že nemôže ujsť, resp. že stalker je ten jediný, ktorý ju dokáže od takého konania uchrániť.

3. **Fáza nátlaku** – v tomto štádiu stalkingu, resp. cyberstalkingu páchateľ vyvíja čoraz viac psychický tlak na osobu obete, častokrát preto, lebo mu dochádza, že svojim konaním nedosahuje požadovaný výsledok. Takisto môže byť spôsobená aj rastúcim záujmom o obeť a „nedočkavosťou“ a prílišnou horlivosťou. Medzi druhou a treťou fázou stalkingu nie je definovaná časová os, nakoľko to záleží od každého individuálneho prípadu. Takýto tlak môže mať podobu vyhrážania, ohovárania, verejného ponižovania v podobe zverejňovania súkromného multimediálneho obsahu obete a podobne. Stalking sa v tejto fáze stupňuje a práve tu najčastejšie obeť podáva oznámenie na polícii. Zo strany obete je dôležité, aby si riadne uchovala všetky spôsoby, akými stalker na ňu útočil, či už v podobe uloženej komunikácie alebo iných dát, ktoré dokáže ihneď sprístupniť kompetentným orgánom.

4. **Fáza fyzického kontaktu** – tu prichádza v prípade cyberstalkingu k prepojeniu virtuálneho a reálneho sveta, pričom ide o najnebezpečnejšiu fázu stalkingu, pričom nie každý útočník sa do tejto fázy dostane, pretože to záleží hlavne na sledovanom cieli páchateľa. Táto fáza zahŕňa fyzický kontakt páchateľa s obeťou, ktorý môže začať len nie závažnými prejavmi, napríklad klopaním na dvere, sledovanie z viditeľnej vzdialenosti, pričom po osmelení sa páchateľa môže dôjsť aj k závažným prejavom, a to predovšetkým k fyzickým napadnutiam, sexuálnemu obťažovaniu a podobne. Nie je vylúčené ani také napadnutie, ktoré môže skončiť smrťou obete.

Pri fázach stalkingu, respektíve cyberstalkingu nemožno hovoriť o presnom časovom rámci, nakoľko takéto prenasledovanie môže trvať týždeň ale aj roky. Trestnoprávna zodpovednosť a závažnosť sa následne hodnotí podľa intenzity čiastkových útokov, spôsobe spáchania ako aj podľa osoby páchateľa a obete v ich vzájomných koreláciách.

V súvislosti so samotnými obeťami tohto trestného činu je možné rozdeliť obete do niekoľkých skupín, nakoľko ich skladba je široká, pričom však nie je možné striktne subsumovať jednotlivé obete len do jednej z kategórií:[12]

- **Cyberstalking páchaný na ženách** – ženy sú najčastejšími obeťami cyberstalkingu, nakoľko ide o osoby, ktoré majú zo sociálneho ale i kriminologického hľadiska zníženú schopnosť ochrany pred takýmto konaním. Takisto je však nutné pripomenúť, že stalkerom je vo väčšej miere muž.
- **Cyberstalking páchaný na bývalých partneroch** – veľmi rozšírený typ obete, pričom v tomto prípade ide o neustále prenasledovanie bývalého partnera a zrkadlí vyššie spomínaného odmietnutého stalkera. Cieľom páchateľa v tomto prípade je vyvolať v obeti akúsi potrebu prítomnosti stalkera a vytvára iluzórny predpoklad nenahraditeľnosti.
- **Cyberstalking páchaný na verejne známych osobách** – obete tohto druhu cyberstalkingu sú verejne známe osoby, herci, speváci, ale i politici, známi podnikatelia a podobne. Stalker v tomto prípade vytvára fiktívnu skutočnosť v podobe určitého vzťahu s obeťou, presviedča najmä seba a svoje okolie o neexistujúcich faktoch aj napriek tomu, že obeť a páchateľ sa vo väčšine prípadov nepoznajú a nikdy sa nevideli. V tomto prípade obeť veľmi rýchlo

[12] ŠALMÍK M.: *Kriminalita na sociálnych sieťach*, 2014, Akadémia PZ v Bratislave, s. 62

dokáže stalking zastaviť, napríklad prerušením kontaktu so stalkerom alebo právnymi nástrojmi.

- **Korporátny cyberstalking** – „obeťou“ sú v tomto prípade osoby, ktoré sú atakované zo strany spoločností alebo ich zástupcov, ktorí im chcú vnútiť určitý produkt alebo službu. Ide o veľmi špecifický, no nie zanedbateľný cyberstalking a jeho trestno – právny postih je veľmi problematický, no môže osobu obete ovplyvňovať nezanedbateľným spôsobom.

Spôsoby páchania cyberstalkingu nie sú presne určené a definované v teórii ani praxi, nakoľko rozmanitosť nástrojov kyberpriestoru a osobností páchateľov vytvára nespočetné množstvo možností, ako obťažovať a prenasledovať obete tohto protiprávneho činu. Je však na kompetentných orgánoch, aby stav a štruktúru tohto trestného činu pozorovali a v prípade potreby bezodkladne reagovali na nové formy, ktoré môže priniesť vývoj moderných technológií.

Kazuistika[13]

V auguste 2016 poslal Obvodný súd pre južný okres štátu Florida v Spojených štátoch amerických[14] Kassandru Cruz do väzenia na 22 mesiacov za cyberstalking, ktorý páchala na 18 ročnej študentke z Kalifornie prostredníctvom Facebooku a Instagramu. Študentka nemohla uniknúť prívalu nevhodných textov, telefonických hovorov a správ na sociálnych sieťach od tajomného jedinca, s ktorým nemala žiadny predchádzajúci vzťah. Obťažovanie a prenasledovanie neskončilo až do doby, kým nezasiahla FBI a neodhalila páchateľa a spôsob spáchania tohto skutku. Na obeť bol vyvíjaný vysoký nátlak, bola doslova terorizovaná zo strany páchateľa pričom obeť ani netušila, kto je páchateľom tohto konania. Neustále zastrašovanie a obťažovanie ovplyvnilo život obete do takej miery, že sa dostala do bodu, v ktorom sa s ťažkosťami mohla sústrediť na prácu v zamestnaní a pomýšľala na samovraždu.

Páchateľ, ktorým bola Kassandra Cruz, bola študentkou práva na Univerzite na Floride, kde dokončila svoje štúdium diplomom z práva, pričom počas učenia strávila nespočetný počet hodín na internete, kde narazila na porno stránku, na ktorej vystupovala obeť ako porno herečka a takýmto spôsobom sa páchateľka začala na obeť fixovať. Obeť následne vyhľadala cez sociálne siete a začala ju prenasledovať.

Obeťou bola 18 ročná študentka strednej školy, ktorá si v tej dobe hľadala spôsob, ako sa uplatniť v živote a zarobiť rýchlo peniaze. Urobila zlé životné rozhodnutie a vyskúšala pornografiu, pričom však táto skutočnosť mala zostať skrytá pred jej rodinou, priateľmi a budúcimi zamestnávateľmi. Neuvedomila si, že sa jej minulosť môže tak rýchlo vrátiť.

Kassandra Cruz si založila účet na dvoch sociálnych sieťach pod menom Giovanni, ktorý mal reprezentovať člena Amerického vojenského námorníctva a následne odoslal žiadosti o priateľstvo obeti. Bývalá porno herečka, teraz už dospelá žena, požiadavku prijala a Giovanni začal komentovať a „like-ovať“ každú fotografiu obete, každý jej status a podobne. V septembri 2015 si obeť začala všímať, že niečo nie je v poriadku, nakoľko Giovanni začal sledovať aj jej priateľov. Obeť falošný profil Kassandry Cruzovej zablokovala, čo však Kassandru Cruzovú nahnevalo do takej miery, že začala obeť obťažovať hrozbami násilia, ktoré boli zamerané aj na jej priateľov a rodinu. Súčasťou taktiky páchateľa bolo vydieranie obete a to takým spôsobom, že páchateľ chcel odhaliť tajomstvo, o ktorom nemal nikto vedieť, avšak ak obeť zaplatí 100 000 amerických dolárov, nikto sa nič nedozvie.

Intenzita útoku páchateľa v podobe neustáleho posielanie e-mailov a správ si vybrala svoju daň na osobnom živote obete a jej profesijnej kariére. Od začiatku roka 2016 do konca apríla 2016 prijala obeť viac ako 900 telefonických hovorov a textových správ na svoj mobilný telefón. Približne rovnaké množstvo hovorov bolo vykonaných aj na domáci a pracovný telefón obete. Kassandra Cruzová mala mnoho falošných účtov na sociálnych sieťach a preto bolo ťažké sledovať všetky zdroje

[13] Woman Sentenced for Harassing Victim on Social Media, News, FBI, [cit. 2017-03-13] Dostupné na internete: <https://www.fbi.gov/news/stories/woman-sentenced-for-cyberstalking>

[14] Obvodný súd pre Južný okres štátu Florida [cit. 2017-03-13] Dostupné na internete: < www.flsd.uscourts.gov>

hrozieb a prenasledovania. Obeť vždy nový účet Kassandry Cruzovej zablokovala, no nakoniec kompetentné orgány páchateľa odhalili a usvedčili na základe dôkazov, ktoré zaistili z e-mailov, telefonátov a správ.

Zlom vo vyšetrovaní nastal v máji 2016, keď FBI vylákalo Kassandru Cruzovú do videohovoru s obeťou, kde Kassandra Cruzová vydierala obeť a žiadala zaplatenie 100 000 amerických dolárov. Následne bola Kassandra Cruzová zatknutá a odsúdená americkým okresným sudcom Fredericom A. Morenom na 22 mesiacov väzenia, potom majú nasledovať tri roky kontrolného dohľadu.

Aj po tom, ako bol vynesený rozsudok a Kassandra Cruzová bola deportovaná do väzenia, stále chcela hovoriť s obeťou. Kassandra Cruzová bola tak posadnutá, že zabudla na dôsledky svojho činu.

Záver

Vzhľadom na to, že ide o pomerne novú a veľmi citlivo vnímanú formu, nebezpečného prenasledovania na internete je potrebné venovať pozornosť aj psychiatrickej literatúre a príslušným štúdiám, ktoré sa zaoberajú prípadmi nebezpečného prenasledovania vo virtuálnom prostredí. Mnohým prípadom nebezpečného prenasledovania bolo pravdepodobne možné zabrániť a to rýchlou reakciou zo strany orgánov činných v trestnom konaní. Z toho dôvodu je veľmi dôležité, aby existoval určitý postup (manuál) ktorý by určoval akým spôsobom je možné efektívne riešiť problematiku nebezpečného prenasledovania. Preto je nevyhnutné realizovať rôzne výskumy, ktoré budú mať za cieľ spoznanie podstaty cyberstalkingu, jeho príčin, analýzu osobnosti páchateľov a ich obetí a možností psychologickej alebo policajnej intervencie. Pre trestné konanie je veľmi dôležitý aj psychologický profil cyberstalkera. Všetky tieto poznatky sú nevyhnutné pre ďalšiu prácu orgánov činných v trestnom konaní. Lebo len porozumenie samotnej podstate cyberstalkingu je jediným predpokladom pre znižovanie jeho výskytu v našej spoločnosti.

A čo robiť ak ste boli „on-line“ prenasledovaný ?

- vyslať jasný signál k osobe, ktorá používa pri komunikácii neslušné, urážlivé alebo osobné invektívy, že Vás musí prestať kontaktovať. Potom s touto osobou nesmiete v akejkoľvek forme komunikovať,
- porozprávať ostatným ľuďom, čo sa deje, a upozorniť ich na to aby neposkytovali žiadne informácie o Vašej osobe,
- zmeňte si svoju e-mailovú adresu, na takú, ktorú nie je možné ľahko identifikovať, a poskytujte ju len osobám ktorým dôverujete,
- všetku komunikáciu s obťažovateľom zálohujte a komunikáciu si vytlačte a uložte ju mimo počítača,
- zabezpečte blokovanie alebo filtrovanie všetkých správ,
- podajte sťažnosť u Vášho poskytovateľa internetových služieb (providera) alebo správcu on-line komunity,
- ak si naozaj myslíte, že by ste mohli byť v nebezpečenstve fyzickej ujmy, obráťte sa na Policajný zbor,
- v prípade obťažovania mimo internetu majte všetku komunikáciu archivovanú na inom počítači, ktorý nie je on-line, tieto podklady môžu byť použité ako dôkaz, v prípade súdneho konania,
- uchovávajte si doklady o prípadnom kontakte s poskytovateľom internetových služieb alebo Policajným zborom a to nielen na počítači.

Rovnako ako v každej inej oblasti života je dôležité uvedomiť si, že prevencia je najúčinnejšia obrana aj proti cyberstalkingu. Limitovanie zverejňovaných informácií o sebe na sociálnych sieťach

a najmä premyslené zvažovanie, komu takéto informácie sprístupniť, môže často výrazne zabrániť cyberstalkingu.

Zoznam bibliografických odkazov:

BARTOŇEK J. *Stalking a kyberstalking jako sociálně patologické fenomény*, Diplomová práca, 2011, Olomouc: Univerzita Palackého, 92 s.

IZÁKOVÁ Ľ. a kol. Stalking a jeho forenzno-psychiatrické posudzovanie, In: Psychiatria pre prax, 2015, s. 10 - 12

IZÁKOVÁ,Ľ., ANDRE,I., GRONSKÝ,M.: Forenzné psychiatricko-psychologické hľadisko stalkingu, In: Aktuálne otázky trestného práva v teórii a praxi. Interdisciplinárna celoštátna

vedecká konferencia s medzinárodnou účasťou. Katedra trestného práva Akadémia Policajného zboru v Bratislave. 2015

MUTAWA A. N. a kol., Forensic investigation of cyberstalking cases using Behavioural Evidence Analysis, In: DFRWS 2016 Europe d Proceedings of the Third Annual DFRWS Europe, 2016, s. 96 – 103

MULLEN P. a kol. Study of stalkers. In: Am J Psychiatry. 1999, s. 1244-1249

PATHÉ, M. *Surviving stalking*. Cambridge, UK : Cambridge university press, 2002. 163 s

ŠALMÍK M., *Kriminalita na sociálnych sieťach***,** Diplomová práca, 2014, Akadémia PZ v Bratislave, 90 s.

DELRMENJLAN, John.: Stalking in Cyberspace [cit. 2017-03-10] Dostupné na internete: <http://jaapl.org/content/jaapl/27/3/407.full.pdf>

FBI Director Addresses Cyber Security Gathering, News, FBI, [cit. 2017-03-17] Dostupné na internete: <https://www.fbi.gov/news/stories

Woman Sentenced for Harassing Victim on Social Media, News, FBI, [cit. 2017-03-13] Dostupné na internete: <https://www.fbi.gov/news/stories/woman-sentenced-for-cyberstalking>

Obvodný súd pre Južný okres štátu Florida [cit. 2017-03-13] Dostupné na internete:

<www.flsd.uscourts.gov>

Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

Kontaktné údaje autorov

Doc. JUDr. Lucia Kurilovská, PhD.
Právnická fakulta
Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky,
Univerzita Komenského v Bratislave,
Šafárikovo nám. č.6, 810 00 Bratislava,
Slovenská republika,
lucia.kurilovska@flaw.uniba.sk

plk. Ing. Stanislav ŠIŠULÁK, PhD.
Katedra kriminalistiky a forenzných vied
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Sklabinská 1 835 17 Bratislava
Slovenská republika
stanislav.sisulak@minv.sk

ZMENY V TRESTNOM ZÁKONE USKUTOČNENÉ ZÁKONOM Č. 316/2016 Z. Z.

doc. JUDr. Darina MAŠĽANYOVÁ, CSc.
JUDr. Štefan ZEMAN, PhD.
Katedra trestného práva a kriminológie
Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave

Anotácia: *Autori v príspevku analyzujú nepriamu novelu Trestného zákona realizovanú Zákonom č. 316/2016 Z. z. o uznávaní a výkone majetkového rozhodnutia vydaného v trestnom konaní v Európskej únii a o zmene a doplnení niektorých zákonov z 25. októbra 2016, vyhláseného dňa 29. novembra 2016.*
Kľúčové slová: *Trestné činy extrémizmu, Chránená osoba, Manipulácia s trhom, Založenie, podpora a propagácia hnutia smerujúceho k potlačeniu základných práv a slobôd, Prejav sympatie k hnutiu smerujúcemu k potlačeniu základných práv a slobôd, Popieranie a schvaľovanie holokaustu, zločinov politických režimov a zločinov proti ľudskosti, Apartheid a diskriminácia skupiny osôb*

Annotation: *The authors in this contribution analyse the indirect amendment of the Criminal Code that was realized by the Act no. 316/2016 Coll. on the recognition and enforcement of property decision rendered in criminal proceedings throughout the European Union, which is amending and supplementing certain acts, and which has been adopted at 25-th October 2016 and enacted at 29-th November 2016.*
Keywords: *Criminal offences of extremism, Protected person, Market manipulation, Establishing, supporting and promoting group aimed at suppression of fundamental rights and freedoms, Expression of sympathy for group aimed at suppression of fundamental rights and freedoms, Denial and approval of Holocaust, criminal offences of political regimes and criminal offences against humanity, Apartheid and discrimination against a group of persons*

Úvod

Dňa 1. I. 2017 nadobudol účinnosť zákon č. 316/2016 Z. z., ktorým sa okrem iných zákonov novelizuje Trestný zákon, Trestný poriadok, zákon o európskom zatýkacom rozkaze, zákon o zastúpení Slovenskej republiky v Eurojuste a zákon o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

1. Zmeny vo všeobecnej časti Trestného zákona

Článkom II. zákona č. 316/2016 Z. z. o uznávaní a výkone majetkového rozhodnutia vydaného v trestnom konaní v Európskej únii a o zmene a doplnení niektorých zákonov, sa do § 58 ods. 2 TZ, ktorý upravuje trest prepadnutia majetku, doplnili kvalifikované skutkové podstaty trestného činu nepovolenej prevádzky lotérií a iných podobných hier. Došlo tak k rozšíreniu taxatívneho výpočtu trestných činov, za ktoré súd bez podmienok uvedených v odseku jedna uloží trest prepadnutia majetku v prípade, že páchateľ nadobudol majetok aspoň v značnom rozsahu trestnou činnosťou alebo z príjmov pochádzajúcich z trestnej činnosti. Ide tu o prísnejší postih uvedeného konania. Zámer zákonodarcu tu korešponduje so zámerom vyjadreným v paralelne prebiehajúcej novelizácii zákona o hazardných hrách. Postih nelegálneho prevádzkovania hazardných hier sa sprísňuje súčasne aj rozšírením trestných činov právnických osôb.[1]

Zmeny sa dotkli aj taxatívneho výpočtu trestných činov XII. hlavy osobitnej časti Trestného zákona, na ktoré sa nevzťahuje nepremlčateľnosť trestného stíhania. Táto úprava, realizovaná v § 88 TZ, bola podmienená zmenami formulácií extrémistických trestných činov, ktorými sú založenie, podpora a propagácia hnutia smerujúceho k potlačeniu základných práv a slobôd podľa § 421, prejav sympatie k hnutiu smerujúcemu k potlačeniu základných práv a slobôd podľa § 422 a popieranie a schvaľovanie holokaustu, zločinov politických režimov a zločinov proti ľudskosti podľa § 422d. Do uvedeného ustanovenia boli doplnené aj trestné činy výroby extrémistických materiálov podľa § 422a, rozširovania extrémistických materiálov podľa § 422b a prechovávania extrémistických materiálov podľa § 422c. Táto trojica trestných činov sa stala súčasťou Trestného zákona dňom 1.

[1] Dôvodová správa k zák. č. 316/2016 Z. z. tlac_0174. B. Osobitná časť. K čl. II. K bodu 1. s. 17

IX. 2009, kedy nadobudol účinnosť zák. č. 257/2009 Z. z., ktorý predstavoval priamu novelu Trestného zákona. Chybou zákonodarcu sa spomínané trestné činy v tom čase nedostali do taxatívneho výpočtu uvedeného v § 88 TZ a v dôsledku doslovnej interpretácie tohto ustanovenia by mali byť nepremlčateľnými spolu s ostatnými trestnými činmi uvedenými v XII. hlave osobitnej časti TZ.

Pokiaľ ide o ustanovenie § 422d, toto prešlo tiež zaujímavým vývojom. Predchádzajúci Trestný zákon č. 140/1961 Zb. v znení neskorších predpisov do 8. XI. 2001 neobsahoval ustanovenie, ktoré by v SR umožňovalo efektívne sankcionovať hlásateľov tzv. osvienčimskej lži. Doplnenie skutkovej podstaty trestného činu podpory a propagácie hnutí smerujúcich k potlačeniu práv a slobôd občanov, v zmysle zák. č. 485/2001 Z. z. umožnilo postihovať nielen verejné prejavy sympatií k fašizmu a iným hnutiam preukázateľne smerujúcim k potlačeniu práv a slobôd občanov, ale aj za konanie, ktoré hrôzy fašizmu a ostatných totalitárnych hnutí otvorene a verejne spochybňuje, popiera, schvaľuje alebo sa snaží ospravedlniť. Rozšírenie § 261 v uvedenom zmysle nadobudlo účinnosť k 1. I. 2002. Jeho dôvodom bola skutočnosť, že približne od polovice 50-tych rokov sa objavili pokusy reinterpretovať a bagatelizovať zločiny proti ľudskosti, ku ktorým došlo počas II. svetovej vojny. Rozmach spochybňovania holokaustu (tzv. osvienčimská lož) viedol vo viacerých štátoch západnej Európy k prijatiu osobitného právneho postihu takejto činnosti. Len v priebehu 90-tych rokov bola v tomto smere novelizovaná trestnoprávna legislatíva napr. v Belgicku, Francúzsku, Luxembursku, Nemecku, Rakúsku, Španielsku a Švajčiarsku.[2]

V rekodifikovanom Trestnom zákone bol uvedený trestný postih zakomponovaný v druhom odseku § 422 ako základná skutková podstata trestného činu podpory a propagácie skupín smerujúcich k potlačeniu základných práv a slobôd v nasledujúcom znení: *„Rovnako ako v odseku 1 sa potrestá, kto verejne popiera, spochybňuje, schvaľuje alebo sa snaží ospravedlniť holokaust.“*. Táto úprava bola účinná do 31. VIII. 2009, kedy zákon č. 257/2009 Z. z. zmenil základnú skutkovú podstatu § 422 ods. 2 na nasledovné znenie: „Rovnako ako v odseku 1 sa potrestá, kto pri čine uvedenom v odseku 1 používa pozmenené zástavy, odznaky, rovnošaty alebo heslá, ktoré vyvolávajú zdanie pravých.“. Uvedené znenie nadobudlo účinnosť 1. IX. 2009 spoločne so spomínanou trojicou trestných činov výroby, rozširovania a prechovávania extrémistických materiálov podľa § 422a – 422c.

Presne po dvoch rokoch právneho vákua týkajúceho sa uvedeného trestného postihu, t.j. od 1. IX. 2011 nadobudlo účinnosť podľa zákonodarcu „nové“ ustanovenie uvedené v *§422d* bez zákonného pomenovania v znení: *„Kto verejne popiera, spochybňuje, schvaľuje alebo sa snaží ospravedlniť holokaust, zločiny režimu založeného na fašistickej ideológii, zločiny režimu založeného na komunistickej ideológii alebo zločiny iného podobného hnutia, ktoré násilím, hrozbou násilia alebo hrozbou inej ťažkej ujmy smeruje k potlačeniu základných práv a slobôd osôb, potrestá sa odňatím slobody na šesť mesiacov až tri roky.“*. Táto zmena bola realizovaná Čl. II zákona č. 262/2011 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zák. č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony. Zákonom č. 204/2013 Z. z. sa *§ 422d* konečne doplnil aj nadpisom, ktorý znel: *„Popieranie a schvaľovanie holokaustu a zločinov politických režimov"*.

Po krátkom historickom exkurze peripetiami právnej úpravy v naznačenej oblasti sa vrátime k meritu veci, t. j. zákonu č. 316/2016 Z. z. V § 91 sa stretávame s identickou úpravou ako v § 88 s tým, že je tu opäť uvedený taxatívny výpočet trestných činov XII. hlavy osobitnej časti TZ, ktorých výkon uloženého trestu nie je nepremlčateľný. V § 120 ods. 2 je premietnutá rovnaká úprava vo vzťahu k výkonu trestu uloženému mladistvému.

V piatej hlave všeobecnej časti Trestného zákona venovanej „Výkladu pojmov“ sa v prvom diele označenom „Všeobecné pojmy“ stretneme s viacerými zmenami týkajúcimi sa ustanovenia § 130. Tu zasahuje novela odsek 7, v ktorom je definovaný extrémistický materiál, a to tým spôsobom, že do písmen a) a b) sa vsunuli slovné spojenia *„alebo v minulosti smerovali“*, čím sa pojem

[2] Mašľanyová, D. a kol.: Trestné právo hmotné, osobitná časť. II. diel. Druhé, doplnené a prepracované vydanie. Bratislava 2002. Akadémia Policajného zboru v Bratislave, s. 99. ISBN 80-8054-225-2

extrémistického materiálu rozširuje nad rámec vyhotovovania materiálov súčasných extrémistických skupín a hnutí, ale i tých, čo pôsobili v minulosti.

Z definície extrémistického materiálu podľa § 130 ods. 7 písm. d) a e) sa z dôvodu prehľadnosti vypúšťajú odkazy na medzinárodné zmluvy ich nahradením na všeobecný odkaz na kategóriu trestných činov vymedzených ich objektom, pričom pre zjednodušenie sa pôvodné definičné ustanovenia v písmenách d) a e) zlučujú do jedného ustanovenia v novom znení písmena d).[3]

V § 130 ods. 8, na rozdiel od úpravy účinnej do 31. XII. 2016, došlo k negatívnemu vymedzeniu pojmu extrémistický materiál. Kým pri pozitívnom vymedzení bolo potrebné preukazovať, že materiál uvedený v § 130 ods. 7 je extrémistický, od 1. I. 2017 hovoríme o tzv. obrátenom dôkaznom bremene. Do nadobudnutia účinnosti novely Trestného zákona platila prezumpcia, že nejde o extrémistický materiál až do času, kým nebol preukázaný opak. Podľa novej právnej úpravy pri každom materiáli vymedzenom v § 130 ods. 7 platí prezumpcia, že ide o extrémistický materiál a je potrebné preukázať opak. Kým v Dôvodovej správe sa uvádza, že „...modifikáciou aplikačnej definície extrémistického materiálu podľa odseku 8 jeho negatívnym vymedzením a ústupom od pôvodnej dikcie, ktorá od orgánov činných v trestnom konaní v rámci kvalifikácie vyžadovala dokazovanie úmyslu podnecovať k nenávisti, násiliu a ďalším nežiaducim javom, nové znenie má ambíciu diferencovať zákonom povolenú manipuláciu s extrémistickým materiálom od jej pôvodného vymedzenia za striktnej podmienky dodržania legitímneho účelu: realizácie vzdelávacích, zberateľských alebo výskumných aktivít.“[4]. Podľa súčasnej právnej úpravy možno vyhotovenie akéhokoľvek materiálu s uvedenou tematikou považovať za extrémistický materiál, napr. i vyhotovenie rekvizít pre filmové spracovanie okrem prípadu, že by jeho tvorcovia dokázali, že film je vytvorený za účelom vzdelávacím, zberateľským alebo výskumným. V takomto prípade nebude dôkazné bremeno primárne zaťažovať prokurátora, ale obžalovaného, ktorý má podľa základných zásad trestného konania právo, nie povinnosť, obstarávať dôkazy. V skutočnosti bude musieť preukazovať svoju nevinu, čo je v rozpore s prezumpciou neviny. Boj proti extrémizmu nemožno brať na ľahkú váhu, avšak zakotvenie obráteného dôkazného bremena môže v budúcnosti viesť k rôznym aplikačným problémom, ktorým sa mohlo predísť zachovaním pôvodného znenia § 130 ods. 8 TZ. Zakotvením obráteného dôkazného bremena zákonodarca v podstate uľahčil dokazovanie orgánom činným v trestnom konaní. Čo prinesie aplikácia obráteného dôkazného bremena v budúcnosti, t.j. či sa takáto právna úprava osvedčí, alebo bude potrebné prijať ďalšiu novelizáciu pomaly už neprehľadného rekodifikovaného Trestného zákona.

V druhom diele piatej hlavy všeobecnej časti TZ v „Osobitných kvalifikačných pojmoch“ sa do § 139 poskytujúceho legálnu definíciu „Chránenej osoby“ doplnilo do ods. 1 nové písmeno j), ktoré zabezpečuje zdravotníckemu pracovníkovi pri výkone zdravotníckeho povolania smerujúceho k záchrane života alebo ochrane zdravia štatút chránenej osoby, čím sa zvyšuje jeho právna ochrana. Dôvodom tejto zmeny je nárast prípadov, kedy sú zdravotnícki pracovníci pri výkone svojho povolania terčom agresie, fyzických a verbálnych útokov, či urážok. Podľa Slovenskej komory zdravotníckych záchranárov bolo len počas ostatných troch rokov zdokumentovaných 32 prípadov napadnutí zdravotníckych pracovníkov v posádkach záchrannej zdravotnej služby. Časť z týchto napadnutí si vyžiadala lekárske ošetrenie. Ďalším častým sprievodným javom bolo nebezpečné vyhrážanie pacientov a ďalších zúčastnených osôb, pričom boli zdokumentované vyhrážania použitím strelnej zbrane a ďalších „chladných zbraní“. To konštatovala Slovenská komora zdravotníckych záchranárov. K uvedenému konaniu dochádza zo strany pacientov alebo rodinných príslušníkov, ktorí sú pod vplyvom alkoholu alebo pod vplyvom iných návykových látok, pacientov trpiacich duševnými poruchami alebo agresívnymi občanmi. Keďže záchranári, lekári, zdravotné sestry vykonávajú život zachraňujúcu činnosť, je spoločensky neprijateľné, aby sa počas výkonu povolania cítili ohrození a riešili problémy s neprispôsobivými pacientmi. Dôsledkom zvýšenej právnej ochrany je použitie vyššej trestnej sadzby.

[3] Dôvodová správa k zák. č. 316/2016 Z. z. tlac_0174. B. Osobitná časť. K čl. II. K bodom 6 - 8. s. 17
[4] Ibidem s. 17 -18

V § 140 je definovaný ďalší „Osobitný kvalifikačný pojem“, ktorým je „Osobitný motív“. V tomto ustanovení došlo k vypusteniu pôvodného písmena d) z dôvodu nejasnosti a čiastočnej duplicity s pôvodným písmenom e). Súčasne sa formulačne upravilo pôvodné písmeno e), ktorého znenie sa doplnilo v súlade so záväzkami Slovenskej republiky vyplývajúcimi z rámcového rozhodnutia Rady 2008/913/SVV z 28. novembra 2008 o boji proti niektorým formám a prejavom rasizmu a xenofóbie prostredníctvom trestného práva odkazom na „pôvod“ a „náboženské vyznanie“. Pre komplexnosť nová dikcia uplatňuje tézu skutočnosti alebo domnelosti a súčasne sa dopĺňa odkazom na „politické presvedčenie“.[5] Precizuje sa tiež definícia rasovo motivovaného trestného činu. Na to, aby bolo možné trestný čin klasifikovať ako rasovo motivovaný už nebude nevyhnutná len skutočná, ale aj domnelá príslušnosť jednotlivca alebo osôb k niektorej rase, národu, národnosti, etnickej skupine, a pod.[6]

V § 140a sú taxatívne vymenované „Trestné činy extrémizmu“, a toto ustanovenie sa uviedlo do súladu s realizovanými zmenami podľa ich príslušných názvov.

V § 140b sú zase taxatívne vymenované „Trestné činy terorizmu“, a k zmene prostredníctvom zákona č. 316/2016 Z. z. došlo v súvislosti s posunutím osobitných motívov uvedených v jednotlivých písmenách § 140, konkrétne vypustením pôvodného písmena d).

2. Zmeny v osobitnej časti Trestného zákona

Prvou zmenou v osobitnej časti Trestného zákona je zásah do § 208 Týranie blízkej osoby a zverenej osoby. Tu sa môžeme stretnúť s úrovňou permanentných novelizácií. Predmetné ustanovenie bolo totiž novelizované s účinnosťou od 1. I. 2016. Boli tam vykonané 2 zmeny. Prvá sa týkala zmeny objektívnej stránky skutkovej podstaty čo do konania, a to vypustením týrania, čo je prinajmenšom pozoruhodné vzhľadom na zachovaný názov trestného činu. Druhá zmena sa týkala zavedenia priestupkovej recidívy do odseku 2 a čuduj sa svete presne po roku, t.j. k 1. I. 2017 sa novelizuje pred rokom zavedené ustanovenie. Dôvodová správa k tomu uvádza nasledovné: „Pôvodné znenie § 208 ods. 2 Trestného zákona viedlo v praxi k viacerým nejasnostiam, keďže v ňom nebola jednoznačne obsiahnutá objektívna stránka skutkovej podstaty hovoriaca o tom, že páchateľ sa dopustil obdobného činu dvakrát. Navrhované znenie explicitne vyjadruje nevyhnutnosť opakovaného konania, pričom z hľadiska formulácie vychádza z § 269a ods. 2 Trestného zákona.“.[7]

Ďalšia zmena sa týka IV. hlavy osobitnej časti Trestného zákona, ktorá obsahuje trestné činy proti majetku. V § 212, 213 a 221 sa zvyšuje právna ochrana osôb vyššieho veku pri trestných činoch krádeže, sprenevery a podvodu. Dôvodom zavedenia prísnejšieho trestného postihu je skutočnosť, že seniori sú stále častejšími obeťami uvedených trestných činov. V zmysle § 127 ods. 3 sa osobou vyššieho veku na účely Trestného zákona rozumie osoba staršia ako šesťdesiat rokov. Tieto osoby sa často pre svoj vek a s tým spojené zdravotné komplikácie stávajú obeťami trestných činov, prevažne páchaných na ich majetku.

Rovnako sa uvedená zmena dotýka aj ustanovení V. hlavy osobitnej časti Trestného zákona, konkrétne druhého dielu, ktorý upravuje Trestné činy proti hospodárskej disciplíne, a to § 269 poškodzovanie spotrebiteľa a § 269a nekalé obchodné praktiky voči spotrebiteľovi. V uvedených trestných činoch sa rozšíril okruh okolností podmieňujúcich použitie vyššej trestnej sadzby na chránené osoby, ktorými sú o. i. aj osoby vyššieho veku. Samozrejme, že rovnaká právna úprava sa vzťahuje aj na ostatné osoby, ktoré sú súčasťou pojmu chránená osoba.

Okrem uvedených zmien v V. hlave osobitnej časti Trestného zákona, jej druhom diele, sa zmeny dotýkajú aj ďalších ustanovení, a to § 265 zneužívanie informácií v obchodnom styku, kde došlo k doplneniu základnej skutkovej podstaty uvedenej v ods. 1 a zároveň sa zvýšila horná hranica trestnej sadzby z 3 rokov na 4 roky. Toto doplnenie spočíva v zavedení trestnosti toho, kto neoprávnene použije dôvernú informáciu podľa osobitného predpisu alebo kto dôvernú informáciu podľa osobitného predpisu nepovolanej osobe vyzradí. Dôvernou informáciou podľa

[5] Dôvodová správa k zák. č. 316/2016 Z. z. tlac_0174. B. Osobitná časť. K čl. II. K bodom 12 a 13. s. 18
[6] Dôvodová správa k zák. č. 316/2016 Z. z. tlac_0174. A. Všeobecná časť. s. 3
[7] Dôvodová správa k zák. č. 316/2016 Z. z. tlac_0174. B. Osobitná časť. K čl. II. K bodu 16. s. 18

osobitného predpisu je informácia v zmysle článku 7 ods. 1 až 4 nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 596/2014 zo 16. apríla 2014 o zneužívaní trhu (nariadenie o zneužívaní trhu) a o zrušení smernice Európskeho parlamentu a Rady 2003/6/ES a smerníc Komisie 2003/124/ES, 2003/125/ES a 2004/72/ES. Z hľadiska subjektívnej stránky sa vyžaduje úmyselné zavinenie.[8]

Novela zaviedla aj trestný čin manipulácie s trhom ako dôsledok implementácie smernice o trestných sankciách za zneužívanie trhu (č. 2014/57/EÚ). Dôvodom prijatia smernice bola potreba zjednotenia právnych poriadkov členských štátov v oblasti sankcionovania konaní spôsobujúcich zneužívanie trhu, keďže rozdielne právne úpravy a nejednotnosť spôsobovali väčšiu náchylnosť na zneužívanie finančných trhov členských štátov s menej prísnymi sankciami, a teda aj oslabenie funkčnosti vnútorného trhu EÚ. Doposiaľ zaužívané postihovanie zneužitia trhu formou správnych sankcií sa v závažných prípadoch zneužívania ukázalo ako nedostatočné. Okrem toho bolo prijatie smernice tiež odpoveďou na kauzu LIBOR, ktorej podstatou bolo fixovanie londýnskej medzibankovej úrokovej sadzby, pri ktorej sa objavili obavy z ďalšieho falšovania údajov a manipulácie s trhom aj inými bankami. Takýmito konaniami by došlo k závažnému narušeniu integrity trhu, a rovnako aj narušeniu dôvery investorov, výrazným stratám pre spotrebiteľov a investorov a následne aj potenciálnemu narušeniu ekonomiky. Za závažnú manipuláciu s trhom by sa mala považovať taká manipulácia, ktorej vplyv na integritu trhu, zisk a zamedzenú stratu, úroveň poškodenia trhu, úroveň hodnoty finančného nástroja alebo výšku počiatočne vynaložených prostriedkov je vysoký alebo ak ju vykoná zamestnanec finančného sektora alebo dozorujúceho alebo regulačného úradu. Trestný zákon za takéto konania v základnej skutkovej podstate umožňuje uložiť trest odňatia slobody až na 4 roky, podľa kvalifikovaných skutkových podstát až na 12 rokov. V súlade s cieľmi smernice sa trestná zodpovednosť za trestný čin manipulácie s trhom rozšírila aj na právnické osoby v rámci novelizácie zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb. Vzhľadom na pomerne dôslednú implementáciu smernice o zneužívaní trhu v podobe zavedenia predmetného trestného činu môže nová právna úprava dostatočne poslúžiť na naplnenie cieľov smernice. Dostatočnosť či nedostatočnosť súvisiacich trestnoprávnych sankcií sa ukáže až časom.

Na základe novely Trestného zákona sa od 1. I. 2017 má umožniť účinnejší postih trestných činov extrémizmu a rasovo motivovaných trestných činov. Tieto trestné činy sa zaradili do pôsobnosti Špecializovaného trestného súdu a obžalobu tak bude podávať Úrad špeciálnej prokuratúry Generálnej prokuratúry SR. K účinnejšiemu postihu uvedených trestných činov môže prispieť aj ďalší zámer ministerky spravodlivosti, ktorá chce v nadväznosti na tieto legislatívne zmeny vytvoriť osobitný znalecký odbor pre oblasť extrémizmu. Niektoré trestné činy extrémizmu sa nanovo formulovali, ako napr. § 421, 422 či 425 TZ. Novinkou v tejto oblasti je i to, že nebude trestná len podpora a propagácia hnutia či skupiny, ktorá smeruje k potlačeniu základných práv a slobôd, ale aj založenie takéhoto hnutia či skupiny. Okrem toho sa nebude trestne postihovať len skupina či hnutie porušujúce základné ľudské práva a slobody, ale aj každý, kto založí, podporuje a propaguje ideológiu, ktorá smeruje k potlačeniu základných práv a slobôd. Došlo aj k precizácii rasovo motivovaného trestného činu. Nato aby bolo možné posúdiť trestný čin ako rasovo motivovaný, už nebude nevyhnutná len skutočná, ale aj domnelá príslušnosť jednotlivca alebo osôb k niektorej rase, národu, národnosti či etnickej skupine.

Do § 424a sa zaviedla nová skutková podstata trestného činu Apartheidu a diskriminácie skupiny osôb. Realizácia tejto zmeny bola podmienená plnením záväzkov Slovenskej republiky vyplývajúcich z Medzinárodného dohovoru o potlačení a trestaní zločinu apartheidu a Medzinárodného dohovoru o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie. V odbornej verejnosti sa však apartheid najčastejšie definuje ako politika rasovej segregácie, teda odlúčenosti či oddelenosti. Objektom tohto trestného činu je predovšetkým zákaz akejkoľvek diskriminácie určitej skupiny ľudí, teda porušenia princípu rovnosti ako je garantovaný v článku 3 ods. 1 Listiny základných práv a slobôd (Úst. zák. č. 23/1991 Zb.): „Základné práva a slobody sa zaručujú všetkým bez rozdielu pohlavia, rasy, farby pleti, jazyka, viery a náboženstva, politického či iného zmýšľania, národného alebo sociálneho pôvodu, príslušnosti k národnostnej alebo etnickej menšine, majetku,

[8] Dôvodová správa k zák. č. 316/2016 Z. z. tlac_0174. B. Osobitná časť. K čl. II. K bodu 24. s. 19.

rodu alebo iného postavenia“. Apartheid je v rámci medzinárodného trestného práva vnímaný ako zločin proti ľudskosti. Neľudské činy vyplývajúce z politiky a praktík rasovej segregácie a diskriminácie sú zločiny, ktoré sú v rozpore so zásadami medzinárodného práva, predovšetkým s cieľmi a zásadami charty OSN a vážne ohrozujú medzinárodný mier a bezpečnosť. Apartheid je možné definovať ako konanie jednotlivca v rámci inštitucionalizovaného režimu systematického útlaku a nadvlády jednej rasovej skupiny nad inou rasovou skupinou alebo skupinami, ktoré je páchané s úmyslom zachovať tento režim. Pod rasovou, etnickou, národnostnou, náboženskou alebo triednou segregáciu je možné chápať akékoľvek rozlišovanie, obmedzovanie alebo zvýhodňovanie založené na príslušnosti jednotlivca k niektorému národu, etnickej skupine, rase, náboženstvu, triednej príslušnosti alebo k inej podobnej skupine osôb (vymedzenej napr. jazykom, pohlavím alebo sexuálnou orientáciou), ktorej cieľom alebo následkom je znemožniť alebo obmedziť uznanie, výkon alebo uskutočňovanie garantovaných ľudských práv a základných slobôd na základe rovnosti v politickej, hospodárskej, kultúrnej, sociálnej alebo ktorejkoľvek inej oblasti verejného života. Inou rozsiahlou alebo systematickou diskrimináciou skupiny osôb je zaobchádzanie porovnateľné svojou intenzitou alebo účinkami so segregáciou. Z hľadiska subjektívnej stránky sa vyžaduje úmyselné zavinenie. Trestný čin apartheidu a diskriminácie skupiny osôb je vo svojej základnej skutkovej podstate zločinom. Uplynutím premlčacej doby nezaniká trestnosť trestného činu apartheidu a diskriminácie skupiny osôb a súčasne sa výkon trestu uloženého za trestný čin apartheidu a diskriminácie skupiny osôb nepremlčuje.[9]

Poslednou zmenou v rámci analyzovanej novelizácie je § 425 neľudskosť. Nedá sa nám nezmieniť o zavedení tohto trestného činu do predchádzajúcej právnej úpravy, teda do zákona č. 140/1961 Zb. v znení neskorších predpisov. Došlo k tomu zákonom č. 421/2002 Z. z., ktorý do bývalej desiatej hlavy osobitnej časti Trestného zákona nazvanej Trestné činy proti ľudskosti v § 259a zakomponoval „Zločin proti ľudskosti“. Už pomenovanie tohto trestného činu vo vzťahu k názvu a obsahu desiatej hlavy vyvolávalo určité rozpaky. Účinnosť nadobudol 31. VII. 2002. Skutková podstata tohto trestného činu bola takmer identicky prevzatá do rekodifikovaného Trestného zákona s tým, že došlo k zmene názvu trestného činu na „Neľudskosť“. Aktuálne znenie § 425 bolo upravené vypustením odkazu na medzinárodnú zmluvu priamo v jej pôvodnej dikcii formou demonštratívneho výpočtu trestných činov proti ľudskosti v zmysle článku 7 Rímskeho štatútu Medzinárodného trestného súdu (Ozn. MZV SR č. 333/2002 Z. z.). Predmetom ochrany je pri tejto skutkovej podstate trestného činu právo národov, národnostných, etnických, rasových, náboženských alebo iných skupín ľudí na existenciu a slobodný rozvoj v rámci spoločnosti, ako aj právo na život a rešpektovanie osobnosti príslušníkov týchto skupín.[10]

Resumé (v slovenskom jazyku)

Zákon č. 316/2006 Z. z. o uznávaní a výkone majetkového rozhodnutia v trestnom konaní v Európskej únii a o zmene a doplnení niektorých zákonov je z 25. X. 2016. K jeho vyhláseniu došlo dňa 29. XI. 2016 a účinnosť nadobudol 1. I. 2017. Tento zákon predstavuje 34. zásah do rekodifikovaného Trestného zákona. Samotný počet zmien v Trestnom zákone je opakom toho, čo sa rekodifikáciou sledovalo, a to stabilný, nie sústavne sa meniaci právny predpis.

Uvedená nepriama novela Trestného zákona sa dotýka viacerých ustanovení, tak všeobecnej ako i osobitnej časti Trestného zákona. Kým niektorými zmenami sa dalo zadosť absencii trestnoprávnej úpravy, inými dochádza k vypusteniu skutkovej podstaty trestného činu, potom k jej opätovnému zavedeniu, a následne aj k ich zákonnému pomenovaniu. Pozitívne hodnotíme, že došlo k preformulovaniu ustanovení, ktoré sa prekrývali, čo bolo spôsobené nevyhovujúcim preberaním právne záväzných aktov EÚ bez toho, aby bola dodržaná legislatívna čistota slovenskej právnej úpravy. Boli odstránené komplikované odkazy na medzinárodné právne predpisy, čo spôsobovalo

[9] Dôvodová správa k zák. č. 316/2016 Z. z. tlac_0174. B. Osobitná časť. K čl. II. K bodu 38. s. 21
[10] Dôvodová správa k zák. č. 316/2016 Z. z. tlac_0174. B. Osobitná časť. K čl. II. K bodu 39. s. 21 - 22

nejasnosť a ťažkopádnosť niektorých ustanovení. Okrem iného došlo k doplneniu nových skutkových podstát trestných činov.

Resumé (v anglickom jazyku)

Act no. 316/2006 Coll. on the recognition and enforcement of property decision rendered in criminal proceedings throughout the European Union, amending and supplementing certain acts has been adopted at 25-th October 2016. It has been enacted at 29-th November 2016 and it is in force from 1-th January 2017. This Act represents the 34-th intervention to recodify Criminal Code. The actual number of amendments of Criminal Code is the opposite of the aim that was followed by the recodification and that had the form of creating stable and not constantly changing legislation.

Above mentioned amendment of the Criminal Code affects a number of provisions that are contained in the general and also in the special part of Criminal Code. While some of the changes have been needed because of the absence of particular criminal legislation, others lead to the removal of the subject matter of the criminal offence, then to its repeated creation, and consequently also to its legal denomination. We positively consider that mentioned amendment lead to reformulation of the provisions that had been overlapped – this overlapping has been caused by unsatisfactory implementations of legally binding acts of EU that had been performed without respecting of legislative purity of Slovak legislation. The complicated references to international law have been removed, because of the fact that these references had been causing uncertainty and clumsiness of some legal provisions. In addition to above mentioned changes, the new subject matters of criminal offences have been added to Criminal Code.

Zoznam bibliografických odkazov:

- Zákon č. 316/2016 Z. z. o uznávaní a výkone majetkového rozhodnutia vydaného v trestnom konaní v Európskej únii a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- Dôvodová správa k zák. č. 316/2016 Z. z. tlac_0174.
- Zákon č. 257/2009 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov
- Trestný zákon č. 140/1961 Zb. v znení neskorších predpisov
- Zákon č. 485/2001 Z. z. ktorým sa mení zákon č. 140/1961 Zb. Trestný zákon v znení neskorších predpisov
- Zákon č. 262/2011 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony.
- Zákon č. 204/2013 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony
- Mašľanyová, D. a kol.: Trestné právo hmotné, osobitná časť. II. diel. Druhé, doplnené a prepracované vydanie. Bratislava 2002. Akadémia Policajného zboru v Bratislave, s. 99. ISBN 80-8054-225-2
- Zákon č. 397/2015 Z. z. ktorým sa na účely Trestného zákona ustanovuje zoznam látok s anabolickým alebo iným hormonálnym účinkom a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony
- Ústavný zákon č. 23/1991 Zb. ktorým sa uvádza Listina základných práv a slobôd ako ústavný zákon Federálneho zhromaždenia Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky
- Zákon č. 421/2002 Z. z. ktorým sa mení zákon č. 140/1961 Zb. Trestný zákon v znení neskorších predpisov
- Oznámenie č. 333/2002 Z. z. Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky o prijatí Rímskeho štatútu Medzinárodného trestného súdu
- Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov

Kontaktné údaje:
doc. JUDr. Darina Mašľanyová, CSc .- JUDr. Štefan Zeman, PhD.
Katedra trestného práva a kriminológie
Právnická fakulta
Trnavská univerzita v Trnave
Kollárova 10
917 01 Trnava

t. č. +421335939630
e-mail: darina.maslanyova@truni.sk
zeman.stefan@centrum.sk

PROBLEMATIKA APLIKÁCIE PRIESTUPKOVEJ RECIDÍVY PRI ZLOČINE TÝRANIA BLÍZKEJ A ZVERENEJ OSOBY V PRAXI

JUDr. Jozef MIKOLAJ
Stredná odborná škola Policajného zboru Košice

Anotácia: *Autor sa vo svojom príspevku venuje zákonnej úprave zločinu týrania blízkej osoby a zverenej osoby podľa § 208 ods. 2 Trestného zákona účinnej od 1. 1. 2016 a v súvislosti s tým rozoberá dôvodové správy k zákonom č. 397/2015 Z. z. a č. 316/2016 Z. z., ktorými sa menili a dopĺňali ustanovenia Trestného zákona, a zároveň približuje problematiku priestupkovej recidívy pri zločine týrania blízkej osoby a zverenej osoby vo vzťahu k ustanoveniam zákona o priestupkoch č. 372/1990 Zb. Cieľom príspevku je poskytnúť úvahu o praktickej využiteľnosti nového ustanovenia a poukázať na problémy, ktoré môžu vzniknúť v súvislosti s jeho praktickou aplikáciou orgánmi činnými v trestnom konaní a súdmi.*
Kľúčové slová: *týranie blízkej osoby a zverenej osoby, blízka osoba, zverená osoba, priestupková recidíva.*

Annotation: *The author of this paper deals with the legal regulation of the crime of maltreating next of kin and a person entrusted to one´s care in accordance with the Sec. 208 subs. 2 Criminal Code effective since 1 Jan. 2016, and in connection with this the author analyses explanatory report of the Sections no 397/2015 Coll. and no 316/2016 Coll. affecting and amending the regulations of the Criminal Code. Next, the author also analyses the issue of administrative infraction recidivism in cases of the crime of maltreating of next of kin and a person entrusted to one´s care in connection to the regulations of the Administrative Infractions Act no 372/1990 Coll. The aim of this paper is to consider the practical use of the new regulation and to point to possible problems arising in connection with the practical using the act by law enforcement bodies and courts in criminal proceedings.*
Keywords: *maltreating next of kin and a person entrusted to one´s care, next of kin, person entrusted to one´s care, administrative infraction recidivism.*

Úvod

O zločine týrania blízkej a zverenej osoby sa v poslednej dobe rozvírili rozsiahle diskusie medzi širokou laickou verejnosťou, ale aj v právnickej obci. Príčinou diskusií sa stala novela Trestného zákona účinná od 1. 1. 2016, a to práve z dôvodu, že v tejto novele došlo k zmene pôvodného znenia skutkovej podstaty týrania blízkej a zverenej osoby. Novelou bol zo skutkovej podstaty trestného činu vypustený pojem týranie a táto okolnosť spôsobila v praxi problémy pri právnej kvalifikácii podozrení zo skutkov týrania blízkej a zverenej osoby.[1]

Do skutkovej podstaty týrania blízkej a zverenej osoby bol pridaný nový odsek, 2, ktorého objektívna stránka spočívala v konaní páchateľa, ktorý bol za obdobný čin v predchádzajúcich dvanástich mesiacoch postihnutý. V nadväznosti na zmeny v Trestnom zákone došlo s účinnosťou od 1. 1. 2016 aj k zmenám zákona č. 372/1990 Zb. o priestupkoch, a to konkrétne ustanovenia § 49 ods. 1, kde bolo včlenené pod písmenom e) konanie proti blízkym osobám alebo osobám, ktoré boli páchateľovi zverené do starostlivosti alebo výchovy. Takýmto spôsobom zákonodarca implementoval do ustanovení trestného zákona postihnutie konaní priestupkovej recidívy, ktoré do účinnosti novely účinnej do 1. 1. 2016 trestnými činmi neboli. V rámci aplikácie odseku dva pri zločine týrania blízkej osoby a zverenej osoby môžu v praxi vznikať problémy, na ktoré poukazujem v článku, čo potvrdzuje aj skutočnosť, že od účinnosti tejto novely Trestného zákona a jeho ustanovenia o týraní blízkej a zverenej osoby podľa § 208 ods. 2 došlo s účinnosťou od 1. 1. 2017 v pomerne relatívne krátkom čase k jeho ďalšej úprave.

[1] ŠAMKO, P. *Je možné spáchať trestný čin týrania blízkej osoby bez týrania*? [online].[cit. 2017-02-03]. Dostupné na: http://www.pravnelisty.sk/clanky/a435-je-mozne-spachat-trestny-cin-tyrania-blizkej-osoby-bez-tyrania.

1. Právna úprava odseku 2 pri zločine týrania blízkej osoby a zverenej osoby účinná od 1. 1. 2016

Skutková podstata zločinu týrania blízkej osoby a zverenej osoby podľa Trestného zákona účinného od 1. 1. 2016 znie: „*Kto blízkej osobe alebo osobe, ktorá je v jeho starostlivosti alebo výchove, spôsobí fyzické utrpenie alebo psychické utrpenie*

a) bitím, kopaním, údermi, spôsobením rán a popálenín rôzneho druhu, ponižovaním, pohŕdavým zaobchádzaním, neustálym sledovaním, vyhrážaním, vyvolávaním strachu alebo stresu, násilnou izoláciou, citovým vydieraním alebo iným správaním, ktoré ohrozuje jej fyzické alebo psychické zdravie alebo obmedzuje jej bezpečnosť,

b) bezdôvodným odopieraním stravy, oddychu alebo spánku alebo odopieraním nevyhnutnej osobnej starostlivosti, ošatenia, hygieny, zdravotnej starostlivosti, bývania, výchovy alebo vzdelávania,

c) nútením k žobrote alebo k opakovanému vykonávaniu činnosti vyžadujúcej jej neúmernú fyzickú záťaž alebo psychickú záťaž vzhľadom na jej vek alebo zdravotný stav alebo spôsobilej poškodiť jej zdravie,

d) vystavovaním vplyvu látok spôsobilých poškodiť jej zdravie, alebo

e) neodôvodneným obmedzovaním v prístupe k majetku, ktorý má právo užívať,

potrestá sa odňatím slobody na tri roky až osem rokov.“.

Objektívna stránka skutkovej podstaty zločinu týrania blízkej osoby a zverenej osoby v druhom odseku podľa Trestného zákona účinného od 1. 1. 2016 znela: „*Rovnako ako v odseku 1 sa potrestá, kto bol za obdobný čin v predchádzajúcich dvanástich mesiacoch postihnutý.“.*[2]

Podľa dôvodovej správy k zákonu č. 397/2015 Z. z., ktorým sa na účely Trestného zákona ustanovuje zoznam látok s anabolickým alebo iným hormonálnym účinkom a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony: „*zmenu definície trestného činu týrania blízkej a zverenej osoby si vyžiadala aplikačná prax. Navrhuje sa vypustenie znaku týrania, ktorého preukazovanie v trestnom konaní vytvára aplikačné nejasnosti a neželanú nejednotnosť v postupe orgánov činných v trestnom konaní. Pre naplnenie znakov daného trestného činu je dostačujúce preukázanie spôsobenia fyzického utrpenia alebo psychického utrpenia jedným z konaním podľa ods. 1 písm. a) až e). Súčasne sa navrhuje nový odsek 2, ktorým sa zavádza trestnosť konania týrania blízkej a zverenej osoby pri priestupkovej recidíve (k tomu pozri aj súvisiaci čl. IV – návrh zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov.“.*[3]

2. Právna úprava odseku 2 pri zločine týrania blízkej osoby a zverenej osoby účinná od 1. 1. 2017

Druhý odsek zločinu týrania blízkej a zverenej osoby podľa Trestného zákona účinného od 1. 1. 2017 znie: *„Rovnako ako v odseku 1 sa potrestá, kto spácha obdobný čin ako je čin uvedený v odseku 1, hoci bol za obdobný čin v predchádzajúcich dvanástich mesiacoch postihnutý.“.*

Podľa dôvodovej správy k zákonu č. 316/2016 Z. z. o uznávaní a výkone majetkového rozhodnutia vydaného v trestnom konaní v Európskej únii a o zmene a doplnení niektorých zákonov: *„Pôvodné znenie § 208 ods. 2 Trestného zákona viedlo v praxi k viacerým nejasnostiam, keďže v ňom nebola jednoznačne obsiahnutá objektívna stránka skutkovej podstaty hovoriaca o tom, že páchateľ sa dopustil obdobného činu dvakrát. Navrhované znenie explicitne vyjadruje nevyhnutnosť opakovaného konania, pričom z hľadiska formulácie vychádza z § 269a ods. 2 Trestného zákona.„.*[4]

[2] Ustanovenie § 208 zákona č. 300/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov (Trestný zákon).
[3] Dôvodová správa k zákonu č. 397/2015 Z. z. v znení neskorších predpisov.
[4] Dôvodová správa k zákonu č. 316/2016 Z. z. v znení neskorších predpisov.

3. Ustanovenia zákona o priestupkoch a ich vzťah k zločinu týrania blízkej osoby a zverenej osoby

Zákon o priestupkoch č. 372/1990 Zb. v znení neskorších predpisov upravuje priestupky proti občianskemu spolunažívaniu v § 49. Podľa uvedeného ustanovenia:

„*(1) Priestupku sa dopustí ten, kto*

a) inému ublíži na cti tým, že ho urazí alebo vydá na posmech,

d) úmyselne naruší občianske spolunažívanie vyhrážaním ujmou na zdraví, drobným ublížením na zdraví, nepravdivým obvinením z priestupku, schválnosťami alebo iným hrubým správaním,

e) sa dopustí konania podľa písmena a) alebo písmena d) na blízkej osobe alebo osobe, ktorá mu bola zverená do starostlivosti alebo výchovy.“.[5]

Z dôvodovej správy k zákonu č. 397/2015 Z. z. v znení neskorších predpisov vyplýva, že: *„Navrhovaná zmena vyplynula z doplnenia nového odseku 2 v skutkovej podstate trestného činu týrania blízkej a zverenej osoby podľa § 208 Trestného zákona (pozri čl. II bod 12), ktorým sa zavádza tzv. priestupková recidíva. Jej podstata spočíva v odlíšení páchania priestupku proti blízkej osobe a zverenej osobe od iných skutkových podstát v rámci priestupku proti občianskemu spolunažívaniu.“.*[6]

Priestupky ublíženia urážkou na cti a ublíženia vydaním na posmech možno chápať slovným aj písomným výrokom alebo prejavom (napr. gestom, vyobrazením), ako aj fyzickým napadnutím, pokiaľ nedôjde k ublíženiu na zdraví. Urážka a zosmiešnenie môžu spočívať aj v oznámení nepravdivého, ale aj pravdivého údaja o inej osobe, ktorý je hanlivý. Výrok alebo iný skutok teda musí byť urážlivý alebo zosmiešňujúci a zároveň musel páchateľ o tejto skutočnosti vedieť (platí pravidlo, podľa ktorého sa nikto nemôže dopustiť urážky, ak sám nevie, že uráža). Zavinenie páchateľa sa musí vzťahovať nielen na výrok alebo skutok, ale aj na jeho následok, t. j. urážku na cti alebo vydanie na posmech. Výrok alebo skutok sám osebe na naplnenie predmetného priestupku teda nepostačuje. Pojem urážka je právne neurčitým pojmom, nemá teda zákonnú definíciu, a preto jeho obsah konkretizuje príslušný správny orgán v každom jednotlivom prípade. Definovanie urážky je vzhľadom na možnosti urazenia v podstate neuskutočniteľné.[7] Na naplnenie skutkovej podstaty postačuje zavinenie z nedbanlivosti.[8]

V uvedenom prípade je potrebné poukázať na fakt, že priestupky proti občianskemu spolunažívaniu podľa § 49 ods. 1 písm. a) zák. č. 372/1990 Zb. o priestupkoch sú návrhové priestupky, čo vyplýva z ustanovenia § 68 zákona o priestupkoch: „*Priestupky podľa § 42a a § 49 ods. 1 písm. a) sa prejednávajú len na návrh postihnutej osoby alebo jej zákonného zástupcu alebo opatrovníka (ďalej len „navrhovateľ“). Priestupok podľa § 22 ods. 1 písm. g) sa prejednáva len na návrh poškodenej osoby, jej zákonného zástupcu alebo opatrovníka, ak je poškodená osoba vo vzťahu k páchateľovi priestupku blízkou osobou a k ublíženiu na zdraví alebo spôsobeniu škody na majetku došlo iba tejto blízkej osobe, prípadne aj páchateľovi priestupku.“.* Podľa druhého odseku citovaného ustanovenia: „*Pri priestupku, ktorý možno prejednať len na návrh, možno návrh podať príslušnému správnemu orgánu alebo pri objasňovaní orgánu oprávnenému objasňovať priestupok (§ 58 ods. 3) najneskôr do troch mesiacov odo dňa, keď sa navrhovateľ o priestupku alebo o postúpení veci orgánom činným v trestnom konaní dozvedel. V návrhu musí byť uvedené, kto je postihnutou osobou, koho navrhovateľ označuje za páchateľa a kde, kedy a akým spôsobom sa mal priestupok spáchať.“.*[9]

Skutkovú podstatu priestupku podľa § 49 ods. 1 písm. d) zákona o priestupkoch naplní ten, kto naruší občianske spolunažívanie

- vyhrážaním ujmou na zdraví

[5] Ustanovenie § 49 zákona č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov.
[6] Dôvodová správa k zákonu č. 397/2015 Z. z. v znení neskorších predpisov.
[7] SREBALOVÁ, M. a kol. *Zákon o priestupkoch. Komentár*. 1. vyd. C. H. Beck, 2015, s. 225.
[8] MACHAJOVÁ, J. *Základy priestupkového práva. Komentár*. Šamorín : Heuréka, 1998, s. 126.
[9] Ustanovenie § 68 zákona č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov.

(takéto konanie je priestupkom ak podľa § 359 Trestného zákona nie je trestným činom násilia proti skupine obyvateľov alebo podľa § 360 Trestného zákona nebezpečným vyhrážaním),

- drobným ublížením na zdraví,
- nepravdivým obvinením z priestupku,

  ktoré musí smerovať proti konkrétnej osobe s úmyslom iniciovať konanie o priestupku voči nej,
- schválnosťami

  rozumieme také skutky, ktoré narušujú, resp. zasahujú do pokojného, usporiadaného a riadneho spolunažívania hrubým spôsobom,
- iným hrubým správaním

  je hrubé správanie, ktoré narušuje občianske spolunažívanie aj iným spôsobom než výslovne uvedenými prípadmi. Hrubým správaním rozumieme také správanie, ktoré prekračuje rámec iným spôsobom nevhodného, napríklad nezdvorilého správania.

Priestupok podľa uvedeného ustanovenia je možné spáchať len úmyselne.[10]

Začatie konania o priestupku ovládajú dve zásady - zásada oficiality a zásada dispozičná. Zásada oficiality znamená, že správny orgán nečaká na podnet oprávnenej osoby, ale je povinný za splnenia zákonných podmienok začať konanie o priestupku sám z vlastnej iniciatívy. Z dôvodov všeobecného záujmu sa priestupky prejednávajú zásadne z úradnej povinnosti.[11] Zásada dispozičná vyjadruje situácie, keď je účastník konania zo zákona oprávnený „nakladať“ s konaním.[12] Dispozičná zásada sa uplatňuje pri prejednávaní tzv. návrhových priestupkov, o ktorých možno začať konať len na návrh osoby, ktorá sa konaním majúcim znaky priestupku cíti postihnutá. V tomto prípade záujem na prejednaní, rozhodnutí priestupku a prípadnom potrestaní jeho páchateľa nie je celospoločenský, ale je len partikulárnym záujmom postihnutej osoby. Z tohto dôvodu priznal zákonodarca postihnutej (poškodenej) osobe postavenie účastníka konania, ktorý svojimi právnymi úkonmi môže disponovať s konaním.

Zákon o priestupkoch v § 67 rozlišuje priestupky prejednávané z úradnej povinnosti a priestupky, ktoré sa prejednávajú iba na návrh. Pri priestupku, ktorý možno prejednať len na návrh, môže návrh podať postihnutá osoba, príp. jej zákonný zástupca alebo opatrovník. Podstata návrhových priestupkov je v tom, že navrhovateľ musí konanie o priestupku svojím vlastným úkonom vyvolať, bez jeho návrhu nebude konanie prípadného páchateľa priestupku z úradnej povinnosti skúmané. Navrhovateľ tak disponuje návrhom na začatie konania a celým konaním o priestupku. [13]

Navrhovateľ pri návrhových priestupkoch má nielen právo podať návrh na prejednanie priestupku, ale má aj tzv. dispozičné právo s návrhom disponovať, teda ho môže meniť alebo kedykoľvek ho vziať späť.

4. Zavinenie ako obligatórny znak subjektívnej stránky skutkovej podstaty trestného činu a priestupku

Podľa priestupkového zákona na zodpovednosť za priestupok stačí zavinenie z nedbanlivosti, ak zákon výslovne neustanoví, že je potrebné úmyselné zavinenie.[14]

Priestupkový zákon rozlišuje dva druhy zavinenia, a to nedbanlivosť a úmysel. Z uvedeného ustanovenia vyplýva, že spáchať priestupok možno nedbanlivostne aj úmyselne. Zákon vychádza z predpokladu, že na spáchanie priestupku postačuje konanie nedbanlivostné. Uvedené však neznamená, že priestupok nie je možné spáchať aj úmyselne. To, či zákonodarca vyžaduje na spáchanie priestupku úmysel alebo nedbanlivosť, vyplýva vždy z konkrétnej skutkovej podstaty

[10] SREBALOVÁ, M. a kol. *Zákon o priestupkoch. Komentár*. 1. vyd. C. H. Beck, 2015, s. 229.
[11] Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky č. 3 Sži/1/2011 zo dňa 31. mája 2011.
[12] KOŠIČIAROVÁ, S. *Správny poriadok. Komentár.* Šamorín : Heuréka, 2004, s. 17
[13] Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky č. 3 Sži/1/2011 zo dňa 31. mája 2011.
[14] Ustanovenie § 3 zákona č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov.

priestupku. Ak však skutková podstata výslovne neuvádza konkrétnu formu zavinenia, na spáchanie priestupku postačuje nedbanlivostné konanie páchateľa. V prípade, ak skutková podstata vyžaduje na spáchanie priestupku úmysel, potom tento priestupok nemožno spáchať nedbanlivostným konaním.[15]

Pre trestnosť činu spáchaného fyzickou osobou treba úmyselné zavinenie, ak Trestný zákon výslovne neustanovuje, že stačí zavinenie z nedbanlivosti. [16]

Konštrukcia základných skutkových podstát trestných činov vyplýva z § 17 trestného zákona, kde je ustanovená zásada, podľa ktorej pre trestnosť činu spáchaného fyzickou osobou sa vyžaduje úmyselné zavinenie, ak trestný zákon výslovne neustanovuje, že stačí zavinenie z nedbanlivosti.[17] Priestupkový zákon vychádza z opačnej koncepcie predpokladu zavinenia na vznik zodpovednosti, než je to pri trestnoprávnej zodpovednosti. Pre tú platí, že pokiaľ trestný zákon nevyžaduje na jej vznik nedbanlivostné konanie páchateľa, musí byť páchateľovi preukázaný úmysel spáchať trestný čin. Inými slovami, trestný čin možno spáchať nedbanlivostne len vtedy, ak to ustanovuje trestný zákon, inak možno trestný čin spáchať len úmyselne. Na základe uvedeného je potom zrejmé, že zločinu týrania blízkej osoby a zverenej osoby podľa § 208 trestného zákona je možné sa dopustiť iba úmyselným konaním.

5. Blízka osoba podľa ustanovení zákona o priestupkoch a Trestného zákona.

Blízkou osobou podľa zákona o priestupkoch sa rozumie príbuzný v priamom pokolení, osvojiteľ, osvojenec, súrodenec a manžel; iné osoby v rodinnom či obdobnom pomere sa považujú sa osoby navzájom blízke, len ak by ujmu, ktorú utrpela jedna z nich, právom pociťovala druhá ako vlastnú ujmu.[18]

Na účely Trestného zákona sa blízkou osobou rozumie príbuzný v priamom pokolení, osvojiteľ, osvojenec, súrodenec a manžel; iné osoby v rodinnom alebo obdobnom pomere sa pokladajú za navzájom blízke osoby len vtedy, ak by ujmu, ktorú utrpela jedna z nich, druhá právom pociťovala ako ujmu vlastnú.

Blízkou osobou sa na účely trestných činov vydierania podľa § 189, znásilnenia podľa § 199 ods. 2, sexuálneho násilia podľa § 200 ods. 2, sexuálneho zneužívania podľa § 201 ods. 2, týrania blízkej osoby a zverenej osoby podľa § 208, nebezpečného vyhrážania podľa § 360 ods. 2 alebo nebezpečného prenasledovania podľa § 360a rozumie aj bývalý manžel, druh, bývalý druh, rodič spoločného dieťaťa a osoba, ktorá je vo vzťahu k nim blízkou osobou podľa odseku 4, ako aj osoba, ktorá s páchateľom žije alebo žila v spoločnej domácnosti.[19]

6. Aplikačné problémy pri realizácii odseku 2 pri zločine týrania blízkej osoby a zverenej osoby.

Fakt, že ku skutkom, ktoré napĺňajú skutkovú podstatu týrania blízkej a zverenej osoby v praxi dochádza, je nepopierateľný. Prikláňam sa však k názoru, že pridanie nového odseku, 2 do skutkovej podstaty zločinu týrania blízkej a zverenej osoby s účinnosťou od 1. 1. 2016 nebolo opodstatnené. Zavedením uvedeného ustanovenia v praxi pri jeho aplikácii vznikajú nejasnosti, ktoré nie je možné vyriešiť inak ako zmenou zákona. V dôvodovej správe k zákonu č. 397/2015, ktorým sa menili a dopĺňali ustanovenia Trestného zákona a zákona o priestupkoch sa poukazuje iba na to, že sa navrhuje nový odsek, 2 v ustanovení § 208 Trestného zákona, ktorým sa zavádza trestnosť konania týrania blízkej a zverenej osoby pri priestupkovej recidíve, avšak bez ďalšieho odôvodnenia alebo potreby vzniku tohto ustanovenia. V následnej dôvodovej správe k zákonu č. 316/2016 Z. z., ktorým sa menil Trestný zákon bol odsek 2 upravený práve kvôli nejednoznačne obsiahnutej objektívnej stránke skutkovej podstaty a navrhované znenie vyjadrilo nevyhnutnosť opakovaného konania.

---

[15] SREBALOVÁ, M. a kol. *Zákon o priestupkoch. Komentár*. 1. vyd. C. H. Beck, 2015, s. 19.
[16] Ustanovenie § 17 zákona č. 300/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov (Trestný zákon).
[17] IVOR, J. a kol. *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť 1.* Bratislava: Iura edition, 2006, s. 140
[18] Ustanovenie § 68 ods. 3 zákona č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov.
[19] Ustanovenie § 127 ods. 4, ods. 5 zákona č. 300/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov (Trestný zákon).

Je nutné poukázať aj na skutočnosť, že priestupky podľa § 49 ods. 1 písm. a) zákona č. 372/1990 Zb. sú návrhové priestupky, teda navrhovateľ môže návrhom disponovať a tieto priestupky môžu byť spáchané aj z nedbanlivosti. Z toho logicky vyplýva, že ak sa páchateľ priestupku takéhoto konania dopustí na blízkej osobe alebo osobe, ktorá mu bola zverená do starostlivosti alebo výchovy, dopustí sa priestupku podľa § 49 ods. 1 písm. e) zákona o priestupkoch. V prípade priestupku podľa § 49 ods. 1 písm. e) zákona o priestupkoch už však navrhovateľ nemá dispozičné právo so svojim návrhom disponovať a zákonodarca mu túto možnosť odňal. Takéhoto konania sa však páchateľ priestupku môže dopustiť aj z nedbanlivosti. Pri premietnutí tohto ustanovenia do druhého odseku § 208 Trestného zákona sa však s takouto alternatívou pri priestupkovej recidíve vôbec nepočítalo, avšak z teórie trestného práva, ako aj z Trestného zákona vyplýva, že pre trestnosť činu spáchaného fyzickou osobou je potrebné úmyselné zavinenie, ak tento zákon výslovne neustanovuje, že stačí zavinenie z nedbanlivosti. Pri zločine týrania blízkej a zverenej osoby sa teda vyžaduje úmysel a páchateľ tohto zločinu sa ho nemôže dopustiť nedbanlivostným konaním.

Definícia blízkej osoby pri priestupku je upravená v § 68 ods. 3 zákona o priestupkoch. Vo vzťahu k priestupku proti občianskemu spolunažívaniu podľa § 49 ods. 1 písm. e) Zákona o priestupkoch, však v tejto definícii absentuje ako blízka osoba aj bývalý manžel, druh, bývalý druh, rodič spoločného dieťaťa a osoba, ktorá je vo vzťahu k nim blízkou osobou, ako aj osoba, ktorá s páchateľom žije alebo žila v spoločnej domácnosti. V § 127 ods. 5 Trestného zákona je táto osoba uvedená a bude sa aplikovať práve pri spáchaní zločinu týrania blízkej osoby a zverenej osoby podľa § 208 Trestného zákona, avšak pri spáchaní priestupku podľa § 49 ods. 1 písm. e) zákona o priestupkoch sa bude vychádzať iba z definície blízkej osoby podľa § 68 ods. 3 zákona o priestupkoch.

Zo zákona o priestupkoch vyplýva, že priestupkom je zavinené konanie, ktoré porušuje alebo ohrozuje záujem spoločnosti a je za priestupok výslovne označené v zákone, ak nejde o iný správny delikt postihnuteľný podľa osobitných predpisov alebo o trestný čin[20]. Trestným činom podľa Trestného zákona je protiprávny čin, ktorého znaky sú uvedené v Trestnom zákone, ak tento zákon neustanovuje inak.[21] Z právnej teórie môžeme vyvodiť, že stupeň závažnosti konania pri priestupkoch je pre spoločnosť nepatrný, pričom pri trestných činoch je stupeň závažnosti pre spoločnosť najmenej malý. Za spáchanie zločinu týrania blízkej a zverenej osoby v prvom odseku je možné uložiť trest odňatia slobody na tri až osem rokov. Za priestupkovú recidívu podľa druhého odseku je možné uložiť rovnakú výšku trestnej sadzby a takéto konanie je tiež zločinom. To znamená, že konanie páchateľa, ktoré by inak napĺňalo znaky skutkovej podstaty priestupku podľa § 49 ods. 1 písm. a), alebo písm. d) zákona o priestupkoch, je spáchané na blízkej osobe alebo osobe, ktorá mu bola zverená do starostlivosti alebo výchovy, ak bol za taký čin v predchádzajúcich dvanástich mesiacoch postihnutý, bude právne kvalifikované ako podozrenie zo spáchania zločinu týrania blízkej osoby a zverenej osoby a v prevažnej väčšine prípadov sa realizuje väzobne. **Na porovnanie možno ako príklad uviesť situáciu, keď sa páchateľ dopustí prečinu nebezpečného vyhrážania podľa § 360 ods. 1, ods. 2 písm. b) Trestného zákona[22] s poukazom na § 139 ods. 1 písm. c) Trestného zákona[23]. Takéto konanie bude prečinom, za ktorý môže súd uložiť trest odňatia slobody na šesť mesiacov až tri roky, a to dokonca aj vtedy, ak by sa takéhoto konania dopustil páchateľ opakovane. Pri spomínanej priestupkovej recidíve, konania podľa § 49 ods. 1 písm. e) zákona**

[20] Ustanovenie § 2 zákona č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov.
[21] Ustanovenie § 8 zákona č. 300/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov (Trestný zákon).
[22] § 360 Nebezpečné vyhrážanie
(1) Kto sa inému vyhráža smrťou, ťažkou ujmou na zdraví alebo inou ťažkou ujmou takým spôsobom, že to môže vzbudiť dôvodnú obavu, potrestá sa odňatím slobody až na jeden rok.
(2) Odňatím slobody na šesť mesiacov až tri roky sa páchateľ potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1
b) na chránenej osobe,
[23] § 139 Chránená osoba
(1) Chránenou osobou sa rozumie
c) blízka osoba,

o priestupkoch, ktoré by inak boli priestupkami, sa budú považovať za zločin, čo je podľa môjho názoru i s poukazom na výšku trestnej sadzby nelogické a neprimerane prísne.

Problémom zavedenia ustanovenia druhého odseku do zločinu týrania blízkej osoby a zverenej osoby v porovnaní s ojedinelými konaniami, ktoré by inak boli priestupkami proti občianskemu spolunažívaniu spáchanými na blízkych osobách, je ich nízka spoločenská nebezpečnosť. V praktickej činnosti okresných úradov odborov všeobecnej a vnútornej správy a vyšetrovateľov PZ vznikajú pri aplikácii odseku dva pri zločine týrania blízkej osoby a zverenej osoby ďalšie nejasnosti, a to najmä z dôdodu nejasnej zákonnej formulácii tohto ustanovenia, ktorá dáva priestor polemizovať či už vyšetrovateľom PZ alebo správnym orgánom okresných úradov odborov všeobecnej a vnútornej správy o tom, **či sa takéhoto konania musí páchateľ dopustiť na tej istej blízkej osobe alebo či na naplnenie skutkovej podstaty týrania blízkej a zverenej osoby v druhom odseku postačuje priestupková recidíva vo vzťahu k akejkoľvek blízkej osobe.** Je nutné poznamenať, že z účinného znenia zákona nevyplýva, že by sa takéhoto konania páchateľ musel dopustiť na tej istej blízkej osobe, i keď v praktickej činnosti vyšetrovateľov PZ sú práve takéto argumenty dôvodom na realizáciu postúpenia veci podľa ustanovenia § 214 Trestného poriadku[24], pretože poškodenými osobami sú rozdielne blízke osoby.

Na internetovom portáli Ministerstva spravodlivosti SR, kde sú verejne dostupné všetky rozhodnutia súdov SR v trestných veciach v dobe od 1. 1. 2016 do 15. 3. 2017, nebol uverejnený žiaden rozsudok v trestnej veci zločinu týrania blízkej osoby a zverenej osoby v druhom odseku.[25] Je teda zrejmé, že v súdnej praxi nebol vydaný žiadny odsudzujúci rozsudok v uvedenej trestnej veci. Od doby účinnosti novely bolo však na Okresnom súde v Bardejove vo veci zločinu týrania blízkej a zverenej osoby podľa § 208 ods. 2 Trestného zákona rozhodnuté uznesením o postúpení veci. V tomto jedinom prípade sa trestná vec dostala až pred súd a pre lepšiu ilustráciu časť výroku a odôvodnenia uznesenia uvádzam vo svojom príspevku: *„dňa 24. 5. 2016 v čase okolo 21.45 hod. v detskej izbe bytu nachádzajúceho sa na deviatom poschodí obytného bloku s popisným číslom XXX/X na ulici Ť. v R., vulgárne nadával svojej dcére mladistvej E. E., narodenej XX. X. XXXX, trvale bytom na uvedenej adrese, a udrel jej pritom rukou po klávesnici notebooku, ktorý mala položený na stoličke vedľa postele, pričom sa tohto skutku dopustil aj napriek tomu, že mu bola rozhodnutím oddelenia všeobecnej vnútornej správy Okresného úradu v Bardejove zo dňa XX. X. XXXX pod spisovým číslom O.-R.-O.-XXXX/XXXXXX uložená bloková pokuta vo výške 150 € za priestupok proti Občianskemu spolunažívaniu podľa § 49 ods. 1 písm. e) Zákona Slovenskej národnej rady číslo 372/1990 Zbierky o priestupkoch v znení neskorších predpisov“.* Samosudca podanú obžalobu v zmysle ustanovenia § 241 ods. 1 Trestného poriadku preskúmal a dospel k záveru, že konanie obvineného popísané v skutkovej vete obžaloby nenapĺňalo zákonné znaky zločinu týrania blízkej osoby a zverenej osoby podľa § 208 ods. 2 Trestného zákona. V odôvodnení rozsudku je uvedené: *„Konaním páchateľa v zmysle § 208 ods. 1 TZ sa rozumie také zlé nakladenie so zverenou alebo blízkou osobou, ktoré sa vyznačuje hrubším stupňom necitlivosti a bezohľadnosti s určitým trvaním. Nevyžaduje sa, aby u blízkej alebo zverenej osoby vznikli následky na zdraví, ale musí ísť o také konanie, ktoré týraná osoba pre jeho hrubosť, bezohľadnosť alebo bolestivosť pociťuje ako ťažké príkorie.*

Je pravdou, že od 1. 1. 2016 došlo zákonodarcom k úprave znenia ustanovení skutkovej podstaty trestného činu podľa § 208 Trestného zákona a k doplneniu odseku 2 tohto ustanovenia s tým, že zmenu definície trestného činu týrania blízkej a zverenej osoby si vyžiadala aplikačná prax.

Podľa názoru súdu na naplnenie znakov skutkovej podstaty trestného činu týrania blízkej a zverenej osoby ani po zmene právnej úpravy s účinnosťou od 1. 1. 2016 nestačí len ojedinelé, osamotené, či jednorazové konanie, ale bude nevyhnutná určitá hromadnosť, či sústavnosť konania páchateľa. (V prvom rade si treba ujasniť niekoľko dôležitých znakov, ktoré rozhodujú o tom, či ide o násilie. Násilie nie je jednotlivá hádka ani jednorazový konflikt. Je to zneužitie moci silnejšej strany. Násilie nie je jedna facka. Býva dlhotrvajúce a má stupňujúcu tendenciu vo fázach: výbuch –

[24] Ustanovenie § 214 zákona č. 301/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov (Trestný poriadok).
[25] https://obcan.justice.sk/infosud/-/infosud/zoznam/rozhodnutie?ftq=%C2%A7+208+ods.+2

odprosovanie – vytesnenie – a opätovný rast napätia.“. Konanie obvineného tak ako bolo popísané v skutkovej vete obžaloby, teda, že sa jednalo o ojedinelý skutok, však nebolo podľa názoru súdu trestným činom. Podľa mienky súdu na naplnenie skutkovej podstaty trestného činu týrania blízkej a zverenej osoby **sa vyžaduje, aby páchateľ tak zle nakladal s blízkou osobou, že by sa toto jeho správanie vyznačovalo hrubším stupňom necitlivosti a bezohľadnosti s určitým trvaním**, resp. že by sa jeho konanie vyznačovalo takou určitou mierou trvalosti a intenzity, že by bolo spôsobilé u poškodených vyvolať stav, ktorý pociťuje postihnutá osoba ako ťažké príkorie, resp. psychické alebo i fyzické útrapy.[26]

Záver

Zločin týrania blízkej osoby a zverenej osoby je celospoločenským problémom a dá sa považovať za latentný trestný čin. Sú známe prípady z praxe, keď týranie blízkej osoby a zverenej osoby vyústilo až do tragických koncov obetí. Zrejme takáto situácia viedla zákonodarcu k vytvoreniu nového druhého odseku do skutkovej podstaty zločinu týrania blízkej osoby a zverenej osoby. Je nutný záujem spoločnosti i zákonodarcu, aby boli prejavy domáceho násilia, ktoré napĺňajú znaky skutkovej podstaty týrania blízkej osoby a zverenej osoby, včas odhalené a ich páchatelia spravodlivo potrestaní. Zavedenie priestupkovej recidívy však situáciu nerieši, ba práve naopak, neexistencia právneho výkladu, absencia usmernení k uvedenému ustanoveniu a absencia súdnych rozhodnutí v takýchto trestných veciach vedú pri praktickej aplikácii uvedeného ustanovenia orgánmi činnými v trestnom konaní, správnymi orgánmi a súdmi k právne neurčitým a nejednotným postupom. Stotožňujem sa s odôvodnením uznesenia Okresného súdu v Bardejove sp. zn. 1T/33/2016, podľa ktorého sa **zločinu týrania blízkej osoby a zverenej osoby podľa § 208 ods. 2 Trestného zákona nemožno dopustiť iba tým, že sa páchateľ dopustí ďalšieho jednorazového konania, ktoré by inak napĺňalo znaky priestupku podľa § 49 ods. 1 písm. e) Zákona o priestupkoch.**

Od účinnosti druhého odseku týrania blízkej osoby a zverenej osoby už uplynul viac ako rok a doposiaľ nebol vydaný žiadny právoplatný odsudzujúci rozsudok, i keď paradoxom uvedeného je, že potrebu nového ustanovenia si mala vyžiadať práve aplikačná prax. Pri aktuálnom znení § 208 ods. 2 Trestného zákona sa jeho použitie pre aplikačnú prax súdov javí i naďalej ako nepoužiteľné. Cieľom tohto príspevku bolo poukázať na nedostatky vyskytujúce sa v právnej úprave druhého odseku zločinu týrania blízkej osoby a zverenej osoby, ktoré vedú k jeho praktickej nepoužiteľnosti a zároveň uvažovať nad tým, či je nové ustanovenie aj vzhľadom na nejasnosti v jeho praktickom využití vôbec potrebné.

Resumé: Cieľom článku bolo priblížiť problematiku zločinu týrania blízkej osoby a zverenej osoby podľa § 208 ods. 2 Trestného zákona a charakterizovať zmeny, ku ktorým došlo v novelách k Trestnému zákonu účinných od 1. 1. 2016. Autor vo svojom článku analyzuje dôvodové správy k zákonom č. 397/2015 Z. z. a č. 316/2016 Z. z., ktorými sa menili a dopĺňali ustanovenia Trestného zákona. Zároveň poukazuje na ustanovenie § 49 zákona o priestupkoch, ktoré je úzko späté s ustanovením § 208 ods. 2 Trestného poriadku a odkrýva problematiku aplikácie priestupkovej recidívy v praxi s poukázaním na právnu teóriu, súdnu prax a existujúce súdne rozhodnutie.

Resumé: The aim of this paper is to deal with the issue of maltreating next of kin and a person entrusted to one´s care in accordance with the Sec. 208 subsec. 2 Criminal Code, and to characterize amendments of the Criminal Code effective since 1 Jan. 2016. The author of this paper analyses explanatory report of the Sections no 397/2015 Coll. and no 316/2016 Coll. affecting and amending the regulations of the Criminal Code. The author also points to the regulation of the Sec. 449 Administrative Infractions Act that is in close connection with the regulation of the Sec. 208 subsec. 2 Criminal Code, and next the author deals with the issue of how to apply administrative infractions

[26] Uznesenie Okresného súdu Bardejov zo dňa 4. 10. 2016, sp. zn. 1T/33/2016

recidivism in practice, namely by pointing to legal theory, court practice and the only one available court sentence so far.

Zoznam bibliografických odkazov:

1. SREBALOVÁ, M. a kol. *Zákon o priestupkoch. Komentár*. 1. vyd. C. H. Beck, 2015, 484 s. ISBN 978-80-89603-30-5.
2. MACHAJOVÁ, J. *Základy priestupkového práva. Komentár*. Šamorín : Heuréka, 1998, s. 126.
3. KOŠIČIAROVÁ, S. *Správny poriadok. Komentár s novelou účinnou od 1.1.2004.* Šamorín : Heuréka, 2004. 322 s. ISBN 80-89122-14-0
4. IVOR, J. a kol. *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť 1.* Bratislava: Iura edition, 2006, 530 s. ISBN 80-8078-099-4.
5. ŠAMKO, P. Je možné spáchať trestný čin týrania blízkej osoby bez týrania? [online].[cit. 2017-02-03]. Dostupné na: http://www.pravnelisty.sk/clanky/a435-je-mozne-spachat-trestny-cin-tyrania-blizkej-osoby-bez-tyrania.
6. Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov
7. Zákon č. 397/2015 Z. z. ktorým sa na účely Trestného zákona ustanovuje zoznam látok s anabolickým alebo iným hormonálnym účinkom a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony
8. Zákon č. 316/2016 Z. z. o uznávaní a výkone majetkového rozhodnutia vydaného v trestnom konaní v Európskej únii a o zmene a doplnení niektorých zákonov
9. Zákon č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších prepisov
10. Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov
11. Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky č. 3 Sži/1/2011 zo dňa 31. mája 2011. Dostupné na: http://www.supcourt.gov.sk/data/att/2750_subor.pdf
12. Uznesenie Okresného súdu Bardejov zo dňa 4. 10. 2016, sp. zn. 1T/33/2016.

Kontaktné údaje:

kpt. JUDr. Jozef Mikolaj.

Stredná odborná škola Policajného zboru Košice

Južná trieda 50

040 01 Košice

t. č. 09610 67270

e-mail: jozef.mikolaj@minv.sk

NUTNÁ OBRANA A AUTOMATICKÁ OBRANNÁ ZAŘÍZENÍ

doc. JUDr. František NOVOTNÝ, CSc.
Katedra trestního práva
Policejní akademie České republiky v Praze

***Anotace**: Autor příspěvku analyzuje problematiku nutné obrany s akcentem na automatická obranná zařízení. Charakterizuje zákonnou úpravu nutné obrany de lege lata a zaujímá stanoviska k některým aplikačním otázkám s akcentem na automatická obranná zařízení z hlediska judikatury.*
***Klíčová slova:** okolnosti vylučující protiprávnost, nutná obrana, automatická obranná zařízení*

***Annotation:** The author of the article analyses the problem of necessary defence emphasising automatic defence mechanisms . He characterizes the legislation of necessary defence de lege lata and takes a stand to some application questions emphasising automatic defence mechanisms from the point of view of the practice of the court.*
***Key words:** circumstances excluding unlawfulness, unlawfulness, automatic defence mechanisms*

Úvod

Okolnosti vylučující protiprávnost, zejména problematika nutné obrany a v souvislosti s ní automatických obranných zařízení, činí v praxi orgánů činných v trestním řízení mnohdy obtíže a to nejen v jejich výslechové praxi, ale rovněž při soudním projednávání. Mám za to, že by si problematika nutné obrany zasloužila novelizaci, která by měla zahrnovat i otázky použití obranných zařízení. Vycházím ze zásady, že trestní právo by mělo účinněji přispívat k ochraně oprávněných práv a zájmů občanů. Ve svém pojednání se dotýkám pouze některých teoretických a praktických otázek ve smyslu předmětné problematiky.

Za účelem ochrany života, zdraví, majetku a dalších zájmů si občané mnohdy instalují do různých objektů (domů, bytů, chat, obchodů, skladů, motorových vozidel a do jiných prostorů) automatická obranná zařízení. Podle druhu takového zařízení může být vetřelec omezen na svobodě (například být chycen do pasti, zřítit se do propadliště, být uzavřen v místnosti, ve dvoře či v zahradě), poraněn nebo dokonce usmrcen. Stranou ponecháme různá automatická signalizační zařízení, která v případě vniknutí vetřelce (či pokusu) uvedou v činnost například sirénu, elektrické osvětlení, přivedou k výbuchu nástražnou poplašnou nálož (dělobuch), spustí magnetofonový pásek s nahraným štěkotem psa apod., a tím mnohdy odvrátí útočníka od dalšího protiprávního jednání.

Mnohdy je možno spatřit na různých objektech cedulky s nápisem: „Pozor, objekt chráněn psy“, „Pozor zlý pes“ aj. Vzniká otázka případné trestní odpovědnosti, jestliže osoba, která vnikne do takového objektu, je zvířetem zraněna nebo usmrcena. Nemusí se vždy jednat o pachatele trestného činu, ale může jít například o dítě, osobu jednající v omylu, o podnapilého aj.

V našem právním řádu není o automatických obranných zařízeních žádné výslovné ustanovení, které by dovolovalo či zakazovalo instalaci takového zařízení. Touto otázkou se však zabývá judikatura.

V odborné literatuře je posouzení těchto otázek i nadále sporné.

Solnař[1] o tom napsal: „Je proto pochybné, jak posuzovat instalaci samostřílů a jiných zařízení určených k odražení nejistého ještě útoku budoucího.“

Jeschek,[2] uvádí, že „požadavek současnosti útoku nevylučuje obranu pomocí ostrých psů, samostřílů, pastí, jedovatých nástrah, protože obrana má účinkovat teprve v okamžiku probíhajícího útoku. Avšak s tím spojená rizika jdou k tíži toho, kdo se tímto způsobem brání“.

---

1 SOLNAŘ, V.: Trestní právo hmotné. Část obecná. Nakl. Knihovny Sborníku věd právních a státních. Praha 1947, s. 107

2 JESCHEK, H. H.: Lehrbuch des Strafrechts, Allgemeiner Teil, 2. vyd. Nakl. Duncker et Humbolt, Berlín 1972, s. 255

Ruská nauka není v tomto směru jednotná.[3]

Podle naší judikatury (srov. Rt 12/2010) nelze obecně vyloučit instalaci automatických obranných zařízení. Pokud však někdo instaluje proti budoucímu útoku například nelegálně drženou střelnou zbraň, výbušninu nebo jed, není jeho trestní odpovědnost vyloučena (viz ustanovení § 279 tr. zákoníku). Jestliže by však taková zbraň působila v době protiprávního útoku v mezích nutné obrany podle § 29 tr. zákoníku, nelze osobě, která takové obranné zařízení použila, přičítat následek (resp. účinek) způsobený reakcí tohoto zařízení.

Z uvedeného vyplývá, že pouhá instalace automatického obranného zařízení nemusí být trestná. Trestné je však nelegální držení prostředků, k jejichž nošení a používání je třeba zvláštního povolení (například zbrojní průkaz pro střelné zbraně).

Při posuzování přípustnosti instalace automatického obranného zařízení je třeba vycházet rovněž z ustanovení občanského zákona, podle něhož je každý povinen počínat si tak, aby nedocházelo ke škodám na zdraví, majetku, přírodě a životním prostředí (srov. § 2900 a násl. ObčZ).

Pokud automatické obranné zařízení reaguje na protiprávní jednání vetřelce (pachatele trestného činu) v mezích nutné obrany podle § 29 tr. zákoníku, jak již bylo uvedeno, nevznikne trestní odpovědnost u toho, kdo zařízení instaloval, resp. používá. Takové zařízení bude v mezích nutné obrany podle § 29 tr. zákoníku působit tehdy, pokud bude reagovat na útok přímo hrozící nebo trvající na zájem chráněný trestním zákonem a obrana nebude zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku.

Poměr obrany a útoku je třeba posuzovat se zřetelem na všechny okolnosti případu (tzv. objektivní a subjektivní hledisko). O vybočení z mezí nutné obrany nepůjde, jestliže automatické obranné zařízení zranilo či usmrtilo útočníka, pokud jeho reakcí byl odvracen bezprostředně hrozící či trvající útok a obrana nebyla zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku, i když sám obránce neutrpěl žádné zranění.

Zvýše uvedeného tedy vyplývá, že uvede-li se obranné zařízení v činnost a působí-li v mezích nutné obrany podle § 29 tr. zákoníku, trestní odpovědnost nevznikne. Námitka, že by obrana byla předčasná, neobstojí. Naše i některá zahraniční literatura připouští za určitých okolností i usmrcení útočníka na ochranu majetku.

Složitější je situace, kdy reakce automatického obranného zařízení nebyla v mezích nutné obrany. Zde přichází v úvahu odpovědnost strůjce tohoto zařízení podle obecných zásad za ublížení na zdraví nebo za usmrcení, a to zpravidla z hlediska zavinění z nedbalosti.

V této souvislosti vzniká otázka, zda bude například trestně odpovědný vlastník chaty, který si ve své uzamčené chatě instaloval obranné zařízení – past na medvědy s tím, že když zloděj vnikne za použití násilí oknem do chaty, bude pastí zachycen. Tak se také stalo. Pachatel po vniknutí do chaty byl nejen zachycen nastraženou pastí, ale byl jí i těžce zraněn. Čin tohoto pachatele lze podle některých názorů praxe kvalifikovat jako pokus tr. činu krádeže vloupáním podle § 21 odst. 1, § 205 odst. 1 písm. b) tr. zákoníku v jednočinném souběhu s trestným činem porušování domovní svobody podle § 178 tr. zákoníku. Škoda způsobená pachatelem na cizím majetku – poškozením okna chaty, činila kolem 200,- Kč. Tento skutek je přestupkem proti majetku podle § 50 odst. 1 písm. a), zákona o přestupcích. Je však trestným činem konsumován (tzv. „faktická konsumpce“).

Podle mého názoru automatické obranné zařízení - past, působilo v mezích nutné obrany podle § 29 tr. zákoníku, a proto nebude majitel chaty trestně odpovědný. Orgány činné v trestním řízení v uvedeném skutku, podle předchozí zákonné úpravy, spatřovaly trestný čin ublížení na zdraví podle § 224 odst. 1 tr. zákona. Mám však za to, že pachatel, který protiprávně vnikne do cizího domu, chaty, bytu apod. a ještě navíc s úmyslem krást, musí počítat s tím, že může být při tom nejen zraněn, ale mnohdy i usmrcen. Stejně tak, když pachatel vnikne do bytu jiného v úmyslu tam krást a je v něm usmrcen hlídacím psem. Zřejmě neobstojí námitka, že pachatel vnikl do bytu s úmyslem „pouze“ krást, že v bytě nebyly cenné věci a že se tedy vlastně téměř nic nestalo. Pachatelé krádeží se vloupávají do bytů či jiných objektů, neboť buď vědí, že jsou tam věci, které jsou předmětem jejich

[3] DOLENSKÝ, A.: Přiměřenost nutné obrany. In: Sborník prací Vladimíra Solnaře, Nakl. Universita Karlova, Praha 1969, s. 21 - 42

zájmu, nebo předpokládají, že se tam cenné věci, peníze, zbraně apod. mohou vyskytovat. Jde tedy o velmi společensky škodlivé trestné činy, které se neustále rozmáhají. V mnoha případech jsou páchány ozbrojenými recidivisty. Navíc občan má právo bránit svůj život a majetek proti útočníkovi v mezích zákonné úpravy, zejména když státní mechanismus jej dostatečně neochraňuje. Tuto ochranu má zajišťovat především policie, včetně obecní policie. Ta k tomu má i potřebné prostředky. Proč dochází k selhání tohoto mechanismu, je otázkou přesahující rámec tohoto článku. V této souvislosti je třeba, jak uvádí Solnař,[4] vidět, že „zdařilý trestný čin dává špatný příklad, svádí nepevné osoby k následování. Zdar trestných činů může uvádět v pochybnost samu pevnost a účinnost státní organizace, která nedovede takovým činům čelit“. Na druhé straně jsem si vědom, že boj s trestnou činností může být úspěšný jen tehdy, bude-li záležitostí celé společnosti a nikoli jen hrstky sebekvalifikovanějších policistů. To je i otázka právního vědomí občanů.

Složitější je situace, kdy reakce automatického obranného zařízení nebyla v mezích nutné obrany podle § 29 tr. zákoníku. Zde bude strůjce automatického obranného zařízení odpovídat podle obecných zásad za ublížení na zdraví nebo za usmrcení, a to zpravidla z nedbalosti.

Míra zavinění se sníží, jestliže neznámý vetřelec je předem varován (nápisem, zvukově apod.), ale podle mého názoru se zcela nevyloučí.

Lze si však představit situace, kdy reakce automatického obranného zařízení bude vždy „zcela zjevně nepřiměřená“, například opuštěná stavební buňka, kde není nic cenného. Ten, kdo v ní takové zařízení instaloval, by mohl být trestně odpovědný za úmyslný trestný čin proti zdraví či dokonce za vraždu, resp. za přípravu či pokus vraždy.

Na základě shora uvedeného jsme spolu s dr. Dolenským dospěli k závěru, že je možné přijímat proti předpokládanému útoku na zájmy chráněné tr. zákoníkem různá preventivní opatření, včetně automatických obranných zařízení. Upozornili jsme však, že názory nauky na tyto otázky se často různí.

Námitky proti automatickým obranným zařízením lze shrnout takto:

1. Ustanovení o nutné obraně podle § 29 tr. zákoníku na automatická obranná zařízení nedopadá. Jde tu o analogii nutné obrany.[5]
2. Instalování automatických obranných zařízení není v souladu s podmínkami nutné obrany podle § 29 tr. zákoníku, protože ta je přípustná až tehdy, kdy útok přímo hrozí, kdežto automatické zařízení je nastraženo dávno před tím.
3. Automatická obranná zařízení představují nemalé nebezpečí i pro toho, kdo do objektu vstoupí oprávněně nebo aspoň bez zlého úmyslu (například děti).
4. Automatické obranné zařízení nemůže diferencovat svou funkci podle povahy útoku. Snadno se může stát, že meze dovolené obrany budou překročeny.

Tyto námitky jsou podle našeho názoru vratké a zčásti nesprávné.

K první z nich: Analogie ve prospěch je dovolená. Vůbec není žádný uzavřený katalog důvodů vylučujících protiprávnost.

Ke druhé: Podstatné je, že automatické obranné zařízení působí až v době, kdy útok probíhá.

Ke třetí: Automatické obranné zařízení nepochybně představuje trvající nebezpečí, jež je podle povahy věci různé. Může být samo o sobě trestné (viz dále) nebo může zakládat odpovědnost za přestupek.

Pokud není porušen žádný právní předpis, jde sice o ohrožení života, nikoli ale bezprostřední. To však zřejmě nezakládá trestní odpovědnost.

Ke čtvrté: Toto je hlavní problém automatických obranných zařízení. Nedostatek regulace však není důvodem pro naprostý zákaz automatických obranných zařízení.

---

4 SOLNAŘ, V.: Systém čs. trestního práva. Základy tr. odpovědnosti. Praha, Academia 1972, s. 125

5 SOLNAŘ, V.: Trestní právo hmotné. Část obecná. Praha, nakl. Knihovny Sborníku věd právních a státních 1947, s. 107

Automatická obranná zařízení tedy musí působit v mezích nutné obrany podle § 29 tr. zákoníku,[6] což je mnohdy i technicky obtížné, neboť taková zařízení nelze zpravidla regulovat tak, aby nezpůsobila škodu neodpovídající charakteru a intenzitě útoku (způsobu útoku). Jeschek[7] správně v této souvislosti uvádí, že „rizika s tím spojená jdou k tíži toho, kdo se tímto způsobem brání".

O zcela zjevně nepřiměřenou obranu vzhledem ke způsobu útoku by se jednalo zřejmě v případě, kdyby například vlastník podminoval přístupovou cestu do svého objektu, nebo kdyby připojil elektrickou energii schopnou usmrtit člověka do ohrady vně objektu. V zahraniční literatuře jsou uvedeny i další případy. Například vlastník rodinného domku zpozoroval, že mu někdo rozkrádá stavební materiál a dřevo, složené u plotu jeho domu. Zaminoval je tritolem (trinitrotoluenem). Poté, když se pachatel pokoušel zmocnit dřeva a vzal poleno, k němuž byla přivázána rozbuška, došlo k výbuchu. Pachatel pokusu krádeže dřeva utrpěl těžké ublížení na zdraví, jež vyvolalo amputaci pravé ruky. Vlastník rodinného domku, který nálož instaloval, byl odsouzen za úmyslné těžké ublížení na zdraví a nezákonné držení rozbušky od miny (v podstatě nedovoleného ozbrojování).

Pokud tedy jde o nezákonné prostředky používané jako automatická obranná zařízení, můžeme výklad ukončit tím, že ten, kdo instaluje takové zařízení (například neoprávněně drženou střelnou zbraň), vydává se v nebezpečí trestního stíhání už pouhým neoprávněným držením takového prostředku. Pokud by však takové zařízení působilo v mezích nutné obrany podle § 29 tr. zákoníku, například by způsobilo pachateli vloupání do rodinného domku těžkou újmu na zdraví, nebude podle našeho názoru ten, kdo zařízení instaloval, resp. vlastník domku trestně odpovědný za následek, který zařízení pachateli trestné činnosti způsobilo.

V praxi se mnohdy setkáváme s názory, že takový následek (těžká újma na zdraví) je zcela zjevně nepřiměřený způsob útoku. Zastáncům tohoto názoru především zřejmě uniklo, že hlavní zásadou je přípustnost takové obrany, která spolehlivě útok odvrátí. „Přiměřenost není proto zpravidla vyloučena neúměrností mezi napadeným a obětovaným zájmem. Možno beztrestně chránit i zájem nižší kategorie nebo v krajním případě méně závažný, a to i obětováním zájmu vyššího nebo v daném případě významnějšího. Možno poranit, výjimečně i usmrtit útočníka na ochranu majetku".[8] Dovolená je však i obrana, jež výrazně překračuje to, co je nutné. Hranicí je teprve obrana „zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku". „Podle některých názorů bránící se má použít z účinných prostředků toho, který působil nejmenší škodu. To je však – vzhledem k rozrušení s obranou pravidelně spojeném – požadavek patrně přílišný".[9]

Srovnání hrozící škody a škody způsobené útočníkovi hraje roli jen v extrémních případech. Učebnice trestního práva se nevyjadřuje kategoricky: „Hrubý nepoměr škody hrozící z útoku a škody způsobené v obraně může vést k závěru, že obrana byla způsobu útoku zcela zjevně nepřiměřená". Srovnání škod a jejich poměr čili proporcionalita je postup charakteristický pro krajní nouzi. U nutné obrany je to prvek cizorodý. Dále je rovněž třeba vidět, že trestný čin krádeže formou vloupání je sám o sobě velmi společensky škodlivý, a to i s ohledem na soustavné rozmáhání se této trestné činnosti. Pachatel takového činu se zpravidla souběžně dopouští i trestného činu porušování domovní svobody (§ 198 tr. zákoníku), za který zákon umožňuje uložení trestu až na dvě léta.

V současné době, kdy se rozmáhá trestná činnost proti tělesné integritě, svobodě a majetku osob, je třeba připustit závažnější zásahy do ochrany osobnosti pachatelů trestné činnosti. Konstrukce nutné obrany podle § 29 tr. zákoníku takové zásahy umožňuje. Interpretace a aplikace ustanovení § 29 tr. zákoníku prováděná orgány činnými v trestním řízení je i po novele nutné obrany mnohdy v rozporu s účelem tohoto ustanovení. Takový výklad a aplikace uvedeného ustanovení může vést k pasivitě občanů, je-li napaden chráněný zájem. Občan, není-li přímo sám napaden, proti pachateli trestného činu raději nezasáhne, zejména když se ze sdělovacích prostředků mnohdy dovídá, že by

---

6 ŠÁMAL, P., RIZMAN, S.: Trestní zákon. Komentář. Praha, nakl. C. H. Beck/SEVT 1994

7 JESCHEK, H. H.: Lehrbuch des Strafrechts, Allgemeiner Teil. 2. vyd. Nakl. Duncker et Humbolt, Berlin 1972, s. 255

8 SOLNAŘ, V.: Systém Československého trestního práva. Základy trestní odpovědnosti. Praha. Academia 1972, s. 105

9 Tamtéž, s. 106

mohl na lavici obžalovaného místo pachatele trestného činu zasednout sám. Tím se i snižuje preventivní význam trestního práva.

Setkali jsme se s případem, kdy dva spolupachatelé ve věku kolem 25 let se v Praze vloupali do rodinného domku manželů – důchodců. Vloupání provedli tak, že vnikli střechou na půdu domku, poté prokopali ve stropu otvor, kterým se dostali do obytných částí domku. Zde pak odcizili různé věci, starší televizor, rádio, pár drobností a finanční částku 680 Kč. Před odchodem z domku ještě zdemolovali některé části nábytku zřejmě ze zlosti, že tam nenašli cennější věci. Při výslechu uvedli, že v případě přistižení při trestném činu by se nedali dobrovolně zadržet. Případ uvádíme proto, že vlastníci domku mají psa – vlčáka, kterého nechávají při krátkodobém odchodu volně v domku. Jen náhodou, že byli vzdáleni delší dobu, měli psa s sebou. Podle jejich názoru by pes byl schopen útočníky těžce poranit, ne-li usmrtit. Tak se dostáváme k otázce případné trestní odpovědnosti osob, které k zajištění své bezpečnosti a majetku používají jiných prostředků, například psů či jiných zvířat. Cvičené psy používají za účelem ostrahy různých objektů i soukromé bezpečnostní služby. Na otázku případné trestní odpovědnosti těchto osob jsme se v praxi setkali s různými názory. V naší judikatuře jsme v podstatě odpověď nenalezli. Někteří nám uváděli, že zvíře je nebezpečné, neboť může ohrožovat libovolnou osobu, nejen pachatele trestného činu, že při ochraně majetkových zájmů nelze těžkou újmu na zdraví připustit, že motivem je nejen snaha bránit svůj majetek, nýbrž i snaha se vypořádat s útočníkem (odveta), usvědčit ho apod. Touto otázkou jsme se již částečně zabývali.

Vrátíme-li se k uvedenému případu, je třeba posoudit zda případná obrana vlastníků domku za pomoci psa proti útočníkům – pachatelům trestné činnosti, by byla v mezích nutné obrany podle § 29 tr. zákoníku, kdyby došlo k těžkému ublížení na zdraví spolupachatelů. Při řešení takových případů se postupuje stejně, jako v případech jiných. Posuzují se jednotlivé znaky nutné obrany podle § 29 tr. zákoníku.

Z případu je patrno, že útočníci by byli psem napadeni až po neoprávněném vniknutí do domu manželů, do kterého se dostali v úmyslu přisvojit si cizí věc, pokud by nebyli od útoku odrazeni reakcí psa (například jeho štěkotem). Tedy pes by na ně zaútočil v době, kdy útok spolupachatelů trval a směřoval proti zájmům chráněným trestním zákonem (první znak nutné obrany podle § 29 tr. zákoníku). Jestliže by pes útočníky zranil, třeba i těžce, nebude podle našeho názoru obrana zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku, neboť za účelem ochrany více společenských zájmů chráněných tr. zákoníkem je možno připustit i způsobení těžké újmy na zdraví útočníka (druhý znak nutné obrany podle § 29 tr. zákoníku). Máme za to, že ani v případě, kdy by pes některého z útočníků za uvedených podmínek usmrtil, by nebyl vlastník psa trestně odpovědný, alespoň ne za úmyslný trestný čin. Pokud by však útočník do domu vnikl za účelem páchání trestné činnosti i přes výstražné působení psa, nebyl by jeho vlastník odpovědný ani za nedbalostní (kulpózní) trestný čin ublížení na zdraví. V této souvislosti znovu připomínáme, že „způsob útoku“ nezahrnuje pouze vlastní provádění útoku, ale je v něm obsažena i osobnost útočníka, jeho úmysly, prostředky použité při útoku a další okolnosti, za nichž byl útok spáchán, aj. Každý případ je individuální, a proto je třeba situaci hodnotit komplexně v celém jejím vývoji a v konkrétních podmínkách.

Skutečností je, jak jsme již uvedli, že řada občanů za účelem ochrany svých zákonných zájmů chová ve svých bytech psy, resp. jiná zvířata. Setkali jsme se v této souvislosti s názorem, že pes by měl být v bytě uvázán, aby útočníka případně neusmrtil. To považujeme za nesmyslné. Ten, kdo jde krást, už konečně musí počítat s tím, že přitom může být zraněn, popřípadě i usmrcen. Přestože poškozený občan útok nezapříčinil, jsou na něho neustále kladeny přehnané požadavky, aby vždy správně odhadl způsob a intenzitu útoku, i když sám útočník mnohdy neví, jak se v konkrétní situaci zachová. Tak se mnohdy předmětem zájmu orgánů činných v trestním řízení stává spíše poškozený, než sám útočník.

Závěrem je možno uvést, že tento stav, podle některých odborníků z oblasti trestního zákonodárství, není zapříčiněn nedostatky zákonné úpravy nutné obrany podle § 29 tr. zákoníku. Ta je podle jejich názoru dostatečná a zřejmě není důvod ji podstatněji měnit, ale může jít o nesprávný postup při výkladu a uplatňování ustanovení o nutné obraně. Snad zde i negativně působí dřívější

zákonná úprava nutné obrany, která byla příliš úzká a kladla na osoby bránící se útočníkovi přehnané požadavky, zejména pokud se jednalo o srovnání intenzity a způsobu útoku, resp. i následků obrany.

S tímto názorem zcela nesouhlasíme. Máme za to, že ustanovení§ 29 tr. zákoníku o nutné obraně, by si zasloužilo novelizaci, alespoň v rozsahu návrhů, které byly předloženy Parlamentu v rámci rekodifikace trestního práva materiálního.

Resumé: Problematika automatických obranných zařízení není upravena v trestním zákoníku. Při aplikaci je třeba pracovat s formální definicí nutné obrany a s judikaturou Nejvyššího soudu České republiky. To způsobuje problémy při interpretaci a aplikaci této problematiky.

Resumé: The issue of automatic defence mechanisms is not explicitly provided for in the Criminal Code. When applying this it is necessary to work on the formal definition of necessary defence and the practice of the Supreme Court of the Czech Republic. It causes problems of interpretation and application.

Seznam bibliografických odkazů:

DOLENSKÝ, A. Kdo má dokazovat, že šlo o nutnou obranu? *Magazín Security*, 1996.

DOLENSKÝ, A. Nová koncepce nutné obrany (§ 13 tr. zákona). *Bulletin advokacie*, č. 1/1994.

DOLENSKÝ, A., NOVOTNÝ, F. Nutná obrana a automatická obranná zařízení. *Trestní právo*, č. 1/1998.

JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné.* Obecná a zvláštní část. 4. vydání. Praha: Leges, 2014. 976 s. ISBN 978-80-7502-044-4.

JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou.* 5. vydání. Praha: Leges, 2014. 1248 s. ISBN 978-80-7502-049-9.

KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012.

NOVOTNÝ, F. a kol. *Trestní právo hmotné.* 2. vydání. Plzeň : Aleš Čeněk, 2007, 379 s. ISBN 978-80-7380-083-3.

NOVOTNÝ, F. a kol. *Trestní zákoník 2010*. Praha : EUROUNION Praha, s. r. o., 2010

NOVOTNÝ, F., SOUČEK, J. et al. *Trestní právo hmotné.* 3 vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. 393 s. ISBN 978-80-7380-291-2.

NOVOTNÝ, F. a kol. Trestní právo hmotné. 4. Vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017, 373 s. ISBN 978_80-7380-651-4.

NOVOTNÝ, O., VOKOUN, R. a kol. *Trestní právo hmotné – II. Zvláštní část.* Praha : ASPI a. s., 2007, 480 s. ISBN 978-80-7357-261-7.

NOVOTNÝ, O., VOKOUN, R. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. Praha: ASPI, 2007.

NOVOTNÝ, O., VOKOUN, R., ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. Zvláštní část. 6. vydání, Praha : Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010.

NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. Praha: Eurolex Bohemia, 2001

NOVOTNÝ, O.; VANDUCHOVÁ, M.; ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část první*. 6. vyd. Praha : Wolters Kluwer, 2010.

ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 8. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2016.

ŠÁMAL, P., NOVOTNÝ, O., GŘIVNA, T., HERCZEG, J., VANDUCHOVÁ, M. a VOKOUN, R. *Trestní právo hmotné*. 7., přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014.

NOVOTNÝ, F. a kol. *Trestní zákoník 2010.* Praha : EUROUNION, s. r. o., 2010. 838 s. ISBN 978-80-7317-084-4.

ŠÁMAL, P., PÚRY, F., RIZMAN, S. *Trestní zákon. Komentář – díl 1*. 6. doplněné a přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2004. 721 s.

ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář.* 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012.

VANTUCH, P. *Trestní zákoník s komentářem*. 1. vydání. Olomouc: ANAG, spol. s. r. o. 2011, ISBN 978-80-7263-677-8.

TRESTNÉ ČINY PÁCHANÉ NA SLOVENSKO – UKRAJINSKEJ ŠTÁTNEJ HRANICI

JUDr. Robert ODLER, PhD.
Katedra policajných vied
Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Anotácia: *Autor v článku prezentuje vlastnú analýzu trestných činov páchaných na Slovensko – ukrajinskej štátnej hranici, charakterizuje subjekty realizácie dokumentovania a objasňovania cezhraničnej trestnej činnosti, svoje tvrdenia podložil aj reálnymi prípadmi, ktoré sa stali v uplynulých rokoch.*
Kľúčové slová: *prevádzačstvo, migrácia, trestné činy, pašovanie hraničná a cudzinecká polícia, mobilná zásahová jednotka, falšovanie a pozmeňovanie cestovných dokladov*

Annotation: *Author presents his own analysis of the criminal offences committed on the Slovak-Ukraine state border, defines the subjects responsible for documentation and investigation of cross-border crime activities, author supports his claims with the real cases, which happened in past recent years.*
Keywords: *people smuggling, migration, criminal offences, smuggling, border and alien police, forgery of travel documents*

Úvod

Migrácia je prirodzený jav, ktorý sprevádza ľudskú spoločnosť na celom svete už od jej vzniku. Ako regulovaná a kontrolovaná je nevyhnutnou podmienkou života, rozvoja a napredovania spoločnosti. Avšak pohyb osôb cez hranice prináša aj mnohé negatívne javy s rôznym stupňom nebezpečnosti. V ďalšej časti príspevku sa budem venovať práve takým, ktoré svojimi znakmi zakladajú skutkovú podstatu trestných činov v zmysle právnej úpravy SR.

Trestné činy na v pôsobnosti služby hraničnej a cudzineckej polície. Pojem trestného činu je uvedený v § 8 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov (ďalej len „TZ“). *„Trestný čin je protiprávny čin, ktorého znaky sú uvedené v tomto zákone, ak tento zákon neustanovuje inak.“*[1] Z uvedeného vyplýva, že protiprávne konanie môžeme kvalifikovať ako trestný čin iba vtedy, ak sú naplnené zákonné znaky obsiahnuté v osobitnej časti TZ pre konkrétne skutkové podstaty. TZ ďalej určuje, že musia byť naplnené všetky znaky a konanie musí byť zavinené. Sú aj situácie, pri ktorých takéto konanie nemusí byť trestným činom a to TZ upravuje okolnosťami vylučujúcimi protiprávnosť. Pre určenie konkrétnych trestných činov, ktoré sú páchané v súvislosti so štátnou hranicou, môžeme vychádzať aj z nariadenia ministra vnútra SR o vymedzení príslušnosti útvarov Policajného zboru (ďalej len „PZ“) a útvarov Ministerstva vnútra SR (ďalej len „MV SR“) pri odhaľovaní trestných činov, pri zisťovaní ich páchateľov a o postupe v trestnom konaní, ktoré v zmysle vecnej príslušnosti určuje Úradu hraničnej a cudzineckej polície Prezídia Policajného zboru (ďalej len „ÚHCP P PZ“), ako centrálnemu orgánu zodpovednému za oblasť štátnych hraníc, vymedzený okruh trestných činov.

Na teritóriu Slovensko – ukrajinskej štátnej hranici sa môžeme stretnúť s páchaním nasledujúcich trestných činov:

- násilné prekročenie štátnej hranice (§ 354),
- prevádzačstvo (§§ 355, 356),
- nedovolené prekročenie štátnej hranice (§ 357),
- legalizácia príjmu z trestnej činnosti (§ 233),
- porušovanie predpisov o obehu tovaru v styku s cudzinou (§ 254),
- porušovanie predpisov o štátnych technických opatreniach na označenie tovaru (§ 279),
- marenie výkonu úradného rozhodnutia (§ 348),

[1] ZÁKON č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon. § 8

- falšovanie a pozmeňovanie verejnej listiny, úradnej pečate, úradnej uzávery, úradného znaku a úradnej značky (§ 352),
- založenie, zosnovanie a podporovanie zločineckej skupiny (§ 296).[2]

Trestného činu **násilného prekročenia štátnej hranice** sa dopustí ten, *„kto prekročí štátnu hranicu za použitia násilia alebo hrozby bezprostredného násilia“*.[3] Keďže z definície štátnej hranice je známe, že táto oddeľuje štátne územia aj nad povrchom a pod povrchom zeme, preto k tomuto činu môže dôjsť nie len na povrchu, no aj vo vzduchu, alebo pod zemou. Prekročenie hranice znamená presun osoby z jednej strany hranice na druhú a to peši, alebo akýmkoľvek dopravným prostriedkom (napr. autom, loďou). Dôležité je upozorniť na fakt, že trestné bude iba také prekročenie, ktoré bolo vykonané za použitia násilia, či už voči osobe, alebo veci (napr. odstrčenie hraničného policajta, alebo prerazenie závory na priechode dopravným prostriedkom). Rovnako trestné bude čo i len použitie hrozby bezprostredného násilia, pričom tak ako samotné násilie, aj takáto hrozba musia smerovať k cieľu, ktorým je dostať sa na druhú stranu hranice. Tohto trestného činu sa môže dopustiť každá trestne zodpovedná osoba, pričom sa vyžaduje úmysel páchateľa prekročiť hranicu použitím násilia. Dokonanie takéhoto činu nastane vtedy, ak sa páchateľovi štátna hranica podarí prekročiť.[4] *„Kto pre osobu, ktorá nie je štátnym občanom SR, alebo osobou s trvalým pobytom na území SR, organizuje nedovolené prekročenie štátnej hranice SR alebo prechod cez jej územie, alebo také konanie umožní, alebo v ňom pomáha“*[5] dopustí sa **prevádzačstva**. Pri tomto spôsobe spáchania trestného činu sa nevyžaduje, aby mal páchateľ z toho nejaký prospech, preto tomu hovoríme aj tzv. nezištné prevádzačstvo. Ďalší spôsob prevádzačstva bude, ak páchateľ uvedené konanie učiní v úmysle získať pre seba alebo niekoho iného finančnú alebo inú materiálnu výhodu, prípadne v rovnakom úmysle za tým istým účelom vyrobí, zaobstará, poskytne alebo má v držbe falošný cestovný doklad alebo falošný doklad totožnosti. A do tretice je prevádzačom aj ten, *„kto v úmysle získať pre seba alebo iného priamo či nepriamo finančnú výhodu alebo inú materiálnu výhodu osobe, ktorá nie je štátnym občanom SR alebo nemá trvalý pobyt na území SR, umožní alebo pomáha zotrvať, alebo zamestnať sa nedovolene na území SR“*.[6] Pri tomto trestnom čine jeho páchateľ organizuje, čiže zosnuje alebo riadi nelegálny prechod cez štátnu hranicu jedným alebo aj v oboch smeroch inou osobou. Táto činnosť môže spočívať v rôznom konaní. Môže nájsť trasu, vytýčiť miesta či úseky, určí optimálny čas, čím vymyslí plán prechodu cez štátnu hranicu. Na takúto cestu pripraví oblečenie, stravu, prípadne peniaze akceptované v krajine tranzitu. Ak on sám nie je prevádzačom, zabezpečí takúto osobu. Ak má byť prechod realizovaný pomocou falošných dokladov, tieto zabezpečí a prispôsobí k nim výzor prevádzanej osoby. Postará sa o úkryt vo vozidle, alebo ho pre túto príležitosť vyrobí, môže vytvoriť aj úkryt vo vozni vlaku a podobne. Iné konanie môže spočívať v poskytnutí informácií k zamýšľanej trase, alebo ju priamo v teréne, či na mape ukáže. Ak sú mu známe podmienky stráženia hranice, poskytne údaje o najvhodnejšom čase prechodu, alebo aj harmonogram pohybu hliadok. Páchateľ môže sám vyhľadať osoby, ktoré bude potrebné previesť, v nadväznosti na to im aj poskytne úkryt. V súvislosti s tým vyhľadáva kontakty na osoby žijúce v pohraničí. Ako je vidieť, možnosti protiprávneho konania v spojení s ilegálnym prekročením štátnej hranice je mnoho. Ustanovením skutkovej podstaty trestného činu **nedovoleného prekročenia štátnej hranice** sa zabezpečuje záujem štátu na ochrane vzdušnej hranice. Páchateľom sa stane ten, *„kto poruší predpisy o medzinárodných letoch tým, že vnikne vzdušným dopravným prostriedkom na územie SR“*.[7] V tomto prípade ide najmä o porušenie Dohovoru o medzinárodnom civilnom letectve[8] a Pravidiel lietania vydaných medzinárodnou organizáciou civilného letectva ICAO[9]. Z týchto predpisov vyplýva, že

[2] NARIADENIE MINISTRA VNÚTRA SR č. 175/2010. Čl. 6.
[3] ZÁKON č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon. § 354
[4] IVOR, J. a kol. 2006. Trestné právo hmotné Osobitná časť 2. s. 395
[5] ZÁKON č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon. § 355
[6] ZÁKON č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon. § 356
[7] ZÁKON č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon. § 357
[8] DOHODA č. 147/1947 Zb. Úmluva o mezinárodním civilním letectví
[9] VYHLÁŠKA č. 29/1957 Zb. Vyhláška ministra zahraničných vecí o Protokole o niektorých zmenách Dohovoru o medzinárodnom civilnom letectve a o Protokole o zmene Dohovoru o medzinárodnom civilnom letectve, spísaných v Montreali 14. júna 1954

civilné lietadlá nesmú lietať nad územím cudzieho štátu, prípadne tam pristáť, ak k tomu nedostali osobitné zmocnenie. Vniknutie vzdušným dopravným prostriedkom sa rozumie každý nedovolený vlet cez naše vzdušné hranice rôznymi druhmi lietajúcich prostriedkov. Môžu to byť nie len lietadlá, no i vzducholode, či lietajúce balóny. Ustanovenie tohto trestného činu je v poslednej dobe pomerne aktuálne, nakoľko boli zaznamenané i medializované viaceré prelety malých lietadiel, helikoptér, či dronov ponad našu vonkajšiu hranicu, pri ktorých došlo k prevádzačstvu, či pašovaniu cigariet. Právna úprava obsiahnutá v ustanovení trestného činu legalizácie príjmu z trestnej činnosti je výsledkom medzinárodnej spolupráce v oblasti boja s fenoménom prania špinavých peňazí. Podstatným znakom tohto trestného činu je úmysel páchateľa existenciu takéhoto príjmu alebo veci zatajiť, či ináč „zamaskovať" ich pôvod z trestnej činnosti, pričom vykonáva takú aktivitu, na základe ktorej podvodný príjem alebo vec navonok pôsobia ako získané bez porušenia zákona. Príjmom z trestnej činnosti môže byť príjem finančný, prípadne akýkoľvek iný ekonomický prospech. Majetok z trestnej činnosti je akýkoľvek majetok, či hnuteľná alebo nehnuteľná vec, môžu to byť právne dokumenty alebo iné nástroje potvrdzujúce určité vlastnícke právo. Pre trestnosť činu sa vyžaduje, aby páchateľ mal vedomosť o pravom pôvode, teda, že sa jedná o príjem, majetok a vec z trestnej činnosti, prípadne určené alebo použité na jej spáchanie.[10] V podmienkach Slovensko – ukrajinskej štátnej hranice sa s týmto trestným činom stretávame najmä v súvislosti so snahou vyviesť kradnuté motorové vozidlá na územie Ukrajiny. Účelom ustanovenia trestného činu porušovania predpisov o obehu tovaru v styku s cudzinou je v trestno-právnej rovine zabezpečenie ochrany hospodárskym záujmom SR pred konaniami, ktoré ich môžu značnou mierou ohroziť, či poškodiť v oblasti obchodného i neobchodného styku so zahraničím. Táto právna norma odkazuje na predpisy týkajúce sa podmienok dovozu, prevozu i vývozu tovaru cez štátnu hranicu a z nich vyplývajúce zákazy a obmedzenia, pričom ide hlavne o colné predpisy. Preto je pri tomto trestnom čine chráneným záujmom dodržiavanie zákazov prípadne iných obmedzení pri vývoze, dovoze alebo prevoze tovaru cez hranice SR a taktiež regulovanie takýchto aktivít medzi colným priestorom Európskej únie (ďalej len „EÚ") a nečlenskými štátmi EÚ.[11] Ďalším trestným činom, ktorého početnosť v prihraničnej oblasti s Ukrajinou je pomerne vysoká, je porušenie predpisov o štátnych technických opatreniach na označenie tovaru, kde je pre nami dotknutú oblasť podstatné hlavne znenie druhej časti skutkovej podstaty. Podľa uvedeného je páchateľom ten, *„kto v rozpore so všeobecne záväzným právnym predpisom dovezie, vyvezie, prepraví, dá prepraviť, uvádza do obehu alebo prechováva tovar bez kontrolných známok, kontrolných pások alebo bez iných kontrolných technických opatrení na jeho označenie na daňové účely alebo na iné účely ustanovené zákonom"*[12]. Konania, ktorými môže byť tento trestný čin spáchaný sú popísané v jeho ustanovení, no podstatným sa tu javí tovar. Má to byť tovar špecifický, ktorý si štát vzhľadom na niektoré ekonomické záujmy rozhodol chrániť a to spôsobom, že ho označí kontrolnými technickými opatreniami. Takýmto tovarom sú drahé kovy, lieh, tabak a tabakové výrobky. Kontrolnou známkou sa rozumie slovenská kontrolná známka, ktorá spĺňa zákonné náležitosti pre označenie tabakových výrobkov a taktiež pre označenie liehových nápojov. Kontrolnou páskou sú označované spotrebiteľské balenia, iné kontrolné opatrenia na označenie tovaru sú upravené v ďalších právnych predpisoch a môžu to byť napr. puncové značky pri drahých kovoch. Z uvedeného je zrejme, že hlavnou komoditou záujmu páchateľov na dotknutom teritóriu budú pašované cigarety, prípadne alkohol. Páchateľom trestného činu marenia výkonu úradného rozhodnutia sa stane ten, *„kto marí alebo podstatne sťažuje výkon rozhodnutia súdu alebo iného orgánu verejnej moci tým, že bez povolenia a bez vážneho dôvodu sa neoprávnene zdržiava na území SR, hoci mu bol uložený trest vyhostenia alebo mu bol pobyt na území SR zakázaný"*.[13] Ustanovením tohto odseku uvedeného trestné činu je chránený nie len záujem spoločnosti na riadnom a nerušenom výkone rozhodnutí orgánov verejnej moci alebo súdov ale predovšetkým záujem spoločnosti

[10] MENCEROVÁ, I. – TOBIÁŠOVÁ, L. – TURAYOVÁ, Y. a kol. 2014. Trestné právo hmotné. Osobitná časť. s. 140-142

[11] MENCEROVÁ, I. – TOBIÁŠOVÁ, L. – TURAYOVÁ, Y. a kol. 2014. Trestné právo hmotné. Osobitná časť. s. 162-163

[12] ZÁKON č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon. § 279

[13] ZÁKON č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon. § 348 ods. 1 písm. c)

o regulovanú migráciu na území SR. Páchateľ v tomto prípade marí rozsudok súdu o uložení trestu vyhostenia alebo rozhodnutie PZ o uložení zákazu pobytu na území SR alebo aj celej Európskej únie. Spôsob marenia je uvedený priamo v texte ustanovenia tohto odseku trestného činu, pričom to však neznamená, že výkon rozhodnutia by už nebolo možné vykonať vôbec.[14] V policajnej praxi príslušníkov služby hraničnej a cudzineckej polície sa stretávame s prípadmi, kedy došlo k naplneniu skutkovej podstaty trestného činu falšovania a pozmeňovania verejnej listiny, úradnej pečate, úradnej uzávery, úradného znaku a úradnej značky a to spôsobmi uvedenými v jednom aj druhom odseku jeho ustanovenia. Trestné je konanie, ktoré spočíva *vo falšovaní, podstatnom pozmenení obsahu verejnej listiny, úradnej pečate, úradnej uzávery, úradného znaku, úradnej značky alebo ciachy v úmysle, aby sa použili ako pravé, alebo v ich použití ako pravé, alebo ak si ich páchateľ nechá vyhotoviť s úmyslom použiť ich ako pravé*. Rovnako trestné je i *dosiahnutie vydania pravej verejnej listiny, úradnej pečate, úradnej uzávery, úradného znaku, úradnej značky alebo ciachy na základe aj nepravých podkladov*.[15] Toto ustanovenie TZ zabezpečuje ochranu riadneho chodu štátneho aparátu a taktiež dôveru v pravosť a pravdivosť verejných listín. Verejná listina je písomnosť, ktorá zakladá, mení alebo ruší určité práva alebo povinnosti, alebo osvedčuje ich zmenu , či zánik. Taktiež osvedčuje totožnosť osoby alebo veci, ich stav, vlastnosti, či spôsobilosť alebo právom chránené záujmy. Vydáva ju štátny orgán alebo iný orgán verejnej moci v rámci svojej pôsobnosti a na základe zákona. Úradnou pečaťou sa rozumie pečiatka so štátnym znakom, taktiež pečiatka, ktorej odtlačok je povinnou súčasťou verejných listín. Úradnou uzáverou je napr. pripevnenie olovenej plomby. Colnou uzáverou je deklarovaný tovar podľa svojej povahy a účelu dovozu alebo vývozu. Dôležité je taktiež vysvetlenie pojmu falšovanie, ktoré spočíva v úplnom vyhotovení verejnej listiny, úradnej pečate alebo úradnej uzávery, ktoré má vyvolať dojem, ako by boli skutočne vydané, či zhotovené predpísaným spôsobom a príslušným orgánom. Podstatnou zmenou obsahu je taká zmena, ktorá sa dotkne podstaty listiny alebo zabezpečovacieho prostriedku, pričom nie je dôležité akým spôsobom bola vykonaná.[16] Pri páchaní niektorých vyššie uvedených trestných činov je už zo spôsobu ich vykonania zrejmé, že nemohli byť zrealizované jednotlivcom. Preto je na mieste zisťovať aj skutočnosti, ktoré by nasvedčovali spáchaniu trestného činu založenia, zosnovania a podporovania zločineckej skupiny. Skutková podstata tohto trestného činu je definovaná nasledovne*: „Kto založí alebo zosnuje zločineckú skupinu, je jej členom, je pre ňu činný alebo ju podporuje, potrestá sa ...“*[17] Určiť, že ide o zločineckú skupinu, ktorá je formou najvyššieho stupňa kriminálnej súčinnosti, znamená skúmať celý rad znakov. Musí mať najmenej troch členov, ktorí sú organizovaní v určitej štruktúre, pričom ich cieľom je spáchať jeden alebo viac zločinov a existencia takejto skupiny je spravidla už dlhšie trvajúca. Podstatným je aj skutočnosť, že svoju činnosť vykonávajú za účelom priameho alebo nepriameho získania finančnej, či inej výhody. Páchateľom môže byť osoba, ktorá takúto skupinu založí, čiže vykoná aktivity smerujúce k faktickému vzniku skupiny a jej ďalšej činnosti, alebo skupinu zosnová, čiže vytvorí štruktúru a naplánuje ďalšie úlohy, pričom tu sa nevyžaduje, aby skupina bola ďalej aktívna, alebo je jej členom, čiže zložkou v jej organizačnej štruktúre, pričom členstvo nevyžaduje formálne prijatie. Činnosťou rozumieme úmyselnú účasť alebo iné úmyselné konanie k naplneniu účelu skupiny, podporou zas poskytnutie prostriedkov, služieb, súčinnosti, prípadne vytváranie ďalších podmienok (financovanie, osobná ochrana, doprava, právne služby, skladovanie, vytváranie pozitívneho obrazu členov skupiny v médiách a pod.).[18]

Subjekty objasňovania, dokumentovania a vyšetrovania

V predchádzajúcej časti som sa zaoberal výpočtom trestných činov na úseku ochrany štátnej hranice. V nadväznosti na pomenovanie protiprávnej činnosti je dôležité sa zaoberať aj inštitucionálnym zabezpečením aplikácie noriem trestného práva. Preto sa v ďalšom budeme

[14] MENCEROVÁ, I. – TOBIÁŠOVÁ, L. – TURAYOVÁ, Y. a kol. 2014. Trestné právo hmotné. Osobitná časť. s. 275-277

[15] ZÁKON č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon. § 352

[16] ČENTÉŠ, J. a kol. 2013. Trestný zákon. Veľký komentár. s. 674

[17] ZÁKON č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon. § 296

[18] ČENTÉŠ, J. a kol. 2013. Trestný zákon. Veľký komentár. s. 562

venovať práve subjektom objasňovania, dokumentovania a vyšetrovania týchto trestných činov v podmienkach SR.

Skrátené vyšetrovanie v podmienkach vonkajšej hranice

Skrátené vyšetrovanie je upravené ustanovením § 202 Trestného poriadku (ďalej len „TP“). Vykonáva sa o prečinoch s výnimkou, ak sa vykonáva v prípadoch taxatívne uvedených v TP (napr. obvinený je vo väzbe, ide o trestné činy extrémizmu, nariadi to prokurátor a iné). Skrátené vyšetrovanie sa vykonáva za účelom zefektívnenia trestného konania, preto je potrebné ho ukončiť najneskôr do dvoch mesiacov od vznesenia obvinenia. Zásadný rozdiel v postupe pri skrátenom vyšetrovaní oproti vyšetrovaniu možno charakterizovať v tom, že výsluch svedka vykoná policajt vtedy, ak ide o neopakovateľný úkon, neodkladný úkon alebo ak ide o svedka, ktorý bol osobne prítomný pri páchaní trestného činu. V ostatných prípadoch policajt vyžiada iba vysvetlenie, ktoré poznačí do záznamu. Rovnako policajt urobí záznam o dôkazoch, ktoré vyhľadal a zabezpečil, aby tieto mohli byť vykonané v ďalšom konaní. Ako posledným rozdielom sa javí lehota pre ukončenie, pričom pri skrátenom vyšetrovaní je to spravidla do dvoch mesiacov a pri vyšetrovaní až do štyroch.[19] Policajta, ktorý vykonáva skrátené vyšetrovanie je možné v zmysle ustanovení TP ako aj ďalších interných noriem v rámci PZ definovať ako povereného príslušníka PZ, disponujúceho príslušným rezortným vzdelaním, ktorý je na základe svojich teoretických vedomostí a praktických zručností schopný aplikovať normy trestného práva, teda je odborne spôsobilý vykonávať trestné konanie v zmysle TP. Policajt vykonáva skrátené vyšetrovanie samostatne, preto by mal mať teoretický právnický základ a taktiež adekvátne vedomosti z kriminalistických odvetví policajnej praxe. Potrebné je pripomenúť, že v tomto procese trestného konania nad jeho zákonnosťou dohľadá prokurátor, preto je dôležité včasné a náležité plnenie povinností povereného príslušníka voči príslušnému prokurátorovi.[20] V rámci svojho konania poverený príslušník sa pri svojej činnosti riadi najmä TZ a TP, Nariadením ministra vnútra SR č. 175/2010 o vymedzení príslušnosti útvarov PZ a útvarov MV SR pri odhaľovaní trestných činov, pri zisťovaní ich páchateľov a o postupe v trestnom konaní, Vyhláškou ministerstva spravodlivosti SR č. 618/2015 Z. z. o tvorbe spisu orgánmi činnými v trestnom konaní a súdmi a Nariadením ministra vnútra SR č. 107/2005 o postupe pri evidovaní a manipulácii s vyšetrovacími spismi.

V podmienkach štátnej hranice je zrejme, že skrátené vyšetrovanie budú vykonávať:[21]

- poverení príslušníci PZ,
- poverení pracovníci finančnej správy, ak ide o trestné činy spáchané v súvislosti s porušením colných predpisov alebo daňových predpisov v oblasti dane z pridanej hodnoty pri dovoze a spotrebných daní.

Za ochranu Slovensko – ukrajinskej štátnej hranice v štruktúre PZ je zodpovedné Riaditeľstvo hraničnej a cudzineckej polície (ďalej len „RHCP“) Sobrance ÚHCP P PZ. Z uvedeného vyplýva, že skrátené vyšetrovanie skôr uvedených prečinov, pre ktoré zákon ustanovuje trest odňatia slobody, ktorého horná hranica neprevyšuje tri roky, bude vykonávať práve vecne príslušný poverený príslušník PZ služobne zaradený na RHCP Sobrance. V súčasnej dobe je v podmienkach RHCP Sobrance skrátené vyšetrovanie prakticky prioritne zverené do pôsobnosti Mobilnej zásahovej jednotky PZ, ktorá je jeho organizačnou zložkou.

Mobilná zásahová jednotka PZ (ďalej len „MZJ PZ“) v trestnom konaní a v boji proti trestnej činnosti plní najmä nasledujúce úlohy:

- vykonáva služobné zákroky proti páchateľom a proti nebezpečným páchateľom trestnej činnosti,
- podieľa sa na odhaľovaní trestnej činnosti a získava k nej poznatky,

[19] ZÁKON č. 301/2005 Z.z. Trestný poriadok. §§ 200-203
[20] KLÁTIK, J.: Skrátené vyšetrovanie v slovenskom trestnom konaní. [online], cit. 2016-12-29
[21] ZÁKON č. 301/2005 Z.z. Trestný poriadok. § 10 ods. 8 písm. d), f)

- vykonáva opatrenia na predchádzanie trestnej činnosti, pri tom využíva získané poznatky a skúsenosti z jej odhaľovania,
- vykonáva skrátené vyšetrovanie v rozsahu určenom interným predpisom,
- spolupracuje s národnou jednotkou boja proti nelegálnej migrácii ÚHCP P PZ,
- vykonáva pátranie po nezvestných a hľadaných osobách a veciach,
- spolupôsobí pri plnení úloh pri získavaní poznatkov k záujmovým osobám,
- získava informácie o trestnej činnosti a jej páchateľoch a po vykonaní analýzy získané poznatky postupuje príslušnému útvaru PZ,
- plní úlohy v súčinnosti s národnou jednotkou boja proti nelegálnej migrácii ÚHCP P PZ, inými útvarmi PZ, Kriminálnym úradom finančnej správy ministerstva financií SR a ďalšími zložkami vykonávajúcimi operatívno–pátraciu činnosť,
- podieľa sa na opatreniach pri procesných úkonoch na požiadanie orgánov činných v trestnom konaní.[22]

Poverený policajt skráteného vyšetrovania je zaradený vo funkcii staršieho referenta MZJ PZ RHCP Sobrance, pričom na úseku skráteného vyšetrovania najmä:

- postupuje podľa interného predpisu upravujúceho oblasť skráteného vyšetrovania,
- pravidelne vyhodnocuje nápad trestnej činnosti na vymedzenom úseku vyšetrovania, analyzuje jeho stav a na základe tejto analýzy predkladá zástupcovi veliteľa návrhy opatrení,
- v rámci trestného konania spolupracuje s orgánmi činnými v trestnom konaní,
- vo vymedzenom rozsahu spolupracuje so samosprávou, štátnou správou a inými útvarmi RHCP Sobrance,
- podľa interného predpisu postupuje pri vykonávaní eskort a policajných prevozov,
- ku konaniu vedie predpísanú spisovú dokumentáciu.[23]

Nemenej dôležitým subjektom v boji proti trestnej činnosti na teritóriu v blízkosti vonkajšej hranice SR sú taktiež Oddelenia hraničnej kontroly PZ (ďalej len „OHK PZ“). OHK PZ sú základnými útvarmi v štruktúre RHCP Sobrance, pričom ich počet je desať a ich služobné úseky sú dislokované od severu na juh pozdĺž celej Slovensko – ukrajinskej štátnej hranice.

Pre OHK PZ boli v trestnom konaní a v boji proti trestnej činnosti určené nasledujúce úlohy:

- prijímanie oznámení o trestných činoch,
- vykonávanie skráteného vyšetrovania podľa interných predpisov,
- spolupodieľať sa na odhaľovaní trestnej činnosti,
- získavanie poznatkov o všeobecnej trestnej činnosti,
- získavanie a analýza informácií v súvislosti s cezhraničnou trestnou činnosťou a nelegálnou migráciou,
- zistené poznatky postupovať príslušným útvarom PZ,
- vykonávanie preventívnych opatrení využívajúc poznatky a skúsenosti z odhaľovania trestnej činnosti,
- na úseku prevencie cezhraničnej trestnej činnosti spolupracovať so štátnymi i mimovládnymi organizáciami,
- získavanie informácií k záujmovým osobám.[24]

[22] ROZKAZ RIADITEĽA RHCP SOBRANCE č. 78/2015. Čl. 24.
[23] POKYN ÚHCP P PZ č. 17/2014. Čl. 24. ods. 4.
[24] NARIADENIE MINISTRA VNÚTRA SR č. 120/2012. Čl. 10 ods. 1.

K plneniu uvedených úloh OHK PZ využíva osobné pátranie policajtov, informácie získané od občanov, firiem, samosprávy, štátnych orgánov, či iných organizácií najmä so sídlom v jeho služobnom úseku. Taktiež využíva evidencie a evidenčné pomôcky vytvorené na vlastnom OHK PZ.[25]

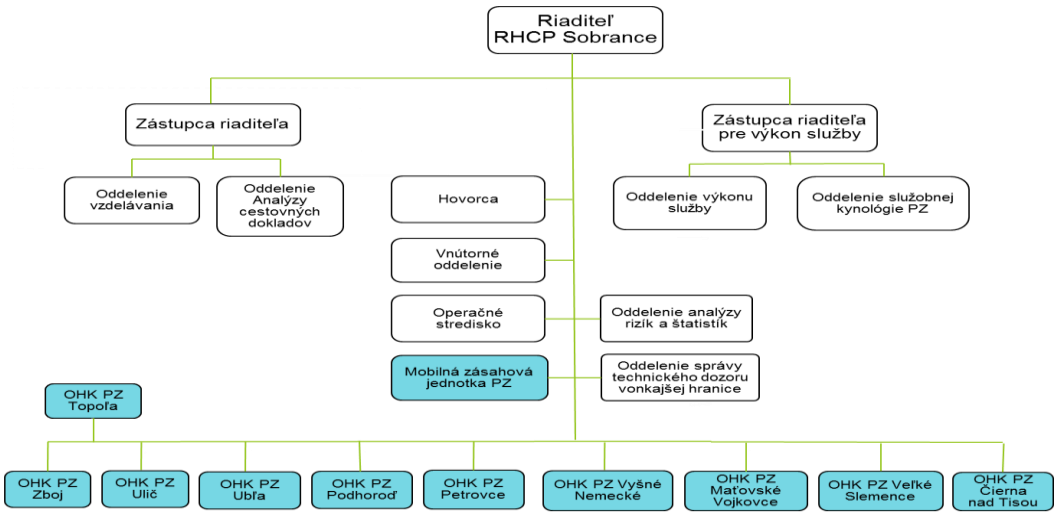

Obr. 5: Postavenie orgánov skráteného vyšetrovania v organizačnej štruktúra RHCP Sobrance

Národná jednotka boja proti nelegálnej migrácii

Dňa 1. apríla 2002 bola za účelom objasňovania a dokumentovania trestnej činnosti na úseku ochrany štátnej hranice v podmienkach SR kreovaná Národná jednotka boja proti nelegálnej migrácii. Organizačne je začlenená do štruktúry ÚHCP P PZ. V súčasnosti je jeho výkonným, organizačným, koordinačným a koncepčným pracoviskom v oblasti boja proti nelegálnej migrácii, obchodovaniu s ľuďmi a inej cezhraničnej trestnej činnosti s pôsobnosťou na celom území SR.[26] Národnú jednotku boja proti nelegálnej migrácii riadi riaditeľ. Tvorí ju päť samostatných oddelení, a to: Oddelenie pre koordináciu činností, ktorého vedúci je zároveň zástupcom riaditeľa, Oddelenie boja proti obchodovaniu s ľuďmi a tri regionálne Oddelenia operatívno pátracej činnosti a vyšetrovania Západ, Stred a Východ.[27]

Obr. 6: Rozloženie organizačných zložiek Národnej jednotky boja proti nelegálnej migrácii v rámci SR

[25] tamtiež Čl. 10 ods. 2.
[26] EMN: Národná jednotka boja proti nelegálnej migrácii. [online], cit. 2016-12-29.
[27] MINISTERSTVO VNÚTRA SR: Organizačná štruktúra ÚHCP P PZ. [online], cit. 2016-12-29.

Do činnosti Národnej jednotky boja proti nelegálnej migrácii patrí predchádzanie, odhaľovanie a dokumentovanie trestnej činnosti v súvislosti s nelegálnou migráciou a taktiež inou cezhraničnou trestnou činnosťou na území SR, až po medzinárodne organizovanú nelegálnu migráciu. Jej predmetom záujmu je organizované prevádzačstvo a iná závažná trestná činnosť hlavne na úseku opakovanej a organizovanej trestnej činnosti v kontexte so štátnou hranicou, ktorú operatívne rozpracováva a dokumentuje. V tejto súvislosti vypracováva vyhodnotenia bezpečnostnej situácie, analýzy príčin trestnej činnosti násilného prekročenia štátnej hranice a prevádzačstva, zisťuje a vyhodnocuje modus operandi prevádzačských skupín a zaoberá sa spôsobmi odhaľovania ich činnosti. Národná jednotka boja proti nelegálnej migrácii spracováva štatistické údaje a prehľady o cezhraničnej trestnej činnosti. Pri svojej činnosti úzko spolupracuje s inými zložkami PZ, Finančnou správou, Vojenským obranným spravodajstvom i s orgánmi pohraničných služieb susedných štátov.

Hlavné úlohy, ktoré plní Národná jednotka boja proti nelegálnej migrácii môžeme rozdeliť do troch oblastí:

1. *oblasť operatívnej činnosti* - vykonávaním operatívno pátracej činnosti predchádzať, odhaľovať a dokumentovať trestnú činnosť spojenú s nelegálnou migráciou a prevádzačstvom a inou cezhraničnou trestnou činnosťou najmä na úseku organizovanej a závažnej trestnej činnosti a na úseku boja proti obchodovaniu s ľuďmi,
2. *oblasť vyšetrovania* - vykonávať vyšetrovanie trestných činov vo vecnej príslušnosti[28] s celoslovenskou pôsobnosťou,
3. *oblasť koordinácie* – vyhodnocovať a analyzovať príslušné štatistické prehľady a informácie o trestnej činnosti prevádzačstva súvisiacej s nelegálnou migráciou, spracovávať štatistiku o vyšetrovaných trestných činoch a zároveň koordinovať súčinnosť medzi jednotlivými oddeleniami operatívnej činnosti a vyšetrovania a inými rezortnými útvarmi a spoluprácu s mimorezortnými orgánmi a organizáciami.[29]

Kriminálny úrad finančnej správy

Plnenie a zabezpečenie úloh v oblasti odhaľovania a vyšetrovania trestných činov spáchaných v súvislosti s porušením daňových predpisov v oblasti dane s pridanej hodnoty a spotrebných daní alebo colných predpisov a zisťovanie ich páchateľov patrí do kompetencie Kriminálneho úradu finančnej správy (ďalej len „KÚ FS“). KÚ FS je preddavková organizácia zapojená na rozpočet Finančného riaditeľstva, čiže patrí pod Ministerstvo financií SR. Jeho sídlom je Bratislava a svoju činnosť vykonáva s celoslovenskou pôsobnosťou. Na jeho čele stojí riaditeľ, ktorého vymenúva a odvoláva prezident Finančného riaditeľstva SR. Organizačnými zložkami KÚ FS sú pobočky KÚ FS a stanice KÚ FS. Súčasťou jeho štruktúry je aj Jednotka služobných zákrokov, ktorá je priamo podriadená riaditeľovi KÚ FS.[30] V organizačnej štruktúre Finančnej správy SR úlohy na úseku trestného konania plnia poverení pracovníci finančnej správy a vyšetrovatelia finančnej správy. **Povereným pracovníkom finančnej správy** sa rozumie colník, ktorý bol do tohto postavenia písomne poverený rozkazom prezidenta finančnej správy. Môže ním byť príslušník KÚ FS ale aj poverený pracovník sekcie inšpekcie a vnútornej kontroly Finančného riaditeľstva SR. Poverení pracovníci finančnej správy vykonávajú skrátené vyšetrovanie o prečinoch spáchaných v súvislosti s porušením colných predpisov alebo daňových predpisov v oblasti dane z pridanej hodnoty pri dovoze a spotrebných daní, pre ktoré TZ ustanovuje trest odňatia slobody, ktorého horná hranica trestnej sadzby trestu odňatia slobody neprevyšuje tri roky.[31] Vyšetrovateľom finančnej správy sa rozumie colník, ktorý bol do postavenia vyšetrovateľa finančnej správy určený ministrom financií SR

[28] NARIADENIE MINISTRA VNÚTRA SR č. 175/2010. Čl. 6.
[29] EMN: Národná jednotka boja proti nelegálnej migrácii. [online], cit. 2016-12-29
[30] FINANČNÁ SPRÁVA SR: Kriminálny úrad FS. [online], cit. 2016-12-30
[31] ZÁKON č. 301/2005 Z.z. Trestný poriadok. § 10 ods. 8 písm. f), § 202 ods. 2

a je ním vyšetrovateľ KÚ FS. Vyšetrovatelia finančnej správy vykonávajú vyšetrovanie o zločinoch spáchaných v súvislosti s porušením colných alebo daňových predpisov v pôsobnosti colnej a finančnej správy, prípadne o prečinoch v danej oblasti v zmysle právnej úpravy podľa TP. Vyšetrovatelia finančnej správy a poverení pracovníci finančnej správy sú vo veciach, ktoré vyšetrujú procesne samostatní a sú viazaní iba právnymi predpismi SR, medzinárodnými zmluvami a v medziach TP aj pokynmi a príkazmi prokurátora a súdu. Pri svojej činnosti sú oprávnení vyžadovať od Finančného riaditeľstva, Daňového úradu, Colného úradu alebo KÚ FS vykonanie úkonov, ktoré vzhľadom na ich povahu nedokážu vykonať sami. Pri plnení úloh v boji proti trestnej činnosti spolupracujú so štátnymi orgánmi, ozbrojenými zbormi, ozbrojenými bezpečnostnými zbormi, ozbrojenými silami SR, Vojenským spravodajstvom, samosprávou i štátnou správou a s inými osobami. V nadnárodnom kontexte v právnych medziach spolupracujú s medzinárodnými organizáciami, daňovými a colnými správami iných štátov.[32] Riadenie a kontrolu trestného konania zabezpečuje nadriadený, pritom dbá na to, aby boli veci prideľované včas a vybavované bez prieťahov. Vyšetrovateľ alebo poverený pracovník finančnej správy sa pri svojej činnosti riadi najmä rovnakými právnymi predpismi ako už bolo skôr spomenuté pri príslušníkoch PZ vykonávajúcich obdobné činnosti. Dbá na to, aby bolo vyšetrovanie, resp. skrátené vyšetrovanie realizované bez ujmy na jeho kvalite, skončené v čo najkratšej dobe, pri dodržaní zákonnosti a efektívnosti postupu konania. Dodržiava lehoty a v predpísanom postupe a forme informuje prokurátora. Zodpovedá za správnu tvorbu a vedenie spisového materiálu k pridelenej veci.[33] V podmienkach finančnej správy je pre potreby trestného konania vytvorená aj výjazdová skupina. Je tvorená osobitným pracovným zoskupením colníkov vybavených patričnými technickými prostriedkami. Zriaďuje ju riaditeľ KÚ FS za účelom včasného, úplného a kvalitného vykonania úkonov na mieste činu. Výkon služby výjazdovej skupiny je zabezpečený nepretržite, v plánovaných zmenách, pričom colníkovi zaradenému do výjazdovej skupiny nadriadený písomne nariadi služobnú pohotovosť. Vyslanie výjazdovej skupiny, príp. kriminalistického znalca na miesto činu zabezpečuje operačné stredisko finančného riaditeľstva. Operačné stredisko taktiež prijíma hlásenie od vedúceho výjazdovej skupiny, zabezpečuje informovanosť príslušných nadriadených o nápade trestnej činnosti alebo o výjazde výjazdovej skupiny, spracováva dennú situačnú správu. Ďalej zabezpečuje spoluprácu medzi výjazdovou skupinou a colnými úradmi, ako aj spoluprácu s inými útvarmi, službukonajúcim prokurátorom, či sudcom pre prípravné konanie.[34]

Rozbor vybraných trestných činov, formy, metódy a spôsoby ich spáchania

V tejto časti príspevku sa budem venovať najčastejším prípadom páchania trestných činov na Slovensko - ukrajinskej štátnej hranici. *„Vyšetrovateľ Národnej jednotky boja proti nelegálnej migrácii začal trestné stíhanie a súčasne vzniesol obvinenie za zločin prevádzačstva podľa § 355 ods. 2, písm. a) TZ formou spolupáchateľstva podľa § 20 TZ dvom osobám štátnym občanom Ukrajiny, lebo na podklade zistených skutočností bol dostatočne odôvodnený záver, že dňa 02.07.2015 po vzájomnej dohode previedli za sľúbenú finančnú odmenu cez štátnu hranicu medzi Ukrajinou a SR na územie SR, mimo hraničného priechodu medzi hraničnými znakmi 108-109, v služobnom úseku OHK PZ Ubľa, dve osoby štátnej príslušnosti Vietnamu, pričom týchto nelegálnych migrantov previedli ďalej po území SR až do lesného porastu v blízkosti pohostinstva Milka, v katastri obce Ubľa, okr. Snina, kde boli s nelegálnymi migrantmi zadržaní políciou a predvedení na OHK PZ Ubľa. Obvinení boli vypočutí, pričom trestnú činnosť doznali. Taktiež boli vypočutí nelegálni migranti a ďalšie osoby. Boli zaistené mobilné telefóny obvinených. Dňa 06.07.2015 boli obvinení hliadkou MZJ PZ RHCP Sobrance eskortovaní do Ústavu pre výkon väzby Košice“.*[35] Uviedol som príklad pomerne častého spôsobu spáchania trestného činu prevádzačstva, s ktorým sa môžeme stretnúť v podmienkach vonkajšej hranice SR. Skutok spočíva vo fyzickom prevedení nelegálnych migrantov

[32] ZÁKON č. 333/2011 Z.z. o orgánoch štátnej správy v oblasti daní, poplatkov a colníctva. §§ 7, 8
[33] JUSTIČNÁ AKADÉMIA SR: Postupy vyšetrovateľov a poverených pracovníkov FS v TK. [online], cit. 2016-12-30
[34] JUSTIČNÁ AKADÉMIA SR: Postupy vyšetrovateľov a poverených pracovníkov FS v TK. [online], cit. 2016-12-30
[35] RHCP SOBRANCE. Analýza rizík RHCP za rok 2015

cez štátnu hranicu medzi SR a Ukrajinou, pričom si páchatelia vyberajú miesta, ktoré nie sú zabezpečené technickými prostriedkami ochrany vonkajšej hranice, prípadne počítajú s tým, že reakčný čas hliadok hraničnej polície k ich dolapeniu je natoľko dlhý, že sa im podarí osoby previesť na miesto, kde ich odhalenie a prípadné zadržanie nesie minimálne riziko. Osoby – prevádzači boli v tomto prípade usvedčení z prevedenia migrantov cez štátnu hranicu. No nie je vylúčené, že ich činnosť spočívala aj v samotnom vyhľadaní osôb, ktoré sa chcú dostať cez hranice už na území Ukrajiny a taktiež títo konkrétni páchatelia by v prípade ich neodhalenia mohli svoj „tovar" prevádzať ďalej cez územie SR pravdepodobne do niektorej ďalšej krajiny EÚ. Avšak častejšie sa stretávame so spôsobom, kedy jednotlivé čiastkové činnosti pri tejto forme prevádzačstva vykonávajú rozličné osoby. Vyhľadávanie nelegálnych migrantov na území Ukrajiny vykonávajú domáce osoby, ktoré majú prehľad o tom, kde sa takíto migranti ukrývajú, prípadne kde sú ubytovaní, ak sa jedná o osoby, ktoré sú na území Ukrajiny legálne. Prevedenie cez samotnú štátnu hranicu zasa realizujú najčastejšie obyvatelia prihraničných obcí, ktorí majú výbornú miestnu znalosť a nezriedka aj určité kontakty na hraničnú políciu oboch susediacich štátov. Môžu to byť tak ukrajinskí, ako aj slovenskí občania. Ďalšiu etapu prevádzačstva zabezpečujú opäť iní páchatelia, ktorých úlohou je dopraviť nelegálnych migrantov už poväčšine na konečné miesto určenia cez územie SR do niektorej ekonomicky vyspelejšej krajiny EÚ. V tejto etape sú páchateľmi najmä slovenskí občania a ukrajinskí občania s legálnym pobytom v SR, ktorí disponujú potrebnými dopravnými prostriedkami. Všetky tieto osoby v procese prevádzačstva medzi sebou určitým spôsobom spolupracujú, preto je pre orgány činné v trestnom konaní nutné zaoberať sa touto otázkou a snažiť sa odhaliť a dokázať ich vzájomné prepojenie. Podstatným znakom pri uvedenom spôsobe páchania prevádzačstva je existencia určitej odmeny za vykonanú činnosť. Ide hlavne o finančnú odmenu, pričom zaplatené môžu dostať vopred určitú zálohu, vopred celú sumu, alebo je im sľúbená odmena až po úspešnom prevedení, ako v nami spomenutom prípade. Ak sú páchateľmi prevádzačstva cudzí štátni príslušníci, skoro vždy skončia vo väzbe. Tvrdenie, že SR ešte stále nie je pre nelegálnych migrantov cieľovou krajinou, potvrdzuje aj nasledujúci prípad. „*Dvaja štátni príslušníci Moldavska spáchali prečin prevádzačstva vo forme spolupáchateľstva podľa § 20 TZ k § 355 ods. 1 TZ v štádiu pokusu podľa § 14 ods. 1 TZ tak, že dňa 24.07.2015 v presne nezistenom čase z parkoviska pred motorestom Milka v Obci Ubľa, okr. Snina po vzájomnej dohode mali v úmysle odviezť do mesta Berlín motorovým vozidlom dve osoby štátnych občanov Moldavska, ktorí neoprávnene prekročili vonkajšiu hranicu z územia Ukrajiny do SR dňa 23.07.2015 medzi HZ 132 – 133, služobný úsek OHK PZ Ubľa a dňa 24.07.2015 boli kontrolovaní hliadkou OHK PZ Ubľa".*[36] V tomto prípade je zaujímavý aj fakt, že k prechodu nelegálnych migrantov cez vonkajšiu hranicu došlo bez prevádzača a až následne cez územie SR ďalej do Nemecka mali byť občania Moldavska prevedení svojimi krajanmi, ktorí už mali vydané nové biometrické pasy Moldavska a preto nepotrebovali pre pobyt v EÚ víza. Z pohľadu pohnútky a motívu sa zaujímavým javí aj ďalší odhalený prípad prevádzačstva, kedy páchateľ koná bez nároku na odmenu za účelom pomoci svojmu blízkemu človeku. Dňa 06.08.2016 v Užhorode úmyselne, bez nároku na finančnú alebo materiálnu výhodu, organizoval štátny občan Ukrajiny pre svoju družku, štátnu príslušníčku Ruskej federácie, nedovolené prekročenie štátnej hranice z územia Ukrajiny do SR a ich následný prechod cez územie SR až do Talianska. K uvedenému činu sa páchateľ rozhodol preto, lebo jeho družka nemohla získať víza na vstup do EÚ. Obidvaja sa po predchádzajúcom telefonickom dohovore stretli v meste Užhorod na Ukrajine, kam prevádzaná osoba pricestovala z mesta Novosibirsk v Ruskej federácii a prevádzač pricestoval z Talianska na základe platných cestovných dokladov. Následne sa obidvaja dali doviezť taxíkom z Užhorodu do mesta Veľké Berezné, kde sa nachádza slovensko – ukrajinský hraničný priechod a potom v čase okolo 19.20 hod. mimo hraničný priechod, cez les medzi hraničnými znakmi 141 – 142, v služobnom úseku OHK PZ Ubľa, páchateľ nelegálne previedol ilegálnu migrantku z územia Ukrajiny do SR až do obce Ubľa, kde boli obaja dňa 06.08.2016 v čase o 22.20 hod. kontrolovaní hliadkou polície a následne predvedení na OHK PZ Ubľa.[37]

[36] RHCP SOBRANCE. Analýza rizík RHCP za rok 2015

[37] Informácia získaná od Národnej jednotky boja proti nelegálnej migrácii, OOČ a V Východ, vysunuté pracovisko Sobrance

V období posledných dvoch rokov bol na teritóriu Slovensko – ukrajinskej štátnej hranici zaznamenaný relatívne nový spôsob páchania cezhraničnej trestnej činnosti. Kriminálne zoskupenia za účelom pašovania cigariet alebo iného nelegálneho tovaru a taktiež k nelegálnemu prevážaniu osôb cez hranice začali používať leteckú techniku. Na základe toho policajné orgány zdokumentovali niekoľko prípadov, v ktorých došlo k a naplneniu skutkovej podstaty trestného činu nedovoleného prekročenia štátnej hranice. *„Dňa 02.04.2016 v čase okolo 22.30 hod doposiaľ nestotožnený páchateľ porušil predpisy o medzinárodných letoch a to zákon č. 143/1998 Z. z. o civilnom letectve (letecký zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov, pričom cez vzdušný priestor nad slovensko - ukrajinskou štátnou hranicou medzi hraničnými znakmi 200 - 203, katastrálne územie obce Koňuš, okr. Sobrance, vnikol na územie SR do nezistenej vzdialenosti ultraľahkým dvojmiestnym vrtuľníkom typu AK1-3, modrej farby a toho istého dňa v čase okolo 23.00 hod. vzdušný priestor SR opustil preletom cez slovensko – ukrajinskú štátnu hranicu medzi hraničnými znakmi 145 – 150, katastrálne územie obce Ubľa, okr. Snina. Na základe vykonaných opatrení policajtov ÚHCP P PZ s príslušníkmi Štátnej pohraničnej služby Ukrajiny, bol tento vrtuľník aj s posádkou po pristáti zadržaný dňa 02.04.2016 v čase okolo 23.30 hod. pri obci Porožkovo, okr. Perečín, Zakarpatská oblasť, územie Ukrajinskej republiky.*[38] *Na prelet cez štátnu hranicu sú využívané rôzne zariadenia, či už sú to vrtuľníky, malé lietadlá, rogalá a v nedávnej dobe taktiež nízkoletiace bezpilotné drony. Dňa 18.09.2015 v čase o 22.48 hod. v katastri obce Ruská, okr. Michalovce, pri HZ 338 preletelo nad štátnou hranicou motorové rogalo, ktoré smerovalo z územia Ukrajiny smerom na územie SR, pričom narušilo vzdušný priestor SR. Motorové rogalo pokračovalo preletom nad obcou Ruská smerom do vnútrozemia SR na mesto Veľké Kapušany. Následne dňa 18.09.2015 v čase o 23.48 hod. pokračovalo v lete v smere späť k štátnej hranici k HZ 338, pri ktorom opustilo vzdušný priestor SR a pokračovalo v lete na územie Ukrajiny“.*[39]

Keďže účel týchto preletov sa páchateľom veľmi ťažko dokazuje, pričom niekedy to dokázať nie je možné vôbec, preto neprichádza do úvahy aj začatie trestného stíhania pre prevádzačstvo, či pašovanie. Avšak aj prípady nedovoleného prekročenia štátnej hranice v jednočinnom súbehu s prevádzačstvom už boli zdokumentované. K preletu vrtuľníka z Ukrajiny do SR došlo pravdepodobne dňa 11.11.2015 okolo 03.00 hod., pričom kvôli snahe pilota letieť čo najnižšie nad terénom z dôvodu vyhnutiu sa radarovým systémom, za vysokej hmly vrtuľník narazil do zeme a havaroval na lúke pri obci Stretavka, okr. Michalovce. Dňa 13.11.2015 bolo na mieste nehody nájdených 8 ľudských mŕtvych tiel, značne zdevastovaných a trosky havarovaného vrtuľníka. Medzi obeťami boli dvaja piloti štátnej príslušnosti Ukrajiny. Ďalšími obeťami boli nelegálni migranti pôvodom z Afganistanu a Iraku.[40] Ako som už uviedol, forma takejto cezhraničnej činnosti je pomerne nová, preto je na kompetentných služby hraničnej a cudzineckej polície hľadať efektívne spôsoby boja proti takejto kriminalite, čo zahŕňa hľadanie účinných metód jej odhaľovania a zároveň následného zabránenia v páchaní týchto skutkov. Keďže za ochranu vzdušného priestoru je prioritne zodpovedné Ministerstvo obrany SR, je nutné účinnejšie spolupracovať s touto bezpečnostnou zložkou a spoločne hľadať adekvátne riešenia. V poslednom období je na teritóriu vonkajšej hranice čo sa nápadu týka najpočetnejšia trestná činnosť spojená s falšovaním a pozmeňovaním cestovných dokladov. Páchatelia tak konajú za účelom splnenia podmienok vstupu na územie EÚ a schengenského priestoru a taktiež za účelom zlegalizovania ich pobytu na tomto území. Modus operandi páchania prečinu falšovania a pozmeňovania verejnej listiny, úradnej pečate, úradnej uzávery, úradného znaku a úradnej značky je v tejto oblasti pomerne rovnaký pre všetky zistené prípady. Spočíva v tom, že páchateľ si najprv nejakým spôsobom zadováži falošný alebo pozmenený cestovný doklad a týmto sa následne preukáže pri hraničnej kontrole na hraničnom priechode. Ako jeden z mnohých uvedieme nasledujúci prípad. *„Dňa 23.09.2016 v čase o 05.40 hod. pri výstupe z územia SR predložil štátny príslušník Ukrajiny ku hraničnej kontrole policajtom OHK PZ Vyšné*

[38] Informácia získaná od Národnej jednotky boja proti nelegálnej migrácii, OOČ a V Východ, vysunuté pracovisko Sobrance

[39] RHCP SOBRANCE. Analýza rizík RHCP za rok 2015

[40] Informácia získaná od Národnej jednotky boja proti nelegálnej migrácii, OOČ a V Východ, vysunuté pracovisko Sobrance

Nemecké pozmenený cestovný pas Rumunska. Zmeny a zásahy v skúmanom cestovnom pase boli zistené na dátovej strane, cestovný pas bol rozšitý, ochranná fólia a vrchná vrstva papiera spolu s ochrannou podtlačou a pôvodnými osobnými údajmi držiteľa cestovného pasu boli odstránené a nahradené novými údajmi, následne bol pas zošitý a na dátovú stranu nalepená falošná priehľadná ochranná fólia."[41]. Toto je podmienené niekoľkými faktormi. V prvom rade musíme skúmať objektívnu stránku trestného činu. K jej naplneniu nedôjde, ak sa osoba falošným alebo pozmeneným dokladom pri jej kontrole nepreukáže. Takýto prípad nastáva hlavne pri kontrole nelegálnych migrantov vo vnútrozemí SR po ich nelegálnom prekročení štátnej hranice, kde pri ich bezpečnostnej prehliadke sú nájdené takéto cestovné doklady, ktoré majú tieto osoby pripravené v prípade ich ďalšej úspešnej cesty. Pri týchto situáciách je prakticky nemožné dokázať, že nájdený doklad falšovali konkrétne osoby, či ich úmysel použiť takýto doklad ako pravý. Ďalším faktorom ovplyvňujúcim kvalifikáciu skutku je fakt, či falšovaný alebo pozmenený cestovný doklad bol odhalený pri hraničnej kontrole na vstupe alebo na výstupe zo SR.

Tieto situácie sú upravené v metodike na zabezpečenie jednotného postupu pri hraničnej kontrole:

- Ak policajt pri hraničnej kontrole vykonávanej na vstupe na územie SR zistí, že štátny príslušník tretej krajiny predložil ku kontrole falošný alebo pozmenený cestovný doklad, falošné alebo pozmenené vízum alebo povolenie na pobyt, alebo doklad inej osoby, vykoná úkony k zisteniu totožnosti osoby. Štátnemu príslušníkovi tretej krajiny môže uložiť zákaz vstupu na dobu tri až päť rokov. Štátnemu príslušníkovi tretej krajiny zároveň odoprie vstup podľa Kódexu schengenských hraníc a po odopretí vstupu ho odovzdá hraničným orgánom susedného štátu. Poverený policajt nezačína trestné stíhanie.
- Ak policajt pri vykonávaní hraničnej kontroly štátnych príslušníkov tretej krajiny na výstupe z územia SR zistí, že osoba predložila ku kontrole falošný alebo pozmenený cestovný doklad, falošné alebo pozmenené vízum alebo povolenie na pobyt, poverený policajt začína trestné stíhanie.
- Ak policajt pri vykonávaní hraničnej kontroly osôb, ktoré požívajú právo na voľný pohyb v súlade s právom Únie (Kódex schengenských hraníc) bez ohľadu na smer cesty zistí, že osoba predložila ku kontrole falošný alebo pozmenený cestovný doklad, falošné alebo pozmenené vízum alebo povolenie na pobyt, poverený policajt začína trestné stíhanie.[42]

Daná úprava vychádza podľa môjho názoru z toho, že v prípadoch, ktoré sú upravené tak, že trestné stíhanie nebude začaté, by bolo prípadné trestné konanie vzhľadom na okolnosti neúčelné. Rovnako poverený policajt nezačne trestné stíhanie, ak je falšovanie alebo pozmeňovanie zistené na Generálnom konzuláte SR v Užhorode. Pomerne veľa prípadov prečinu falšovania a pozmeňovania verejnej listiny, úradnej pečate, úradnej uzávery, úradného znaku a úradnej značky bolo spáchaných odtlačením falošných priechodových pečiatok hraničných priechodov schengenských štátov do cestovných pasov, prípadne odtlačením takýchto pravých priechodových pečiatok, ktoré boli získané podvodným spôsobom. Podľa nášho názoru by bolo vhodné prehodnotiť právnu kvalifikáciu tohto spôsobu pozmeňovania cestovného pasu, nakoľko odtlačenie takýchto pečiatok sa nám nejaví ako podstatná zmena v zmysle znenia ustanovenia skutkovej podstaty daného trestného činu. V súčasnosti je však tento spôsob akceptovaný ako zo strany prokurátorov, tak aj súdnou praxou. Pri analýze uvedeného trestného činu je potrebné ešte spomenúť úpravu odborného skúmania predkladaných dokladov. Na zabezpečenie jednotného postupu útvarov ÚHCP P PZ pri vypracovaní odborného vyjadrenia podľa § 141 ods. 1 TP pre potreby trestného konania pri trestnom čine falšovania a pozmeňovania verejnej listiny, úradnej pečate, úradnej uzávery, úradného znaku a úradnej značky podľa § 352 TZ a odborného posúdenia pre potreby iného konania ako trestného konania bol vydaný pokyn ÚHCP P PZ.[43] Tento pokyn upravuje úlohy a postup oddelenia analýzy cestovných dokladov odboru hraničnej polície ÚHCP P PZ, riaditeľstva hraničnej a cudzineckej polície ÚHCP P PZ pri

[41] Informácia získaná od MZJ PZ RHCP Sobrance
[42] PRÍLOHA K ROZKAZU RIADITEĽA ÚHCP P PZ č. 42/2013: METODICKÉ USMERNENIE. Čl. 2 bod 10.
[43] POKYN ÚHCP P PZ č. 33/2014. Čl. 1 a nasledujúce.

vypracovaní odborného vyjadrenia a odborného posúdenia a úlohy a postup OHK PZ, oddelenia cudzineckej polície PZ, pri vypracovaní odborného posúdenia. Tiež upravuje príslušnosť na vypracovanie odborného vyjadrenia alebo posúdenia, náležitosti žiadosti o jeho vypracovanie a jeho samotného ako aj lehoty na vypracovanie. Taktiež sa zaoberá stanovením odbornej a praktickej prípravy určených policajtov.

Resumé (v slovenskom jazyku) Medzi hlavné ciele EÚ patrí aj zabezpečenie vysokého stupňa ochrany občanov členských štátov v oblasti slobody, spravodlivosti a bezpečnosti. Nezanedbateľnú úlohu v tomto systéme zastáva aj SR. Prioritným cieľom SR na úseku manažmentu hraníc je realizácia efektívneho a účinného spôsobu kontroly vonkajšej hranice. Týmto môžeme dosiahnuť elimináciu nelegálnej migrácie a s ňou spojenej trestnej činnosti. Na druhej strane to prináša uľahčenie voľnému pohybu osôb za dodržania podmienok bezpečnosti hraníc v zmysle schengenských štandardov a požiadaviek EÚ

Resumé (v anglickom jazyku): The main objectives of the European Union is also ensuring a high level protection of the citizens of the Member states in the area of freedom, justice and security. The Slovak Republic has a significant role in this system as well. The priority objective of the Slovak Republic in the area of border supervision is the implementation of effective and efficient way to control the external borders. In connection with that we can achieve the elimination of illegal migration and related criminal activities. On the other hand, it brings liberation of the free movement of persons together with ensuring the security of borders in unity with Schengen standards and EU requirements.

Zoznam bibliografických odkazov:

ČENTÉŠ, J. a kol. 2013. Trestný zákon. *Veľký komentár, ISBN 978-80-8155-020-1* :
IVOR, J. a kol. 2006. *Trestné právo hmotné Osobitná časť 2., ISBN 80-8078-099-4*
MENCEROVÁ, I. – TOBIÁŠOVÁ, L. – TURAYOVÁ, Y. a kol. 2014. *Trestné právo hmotné. Osobitná časť. ISBN 978-80-89122-86-8*

Kontaktné údaje:

plk. JUDr. Robert Odler, PhD.
Katedra policajných vied
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Sklabinská 1
835 17 Bratislava

t. č. 09610 57404
e-mail: robert.odler@minv.sk

NEPOSKYTNUTÍ POMOCI PŘI DOPRAVNÍ NEHODĚ NA POZEMNÍ KOMUNIKACI

JUDr. Miroslav POLCAR, Ph.D.
Katedra trestního práva
Fakulta bezpečnostně právní PA ČR v Praze

***Anotace**: Autor v článku rozebírá trestný čin neposkytnutí pomoci řidičem dopravního prostředku podle § 151 tr. zákoníku a trestný čin neposkytnutí pomoci podle § 150 tr. zákoníku a k nim možné užití institutu účinné lítosti s návrhy de lege ferenda.*
***Klíčová slova**: Zákon o provozu na pozemních komunikacích, trestní zákoník, trestný čin, skutková podstata, účastník dopravní nehody, dopravní prostředek, řidič, neposkytnutí pomoci, účinná lítost, autonomní automobil.*

***Annotation**: In his article, the author discusses the criminal offence and non-providing aid by a driver of a vehicle under S. 151 of Criminal Code and of non-providing aid under S. 150 of Criminal Code and and the possible application of the so called effective regret with de lege ferenda suggestions.*
***Keywords**: The Road Traffic Act, Criminal Code, criminal offence, facts of the case, involvement into a traffic accident, vehicle, driver, non-providing aid, effective regret, autonomous car.*

V dnešní době při stále vyšší míře rozvoje automobilové dopravy se v praxi projevují i velmi negativní jevy jako agresivita, bezohlednost, zjevné pohrdání některými ustanoveními zákona o provozu na pozemních komunikacích č. 361/2000 Sb., ve znění pozdějších předpisů (dále ZPPK). Projevem velké míry neúcty k druhému je i bezdůvodné opuštění místa dopravní nehody a neposkytnutí potřebné pomoci jejím účastníkům. Statistická čísla vypovídají o relativně významném počtu za poslední léta (jedná se průměrně o 17 % z celkového počtu nehod)[1].

Rok	Celkem nehod	Ujetí z místa	Usmrceno	Celkem zraněno
2010	75 522	11 371	8	862
2011	75 137	11 416	8	811
2012	81 404	12 385	13	822
2013	84 398	13 454	17	815
2014	85 859	14 208	10	784
2015	93 067	15 101	14	780
2016	98 864	16 127	10	693

Výše uvedený negativní trend v celkovém počtu bezdůvodného ujetí z místa se ale moc neprojevuje při uplatnění trestní represe, jak uvádí níže statistika soudů:[2]

Rok	Počet odsouzených pachatelů za trestný čin dle § 151 trestního zákoníku	Z toho odsouzených nepodmíněně
2010	58	19
2011	67	15
2012	79	12
2013	60	20
2014	58	8

[1] Přehledy o nehodovosti na pozemních komunikacích v České republice za rok 2010-2016. Ředitelství služby dopravní policie Policejního prezidia České republiky. Praha.
[2] Statistické údaje k jednotlivým trestným činům za roky 2010 – 2016, dostupné na www.portal.justice.cz.

2015	61	17
2016	62	16

Zcela jistě se jedná o tak závažná protiprávní jednání, že jsou zákonodárcem vymezena v příslušných skutkových podstatách trestných činů. V praxi ale mohou nastat problémy s užitím účinné lítosti k těmto ustanovením – a do budoucna to jistě budou daleko větší problémy „s automobilovým automaty“.

V dopravě na pozemních komunikacích se mohou uplatnit k dané problematice dvě skutkové podstaty trestných činů – neposkytnutí pomoci řidičem dopravního prostředku podle § 151 tr. zákoníku, případně neposkytnutí pomoci podle § 150 tr. zákoníku.

Trestný čin podle § 151 tr. zákoníku - neposkytnutí pomoci řidičem dopravního prostředku

Řidič dopravního prostředku, který po dopravní nehodě, na níž měl účast, neposkytne osobě, která při nehodě utrpěla újmu na zdraví, potřebnou pomoc, ač tak může učinit bez nebezpečí pro sebe nebo jiného, bude potrestán odnětím svobody až na pět let nebo zákazem činnosti.

Daná skutková podstata trestného činu je speciálním ustanovením v tr. zákoníku, z hlediska třídění trestných činů podle následku se jedná o trestný čin ohrožovací, z hlediska třídění podle jednání se jedná o pravý omisivní delikt, může být spáchaný pouze opomenutím ve smyslu *§ 112 tr. zákoníku - Jednáním se rozumí i opomenutí takového konání, k němuž byl pachatel povinen podle jiného právního předpisu, úředního rozhodnutí nebo smlouvy, v důsledku dobrovolného převzetí povinnosti konat nebo vyplývala-li taková jeho zvláštní povinnost z jeho předchozího ohrožujícího jednání anebo k němuž byl z jiného důvodu podle okolností a svých poměrů povinen.*

Zákon definuje, kdo je účastníkem provozu na pozemních komunikacích, kdo je řidičem dopravního prostředku, charakterizuje dopravní prostředky a další pojmy. Přesně je rovněž vymezen pojem chodce jako účastníka provozu na pozemních komunikacích[3]. **V uvedeném ustanovení je pachatelem pouze řidič, který měl na dopravní nehodě účast.**

Řidičem dopravního prostředku se rozumí řidič každého dopravního prostředku, tedy nejen motorového vozidla, ale i jízdního kola, nebo povozu taženého koňmi (Rt 30/1951, Rt 6/1953, dále se řidičem stává i jezdec na zvířeti [§ 2, písm. d) ZPPK][4]. **Na další osoby, které mohou být účastníky dopravní nehody, se dané ustanovení nevztahuje.**

Specifika vyplývají ze samotné podstaty dopravy, která je množinou pohybujících se dopravních prostředků s jejich řidiči a dalších účastníků, zejména při provozu na pozemních komunikacích (může také jít o jiný druh provozu – železniční, plavební, letecký). Poskytnutí pomoci druhému člověku, který se nalézá v tísni, vyplývá z obecných morálních zásad. Pravidla soužití

---

[3] *§ 2 ZPPK - Vymezení některých základních pojmů*
Pro účely tohoto zákona
a) účastník provozu na pozemních komunikacích je každý, kdo se přímým způsobem účastní provozu na pozemních komunikacích
c) průvodce vedených nebo hnaných zvířat je účastník provozu na pozemních komunikacích, který doprovází zvířata jdoucí jednotlivě nebo ve stádech po pozemní komunikaci; průvodcem vedených nebo hnaných zvířat není chodec vedoucí psa,
j) chodec je i osoba, která tlačí nebo táhne sáňky, dětský kočárek, vozík pro invalidy nebo ruční vozík o celkové šířce nepřevyšující 600 mm, pohybuje se na lyžích, kolečkových bruslích nebo obdobném sportovním vybavení anebo pomocí ručního nebo motorového vozíku pro invalidy, vede jízdní kolo, motocykl o objemu válců do 50 cm^3, psa a podobně,

[4] *§ 2 ZPPK - Vymezení některých základních pojmů*
Pro účely tohoto zákona
d) řidič je účastník provozu na pozemních komunikacích, který řídí motorové nebo nemotorové vozidlo anebo tramvaj; řidičem je i jezdec na zvířeti,
e) vozka je řidič, který řídí potahové vozidlo,
f) vozidlo je motorové vozidlo, nemotorové vozidlo nebo tramvaj,
g) motorové vozidlo je nekolejové vozidlo poháněné vlastní pohonnou jednotkou a trolejbus,
k) vozidlo hromadné dopravy osob je autobus, trolejbus nebo tramvaj.

vyžadují, aby si lidé za určitých situací vzájemně pomáhali. V dopravě při provozu na pozemních komunikacích - s ohledem na počty dopravních prostředků, hmotnost dopravních prostředků, pohyb těchto v provozu, reálnou existenci vzniku různých následků při dopravních nehodách - to platí dvojnásob. K takovým závěrům není třeba zvláštních znalostí. Bezdůvodné odepření pomoci, ujetí nebo útěk z místa dopravní nehody je tak zavrženíhodné jednání, že je zákonodárcem pojato jako trestný čin v tomto speciálním ustanovení. Zatímco povinnost poskytnout potřebnou pomoc osobě, která je v nebezpečí smrti nebo jeví známky vážné poruchy zdraví, má obecně každý, v případě osoby, která utrpěla nebo mohla utrpět újmu na zdraví při dopravní nehodě, je povinen poskytnout potřebnou pomoc především **řidič dopravního prostředku**, který dopravní nehodu zavinil, ale i další řidiči dopravních prostředků, kteří sice dopravní nehodu nezavili, ale postačí, že k ní svojí účastí objektivně přispěli jako účastníci.

Pojem dopravní prostředek ZPPK nevymezuje, vychází z obecného vymezení a v příslušných ustanoveních dopravní prostředky konkretizuje. **Dopravním prostředkem** se rozumí zpravidla pohyblivý hmotný objekt (těleso) nebo jiný technický resp. technologický soubor, sloužící k dopravě materiálu nebo k přepravě osob, v podstatě se jedná o mobilní součást dopravy a přepravy.

Druhy dopravních prostředků (obecně výběr podle Wikipedie ve vztahu k pozemním komunikacím)

- **Poháněné silou živých tvorů**
  - *poháněné lidskou silou*
    - ✓ nohy (popřípadě i ruce)
    - ✓ jízdní kolo, tříkolka, koloběžka, invalidní vozík ruční
    - ✓ běžecké lyže, brusle, kolečkové brusle, skateboard, jednokolka
    - ✓ ruční vozík, dětský kočárek
  - *poháněné zvířecí silou*
    - ✓ koňský povoz
    - ✓ psí spřežení
- **Poháněné silou strojů**
  - vlak, lokomotiva, moped, motocykl, automobil, autobus, trolejbus, tramvaj, traktor, kombajn, rolba, speciální silniční a stavební stroje, invalidní vozík motorový, elektrokolo
  - sněžný skútr, segway, invalidní vozík ruční
- **Poháněné přírodními živly**
  - lední kluzák, saně, sjezdové lyže, skibob[5]

Specifickými znaky tohoto ustanovení jsou ke skutkové podstatě trestného činu neposkytnutí pomoci dle § 150 tr. zákoníku původ a povaha nebezpečí, které je třeba poskytnutím potřebné pomoci odvrátit. Zde je vyžadováno, aby nebezpečí vzniklo v přímé souvislosti s dopravní nehodou.

Pojem dopravní nehody je přesně vymezen v ZPPK: **„rozumí se jí událost v provozu na pozemních komunikacích, například havárie nebo srážka, která se stala nebo byla započata na pozemní komunikaci a při níž dojde k usmrcení nebo zranění osoby nebo ke škodě na majetku v přímé souvislosti s provozem vozidla v pohybu“.**[6]

Objektem trestného činu neposkytnutí pomoci je život a zdraví lidí, uvedené objekty jsou zde chráněny za určité situace a jen proti ohrožení určitého druhu, které je však velmi reálné.

Objektivní stránka skutkové podstaty spočívá v jednání pachatele, který jako **řidič dopravního prostředku, který měl účast na dopravní nehodě**, neposkytne osobě, která při nehodě utrpěla újmu na zdraví, potřebnou pomoc, ač tak může učinit bez nebezpečí pro sebe nebo jiného.

[5] srov. cs.wikipedia.org-otevřená encyklopedie, dopravní prostředek a jeho druhy.

[6] viz § 47 ZPPK

V první řadě se má jednat o aktivní jednání - poskytnutí ošetření, zamezení dalšímu zranění postižené osoby, odstranění dalších rizik - nebezpečí vzniku požáru, výbuchu, odpojení elektrického napájení apod.; až poté jde podle okolností o přivolání zdravotníků, záchranářů apod.

Pojem „potřebná pomoc" nelze vykládat tak, že by muselo jít o takový druh pomoci, který spolehlivě vede k záchraně. Postačuje pomoc potřebná k odvrácení, popřípadě zabránění zvýšení nebezpečí smrti ohrožené osoby nebo odvrácení další možné újmy na zdraví, která by bez poskytnutí pomoci mohla nastat (Rt 9/1967). Mohlo by se jednat o případné vytažení osádky z převráceného vozidla na střechu, nebo vytažení osádky z částečně potopeného vozidla v zimním období. Pachatel by nebyl zbaven odpovědnosti, ani kdyby prokázal, že pomoc, kterou mohl poskytnout (ale neposkytl), by nebyla zlepšila zdravotní stav poškozeného. Podle okolností může potřebná pomoc spočívat i v přivolání rychlé lékařské pomoci nebo policisty (Rt 4/1969).

Jedná se tedy o pomoc, kterou je schopen řidič dopravního prostředku zajistit jen případě, když po dopravní nehodě, na níž měl účast, dopravní prostředek zastaví a přesvědčí se o následcích dopravní nehody. Až po tomto může také objektivně posoudit poskytnutí potřebné pomoci, a jaký druh pomoci by mohl být nejefektivnější.

Zatímco v případě ustanovení § 150 tr. zákoníku musí být ohrožená osoba v nebezpečí smrti nebo jevit známky vážné poruchy zdraví tak, aby pachatel i bez odborných znalostí mohl podle okolností usuzovat na vážné zranění či nebezpečí smrti, v případě ustanovení § 151 tr. zákoníku postačuje, aby osoba utrpěla pouze újmu na zdraví, která nemusí být totožná s ublížením na zdraví ve smyslu ustanovení § 122 odst. 1 tr. zákoníku (kde se ublížením na zdraví se rozumí takový stav záležející v poruše zdraví nebo jiném onemocnění, který porušením normálních tělesných nebo duševních funkcí znesnadňuje, nikoli jen po krátkou dobu, obvyklý způsob života poškozeného a který vyžaduje lékařského ošetření). Újma nemusí mít takovou závažnost, ale její povaha vyžaduje poskytnutí pomoci (u dopravních nehod se nejedná o nic neobvyklého). Tím spíše bude pomoc vyžadována, když by došlo k těžké újmě na zdraví ve smyslu ustanovení § 122 odst. 2 tr. zákoníku nebo hrozí nebezpečí smrti. Újma na zdraví zcela nepatrného rozsahu a přechodného rázu, nebude znakem této skutkové podstaty (např. drobné krvácení na prstu ruky, malý otok na čele apod.).

Účast na dopravní nehodě má i řidič, který nehodu nezavinil, tzn., že nespáchal ani přestupek proti bezpečnosti a plynulosti provozu na pozemních komunikacích ve smyslu ustanovení § 125c ZPPK. K naplnění dané skutkové podstaty postačuje, že k dopravní nehodě objektivně přispěl (Rt 37/1969). Pouhá přítomnost na místě dopravní nehody není však účastí na ní (tzv. čumilové; na daný případ by se mohlo podle okolností vztahovat ustanovení § 150 tr. zákoníku).

Trestný čin je dokonán již tím, že řidič dopravního prostředku neposkytne po dopravní nehodě, na níž měl účast, potřebnou pomoc osobě, která při dopravní nehodě utrpěla újmu na zdraví, pokud tak může učinit bez nebezpečí pro sebe nebo jiného. Pro jeho spáchání není rozhodné, jaké důsledky mělo nesplnění této povinnosti pro postiženou osobu, ani zda pomoc mohl poskytnout někdo jiný. Důsledky neposkytnutí pomoci se promítají následně při ukládání trestu s odkazem na ustanovení § 39 TrZ. Za neposkytnutí takové pomoci řidičem dopravního prostředku, který měl účast na dopravní nehodě, se však nepovažuje jeho nečinnost, následné odjetí z místa dopravní nehody. Obecně například tehdy, nacházely-li se na místě jiné osoby, které byly vzhledem ke své odbornosti povolanější a potřebnou pomoc poskytly (Rt 37/1989).

Za okolnost nebezpečí pro sebe nebo jiného, při níž řidič dopravního prostředku není povinen poskytnout osobě, která při nehodě, na které měl účast, utrpěla újmu na zdraví, potřebnou pomoc, nelze v žádném případě považovat nebezpečí případného trestního stíhání řidiče dopravního prostředku, který dopravní nehodu zavinil. Nebezpečí poškození nebo znečištění dopravního prostředku rovněž nezbavuje jeho řidiče povinnosti poskytnout potřebnou pomoc. Není-li však známa povaha zranění způsobeného při dopravní nehodě, zraněný by neměl být převážen autem, ale sanitním vozem, aby nedošlo k dalšímu ublížení na zdraví poškozeného neodborným převozem. Nebezpečí může také nastat v riziku vzniku požáru po srážce motorových vozidel, nebo následnou možností výbuchu provozních kapalin.

O dokonaný trestný čin nepůjde v případě, byla-li postižená osoba ihned mrtvá nebo nebyla zraněná vůbec. Pokud však řidič dopravního prostředku v uvedeném případě ujel z místa dopravní nehody, aniž by se o stavu osoby přesvědčil, jedná se o pokus trestného činu neposkytnutí pomoci řidičem dopravního prostředku podle § 22 odst. 1 k § 151 tr. zákoníku (Rt 38/1963; 3 Tdo 486/2014). Jedná se o trestný čin omisivní (pravý omisivní delikt), lze jej spáchat pouze opomenutím. Účinek (např. smrt) není znakem objektivní stránky skutkové podstaty.

Subjektem skutkové podstaty trestného činu podle ustanovení § 151 tr. zákoníku může být pouze řidič dopravního prostředku, který měl účast na dopravní nehodě. Jedná se o subjekt speciální, ostatní účastníci provozu na pozemních komunikacích mohou být podle okolností postiženi jen podle ustanovení § 150 tr. zákoníku. Základní povinnosti účastníka provozu na pozemních komunikacích (tedy i řidiče dopravního prostředku) jsou uvedeny v § 4 ZPPK[7]. V případě, že pomoc poskytl na místě někdo jiný než řidič dopravního prostředku, který měl účast na dopravní nehodě, např. svědci dopravní nehody, další projíždějící řidiči apod., tak to řidiče dopravního prostředku nezbavuje trestní odpovědnosti.

Zaviní-li však řidič dopravního prostředku dopravní nehodu, při níž někdo jiný utrpěl nebo mohl utrpět újmu na zdraví, jedná se o zvláštní povinnost jednat a poskytnout pomoc obětem nehody, řidič však musí tyto skutečnosti vnímat (řidiči nákladního automobilu v zatáčce vjede do jízdní dráhy v úrovni zadních kol cyklista) anebo je-li objektivně schopen vnímání skutečností (sám utrpí závažný úraz hlavy).

Subjektivní stránka vyžaduje úmyslné zavinění, postačí úmysl eventuální, musí se vztahovat na všechny znaky objektivní stránky skutkové podstaty, tedy i na fakt, že vzhledem k podmínkám a objektivním okolnostem je reálná obava, že jiný účastník utrpěl újmu na zdraví při dopravní nehodě (§ 13 odst. 2, § 15 odst. 1, písm. b), odst. 2 tr. zákoníku.

K problematice je uvedena další judikatura k tomuto ustanovení, která postupně reaguje na rozvoj techniky v oblasti provozu na pozemních komunikacích, na nová ustanovení v právním předpise, týkající se vymezení práv a povinností účastníků v provozu na pozemních komunikacích, problematiku pokusu k tomuto trestnému činu a rovněž souběhu trestných činů, ke kterým může docházet v provozu na pozemních komunikacích:

Rt 30/1951

Trestného činu neposkytnutí pomoci při dopravní nehodě podle § 228 tr. zák. č. 86/1950 Sb. se může dopustit řidič každého dopravního prostředku, nejen řidič motorového vozidla. Řidič dopravního prostředku, který ujel z místa nehody, na které měl účast, nestává se beztrestným proto, že se až na zákrok jiného vrátil a zraněnému poskytl pomoc. V tomto konkrétním případě obviněný ve večerních hodinách s neosvětleným koňským potahem jel přes obec tryskem, v zatáčce se dostal na nesprávnou stranu vozovky a srazil cyklistku, kterou vůz přejel. Poškozená utrpěla zranění a obviněný, i když věděl, co se stalo, chtěl ujet, avšak přítomný svědek nehody jej dohonil na motorce a povoz zastavil; teprve poté se obviněný s vozem na místo nehody vrátil a zařídil poskytnutí lékařské pomoci.

---

[7] *§ 4 ZPPK - Povinnosti účastníka provozu na pozemních komunikacích*
Při účasti na provozu na pozemních komunikacích je každý povinen
a) chovat se ohleduplně a ukázněně, aby svým jednáním neohrožoval život, zdraví nebo majetek jiných osob ani svůj vlastní, aby nepoškozoval životní prostředí ani neohrožoval život zvířat, své chování je povinen přizpůsobit zejména stavebnímu a dopravně technickému stavu pozemní komunikace, povětrnostním podmínkám, situaci v provozu na pozemních komunikacích, svým schopnostem a svému zdravotnímu stavu,
b) řídit se pravidly provozu na pozemních komunikacích upravenými tímto zákonem, pokyny policisty, pokyny osob oprávněných k řízení provozu na pozemních komunikacích podle § 75 odst. 5, 8 a 9 a zastavování vozidel podle § 79 odst. 1 a pokyny osob, o nichž to stanoví zvláštní právní předpis, vydanými k zajištění bezpečnosti a plynulosti provozu na pozemních komunikacích,
c) řídit se světelnými, případně i doprovodnými akustickými signály, dopravními značkami, dopravními zařízeními a zařízeními pro provozní informace.

Rt 6/1953

Řidičem dopravního prostředku, který může být pachatelem trestného činu neposkytnutí pomoci řidičem dopravního prostředku podle § 151 TrZ, je i osoba jedoucí na jízdním kole.

(Rt) 3 To 384/1962

O dokonaný trestný čin neposkytnutí pomoci podle § 208 tr. zák. nejde, jestliže poškozený nebyl vůbec poraněn nebo byl-li okamžitě mrtev. Jestliže však obžalovaný v takovém případě úmyslně ujel, aniž se přesvědčil, v jakém stavu se poškozený nalézá, dopustil se zpravidla pokusu trestného činu neposkytnutí pomoci podle § 8 odst. 1, § 208 tr. zák.

(Rt) 6 Tz 57/1966

I. Poskytnutím potřebné pomoci ve smyslu § 208 tr. zák. je rozumět takovou pomoc, která je potřebná k odvrácení, resp. k tomu, aby bylo zabráněno zvýšení nebezpečí smrti nebo další újmy na zdraví zraněné osoby.

Došlo-li ke zranění za okolností a podmínek, z nichž i bez odborných znalostí lze usuzovat na vážné nebo životu nebezpečné zranění, je povinen řidič dopravního prostředku, který měl na nehodě účast, poskytnout okamžitě potřebnou pomoc, s výjimkou případu, kdy by poskytnutím pomoci vystavil sebe nebo někoho jiného nebezpečí pro život nebo zdraví; takovým nebezpečím není nebezpečí trestního stíhání.

II. K ukládání trestu (§ 23 odst. 1 tr. zák.).

Rt 4/1969 (4 Tz 49/1967)

Trestný čin neposkytnutí pomoci podle § 208 tr. zák. je dokonán již tím, že řidič dopravního prostředku neposkytne po dopravní nehodě, na níž měl účast, potřebnou pomoc osobě, která při nehodě utrpěla újmu na zdraví, pokud tak může učinit bez nebezpečí pro sebe nebo jiného.

Pro spáchání tohoto trestného činu není rozhodné, jaké důsledky mělo nesplnění této povinnosti řidiče pro postiženou osobu, ani zda pomoc mohl poskytnout někdo jiný.

Potřebná pomoc ve smyslu uvedeného ustanovení může záležet podle okolností případu např. i v přivolání sanitního vozu nebo orgánu VB.

(Rt) 2 Tz 21/1981

Potřebná pomoc ve smyslu § 208 tr. zák. může záležet podle okolností případu i v přivolání sanitního vozu nebo orgánu VB.

Řidič dopravního prostředku, který po dopravní nehodě, na níž měl účast, odjede z místa nehody, ačkoliv ví, že poškozený utrpěl újmu na zdraví, a neoznámí nehodu orgánům VB ani orgánům zdravotní služby, ač tak může učinit bez nebezpečí pro sebe nebo jiného, dopustí se trestného činu neposkytnutí pomoci podle § 208 tr. zák. Pro posouzení otázky viny tímto trestným činem je nerozhodné, jestliže obviněný za těchto okolností odjede z místa nehody jen proto, že poškozený odmítl nechat se jím převézt do nemocnice.

(Rt) 3 Tz 3/1983

Je-li pachatel stíhán obžalobou proto, že jako řidič motorového vozidla při dopravní nehodě způsobil jinému z nedbalosti újmu na zdraví a potom této osobě neposkytl potřebnou pomoc, jde o dva samostatné skutky. O každém z těchto skutků je nutno rozhodnout samostatným výrokem (§ 220 odst. 1 tr. ř.).

(Rt) 7 Tz 7/1984

Řidič motorového vozidla, který úmyslně najíždí na jiného, aby mu ublížil na zdraví a poté ujede, aniž zraněnému poskytne potřebnou pomoc, nenaplňuje znaky trestného činu neposkytnutí pomoci podle § 208 tr. zák.

(Rt) Tpj 75/1989

Při rozhodování o trestném činu neposkytnutí pomoci podle § 208 tr. zák. nebyla zjištěna průzkumem pochybení. Zpráva poukazovala na vadný postup soudů v těch případech, kdy neuznaly na vinu tímto trestným činem proto, že obviněný se požitím většího množství alkoholických nápojů přivedl do stavu nepříčetnosti a v důsledku toho nezpozoroval, že motorovým vozidlem srazil a zranil jinou osobu. V hodnoceném období se žádný takový případ nevyskytl.

Ve věcech, v nichž se řidič motorového vozidla, zpravidla osobního automobilu, hájil tím, že střet s chodcem příp. s cyklistou nezpozoroval, soudy správně tuto obhajobu prověřovaly. Ze svědeckých výpovědí a dalších důkazů o způsobu jízdy a chování obviněného (např. snížení rychlosti jízdy, zhasnutí světel vozidla, ohlédnutí obviněného), o síle nárazu (hluk nárazu znamenané svědky), příp. z důkazů o tom, jakým způsobem byl poškozený sražen (např. vezen na přední kapotě auta) zjišťovaly, že obviněný musel střet zpozorovat. Na základě těchto důkazů pak zpravidla správně dovodily též nepřímý úmysl obviněného ve vztahu k okolnosti, že při nehodě jiná osoba utrpěla újmu na zdraví (věci 4 T 6/88 okresního soudu v Kladně, 2 T 80/88 okresního soudu v Kolíně, 6 T 544/88 okresního soudu v Českém Krumlově a další).

Rt 9/2002 (4 To 437/2000)

Skutečnost, že pachatel po dopravní nehodě, na níž měl účast, neposkytl pomoc osobě, která při nehodě utrpěla újmu, a místo nehody opustil proto, že jeho rozhodování bylo ovlivněno silnou opilostí (převážily jeho vlastní zájmy nad zájmem o osud poškozeného), avšak nešlo o stav, jenž by bylo možno označit za nepříčetnost, nevylučuje jeho trestní odpovědnost za trestný čin neposkytnutí pomoci podle § 208 tr. zák.

8 Tdo 150/2010

K tomu, že je vyloučen souběh trestných činů neposkytnutí pomoci podle § 207 a § 208 TZ (ve znění účinném do 31. 12. 2009) a trestných činů proti životu a zdraví podle § 219 až § 222 TZ (ve znění účinném do 31. 12. 2009).

Ustanovení trestního zákona o neposkytnutí pomoci podle § 207 a § 208 TZ (ve znění účinném do 31. 12. 2009) jsou subsidiární k ustanovením trestního zákona o úmyslných poruchových trestných činech proti životu a zdraví podle § 219 až § 222 TZ (ve znění účinném do 31. 12. 2009). Souběh těchto trestných činů je proto vyloučen.

Jestliže měl pachatel v úmyslu způsobit fyzickým útokem jinému těžkou újmu na zdraví a za splnění dalších zákonných podmínek toto jednání naplnilo všechny zákonné znaky trestného činu ublížení na zdraví podle § 222 odst. 1 TZ (ve znění účinném do 31. 12. 2009), třebaže šlo jen o pokus citovaného trestného činu podle § 8 odst. 1 TZ (ve znění účinném do 31. 12. 2009), je vyloučeno, aby se pachatel tímto jednáním dopustil i trestného činu neposkytnutí pomoci podle § 208 TZ, popř. podle § 207 TZ (ve znění účinném do 31. 12. 2009). V daném případě nejde o klasickou dopravní nehodu, ale o úmyslný trestný čin proti životu a zdraví, spáchaný se zbraní.

Na takovém pachateli totiž nelze požadovat, aby napadenému a zraněnému poskytl potřebnou pomoc, neboť by tak byl fakticky nucen jednat v rozporu s tím, co sledoval (zamýšlel).

Jednočinný souběh je vyloučen v případech, kdy trestné činy jsou navzájem v poměru speciality, subsidiarity, tzv. faktické konzumpce a dále když jde o pokračování v trestném činu, trestný čin trvající a trestný čin hromadný.

V poměru subsidiarity jsou ustanovení určená k ochraně týchž zájmů, je-li účelem

subsidiárního ustanovení pouze doplnit v témže směru ochranu, kterou poskytuje druhé, tzv. primární ustanovení. U primární skutkové podstaty, která má více znaků než subsidiární ustanovení, je obsah pojmu širší, avšak okruh konkrétních případů, na které dopadá, je menší. Subsidiárního ustanovení se užije tehdy, není-li čin trestný podle ustanovení primárního, kterým je jinak lépe vystižena povaha i stupeň nebezpečnosti činu pro společnost. Účelem subsidiárních ustanovení je doplnění právní ochrany poskytované jinak ustanovením primárním. Subsidiarita doplňuje vztah speciality všude tam, kde chybí poměr speciality, např. ve vztahu subsidiarity jsou též ohrožovací delikty vůči poruchovým.

5 Tdo 578/2013

Zjišťování okamžiku smrti a přečin podle § 151 tr. zákoníku.

Přečin neposkytnutí pomoci řidičem dopravního prostředku podle § 151 tr. zákoníku může být naplněn tehdy, když pachatel opustil místo činu, aniž by se přesvědčil, v jakém stavu se nachází poškozená osoba. V takovém případě je pak nerozhodné, zda poškozená osoba v době spáchání citovaného trestného činu ještě žila, či nikoli.

Jestliže však pachatel bezprostředně po činu zjišťoval, v jakém stavu se poškozená osoba nachází, pak musí být objasněno, zda u této osoby nastala smrt ihned po nehodě, takže by jí nemohla být již poskytnuta účinná pomoc, anebo po této události ještě žila a pachatel místo činu bezdůvodně opustil.

3 Tdo 486/2014

Jestliže obviněný po dopravní nehodě, kterou zavinil a při níž způsobil smrtelné zranění chodce nabyl přesvědčení, že poškozený utrpěl zranění neslučitelné se životem, nelze mu tak účinně pomoci a tudíž není důvodu na místě nehody setrvávat (tedy jinými slovy je jeho počínání vzhledem ke konkrétně zjištěným okolnostem vnímat jako typické ujetí od dopravní nehody), je nutné jeho jednání právně kvalifikovat jako pokus trestného činu neposkytnutí pomoci podle § 8 odst. 1 tr. zák. k § 208 tr. zák. (nyní § 21 odst. 1 tr. zákoníku k § 151 tr. zákoníku).

Obecně platí, že o dokonaný trestný čin neposkytnutí pomoci podle § 208 tr. zák. (§ 151 tr. zákoníku) nejde, jestliže poškozený nebyl vůbec poraněn nebo byl-li naopak okamžitě mrtev. Jestliže však obviněný jako řidič motorového vozidla a účastník dopravní nehody v takovém případě úmyslně ujel, aniž se přesvědčil, v jakém stavu se poškozený nalézá, může se dopustit pokusu trestného činu neposkytnutí pomoci podle § 8 odst. 1 tr. zák. k § 208 tr. zák. (§ 20 odst. 1 k § 151 tr. zákoníku - srov. R 4/1963).

3 Tdo 482/2015

O subjektivní stránce pokusu přečinu neposkytnutí pomoci řidičem dopravního prostředku podle § 21 odst. 1 a § 151 tr. zákoníku svědčí též to, že se pachatel snažil vyhnout poskytnutí potřebné pomoci osobě za situace, kdy z charakteru a okolností dopravní nehody mohl vědět o pravděpodobném vzniku újmy na zdraví poškozeného.

7 Tdo 1227/2015

Potřebnou pomocí ve smyslu § 151 tr. zákoníku o přečinu neposkytnutí pomoci řidičem dopravního prostředku není samotný telefonát na tísňovou linku, ve kterém pachatel sdělil jen obecné, neúplné a částečně nepravdivé informace, aniž by příslušné složce integrovaného záchranného systému poskytl požadovanou součinnost.

3 Tdo 1339/2015

Pozitivní skutkový omyl o potřebnosti pomoci při ochraně života a zdraví poškozeného při dopravní nehodě zakládá pokus přečinu neposkytnutí pomoci řidičem dopravního prostředku podle

§ 21 odst. 1 a § 151 tr. zákoníku, pokud se řidič nepřesvědčil o stavu poškozeného, který byl již bezprostředně po vzniku dopravní nehody mrtev.

8 Tdo 1400/2015

Řidič dopravního prostředku, který způsobil dopravní nehodu a zranil při ní jiného, o kterém věděl, že je ve velice vážném zdravotním stavu, a neposkytl mu pomoc, ač tak mohl učinit bez nebezpečí pro sebe nebo jiného, se dopustil přečinu neposkytnutí pomoci řidičem dopravního prostředku podle § 151 odst. 1 tr. zákoníku. Je-li poškozený v době dopravní nehody mrtvý, jedná se o pokus citovaného přečinu.

Vztah k jiným ustanovením:

Trestný čin neposkytnutí pomoci řidičem dopravního prostředku podle § 151 tr. zákoníku speciální ustanovení vůči trestnému činu neposkytnutí pomoci podle § 150 odst. 1 nebo odst. 2 tr. zákoníku, jednočinný souběh je vyloučen.

Pachatel dopravní nehody jako řidič dopravního prostředku, při které došlo z nedbalosti k obecnému ohrožení, k usmrcení z nedbalosti, k těžkému ublížení na zdraví z nedbalosti, nebo k ublížení na zdraví z nedbalosti, a poté z místa dopravní nehody bez poskytnutí pomoci ujede, bude trestný za trestný čin obecného ohrožení z nedbalosti podle § 273 tr. zákoníku, nebo za trestný čin usmrcení z nedbalosti dle § 143 tr. zákoníku, nebo za trestný čin těžké ublížení na zdraví z nedbalosti dle § 147 tr. zákoníku, případně za trestný čin ublížení na zdraví z nedbalosti dle § 148 tr. zákoníku (při porušení důležité povinnosti), ve vícečinném reálném souběhu s trestným činem neposkytnutí pomoci řidičem dopravního prostředku podle § 151 tr. zákoníku (jedná se o dva samostatné skutky, každý z nich je zahrnut jiným zaviněním).

Došlo-li po dopravní nehodě k těžkému zranění chodce a k neposkytnutí pomoci řidičem dopravního prostředku, který dopravní nehodu nezavinil, a následnému dalšímu jednání řidiče, spočívajícímu v odvezení poškozeného mimo obydlená místa a jeho pohození v odlehlém lesním porostu proto, aby se zbavil svědka činu, bude řidič trestný za neposkytnutí pomoci řidičem dopravního prostředku podle § 151 tr. zákoníku a dále trestného činu vraždy (případně pokusu tohoto trestného činu) podle § 140, odst. 1, odst. 3 písm. j), (§ 21 odst. 1, § 140, odst. 1, odst. 3 písm. j) tr. zákoníku ve vícečinném souběhu.

Trestní odpovědnost za trestný čin neposkytnutí pomoci řidičem dopravního prostředku podle § 151 tr. zákoníku zaniká účinnou lítostí s odkazem na ustanovení § 33 tr. zákoníku.

§ 33

Účinná lítost

Trestní odpovědnost za trestné činy neposkytnutí pomoci (§ 150), ***neposkytnutí pomoci řidičem dopravního prostředku (§ 151)****,….zaniká, jestliže pachatel dobrovolně*

- ***a) škodlivému následku trestného činu zamezil nebo jej napravil,*** *nebo*
- ***b)*** *učinil o trestném činu oznámení v době, kdy škodlivému následku trestného činu mohlo být ještě zabráněno; oznámení je nutno učinit státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu, voják může místo toho učinit oznámení nadřízenému.*

Smyslem této úpravy je především zabránění následkům, které by jinak společnost postihly, nebo vznikala reálná hrozba škody nebo jiného následku, logicky i ve vztahu k provozu na pozemních komunikacích při dopravních nehodách. Pachatel musí dobrovolně škodlivému následku trestného činu zabránit, a je nepodstatné, zda se tak rozhodl z morálních důvodů nebo z obavy před trestem; nebo učinit o trestném činu oznámení v době, kdy škodlivému následku bylo možno ještě zabránit.

Předpokládá se však jeho aktivní, dobrovolné, iniciativní a včasné opatření. Tímto zákonodárce upřednostňuje zájem na zabránění následků činu před zájmem na potrestání pachatele. Při dopravních nehodách, ke kterým dochází na pozemních komunikacích, je však vzhledem k postavení subjektu, vymezení trestného činu jako pravého omisivního deliktu i konstrukci skutkové podstaty tohoto trestného činu užití účinné lítosti velice diskutabilní, a to již vzhledem k části dikce a vymezení pojmu ustanovení § 151 tr. zákoníku (vnější stránka trestného činu) **„…který po dopravní nehodě, na níž měl účast, neposkytne osobě, která při nehodě utrpěla újmu na zdraví, potřebnou pomoc“** a k písmenu a) ustanovení § 33 tr. zákoníku: **„škodlivému následku trestného činu zamezil nebo jej napravil“**. Škodlivým následkem se rozumí skutečná změna na chráněném zájmu, zahrnuje i těžší následek a všechny další škody, které vzešly z jednání pachatele, podle okolností i nehmotné. Napravení škodlivého následku předpokládá, že nějaká porucha na chráněném zájmu již vznikla, ale pachatel odstranil změny na chráněném zájmu, které způsobil a v podstatě tím obnovil stav, který existoval před spácháním trestného činu. Napravení škodlivého následku musí být ze strany pachatele dobrovolné a učiněné vlastním přičiněním. Jak má ale objektivně napravit nebo zamezit škodlivému následku, když ani neví, co se konkrétně ostatním účastníkům po dopravní nehodě stalo a bez jakéhokoliv hodnocení situace z místa ujede nebo uteče?

Praktický význam ustanovení o účinné lítosti v případě trestného činu neposkytnutí pomoci řidičem dopravního prostředku podle § 151 tr. zákoníku zřejmě nebude velký. Týká se to zejména chování řidičů dvoustopých motorových dopravních prostředků moderní konstrukce, kteří jsou při jízdě chráněni karoserií, před dopravní nehodou a při ní mnoha systémy aktivní bezpečnosti. V těchto případech o nějakém reálném nebezpečí pro ně nemůže být většinou ani řeč. Jejich následné opuštění místa dopravní nehody a neposkytnutí potřebné pomoci v naprosté většině souvisí s jejich předchozím protiprávním jednáním, a tudíž se pouze chtějí vyhnout odpovědnosti tzv. zametením stop.

Ve většině případů znemožní pachateli uvedeného trestného činu, aby splnil podmínky účinné lítosti, objektivní okolnosti, které nastanou bez jeho přičinění po spáchání činu. Pokud totiž pachatel odjede z místa dopravní nehody s vědomím, že při ní jinému účastníkovi byla způsobena újma na zdraví, po té se dobrovolně vrátí na místo nehody a již rozhodnutý potřebnou pomoc poskytnout, je mezitím často již potřebná pomoc poskytnuta jinými osobami přítomnými u nehody nebo v jejím okolí.

Pro aplikaci ustanovení o účinné lítosti je dále nezbytné, aby pachatel naplnil všechny znaky skutkové podstaty uvedeného trestného činu. Tedy, aby k újmě na zdraví, kterou osoba, jíž je třeba poskytnout pomoc, utrpěla při nehodě, se vztahoval alespoň nepřímý úmysl. Za situace, kdy si pachatel uvědomí stav poškozeného teprve po odjetí z místa nehody a na místo nehody se proto vzápětí vrátí a potřebnou pomoc poskytne, nelze tedy rovněž ustanovení o účinné lítosti aplikovat, neboť skutková podstata tohoto trestného činu nebude vůbec naplněna.

Užití ustanovení o účinné lítosti podle § 33 nepřichází v úvahu ani v případě tzv. pokusu na nezpůsobilém předmětu útoku, kdy poškozený nebyl vůbec zraněn nebo byl okamžitě mrtev a pachatel ujíždí z místa nehody, aniž se přesvědčil, v jakém stavu se poškozený nachází (ovšem s představou, že je nutné potřebnou pomoc poskytnout). Mám zato, že snaha zákonodárce motivovat pachatele trestného činu neposkytnutí pomoci podle § 151 tr. zákoníku slibem beztrestnosti k tomu, aby zamezil nebo napravil škodlivý následek tohoto činu, se v praxi míjí účinkem. **V daném případě se jedná o pravý omisivní delikt, u kterého je vzhledem k vymezení ustanovení možný i pokus (viz judikatura k rozboru skutkové podstaty § 151 tr. zákoníku) v případě, že dalším zúčastněným osobám nebylo způsobeno žádné zranění nebo došlo při dopravní nehodě ihned k jejich usmrcení. Obecně lze v případě pokusu trestného činu uvažovat o zániku trestní odpovědnosti pouze za podmínek ustanovení § 21 odst. 3 tr. zákoníku, ale ani jeho aplikace nebude v takových případech možná, neboť se jedná o ukončený pokus, u něhož již pachatel nemá možnost splnit podmínky stanovené zákonem.**

Potřebný prostor k tomu, aby pachatel dosáhl zániku trestní odpovědnosti touto cestou, by mohlo poskytnout pouze speciální ustanovení o účinné lítosti, které by stanovilo podmínky respektující zvláštní povahu tohoto trestného činu.

Obtížnost dosažení beztrestnosti cestou účinné lítosti u trestného činu neposkytnutí pomoci v dopravě si zřejmě uvědomují i zákonodárci v zahraničí, neboť zahraniční právní úpravy s touto možností nepočítají.

Je věcí legislativní diskuze, zda by nebylo vhodné aplikovat příslušné ustanovení z německé právní úpravy. Německý trestní zákoník (Strafgesetzbuch Bundesrepublik Deutschland) vůbec neobsahuje obecně nebo u trestného činu nedovolené se vzdálení z místa dopravní nehody podle § 142, trestného činu neposkytnutí podle § 221 a trestného činu neposkytnutí pomoci podle § 323 c) specifické ustanovení o účinné lítosti.

Ve slovenské právní úpravě tyto problémy nenastanou, neboť ustanovení § 85 a § 86 (o účinné lítosti) zákona č. 300/2005 Z.z. taxativně trestné činy neposkytnutí pomoci podle § 177 a § 178 trestního zákona neuvádí.

Trestný čin podle § 150 tr. zákoníku – neposkytnutí pomoci

(1) *Kdo osobě, která je v nebezpečí smrti nebo jeví známky vážné poruchy zdraví nebo jiného vážného onemocnění, neposkytne potřebnou pomoc, ač tak může učinit bez nebezpečí pro sebe nebo jiného, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.*

(2) Kdo osobě, která je v nebezpečí smrti nebo jeví známky vážné poruchy zdraví nebo vážného onemocnění, neposkytne potřebnou pomoc, ač je podle povahy svého zaměstnání povinen takovou pomoc poskytnout, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta nebo zákazem činnosti.

Uvedený trestný čin, složený ze dvou základních skutkových podstat, nemá bezprostřední vztah k silniční dopravě, k tomu je zaměřeno speciální ustanovení § 151 tr. zákoníku, nicméně v praxi může dojít v konkrétní situaci k jeho uplatnění a k trestní odpovědnosti může být pohnán i tzv. „čumil“.

Objektem trestného činu je život a zdraví člověka.

Objektivní stránka této základní skutkové podstaty spočívá v tom, že pachatel osobě, která je v nebezpečí smrti nebo jeví známky vážné poruchy zdraví nebo jiného vážného onemocnění, neposkytne potřebnou pomoc, ač tak může učinit bez nebezpečí pro sebe nebo jiného. Jedná se rovněž o pravý omisivní delikt, lze ho spáchat pouze opomenutím (vymezení výše u § 151 tr. zákoníku). Podle uvedeného ustanovení tedy pachatel odpovídá pouze za neposkytnutí pomoci, ne za vzniklou poruchu, která v důsledku neposkytnutí pomoci nastala. Nepochybně se bude jednat o morální aspekt, povinnost poskytnout potřebnou pomoc má každý s odkazem na základní principy občanského soužití, kdo jí může s ohledem na okolnosti případu poskytnout, v zásadě se má jednat o pomoc aktivní (zejména vlastním konáním). Nezáleží ani na tom, že poškozený si přivodil vážné zranění sám nebo přímo pomoc odmítá. V praxi po haváriích, dopravních nehodách apod. většinou není třeba zvláštních znalostí k závěru, že při nich mohly osoby utrpět vážná zranění nebo jsou v ohrožení smrti. Této povinnosti se může zhostit pouze za předpokladu, že by to bylo evidentně nad jeho síly a možnosti, nebo pokud poskytuje pomoc jako laik a na místo se dostaví lékař.

Potřebnou pomocí se rozumí taková forma pomoci, která je zapotřebí k odvrácení nebo snížení nebezpečí smrti ohroženého (Rt 37/1963) - není to pouze pomoc, která by spolehlivě vedla k záchraně člověka (Rt 112/1963), ale i pomoc, kterou je potřebné zajistit osobě, která jeví známky vážné poruchy zdraví (při utrpěném šoku zajistit prohřátí organizmu přikrytím dekami apod.), nebo pomoc potřebná k ošetření zranění (zastavení krvácení, změna polohy osoby k zajištění dýchání apod.). Povaha potřebné pomoci se odvíjí od každého konkrétního případu, časových a místních podmínek (poskytnutí první pomoci na místě, zajištění příjezdu lékaře na místo, nebo naopak co nejrychlejší odvezení osoby do nemocnice, případně zajištění jejího odvozu), dále od možností pachatele (neplavec musí zajistit plavčíka, případně osobu, která umí plavat k záchraně tonoucího, k čemuž může dojít i po dopravní nehodě, apod.). Potřebná pomoc nemusí vést spolehlivě k záchraně života nebo snížení nebezpečí ohrožení a zhoršení zdraví osoby. Pachatel se nemůže zbavit odpovědnosti v případě, že sám došel k názoru, že další pomoc je již zbytečná nebo že by stejně nezlepšila zdravotní stav osoby, které měl poskytnout potřebnou pomoc. Povinnost poskytnout potřebnou pomoc

postihuje za těchto podmínek každého. Je tedy zásadně správné požadovat od řidiče motorového vozidla, který není účastníkem dopravní nehody, potřebnou pomoc, např. zajištění odvozu zraněného do nemocnice jeho automobilem, i když si při tom poškodí zařízení v automobilu nebo znečistí jeho interiér.

Z hlediska subjektivní stránky se vyžaduje zavinění úmyslné podle § 13 odst. 2 tr. zákoníku (úmyslné opomenutí).

Subjektem této skutkové podstaty může být kdokoli jako fyzická osoba. V provozu na pozemních komunikacích to může být za konkrétních podmínek i spolujezdec řidiče, který byl pachatelem dopravní nehody a z malicherných důvodů neposkytl osobám v druhém automobilu potřebnou pomoc. Povinnost poskytnout potřebnou pomoc však nemá ten, kdo by jejím splněním vystavoval zejména sebe, popřípadě i jiného v nebezpečí. Nebezpečí může spočívat zejména v ohrožení života nebo vzniku těžké újmy na zdraví (např. záchrana osob v hořícím automobilu, kde hoří provozní kapaliny – zejména u automobilů s benzinovými motory). Zcela opačně to platí např. pro lékaře s odkazem na ustanovení odstavce druhého, ten není zbaven povinnosti poskytnout pomoc i v případě, že pomoc postiženému poskytuje laik.

V odstavci druhém se jedná také o základní skutkovou podstatu.

Objektivní stránka této základní skutkové podstaty spočívá v tom, že pachatel osobě, která je v nebezpečí smrti nebo jeví známky vážné poruchy zdraví nebo vážného onemocnění, neposkytne potřebnou pomoc, ač je podle povahy svého zaměstnání povinen takovou pomoc poskytnout,

Povinnosti, které plynou z povahy zaměstnání, se nemusí zcela krýt se zvláštními povinnostmi konat ve smyslu ustanovení § 112 tr. zákoníku, zvláštní povinnost konat může vyplývat i z jiných důvodů (vyplývající z předchozího nebezpečného jednání), nebo naopak může jít o povinnost vyplývající obecně z povahy zaměstnání, která ale není posuzována jako zvláštní povinnost (povinnost zdravotnického pracovníka).[9]

K pojmům potřebné pomoci a povahy potřebné pomoci výklady v předchozím textu k odstavci prvnímu. Je logické, že v tomto ustanovení se bude posuzovat i kvalita potřebné pomoci s ohledem na postavení pachatele, který má zákonnou povinnost tuto potřebnou pomoc poskytnout bez ohledu na možná rizika (např. lékař při dopravní nehodě může být ohrožen nakažlivou nemocí od zraněné osoby, hasič může být při požáru automobilu ohrožen výbuchem nádrže na benzin, policistovi může být při ohledání vozidla a zraněných osob ublíženo na zdraví apod.). Subjektem v této skutkové podstatě mohou být jen osoby výše uvedené, které mají povinnost poskytnout potřebnou pomoc podle povahy svého zaměstnání. Má-li však pachatel zvláštní povinnost poskytnout potřebnou pomoc (jako zdravotník na místě události) a v důsledku jeho záměrné nečinnosti (úmyslným opomenutím) vznikly následky na životě či zdraví ohrožené osoby, dopustí se některého z poruchových trestných činů podle ustanovení § 140, § 145, § 146 tr. zákoníku, a to v závislosti na posouzení následku (účinku) a vymezení úmyslného zavinění.

Po subjektivní stránce se vyžaduje zavinění úmyslné podle § 13 odst. 2 tr. zákoníku (úmyslné opomenutí).

---

[9] *§ 49 zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách - Povinnosti zdravotnického pracovníka*

(1) Zdravotnický pracovník je povinen

a) poskytovat zdravotní služby, ke kterým získal odbornou nebo specializovanou způsobilost podle jiných právních předpisů, v rozsahu odpovídajícím jeho způsobilosti, zdravotnímu stavu pacienta, na náležité odborné úrovni a řídit se etickými principy,

b) poskytovat neprodleně odbornou první pomoc každému, jestliže by bez této pomoci byl ohrožen jeho život nebo vážně ohroženo zdraví a není-li pomoc včas dosažitelná obvyklým způsobem, a zajistit mu podle potřeby poskytnutí zdravotních služeb,

c) plnit další povinnosti stanovené tímto zákonem nebo jinými právními předpisy.

(2) Povinnosti podle odstavce 1

a) písm. a) a c) se vztahují i na jiné odborné pracovníky, kteří se podílejí na poskytování zdravotních služeb,

b) písm. c) se vztahují i na jiné odborné pracovníky vykonávající činnosti v přímé souvislosti s poskytováním zdravotních služeb.

Subjektem může být pouze pachatel, pro kterého vyplývá povinnost poskytnout potřebnou pomoc z povahy jeho zaměstnání (lékař, zdravotnický pracovník, záchranář, hasič, člen horské služby, policista, plavčík).

Vztah k jiným ustanovením:

Jednočinný souběh odst. 1 a odst. 2 tohoto trestného činu je vyloučen, odstavec 2 je k odstavci 1 ve vztahu speciality.

Ustanovení přečinu neposkytnutí pomoci podle § 150 odst. 1, případně odst. 2 tr. zákoníku je ve vztahu subsidiarity k trestnému činu neposkytnutí pomoci řidičem dopravního prostředku podle § 151 tr. zákoníku, jednočinný souběh je proto vyloučen.

Další judikatura k trestnému činu neposkytnutí pomoci podle § 150 TrZ, která je vztažena k obecné povinnosti v konkrétních případech poskytnout potřebnou pomoc.

(Rt) 1 Tz 7/1963

Potřebnou pomocí ve smyslu ustanovení § 207 tr. zák. je třeba rozumět takovou pomoc, které je zapotřebí k odvrácení nebo snížení nebezpečí smrti ohroženého. Je to zejména první pomoc, kterou účinně mohou a jsou schopni poskytnout ti, kdož jsou na dosah ohroženého. Je proto zásadně správné požadovat od řidiče motorového vozidla, aby v případech, kde povaha zranění nenasvědčuje tomu, že převozem mohlo by se zraněnému ještě více na zdraví ublížit, aby odvezl těžce zraněnou osobu ihned k lékaři nebo do nemocnice, když jinou, zejména odbornou pomoc, nelze ihned zraněnému poskytnout, a když takovéto opatření je nezbytně nutné, protože není již jiného východiska.

Není-li však známa povaha zranění způsobeného při havárii, nemá být zraněný odvážen autem a lépe je ihned zařídit odvoz sanitním autem, aby nedošlo k dalšímu ublížení na zdraví zraněnému při neodborném převozu.

(Rt) 4 Tz 49/1967

Trestný čin neposkytnutí pomoci podle § 208 tr. zák. je dokonán již tím, že řidič dopravního prostředku neposkytne po dopravní nehodě, na níž měl účast, potřebnou pomoc osobě, která při nehodě utrpěla újmu na zdraví, pokud tak může učinit bez nebezpečí pro sebe nebo jiného.

Pro spáchání tohoto trestného činu není rozhodné, jaké důsledky mělo nesplnění této povinnosti řidiče pro postiženou osobu, ani zda pomoc mohl poskytnout někdo jiný.

Potřebná pomoc ve smyslu uvedeného ustanovení může záležet podle okolností případu např. i v přivolání sanitního vozu nebo orgánu SNB.

4 Tdo 526/2009

Trestného činu neposkytnutí pomoci podle § 207 odst. 1 tr. zákona se dopustí pachatel, který po nalezení u kolejí ležícího člověka se u něj jen krátce zdrží, neprohlídne jej a zanechá jej bez přivolání pomoci a pokračuje v jízdě vlakovou soupravou, přičemž předtím při míjení vlaku s osobou uslyšel náraz. Není jistě třeba zvláštních znalostí k závěru, že při střetech osob s vlakem dochází k velmi vážným až smrtelným zraněním.

3 Tdo 135/2016

Přečinu neposkytnutí pomoci podle § 150 odst. 2 tr. zákoníku se lze dopustit i tehdy, jestliže je třeba zabránit vzniku další újmy na zdraví poškozeného, která může vzniknout v delším časovém horizontu. Přitom k poskytnutí pomoci postačí předat informaci o zdravotním stavu poškozeného příslušnému praktickému lékaři či přivolat zdravotnickou záchrannou službu. Zásah do volní integrity poškozeného, který odmítl poskytnout svobodný a informovaný souhlas podle § 28 odst. 1 zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění pozdějších předpisů, je v případě nebezpečí smrti nebo vážné poruchy zdraví či

vážného onemocnění ve smyslu citované skutkové podstaty vhodné posuzovat s ohledem na ustanovení § 12 odst. 2 tr. zákoníku.

Trestní odpovědnost za trestný čin neposkytnutí pomoci podle § 150 odst. 1, 2 tr. zákoníku zaniká účinnou lítostí podle § 33 tr. zákoníku (t*restnost trestného činu* ***neposkytnutí pomoci (§ 150)****, neposkytnutí pomoci řidičem dopravního prostředku (§ 151) ……zaniká, jestliže pachatel dobrovolně*

a) ***škodlivému následku trestného činu zamezil nebo jej napravil,*** *nebo*

b) *učinil o trestném činu oznámení v době, kdy škodlivému následku trestného činu mohlo být ještě zabráněno; oznámení je nutno učinit státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu, voják může místo toho učinit oznámení nadřízenému).*

Smyslem této úpravy je především zabránění následkům, které by jinak společnost postihly, ve vztahu k provozu na pozemních komunikacích např. zajištění prvotní pomoci osobami nezúčastněnými na dopravní nehodě při plnění jiných významnějších povinností nebo úkolů apod. Pachatel musí dobrovolně škodlivému následku trestného činu zabránit, a je nepodstatné, zda se tak rozhodl z morálních důvodů nebo z obavy před trestem; nebo učinit o trestném činu oznámení v době, kdy škodlivému následku bylo možno ještě zabránit. Předpokládá se však jeho aktivní, dobrovolné, iniciativní a včasné opatření. Smyslem této úpravy je především zabránění následkům, které by jinak společnost postihly, ve vztahu k provozu na pozemních komunikacích např. zajištění bezpečnosti při nárazu do rozvodů plynového vedení, kdy hrozí poškozeným při dopravní nehodě další vážná újma.

Z hlediska posouzení celého ustanovení de lege lata se jedná o skutkovou podstatu trestného činu zatím plně vystihující potřebu společnosti, v praxi nebude s odkazem na znění výše uvedených skutkových podstat činit uplatnění účinné lítosti vážné problémy (zejména ve smyslu uložených povinností účastníkům dopravní nehody), de lege ferenda není v současné době třeba žádných legislativních úprav.

Poznámka na závěr k výše uvedeným ustanovením:

Autor v daném článku zcela záměrně rozebírá obě ustanovení o neposkytnutí pomoci podle § 151 a § 150 tr. zákoníku. Ve společnosti probíhají stále více procesy automatizace a robotizace v různých odvětvích, dopravu nevyjímaje. V nedaleké budoucnosti převezmou řízení automobilů na pozemních komunikacích počítače - nahradí řidiče - **automobily se stanou autonomními**. V provozu na pozemních komunikacích se budou pohybovat na základě sofistikovaných algoritmů, na kterých spolupracovali vědci, konstruktéři, technici, programátoři, výrobní závody. Jistě bude snaha minimalizovat rizika a neustále zvyšovat bezpečnost na pozemních komunikacích.

Nicméně jeden problém zůstane - jak si autonomní automobil poradí v případě nehody, kterou nejde odvrátit - jakou variantu zvolí - jak automobil zareaguje na vznikající následky a danou situaci vyhodnotí jako nejoptimálnější?

Nebude se snažit autonomní automobil prvotně chránit svoji osádku bez ohledu na následky vně provozu, nebo to vyhodnotí opačně? Co když to autonomní automobil ve zlomku času vyhodnotí špatně, zejména k významu obecně přijímaných hodnot - smrt - ublížení na zdraví - majetek? Nebo některý zájem upřednostní - například v případě zabránění velké škody na úkor zranění. Bude schopen v déle trvajícím horizontu předvídat, bude nadán podvědomě pudem sebezáchovy? Nebude moci zneužívat algoritmu k páchání trestné činnosti? Kdo ponese v těchto případech odpovědnost. Jakým způsobem bude řešeno poskytování pomoci, kdo bude povinen potřebnou pomoc poskytnout, jak bude řešena právní odpovědnost?

To je i významná etická otázka, která by měla být akceptována a komplexně posuzována i v budoucích právních normách, týkajících se účasti autonomních automobilů v provozu na pozemních komunikacích, současné ustanovení § 150 a 151 tr. zákoníku nevyjímaje.

Slovenská právní úprava je v zákoně č. 300/2005 Z.z. – trestný zákon

§ 177 Neposkytnutie pomoci

(1) Kto osobe, ktorá je v nebezpečenstve smrti alebo javí príznaky ťažkej ujmy na zdraví, neposkytne potrebnú pomoc, hoci tak môže urobiť bez nebezpečenstva pre seba alebo iného, potrestá sa odňatím slobody až na dva roky.

(2) Kto osobe, ktorá je v nebezpečenstve smrti alebo javí príznaky ťažkej ujmy na zdraví, neposkytne potrebnú pomoc, hoci je podľa povahy svojho zamestnania povinný takú pomoc poskytnúť, potrestá sa odňatím slobody na šesť mesiacov až tri roky.

§ 178 Neposkytnutie pomoci

Vodič, ktorý po dopravnej nehode, na ktorej mal účasť, neposkytne osobe, ktorá pri nehode utrpela ujmu na zdraví, potrebnú pomoc, hoci tak môže urobiť bez nebezpečenstva pre seba alebo iného, potrestá sa odňatím slobody až na tri roky.

§ 85 Účinná ľútosť

Trestnosť trestných činov šírenia nebezpečnej ľudskej nákazlivej choroby podľa § 163, ohrozovania zdravia závadnými potravinami a inými predmetmi podľa § 168, brania rukojemníka podľa § 185, legalizácie príjmu z trestnej činnosti podľa § 233, § 234, porušovania povinnosti pri správe cudzieho majetku podľa § 238, porušovania predpisov o obehu tovaru v styku s cudzinou podľa § 254, porušovania predpisov o nakladaní s kontrolovaným tovarom a technológiami podľa § 255, § 256, § 257, ohrozenia devízového hospodárstva podľa § 258, skresľovania údajov hospodárskej a obchodnej evidencie podľa § 260, poškodzovania finančných záujmov Európskej únie podľa § 263, ohrozenia obchodného, bankového, poštového, telekomunikačného a daňového tajomstva podľa § 264, všeobecného ohrozenia podľa § 284, poškodzovania a ohrozovania prevádzky všeobecne prospešného zariadenia podľa § 286, ohrozenia a poškodenia životného prostredia podľa § 300, § 301, vlastizrady podľa § 311, úkladov proti Slovenskej republike podľa § 312, teroru podľa § 313, § 314, záškodníctva podľa § 315, § 316, sabotáže podľa § 317, vyzvedačstva podľa § 318, ohrozenia utajovanej skutočnosti podľa § 319, § 320, ohrozenia dôvernej skutočnosti a vyhradenej skutočnosti podľa § 353, vzbury väzňov podľa § 358, šírenia poplašnej správy podľa § 361, § 362, genocídia podľa § 418, terorizmu a niektorých foriem účasti na terorizme podľa § 419, neľudskosti podľa § 425 a používania zakázaného bojového prostriedku a nedovoleného vedenia boja podľa § 426 zaniká, ak páchateľ dobrovoľne

a) škodlivý následok trestného činu zamedzil alebo napravil, alebo

b) urobil o trestnom čine oznámenie v čase, keď sa škodlivému následku trestného činu mohlo ešte zabrániť; oznámenie treba urobiť orgánu činnému v trestnom konaní alebo Policajnému zboru, vojak môže toto oznámenie urobiť aj svojmu nadriadenému alebo služobnému orgánu a osoba vo výkone trestu odňatia slobody alebo vo výkone väzby aj príslušníkovi Zboru väzenskej a justičnej stráže.

§ 86

(1) Trestnosť trestného činu zaniká aj vtedy, ak ide o trestný čin

a) zanedbania povinnej výživy podľa § 207, ak trestný čin nemal trvalo nepriaznivé následky a páchateľ svoju povinnosť dodatočne splnil skôr, než sa súd odobral na záverečnú poradu,

b) zanedbania povinnej výživy podľa § 207, ak úrad práce, sociálnych vecí a rodiny poskytol oprávnenému náhradné výživné podľa osobitého predpisu v plnej výške podľa rozhodnutia súdu o výživnom, ak trestný čin nemal trvalo nepriaznivé následky a páchateľ úradu práce, sociálnych vecí a rodiny uhradil náhradu za poskytnuté náhradné výživné, skôr než sa súd odobral na záverečnú poradu,

c) nevyplatenia mzdy a odstupného podľa § 214, ak trestný čin nemal trvalo nepriaznivé následky a páchateľ svoju povinnosť dodatočne splnil najneskôr do 60 dní od dokonania trestného činu,

d) zneužitia účasti na hospodárskej súťaži podľa § 250, ak páchateľ svojím konaním umožnil podnikateľovi alebo inej právnickej osobe splniť podmienky pre neuloženie alebo zníženie pokuty podľa zákona upravujúceho ochranu hospodárskej súťaže,

e) skrátenia dane a poistného podľa § 276, neodvedenia dane a poistného podľa § 277 alebo nezaplatenia dane a poistného podľa § 278, ak splatná daň a jej príslušenstvo alebo poistné boli dodatočne zaplatené najneskôr v nasledujúci deň po dni, keď sa páchateľ po skončení jeho vyšetrovania mohol oboznámiť s jeho výsledkami,

f) založenia, zosnovania a podporovania zločineckej skupiny podľa § 296 alebo založenia, zosnovania a podporovania teroristickej skupiny podľa § 297, ak páchateľ urobil dobrovoľne oznámenie orgánu činnému v trestnom konaní alebo Policajnému zboru o zločineckej skupine alebo teroristickej skupine a jej činnosti v čase, keď nebezpečenstvo, ktoré hrozilo z jej ďalšej činnosti, sa mohlo ešte odstrániť; vojak môže toto oznámenie urobiť aj svojmu nadriadenému alebo služobnému orgánu a osoba vo výkone trestu odňatia slobody alebo vo výkone väzby aj príslušníkovi Zboru väzenskej a justičnej stráže,

g) podplácania podľa § 332 alebo § 333 a nepriamej korupcie podľa § 336 ods. 2, ak páchateľ úplatok poskytol alebo sľúbil len preto, že bol o to požiadaný, a urobil o tom dobrovoľne bez odkladu oznámenie orgánu činnému v trestnom konaní alebo Policajnému zboru; vojak môže toto oznámenie urobiť aj svojmu nadriadenému alebo služobnému orgánu a osoba vo výkone trestu odňatia slobody alebo vo výkone väzby aj príslušníkovi Zboru väzenskej a justičnej stráže.

(2) Trestnosť trestného činu podľa odseku 1 písm. e) nezaniká, ak ide o páchateľa, ktorý bol za obdobný čin v predchádzajúcich dvadsiatich štyroch mesiacoch postihnutý, alebo ak trestné stíhanie páchateľa za obdobný čin bolo v predchádzajúcich dvadsiatich štyroch mesiacoch zastavené z dôvodu zániku trestnosti trestného činu podľa odseku 1.

Německý trestní zákoník (Strafgesetzbuch Bundesrepublik Deutschland) neobsahuje obecně nebo u trestného činu nedovolené se vzdálení z místa dopravní nehody podle § 142, trestného činu neposkytnutí podle § 221 a trestného činu neposkytnutí pomoci podle § 323 c) specifické ustanovení o účinné lítosti.

§ 142 - Nedovolené vzdálení se z místa nehody (v překladu)

(1) Kdo se jako účastník dopravní nehody vzdálí po nehodě v silničním provozu z místa nehody dříve než

1. umožnil ve prospěch jiných účastníků na nehodě a poškozených zjištění své osoby, svého vozidla a formy své účasti a oznámil, že je účasten na nehodě nebo

2. čekal podle okolností případu přiměřenou dobu, než byl někdo připraven učinit zjištění,

trestá se trestem odnětí svobody až na tři léta nebo peněžitým trestem.

(2) Podle odstavce 1 se trestá také účastník nehody, který se

1. po uplynutí čekací doby (odstavec 1 č. 2) nebo

2. oprávněně nebo omluveně,

vzdálil z místa nehody a neumožnil neprodleně dodatečná zjištění.

(3) Povinnosti umožnit dodatečná zjištění vyhoví účastník nehody, jestliže oprávněným (odstavec 1 č. 1) nebo nejblíže umístěné policejní služebně sdělí, že byl účasten na nehodě, a jestliže uvede svoji adresu, svůj pobyt a stejně tak poznávací značku a místo stání svého vozidla a toto dá k dispozici k neprodleným zjištěním v době, která je pro něho akceptovatelná. To neplatí, jestliže svým chováním záměrně zmaří zjištění.

(4) Soud zmírní v případech odstavců 1 a 2 trest (§ 49 odst. 1) nebo může upustit od trestu podle těchto předpisů, jestliže účastník nehody během dvaceti čtyř hodin po nehodě, která se stala mimo plynulý provoz a která neměla výlučně významnou škodu na věci jako následek, umožní dobrovolně dodatečná zjištění (odstavec 3).

(5) Na nehodě zúčastněný je každý, jehož chování mohlo podle okolností přispět ke způsobení nehody.

Použitá literatura:

DRAŠTÍK, Antonín a kol. *Trestní zákoník - komentář.* 1. svazek (§ 1 až 232). 1490 s. 2. svazek (§ 233 až 421). 2015 s. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-790-4.

CHMELÍK, Jan et al. *Dopravní nehody.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. 540 s. ISBN 978-80-7380-211-0.

JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou.* 5. vydání. Praha: Leges, 2014. 1248 s. ISBN 978-80-7502-049-9.

NOVOTNÝ, František; SOUČEK, Josef et al. *Trestní právo hmotné.* 3 vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. 393 s. ISBN 978-80-7380-291-2.

NOVOTNÝ, František a kolektiv. *Trestní zákoník 2010. Komentář.* 1. vydání. Eurounion Praha 2010. 838 s. ISBN 978-80-7317-084-4.

SOLNAŘ, Vladimír, FENYK, Jaroslav, CÍSAŘOVÁ, Dagmar, VANDUCHOVÁ, Marie. *Systém českého trestního práva. I. Trestní právo a trestní zákony. II. Základy trestní odpovědnosti. III. Tresty a ochranná opatření.* 1. vydání. Praha: nakladatelství Novatrix, 2009, 157 s., 502 s., 283 s. ISBN 978-80-254-4033-9.

ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář.* 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, 1464 s. ISBN 978-80-7400-428-5.

ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář.* 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, 2150 s. ISBN 978-80-7400-428-5.

ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné. 8*. vydání. Praha: Wolters Kluwer a.s. 2016. 1052 s. ISBN 978-80-7552-358-7.

VANTUCH, Pavel. *Trestní zákoník s komentářem.* 1. vydání. Olomouc: nakladatelství ANAG, 2011, 1364 s. ISBN 978-80-7263-677-8.

Vetešník, P., Jemelka, L., Potěšil, L., Vetešníková, E., Adamcová, Z., Bohuslav, L. Dopravní právo. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2016. 836 s. ISBN 978-80-7400-409-4.

Zákon č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 300/2004 Z.z., trestný zákon, ve znění pozdějších předpisů.

Strafgesetzbuch in der Fassung der Bekanntmachung vom 13. November 1998 (BGBl. I S. 3322), das durch Artikel 2 Absatz 4 des Gesetzes vom 22. Dezember 2016 (BGBl. I S. 3150) geändert worden ist".

Internetová adresa www.judikaty.info/cz/nejvyssi-soud-ceske-republiky/judikatura/

Internetová adresa www.portal-justice.cz/

Internetová adresa https://cs.wikipedia.org/wiki/Dopravní_prostředek

Přehledy o nehodovosti na pozemních komunikacích v České republice za rok 2010 - 2016. Ředitelství služby dopravní policie Policejního prezidia České republiky. Praha.

TREST DOMÁCEHO VÄZENIA

Mgr. Lucia SIVÁČKOVÁ
externá doktorandka
Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Anotácia: *Autorka poukazuje na súčasnú právnu úpravu trestu domáceho väzenia v podmienkach Slovenskej republiky. V príspevku sú spomenuté výhody a nevýhody udeľovania tohto trestu. S prijatím zákona č. 78/ 2015 Z. z. o kontrole výkonu niektorých rozhodnutí technickými prostriedkami a o zmene a doplnení niektorých zákonov poukazujeme na stav de lege lata vo využívaní „ elektronických náramkov". Uvedieme aj problémy, ktoré sú spojené s udeľovaním trestu domáceho väzenia a jeho možné dôvody častého neudeľovania aj po prijatí zákona, ktorý umožňuje elektronický monitoring. Po komparácii jednotlivých údajov, ktoré „ukazujú" ako často sa udeľuje trestu domáceho väzenia v podmienkach Slovenskej republiky, konkrétne od roku 2010 do roku 2015 zistíme, či udeľovanie tohto trestu má klesajúcu alebo naopak stúpajúcu tendenciu.*
Kľúčové slová*: trest domáceho väzenia, alternatívne tresty, elektronický monitoring, probačný a mediačný úradník, trest odňatia slobody, obžalovaný*

Annotation*: The author points out the current legal regulation of the house arrest in the conditions of the Slovak Republic. The contribution mentions the advantages and disadvantages of granting this punishment. With the adoption of Act No. 78/2015 Z. z. On the control of the enforcement of certain decisions by technical means and on the amendment and amendment of some laws, we point to the status of de lege lata in the use of "electronic wristbands". We will also highlight the problems associated with the imprisonment of domestic custody and its possible reasons for frequent failure to do so even after the adoption of a law that allows for electronic monitoring. After comparing individual data that "show" how often a domestic prison sentence is granted in the conditions of the Slovak Republic, namely from 2010 to 2015, we will find out whether the granting of this sentence has a decreasing or increasing tendency.*
Keywords*: house arrest, alternative punishments, electronic monitoring, probation and mediation officer, aggregate term of inprisonment, accused*

Alternatívne tresty sú v poslednom čase veľmi diskutovaná a atraktívna téma. Preplnené ústavy výkonu trestu odňatia slobody, častá recidíva, neschopnosť odsúdených sa znova začleniť do spoločnosti sú len niektoré vymedzené atribúty dnešnej reality spojenej s trestom odňatia slobody. Cieľom udeľovania alternatívnych trestov je eliminácia všetkých negatív, ktoré sú spojené s trestom odňatia slobody. Trest domáceho väzenia subsumujeme pod alternatívne tresty. Pre druhú polovicu 20. storočia je charakteristické, že sa začali hľadať nové formy spravodlivosti, ktoré by nahradili alebo doplnili niektoré tradičné, ale už nie celkom efektívne trestnoprávne inštitúty.[1] Alternatívnymi trestami rozumieme tresty, ktoré bez toho, aby boli spojené s odňatím slobody, zaručujú splnenie účelu trestu rovnako, ako keby bol na odsúdenom vykonaný nepodmienečný trest odňatia slobody.[2] Už zo samotného názvu alternatívne tresty vyplýva, že ide o alternatívu výberu medzi udelením trestu odňatia slobody a alternatívnym trestom, v našom prípade trestu domáceho väzenia. Okrem kategorizácie trestu domáceho väzenia do alternatívnych trestov, môžeme tento trest zaradiť aj ku kategórii fakultatívne tresty. Trest domáceho väzenia nie je možné udeliť za každý druh trestu, ale v podmienkach legislatívy Slovenskej republiky len za menej závažné trestné činy. Precizácia možnosti udelenia tohto trestu bude ďalej uvedená v príspevku. Poznáme dva druhy koncepcie trestania a to restoratívnu justíciu a retributívnu justícu. Cieľom retributívnej justície je primárne trestať, aj keď trest je považovaný ako ultima racio. Náležite zistiť trestný čin a ich páchateľa spravodlivo potrestať, to je jej cieľom. Naopak, v restoratívnej justícii je cieľom hľadanie riešenia, nájdenie alternatívy. Zdôrazňujú sa tu práva obetí, mimosúdne pojednávanie trestných vecí a hlavne už spomínané alternatívne tresty. „ Restoratívna justícia však neznamená len ukladanie alternatívnych trestov. Restoratívna justícia je koncepciou spravodlivosti, ktorá sa nesnaží dominantne o potrestanie páchateľov a ich izoláciu, ale o odčinenie nepriaznivých dôsledkov trestného činu a znovuobnovenie

[1] Ivor, J., Trestné právo hmotné, Všeobecná časť, str. 360
[2] Ivor, J., Trestné právo hmotné, Všeobecná časť, str. 361

vzťahu so spoločnosťou za aktívnej spoluúčasti páchateľa. Tento prístup, na rozdiel od retributívnej spravodlivosti, sa neobracia k minulosti, ale je orientovaný do budúcnosti“[3]

V súčasnosti prebieha veľká snaha o využívanie alternatívnych trestov. Prispieť k častejšiemu využívaniu alternatívnych trestov malo zavedenie elektronického monitoringu, oficiálne skratka ESMO – elektronické služby monitoringu obvinených a odsúdených osôb, ktorý je možné využívať od roku 2016. Vznik tohto projektu bol na základe záväzku Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky definovaný programovým vyhlásením vlády Slovenskej republiky 2012-2016. Podľa uvedeného vyhlásenia sa mal rezort zamerať na možnosti ukladania alternatívnych trestov. Medzi problémy patrili takmer úplná absencia elektronických služieb pre oblasť bezpečnosti obyvateľstva, veľmi nízka miera ukladania alternatívnych trestov, dlhodobý nedostatok ubytovacích kapacít vo väzenských zariadeniach.[4] V čase neexistencie elektronického monitoringu neboli vytvorené podmienky na výkon kontroly odsúdených a obvinených a z tohto dôvodu nedochádzalo enormne často k udeľovaniu týchto trestov. Celkové výdavky sa na projekt zavedenia elektronického monitoringu navýšili na sumu 27 255 057 EUR. Uvedená suma zodpovedá na 2000 náramkov ročne. Po zavedení monitoringu „ vnútorný audit MS SR poukázal na to, že IS ESMO nie je plne funkčný a bude ho potrebné dopracovať do stavu potrebného pre riadne a komfortné fungovanie, na čo budú potrebné ďalšie prostriedky z rozpočtu príslušnej kapitoly. „ [5] Zo záverečnej správy Najvyššieho kontrolného úradu po vyše ročnej možnosti využitia elektronického monitoringu vyplýva, že projekt vykazuje vysokú mieru neúčinnosti a neefektívnosti. Ďalej sa uvádza, že projekt predpokladal naplniť cieľovú hranicu 2000 monitorovaných osôb ročne , v roku 2016 bol počet monitorovaných osôb elektronickým monitoringom 25, čo predstavuje 1, 25% z celkového počtu. Z celkového počtu 25 osôb monitorovaných elektronickým monitoringom, bol len 8 z nich uložený trest domáceho väzenia. Monitoring samotného trestu domáceho väzenia odsúdených je na počte 6 a monitoring trestu domáceho väzenia v kombinácii so zákazom požívania alkoholu je na počte 2 odsúdených (údaje sú prevzaté zo záverečnej správy NKÚ) . Technické prostriedky, ako sme už spomenuli, umožňujú kontrolu výkonu trestu domáceho väzenia. Prijatím zákon č. 78/2015 o kontrole výkonu niektorých rozhodnutí technickými prostriedkami a o zmene a doplnení niektorých zákonov sa mal odstrániť problém častého neudeľovania alternatívnych trestov a to zavedením elektronického monitoringu. Do prijatia uvedeného zákona a nadobudnutia jeho účinnosti kontrola dodržiavania režimu odsúdeného počas výkonu trestu domáceho väzenia prebiehala pod dohľadom probačného a mediačného úradníka náhodne a nebolo možné odsúdeného nonstop monitorovať, ako je tomu teraz (sú určité výnimky, kedy nie je odsúdený monitorovaný, a to aj v prípade, ak ide do práce. Vtedy sa zariadenie „ vypína“)

Elektronický monitoring umožňuje probačnému a mediačnému úradníkovi neustáli dohľad odsúdeného počas výkonu tohto trestu. V prípade porušenia režimu, ktorý má odsúdený nariadený, je toto porušenie sprostredkované operačnému stredisku. Operačné stredisko má elektronický monitoring „ na starosti“ a následne informujú probačného a mediačného úradníka. Definícia je nasledovná: Operačné stredisko je pracovisko, ktoré zabezpečuje nepretržitú prevádzku a obsluhu centrálneho monitorovacieho systému a vykonáva nepretržitý dohľad nad správnou činnosťou technických prostriedkov.[6]

Zákonom č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon (ďalej len Trestný zákon) v znení neskorších predpisov, ktorý nadobudol účinnosť 1. Januára 2006 bol zakomponovaný trest domáceho väzenia. V § 32 Trestného zákona je vymedzené, aké tresty je možné udeliť páchateľovi, ktorý je fyzickou osobou. Ide o taxatívny výpočet trestov, kde pod písmenom b, je už spomínaný trest domáceho väzenia. V zákone je v hierarchii uvedený trest domáceho väzenia hneď pod písmenom a, kde je trest

[3] „ŠIMOVČEK, Ivan. Ukladanie alternatívnych trestov ako problém normotvorby s dôrazom na trestné právo procesné. In: STRÉMY Tomáš (ed.). Restoratívna justícia a alternatívne tresty v aplikačnej praxi. Praha: Leges, 2015, s. 106–124. ISBN 978-80-7502-104-5.

[4] zdroj: https://esmo.gov.sk/documents/10454/0/Bro%C5%BE%C3%BAra+ESMO/57be21f4-24d4-4599-a591-4e4728d103f9

[5] záverečná správa NKÚ – zdroj: https://www.nku.gov.sk/documents/10157/e82a1418-7c85-4814-9e6d-415b375f02e8

[6] brožúra ESMO – elektronický systém monitorovania osôb

odňatia slobody, čo môžeme vykladať tak, že zákonodarca dáva tomu trestu dominantné postavenie. Trest domáceho väzenia sa vylučuje s uložením trestu odňatia slobody.

Trestný zákon od svojho „vzniku“ bol už niekoľko krát novelizovaný a to konkrétne 29 krát. Novelizácia sa „ dotkla“ aj pôvodné znenie § 53 Trestného zákona, kde je upravený trest domáceho väzenia. Pôvodné znenie § 53 ods. 1 bolo: „ *Trest domáceho väzenia až na jeden rok môže súd uložiť páchateľovi prečinu*.“ Od 01.01.2016 sa novelizoval rozsah uloženia trestu domáceho väzenia a to konkrétne až na 2 roky podľa § 53 ods. 1 aktuálneho znenia: „ Trest domáceho väzenia až na dva roky môže súd uložiť páchateľovi prečinu, ak

a, vzhľadom na povahu a závažnosť spáchaného prečinu, osobu a pomery páchateľa postačuje uloženie tohto trestu,

b, páchateľ dal písomný sľub, že sa v určenom čase bude zdržiavať v obydlí na určenej adrese a pri výkone kontroly poskytne potrebnú súčinnosť,

c, sú splnené podmienky výkonu kontroly technickými prostriedkami.

Zákon vymedzuje taxatívne podmienky, bez ktorých nemôže byť udelený trest domáceho väzenia. Zmena rozsahu až na 2 roky považujeme ako pozitívnu zmenu z dôvodu možnosti udeľovať tento trest v širšej miere.

Z dikcie zákona vyplýva, že trest domáceho väzenia je možné uložiť len za prečin. Prečin je definovaný ako trestný čin spáchaný z nedbanlivosti alebo úmyselný trestný čin, s hornou hranicou trestnej sadzby neprevyšujúcou päť rokov.

V pôvodnom znení zákona v § 53 ods. 2 sa uvádzalo: „ *Odsúdený po dobu výkonu trestu domáceho väzenia je povinný v čase, ktorý určí súd, zdržiavať sa vo svojom obydlí vrátane k nemu prináležiacich vonkajších priestorov, viesť riadny život a podrobiť sa kontrole technickými prostriedkami, ak je táto kontrola nariadená*.“ Od 1.1.2016 je odstránené – ak je táto kontrola nariadená. Zákon č. 78/2015 o kontrole výkonu niektorých rozhodnutí technickými prostriedkami, kde predmetom úpravy sú technické prostriedky a podmienky ich použitia pri uvedenej kontrole výkonu niektorých rozhodnutí je v problematike trestu domáceho väzenia „kľúčový“. Páchateľovi môže súd uložiť obmedzenie alebo určitú povinnosť, ktorá je uvedená v § 51 ods. 3 a 4 Trestného zákona. Cieľom je naviesť páchateľa, aby viedol riadny život. Ide o demonštratívny výpočet obmedzení a povinností, kde je spomenuté napríklad používanie alkoholických nápojov a návykových látok, kontakt s určenou osobou v akejkoľvek forme. Sudca môže uložiť monitoring trestu domáceho väzenia v kombinácii so zákazom použitia alkoholu.

Podstatou trestu domáceho väzenia je, že odsúdený chodí do práce, zabezpečuje finančne a materiálne naďalej svoju rodinu. Ide o nepochybne veľmi veľkú výhodu tohto trestu na rozdiel od trestu odňatia slobody. Ak je odsúdený vo výkone trestu odňatia slobody, prichádza veľa krát o prácu, pretrhávajú sa sociálne väzby medzi ním a jeho rodinou. Nie je v každodennej interakcii s ľuďmi, s ktorými býva v spoločnej domácnosti. Nesporne prevládajú výhody pri udeľovaní tohto trestu hlavne z pohľadu odsúdeného. Jedinec nie je doslova „vytrhnutý“ zo svojho domáceho prostredia ale je naďalej schopný viesť „ normálny“ život. Samozrejme, že nie sú u každého jedinca vytvorené podmienky na udelenie tohto trestu. Podmienky treba u jednotlivcov posudzovať jednotlivo, a zároveň musia byť splnené aj materiálno- technické podmienky na elektronický monitoring. Pri rozhodovaní o udeľovaní trestu sa skúma, či je záujem na strane odsúdeného o tento trest a taktiež či bude trest plniť účel a bude mať naňho výchovný a nápravný charakter. Ukladanie trestu domáceho väzenia by malo mať stúpajúcu tendenciu, nakoľko sa postupne vytvárajú čoraz lepšie podmienky na jeho ukladania a celkovo sa v spoločnosti vzbudzuje značný záujem o využívanie alternatívnych trestov. Na základe analýzy zo Štatistických ročeniek Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky[7] je žiaľ realita taká, že udeľovanie trestu domáceho väzenia má klesajúcu tendenciu. Z týchto údajov sme vyhotovili graf, ktorý následne potvrdzuje klesajúcu tendenciu udeľovania trestu domáceho väzenia za posledných 5 rokov, konkrétne od roku 2010 do roku 2015. Zo štatistických údajov vyplýva, že alternatívne tresty sa najviac udeľujú v Banskobystrickom kraji. Najviac sa trest

[7] http://www.justice.gov.sk/stat/statr.htm

domáceho väzenia udeľoval v Banskobystrickom kraji v roku 2010, a to konkrétne až 31 krát. Počet udeľovania trestu domáceho väzenia v tomto kraji výrazne prevyšuje ostatné kraje. Na porovnanie kraj Bratislavský, Trnavský, Nitriansky a Žilinsky mal počet udelenia trestu domáceho väzenia v daný rok bol 0.

Napríklad za obdobie od roku 2010 do roku 2015 v Trnavskom kraji nebol uložený ani jeden trest domáceho väzenia. Druhé miesto si za ním „ drží“ Bratislavský kraj, ktorý v danom časovom horizonte udelil len 1 trest za celé určené obdobie.

Z údajov udeľovania počtu trestu odňatia slobody za rok 2010 až 2015 môžeme vyvodiť záver, že trend udeľovania trestu domáceho väzenia má žiaľ klesajúcu tendenciu. Štatistická ročenka za rok 2016 ešte nie je momentálne dostupná, čo nás mrzí, nakoľko minulý rok sa prijal už vyššie spomenutý zákon o kontrole výkonu niektorých rozhodnutí technickými prostriedkami.[8]

Eminentný záujem na udeľovaní alternatívnych trestov má taktiež štát z dôvodu eliminácie nákladov na odsúdených a taktiež z dôvodu, že ústavy na výkon trestu odňatia slobody sú stále viac a viac „preplnené“. Náklady na jedného väzňa sú ročne vyše 13 500 eur.[9] Eliminácia nákladov štátu na odsúdeného spočíva v tom, že v prípade, ak bude udelený trest domáceho väzenia, odsúdený sa podieľa na nákladoch štátu. Konkrétne ide o náklady na elektronický monitoring sumou 1, 5 eura na deň. Zo správy Národného kontrolného úradu vyplýva, že priemerné náklady na jedného odsúdeného v ústave na výkon trestu odňatia slobody sú približne 40 eur na deň, pričom náklady na monitorovanie odsúdeného na trest domáceho väzenia sú približne 3 eurá na deň. Cieľom udeľovania trestu domáceho väzenia je taktiež ochrana integrity jednotlivca, snaha „ prevychovať“ ho v domácom prostredí. Vo výkone trestu odňatia slobody dochádza k stretu páchateľov „ rôznej trestnej činnosti“, čo pri páchateľovi „ ľahšej trestnej činnosti“ môže mať vážny negatívny dopad na osobu. Preto pri takýchto páchateľoch je lepšie zvoliť alternatívu k trestu odňatia slobody pokiaľ sú ex lege splnené podmienky. K častým javom po prepustení z výkonu trestu odňatia je recidíva. K sekundárnym cieľom udeľovania alternatívnych trestov zaraďujeme vo všeobecnosti aj zabránenie narastajúcej recidívy, nakoľko pri alternatívnych trestov nie je jedinec ponechávaný v „ kriminálnom prostredí“.

Sudca pri udeľovaní trestu domáceho väzenia určuje čas, počas ktorého je odsúdený povinný sa zdržiavať vo svojom obydlí. Pri pojme obydlie vychádzame z § 112 ods.5 Trestného zákona, kde pod obydlím rozumieme dom, byt alebo iné priestory na bývanie. Súd je oprávnený uložiť odsúdenému počas výkonu trestu domáceho väzenia obmedzenia alebo povinnosti. Rozpätie času je ponechané teda len na jeho vôli. Pri elektronickom monitoringu je veľmi dôležitá súčinnosť operačného strediska a probačného a mediačného úradníka, ako už bolo vyššie spomenuté. V prípade, ak príde k porušeniu stanoveného režimu určeného sudcom, je probačný a mediačný úradník ihneď informovaný. Odsúdený okrem chodenia do práce nesmie opustiť svoje obydlie, pokiaľ mu nebola udelená výnimka. Zákon ustanovuje výnimku, kedy je odsúdený oprávnený opustiť svoje obydlie a to len vtedy, ak dal predchádzajúci súhlas probačný a mediačný úradník. Dôvod musí byť naliehavý a určený na nevyhnutne potrebný čas (uvedený čas sa započítava do výkonu trestu). Probačný a mediačný úradník môže povoliť odsúdenému výnimku z trestu najviac na 48 hodín.

[8] predchádzajúce údaje o počte udelenia trestu domáceho väzenia za rok 2016 vychádzali zo záverečnej správy NKÚ a nie zo štatistickej ročenky prístupnej verejne na stránke Ministerstva

[9] zdroj: https://www.justice.gov.sk/Stranky/aktualitadetail.aspx?announcementID=1738

K meritórnemu rozhodnutiu vo veci, či obžalovanému bude udelený trest domáceho väzenia alebo trest odňatia slobody závisí len od rozhodnutia sudcu. Pri riešení problematiky častého nevyužívania alternatívnych trestov je – súdmi aj mediačnými a probačnými úradníkmi deklarovaná – vyššia prácnosť a časová náročnosť pri vykonávaní nevyhnutných úkonov preverenia technických a iných podmienok pre nasadenie elektronického monitoringu (tzv. inštitút predbežného šetrenia), v dôsledku čoho súdy v záujme zrýchlenia súdneho konania volia skôr iný druh trestu.“[10] Sudcovia sú pri rozhodovaní úplne nezávislí, čo im zaručuje Ústava Slovenskej republiky. Z uvedeného dôvodu je rozhodovanie o alternatívnych trestoch len ťažko ovplyvniteľné, nie je zákonný spôsob ako sudcov donútiť k udeľovaniu trestu domáceho väzenia. De lege ferenda by mohla pomôcť zmena právnej úpravy, ktorá by ex lege prikazovala za taxatívne stanovených podmienok uloženie trestu domáceho väzenia, nakoľko sudcovia sú viazaný zákonom.

Sudca môže rozhodnúť o uložení trestu domáceho väzenia rozsudkom alebo trestným rozkazom. V prípade, ak sudca rozhoduje trestným rozkazom, je potrebné, aby si predtým, ako rozhodne, vyžiadal správu od probačného a mediačného úradníka. Úradník zisťuje na základe pokynu, či bude možné uložiť trest domáceho väzenia v podmienkach odsúdeného. Nevyhnutnou úlohou probačného a mediačného úradníka je zistiť stanovisko obžalovaného k uloženiu trestu domáceho väzenia. Sudca si vyžiada správu o možnostiach uloženia a riadneho výkonu tohto trestu prostredníctvom probačného a mediačného úradníka a preskúmava aj podmienky kontroly výkonu tohto trestu technickými prostriedkami v obydlí obžalovaného.

Ak sudca rozhodne rozsudkom o uložení trestu domáceho väzenia, musia byť splnené zákonné požiadavky. V podmienkach Slovenskej republiky je možné udeliť trest domáceho väzenia v dvoch prípadoch a to nielen samostatne ako trest ale je ho možné uložiť aj na základe premeny trestu odňatia slobody na trest domáceho väzenia (v prípade slnenia podmienok exaktne uvedených v zákone). Nazývame to premenou zvyšku trestu odňatia slobody na trest domáceho väzenia. O premene rozhoduje súd na návrh riaditeľa ústavu na výkon trestu odňatia slobody, v ktorom sa trest vykonáva. O návrhu súd rozhodne najneskôr do 60 dní. Súd rozhoduje na verejnom zasadnutí. Návrh je možné podávať opätovne, aj v prípade, ak bol zamietnutý. O návrhu rozhoduje Okresný súd, v obvode ktorého sa trest odňatia slobody vykonáva. Predtým, ako súd rozhodne o premene trestu odňatia slobody na trest domáceho väzenia, musí byť obžalovaný vypočutý. Príslušným na výkon rozhodnutia je súd, v ktorého obvode sa má trest domáceho väzenia vykonávať. Ak odsúdený neplní obmedzenia a povinnosti stanovené sudcom, sudca na návrh probačného a mediačného úradníka premení trest alebo zvyšok trestu na nepodmienečný trest odňatia slobody tak, že nevykonaný deň trestu domáceho väzenia sa rovná jednému dňu nepodmienečného trestu odňatia slobody. Podmienky stanovené v zákone sú prísne a to v tom zmysle, že premena na trest domáceho väzenia je možná, len ak odsúdený preukázal polepšenie, vykonal jednu tretinu trestu odňatia slobody, zároveň zvyšok nevykonaného trestu odňatia slobody nepresahuje dva roky. Ďalšou podmienkou je, že odsúdenému nebol premenený trest domáceho väzenia na trest odňatia slobody a musí ísť o prvopáchateľa, čo znamená, že odsúdený nebol pred spáchaním trestného činu vo výkone trestu odňatia slobody. Až po splnení uvedených podmienok je možné premeniť zvyšok trestu odňatia slobody na trest domáceho väzenia. Uvedené podmienky sú pomerne prísne, čo môže tiež spôsobovať časté neudeľovanie trestu domáceho väzenia sudcami. Následne môže byť problematické „ nájsť vhodného adepta – odsúdeného“ v ústave výkonu trestu odňatia slobody na premenu trestu odňatia slobody na trest domáceho väzenia.

Trest domáceho väzenia sa preruší vzatím odsúdeného do väzby alebo nastúpením odsúdeného do výkonu trestu odňatia slobody v inej trestnej veci. Po pominutí dôvodov sa pokračuje vo výkone trestu domáceho väzenia.

Marginálne by sme radi spomenuli, že trest domáceho väzenia je možné udeliť aj mladistvému. Chýbajúca úprava bolo podľa nášho názoru veľkým deficitom. Trest domáceho väzenia môže byť pre odsúdeného mladistvého viac motivačné, aby si uvedomil, čo spôsobil a napravil svoje „ chyby“. Samotným účelom výkonu trestu vo všeobecnosti je chrániť spoločnosť pred páchateľmi

[10] zdroj NKÚ - https://www.nku.gov.sk/documents/10157/e82a1418-7c85-4814-9e6d-415b375f02e8

trestnej činnosti, zabrániť odsúdeným v páchaní ďalšej trestnej činnosti a vytvárať podmienky umožňujúce podporovať a rozvíjať pozitívne osobnostné rezervy pre ich resocializáciu, aby viedli riadny život.[11] Myslím si, že u mladistvého je toto všetko možné dosiahnuť hlavne v domácom prostredí a nie v „ kriminálnom prostredí“, ktoré by mohlo vážne narušiť jeho ďalší osobnostný rozvoj. V „ domácom prostredí“ pozitívne môžeme naňho vplývať a dá sa eliminovať stretávanie sa s osobami, ktoré by mohli mať naňho negatívny vplyv. Mladiství je osoba, ktorá v čase spáchania trestného činu dovŕšila 14 rok a neprekročila 18 rok svojho veku. Osobu možno považovať za mladistvého až dňom, ktorý nasleduje po dni, keď páchateľ dovŕšil 14 rok svojho veku.[12] Súd môže uložiť aj výchovné opatrenia, ktoré ho majú nasmerovať k tomu, aby viedol riadny život. Pri uložení trestu domáceho väzenia je potrebný súhlas zákonného zástupcu. Intencia uloženia je pri mladistvom až na jeden rok.

Veľmi dôležitú úlohu pri výkone trestu domáceho väzenia má probačný a mediačný úradník, čo vyplýva už zo samotného príspevku. Vychádzajúc z § 3 ods. 1 zákona č. 550/2003 o probačných a mediačných úradníkov v znení neskorších predpisov je úlohou probačného a mediačného úradníka napomáhať tomu, aby mohla byť trestná vec vo vhodných prípadoch prejedávaná v niektorom z osobitných spôsobov trestného konania a taktiež riadne vykonaný trest nespojený s odňatím slobody. Probáciou rozumieme aj organizovania, koordinovania a výkon trestu domáceho väzenia. Úradníci prebiehali mnohými školenia ohľadom elektronickému monitoringu, z dôvodu, že majú dôležitú úlohu. Musia byť dostatočne zaškolený a vedieť ako postupovať v prípade elektronického monitoringu odsúdeného, v prípade ak bude nariadený sudcom. Elektronický monitoring je ešte len v začiatkoch, aj keď už je možnosť udeľovať tresty spojené s elektronickom monitoringom vyše roka. Probačný a mediačný úradník má „ vo svojej výbave“ náradie, prostredníctvom ktorého pripne elektronický náramok odsúdenému zväčša na nohu. Následne po aktivácii zariadenia je možná kontrola odsúdeného. Pred samotným rozhodnutím sudcu o udelení trestu domáceho väzenia vykonáva probačný a mediačný úradník šetrenie na základe pokynu sudcu alebo prokurátora v ním určenej lehote, kde zisťuje, či sú splnené materiálno – technologické podmienky na udelenie trestu. Poverený je ten úradník, v ktorého obvode sa má rozhodnutie vykonávať hlavne pohovorom s dotknutými osobami a následne overením takto získaných informácii. Osoby poskytujú úradníkovi súčinnosť. Technický prostriedok je aj zariadenie na kontrolu prítomnosti. Zariadenia na kontrolu prítomnosti umožňuje kontrolu prítomnosti kontrolovanej osoby v určený čas na určenom mieste. Kontrolovaná osoba je povinná strpieť umiestnenie zariadenia na kontrolu prítomnosti vo svojom obydlí počas celého trvania kontroly technickými prostriedkami.[13] Kontrola prítomnosti sa môže vykonať len s písomným súhlasom plnoletej osoby, ktorá žije s kontrolovanou osobou v spoločnej domácnosti.

Probačný a mediačný úradník poučuje dotknutú osobu o právach a povinnostiach, prevádzkových pokynoch používania technických prostriedkov, následkoch porušenia režimu a povinnosti. Výkon kontroly technickými prostriedkami je najmä inštalácia a deinštalácia technických prostriedkov, aktivácia a deaktivácia, zaznamenávanie, ohlasovanie a riešenie bezpečnostných incidentov. Technickú podporu pri výkone kontroly technickými prostriedkami zabezpečuje probačnému a mediačnému úradníkovi operačné stredisko. Operačné stredisko zaznamenáva prostredníctvom centrálneho monitorovacieho systému incidenty. K materiálno – technickým podmienkam pri kontrole prítomnosti v mieste výkonu rozhodnutia zaraďujeme dostupnosť a funkčnosť elektrickej prípojky, dostupnosť verejnej elektronickej komunikačnej služby (príp. možnosť jej zavedenia), dostupnosť vhodného miesta na umiestnenie technických prostriedkov v jej obydlí. Musí byť konektivita s osobným identifikačným zariadením a zariadenie taktiež musí byť umiestnené na mieste, kde je možné umožniť jeho prevádzku. Potrebný je súlad s prevádzkovými pokynmi používania technických prostriedkov. Probačný a mediačný úradníci vykonávajú taktiež služobnú pracovnú pohotovosť, kde zabezpečujú výkon kontroly rozhodnutia technickými

[11] zákon č. 475/2005 Z.z. o výkone trestu odňatia slobody a o zmene a doplnení niektorých zákonov
[12] Jurišová,K., 2014 – Špecifikácia trestnej zodpovednosti mladistvých na Slovensku - https://www.pravnenoviny.sk/analyzy/specifika-trestnej-zodpovednosti-mladistvych-na-slovensku
[13] zákon č. 78/2015 - § 5 ods.1 a ods. 2

prostriedkami neobmedzene. Určenie potrebného počtu probačných a mediačných úradníkov robí predseda príslušného krajského súdu na návrh probačného a mediačného úradníka vo funkcii vedúceho štátneho zamestnanca, ktorý vypracuje rozvrh služieb. Služobná pohotovosť prebieha od skončenia pracovného času do začiatku pracovného času v nasledujúci deň, súčasne je im zabezpečení prístup k priamej telefónnej linke.

Na záver by sme radi poukázali na poznatky zo záverečnej správy NKÚ, kde sa taktiež uvádza, že otázne sú aj reálne možnosti odsúdených, ktorí spĺňajú v zmysle príslušných zákonov podmienky na monitorovanie. Ako sme už spomínali trest domáceho väzenie je možné udeliť len za menej závažné trestné činy. To znamená, že terajšia situácia preplnených väzníc by sa vyriešila len u väzníc s najnižším stupňom stráženia, ale naopak v týchto druhoch väzníc nie je situácia až tak veľmi kritická ako na oddeleniach so stredným stupňom stráženia. Systém elektronického monitoringu momentálne nie je „ naplno“ využitý, a napriek tomu jeho údržba a systém stoja viac ako 3 milióny eur ročne.

Resumé: Udeľovanie trestu domáceho väzenia v podmienkach Slovenskej republiky nemá tradíciu. Ako vyplynulo z príspevku, celkovo udeľovanie trestu domáceho väzenia má za posledných 5 rokov klesajúcu tendenciu. V dnešnom systéme trestnej politiky sa čím ďalej snažíme preferovať restoratívnu justíciu, kam zaraďujeme aj udeľovanie alternatívnych trestov. Zavedenie elektronického monitoringu vidíme ako veľmi pozitívnu zmenu v oblasti udeľovania alternatívnych trestov. Aj keď momentálne sa poukazuje na mnoho deficitov elektronického monitoringu, ako aj jeho samotné nevyužívanie, ale myslíme si, že je dôležité si uvedomiť, že samotný elektronický monitoring je ešte len „ v začiatkoch“. Veríme, že do budúcnosti sa všetky uvedené deficity či už z teórie alebo z praxe budú postupne eliminovať. Lepšou legislatívnou právnou úpravou a zmenou podmienok za ktorých sa ukladá trest domáceho väzenia by sa takto mohlo napomôcť k častejšiemu udeľovaniu a využívaniu trestu domáceho väzenia. Zmena podmienok, za ktorých sa udeľuje trest domáceho väzenia je potrebná, nakoľko samotná prax poukazuje, že nie je veľa odsúdených, ktorým je možné udeliť tento trest. Napriek všetkým momentálnym nedostatkom ide o pozitívny progres v trestnom práve. Verím, že do budúcnosti udeľovanie trestu odňatia slobody bude mať klesajúcu tendenciu v dôsledku častého udeľovania trestu domáceho väzenia.

Resume: The granting of a house arrest in the conditions of the Slovak Republic has no tradition. As a result of the contribution, the overall allocation of house arrest has declined in the last 5 years. In today's system of criminal policy, we are still trying to prefer a restorative justice, which also includes the granting of alternative punishments. We see the introduction of electronic monitoring as a very positive change in the area of alternative punishments. Although there are currently many e-monitoring deficiencies as well as its own non-use, but we think it is important to realize that the electronic monitoring itself is still just "in the beginning". We believe that in the future any deficits will either be eliminated from theory or from practice. Better legislative legislation and changing the conditions under which house arrest can be imposed could help to facilitate the granting and use of house arrest more frequently. Changing the conditions under which house arrest is granted is necessary, as the practice itself shows that there are not many convicts who can be punished. Despite all the current shortcomings, there is positive progress in criminal law. I believe that the granting of a custodial sentence in the future will have a decreasing trend due to frequent domestic imprisonment.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

Knižné zdroje:

Ivor, J.: Trestné právo hmotné, Všeobecná časť, Iura Edition, 2010, ISBN: 978-80-8078-308-2

Šimovček, I.: Ukladanie alternatívnych trestov ako problém normotvorby s dôrazom na trestné právo procesné. In: STRÉMY Tomáš (ed.). *Restoratívna justícia a alternatívne tresty v aplikačnej praxi.* Praha: Leges, 2015, ISBN 978-80-7502-104-5

Strémy, T., Kurilovská L., Vráblová M.,: Restoratívna justícia, Praha: Leges, 2015, ISBN: 978-80-7502-075-8

Strémy, T. – Restoratívna justícia a alternatívne tresty v teoretických súvislostiach, Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie, Praha: Leges, 2014, ISBN: 978-80-7502-034-5

Strémy, T. - Restoratívna justícia a alternatívne tresty v aplikačnej praxi, Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie, Praha: Leges, 2015, ISBN: 978-80-7502-104-5

brožúra ESMO – elektronický systém monitorovania osôb

Elektronické zdroje:

https://esmo.gov.sk/documents/10454/0/Bro%C5%BE%C3%BAra+ESMO/57be21f4-24d4-4599-a591-4e4728d103f9

záverečná správa NKÚ – https://www.nku.gov.sk/documents/10157/e82a1418-7c85-4814-9e6d-415b375f02e8

http://www.justice.gov.sk/stat/statr.htm

https://www.justice.gov.sk/Stranky/aktualitadetail.aspx?announcementID=1738

https://www.pravnenoviny.sk/analyzy/specifika-trestnej-zodpovednosti-mladistvych-na-slovensku

Právne predpisy:

zákon č. 475/2005 Z.z. o výkone trestu odňatia slobody a o zmene a doplnení niektorých zákonov

zákon č. 78/2015- Z. z. o kontrole výkonu niektorých rozhodnutí technickými prostriedkami a o zmene a doplnení niektorých zákonov

zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov

zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov

vyhláška Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č.178/2015 Z.z. o materiálno – technických podmienkach použitia technických prostriedkov

KRIMINÁLNÍ RECIDIVA

doc. JUDr. Roman SVATOŠ, Ph.D.
Zdravotně sociální fakulta
Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Anotace: *Autor příspěvku analyzuje statistická data za účelem zjištění vývoje kriminality v České republice s důrazem na kriminální recidivu a snaží se zjistit, jaký vliv měla v minulosti a mají i v současnosti přijatá preventivní a represivní opatření na vývoj celkové registrované kriminality a jaký na vývoj kriminální recidivy, a to jak u dospělých pachatelů, tak u mládeže.*
Klíčová slova: *kriminalita, pachatelé kriminality, kriminální recidiva, kontrola kriminality, mládež*

Annotation: *Author of the article analyzes statistical data to determine the evolution of crime in the Czech Republic with an emphasis on criminal relapse and he is trying to determine what influence in the past had and have the taken preventive and repressive measures on the overall recorded crime currently and what on the development of criminal relapse, namely both at adult offenders and youth.*
Keywords: *crime, offenders of crime, criminal relapse, crime control, youth*

Úvod

Kriminalita je skloňována ve všech pádech, a to nejenom odborníky, ale i veřejností. Bezpečnost občanů totiž patří mezi jednu z nejvýznamnějších hodnot lidského života. Po sametové revoluci došlo v České republice k enormnímu nárůstu registrované kriminality. Za účelem zastavení tohoto negativního trendu byla přijata celá řada represivních a preventivních opatření. Tato opatření měla pozitivní účinek, neboť konkrétně v České republice se nárůst registrované kriminality nejenom podařilo zastavit, ale v posledních patnácti letech i významně snížit. Smyslem tohoto příspěvku je, na základě analýzy statistických dat kriminality, se pokusit zjistit, jak účinná byla přijatá opatření ve vztahu ke kriminální recidivě, a to jak u dospělých pachatelů, tak u mládeže.

Recidiva kriminality je závažná zejména proto, že nedošlo k nápravě pachatele a tedy především postpenitenciární péče nepřinesla své výsledky. Recidiva kriminality je především velmi závažný problém u mladé generace, neboť pokud mladí pachatelé opakují svojí trestnou činnost i poté, co za tuto byli orgány činnými v trestním řízení řešeny, dostávají se velmi snadno na cestu, ze které se již velmi těžko uhýbá. Z tohoto důvodu je smyslem tohoto příspěvku detailnější rozbor právě problematiky recidivy kriminality u mladé generace.

Vymezení základních pojmů

Pojem recidivy je užíván více vědními obory (např. medicínou) k vyjádření „opakování něčeho, co již minulo“[1]. Z tohoto důvodu je vhodné užívat pro označení opětovného kriminálního jednání výstižnější termín, a to kriminální recidiva.[2] Přívlastků a rozlišení u kriminální recidivy je užíváno snad až nepřiměřeně mnoho: např. recidiva stejnorodá (monotropní), homotropní, ditropní, amfitropní, polytropní, nestejnorodá, všeobecná, druhová, individuální, souběh (konkurence) trestných činů.[3] V anglosaské odborné literatuře se v této souvislosti užívají víceméně synonymické pojmy chronický pachatel (chronic offender), zločinec ze zvyku (habitual offender), kriminální životní styl (criminal lifestyle), případně kriminální kariéra (criminal career).[4] Mezi recidivisty bezprostředně nezahrnujeme tzv. „sériového pachatele“ (serial offender) a „intenzivního pachatele“

[1] PETRÁČKOVÁ, V., KRAUS, J. *Akademický slovník cizích slov.* Praha: Academia, 1995.
[2] MAREŠOVÁ, A. a kol. *Kriminální recidiva a recidivisté.* Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011, str. 7.
[3] MADLIAK, J., ČVERČKO, T., BAŇACKÝ, M. *Kriminológia*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika 2005, str. 326, KUCHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky.* Praha: C.H.BECK 2005, str. 330.
[4] WALTERS, G. D. *The Criminal Lifestyle, Patterns of Serious Criminal Conduct*. London: Sage Publ. Ltd., 1990, str. 19.

(intensive offender), i když se v průběhu svého dalšího života mohou mezi "klasické" recidivisty „propracovat". První označení je užíváno pro pachatele, kteří páchají řadu shodných trestných činů bezprostředně za sebou (vloupání do vozidel, vloupání do bytů, loupeže atd.) a v případě intenzivního pachatele (Intensivtäter, Mehrfachtäter) se tak v německé odborné literatuře označují mladiství pachatelé, kteří se dopustili 10 trestných činů celkem nebo minimálně 3 násilných trestných činů v cca 18 měsících.[5]

Na recidivu se můžeme dívat také z několika úhlů.[6] **Zaprvé** z trestněprávního hlediska, kdy jde o recidivu (zpětnost), když se pachatel dopustí trestného činu poté, co byl již za předchozí trestný čin pravomocně odsouzen. Recidivní trestná činnost pak bývá soudem zohledňována při ukládání trestu jako (obecně) přitěžující okolnost. U recidivy musí rozsudek (trestní příkaz) o dřívějším odsouzeni nabýt právní moci a až poté musí být spáchán nový trestný čin. **Zadruhé** z hlediska kriminologického. Kriminologické pojetí recidivy je širší, než je zákonná definice recidivy v jejím právním pojetí. Toto pojetí vychází z faktického stavu opětovného spáchání trestného činu (přestupku, jiného správního deliktu nebo závažného asociálního skutku), bez ohledu na to, zda byl pachatel pro předchozí protiprávní jednání postižen. Značný význam má skutečnost, zda nově spáchanému protiprávnímu jednání předcházelo resocializační působení, ať již v jakékoli formě, které se však minulo účinkem. Kriminologické pojetí recidivy právě svou šíří pomáhá orgánům činným v trestním řízení správně posuzovat osobu pachatele a závažnost jeho jednání pro společnost. To má význam z hlediska důsledné individualizace trestů a opatření ukládaných pachatelům trestných činů (činů jinak trestných). Kriminologické pojetí recidivy je vodítkem pro určení stupně závažnosti-škodlivosti trestného činu a jeho pachatele pro společnost. A **zatřetí** z hlediska penologického. Penologické (penitenciární) pojetí recidivy je naopak užší i než recidiva v právním pojetí, neboť eviduje pouze pachatele, kteří již dříve vykonali trest odnětí svobody nepodmíněně. Opakovaný výkon trestu odnětí svobody u těchto osob, u nichž se předchozí výkon trestu minul svým výchovným účinkem, by měl probíhat odlišně od výkonu trestu u osob, které jsou vězněny poprvé. A konečně **začtvrté** z kriminalisticko-statistického hlediska – pachatelé byli opětovně evidovaní v kriminálních statistikách vedených Policií ČR (data použita v tomto příspěvku).

Faktický stav kriminální recidivy v České republice

V České republice se podařilo v posledních sedmnácti letech poměrně výrazně snížit registrovanou kriminalitu. V roce 1999 bylo spácháno nejvíce trestných činů od roku 1990, a to konkrétně 426 626, ale v roce 2016 to činilo již „pouze" 218 432 trestných činů, což je pokles o 208 194 trestných činů, tedy téměř na polovinu. Počet trestných činů je téměř na úrovni počtu z roku 1990. Blíže graf číslo 1. Tuto skutečnost je možno považovat za úspěch. Můžeme říci, že preventivní a represivní opatření, která byla v naší republice přijímána, měla, a mají značný pozitivní vliv na stav registrované kriminality. U počtu pachatelů však účinnost opatření není téměř žádná, neboť jejich počet v podstatě stagnuje.

[5] KUCHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky.* Praha: C.H.BECK 2005, str. 273.
[6] ROZUM, J., HÁKOVÁ, L., TOMÁŠEK, J., VLACH, J. Recidiva jako měřítko účinnosti trestní politiky, *Trestněprávní revue.* 2016, č. 9, s. 209-2013.

Graf č. 1

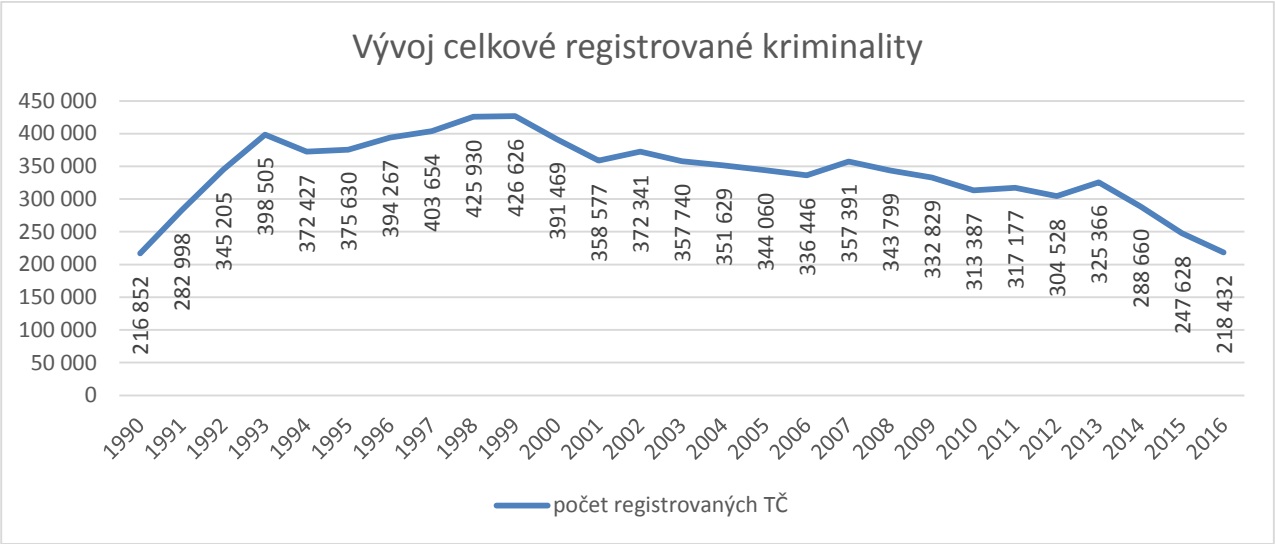

Zdroj: vlastní zpracování dat ze statistik kriminality Policie ČR

Pokud jde o vývoj počtu všech pachatelů celkové registrované kriminality, tak zde již situace není tak příznivá, jako v počtu registrovaných trestných činů. Podíváme-li se na graf č. 2, zjistíme, že za posledních 23 let nedošlo k výraznějším změnám v počtu pachatelů, což potvrzuje i spojnice trendů (čára tvořená červenými tečkami), která je téměř vodorovná. Pokud jde o vývoj počtu recidivistů, tak z grafu č. 2 vyplývá, že po celé sledované období dochází k výraznému nárůstu počtu recidivistů, a to více než na dvojnásobek. V roce 1994 bylo ve statistikách Policie ČR 30 179 recidivistů a v roce 2013 již 61 934 recidivistů. K určitému snížení dochází v posledních dvou letech. Nárůst počtu recidivistů za sledované období taktéž ukazuje spojnice trendů, která má výrazně stoupající charakter.

Graf č. 2

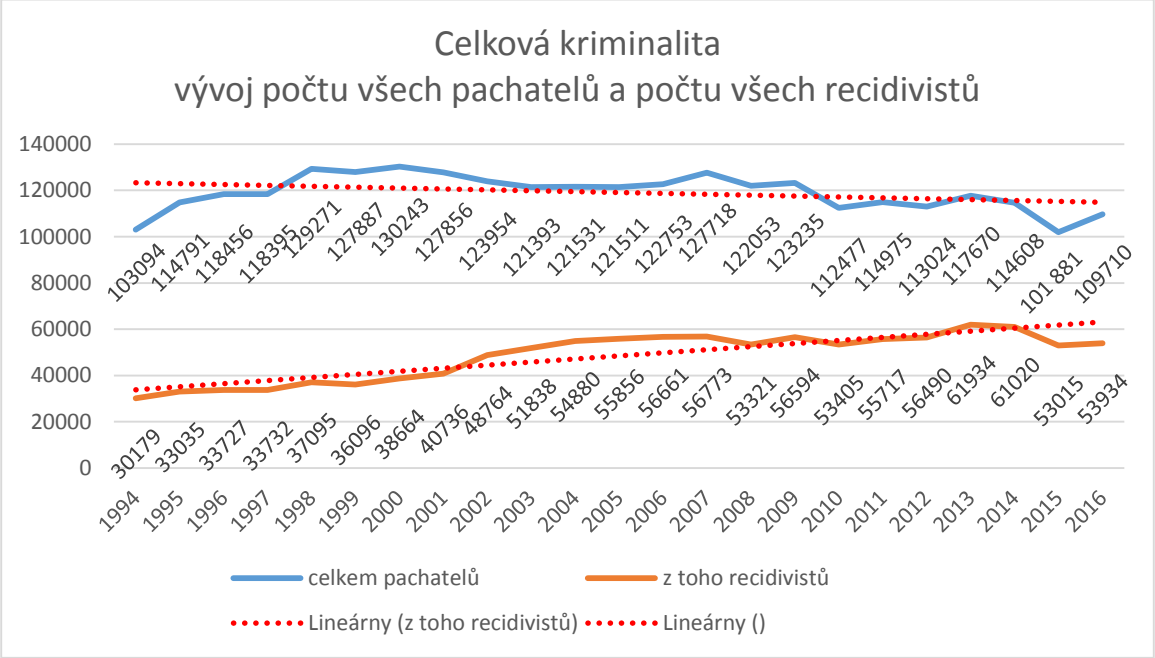

Zdroj: vlastní zpracování dat ze statistik kriminality Policie ČR

Chceme-li zjistit, jaký účinek měla přijímaná represivní a preventivní opatření na všechny pachatele a jaký na recidivisty, musíme vypočítat podíl mezi počtem recidivistů ke všem pachatelům, viz graf číslo 3. Na základě statistických dat, konkrétně vzhledem k tomu, že tendenční přímka vývoje podílů pachatelů recidivistů ke všem pachatelům prudce stoupá, docházíme k jednoznačnému závěru,

že kontrolní opatření ať již represivního nebo preventivního charakteru, která byla v minulosti v naší zemi přijímána, na kriminální recidivu neměla žádný vliv ba naopak.

Graf č. 3

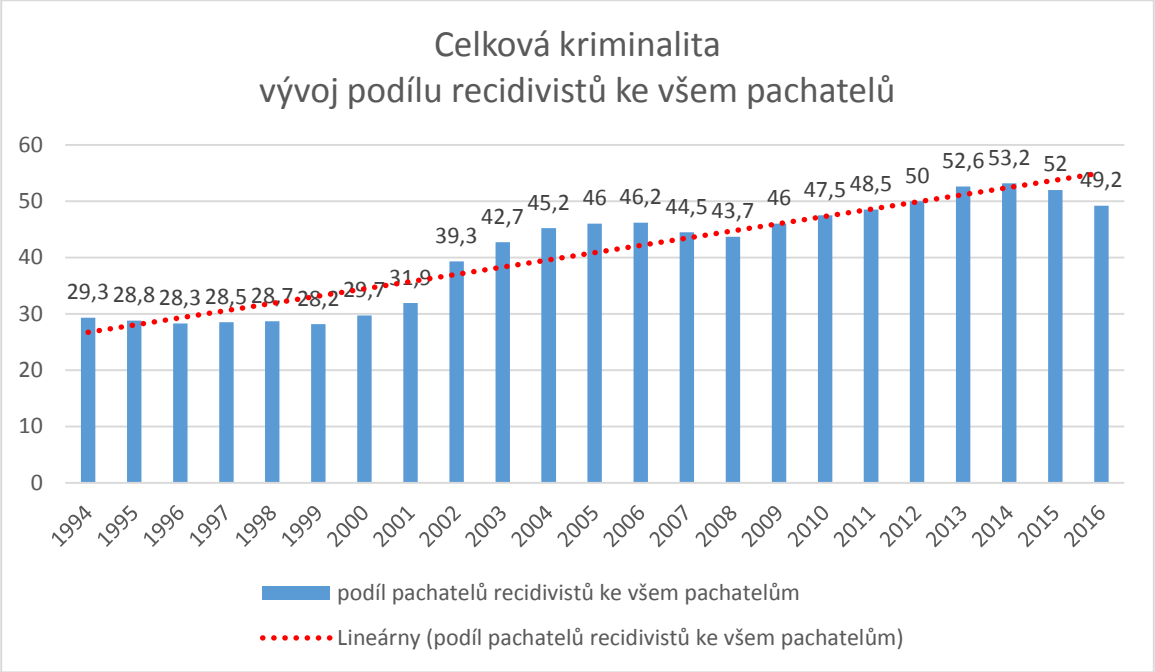

Zdroj: vlastní zpracování dat ze statistik kriminality Policie ČR

Vzhledem k tomu, že kriminální recidiva je především nebezpečná u mladé generace, stojí zato se podívat, jak jsou na tom naši mladiství (15 až 18 let). Z grafu číslo 4 je patrné, že počet všech pachatelů za sledované období osciluje kolem hodnot 120 000. Mírný pokles počtu všech pachatelů v roce 2010 lze přičítat mimo jiné ke skutečnosti, že k 1. 1. 2010 nabyl účinnosti nový trestní zákoník, který již neobsahoval některé skutkové podstaty. Jednalo se zejména o vypuštění trestného činu řízení motorového vozidla bez řidičského oprávnění (v roce 2009 bylo spácháno okolo 18 000 těchto trestných činů). Tato skutečnost se významně odrazila na snížení počtu pachatelů v roce 2010. Počet pachatelů z řad mladistvých prudce klesá v roce 2002. Tato skutečnost je připisována ke změně výše škody, ke které došlo 1. 1. 2002 a která stanoví hranici mezi přestupky a majetkovými trestnými činy. Tato se zvýšila z 2 000,- Kč na 5 000,-Kč. Právě pachatelé z řad mladistvých páchají velké množství krádeží různých předmětů, jejichž hodnota se převážně pohybuje v uvedeném rozmezí. Další pokles pachatelů z řad mládeže, ke kterému došlo v následujícím roce 2004 je mimo jiné připisován vlivu zákona č. 218/2003 Sb., Zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, který nabyl účinnosti 1. 1. 2004 a který je považován za liberálnější právní úpravu. Příčina prudkého poklesu počtu mladistvých pachatelů v roce 2010 je obdobná jako u všech pachatelů, tedy značný vliv měla dekriminalizace trestného činu řízení motorového vozidla bez řidičského oprávnění a vypuštění dalších skutkových podstat. Sledujeme-li tendenční spojnici všech pachatelů, tak tato je za sledované období téměř neměnná, naproti tomu u pachatelů z řad mladistvých mírně klesá, což je jistě pozitivní.

Graf č. 4

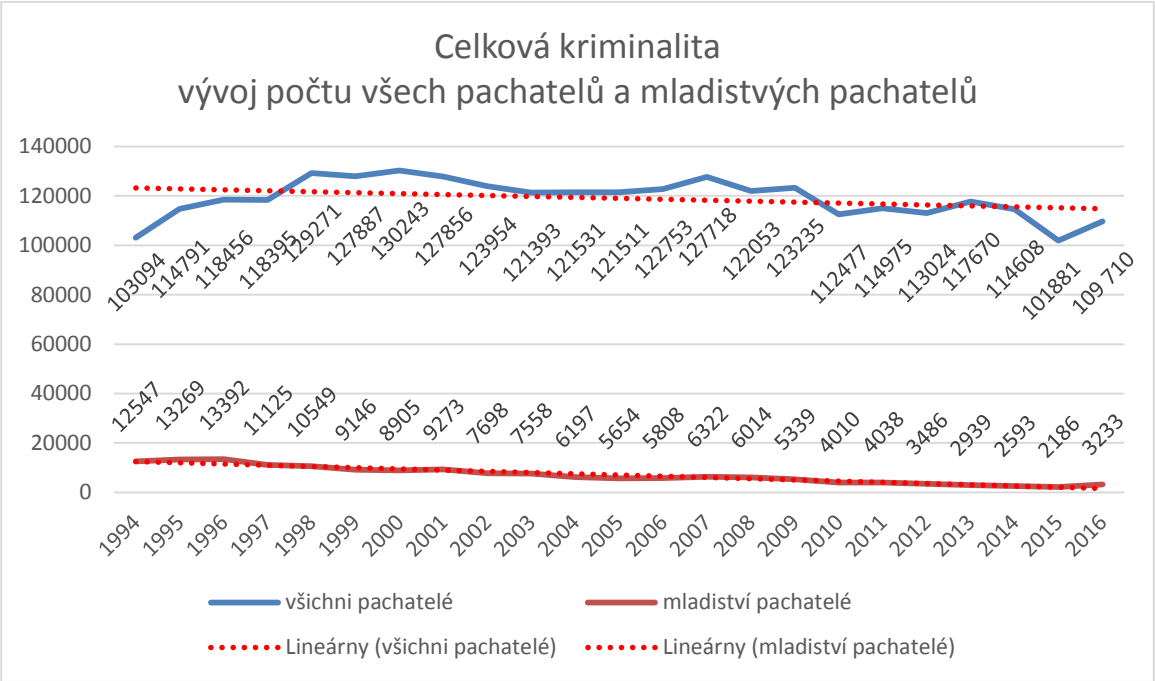

Zdroj: vlastní zpracování dat ze statistik kriminality Policie ČR

Intenzivnější pokles mladistvých pachatelů je ještě výrazněji vidět, pokud přepočteme počet pachatelů z řad mladistvých ke všem pachatelům a vydělíme stem. Takto se znázorní vývoj podílu mladých pachatelů ke všem pachatelům v procentech, viz graf č. 5. Tendenční přímka podílu mladistvých pachatelů ke všem pachatelům prudce klesá. Na tomto základě můžeme vyřknout závěr, že opatření, která byla přijímána k potlačení kriminality a tedy i počtu jejích pachatelů, byla daleko efektivnější u mladistvých pachatelů, než u všech pachatelů, a to je jistě velmi pozitivní poznání.

Graf č. 5

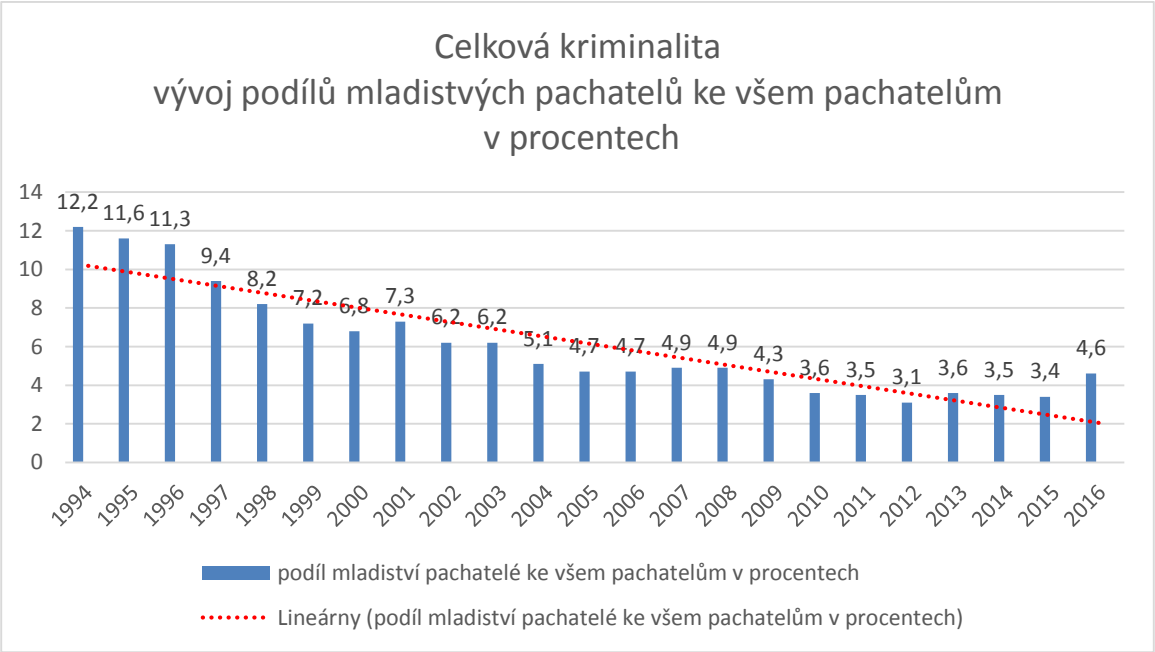

Zdroj: vlastní zpracování dat ze statistik kriminality Policie ČR

Pokud jde o recidivu kriminality mladistvých pachatelů, zjistíme z grafu č. 6, že za sledované období (pouze od roku 2005, data z minulých let ohledně mladých recidivistů nejsou k dispozici a za rok 2016 taktéž ne) počet všech pachatelů z řad mladistvých trvale klesá, ale klesá i počet recidivistů

z řad mladistvých. U všech pachatelů z řad mladistvých je pokles větší než na jednu polovinu, konkrétně o 61%. U recidivistů z řad mládeže je tento pokles taktéž evidentní a činí snížení o 66% oproti původnímu počtu z roku 2005.

Graf č. 6

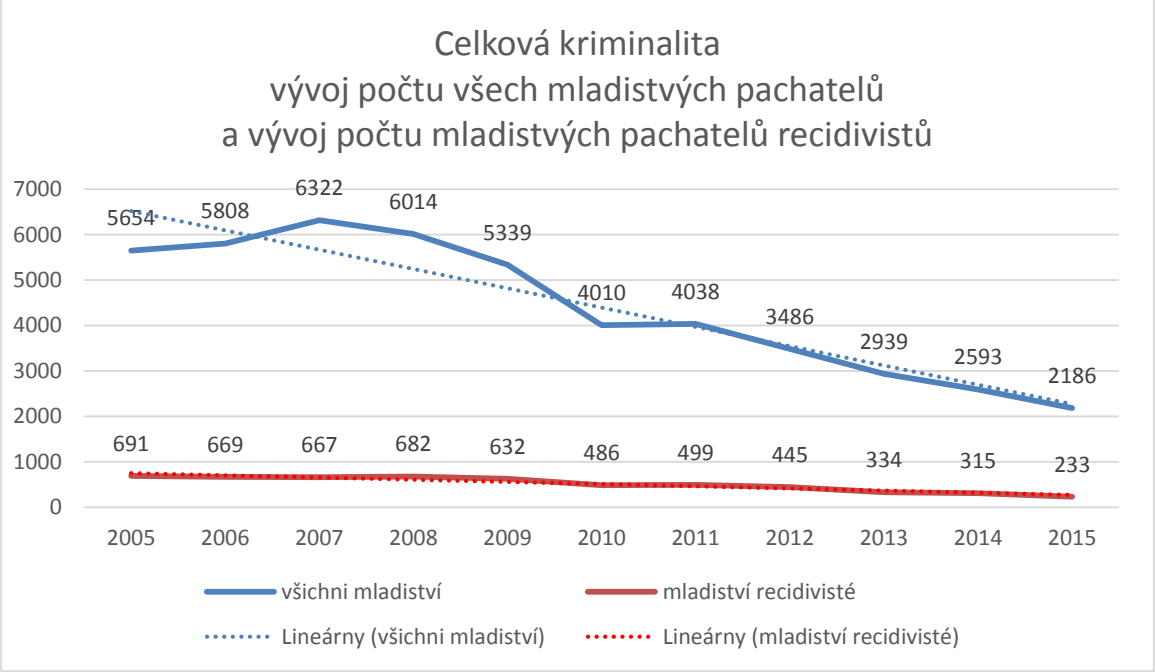

Zdroj: vlastní zpracování dat ze statistik kriminality Policie ČR

Abychom zjistili, zda přijímaná opatření měla větší vliv na všechny mladistvé pachatele nebo na mladistvé pachatele recidivisty, musíme sledovat vývoj podílu recidivistů z řad mladistvých ke všem pachatelům z řad mladistvých v procentech, což ukazuje graf č. 7. Z tohoto zjistíme, že za sledované období dochází každoročně k mírným výkyvům, ale tendenční přímka (červená) je téměř rovná. Na základě této skutečnosti můžeme říci, že přijímaná opatření měla a mají téměř stejný vliv na prvotrestané mladistvé pachatele jako i na mladistvé recidivisty.

Graf č. 7

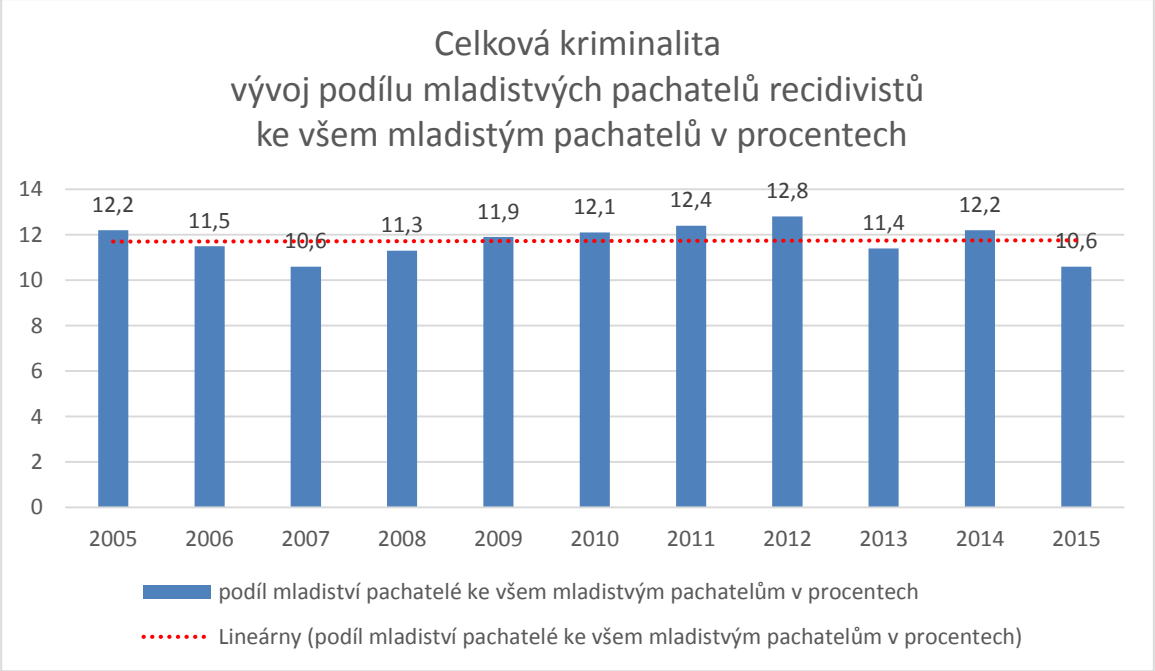

Zdroj: vlastní zpracování dat ze statistik kriminality Policie ČR

Resumé

Z uvedené analýzy statistických dat jednoznačně vyplývá, že se v posledních letech podařilo snížit počet registrovaných trestných činů, a to na stav, který zde byl v roce 1990, což je mimořádně pozitivní zjištění. Pokud však jde o počty pachatelů, tak zde je situace nepříznivá, neboť počet pachatelů za sledované období je téměř stabilní. Ještě horší situace je u počtu recidivistů, neboť jejich počet trvale narůstá, téměř na dvojnásobek za sledované období. V této souvislosti lze konstatovat, že přijímaná preventivní a represivní opatření měla a mají nulový vliv na recidivu kriminality a nad touto skutečností by se měla naše společnost vážně zamyslet.

Pokud jde o mladistvé pachatele, je pozitivní, že se daří trvale (s výjimkou posledních dvou let) snižovat jejich počty. Navíc se podařilo snížit její podíl ke všem pachatelům na téměř jednu čtvrtinu, konkrétně z 18,7% v roce 1994 na 4,6% v roce 2016. V tomto ohledu se dá říci, že kontrola kriminality směřovaná na mladistvé byla daleko efektivnější, než u dospělých pachatelů, což je slibné do budoucna.

Méně příznivá je však situace týkající se recidivistů z řad mladistvých. Přesto, že počet recidivistů z řad mladistvých za sledované období klesl více jak na polovinu, tak tím, že klesl i počet všech pachatelů z řad mládeže taktéž na jednu polovinu, tak v procentuálním vyjádření podílu recidivistů z řad mládeže ke všem pachatelům z řad mládeže je stabilní, tedy nepříznivá. V budoucnu se bude muset naše společnost právě problematikou recidivy mládeže vážně zabývat, neboť zde je určitě větší možnost účinnosti případných připravovaných opatření, než u recidivistů dospělých.

Resumé

From the above analysis of statistical data clearly show that in recent years have succeeded to reduce the number of recorded crimes, and it in a state that there was in 1990, which is an extremely positive finding. However, regarding the numbers of offenders, so here the situation is adverse because the number of offenders during the reporting period is almost stable. Even worse is the situation with the number of repeat offenders, because their number is permanently increasing, almost doubling during the reporting period. In this context, we can say that taking preventive and repressive measures had and have no impact on relapse and crime and our society should think of this reality seriously.

Regarding juvenile offenders, it is positive that thrives permanently (except for the last two years) to reduce their numbers. Additionally, it managed to reduce the share to all perpetrators to nearly one quarter, namely from 18.7% in 1994 to 4.6% in 2016. In this regard, we can say that the control of crime directed at juveniles was far more effective than with adult offenders, which is promising for the future.

The situation regarding repeat offenders from the ranges of juveniles is less favourable. Nevertheless, the number of repeat offenders among juveniles decreased during the reporting period more than half, so that the number of offenders among youth decreased also one half, and as a percentage share of repeat offenders from the ranges of youth to all offenders from the ranges of youth is stable, therefore unfavourable. In the future, our society will have to deal seriously just with the issue of relapse of youth, because there is certainly a greater possibility of the effectiveness of any prospective prepared measures, than for the adult repeat offenders.

Seznam bibliografických odkazů:

KUCHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky.* Praha: C.H.BECK 2005, ISBN 80-7179-813-4.

MADLIAK, J., ČVERČKO, T., BAŇACKÝ, M. *Kriminológia.* Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, 2005.

MAREŠOVÁ, A a kol. *Kriminální recidiva a recidivisté.* Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011, ISBN 978-80-7338-119-6.

PETRÁČKOVÁ, V., KRAUS, J. *Akademický slovník cizích slov.* Praha: Academia, 1995.
ROZUM, J., HÁKOVÁ, L., TOMÁŠEK, J., VLACH, J. Recidiva jako měřítko účinnosti trestní politiky, Trestněprávní revue. 2016, č. 9, s. 209-213. ISSN 1213-5313.
WALTERS, G. D. The Criminal Lifestyle, Patterns of Serious Criminal Conduct. London: Sage Publ. Ltd., 1990.

Kontaktní údaje:
doc. JUDr. Roman SVATOŠ, Ph.D.
Zdravotně sociální fakulta
Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
J. Boreckého 1167/27
370 11 České Budějovice

t. č. +420602140294
e-mail: rsvatos@zsf.jcu.cz

MOŽNOSTI POSTIHU TRESTNÝCH ČINŮ Z NENÁVISTI VE SVĚTLE USTÁLENÉ JUDIKATURY

doc. JUDr. PhDr. Ivo SVOBODA, Ph.D.
Vysoká škola regionálního rozvoje, Praha
Žalanského 54/68, 163 00 Praha

plk. Ing. Stanislav ŠIŠULÁK, PhD.
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Sklabinská č.1, 835 17 Bratislava

Anotace: *Tento článek pojednává o problematice tzv. „trestných činů z nenávisti" jako konkrétních projevech politického extremismu. V článku jsou zmíněny nejen možnosti trestního postihu této specifické trestné činnosti a aktuální legislativní situace v České republice a v Slovenské republice, ale i mezinárodně právní souvislosti postihu této specifické trestné činnosti a možnosti kriminalistického zkoumání tohoto fenoménu. V neposlední řadě je pojednáno i o judikatuře jako zdroji utvářejícímu specifické kriminalistické metody zkoumání projevů politického extremismu a činnost orgánů činných v trestním řízení.*
Klíčová slova: *judikatura, kriminalistické zkoumání, politický extremismus, terorismus, trestné činy z nenávisti, trestní postih.*

Annotation: *This article deals with the issue of so-called. "Hate crimes" such as concrete manifestations of political extremism. The article mentions only the possibility of criminal prosecution of this specific crime, and the current legislative situation in the Czech Republic and Slovak Republic, but also in the international legal context punishing this specific crime and forensic examination of the possibility of this phenomenon. Finally, it is also discussed on case law as a source forming specific forensic examination methods manifestations of political extremism and the organs involved in criminal proceedings.*
Keywords: *Case law, criminal investigation, political extremism, terrorism, hate crimes, criminal prosecution.*

Úvod

Problematika politického extremismu je jedním z nejsledovanějších společenských fenoménů současné doby. Extremismus je však problémem nejen České republiky, ale v zásadě se jedná o problém obecný a celosvětový. Následky extremistických jednání jsou často fatální, což určuje vysokou společenskou nebezpečnost tohoto jevu. Zcela typickým projevem extremismus je terorismus. Ke specifikům tohoto fenoménu lze zařadit latenci, stejně jako fakt, že pachateli jsou často velmi mladí lidé, kteří jsou názorově neustálení a ideově ovlivnitelní. V neposlední řadě je nutno zdůraznit specifika v oblasti sběru a shromažďování informací o politickém extremismu, resp. jejich kriminalistické zadokumentování. Jde o problematiku nesmírně širokou. Souvisí se sdílením a akceptací základních demokratických hodnot, jakými jsou zejména rovnost lidí v důstojnosti a v právech, právo na život, právo na zdraví, svoboda vyznání, ochrana menšinových práv ad. Jde zejména o problémy vnímání a respektu k právům národnostních a jiných menšin, o práva národů na sebeurčení apod.[1] Obvykle se však politický extremismus chápe jako jakákoli ideologie nebo aktivita, která směřuje proti stávajícímu politickému systému jako takovému a klade si za cíl jeho likvidaci a následné nahrazení vlastní alternativou. O této alternativě se většinou předpokládá, že bude nedemokratická, diktátorská a že bude porušovat lidská práva.[2] Podle Mareše pak extremismus znamená antitezi právního státu.

Jak již bylo naznačeno, pojmem „extremismus" jsou většinou označovány vyhraněné ideologické postoje, které vybočují ze zákonných, ústavních norem, vyznačují se prvky netolerance a útočí proti základním demokratickým ústavním principům, jak jsou definovány v českém ústavním

[1] CHARVÁT, J. *Současný politický extremismus a radikalismus.* Praha: Portál, 2007, s. 9-10.
[2] MAREŠ, M. *Úvod do problematiky pravicově extremistických hudebních produkcí na území ČR*. Brno: FSS (vstupní studie vědeckých a praktických poznatků), s. 4.

pořádku. Toto vymezení podávají např. Informace o stavu extremismu v ČR, které se zpracovávají od roku 2006 a tvoří přílohu Zprávy o stavu vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku v ČR. Před tímto rokem se jednalo o samostatnou Zprávu o stavu extremismu. Zajímavé je, že termín „extremismus" použila poprvé německá vláda v roce 1972, a to v souvislosti s označením některých teroristických aktivit skupiny RAF.[3]

Mezinárodní souvislosti a prameny možnosti postihu projevů politického extremismu

Pokud hledáme mezinárodněprávní souvislosti ochrany před projevy extremismu, museli bychom předně zmínit základní obecně známé instituty ochrany lidských práv. Především problematiku aktivit Organizace spojených národů, a to zejména její dokumenty, mezi něž řadíme:

- Chartu OSN (č. 30/1947 Sb.),
- Všeobecnou deklaraci lidských práv,
- Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (č. 120/1976 Sb.),
- Mezinárodní pakt o hospodářských sociálních a kulturních právech (č. 169/1991 Sb.),
- Úmluvu o zabránění a trestání zločinů genocidia (č. 32/1955 Sb.),
- Mezinárodní úmluvu o odstranění všech forem rasové diskriminace (č. 95/1974 Sb.),
- Úmluvu proti mučení a jinému nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (č. 143/1988 Sb.), jakož i další dokumenty,
- Deklaraci OSN o právech osob příslušejících k národnostním, náboženským, etnickým a jazykovým menšinám.

Pokud budeme uvažovat o dalších mezinárodně právních pramenech ochrany před projevy extremismu, tak lze odkázat i na činnost a aktivity Komise pro lidská práva a Výboru pro lidská práva. Nelze opomenout významnou činnost Rady Evropy, která zdůrazňuje nutnost ochrany lidských práv. Vedle Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (č. 209/1992 Sb.) je možno zmínit i Rámcovou úmluvu o ochraně národnostních menšin (č. 96/1998 Sb.) a Úmluvu o nepromlčitelnosti válečných zločinů a zločinů proti (č. 53/1974 Sb.). Pro Českou republiku, jako členskou zemi Evropské unie, má pak velký význam Směrnice Rady Evropské unie č. 2000/43/EC ze dne 29. června 2000 provádějící zásadu rovného zacházení s osobami bez ohledu na rasový nebo etnický původ. Lze také odkázat na aktivity Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě, která zřídila úřad Vysokého komisaře OSN pro národnostní menšiny, který plní v rámci OBSE mediační a kontrolní funkci.

Role mezinárodně právních dokumentů v našem právním řádu je ukotveno v čl. 10 (a čl. 10a) Ústavy České republiky, podle nichž jsou vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, součástí právního řádu České republiky, přičemž stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se přednostně mezinárodní smlouva. Z pohledu vnitrostátního práva a ústavních základů právního řádu lze dále odkázat zejména na Ústavu České republiky (č. 1/1993 Sb.) a Listinu základních práv a svobod (č. 2/1993 Sb.), která je součástí ústavního pořádku České republiky. Podle úvodního článku „Listiny" jsou si lidé svobodní a rovni v důstojnosti a právech a Listina vyjadřuje zákaz diskriminace podle pleti, jazyka, víry, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národního původu, sociálního původu, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení. Listina tedy stojí na přirozenoprávní koncepci práv a na rovnosti lidí v právech.[4]

[3] Metodický materiál NSZ k problematice extremismu, z října 2009. K definici extremismu samotné viz dále v následujících částech tohoto článku.
[4] Ústava ČR, č. 1/1993 Sb., čl. 1.

V Listině nacházejí svá zakotvení i práva národnostních a etnických menšin. Z Ústavních pramenů, resp. principů, které ukotvují postih projevů extremismu tak, jak je vnímá náš právní systém je možno uvést několik.

Princip majority a ochrany práv menšiny[5], který spočívá v přijetí rozhodnutí na základě vyjádření souhlasu většiny rozhodujících, byť třeba prostřednictvím zvolených zástupců. Ochrana menšiny zajišťuje její právo na existenci a reálnou možnost stát se většinou na základě demokratického boje. Menšinami nelze rozumět v užším významu pouze menšiny jazykové, národnostní, etnické, náboženské a sociální, ale z širšího pohledu jakékoli menšiny, byť definující se pouze podle jednoho společného znaku či názoru na určitou otázku. Menšinou může být dokonce i jednotlivec odlišující se svým názorem. Ochrana práv menšiny zároveň znamená, že s jejími právy nemůže nikdo disponovat, a to dokonce ani lid sám. Nelze, aby většina legálně zakotvila pro určitou menšinu restrikci práv (např. svobody projevu, sdružování, projevu atd.), a tak jí znemožnit dostat na svou stranu další osoby a stát se tak většinou. Navíc by omezení základních práv pro menšinu, nebo i marginální skupinu mohlo být v rozporu s principem rovnosti občanů ve státě.

Nezadatelnost a nezcizitelnost základních práv a svobod.[6] Je založena na myšlence, že základními právy je člověk nadán již z podstaty samotné svojí existence. Stát je tedy může garantovat, zabezpečovat, rozvíjet, ale nemůže je zrušit. Nezadatelnost základních lidských práv znamená, že se jich člověk nemůže vzdát. Nemůže je ani na jiného převést (nezcizitelnost). Listina základních práv a svobod v čl. 1 větě druhé přímo hovoří o nezadatelnosti, nezrušitelnosti, nepromlčitelnosti a nezcizitelnosti práv a svobod. Česká republika je podle čl. 1 odst. 1 Ústavy stát založený na úctě k lidským právům a svobodám člověka a občana.

Trestně právní prameny možností postihu projevů politického extremismu

Výše nastíněná mezinárodně právní a ústavní východiska řešení problematiky řešení politického extremismu nacházejí své vyjádření v jednotlivých zákonech a dále i podzákonných právních předpisech. Ta se následně promítají i do úpravy trestního práva, které má povahu „ultima ratio“, tedy plní ve společnosti pomocnou úlohu. V současné době, se v platném trestním zákoníku, v ust. § 12 uvádí ve věci „Zásady zákonnosti a zásada subsidiarity trestní represe“, že: [7]

(1) Jen trestní zákon vymezuje trestné činy a stanoví trestní sankce, které lze za jejich spáchání uložit.
(2) Trestní odpovědnost pachatele a trestněprávní důsledky s ní spojené lze uplatňovat jen v případech společensky škodlivých, ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu.

K doplnění vhledu do problematiky možností řešení projevů politického extremismu lze v rovině sociologické a kriminologické vymezit extremismus jako souhrn určitých sociálně patologických jevů vytvářených více či méně organizovanými skupinami osob a příznivci těchto skupin, s dominujícím odmítáním základních hodnot, norem a způsobů chování platných v aktuální společnosti.[8]

Z pohledu policie a obecněji orgánů činných v trestním řízení se extremismem rozumí převážně verbální, symbolické, grafické, násilné a jiné aktivity jednotlivců nebo skupin výrazně vybočujících z všeobecně uznávaných norem s výraznými prvky netolerantnosti, nesnášenlivosti a odmítavým postojem ke kompromisu, útočící na podstatu státu, život, zdraví nebo cizí majetek. Herczeg poukazuje na to, že nezřídka je velmi složité určit, kdo je extremistou a kdo pouze radikálem, který se pohybuje ještě v rámci daného ústavního systému.[9]

Lze tedy prohlásit, že problematika trestných činů s extremistickým podtextem je nejen charakteru multidisciplinárního a je třeba k němu přistupovat z interdisciplinárních pozic, ale je nutno použít kompetencí z mnoha různých vědních oborů, které zajistí objektivní a řádné kriminalistické hodnocení problematiky. Ze strany orgánů činných v trestním řízení je nezbytné také použít

[5] Ústava ČR, č. 1/1993 Sb., čl. 6.
[6] Ústava ČR, č. 1/1993 Sb., čl. 1.
[7] Zák. č. 40/2009 Sb., trestní zákoník s účinností od 1. 1. 2010.
[8] KUCHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky.* Praha: C. H. Beck, 2005, s. 490.
[9] HERCZEG, J. *Trestné činy z nenávisti*. Praha: ASPI, 2008, s. 14.

specifické kriminalistické metody při shromažďování důkazů a specifické metodologické postupy při vyhodnocování shromážděné materie. To vše dle potřeb orgánů činných v trestním řízení a dle konstrukce konkrétní skutkové podstaty trestného činu.

Možnosti trestního postihu projevů politického extremismu v České republice a Slovenské republice

Úvodem nutno konstatovat, že na rozdíl od České republiky absentovala v Slovenské republice legální definice extremismu. Tato situace byla v Slovenské republice laickou i odbornou společností delší dobu vnímána jako nedostatek, a proto ústavněprávní výbor Národní rady Slovenské republiky navrhl v rámci připomínek k návrhu trestního zákoníku (zák. č. 300/2005 Z.z.) zavést do trestního zákoníku legální definici pojmů extremismus, extremista a extremistická skupina. Nakonec došlo (bohužel) jen k tomu, že v § 140a) Slovenského trestního zákoníku se neuvádí definice (ale v podstatě jen výčet) extremistických trestných činů [úprava byla s účinností od 1. 9. 2009 vložena novelou č. 257/2009 Z.z.. Zde se hovoří v ust. § 140 a) Trestné činy extrémizmu: „Trestné činy extrémizmu sú trestný čin podpory a propagácie skupín smerujúcich k potlačeniu základných práv a slobôd podľa § 421 a 422, výroby extrémistických materiálov podľa § 422a, rozširovania extrémistických materiálov podľa § 422b, prechovávania extrémistických materiálov podľa § 422c, hanobenia národa, rasy a presvedčenia podľa § 423, podnecovania k národnostnej, rasovej a etnickej nenávisti podľa § 424, podnecovania, hanobenia a vyhrážania osobám pre ich príslušnosť k niektorej rase, národu, národnosti, farbe pleti, etnickej skupine alebo pôvodu rodu podľa § 424a a trestný čin spáchaný z osobitného motívu podľa § 140 písm. d) a f).

Dále je v ust. § 140 zák. č. 300/2005 Z.z „Osobitný motív“ uvedeno, že Osobitným motívom sa rozumie spáchanie trestného činu
a) na objednávku,
b) z pomsty,
c) v úmysle zakryť alebo uľahčiť iný trestný čin,
d) v úmysle verejne podnecovať k násiliu alebo nenávisti voči skupine osôb alebo jednotlivcovi pre ich príslušnosť k niektorej rase, národu, národnosti, farbe pleti, etnickej skupine, pôvodu rodu alebo pre ich náboženské vyznanie, ak je zámienkou pre vyhrážanie sa z predchádzajúcich dôvodov,
e) v úmysle spáchať trestný čin terorizmu a niektorých foriem účasti na terorizme podľa § 419,
f) z národnostnej, etnickej alebo rasovej nenávisti alebo nenávisti z dôvodu farby pleti, alebo
g) so sexuálnym motívom.

Ve zvláštní části Slovenského trestního zákoníku (zák. č. 300/2005 Z.z.) ve dvanácté hlavě, oddíle prvním následuje (mimo další skutkové podstaty) výčet extremistických trestných činů, přičemž však legální odborná definice extremismu opět absentuje. Tedy absentuje taková definice, která by byla obecně přijata odbornou veřejností zejména z oblasti sociologie, kriminologie a dále obecnými soudy. Ta by měla explicitně pro potřeby trestního řízení určovat co, resp. Jaké aktivity a s jakými motivy vykovanými, se extremismem rozumí. Markantní je situace zejména ve skutkové podstatě trestného činu dle § 422a) Výroba extremistických materiálů, dle § 422b) Rozšiřování extremistických materiálů a dle § 422c) Přechovávání extremistických materiálů. To následně činí nemalé obtíže při prokazování extremistických trestných činů, což dokumentuje mj. i skutečnost, že do října 2010 do konce roku 2014 nebyl pro extremistický trestný čin v Slovenské republice odsouzen jediný obviněný. V následujících letech byli sice nepravomocně odsouzeni jednotlivci za nevýznamné trestné činy s extremistickým podtextem, ale do doby publikace tohoto článku není znám případ pravomocného rozsudku pro spáchání trestného činu s extremistickým motivem, jelikož odsouzení využili nejen řádných, ale i mimořádných opravných prostředků. Pro dokumentaci lze uvést obzvlášť pikantní skutečnost, kdy osoba, které umístila a aktivovala nástražný výbušný systém v Košicích v roce 2011 a ve věci byl vypracován rozsáhlý znalecký posudek, že se jednalo o trestný čin z nenávisti (tedy extremismu formou teroristického útoku), byl odsouzený Nejvyšším soudem Slovenské republiky zproštěn z obvinění ze spáchání trestného činu extremismu s teroristickým útokem.

Neexistence definice nebo alespoň vymezení pojmu „extremismus“ v trestním zákoníku Slovenské republiky a absence obecně uznávané definice extremismu ve společnosti, spolu s neexistencí, resp. nejmenováním znalce (ani znaleckého ústavu) pro posuzování problematiky extremismu pak v souhrnu znamená faktickou (a výše dokumentovanou) nerealizovatelnost obdobné trestné činnosti v Slovenské republice a faktické ochromení až znemožnění kriminalistického zkoumání při podezření na spáchání těchto trestných činů. Tomu také odpovídají i poměrně obecné a vágní deklarace v aktuálním „Návrhu koncepce boje proti extrémizmu“ v Slovenské republice.

Při dalším popisu možností trestního postihu projevů extremismu v České republice a v Slovenské republice je na místě si připomenout, že v problematice pravicového politického extremismu rozlišujeme primární kritérium členění, a to primární politické orientace – na pravicový a levicový;[10] sekundární politické orientace – na náboženský, národnostní (nacionalistický) a environmentální (ekologický). Ve vztahu k prvnímu členění je na místě poukázat na to, že koncepce popisu politického spektra vychází z tradičního rozdělení stran ve francouzském Národním shromáždění po Velké francouzské buržoazní revoluci, kdy některé prameny dokonce hovoří o tom, že šlo již o uspořádání stavů v období předcházejícím této revoluci a hovoří se o tzv. pravo – levé ose.[11]

Černý se zabývá dále extremismem pravicovým (svoboda, právo jednotlivce na rozvoj, nepřípustnost zásahů do ekonomiky, nedotknutelnost vlastnictví, atd.) a levicovým (rovnost, sociální spravedlnost, solidarita a kolektivní zájmy) chápáním světa (vedle toho je zde ještě středová politická orientace).[12] To je tzv. pojetí horizontální osy. Pokud jde o vertikální osu – tam jde o míru ortodoxnosti subjektů, které tyto názory zastávají, reprezentují a prosazují. Pojem extremismu se potom pojí ke krajně pravicovému či krajně levicovému umístění příslušného subjektu na pomyslné ose mající tvar kříže – nahoře je „konzervatismus“, dole „liberalismus“, vlevo „levice“ a vpravo „pravice“.

Charvát charakterizuje pravicový a levicový politický extremismus:[13]

Pravicový:

1. odmítá rovnost,
2. jednostranné vyšší hodnocení vlastního národa, etnika, atd.,
3. zaměřuje se proti skupinám, které se odlišují,
4. má v popředí násilí,
5. zdůrazňuje roli státu – „etatismus“,
6. zaměřuje se proti demokratickému ústavnímu státu,
7. nekompromisně vystupuje proti krajní levici.

Levicový:

1. deklaruje určitou shodu s demokratickým ústavním státem, ale vyvozuje radikální až extremistické důsledky – absolutní rovnost,
2. deklaruje úzké sepětí s ideologiemi jako maoismus, trockismus, stalinismus, marxismus-leninismus, anarchismus,
3. zdůrazňuje chyby demokratického státu a vystupování proti němu – buď snaha o nahrazení diktaturou proletariátu, nebo anarchistickým pojetím neřízené společnosti,
4. souhlasí s násilím,
5. zdůrazňuje „antifašismus“.

Nejvyšší státní zastupitelství České republiky vydalo „Pokyn obecné povahy“ poř. č. 1/2008, o trestním řízení, účinný do konce roku 2009, který vymezoval v odkazu v čl. 72 následující výčet

[10] K pojmům „pravice“ a „levice“ blíže viz CHARVÁT, J. *Současný politický extremismus a radikalismus.* Praha: Portál, 2007, s. 13-16.
[11] CHARVÁT, J. *Současný politický extremismus a radikalismus.* Praha: Portál, 2007, s. 17, 18.
[12] ČERNÝ, P. *Politický extremismus a právo.* Praha: Eurolex Bohemia, 2005, s. 23 a n.
[13] CHARVÁT, J. *Současný politický extremismus a radikalismus.* Praha: Portál, 2007, s. 17-20, 63-122 [pojmy „krajní pravice“ a „krajní levice“].

trestných činů spáchaných z nenávistné pohnutky, spočívající v rasové, národnostní, náboženské a jiné nenávisti [a to v souladu s úpravou účinnou ještě do konce roku 2009 – která ovšem vzhledem k ustanovení § 2 odst. 1 trestního zákoníku č. 40/2009 Sb. bude aplikovatelná i po dni nabytí účinnosti nového trestního zákoníku]:[14]

- trestný čin násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci podle § 196 trestního zákona,
- trestný čin hanobení národa, etnické skupiny, rasy a přesvědčení podle § 198 trestního zákona,
- trestný čin podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod podle § 198a trestního zákona,
- trestný čin vraždy podle § 219 odst. 1,2 písm. g) trestního zákona,
- trestný čin ublížení na zdraví podle § 221 odst. 1,2 písm. b) trestního zákona,
- trestný čin ublížení na zdraví podle § 222 odst. 1,2 písm. b) trestního zákona,
- trestný čin vydírání podle § 235 odst. 1,2 písm. f) trestního zákona,
- trestný čin poškozování cizí věci podle § 257 odst. 1, 2 písm. b) trestního zákona,
- trestný čin podpory a propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod člověka podle § 260 trestního zákona,
- trestný čin podpory a propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod člověka podle § 261 trestního zákona,
- trestný čin podpory a propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod člověka podle § 261a trestního zákona.

Současně zmiňovaný pokyn obecné povahy stanovil v čl. 72, že z nenávistné pohnutky mohou být spáchány i jiné trestné činy, kde tato pohnutka není znakem skutkové podstaty.

V souvislosti s účinností nového trestního zákoníku vydalo Nejvyšší státní zastupitelství Pokyn obecné povahy č. 8/2009, o trestním řízení, v čl. 73, v poznámce pod čarou č. 297) uvádí tento výčet trestných činů spáchaných z nenávistné pohnutky, spočívající v rasové, národnostní, náboženské a jiné nenávisti: [15]

- vraždy podle § 140 odst. 1 nebo 2, odst. 3 písm. g) tr. zákoníku,
- těžkého ublížení na zdraví podle § 145 odst. 1, 2 písm. f) tr. zákoníku,
- ublížení na zdraví podle § 146 odst. 1, 2 písm. e) tr. zákoníku,
- mučení a jiného nelidského a krutého zacházení podle § 149 odst. 1, 2 písm. c) tr. zákoníku,
- zbavení osobní svobody podle § 170 odst. 1, 2 písm. b) tr. zákoníku,
- omezování osobní svobody podle § 171 odst. 1, 3 písm. b) tr. zákoníku,
- zavlečení podle § 172 odst. 1 nebo 2, odst. 3 písm. b) tr. zákoníku,
- vydírání podle § 175 odst. 1, 2 písm. f) tr. zákoníku,
- porušení tajemství listin a jiných dokumentů uchovávaných v soukromí podle § 183 odst. 1, 3 písm. b) tr. zákoníku,
- poškození cizí věci podle § 228 odst. 1 nebo 2, odst. 3 písm. b) tr. zákoníku,
- zneužití pravomoci úřední osoby podle § 329 odst. 1, 2 písm. b) tr. zákoníku,
- násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci podle § 352 odst. 2 a 3 tr. zákoníku,
- hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob podle § 355 tr. zákoníku,
- podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod podle § 356 tr. zákoníku,
- urážky mezi vojáky podle § 378 odst. 1, 2 tr. zákoníku,
- urážky mezi vojáky násilím nebo pohrůžkou násilí podle § 379 odst. 1, 2 písm. d) tr. zákoníku,

[14] Nejvyšší státní zastupitelství České republiky „Pokyn obecné povahy“ č. 1/2008.

[15] Zák. č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

- urážky vojáka stejné hodnosti násilím nebo pohrůžkou násilí podle § 380 odst. 1, 2 písm. c) tr. zákoníku,
- porušování práv a chráněných zájmů vojáků stejné hodnosti podle § 382 odst. 1, 2 písm. c) tr. zákoníku,
- porušování práv a chráněných zájmů vojáků podřízených nebo s nižší hodností podle § 383 odst. 1, 2 písm. c) tr. zákoníku,
- genocidia podle § 400 tr. zákoníku,
- útoku proti lidskosti podle § 401 odst. 1 písm. e) tr. zákoníku,
- apartheidu a diskriminace skupiny lidí podle § 402 tr. zákoníku,
- založení, podpory a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka podle § 403 tr. zákoníku,
- projevu sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka podle § 404 tr. zákoníku a
- popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia podle § 405 trestního zákoníku.

V uvedeném dokumentu je dále uvedeno, že kriminalitou s extremistickým podtextem lze rozumět kriminalitu motivovanou rasovou, národnostní nebo jinou sociální nenávistí.

Specifické pojmy užívané v souvislosti s trestnou činností s extremistickým podtextem

V souvislosti s projevy extremismu se lze setkat se specifickými pojmy, které náš právní řád, resp. trestní zákoník, popřípadě judikatura nebo odborné texty (včetně výkladů k zákonu) charakterizují. To je oproti výše uvedenému stavu na Slovensku velkou výhodou. Tyto stěžejní informace lze mít jako signifikantní vodítko pro orgány činné v trestním řízení, zejména pro státní zástupce a příslušníky Policie ČR, kteří vedou vyšetřování trestné činnosti páchané na základě projevů extremismu. Pojmy uváděné jako znaky skutkových podstat některých trestných činů, tedy politické přesvědčení, národnost, etnická skupina, rasa, vyznání apod., jejichž jednoznačný a explicitně vyjádřený výklad je základním předpokladem pro správnou aplikaci skutkových podstat trestných činů, popřípadě i pro zaměření a volbu metod kriminalistického zkoumání a činnost orgánů činných v trestním řízení.[16]

Politické přesvědčení: vychází z čl. 20 Listiny základních práv a svobod, podle něhož občané mají právo zakládat politické strany a politická hnutí, podle čl. 22 Listiny základních práv a svobod zákonná úprava politických práv a svobod a její výklad musí umožňovat a ochraňovat svobodnou soutěž politických sil v demokratické společnosti.

Národnost: znamená příslušnost k určitému národu, když národem se rozumí historicky vzniklé společenství lidí, které se vyznačuje společnými dějinnými osudy, pospolitostí ekonomického života, specifickou kulturou a psychickými rysy a vědomím vlastní existence,

Etnická skupina: označovaná též pojmem etnikum, která má společné dějiny, zvláštní kulturní znaky (jazyk), mentalitu a práci, příslušníci etnické skupiny mají povědomí sounáležitosti a vědomí odlišnosti od jiných společenství lidí a jsou spojováni názvem etnika. Etnická skupina žije zpravidla v početné menšině v rámci jiného společenství. Například v České republice romské etnikum.

Rasa: je skupina lidí lišící se od jiné různými typickými znaky, které se týkají vzhledu, barvy pleti, vlasového porostu, tvaru nosu, rtů apod., rovněž temperamentu. Lidstvo se člení na tři základní rasové skupiny - rovníkovou, indoevropskou, mongolskou a dále do třiceti různých podskupin.

Vyznání: je aktivní i pasívní vztah k určitému náboženství, jako všeobecné teorii a k výkladu světa podávanému určitou církví. Pokud trestní zákon uvádí pojem - osoba bez vyznání, jde o osobu, která uvědoměle odmítá jakékoliv náboženství nebo víru.

[16] ŠÁMAL, P., PÚRY, F., RIZMAN, S. *Trestní zákon. Komentář. II. díl. 6.* vydání. s. 1184, 1185.

V souvislosti s problematikou extremismu v trestním řízení i odborná literatura[17] deklaruje nutnost specifických forem zajišťování a vyhodnocování informací, podkladů a důkazů při dokumentování trestné činnosti s extremistickým motivem.

	definice	příklady	důkazní prostředky
Skupina	Nahodile vzniklé seskupení nejméně tří osob (zpravidla nemá stálou organizační strukturu a nemusí mít ani delší trvání)	účastníci hudebního koncertu	Obrazové a zvukové záznamy projevu těchto osob, výpovědi, zajištěná závadná symbolika, vstupenky na koncert, letáky atd.
Organizace	společenství nejméně tří osob (s vytvořenou organizační strukturou, v níž je provedena dělba úkolu mezi jednotlivé členy takového společenství, v důsledku čehož se vyznačuje určitou koordinovaností)	hudební skupina organizátoři koncertu organizátoři demonstrace	Záznamy o komunikaci mezi členy organizace, o spolupráci na páchání trestné činnosti, obrazové a zvukové záznamy hudebních koncertů, texty písní a jejich znalecké posudky, nájemní smlouvy atd.
Sdružení	specifické formy organizace (v podobě spolků, společností, svazů, hnutí, klubů a jiných sdružení)	Národní odpor Blood&Honour	Záznamy o případné registraci, o způsobech setkání a plánování společných akcí, výpovědi, znalecké posudky, případné stanovy, pozvánky hudebním skupinám, internetové stránky, publikace atd.
Zločinné spolčení	společenství více osob (s vnitřní organizační strukturou, s rozdělením funkcí a dělbou činností, které je zaměřeno na soustavné páchání úmyslné trestné činnosti)	dříve: Hammerskins	Záznamy o struktuře a organizaci osob, o komunikaci mezi nimi, o trestné činnosti, o případném vnitřním řádu, o věcném a finančním zajištění atd. (vhodné se jeví i použití agenta)

Judikatura jako zdroj utvářející specifické kriminalistické metody zkoumání projevů politického extremismu

Již od 1. ledna 2010 je v České republice účinný nový trestní zákoník,[18] který konstruuje (jak již bylo uvedeno výše) skutkové podstaty trestných činů s extrémistickým podtextem, které jsou pak nazývány „trestné činy z nenávisti“. Tehdejší judikatura, tedy judikatura vzniklá za účinnosti starého trestního zákoníku,[19] tedy do 31. prosince 2009 však poskytuje dostatek materie k orientaci při hodnocení trestné činnosti s podezřením na extremistický motiv. Tato judikatura nabízí dostatek

[17] Srov. ŠÁMAL, P. a spol. *Trestní zákon komentář.* Praha: C. H. Beck, 2003.
[18] Zák. č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.
[19] Zák. č. 140/1961 Sb., trestní zákon v tehdejším platném znění.

informací jak pro orgány činné v trestním řízení, tedy orgány Policie, státní zastupitelství, soudy; ale i znalce a znalecké ústavy. Z dostupné judikatury lze též dovodit zejména rozsah a zaměření činnosti orgánů Policie ČR při zajišťování důkazů a podkladů ke kriminalistickému zkoumání a dokazování. Tyto doklady a důkazy jsou podkladovou materií pro znalce (či znalecký ústav) k vypracování znaleckého posudku či odborného vyjádření. Tato existující judikatura pak může být také jistým návodem k volbě kriminalistických metod a metodologie zkoumání předestřeného jevu či skutečnosti. Současná judikatura se v České republice opírá jak o sbírku nálezů Ústavního soudu, tak o rozhodnutí a usnesení Nejvyššího soudu, tak krajských soudů a v neposlední řadě i o rozhodnutí a usnesení Nejvyššího správního soudu.[20]

Například ve Sbírce nálezů Ústavního soudu ČSFR ve věci zabránění podpory a propagace hnutí, která jsou založena na idejích rasismu, popřípadě xenofobie či antisemitismu apod. a propagaci těchto organizací a hnutí je uvedeno, že: *„Bezpečnost státu a bezpečnost občanů (veřejná bezpečnost) vyžaduje, aby bylo zabráněno podpoře a propagaci hnutí, která bezpečnost státu a občanů ohrožují. Trestně právní zákaz podpory a propagace určitých ideologií, které svou doktrínou i praktickým postupem vylučovaly a vylučují šíření jiných ideologií, politických a jiných hnutí, nechrání pouze lidská práva a svobody, nýbrž i demokratické základy státu. Hnutí a ideologie prokazatelně směřující proti základům demokratického státu jako je záruka základních práv a svobod všem bez rozdílu musí být omezena a jejich zákonný zákaz je nezbytným opatřením k omezení základních práv a svobod.“*[21]

Za hnutí se ve smyslu rozhodnutí Nejvyššího soudu považuje (dle ust. § 260 odst. 1 tehdy platného trestního zákona č. 140/1961 Sb.,): *„…skupina osob alespoň částečně organizovaná, byť třeba formálně neregistrovaná, směřující k potlačení práv a svobod člověka nebo hlásající národnostní, rasovou, náboženskou či třídní zášť nebo zášť vůči jiné skupině osob. Pro naplnění znaků této skutkové podstaty je nutné, aby hnutí existovalo v době, kdy je pachatel podporoval či propagoval, a to byť v jeho modifikované podobě (např. neofašistické nebo neonacistické hnutí apod.).“*[22]

V této souvislosti je pak také možno jako velmi inspirativní pro orgány činné v trestním řízení citovat část uvedeného rozhodnutí, kde se praví, že: *„…. každá forma organizace v sobě již zahrnuje i určitou strukturu hnutí, a proto ji není třeba zvlášť zdůrazňovat, a to i vzhledem k tomu, že u hnutí postačí i jen částečná organizovanost….“*[23]. Taktéž otázka, co se rozumí existujícím hnutím, je ošetřena v citovaném rozhodnutí, když je uvedeno, že: *„….Existujícím hnutím tedy v tomto smyslu může být i takové hnutí, které navazuje v modifikované podobě na již neexistující hnutí (např. neofašistické nebo neonacistické hnutí apod.), pokud využívá např. ideologie, symbolů, pozdravů a dalších atributů již zaniklého hnutí…“.*[24]

Signifikantním významným a inspirujícím výrokem soudu pro orgány činné v trestním řízení, zejména pro ty, které shromažďují a zpracovávají podklady a důkazy v trestním řízení je v témže citovaném rozhodnutí to, že: *„….Existenci takového konkrétního hnutí, identifikovatelného alespoň v hrubých rysech, v době, kdy je pachatel podporoval či propagoval, bude nutno v trestním řízení prokazovat prostřednictvím důkazů dokumentujících existenci nebo konkrétní činnost hnutí. Těmito důkazy mohou být vedle výpovědí svědků například letáky nebo jiné písemné materiály takových hnutí, jejich internetové stránky, videozáznamy či zvukové záznamy akcí hnutí nebo projevů jejich představitelů, ale také zprávy orgánů monitorujících jejich činnost, znalecké posudky apod.“.* Zde je zřetelná snaha soudu usměrnit kriminalistické zkoumání tak, aby výstupy z činnosti policejních orgánů (a i znalců a znaleckých ústavů) byly vůbec způsobilé prokázat trestnou činnost dle stávající legislativní úpravy. V témže judikátu se dále ve věci „hanobení…“ (§ 198 tehdy platného trestního zákona) a „podněcování…“ (§ 198a tehdy platného trestního zákona) uvádí, že: „*Trestný čin podle § 198a odst. 3 písm. b) tr. zák. obsahuje tři formy spojení pachatelů činu se stoupající mírou organizovanosti – skupinu, organizaci, sdružení. Za skupinu je třeba považovat seskupení nejméně*

[20] …jak tomu bylo například ve věci rozpuštění politické strany Dělnické strany v r. 2010.
[21] Ústavní soud ČSFR. Pl. ÚS 5/92, Sb.n.u. ÚS ČSFR, 1992.
[22] Nejvyšší soud, Tpjn 302/2005, R 11 / 2007.
[23] Nejvyšší soud, Tpjn 302/2005, R 11/2007.
[24] Tamtéž.

tří osob, spojené cílem hlásat teze uvedené v § 198a odst. 3 písm. b) tr. zák. Nemusí mít žádnou organizační strukturu ani delší trvání, a proto se nebude jednat o hnutí ve smyslu § 260 odst. 1 tr. zák.“[25]

Jako velmi podnětný a pro praxi orgánů činných v trestním řízení lze považovat i Rozhodnutí Nejvyššího soudu z roku 2008, kde se hovoří o prokazování antisemitského úmyslu pachatele. Zde se stanoví, že: *„Znaky trestného činu podle § 260 odst. l tr. zák. nenaplňuje samotný projev antisemitismu jako takového, pokud jednání pachatele nemá nějakou vazbu na určitou skupinu osob, která antisemitismus hlásá či praktikuje a která představuje hnutí. Ve vztahu k hanobícím projevům, které takovou vazbu postrádají, lze uvažovat z toho hlediska, zda naplňují znaky trestného činu hanobení národa, etnické skupiny, rasy a přesvědčení podle § 198 tr. zák. nebo v závislosti na okolnostech konkrétního případu znaky jiného trestného činu podle páté hlavy zvláštní části trestního zákona.“*[26]

V uvedeném rozhodnutí tedy soud jasně vyjádřil, že samotný postoj není trestným dle trestního zákona, avšak tento postoj musí být vázán na konkrétní současnou skupinu osob, která antisemitismus hlásá či praktikuje. Zde je opět zřetelný apel na orgány zajišťující podklady a důkazy a i pro orgány zpracovávající tyto předestřené důkazy, aby volily vhodnou metodu kriminalistického zkoumání k správnému vyhodnocení skutečností tak, aby bylo dosaženo účelu – tedy prokázat či vyvrátit, zda se trestný čin stal, či nikoli. Dále například ve věci prokazování naplnění skutkové podstaty trestného činu „hanobení národa, rasy, přesvědčení a podněcování k národnostní a rasové nenávisti rozhodl Ústavní soud tak, že: „*Stěžovatel byl rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 7 uznán vinným trestnými činy hanobení národa, rasy a přesvědčení a podněcování k národnostní a rasové nenávisti, za což mu byl uložen trest odnětí svobody v trvání 12 měsíců s podmíněným odkladem výkonu trestu na zkušební dobu 2 roků. Současně mu byl uložen trest zákazu činnosti vydavatele a šéfredaktora deníků s celostátní, krajovou a okresní působností na dobu 5 let. Shora označeného jednání se stěžovatel dopustil tím, že jako vydavatel a šéfredaktor deníku "Š." v čísle ze dne 15.5.1999 rozhodl o zařazení a otištění článku nezávislého publicisty P. S. pod názvem "Vražedná aliance", v němž autor obviňuje židy, Kosovské Albánce, přistěhovalce, cizince a národnostní menšiny na území České republiky z negativního působení na politickou a ekonomickou sféru a vyvolává antipatie, intoleranci, nepřátelství a nenávist vůči těmto osobám, když s obsahem článku stěžovatel souhlasil. Ústavní soud souhlasil s právními závěry Evropského soudu pro lidská práva, když tento zdůrazňuje nezastupitelnou roli tisku v demokratické společnosti, jako "hlídacího psa", současně však připomíná i odpovědnost novináře za překročení především etických a morálních norem svého povolání. V takovém případě musí existovat zákonná sankce, která odpovídá jak svojí přiměřeností, tak i naléhavé společenské potřebě ochrany důležitých veřejných zájmů sledovanému legitimnímu cíli. Skutkové podstaty trestných činů dle ust. § 198 a § 198a trestního zákona plně odpovídají mezinárodním normám a závazkům České republiky v oblasti ochrany základních lidských práv a svobod. Závěrem považuje Ústavní soud za nutné znovu zdůraznit, že čl. 10 odst. 2 Úmluvy a rovněž čl. 17 odst. 4 Listiny uvádějí omezení těchto svobod zákonem jako nezbytnost demokratické společnosti, jež slouží k ochraně jejích zájmů.*[27]

Jako nikoli nepodstatnou se jeví v souvislostech s volbou a aplikací vhodné kriminalistické metody, resp. specifických kriminalistických metod při prokazování problematiky extremistického motivu trestné činnosti také ta skutečnost, že se ve skutkových podstatách „trestných činů z nenávisti“ objevovala (a i nadále objevuje) velká řada specifických výrazů, za kterými se však skrývá konkrétní specifická činnost, která si vyžaduje specifické metody zkoumání. Z pohledu praxe soudního znalce se pak jeví být rizikové zejména pojmy „podpora“, propagace“ a projev sympatií“. Vzhledem k tomu, že „projev sympatií“ je součástí skutkové podstaty trestného činu až spolu s účinností Nového trestního zákoníku, není tento pojem součástí jakékoli judikatury, nicméně pojmy „podpora“ a „propagace“ jsou. *„Podpora hnutí směřujícího k potlačování práv a svobod může mít podobu materiální (např. poskytnutí finančních darů, technických prostředků apod.) nebo morální (např.*

[25] Nejvyšší soud, Tpjn 302/2005, R 11/2007.
[26] Nejvyšší soud 7 Tdo 1472/2008.
[27] Ústavní soud ČR II. 435/01.

získávání přívrženců, umožnění publikace jeho záměrů či ideologie atd.) a spočívá v jednání, které má takové hnutí posílit, popřípadě získat mu další přívržence". „Propagací se rozumí veřejné uvádění takového hnutí nebo jeho ideologie a záměrů ve známost, doporučování jím zastávaných či prosazovaných myšlenek a názorů. Propagace může být uskutečňována jak otevřeně, tak skrytě, např. prostřednictvím publikace názorů, prostřednictvím knih, obrazů či jiných uměleckých děl".[28]

Přesto, že se termín „projev sympatií" stal součástí skutkové podstaty nějakého trestného činu až spolu s účinností Trestního zákoníku od 1. ledna 2010, lze z dřívější judikatury dovodit, jaký je názor soudů na veřejný projev sympatií k hnutím (současným či zaniklým), které jsou postaveny na idejích rasismu, antisemitismu, xenofobii apod. To je zřetelné např. z textu rozsudku Nejvyššího soudu, ve věci trestné činnosti dle ust. § 261a)[29] tehdy platného trestního zákona kde se praví, že: *„…Objektem tohoto trestného činu je ochrana základních lidských a občanských práv a svobod, rovnoprávnost lidí bez rozdílu rasy, národnosti, náboženské příslušnosti, sociální příslušnosti nebo původu. Především jsou to základní práva a svobody uvedené v Listině základních práv a svobod. Po subjektivní stránce se u něho vyžaduje úmysl…" „Aby byl pachatel trestně odpovědný skutkovou podstatou tohoto trestného činu (provinění), musí jeho projevy sympatií směřovat k zaniklému hnutí, přičemž jsou postihovány pouze ty nejzávažnější projevy zásahů do sféry lidských práv (genocidium, zločiny proti lidskosti). Soud sice nedospěl k závěru, že by mladistvý jednoznačně podporoval stávající konkrétní pravicové extrémistické organizace; užíváním historických symbolů nacistického Německa, reprodukcí myšlenek rasové výlučnosti, nesnášenlivosti a zášti však jednoznačně vyjádřil sympatie k hnutím již zaniklým i k nejzávažnějším násilným projevům těchto hnutí. Odvolací soud tedy nepochybil, pokud jednání mladistvého kvalifikoval jako provinění podpory a propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod člověka podle § 261a tr. zák."*[30]. Tento judikát tedy dokonce připouští, že k propagací a projevům sympatií k zaniklému hnutí (organizaci) může za jistých okolností docházet k naplnění skutkové podstaty propagace a podpory hnutí směřujících k potlačení práv svobod člověka, jestliže aktér propaguje ty (násilné) projevy takových historických a již zaniklých hnutí, které se výrazně vyznačovaly aktivitami v oblasti popírání přirozenoprávních práv člověka tak, jak to má na mysli civilizace, kterou sdílíme. V námi uvedeném případě se jednalo o aktivistu soudobé neonacistické scény, který propagoval a veřejně sympatizoval s historickými organizacemi a hnutími hitlerovského Německa, které se aktivně podílely na holocaustu Židů, Romů, Slovanů a politických odpůrců, jakož i dalších ideových oponentů a odpůrců.

Dílčí pozitivní rysy lze shledávat ve všech civilizacích a ideových proudech, tedy včetně nacistické a komunistické ideologie. Je však zřejmé, že tyto dílčí (a mnohdy pouze dočasné) úspěchy a pozitiva byly vyváženy (a „převáženy") nezměrným utrpením milionů lidí. Nejvyšší soud se v jednom ze svých rozhodnutí dokonce podrobně vyjádřil i k tomuto fenoménu, který je zneužíván zejména soudobou neonacistickou scénou – tedy skutečností, že dílčí úspěchy by neměly být zástěrkou ke glorifikaci celého zločinného režimu, popřípadě ideologie či hnutí. Nejvyšší soud tak například konstatoval, že: *„Pokud by pak šlo o vyzdvihování některých pozitivních rysů tohoto hnutí (např. dočasný hospodářský růst) spojené s tvrzením, že tyto svým významem převážily negativní aspekty hnutí (například zřízení koncentračních táborů), jednalo by se o ospravedlňování těchto zločinů ve smyslu § 261a tr. zák. Naproti tomu pouhé konstatování některých dílčích pozitivní rysů hnutí za současného objektivního uvedení jejich souvislosti s dominujícími rysy negativními (např. hospodářsky rozvoj a zvýšení životní úrovně obyvatel Německa před druhou světovou válkou a v jejím úvodu, ovšem za cenu procesu arizace majetku a posléze i hospodářské exploatace násilně okupovaných zemí) nebude zjevně naplňovat znaky žádného trestného činu".*[31]

V souvislostech specifických kriminalistických metod zkoumajících projevy politického extremismu je nesporně na místě se zmínit o specifických výrazech, které jsou součástí skutkové podstaty prakticky všech současně platných a účinných „trestných činů z nenávisti". V případě

[28] Nejvyšší soud 5 Tdo 337/2002.
[29] „Kdo veřejně popírá, zpochybňuje, schvaluje nebo se snaží ospravedlnit nacistické nebo komunistické genocidium nebo zločiny nacistů nebo komunistů proti lidskosti…"
[30] Nejvyšší soud, 8 Tdo 980/2008.
[31] Nejvyšší soud, Tpjn 302/2005.

pravicového politického extremismu se jedná o termíny „etnická skupina“, „hnutí“ či „antisemitismus“, o kterých současná judikatura pojednává toliko, že: *„Etnickou skupinou …je historicky vzniklá skupina lidí, kterou spojuje společný původ, zvláštní kulturní znaky (jazyk), mentalita a tradice. Příslušníci určité etnické skupiny mají povědomí vzájemné sounáležitosti a zároveň odlišnosti od jiných společenství lidí a jsou spojováni názvem etnika nebo jménem, kterým je etnikum označováno. Etnická skupina žije zpravidla v početní menšině v rámci jiného společenství (např. v České republice romské etnikum)…Skutečnost, že zákonodárce neměl, jde-li o znak vymezený v ustanovení § 221 odst. 2 písm. b) tr. zák.32, na mysli případ, kdy je jinému způsobováno ublížení na zdraví proto, že vystoupil na obranu osoby náležející k jiné rase, etnické skupině, národnosti atd. je zřejmá ze srovnání zmíněné skutkové podstaty s dalšími ustanoveními trestního zákona“.*[33]

Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí též taxativně a explicitně vyjmenoval počet hnutí, která lze charakterizovat jako součást soudobé neonacistické scény, přičemž uvedl i důvody k takovému závěru. Tedy hnutí jmenovaná Nejvyšším soudem jako hnutí směřující k potlačení práv a svobod člověka dle ust. § 260 trestního zákona[34] jsou *„Bohemia Hammer Skins, Blood & Honour, Národní odpor, Národní aliance“.*[35] Naopak Nejvyšší soud neuznal jako hnutí *„Fašismus, nacismus*[36]*, historická, „mrtvá hnutí“, přičemž ale mohou být vázána na soudobý neonacismus či neofašismus“,* nebo *„Skinheads*[37] *„ …. hnutí skinheads jako celek nelze označit za hnutí…podle § 260 odst. 1 tr. zák., neboť za takové hnutí lze zřejmě označit pouze některé vnitřní směry či skupiny existující v rámci hnutí skinheads“,* nebo antisemitismus. Dle názoru Nejvyššího soudu jde v případě antisemitismu o postoj a nikoli o hnutí.[38]

V souvislostech s výše uvedenou uvedenou judikaturou nejsou jistě nezajímavá ani usnesení Nejvyššího soudu 5 Tdo 337/2002 („Mein Kampf I“), 3 Tdo 1174/2004 („Mein Kampf II“), jakož i Nejvyššího správního soudu ve věci zrušení Dělnické strany (první návrh na zrušení Dělnické strany – zamítnuto) ze dne 4. března 2009, Pst 1/2008 – 66 a ve věci zrušení Dělnické strany ze dne 17. února 2010 (druhý návrh na zrušení Dělnické strany zatím nepravomocně – Dělnická strany zrušena) Pst 1/2009 – 348, které jsou bohatým zdrojem informací pro orgány činné v trestním řízení k orientaci nad volbou vhodných specifických metod kriminalistického zkoumání a dokumentace trestné činnosti.

Trestní postih trestných činů z nenávisti v České republice odpovídá názoru té části demokratické společnosti, která odmítá projevy extremismu, zejména ve formě rasismu, xenofobie, antisemitismu, tedy převážně pravicového politického extremismu, který je obecně nazýván konceptem neonacismu. Trestní postih je ústavně ukotven, odpovídá mezinárodním zásadám a principům pro možnosti trestního postihu. Legislativní rámec v České republice, který umožňuje postih projevů pravicového politického extremismu je na vysoké úrovni a je produktem zkušeností orgánů činných v trestním řízení a práce soudů, které byly zhmotněny do nového trestního zákoníku a jeví se být přiměřená svojí efektivitou čelit narůstajícím projevům extremismu. Odpovídá tomu jak kvalita a charakter konstrukcí jednotlivých skutkových podstat „trestných činů z nenávisti“, tak množství a charakter judikatury a dalších pramenů v odborné literatuře v oblasti trestněprávního postihu projevů pravicového politického extremismu.

V Slovenské republice je situace podstatně méně přehledná, a to jak v oblasti legislativy, tak judikatury. Za situace, kdy v České republice je jasnější a srozumitelnější legislativa, hojná publikační a vědecká činnost, přiměřená judikatura i kvalitní činnost znalců a v Slovenské republice naopak zcela absentuje znalecká činnost, judikatura prakticky neexistuje a publikační i vědecká činnost je sporadická, je pak logický důsledek ten, že zatímco na Slovensku dochází k masivnímu nárůstu trestné činnosti s extremistickým, rasovým a xenofobním motivem, v České republice dochází naopak

[32] Zák. č. 140/1961 Sb., trestní zákoník v tehdejším platném znění.
[33] Nejvyšší soud, 6 Tdo 1252/2007.
[34] Zák. č. 140/1961 Sb., trestní zákoník v tehdejším platném znění.
[35] Nejvyšší soud Tpjn 302/2005, NS 5 Tdo 79/2006.
[36] Nejvyšší soud Tpjn 302/2005.
[37] Nejvyšší soud 5 Tdo 563/2004.
[38] Nejvyšší soud 5 Tdo 337/2002.

k útlumu činnosti skupin pravicového politického extremismu (koncerty, shromáždění, pochody apod.).

Nástrojem k správné volbě kriminalistických metod při prokazování trestné činnosti s extremistickým podtextem, tedy „trestných činů z nenávisti“, je jednak znalost standardních kriminalistických metod (dokumentace a záznamu trestné činnosti), zejména jejich vhodné kombinace, volby specifických kriminalistických metod umožňujících hodnocení předestřené materie znalcem (znaleckým ústavem), jednak průběžné doplňování a volba těchto metod na základě judikatury jako zpětné vazby ze strany pravomocných soudních rozsudků, resp. judikovaných rozsudků a usnesení soudů, zejména Ústavního soudu, Nejvyššího soudu a Nejvyššího správního soudu. Bez zajímavosti nejsou též nejudikované rozsudky nižších stupňů soudní moci, které nabyly právní moci, i když v tomto případě se jedná o názor soudu, který je cenný zejména pro policisty při zajišťování méně závažné trestné činnosti s extremistickým motivem. Takovým může být například rozsudek městského soudu v Brně č.j.: 3 T 179/2008 ze dne 5. listopadu 2008, ve věci pořádání demonstrace 1. května 2007 v Brně neonacistickou organizací Národní odpor.

Závěr

Zcela závěrem je třeba zdůraznit, že prakticky všechny soudy, a zejména judikatura, kladla důraz na nezbytnost kvalitní práce policie, zejména na detailní, konkrétní a přezkoumatelnou dokumentaci projevů extremismu, tedy dokumentaci těch projevů, které jsou signifikantní při dokazování této specifické trestné činnosti před soudem. Judikatura a rozhodovací praxe soudů je pak nejdůležitějším pramenem, korektivem a regulátorem činnosti policie a státního zastupitelství při identifikování, dokumentování a dokazování trestných činů z nenávisti, tedy trestných činů s extremistickým podtextem. Judikatura a rozhodovací praxe soudů je nejvýznamnějším regulátorem konkrétní činnosti práce policie a státního zastupitelství i přes to, že pramenem práva v České republice (stejně tak, jako v ostatních zemích ovládaných kontinentálním právním systémem) je normativní právní akt.

Seznam bibliografických odkazů:

1. ČERNÝ, P. Podpora a propagace hnutí k potlačení práv a svobod člověka, in.: *Trestněprávní revue, ročník 2007*, č. 3. ISSN 1213-5313.
2. ČERNÝ, P. *Politický extremismus a právo* Praha: Eurolex Bohemia, 2005. ISBN 80-86861-84-4.
3. HERCZEG, J. Svoboda projevu, rudá hvězda na klopě a role symbolů v trestním právu, in.: *Trestněprávní revue*, ročník 2008, číslo 11. ISSN 1213-5313.
4. HERCZEG, J. *Trestné činy z nenávisti.* Praha: ASPI, 2008. ISBN 978-80-7357-311-9.
5. CHARVÁT, J. *Současný politický extremismus a radikalismus.* Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-098-6.
6. KUCHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky.* Praha: C. H. Beck, 2005. ISBN 978-80-87116-11-1.
7. MAREŠ, M. *Pravicový extremismus a radikalismus.* Brno: Centrum strategických studií FSS, Barrister & Principal, 2005. ISBN 80-86598-45-4.
8. MAREŠ, M. *Úvod do problematiky pravicově extremistických hudebních produkcí na území ČR*. Brno: FSS (vstupní studie vědeckých a praktických poznatků). Dostupné na: http://www.mvcr.cz/dokument/2006/extrem05.pdf.
9. RŮŽIČKA, M., ČERNÝ, P. *Jednotlivé skutkové podstaty tč souvisejících s extremismem v dosud účinném TZ a v nové úpravě: předmět dokazování a důkazní prostředky; Nový manuál pro boj s extremismem pro SZ.* In. Seminář „boj proti extremismu“ 21.- 22.4.2010 na Justiční akademii v Kroměříži. ISBN – sine.
10. SVOBODA, I. a kol. *Politický extremismus a terorismus jako ohrožení vnitřní bezpečnosti státu.* Brno: Univerzita obrany, 2010. ISBN 978-80-7231-769-1.

11. SVOBODA, I. Hate Crimes as Manifestations of Political Extremism of Contemporary Neo-nazi Scene. In. *Medzinárodní vědecký sborník „Srbsko razvojno udruženie“.* Báčský Petrovec: 2014, s. 271-290. ISBN 978-86-916257-8-8.
12. SVOBODA, I. Hrozba politického extremismu jako právní fenomén současnosti. In. *Právní a ekonomické problémy současnosti XI.* Ostrava: KEY Publishing, 2009. ISBN 978-80-7418-046-0.
13. SVOBODA, I. Trestné činy z nenávisti jako projevy politického extremismu, In. *Policajná teória a prax 3/2014.*Bratislava: Akadémia policajného zboru v Bratislave, 2014. ISSN 1335-1370, ev. č. 568/08.
14. SVOBODA, I., KRAJNÍK, V. Extremism and terrorism as destabilising element of internal security of the state. In. *XI. Criminalistic and Forensic Science: science, studies, practice.* Vilnius: Lietuvos teismo ekspertizes centras, 2015, s. 63-73. ISBN 978-9986-555-42-1.
15. SVOBODA, I., VIČAR, R. Politický extremismus a terorismus jako destabilizující prvek vnitřní a vnější bezpečnosti EU. In. *Sborník ze semináře Národného konventu o Evropskej únii „Rozširovanie, bezpečné a prosperujúce prostredie EÚ“.* Liptovský Mikuláš: UMB, 2009. ISBN 978-80-8106-022-9.
16. ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákon – komentář*. Praha: ASPI, 2006. ISBN 978-80-7400-109-3.
17. ŠÁMAL, P., PÚRY, F., RIZMAN, S. *Trestní zákon. Komentář. II.díl. 6. vydání.* Praha: C.H.BECK, 2004. ISBN 80-7179-896-7.

Další prameny:

18. *Metodický materiál NSZ* k problematice extremismu, z října 2009 .
19. *Metodický pokyn ředitele služby pořádkové policie PP* č. 1/2003, kterým se upravují zvláštnosti postupu PČR při zajišťování pořádku a bezpečnosti u některých shromáždění nebo jiných akcí s účastí většího počtu osob.
20. Nález Ústavního soudu ČR, II. 435/01.
21. Nález Ústavního soudu ČSFR pod sp. zn. Pl. ÚS 5/92 ze dne 4.9.1992.
22. Nález Ústavního soudu ČSFR. pod sp. zn. Pl. ÚS 5/92, Sb.n.u. ÚS ČSFR, 1992.
23. Nejvyšší státní zastupitelství České republiky „Pokyn obecné povahy“ č. 1/2008.
24. Rozsudek ESLP ze dne 8.7.2008 ve věci Attila Vajnai v. Maďarsko.
25. Rozsudek ESLP, např. Socialistická strana v. Turecko, Incal v. Turecko, Stankov a Iliden v. Bulharsko.
26. Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích pod sp. zn. 1 T 45/2008 ze dne 5.1.2009.
27. Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích pod sp. zn. 3 To 50/2009 ze dne 23.2.2009.
28. Rozsudek Krajského soudu v Ostravě pod sp. zn. 55 To 301/2009 ze dne 30.9.2009.
29. Rozsudek Městského soudu v Brně 3 T 179/2008 ve věci „1. Máj 2007“, ve spojení s rozsudkem KS Brno pod sp. Zn. 4 To 98/2009.
30. Rozsudek Městského soudu v Brně pod sp. zn. 4 T 148/2008 ze dne 5. 9. 2008.
31. Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 19. října 2007, č.j. 8 Ca 323/2007.
32. Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 26. 3. 2009, č.j.: 11 Ca 146/2008-65.
33. Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 26. 3. 2009, č.j.: 11 Ca 146/2008-65.
34. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR pod sp. zn. 6 Tdo 1252/2007. Dostupný na www.nsoud.cz.
35. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR pod sp. zn. 7 Tdo 1143/2009 ze dne 13. 10. 2009. Dostupný na www.nsoud.cz.
36. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR pod sp. zn. 3 Tdo 1174/2004 ze dne 10.3.2005. Dostupný na www.nsoud.cz.
37. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR pod sp. zn. 3 Tdo 563/2004 ze dne 10.3.2005. Dostupný na www.nsoud.cz.
38. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR pod sp. zn. 4 Tz 165/99 ze dne 3.11.1999. Dostupný na www.nsoud.cz.
39. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR pod sp. zn. 5 Tdo 262/2007. Dostupný na www.nsoud.cz.
40. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR pod sp. zn. 5 Tdo 337/2002. Dostupný na www.nsoud.cz.

41. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR pod sp. zn. 5 Tdo 563/2004. Dostupný na www.nsoud.cz.
42. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR pod sp. zn. 7 Tdo 1472/2008. Dostupný na www.nsoud.cz.
43. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR pod sp. zn. 8 Tdo 980/2008. Dostupný na www.nsoud.cz.
44. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR pod sp. zn. Tpjn 302/2005 (5 Tdo 337/2002). Dostupný na www.nssoud.cz.
45. Rozsudek Nejvyššího správního soudu v Brně pod sp. zn. Pst 1/2010 ze dne 17.2.2010.
46. Rozsudek Nejvyššího správního soudu v Brně ze dne 21. února 2008, č. j. 2 As 17/2008-77. Dostupný na www.nssoud.cz.
47. Rozsudek Nejvyššího správního soudu v Brně ze dne 5. listopadu 2007, č. j. 8 As 51/2007-67. Dostupný na www.nssoud.cz.
48. Rozsudek Vrchního soudu v Praze pod sp. zn. 3 Tdo 1174/2004.
49. Sbírka výkladových stanovisek NSZ č. 8/1996.
50. SPL Center, 2001 *The immigrants: Myth and Reality*, text dostupný na:http://www.splcenter.org/intel/intelreport/article.jsp?sid=173.
51. SPL Center *In Their Own Words*, 2008 text dostupný na:
52. http://www.splcenter.org/intel/intelreport/article.jsp?sid=174.
53. SPL Center *Leiva v. Ranch Rescue*, 2003, text dostupný na:
http://www.splcenter.org/legal/docket/files.jsp?cdrID=44&sortID=0.
54. Ústava ČR, č. 1/1993 Sb. čl. 6
55. Ústava ČR, č. 1/1993 Sb. čl. 1
56. Zák. č. 300/2005 Z.z trestný zákoník (SR) ve znění pozdějších předpisů
57. Zák. č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (ČR) ve znění pozdějších předpisů
58. Zák. č. 140/1961 Sb., trestní zákon (ČR) v tehdejším platném znění

Kontaktní údaje:

Doc. JUDr. PhDr. Ivo SVOBODA, Ph.D.
Vysoká škola regionálního rozvoje, Praha
Žalanského 54/68, 163 00 Praha
Dr.Svoboda.Ivo@seznam.cz

plk. Ing. Stanislav ŠIŠULÁK, PhD.
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Sklabinská 1 835 17 Bratislava
stanislav.sisulak@minv.sk

TRESTNÉ PRÁVO PROCESNÉ

OCHRANA FYZICKÝCH OSÔB PRI SPRACOVANÍ OSOBNÝCH ÚDAJOV V SYSTÉME JUSTIČNEJ A POLICAJNEJ SPOLUPRÁCE

Protection of Individuals with Regard to the Processing of Personal Data in the System of Judicial and Police Cooperation

prof. Dr. Jozef BALGA, PhD.
Katedra správneho práva
Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Anotácia *: Ochrana osobných údajov patrí medzi základné práva garantované primárnymi a sekundárnymi prameňmi európskeho práva. Dôležitá je ochrana týchto údajov v rámci justičnej a policajnej spolupráce patriace do systému priestoru slobody, bezpečnosti a spravodlivosti. Ochrana osobných údajov fyzických osôb bez ohľadu na ich štátnu príslušnosť alebo bydlisko má svoje osobitosti pri predchádzaní trestných činov, ich odhaľovaní, stíhaní alebo výkone trestných sankcií. Osobitne sa stanovuje režim ochrany osobných údajov pri uvádzaných činnostiach v súvislosti s ich pohybom v rámci územia Európskej únie a mimo tohto územia.*
Kľúčové slová *: ochrana osobných údajov, justičná a policajná spolupráca, priestor slobody, bezpečnosti a spravodlivosti, vyšetrovanie, odhaľovanie a stíhanie trestných činov*

Annotation*: Protection of personal data is fundamental right guaranteed by primary and secondary sources of European law. What is important is the protection of data in judicial and police cooperation that are part of the system of freedom, security and justice. Protection of personal data of individuals regardless of their nationality or residence has its own peculiarity in the prevention, detection and prosecution of crime or penal sanctions. There is separately set up mode of data protection in specified activities in connection with their movement within area of European Union and also outside it.*
Keywords: *data protection, judicial and police cooperation, area of freedom, security and justice, investigation, detection and prosecution of crime*

Priestor slobody, bezpečnosti a spravodlivosti

Prvotným impulzom pre vybudovanie priestoru slobody, bezpečnosti a spravodlivosti bol Viedenský akčný plán prijatý 3. decembra 1998, ktorý vo svojej prvej časti explicitne uvádza systém týchto priestorov so stručnou charakteristikou. Vo svojej druhej časti akčný plán uvádza priority a opatrenia, ktoré mali byť nutne prijaté behom dvoch až piatich rokov. Následne Tamperský, Haagsky a Štokholmský program postupne precizovali obsah priestoru slobody, bezpečnosti a spravodlivosti ako materiálne pramene európskeho práva. Z hľadiska formálnych prameňoch európskeho práva sa priestor slobody, bezpečnosti a spravodlivosti rozvíjal v rámci Amsterdamskej zmluvy a následne Lisabonskej zmluvy, ktorá expressis verbis v hlave V upravuje obsah uvádzaného priestoru.

Z hľadiska právnoteoretického priestor slobody predstavuje zaistenie voľného pohybu osôb na báze schengenského acquis a zároveň i ochranu základných práv a slobôd. Patrí sem politika azylová a cudzinecká a taktiež ochrana osobných údajov. Priestor bezpečnosti obsahuje opatrenia zamerané na boj s trestnou činnosťou, predovšetkým terorizmu a všetkých foriem organizovanej trestnej činnosti. Označenie priestoru spravodlivosti vystihuje otázku postupného odstraňovania rozdielov existujúcich medzi jednotlivými členskými štátmi Európskej únie v oblasti trestnoprávnej a občianskoprávnej.[1]

Prijatím Zmluvy o Európskej únii v roku 1992 sa justičná spolupráca a policajná spolupráca stali súčasťou úniového práva. Následne v roku 1997 boli inkorporované Amsterdamskou zmluvou do komunitárneho práva a stali sa súčasťou 1. piliera.

Súčasný systém justičnej spolupráce pozostáva z justičnej spolupráce v občianskych veciach a justičnej spolupráce v trestných veciach. Z hľadiska meritu problematiky sa sústredíme na justičnú

[1] Pikna, B. Evropský prostor svobody, bezpečnosti a práva prizmatem Lisabonské smlouvy. Praha:LINDE, 2010 s. 150-151

spoluprácu v trestných veciach a policajnú spoluprácu, ktoré sú nedielnou súčasťou priestoru slobody, bezpečnosti a spravodlivosti. Uvádzane formy spolupráce sú právne charakterizované v 4 a 5 kapitole V hlavy Zmluvy o fungovaní Európskej únie (ďalej len ZFEÚ).

Justičná spolupráca v trestných veciach a policajná spolupráca

Justičná spolupráca v trestných veciach je založená na zásade vzájomného uznávania rozsudkov a iných justičných rozhodnutí a zahŕňa aproximáciu zákonov a iných právnych predpisov členských štátov v oblasti vzájomnej prípustnosti dôkazov medzi členskými štátmi, práv jednotlivcov v trestnom konaní či práv obetí trestných činov. Okrem týchto oblastí aproximácia formou smerníc sa môže dotýkať minimálnych pravidiel týkajúcich sa vymedzenia trestných činov a sankcií obzvlášť závažnej trestnej činnosti s cezhraničným rozmerom ako je terorizmus, obchodovanie z ľuďmi, sexuálne zneužívanie žien a detí, nedovolené obchodovanie s drogami, nedovolené obchodovanie so zbraňami, pranie špinavých peňazí, korupcia, falšovanie platobných prostriedkov, počítačová kriminalita a organizovaná trestná činnosť. Obsahom justičnej spolupráce v trestných veciach sú aj opatrenia zamerané na vytvorenie pravidiel a postupov na zabezpečovanie uznávania všetkých foriem rozsudkov a iných súdnych rozhodnutí v celej Európskej únii (ďalej len EÚ), na predchádzanie sporom o právomoc medzi členskými štátmi a ich riešenie. V neposlednej rade sa opatrenia dotýkajú aj podpory vzdelávania sudcov a justičných pracovníkov ako aj uľahčovanie spolupráce medzi justičnými orgánmi alebo rovnocennými orgánmi členských štátov v rámci trestného stíhania a výkonu rozhodnutí. Osobitne sa 5 kapitola V hlavy ZFEÚ zaoberá poslaním Eurojustu a možnosťou kreovania Európskej prokuratúry.

Explicitne subjektmi ***policajnej spolupráce*** sú príslušné orgány členských štátov ako je polícia, colné orgány a iné orgány presadzujúcich výkon práva špecializovaných v oblastiach predchádzania alebo odhaľovania a vyšetrovania trestných činov. Do systému policajnej spolupráce patria opatrenia, ktoré sa týkajú zhromažďovania, uchovávania, spracúvania, analýzy a výmeny príslušných informácií. Ďalšie opatrenia sa dotýkajú podpory odborného vzdelávania personálu, ako aj spolupráce v oblasti výmeny personálu v oblasti zariadenia a výskumu v kriminalistike ako aj spoločných techník vyšetrovania pri odhaľovaní závažných foriem organizovanej trestnej činnosti. Mechanizmus uplatňovania posilnenej spolupráce medzi členskými štátmi (minimálne deväť členských štátov) upravuje čl. 87 ods. 3 ZFEÚ. Záver piatej hlavy uvedenej zmluvy stanovuje poslanie Europolu medzi ktoré patrí podpora a posilňovanie činnosti policajných orgánov, ako aj ich vzájomnú spoluprácu pri predchádzaní závažnej trestnej činnosti, ktorá sa týka dvoch alebo viacerých členských štátov, terorizmu a formám trestnej činnosti, ktoré zasahujú do spoločného záujmu, na ktorý sa vzťahuje politika EÚ. Každá operačná činnosť Europolu sa musí vykonávať v spojení so súhlasom orgánov členského štátu, respektíve členských štátov, ktorých územia sa dotýka. Uplatňovanie donucovacích opatrení je vo výlučnej právomoci príslušných vnútroštátnych orgánov. Pri výkone činností súvisiacich s realizáciou justičnej spolupráce v trestných veciach a policajnej spolupráce sa spracúvajú osobné údaje v bezprecedentnom rozsahu za využitia informačných technológií. Výmena osobných údajov medzi príslušnými orgánmi na účely predchádzania trestným činom, ich vyšetrovania, odhaľovania alebo stíhania vrátane ochrany pred ohrozením verejnej bezpečnosti musí prebiehať v súlade s vysokou úrovňou zabezpečenia týchto údajov. Uvedená situácia si vyžiadala vytvorenie jednotného právneho rámca ochrany osobných údajov.

Právna úprava ochrany osobných údajov v Európskej únie

Ochrana osobných údajov patrí medzi základné práva garantované článkom 16 ZFEÚ a Chartou základných práv EÚ v článku 8. Zásady a pravidlá ochrany osobných údajov fyzických osôb bez ohľadu na ich štátnu príslušnosť alebo bydlisko sa majú rešpektovať v súlade s primárnymi a sekundárnymi prameňmi európskeho práva v užšom slova zmysle. Právo na ochranu osobných

údajov nie je absolútna a musí sa posudzovať vo vzťahu k jeho funkcii v spoločnosti a musí byť vyvážené s ostatnými základnými právami a to v súlade so zásadou proporcionality. Na strane druhej dodržiavanie pravidiel ochrany osobných údajov podlieha kontrole nezávislého orgánu na úrovni EÚ a členských štátov. V čl. 16 ods. 2 ZFEÚ sa Európsky parlament a Rada poverujú, aby stanovili pravidlá týkajúce sa ochrany fyzických osôb pri spracúvaní osobných údajov a pravidlá týkajúce sa voľného pohybu osobných údajov.

V súvislosti s ochranou osobných údajov v systéme justičnej a policajnej spolupráce je nutné uviesť Dohovor Rady Európy č. 108 z 28. januára 1981 o ochrane osôb pri automatizovanom spracovaní osobných údajov (ďalej len Dohovor) uplatňujúci sa aj na činnosti vykonávané v rámci uvádzanej spolupráce, čo znamená, že dohovor je uplatniteľný na systém justičnej spolupráce v trestných veciach a policajnej spolupráce.

Uvedená právna úprava obsahuje nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 45/2001 z 18. decembra 2000 o ochrane jednotlivcov so zreteľom na spracovanie osobných údajov inštitúciami a orgánmi Spoločenstva a o voľnom pohybe takýchto údajov (ďalej len nariadenie č. 45/2001). Najmä jeho ustanovenia týkajúce sa dôverného charakteru a bezpečnosti spracúvania, sa vzťahuje na spracúvanie osobných údajov inštitúciami alebo orgánmi EÚ pri výkone ich úloh súvisiacich so zodpovednosťou za prevádzkové riadenie informačných systémov v oblasti vyšetrovania. To znamená, že táto právna norma sa uplatňuje na všetky činnosti spracovania údajov zo strany Komisie spolupráce v rámci justičnej a policajnej spolupráce.

Súčasťou právneho mechanizmu ochrany osobných údajov je smernica Európskeho parlamentu a Rady 95/46/ES z 24. októbra 1995 o ochrane fyzických osôb pri spracovaní osobných údajov a voľnom pohybe týchto údajov (ďalej len smernica), ktorá zahŕňa určenie kontrolóra a možnosť členských štátov udeliť výnimky a obmedzenia vo vzťahu k niektorým právam a povinnostiam stanoveným v uvedenej smernici vrátane prístupových práv a informácií o príslušnej osobe. V roku 2016 Európsky parlament a Rada prijali nariadenie (EÚ) 2016/679 o ochrane fyzických osôb pri spracovaní osobných údajov a o voľnom pohybe takýchto údajov, ktorým sa zrušuje smernica 95/46/ES. Nariadenie stanovuje všeobecné pravidlá na ochranu fyzických osôb pri spracúvaní osobných údajov a na zabezpečenie voľného pohybu osobných údajov v rámci EÚ.

Zmluva o fungovaní EÚ, Charta základných práv EÚ a smernica je v súčasnosti ***lex generalis*** a nariadenie č. 45/2001 je ***lex specialis*** vo vzťahu jednotlivých právnych nástrojov upravujúcich spracovanie osobných údajov v systéme justičnej a policajnej spolupráce. Znamená to prioritné uplatňovanie lex specialis až na prípady pokiaľ je neuplatniteľný alebo nejasný, kedy sa má aplikovať lex generalis. Na strane druhej by v žiadnom prípade nemal viesť uvedený princíp k zníženiu úrovne ochrany osobných údajov.

Vo vyhlásení č. 21 o ochrane osobných údajov v oblastiach justičnej spolupráce v trestných veciach a policajnej spolupráce, pripojenom k záverečnému aktu medzivládnej konferencie, na ktorej bola prijatá Lisabonská zmluva, konferencia uznala potrebu prijať na základe osobitných charakterov uvedených foriem spolupráce osobitné pravidlá o ochrane osobných údajov a o voľnom pohybe osobných údajov v oblastiach justičnej spolupráce v trestných veciach a policajnej spolupráce na základe čl. 16 Zmluvy o fungovaní EÚ

Ochrana osobných údajov v systéme justičnej a policajnej spolupráce

Lex specialis pre oblasť ochrany osobných údajov v uvedených formách spolupráce je aj rámcové rozhodnutie Rady 2008/977/SVV, ktorého pôsobnosť je obmedzená na spracúvanie osobných údajov, ktoré sa prenášajú alebo sprístupňujú medzi členskými štátmi.

V roku 2016 EÚ prijala smernicu Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2016/681 o využívaní údajov zo záznamov cestujúcich (PNR) na účely prevencie, odhaľovania, vyšetrovania a stíhania

teroristických trestných činov a závažnej trestnej činnosti,[2] ktorá nadväzuje na smernicu Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2016/680 o ochrane fyzických osôb pri spracúvaní osobných údajov príslušnými orgánmi na účely predchádzania trestným činom, ich vyšetrovania, odhaľovania alebo stíhania alebo na účely výkonu trestných sankcií a o voľnom pohybe takýchto údajov a o zrušení rámcového rozhodnutia Rady 2008/977/SVV (ďalej len smernica 2016/680).[3] Uvedená smernica má byť transponovaná do začiatku mája 2018. V súlade s princípom ***pro futuro*** sa budeme ďalej zaoberať smernicou 2016/680. Táto smernica sa nevzťahuje na spracúvanie osobných údajov v rámci činností, ktoré nepatria do pôsobnosti práva EÚ, činnosti týkajúce sa národnej bezpečnosti, činnosti orgánov alebo útvarov zaoberajúcich sa otázkami národnej bezpečnosti a spracúvanie osobných údajov členskými štátmi, ktoré patria do pôsobnosti hlavy V kapitoly 2 Zmluvy o EÚ. Z hľadiska teritoriálnej platnosti smernice Spojené kráľovstvo Veľkej Británie a Severného Írska a Írsko nie sú viazané smernicou a Dánsko do šiestich mesiacov odo dňa prijatia tejto smernice sa môže rozhodnúť o transponovaní do svojho právneho systému. Pokiaľ ide o Nórsko, Island, Švajčiarsko a Lichtenštajnsko táto smernica predstavuje vývoj ustanovení schengenského acquis a na základe bilaterálnych dohôd medzi EÚ a menovanými štátmi je smernica pre tieto štáty záväzná.

Táto smernica sa vzťahuje na spracúvanie osobných údajov vykonávané úplne alebo čiastočne automatizovanými prostriedkami a na spracúvanie inými než automatizovanými prostriedkami v prípade osobných údajov, ktoré tvoria súčasť informačného systému alebo sú určené na to, aby tvorili súčasť informačného systému. Smernica sa nevzťahuje na spracúvanie osobných údajov v rámci činnosti, ktorá nepatrí do pôsobnosti práva EÚ, inštitúciami, orgánmi, úradmi a agentúrami EÚ.

Príslušnými orgánmi oprávnenými spracovávať osobné údaje sú orgány verejnej moci príslušné v oblasti predchádzania trestným činom, ich vyšetrovania, odhaľovania alebo stíhania, alebo na účely výkonu trestných sankcií vrátane ochrany pred ohrozením verejnej bezpečnosti a predchádzania takémuto ohrozeniu. Patrí sem aj orgán či subjekt poverený právnym systémom členského štátu vykonávať verejnú moc a verejné právomoci na účely predchádzania trestným činom, ich vyšetrovania alebo stíhania alebo na účely výkonu trestných sankcií vrátane ochrany pred ohrozením verejnej bezpečnosti a predchádzania takémuto ohrozeniu.

Právna norma obsahuje niekoľko zásad spracúvania a ochrany osobných údajov, medzi ktoré patrí ***zásada legality, zásada legitimity, zásada teleologická, zásada spolupráce, zásada primeranosti, zásada individuálnej zodpovednosti, zásada informovanosti, zásada personality, zásada dodržiavania práv a slobôd, zásada oznamovacia a zásada bezpečnosti.***

Medzi špeciálne subjekty aplikujúce smernicu patrí prevádzkovateľ a sprostredkovateľ. Prevádzkovateľ je v príslušných prípadoch povinný rozlišovať medzi osobnými údajmi rôznych kategórií dotknutých osôb ako sú osoby v prípade ktorých sa možno dôvodne domnievať, že spáchali alebo sa chystajú spáchať trestný čin. Druhou kategóriou sú osoby odsúdené za spáchanie trestného činu. Treťou kategóriou sú obete trestných činov, alebo osoby, v prípade ktorých sú na základe určitých skutočností dôvody domnievať sa, že sú alebo by mohli byť obeťami trestného činu. Poslednou kategóriou sú tretie osoby, ktoré môžu byť vyzvané svedčiť v rámci vyšetrovania, následného trestného konania, osoby, ktoré môžu poskytnúť informácie o trestných činoch, alebo kontaktné osoby či spoločníci osôb odsúdených či páchajúcich alebo pripravujúcich trestný čin.

Spracúvanie osobných údajov, ktoré odhaľujú rasový alebo etnický pôvod, politické názory, náboženské alebo filozofické presvedčenie alebo členstvo v odborových organizáciách a spracúvanie genetických údajov, biometrických údajov na účely individuálnej identifikácie fyzickej osoby, údajov týkajúcich sa zdravia alebo údajov týkajúcich sa sexuálneho života alebo sexuálnej orientácie fyzickej osoby je možné len vtedy, ak je úplne nevyhnutné, podlieha primeraným zárukám ochrany práv a slobôd dotknutej osoby. Takéto údaje je možné spracúvať ak je prípustné podľa práva EÚ alebo práva členského štátu, ochraňuje životne dôležité záujmy dotknutej osoby alebo inej fyzickej osoby, alebo ak sa takéto spracúvanie týka údajov, ktoré preukázateľne sprístupnila dotknutá osoba.

[2] Ú. v. EÚ L 119, 4.5. 2016, s. 132
[3] Ú. v. EÚ L 119, 4.5. 2016, s. 89

Profilovanie, ktoré vedie k diskriminácii fyzických osôb na základe uvedených osobitných kategórií osobných údajov je zakázané.

Práva dotknutej osoby upravujú ustanovenia kapitoly III smernice. Členské štáty majú stanoviť prevádzkovateľom prijatie primeraných opatrení s cieľom poskytnúť dotknutej osobe všetky informácie ako totožnosť a kontaktné údaje prevádzkovateľa, kontaktné údaje zodpovednej osoby, účely spracovania osobných údajov, právo podať sťažnosť dozornému orgánu a kontaktné údaje dozorného orgánu a existenciu práva žiadať od prevádzkovateľa prístup k osobným údajom a ich opravu alebo vymazanie a obmedzenie spracúvania osobných údajov týkajúceho sa dotknutej osoby. Prevádzkovateľ v osobitných prípadoch poskytne dotknutej osobe ďalšie informácie ako právny základ spracúvania údajov, doba uchovávania osobných údajov, kritériá na jej určenie, kategórie príjemcov osobných údajov. Členské štáty môžu v prijatých právnych normách odložiť, obmedziť alebo upustiť od poskytnutia uvedených informácií dotknutej osobe aby sa zabránilo mareniu úradného alebo súdneho zisťovania, vyšetrovania alebo konania. Ďalej ak sa má zabrániť ohrozeniu predchádzania trestným činom, ich vyšetrovaniu, odhaľovaniu, stíhaniu alebo výkonu trestných sankcií. Neposkytnúť informáciu je možné aj v prípadoch ochrany verejnej a národnej bezpečnosti či ochrany práv a slobôd iných. Z hore uvedených dôvodov je možné úplne alebo čiastočne obmedziť právo dotknutej osoby na prístup.

Právom dotknutej osoby je získať od prevádzkovateľa potvrdenie o tom, či sa spracúvajú osobné údaje (právo dotknutej osoby na prístup), ktoré sa jej týkajú v rozsahu informácií ako účel a právny základ spracúvania, kategórie dotknutých osobných údajov, príjemcovia alebo kategórie príjemcov, ktorým boli osobné údaje sprístupnené, ak je to možné, predpokladaná doba uchovania osobných údajov alebo kritériá na jej určenie. Osobitným právom dotknutej osoby je požadovať od prevádzkovateľa opravu alebo vymazanie osobných údajov alebo obmedzenie spracúvania týchto údajov, právo podať sťažnosť dozornému orgánu a kontaktné údaje dozorného orgánu.

Dotknutá osoba má právo na doplnenie neúplných osobných údajov, a to prostredníctvom poskytnutia doplnkového vyhlásenia. Právo dotknutej osoby je aj dosiahnuť od prevádzkovateľa vymazanie svojich osobných údajov bez zbytočného odkladu, ak je spracúvanie v rozpore s právnymi normami, alebo ak sa osobné údaje musia vymazať, aby sa zabezpečil súlad so zákonnou povinnosťou, ktorá sa vzťahuje na prevádzkovateľa. Namiesto vymazania prevádzkovateľ obmedzí spracúvanie údajov, ak dotknutá osoba napadla správnosť osobných údajov a ich správnosť alebo nesprávnosť nemožno určiť, alebo osobné údaje sa musia zachovať na účely dokazovania. Prevádzkovateľ má povinnosť písomne informovať dotknutú osobu o akomkoľvek zamietnutí opravy alebo vymazania osobných údajov či obmedzenia spracúvania a o dôvodoch zamietnutia. Uvedenú povinnosť je možné úplne alebo čiastočne obmedziť z takých istých dôvodov ako v prípade práva dotknutej osoby na prístup. Prevádzkovateľ v týchto prípadoch informuje dotknutú osobu o možnosti podania sťažnosti dozornému orgánu alebo uplatnenie súdnych prostriedkov nápravy.

Na základe čl. 18 smernice členské štáty majú v kompetencii stanoviť, že právo na informácie, ktoré sa majú sprístupniť alebo poskytnúť dotknutej osobe (čl. 13), právo dotknutej osoby na prístup (čl. 14) a obmedzenie práva na prístup (čl. 15) sa budú aplikovať v súlade s právom členského štátu, ak sú osobné údaje obsiahnuté v súdnom rozhodnutí či záznamoch alebo spise spracúvaných v rámci vyšetrovania trestných činov a trestného konania.

Pokiaľ sú žiadosti dotknutej osoby zjavne neopodstatnené alebo neprimerané, najmä pre ich opakujúcu sa povahu prevádzkovateľ môže účtovať primeraný poplatok zohľadňujúci administratívne náklady na poskytovanie informácií alebo odmietnuť konať na základe žiadosti. Prevádzkovateľ znáša bremeno preukázania zjavnej neopodstatnenosti alebo neprimeranej žiadosti. Ak má prevádzkovateľ oprávnené pochybnosti v súvislosti s totožnosťou fyzickej osoby, ktorá podáva žiadosť napríklad na opravu alebo vymazanie osobných údajov, môže požiadať o poskytnutie dodatočných informácií potrebných na potvrdenie totožnosti dotknutej osoby.

Kardinálnou povinnosťou prevádzkovateľa je prijať vhodné technické a organizačné opatrenia, aby zabezpečil a bol schopný preukázať, že spracúvanie sa vykonáva v súlade s európskou legislatívou.

Prevádzkovatelia vedú záznamy o všetkých kategóriách spracovateľských činností, za ktoré sú zodpovední. Uvedené záznamy obsahujú informácie ako kontaktné údaje prevádzkovateľa, účely spracúvania, kategórie príjemcov, ktorým boli alebo budú poskytnuté osobné údaje, opis kategórií dotknutých osôb a kategórie osobných údajov. V príslušných prípadoch informácie o použití profilovania, kategórie prenosov osobných údajov do tretej krajiny alebo medzinárodnej organizácii (napríklad Interpol).

Pokiaľ sa spracúvanie osobných údajov uskutočňuje v mene prevádzkovateľa, môže prevádzkovateľ využívať len sprostredkovateľov poskytujúcich dostatočné záruky na to, že sa prijmú primerané technické a organizačné opatrenia tak aby sa zabezpečila ochrana práv dotknutej osoby. Sprostredkovateľ koná len na základe pokynov prevádzkovateľa, zabezpečí, aby sa osoby oprávnené spracúvať osobné údaje zaviazali zachovávať dôvernosť. Pomáha prevádzkovateľovi akýmkoľvek vhodnými prostriedkami zabezpečiť súlad s ustanoveniami týkajúcimi sa práv dotknutej osoby a po ukončení poskytovania služieb všetky osobné údaje vymaže alebo vráti prevádzkovateľovi. Každý sprostredkovateľ vedie záznamy o všetkých kategóriách spracovateľských činností, ktoré vykonáva v mene prevádzkovateľa.

Prevádzkovateľ a sprostredkovateľ musia zabezpečiť bezpečnosť spracúvania osobných údajov. Z uvedeného dôvodu prijmú opatrenia na zabránenie neoprávneného prístupu k zariadeniu na spracúvanie údajov, neoprávneného čítania, kopírovania, pozmeňovania alebo odstránenia nosičov údajov, neoprávnenému vkladaniu osobných údajov a neoprávnenému prehliadaniu, pozmeňovaniu alebo vymazaniu uchovávaných osobných údajov. Zabraňujú použitiu systémov automatizovaného spracúvania neoprávnenými osobami pomocou zariadenia na prenos údajov. Menované subjekty zabezpečujú, aby osoby oprávnené používať systém automatizovaného spracúvania mali prístup iba k tým osobným údajom, na ktoré sa vzťahuje ich oprávnenie na prístup. Zabezpečujú overenie a zistenie subjektov, ktorým sa preniesli alebo poskytli osobné údaje prostredníctvom zariadenia na prenos údajov a následne možnosť overiť a zistiť, aké osobné údaje sa vložili do systému automatizovaného spracúvania, a kedy a kto ich tam vložil. Ďalej zabezpečujú v prípade porušenia inštalovaného systému jeho obnovenie a zabraňujú neoprávnenému čítaniu, kopírovaniu, pozmeňovaniu alebo vymazaniu osobných údajov počas ich prenosu alebo počas prepravy nosiča údajov.

V prípade porušenia ochrany osobných údajov je prevádzkovateľ povinný bez zbytočného odkladu oznámiť porušenie ochrany osobných údajov dotknutej osobe. Pred uvedenými úkonmi do 72 hodín je prevádzkovateľ povinný oznámiť dozornému orgánu členského štátu porušenie ochrany osobných údajov. Oznámenie musí obsahovať opis povahy porušenia ochrany osobných údajov, kontaktné údaje zodpovednej osoby, opis pravdepodobných následkov porušenia ochrany a opis opatrení prijatých alebo navrhovaných prevádzkovateľom s cieľom napraviť porušenie ochrany osobných údajov vrátane opatrení na zmiernenie potencionálnych nepriaznivých dôsledkov. Oznámenie sa zasiela aj dotknutej osobe v ktorom jasne a jednoducho formuluje opis povahy porušenia ochrany osobných údajov a informácie a opatrenia k zamedzeniu nepriaznivých dôsledkov.

Na monitorovanie uplatňovania európskej legislatívy v uvedenej oblasti každý členský štát stanoví zodpovedný nezávislý orgán verejnej moci s cieľom chrániť základné práva a slobody fyzických osôb pri spracúvaní a uľahčení voľného toku osobných údajov v rámci EÚ. Nezávislosť dozorného orgánu sa zabezpečí stanovením členov, ktorí nesmú byť pri plnení svojich úloh a výkone svojich právomocí pod vonkajším vplyvom, či už priamym alebo nepriamym, a nesmú od nikoho požadovať ani prijímať pokyny. Zároveň sa každému dozornému orgánu poskytnú personálne, technické a finančné zdroje, priestory a infraštruktúra, ktoré sú potrebné na účinné plnenie úloh a vykonávanie právomocí. Člena dozorného orgánu transparentným postupom môže vymenúvať parlament, vláda, hlava štátu alebo nezávislý orgán poverený vymenovaním členským štátom. Každý člen musí mať kvalifikáciu, skúsenosti a zručnosti v oblasti ochrany osobných údajov, potrebné na plnenie svojich povinností a výkon svojich právomocí. Povinnosti člena zanikajú uplynutím funkčného obdobia, vzdaním sa funkcie alebo povinným odchodom do dôchodku. Člena možno

odvolať, len ak sa dopustil závažného pochybenia alebo prestal spĺňať podmienky požadované na výkon svojich povinností.

Medzi úlohy dozorného orgánu patrí monitorovanie a uplatňovanie ustanovení prijatých európskou legislatívou v tejto oblasti, poskytuje poradenstvo štátnym orgánom o legislatívnych a administratívnych opatreniach súvisiacich s ochranou práv a slobôd fyzických osôb pri spracúvaní osobných údajov. Poskytuje informácie každej dotknutej osoby v súvislosti s uplatnením jej práv, vybavuje sťažnosti podané dotknutou osobou alebo subjektom a vyšetruje v primeranom rozsahu podstatu sťažností a informuje sťažovateľa o výsledkoch vyšetrovania v primeranej lehote. Preveruje zákonnosť spracúvania osobných údajov a informuje dotknutú osobu o výsledku tohto preverenia. Spolupracuje s inými dozornými orgánmi, vrátane výmeny informácií a poskytuje im vzájomnú pomoc. Vedie vyšetrovanie týkajúce sa uplatňovania tejto smernice, a to na základe informácií, ktoré mu poskytol iný dozorný orgán alebo iný orgán verejnej moci. Monitoruje príslušný vývoj, pokiaľ má dosah na ochranu osobných údajov najmä v oblasti informačných a komunikačných technológií.

Každý dozorný orgán má mať účinné vyšetrovacie právomoci čo sa týka získania od prevádzkovateľa a sprostredkovateľa prístup ku všetkým osobným údajom, ktoré sa spracúvajú, a všetkým informáciám potrebným na splnenie svojich úloh.

Každá dotknutá osoba má právo bez toho aby boli dotknuté akékoľvek správne alebo súdne prostriedky nápravy podať sťažnosť dozornému orgánu, ak sa domnieva, že spracúvanie osobných údajov je v rozpore s ustanoveniami tejto smernice. Bez toho, aby boli dotknuté iné správne alebo mimosúdne prostriedky nápravy, členské štátu majú stanoviť právo fyzickej alebo právnickej osoby na účinný súdny prostriedok nápravy voči právne záväznému rozhodnutiu dozorného orgánu, ktoré sa jej týka. Taktiež každá dotknutá osoba má právo na účinný súdny prostriedok nápravy, ak dozorný orgán sťažnosť nevybavil alebo neinformoval dotknutú osobu do troch mesiacov o pokroku alebo výsledku sťažnosti. Každá osoba, ktorá utrpela majetkovú alebo nemajetkovú ujmu v dôsledku nezákonných spracovateľských operácií alebo akéhokoľvek úkonu, ktorý porušuje prijaté ustanovenia má právo na náhradu utrpenej škody od prevádzkovateľa alebo akejkoľvek iného orgánu príslušného podľa právneho systému členského štátu. V súlade s článkom 63 smernice členské štáty majú transpozičnú lehotu stanovenú do 6. mája 2018.

Záver

Dôležité z hľadiska uvedeného priestoru je ochrana osobných údajov v súlade s medzinárodnoprávnymi záväzkami, ktoré má EÚ a členské štáty súvisiace s odhaľovaním trestne činnosti na území EÚ. Ochrana osobných údajov je dôležitá pri odhaľovaní, vyšetrovaní, predchádzaní trestnej činnosti, predchádzania medzinárodnej organizovanej trestnej činnosti. Primárne a sekundárne pramene práva EÚ sa sústreďujú na systém práv a povinností, ktoré majú dotknuté osoby, štátne orgány a inštitúcie členských štátov v oblasti ochrany osobných údajov. Od 6. mája 2018 sa v uvedenej oblasti kvalitatívne menia povinnosti pri spracúvaní osobných údajov a osobitné postavenie nadobudnú dozorné orgány členských štátov EÚ. Táto právna úprava nebráni členským štátom, aby vo vnútroštátnej právnej úprave trestného konania v súvislosti so spracovaním osobných údajov súdmi a inými justičnými orgánmi upravili spracovateľské operácie a postupy, najmä pokiaľ ide o osobné údaje uvedené v justičných rozhodnutiach alebo záznamoch v súvislosti s trestným konaním.

Použitá literatúra

Balga, J. Systém schengenského acquis. Bratislava : VEDA, 2009, ISBN 978-80-224-1058-8

Simon, D. Komunitární právní řád. Praha . ASPI, 2005, ISBN 80-7357-114-5

Nesvadba, A., Rapčanová, M. Právo Európskej únie. Bratislava : Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2012, ISBN 978-80-8054-528-4

Pikna, B. Evropský prostor svobody, bezpečnosti a práva prizmatem Lisabonské smlouvy. Praha: LINDE, 2010, ISBN 978-80-7201-813-0

Tichý, L., et.al. Evropské právo. Praha : C. H. Beck, 1999, ISBN 80-7179-113-X

Kontaktné údaje:
prof. Dr. Jozef Balga, PhD.
Katedra správneho práva
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Sklabinská 1
Bratislava
e-mail: jozef.balga@minv.sk

„KORUNNÝ SVEDOK“

JUDr. Daniela BENEDEKOVÁ, PhD.[1]
Katedra trestného práva
Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Anotácia: *Príspevok sa zaoberá inštitútom korunného svedka. Autorka analyzuje pojem „korunný svedok“, hlasy za a proti a podrobne sa venuje právnej úprave uvedeného inštitútu a vo vybraných krajinách ako Spojené štáty americké, Severné Írsko, Taliansko, Slovenská republika.*
Kľúčové slová: *korunný svedok, orgány činné v trestnom konaní, svedok, trestné konanie.*

Annotation: *The contribution deals with the institute of Collaborator of Justice. Author analyses the term "Collaborator of Justice", voices for and against him and legislation of this institute in few countries as United States of America, Ireland, Italy and Slovakia.*
Keywords: *collaborator of justice, law enforcement agencies, witness, criminal proceeding*.

Úvod

Problematika korunného svedka, ktorému je venovaná pozornosť v nasledujúcom príspevku, patrí medzi najkontroverznejší trestnoprocesný inštitút.

Hneď v úvode musím upozorniť na skutočnosť, že pomenovanie „korunný svedok“ je skôr termín používaný v žurnalistike a pre účely trestného konania sa používa „spolupracujúci obvinený“ alebo „spolupracujúci páchateľ“. Je to najmä preto, že označenie „korunný svedok“ môže verejnosť zvádzať k mylnému chápaniu postavenia korunného svedka a to ako najdôležitejší dôkazný prostriedok, čo však nie je celkom pravda. Spolupracujúci páchateľ je osoba, ktorá sa sama na trestnom čine zúčastnila a tak má najlepšiu vedomosť o spáchanom trestnom čine, v určitom štádiu sa však rozhodla spolupracovať so štátom.

Svedok je osoba, ktorá má povinnosť podať v trestnom konaní výpoveď o tom, čo o trestnom čine, prípadne o páchateľovi vie.

Korunný svedok je vlastne páchateľ (spolupáchateľ, účastník), ktorý sa rozhodne spolupracovať s orgánmi činnými v trestnom konaní a súdom a podať svedectvo o trestnom čine proti svojim predchádzajúcim spolupáchateľom.[2]

Inštitút korunného svedka bol do právnych poriadkov niektorých krajín zavedený najmä z dôvodu nutnosti boja proti organizovaného zločinu. Prihovára sa zaň napr. Dohovor OSN proti nadnárodnému organizovanému zločinu (New York, 15.11.2000)[3], ktorý v čl. 26 hovorí, že by štáty mali prijať vhodné opatrenia s cieľom podporiť osoby, ktoré sú alebo boli členmi organizovanej zločineckej skupine a sú ochotné poskytnúť informácie užitočné pre orgány činné v trestnom konaní.

Z dôvodu, že je veľmi zložité disponovať dôkazmi proti organizovaným kriminálnym skupinám, výpoveď niekoho zvnútra sa zdá byť ako prínos do trestného konania. Korunný svedok si svojou výpoveďou a usvedčením členov organizovanej skupiny zabezpečí beztrestnosť alebo použitie miernejšieho trestu. Nemôže ním byť každý. Vždy sa musí zvážiť, či závažnosť trestného činu, ktorý pomáha objasniť je väčšia ako pri trestnom čine, ktorý spáchal.

---

[1] daniela.benedekova@minv.sk
[2] Recommendation Rec (2005) 9 of the Committee of ministers to member states on the protection of witnesses and collaborators of justice (Adopted by the Committee of Ministers on 20 April 2005 at the 924th meeting of the Ministers' Deputies)
[3] Pre Slovenskú republiku nadobudol platnosť 2. januára 2004.

Na druhej strane sa ozývajú kritické hlasy, ktoré tvrdia, že korunný svedok si môže vymýšľať, aby dosiahol benefit, alebo môže klamať, aby sa pomstil konkurenčným skupinám, alebo ich výpoveď môže byť považovaná za nedôveryhodnú z dôvodu z akého prostredia pochádzajú.[4]

Záujem spoločnosti na boji proti organizovanému zločinu zavedením inštitútu korunného svedka prevyšuje jeho záujem na trestnom postihu daného jednotlivca, ktorý sa či už priamo alebo nepriamo na páchaní trestného činu podieľal.

Právne akty EÚ predpokladajúce existenciu inštitúciu korunného svedka

Rezolúcia Rady z 23.11.1995 o ochrane svedkov pri boji proti medzinárodnému organizovanému zločinu (95/C 327/04). Európska únia vyzýva jednotlivé členské štáty, aby garantovali riadnu ochranu pre svedkov v zmysle rezolúcie. Požaduje zabezpečiť efektívnu ochranu pre svedkov a to najmä tým, že adresa a iné údaje o svedkovi zostanú utajené. Na účely rezolúcie sa za svedka považuje každý kto má poznatky alebo informácie potrebné pre orgán činný v trestnom konaní. Pred akoukoľvek hrozbou, nátlakom mu má byť poskytnutá ochrana. Ochrane by mala byť pre svedka zabezpečená pred, počas a v odôvodnených prípadoch aj po procese.[5]

Rezolúcia Rady EÚ č. 4970111 (01) z 20.12.1996 o jednotlivcoch spolupracujúcich so súdnymi orgánmi v boji proti medzinárodnému organizovanému zločinu. V uvedenej rezolúcii sa členské štáty vyzývajú k tomu, aby prijali opatrenia k spolupráci spolupracujúcich obvinených, najmä tých, ktorí sa zúčastnili na trestnom čine ako členovia zločineckých skupín so súdnymi orgánmi.[6]

Právne akty Rady Európy predpokladajúce existenciu inštitútu korunného svedka

Odporúčanie č. R (1997) 13 Výboru ministrov o zastrašovaní svedkov a o právach na obhajobu. V zmysle uvedeného dokumentu majú členské štáty povinnosť chrániť svedkov pred protiprávnym zasahovaním a poskytnúť im ochranu prostredníctvom špeciálnych opatrení. K základným zásadám odporúčania patrí zabezpečenie takých opatrení, aby svedok mohol vypovedať slobodne, bez zastrašovania.

Odporúčanie č. R (2005) 9 Výboru ministrov o ochrane svedkov a osôb spolupracujúcich so súdmi. Hneď v úvode sa pripomína, že organizovaný zločin a terorizmus patria medzi oblasti, kde je zvýšené riziko zastrašovania svedkov. Dokument v prvej časti obsahuje legálne definície jednotlivých pojmov, ktoré sú späté s danou problematikou.[7] V ďalšej časti sú upravené všeobecné zásady ako napr. pripomenutie prijatia legislatívnych opatrení na ochranu svedkov a korunných svedkov pred zastrašovaním. Tretia časť je obšírnejšia, obsahuje ochranné opatrenia a programy. V štvrtej, záverečnej, časti je upravená medzinárodná spolupráca, kde sa pripomína, že rešpektujúc rozdielnosť právnych systémov, by mal byť prijatý spoločný postup efektívnej ochrany svedkov a korunných svedkov.

Korunný svedok vo svete

Spojené štáty americké

Spojené štáty majú rozvinutý a dlhoročný systém inštitútu korunného svedka. Pre jeho označenie sa používa termín **„government witness“** a ide o vládneho svedka, ktorý za určité úľavy v trestnom konaní poskytne informácie o trestnom čine.

Na základe piateho dodatku k Ústave Spojených štátov amerických nikto nesmie byť nútený v akejkoľvek trestnej veci svedčiť proti sebe samému. O tom či vypovedať bude alebo nie, je výlučne

[4] Luciano Violante, Non è la piovra: Dodici tesi sulle mafie italiane ("It is not the octopus: twelve theses on Italian Mafias"), Einaudi, 1994, ISBN 88-06-13401-9.
[5] Ú. v. ES C 237, 7.12.1995
[6] Ú. v. ES C010, 11.1.1997
[7] Napr. svedok, korunný svedok, zastrašovanie, anonymný, ľudia blízky svedkom alebo korunným svedkom.

výsadou obvineného. Právo nevypovedať je mu zaručené až tak, že ak by vypovedal ako svedok, nemôže byť za žiadny trestný čin, ktorý vo výpovedi bol, trestne stíhaný alebo potrestaný.[8]

Inštitút korunného svedka existuje v Spojených štátoch v dvoch podobách a to „**dohoda o vine a treste" (plea bargaining) a imunita (immunity). Dohoda o vine a treste** je uzavretie dohody medzi prokurátorom a obvineným. Očakáva sa, že sa obvinený prizná k trestnému činu, začo od prokurátora dostane miernejší trest. Takúto dohodu musí schváliť súd.[9]

Imunitu svedok pred stíhaním dostane, ak mu ju prokurátor udelí výmenou za svedectvo alebo sprostredkovanie dôkazov. Je to preto, že prokurátor v podstate súhlasí s tým, že nebude viesť trestné stíhanie proti trestnému činu, ktorý spáchal svedok, výmenou za jeho svedectvo. Stáva sa to najmä v prípadoch kedy prokuratúra nedisponuje žiadnymi inými dôkazmi. V Spojených štátoch môže prokuratúra udeliť imunitu v dvoch formách a to **transakčnú imunita (Transactional Immunity)**, ktorej sa hovorovo nazýva aj „prikrývka" alebo „úplná" imunita a poskytuje pre svedka úplnú ochranu pred možným trestným stíhaním v budúcnosti za trestné činy týkajúce sa jeho svedeckej výpovede; alebo **neformálna & formálna svedecká imunita (Informal vs. Formal Testimony immunity)** zamedzuje prokuratúre len v použití svedeckej výpovede alebo akehokoľvek dôkazu získaného zo svedectva. Ak by však prokurátor získal dôkazy o predpokladanom trestnom čine – nezávisle od svedeckej výpovede – svedok by v takomto prípade mohol byť trestne stíhaný za spáchaný trestný čin. Zatiaľ čo prokurátori na celoštátnej úrovni môžu pre svedkov ponúkať aj transakčnú a aj neformálnu & formálnu svedeckú imunitu, na federálnej úrovni je bežne používaná „neformálnu & formálna svedeckú imunita.[10]

Program ochrany svedka v Spojených štátoch nesie názov **„The United States Federal Witness Protection Program – Witness Security Program (WITSEC)"**. Je spravovaný Ministerstvom spravodlivosti Spojených štátov a riadený United Stetes Marshals Service, ktorý je navrhnutý k ochrane ohrozených svedkov pred, počas a po procese. Program ochrany svedka bol schválený Zákonom o kontrole organizovaného zločinu z roku 1970. Stanovuje presné pravidlá, ktorými Generálny prokurátor Spojených štátov, môže poskytnúť ochranu a prípadné premiestnenie svedka alebo potenciálneho svedka federálnej alebo štátnej vlády v oficiálnom trestnom konaní týkajúcom sa organizovaného zločinu alebo iných závažných zločinov.[11]

Niektoré štáty (Illinois, Kalifornia, New York, Texas) majú svoj vlastný program ochrany svedka pre trestné činy, ktoré nespadajú do federálneho programu. Štátny program ochrany svedka nie je natoľko rozsiahly ako federálny.[12]

Podľa nedávnej štúdie Ministerstva spravodlivosti Spojených štátov **17% svedkov**, ktorí sú v Programe na ochranu svedkov znova spácha nový trestný čin. Je to však nízke percento v porovnaní zo zločincami, ktorí boli prepustení z trestu odňatia slobody: 40% z nich znova spácha trestný čin.[13]

Severné Írsko

V severnom Írsku sa pre pomenovanie korunného svedka používa výraz **supergrass** (**informer**). Ide o slangový výraz pre informátora pôvodne pochádzajúci z Londýna. Informátorom sa hovorilo „grasses" v tridsiatich rokoch minulého storočia. Používanie tohto výrazu v Severnom Írsku začalo po zatknutí Christophera Blacka v roku 1981. Potom čo sa uistil, že mu bude poskytnutá ochrana pred trestným stíhaním, Black poskytol vyhlásenie, ktoré viedlo k zatknutiu 38 ľudí. 5.8.1983 bolo odsúdených 22 členov dočasnej IRA (Írska republikánska armáda) na viac ako 4000 rokov trestu odňatia slobody a to len na základe Blackovej výpovede. Mnoho odsúdení založených na svedectve

[8] Michael Avery: You have a Right to Remain Silent. Dostupne na http://ir.lawnet.fordham.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2077&context=ulj

[9] Strang, R.: Plea bargaining,cooperation agreements and immunity orders. Dostupné na http://www.unafei.or.jp/english/pdf/RS_No92/No92_05VE_Strang1.pdf

[10] http://www.rprvlaw.com/witness-immunity.html

[11] https://www.usmarshals.gov/witsec/

[12] https://en.wikipedia.org/wiki/United_States_Federal_Witness_Protection_Program

[13] Bonsor, K.: How witness protection works. Dostupné na http://people.howstuffworks.com/witness-protection6.html

„supergrass“ bolo neskôr odvolaných a systém „supergrass“ bol v roku 1985 prerušený až do roku 2011. Prvý súdny proces so „supergrass“ začal 8.9.2011 v prípade vraždy Tommy English člena UDA (Ulsterská obranná asociácia). V Severnom Írsku je momentálne populárnejšou alternatívou výrazu „supergrass“ výraz „tout“. Policajný zbor Severného Írska odmietol používať tieto výrazy a preferuje používanie výrazu **asistujúci páchateľ** (Assisting Offender), ktorý je založený na legislatíve, ktorá umožňuje použitie takéhoto dôkazu.[14]

Taliansko

V Taliansku sa na označenie korunného svedka používa výraz **„pentito“** čo v preklade znamená „ten kto sa kajá“ (množné číslo **pentiti**). „Pentito“ sa používa v hovorovej reči v Taliansku na označenie osoby, ktorá bola predtým súčasťou kriminálnej alebo teroristickej organizácie a po zatknutí sa rozhodla „kajať“ a spolupracovať so súdnou mocou a pomáhať pri ďalšom vyšetrovaní. Inštitút „pentiti“ pôvodne vytvorený legislatívou bol schválený talianskou vládou v roku 1970 na boj proti násiliu a terorizmu. Správne legislatívne pomenovanie „spolupracovníci spravodlivosti“ (v taliančine collaboratori di giustizia), sa zaužívalo najmä po veľkom procese v Palerme v rokoch 1986-7 a po svedectve Tommasa Buscetta, pre všetkých bývalých členov talianskej mafie, ktorí opustili svoju pôvodnú organizáciu a začali spolupracovať so súdnou mocou. Výmenou za informácie, ktoré orgánom činným v trestnom konaní poskytnú, „pentiti“ môžu dostať menší trest, v niektorých prípadoch dokonca slobodu. V talianskom súdnom systéme môžu získať osobnú ochranu, nové meno a nejaké peniaze na začiatok nového života, najčastejšie v zahraničí. Podobná prax je bežná aj v iných krajinách. V Spojených štátoch amerických, ak zločinci svedčia proti svojim bývalým spolupracovníkom, môžu vstúpiť do programu na ochranu svedkov, je im udelená nová identita spolu s dokladmi. Napr. bývalému šéfovi talianskej mafie Buscettovi bolo dovolené žiť v Spojených štátoch amerických pod novou identitou v programe na ochranu svedkov, nakoľko v tom čase Taliansko ešte podobným programom nedisponovalo.[15]

<u>Korunný svedok a Slovenská republika</u>

Do právnej úpravy Slovenskej republike bol inštitút korunného svedka implementovaný **zákonom č. 457/2003 Z. z.**, čo bola novela Trestného poriadku.

Išlo o ustanovenie **§ 162 Dočasné odloženie vznesenia obvinenia.** Uvedené ustanovenie upravuje postup orgánov činných v trestnom konaní predovšetkým v prípadoch, ak osoba, ktorá sa podieľala na spáchaní niektorého z trestných činov korupcie, založenia, zosnovania a podporovania zločineckej skupiny a teroristickej skupiny alebo zločinu spáchaného organizovanou skupinou, zločineckou skupinou alebo teroristickou skupinou a dobrovoľne sa rozhodla pre spoluprácu s orgánmi činnými v trestnom konaní a súdom na objasnení trestného činu alebo na zistení ich páchateľov. Dôkaznú núdzu, v ktorej sa v týchto prípadoch orgány činné v trestnom konaní nachádzajú je obtiažne prekonať bežnými dôkaznými prostriedkami. Podstatou tohto inštitútu je formálna dohoda medzi páchateľom trestného činu a štátom, podľa ktorej za poskytnutie dôkazne relevantných informácií, ktorými dôjde k usvedčeniu iných spolupáchateľov a k uľahčeniu dôkaznej pozície obžaloby, je spolupracujúcemu páchateľovi poskytnutá výhoda, na ktorú by inak nemal nárok. Taký postup bude možný jednak pred vznesením obvinenia, jednak po vznesení obvinenia. Tento postup nebude však možný, ak ide o organizátora, návodcu alebo objednávateľa trestného činu, ktorý je predmetom objasňovania, keďže je nemysliteľné, aby sa taký postup umožnil aj voči osobe, ktorá zorganizovala alebo iného naviedla na spáchanie trestného činu, o ktorého objasňovanie ide. Postoj obvineného v konaní, v ktorom vystupoval ako svedok je možné zohľadniť tým, že prokurátor môže zastaviť trestné stíhanie voči tomuto obvinenému alebo môže v súdnom konaní požadovať mimoriadne zníženie trestu.

[14] Jackson, J., Quinn K., O´malley, T.: The jury system in contemporary Ireland: In the shadow of a troubled past. Dostupné na http://scholarship.law.duke.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1130&context=lcp#F88

[15] https://en.wikipedia.org/wiki/Pentito

§ 173 ods. 2 Prerušenie trestného stíhania . Úprava prerušenia trestného stíhania v ods. 2 nadväzuje na úpravu dočasného odloženia vznesenia obvinenia. Upravuje postup prokurátora, v tých prípadoch, keď už bolo vznesené obvinenie voči osobe, ktorá sa podieľala na spáchaní niektorého z trestných činov korupcie, založenia, zosnovania a podporovania zločineckej skupiny a teroristickej skupiny, alebo zločinu spáchaného organizovanou skupinou, zločineckou skupinou alebo teroristickou skupinou a dobrovoľne sa rozhodla pre spoluprácu s orgánmi činnými v trestnom konaní a súdom na objasnení trestného činu alebo na zistení ich páchateľov. Podstatou tohto inštitútu je formálna dohoda medzi páchateľom trestného činu a štátom, podľa ktorej za poskytnutie dôkazne relevantných informácií, ktorými dôjde k usvedčeniu iných spolupáchateľov, je spolupracujúcemu páchateľovi poskytnutá výhoda na ktorú by inak nemal nárok. Takýto postup bude možný po vznesení obvinenia, avšak nebude možný, ak ide o organizátora, návodcu alebo objednávateľa trestného činu.

§ 172 Zastavenie trestného stíhania . V odseku 3 je upravený postup prokurátora v súvislosti s postihom najzávažnejšej trestnej činnosti spáchanej najmä organizovaným zločinom a dôkaznou núdzou, v ktorej sa v týchto prípadoch orgány činné v trestnom konaní a súd nachádzajú a túto je náročné prekonať dostupnými dôkaznými prostriedkami. Ide o postup voči spolupracujúcej osobe, ktorá sa podieľa na páchaní trestných činov, avšak dobrovoľne sa rozhodla pre spoluprácu s orgánmi činnými v trestnom konaní alebo súdom.

Pri rozhodovaní o aplikácii tohto inštitútu prokurátor zváži najmä pomer medzi náročnosťou trestného činu a záujmom štátu na stíhaní páchateľa, osobu páchateľa, okolnosti prípadu, podiel páchateľa na spáchanom trestnom čine a na jeho následkoch. Naviac výpoveď takejto osoby bude výnimočne spôsobilá prispieť k objasneniu uvedených trestných činov a zisťovaní ich páchateľov. Takýto postup nebude možný voči organizátorovi, návodcovi, alebo objednávateľovi trestného činu, o objasnenie ktorého ide.

Potreba právnej úpravy korunného svedka (spolupracujúceho páchateľa) vyplynula najmä z praxe orgánov činných v trestnom konaní. Pri postihovaní najzávažnejšej organizovanej trestnej činnosti sa totiž mnohokrát vyskytovala dôkazná núdza, preto spolupracujúci alebo korunný svedok ako osoba, ktorá sa spolupodieľala na páchaní trestnej činnosti, avšak následne sa rozhodla dobrovoľne pre spoluprácu s orgánmi činnými v trestnom konaní, sa ukázala byť neodmysliteľnou. Prokurátor sa na základe svedectva takejto osoby v konaní o trestnom čine, v ktorom táto osoba vystupovala ako svedok, mohol rozhodnúť, či voči spolupracujúcemu alebo korunnému svedkovi zastaví trestné stíhanie, alebo bude pre takúto osobu požadovať mimoriadne zníženie trestu odňatia.[16]

Rekodifikovaný **Trestný poriadok č. 301/2005 Z. z.** prevzal inštitút korunného svedka v približne v podobnej podobe, naviac však zaviedol podmienečné zastavenie trestného stíhania spolupracujúceho obvineného.

Inštitút „korunného svedka“ je zakotvený v nasledujúcich ustanoveniach Trestného poriadku:

§ 205 Dočasné odloženie vznesenia obvinenia. Ak by vznesenie obvinenia podstatne sťažilo objasnenie korupcie, trestného činu založenia, zosnovania a podporovania zločineckej skupiny, alebo zločinu spáchaného organizovanou skupinou alebo zločineckou skupinou, trestného činu úkladnej vraždy alebo trestných činov terorizmu alebo zistenie páchateľa tohto trestného činu, môže policajt s predchádzajúcim súhlasom prokurátora na nevyhnutnú dobu dočasne odložiť vznesenie obvinenia pre taký trestný čin, alebo pre iný trestný čin osobe, ktorá sa významnou mierou podieľa na objasnení niektorého z týchto trestných činov alebo na zistení páchateľa. Dočasne odložiť vznesenie obvinenia sa nesmie voči organizátorovi, návodcovi alebo objednávateľovi trestného činu, na ktorého objasnení sa podieľa. O dočasnom odložení vznesenia obvinenia policajt vyhotoví záznam, ktorého rovnopis do 48 hodín zašle prokurátorovi. Ak pominú dôvody na dočasné odloženie vznesenia obvinenia, policajt na pokyn prokurátora bez meškania vznesie obvinenie.

§ 228 ods. 3 Prerušenie trestného stíhania. Policajt s predchádzajúcim súhlasom prokurátora môže prerušiť trestné stíhanie, ak sa obvinený významnou mierou podieľa na objasnení korupcie, trestného činu založenia, zosnovania a podporovania zločineckej skupiny, alebo zločinu

[16] Dôvodová správa k zákonu č. 457/2003 Z. z.

spáchaného organizovanou skupinou alebo zločineckou skupinou, trestného činu úkladnej vraždy alebo trestných činov terorizmu alebo na zistení alebo usvedčení páchateľa tohto trestného činu, a to pre taký trestný čin alebo pre iný trestný čin; prerušiť trestné stíhanie sa nesmie voči organizátorovi, návodcovi alebo objednávateľovi trestného činu, na ktorého objasnení sa podieľa.

§ 215 ods. 3 Zastavenie trestného stíhania. Prokurátor môže zastaviť trestné stíhanie proti obvinenému, ktorý sa významnou mierou podieľal na objasnení korupcie, trestného činu založenia, zosnovania a podporovania zločineckej skupiny, alebo zločinu spáchaného organizovanou skupinou alebo zločineckou skupinou alebo trestných činov terorizmu alebo na zistení alebo usvedčení páchateľa tohto trestného činu a záujem spoločnosti na objasnení takého trestného činu prevyšuje záujem na trestnom stíhaní tohto obvineného pre taký trestný čin alebo pre iný trestný čin; zastaviť trestné stíhanie nie je možné voči organizátorovi, návodcovi alebo objednávateľovi trestného činu, na ktorého objasnení sa podieľal.

§ 218 Podmienečné zastavenie trestného stíhania spolupracujúceho obvineného. Prokurátor môže podmienečne zastaviť trestné stíhanie obvineného, ktorý sa významnou mierou podieľal na objasnení korupcie, trestného činu založenia, zosnovania a podporovania zločineckej skupiny, alebo zločinu spáchaného organizovanou skupinou alebo zločineckou skupinou alebo trestných činov terorizmu, alebo na zistení alebo usvedčení páchateľa tohto trestného činu a záujem spoločnosti na objasnení takého trestného činu prevyšuje záujem na trestnom stíhaní obvineného pre taký trestný čin alebo pre iný trestný čin; podmienečne zastaviť trestné stíhanie sa nesmie voči organizátorovi, návodcovi alebo objednávateľovi trestného činu, na ktorého objasnení sa podieľal. V uznesení o podmienečnom zastavení trestného stíhania sa určí obvinenému skúšobná doba na dva roky až desať rokov. Skúšobná doba sa začína právoplatnosťou uznesenia o podmienečnom zastavení trestného stíhania. Obvinenému sa v uznesení uloží, aby v skúšobnej dobe plnil podmienky. Uznesenie o podmienečnom zastavení trestného stíhania sa doručuje obvinenému a poškodenému; obvinený a poškodený môžu proti nemu podať sťažnosť, ktorá má odkladný účinok.

Inštitút „korunného svedka“ má aj niekoľko hmotnoprávnych dôsledkov:

§ 36 písm. n) a o) Trestného zákona – Poľahčujúca okolnosť:

- napomáhal pri objasňovaní trestnej činnosti príslušným orgánom, alebo
- prispel k odhaleniu alebo usvedčeniu organizovanej skupiny, zločineckej skupiny alebo teroristickej skupiny.

§ 39 ods. 2 písm. b) a e) Trestného zákona – Mimoriadne zníženie trestu:

Súd môže znížiť trest pod dolnú hranicu trestnej sadzby ustanovenej týmto zákonom aj vtedy, ak odsudzuje páchateľa, ktorý významnou mierou prispel k objasneniu trestného činu spáchaného v prospech zločineckej skupiny alebo teroristickej skupiny alebo napomáhal zabrániť spáchaniu trestného činu, ktorý v prospech zločineckej skupiny alebo teroristickej skupiny iný pripravoval alebo sa o jeho spáchanie pokúsil tým, že oznámil jeho činnosť orgánom činným v trestnom konaní a poskytol im informácie, ktoré by inak nezískali, a tak im pomohol zabrániť alebo zmierniť následky trestného činu, zistiť alebo usvedčiť páchateľov alebo zabezpečiť dôkazy o trestnom čine v prospech usvedčenia zločineckej skupiny alebo teroristickej skupiny, alebo páchateľa, ktorý sa zvlášť významnou mierou podieľal na objasnení trestného činu korupcie podľa ôsmej hlavy tretieho dielu osobitnej časti tohto zákona, trestného činu založenia, zosnovania a podporovania zločineckej skupiny podľa § 296, trestného činu založenia, zosnovania a podporovania teroristickej skupiny podľa § 297 alebo obzvlášť závažného zločinu spáchaného organizovanou skupinou, zločineckou skupinou alebo teroristickou skupinou, alebo na zistení alebo usvedčení jeho páchateľa tým, že poskytol v trestnom konaní dôkazy o takom čine, ak vzhľadom na povahu a závažnosť ním spáchaného trestného činu má súd za to, že účel trestu možno dosiahnuť aj trestom kratšieho trvania; znížiť trest odňatia slobody pod dolnú hranicu trestnej sadzby sa nesmie voči organizátorovi, návodcovi alebo objednávateľovi trestného činu, o ktorom poskytol dôkazy v trestnom konaní.

Záver

Príspevok ukončím konštatovaním z úvodu a to, že predmetný inštitút „korunného svedka“ patrí medzi kontroverznú problematiku. Za prívržencov by som si dovolila uviesť argument Daniela Lipšica, ktorý bol v čase prijatia zákona č. 457/2003 Z. z., ktorým sa do slovenského Trestného poriadku inštitút „korunného svedka“ zaviedol, ministrom spravodlivosti. Ide o argument efektivity. Informácie o najzávažnejších formách organizovaného zločinu sú zvonku v podstate nedostupné a je preto veľmi potrebný zdroj zvnútra.[17] Podobne sa vyjadrilo aj Ministerstvo spravodlivosti Spojených štátov, ktoré okrem iného vo svojich záveroch konštatuje len 17% recidívu „korunných svedkov“. Na druhej strane sú odporcovia tohto inštitútu, ktorí spochybňujú zmysel tohto inštitútu. Čo môže štát ponúknuť osobe, ktorá má informácie o trestnom čine, aby bola ochotná pred súdom svedčiť?[18] Zakotvením inštitútu „korunného svedka“ prišlo k prelomeniu zásady legality v prospech zásady oportunity, čo patrí tiež medzi časté námietky odporcov. Mnoho odporcov spochybňuje dôveryhodnosť „korunného svedka“. Tvrdia, že svedeckú výpoveď poskytujú orgánom činným v trestnom konaní len z dôvodu prospechu a tie nemôžu ich pravdivosti celkom veriť. V spojených štátoch amerických je „korunným svedkom“ poskytnutá ochrana (prípadne imunita) len potom ako predložia relevantné dôkazy. Rozumiem argumentom za aj proti. Bez svedeckej výpovede „korunného svedka“ by sa orgány činné v trestnom konaní v mnohých prípadoch nepohli ďalej, na druhej strane je tu vždy riziko svedeckej výpovede, ktorá v mnohých prípadoch môže byť tendenčná, ale nemusí to tak byť. Najmä v prípadoch dôkaznej núdze je priama svedecká výpoveď veľmi užitočná a vytvára predpoklady pre efektívne trestné konanie. Vzhľadom k osobe korunného svedka, alebo spolupracujúceho páchateľa, ktorý sám pochádza z kriminálneho prostredia, by inštitút korunného svedka mal byť v trestnom konaní využívaný najmä vo výnimočných prípadoch.

Zoznam bibliografických odkazov:

AVERY, M: You have a Right to Remain Silent. Dostupné na: http://ir.lawnet.fordham.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2077&context=ulj

BONSOR, K.: How witness protection works. Dostupné na internete: http://people.howstuffworks.com/witness-protection6.htm

ČENTÉŠ, J. et al.: Trestné právo procesné. Všeobecná a osobitná časť. Šamorín: Heuréka, 2012. 864 s. ISBN 80-89122-75-2.

CHMELÍK, J., TOMICA, Z.: Korupce a úplatkářství. Praha: Linde, 2011. 282 s. ISBN 978-80-7201-853-6.

IVOR, J.: Moderné dôkazné prostriedky odhaľovania a dokumentovania kriminality. In: Karlovarská právní revue. Roč. 6, č. 4 (2010), s. 62 – 76, ISSN 1801-2193.

JACKSON, J., QUINN, K., O´MALLEY, T.: The jury system in contemporary Ireland: In the shadow of a troubled past. Dostupné na internete: http://scholarship.law.duke.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1130&context=lcp#F88

KORGO, D. et al.: Trestné právo procesné. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. 439 s. ISBN 978-80-7380-432-9.

POLÁK, P.: Svedok v trestnom konaní. Bratislava: Eurokódex, 2011. 296 s. ISBN 978-80-89447-49-7.

STRANG, R.: Plea bargaining, Cooperation agreements, Immunity orders. Dostupné na http://www.unafei.or.jp/english/pdf/RS_No92/No92_05VE_Strang1.pdf

VIOLANTE, L.: Non è la piovra: Dodici tesi sulle mafie italiane ("It is not the octopus: twelve theses on Italian Mafias"), Einaudi, 1994, ISBN 88-06-13401-9.

[17] Pozri http://www.etrend.sk/ekonomika/korunni-svedkovia-uz-nebudu-zavisli-od-milosti-prezidenta.html

[18] Bližšie pozri: Chmelík, J., Tomica, T.: Korupce a úplatkářství, s. 235

ZÁHORA, J.: Korunný svedok. Trestněprávní prostředky boje proti kriminalitě. Sborník příspěvkú z mezinárodního semináře, který se konal ve dnech 29. – 31. 3. 2006 v Solenici. Praha: Policejní akademie České republiky, 2006. 261 s. ISBN 80-7251-222-6.

Dohovor OSN proti nadnárodnému organizovanému zločinu (New York, 15.11.2000, publ. pod č. 621/2003 Z. z.)

Dôvodová správa k zákonu č. 457/2003 Z. z.

Recommendation Rec (2005) 9 of the Committee of ministers to member states on the protection of witnesses and collaborators of justice (Adopted by the Committee of Ministers on 20 April 2005 at the 924th meeting of the Ministers' Deputies). Dostupné na internete na: http://www.coe.int/t/dg1/legalcooperation/economiccrime/organisedcrime/Rec%20_2005_9.pdf

Trestný poriadok, zákon č. 141/1961 Zb., o trestnom konaní súdnom, v znení neskorších predpisov.

Ú. v. ES C 237, 7.12.1995

Ú. v. ES C010, 11.1.1997

Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.

ZÁKONNOSŤ PROCESU A PRIEBEHU DOKAZOVANIA V TRESTNOM KONANÍ

prof. JUDr. Jozef ČENTÉŠ, PhD.[1]
Univerzita Komenského, Právnická fakulta v Bratislave
Generálna prokuratúra Slovenskej republiky

JUDr. Vladimír JAVORSKÝ[2]
Generálna prokuratúra Slovenskej republiky

Anotácia: *V predkladanom príspevku autori venujú pozornosť vybraným aspektom procesu a priebehu dokazovania v slovenskom trestnom konaní. Zvýrazňujú nutnosť rešpektovania základných práv a slobôd jednotlivca, do ktorých zasahujú orgány činné v trestnom konaní a súd pri trestnom stíhaní. Uvedené vyžaduje, aby orgány činné v trestnom konaní, v rámci dokazovania postupovali v súlade so zákonom. V nadväznosti na riešenú problematiku autori prezentujú tiež názory na zákonnosť a prípustnosť dôkazov v trestnom konaní.*
Kľúčové slová*: ústavnosť, zákonnosť, prípustnosť, vhodnosť, dôkaz, dokazovanie, trestné konanie.*

Annotation*: In the present paper the authors pay attention to selected aspects of the process and progress of Slovak evidence in criminal proceedings. They emphasize the need to respect the fundamental rights and freedoms to which law enforcement bodies and the court interfere in the prosecution. This requires that law enforcement bodies proceed during inquiry in accordance with the law. Following the given issues the writers also present opinions on the legality and admissibility of evidence in criminal proceedings.*
Keywords*: constitutionality, legality, eligibility, suitability, evidence, proof, criminal proceeding.*

I. Úvod

Viazanosť každého zákonom (právom) tvorí obsah pojmu „zákonnosť“. Všeobecne sú obsahom zákonnosti požiadavky na tvorbu práva (legislatívna stránka) a na realizáciu práva (aplikačná stránka). Jadrom zákonnosti je ústavnosť, ktorá spočíva najmä v ústavnom vymedzení právomoci orgánov verejnej moci[3]. Pojem ústavnosť je pritom širší ako pojem zákonnosť a vyjadruje základný postulát súladu zákonov a všetkých ostatných podzákonných právnych predpisov s ústavným zákonom č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov (ďalej len „Ústava“).

Uvedené okolnosti súvisia aj s riadnym výkonom spravodlivosti podľa článku 46 Ústavy, predovšetkým s potrebou dodržiavania nielen ústavných ale aj zákonných medzí pre zabezpečovanie a vykonávanie dôkazov. Preto len taký postup orgánu činného v trestnom konaní a súdu, ktorý sa realizuje v rámci procesných predpisov, je v súlade s ústavnosťou štátu a vo svojich dôsledkoch zodpovedá účelu trestného konania.

II. Získanie dôkazov v zmysle Trestného poriadku

Základný normatívny rámec dokazovania v trestnom konaní ustanovuje zákon č. 301/2005 Z.z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov („ďalej len „Trestný poriadok“), ktorý vymedzuje niektoré dôkazné prostriedky, spôsob a formu vykonávania dôkazov a princíp hodnotenia dôkazov[4]; nie však podrobnosti o procese ich získavania.

---

[1] jozef.centes@flaw.uniba.sk.
[2] vladimir.javorsky@genpro.gov.sk.
[3] Podľa článku 2 ods. 2 Ústavy štátne orgány môžu konať iba na základe ústavy, v jej medziach a v rozsahu a spôsobom, ktorý ustanoví zákon.
[4] Podľa § 2 ods. 12 Trestného poriadku orgány činné v trestnom konaní a súd hodnotia dôkazy získané zákonným spôsobom podľa svojho vnútorného presvedčenia založeného na starostlivom uvážení všetkých okolností prípadu jednotlivo i v ich súhrne nezávisle od toho, či ich obstaral súd, orgány činné v trestnom konaní alebo niektorá zo strán.

Orgány činné v trestnom konaní a súdy pri svojom postupe pri dokazovaní v trestnom konaní musia mať na zreteli najmä ustanovenie § 119 ods. 2 prvá veta Trestného poriadku, ktoré predstavuje generálnu klauzulu o použiteľnosti dôkazov. Podľa tohto ustanovenia za *„dôkaz môže slúžiť všetko, čo môže prispieť na náležité objasnenie veci a čo sa získalo z dôkazných prostriedkov podľa tohto zákona alebo podľa osobitného zákona*.“ [5]

Podmienkou, aby dôkazom mohlo byť naozaj *„všetko, čo môže prispieť na náležité objasnenie veci“* je, aby išlo o dôkazy získané zákonným spôsobom.[6]

Dôkaz ako výsledok procesnej činnosti orgánu činného v trestnom konaní alebo súdu možno považovať za zákonný len v prípade, ak procesná činnosť orgánu činného v trestnom konaní alebo súdu bola realizovaná v súlade so zákonom.Za zákonný spôsob získania dôkazu podľa § 119 ods. 2 Trestného poriadku treba považovať taký spôsob jeho získania, pri ktorom boli splnené **formálne (procesnoprávne) podmienky** vyžadované Trestným poriadkom alebo iným osobitným zákonom na vykonanie konkrétneho dôkazu a tiež **obsahové (materiálne) podmienky**, ktorých splnenie vyžaduje, aby úkon a použitý dôkazný prostriedok na získanie a vykonanie konkrétneho dôkazu, boli zamerané na zistenie tých skutočností, na ktoré zameraný a použitý môže byť.[7] Ak bol dôkaz získaný v rozpore so zákonom v zásade nemôže slúžiť ako dôkaz v trestnom konaní a nemôže ani prispieť na náležité objasnenie veci (argumentum a contrario). Pokiaľ ide o posudzovanie neúčinnosti získaného dôkazu, všeobecne možno uviesť, že dôkaz získaný nezákonným spôsobom je podľa povahy a závažnosti porušenia zákona buď absolútne neúčinný (t. j. nemožno k takémuto dôkazu vôbec prihliadnuť a musí byť vylúčený z hodnotenia pri zisťovaní skutkového stavu veci) alebo relatívne neúčinný (t. j. nemožno k nemu prihliadať, avšak len dovtedy, kým sa vada, ku ktorej došlo neodstráni). Pri absolútnej neúčinnosti dôkazu nie je možné spôsobenú nezákonnosť odstrániť ani napraviť. Navyše takýto dôkaz prenáša svoju nezákonnosť a procesnú neprípustnosť (nepoužiteľnosť) aj na ďalší dôkaz, ktorý vychádza z obsahu nezákonne získaného dôkazu. Z tohto dôvodu, ak je napr. príkaz na odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky nezákonný, nie je možné prihliadať na nič, čo na základe takého nezákonného úkonu vzniklo. Z tohto dôvodu, ak je hodnotenie konkrétneho dôkazu poznamená prvkom ľubovôle v dôsledku absencie akceptovateľného racionálneho základu, ide o taký prípad nesprávnej realizácie dôkazného konania, ktorý má za následok porušenie základných práv a slobôd.[8]

Tento názor možno podporiť aj znením § 2 ods. 12 Trestného poriadku podľa ktorého *„Orgány činné v trestnom konaní a súd hodnotia dôkazy získané **zákonným spôsobom** podľa svojho vnútorného presvedčenia založeného na starostlivom uvážení všetkých okolností prípadu jednotlivo i v ich súhrne nezávisle od toho, či ich obstaral súd, orgány činné v trestnom konaní, alebo niektorá zo strán.“* Táto zásada kladie dôraz na zákonné získanie a vykonanie dôkazov a zároveň na prípustnosť použitia dôkazu v trestnom konaní.[9]

Z uvedeného možno na tomto mieste vyvodiť tento čiastkový záver. Trestný poriadok zreteľne ustanovuje podmienky, za splnenia ktorých možno vykonávať procesné úkony; rovnako ako aj to, že Trestný poriadok ustanovením § 119 ods. 1 jednoznačne vylučuje použitie dôkazov, ktoré neboli získané zákonným spôsobom. Je tomu tak preto, aby boli dodržané základné práva občanov garantované najmä Ústavou a Dohovorom o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „Dohovor“). Pokiaľ dôkaz, resp. informácia o ňom obsiahnutá, nebol získaný čo do jednotlivých komponentov (fáz) procesu dokazovania procesne prípustným spôsobom, musí byť vylúčený a limine z predmetu úvah smerujúcich k zisteniu skutkového stavu veci.[10] Z týchto dôvodov orgány činné

[5] ČENTÉŠ, J.: Odpočúvanie – procesnoprávne a hmotnoprávne aspekty. Bratislava: C. H. Beck, 2013, s. 94, ISBN 978-80-89603-09-1.

[6] ČENTÉŠ, J. a kol.: Trestný poriadok- Veľký Komentár. 2. Aktualizované vydanie. Eurodódex, Žilina, s.333, ISBN 978-80-8155-057-7.

[7] Primerane pozri R 28/2003.

[8] III. ÚS ČR 501/04.

[9] MINÁRIK, Š. a kol.: Trestný poriadok, druhé, prepracované a doplnené vydanie. Iura Edition, 2010, s. 39, ISBN 978-80-8078-369-3.

[10] Primerane pozri IV. ÚS ČR 135/99, I. ÚS ČR 129/2000 a III. ÚS ČR 190/01.

v trestnom konaní a súdy smú zvažovať iba dôkazy získané zákonným spôsobom. Nezákonne získaný dôkaz nemôže byť v zásade dôkaz prípustný v trestnom konaní, okrem prípadu, kedy je jeho nezákonnosť odstrániteľná, po jeho odstránení však už nejde o nezákonný dôkaz (tzv. relatívne neúčinný dôkaz).

III. Získanie dôkazov na základe iných právnych predpisov

Okrem Trestného poriadku dôkazy môžu byť získané aj z dôkazných prostriedkov vymedzených inými právnymi predpismi, najčastejšie zákonom č. 171/1993 Z.z. o Policajnom zbore v znení neskorších predpisov („ďalej len „zákon o Policajnom zbore“)[11], alebo zákonom č. 352/2004 Z. z. o orgánoch štátnej správy v colníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov („ďalej len „zákon o orgánoch štátnej správy v colníctve“).[12] Náš názor podporujeme znením § 119 ods. 2 Trestného poriadku (…) „*čo sa získalo z dôkazných prostriedkov podľa tohto zákona alebo podľa osobitného zákona*”. Na zákonný spôsob získania týchto dôkazov nadväzuje použitie týchto dôkazov v trestnom konaní napríklad zaistených vecí podľa § 11 zákona o Policajnom zbore a ich prevzatie orgánom činným v trestnom konaní postupom podľa § 92 Trestného poriadku.[13]

Ďalej zvýrazňujeme, že požiadavke zákonnosti musí zodpovedať už proces získavania poznatkov o dôkazoch, ktorý predchádza postupu vyhľadávania a vykonávania dôkazov podľa Trestného poriadku a nie je v ňom výslovne uvedený. Ide najmä o operatívno – pátraciu činnosť[14] uskutočnenú pred začatím trestného konania. Vychádzajúc z ustanovenia § 199 ods. 2 Trestného poriadku[15] je zrejmé, že informácie o podozrení z naplnenia zákonných znakov niektorého z trestných

---

[11] Podľa § 21 ods. 1 zákona o Policajnom zbore policajt je oprávnený zaistiť na vykonanie potrebných úkonov vec, ak má podozrenie, že tá súvisí so spáchaním trestného činu alebo priestupku a jej zaistenie je potrebné na zistenie skutkového stavu veci alebo na rozhodnutie orgánu činného v trestnom konaní, alebo na rozhodnutie orgánu v konaní o priestupku alebo ak ide o vec, po ktorej pátra polícia iného štátu. Policajt neodkladne vydá osobe, ktorej bola vec zaistená, potvrdenie o zaistení veci s presným opisom veci, ktorý umožní zaistenú vec identifikovať. Zaistenie veci môže trvať najviac 90 dní, ak tento zákon neustanovuje inak.

Podľa § 21 ods. 2 zákona o Policajnom zbore, ak sa vykonanými úkonmi potvrdí, že zaistená vec súvisí s trestným činom alebo s priestupkom, policajt je povinný zaistenú vec neodkladne odovzdať príslušnému orgánu činnému v trestnom konaní alebo orgánu príslušnému na prejednanie priestupku. Zaistenú vec, po ktorej pátra polícia iného štátu, odovzdá policajt polícii iného štátu. Ak si príslušný orgán činný v trestnom konaní, orgán príslušný na prejednanie priestupku alebo polícia iného štátu zaistenú vec neprevezme, postupuje sa podľa odsekov 3 až 12. Ak je zaistenou vecou vozidlo, ktoré má neoprávnene pozmenený identifikátor vozidla, a vozidlo sa nedá identifikovať podľa skrytých identifikátorov, spracuje policajt návrh na jeho vyradenie z príslušnej evidencie.

[12] Podľa § 22 ods. 1 zákona o orgánoch štátnej správy v colníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, ak je dôvodné podozrenie, že vec, tovar alebo písomnosti súvisia s trestným činom alebo priestupkom 22) spáchaným v súvislosti s porušením colných predpisov alebo s colným deliktom podľa osobitného predpisu, 23) priestupkom alebo iným správnym deliktom podľa osobitného predpisu,38aa) alebo s porušením daňových predpisov alebo súvisia s trestným činom, priestupkom alebo iným správnym deliktom spáchaným v súvislosti s porušením predpisov o ochrane predmetov kultúrnej hodnoty38a) a ak je to potrebné na zistenie skutkového stavu, colník je oprávnený ich zaistiť na vykonanie potrebných úkonov; zaistenie môže trvať len do rozhodnutia orgánov činných v trestnom konaní vo veci, pri priestupku alebo colnom delikte najviac 60 dní odo dňa zaistenia.

[13] Podľa § 92 Trestného poriadku, ak treba vec, ktorá bola zaistená podľa osobitného zákona, zaistiť na účely trestného konania, prevezme ju prokurátor alebo policajt.

[14] Podľa § 38a ods. 1 zákona o Policajnom zbore **operatívno-pátracia činnosť je systém spravidla utajených, spravodajských opatrení vykonávaných Policajným zborom na účely predchádzania, zamedzovania, odhaľovania a dokumentovania trestnej činnosti a zisťovania jej páchateľov, zabezpečovania ochrany určených osôb a strážených objektov, technicky chránených objektov, zabezpečovania a poskytovania ochrany a pomoci ohrozenému svedkovi a chránenému svedkovi, ochrany štátnej hranice a vypátrania osôb a vecí.**

[15] Podľa § 199 ods. 1 Trestného poriadku, ak nie je dôvod na postup podľa § 197 ods. 1 alebo 2, policajt začne trestné stíhanie bez meškania, najneskôr však do 30 dní od prijatia trestného oznámenia, ak ho treba doplniť. Trestné stíhanie sa začne vydaním uznesenia. Ak hrozí nebezpečenstvo z omeškania, začne policajt trestné stíhanie vykonaním zaisťovacieho úkonu, neopakovateľného úkonu alebo neodkladného úkonu. Po ich vykonaní vyhotoví ihneď uznesenie o začatí trestného stíhania, v ktorom uvedie, ktorým z týchto úkonov už bolo začaté trestné stíhanie. O začatí trestného stíhania policajt upovedomí oznamovateľa a poškodeného. Policajt doručí také uznesenie prokurátorovi najneskôr do 48 hodín.

činov uvedených v osobitnej časti Trestného zákona môžu byť získané aj z iných zdrojov neprocesného charakteru, medzi ktoré patria tiež výsledky operatívno-pátracej činnosti vykonávanej v zmysle zákona o Policajnom zbore.

Operatívno-pátracia činnosť je zameraná jednak na získavanie operatívnych poznatkov ešte pred začatím trestného stíhania, a to s predpokladom, že informácie budú v budúcnosti využité ako podnet na začatie trestného stíhania, ako aj získavanie operatívnych poznatkov počas trestného konania.[16] Informácie získané operatívno-pátracou činnosťou nemajú povahu dôkazov, ale slúžia predovšetkým na ich vyhľadanie. Pri tejto činnosti musí byť dodržaný zákonom ustanovený procesný postup pri odhaľovaní a obstarávaní dôkazných prostriedkov v štádiu pred začatím trestného stíhania.

V aplikačnej praxi sa možno stretnúť so spochybňovaním legálnosti operatívnych informácií získaných v zmysle zákona o Policajnom zbore, a to z dôvodu nejasnosti spôsobu ich získania v prípade, ak sú dôvodom na vydanie uznesenia policajta o začatí trestného stíhania. V tejto súvislosti uvádzame, že podľa § 39 ods. 1 zákona Policajnom zbore „*prostriedkami operatívno-pátracej činnosti sa na účely tohto zákona rozumejú sledovanie osôb a vecí, monitorovanie osôb a dopravných prostriedkov, kontrolovaná dodávka, kriminálne spravodajstvo, používanie krycích dokladov, nástrahová a zabezpečovacia technika a využívanie osôb konajúcich v prospech Policajného zboru, objekty a miesta používané pod legendou a predstieraný prevod veci*.“

Zastávame právny názor, že posudzovanie legálneho základu použitia uvedených prostriedkov operatívno-pátracej činnosti v jednotlivých štádiách trestného konania prináleží v prípravnom konaní príslušnému policajtovi, prokurátorovi alebo súdu, a to najmä pri vykonávaní dôkazov. Nezákonnosť dôkazu v intenciách doktríny „plodu z otráveného stromu“, sa vzťahuje iba hodnotenie prípustnosti (použiteľnosti) dôkazov v trestnom konaní, nie však podnetu na začatie trestného stíhania, a nemôže byť posudzovaná mimo procesného postupu ustanoveného Trestným poriadkom.

IV. Posudzovanie zákonnosti zadovážených dôkazov

V priebehu trestného konania sú predmetom posudzovania zákonnosti aj dôkazy predložené najmä obvineným, u ktorých vznikla pochybnosť o zákonnom spôsobe ich získania. Vtedy príslušný orgán činný v trestnom konaní alebo súd dôsledne zváži možnosti (ne) použitia dôkazu, pri ktorom nebol dostatočne preukázaný jeho legálny pôvod, a to najmä vtedy, ak po jeho previerke pretrvávajú dôvodné pochybnosti, ktoré neboli rozptýlené vo fáze hodnotenia ostatných dôkazov.

Zvýrazňujeme, že už v predsúdnom konaní musia byť predložené dôkazy dôsledne preskúmané. Nezákonné získanie dôkazov môže zakladať trestnoprávnu zodpovednosť osoby, ktorá taký dôkaz obstarala alebo predložila. V tejto súvislosti možno poukázať na ustanovenie § 344 ods. 1 písm. a) písm. b) Trestného zákona, podľa ktorého sa zločinu marenia spravodlivosti dopustí ten „*kto v konaní pred súdom alebo v trestnom konaní predloží dôkaz, o ktorom vie, že je sfalšovaný alebo pozmenený, na účel použiť ho ako pravý, falšuje, pozmení alebo marí dôkaz, alebo bráni v získaní dôkazu*.“ Výsledky trestného stíhania v konaní o citovanom zločine môžu mať podstatný vplyv na použiteľnosť sporného dôkazu alebo aj všetkých ďalších dôkazov na tento dôkaz nadväzujúcich v inom trestnom konaní.

Zákonnosť dôkazu musí byť prioritne posudzovaná najneskôr v štádiu hodnotenia dôkazov, pričom pri hodnotení prípustnosti dôkazu môže byť určitým vodítkom výklad zákonných znakov trestného činu marenia spravodlivosti vyplývajúci z judikatúry Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, v zmysle ktorej „*Ak obvinený manipuloval s dôkaznou situáciou tým, že sfalšoval alebo pozmenil dôkaz, alebo predložil sfalšovaný alebo pozmenený dôkaz na účel, aby sa použil v trestnom konaní ako pravý, narušil Trestným zákonom chránený záujem na spravodlivom a zákonnom rozhodnutí a vyvolal trestnoprávne relevantný následok vymedzený v skutkovej podstate trestného*

Podľa § 199 ods. 2 Trestného poriadku policajt postupuje primerane podľa odseku 1, ak sa o skutočnostiach odôvodňujúcich začatie trestného stíhania dozvie inak ako z trestného oznámenia.

[16] Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 3 Sži/19/2013 z 25.11.2014. Dostupné na internete: https://ispis.sk/judikatura/3Szi19/2013

činu marenia spravodlivosti podľa § 344 ods. 1 písm. a), alebo písm. b) Trestného zákona. Trestný čin marenia spravodlivosti podľa § 344 ods. 1 písm. a) Trestného zákona je dokonaný predložením sfalšovaného alebo pozmeneného dôkazu súdu alebo orgánu činnému v konkrétnom trestnom konaní na účel, aby sa použil ako pravý, a to bez ohľadu na to, či sa v ďalšom konaní tento dôkaz vykonal."[17]

Použiteľnosť dôkazu úzko súvisí s pojmom prípustnosť dôkazu. Nejde však o synonymá, ktoré navyše nemožno stotožňovať s pojmom zákonnosť dôkazu. Pod pojmom „*prípustnosť dôkazov a ich prameňov*" treba rozumieť vhodnosť dôkazov z hľadiska zákonnosti ich prameňov, ako aj z hľadiska zákonnosti metód, prostriedkov a postupov použitých na získanie informácií tvoriacich ich obsah."[18]

Vhodnosť dôkazov môže byť kritériom posúdenia ich použiteľnosti v trestnom konaní. Naopak použitý dôkaz nemusí byť vhodný na objasnenie dokazovanej skutočnosti a v konečnom dôsledku z hľadiska významu objasňovanej skutočnosti ani prípustný, a to v ktoromkoľvek štádiu dokazovania. Dôvod neprípustnosti sa preto môže odvodzovať nielen od nezákonnosti dôkazu. Inak povedané nezákonnosť dôkazu zásadne až na výnimky[19] vylučuje jeho prípustnosť, ale nevylučuje jeho použiteľnosť, ktorá bude posudzovaná až následne.

Vhodným príkladom je aj napríklad spomínaná operatívno-pátracia činnosť, u ktorej vzhľadom na utajovaný spôsob jej vykonávania poznáme iba výsledky tejto činnosti, ktoré môžu prameniť z úkonov vykonaných v rozpore so zákonom. Ak teda výsledky operatívno-pátracej činnosti povedú k informáciám o dôkazoch, ktoré policajt, prokurátor alebo súd vykoná a použije v procese dokazovania, či už v prípravnom alebo súdnom konaní a bude neskôr spochybnená zákonnosť niektorého z prostriedkov tejto operatívno-pátracej činnosti, použitý dôkaz môže alebo nemusí aj byť neprípustný. Dôvodom je skutočnosť, že nie každá nezákonnosť prameniaca z porušenia zákona pri realizácii určitého prostriedku operatívno-pátracej činnosti musí mať vplyv na celkové výsledky operatívno-pátracej činnosti. Ide o to, že niektoré, povedzme čiastočne nezákonné spôsoby vykonávania operatívno-pátracej činnosti môžu byť z hodnotenia jej výsledkov vylúčené a nahradené zákonným prostriedkom operatívno-pátracej činnosti.

Priebeh dokazovania pred začatím trestného stíhania limituje Trestný poriadok výberom dôkazných prostriedkov[20], medzi ktoré môžeme zaradiť aj trestné oznámenie. Rozhodnutie o trestnom oznámení závisí od posúdenia nevyhnutnosti jeho doplnenia, a to jediným zákonným spôsobom uvedeným v ustanovení § 196 ods. 2 Trestného poriadku, ktorý vylučuje použitie iných dôkazných prostriedkov charakteristických pre ďalšie štádiá trestného konania.

Ak prokurátor alebo policajt po prijatí trestného oznámenia zistí, že je potrebné ho doplniť, doplnenie vykoná výsluchom oznamovateľa alebo poškodeného alebo vyžiadaním písomných podkladov od oznamovateľa alebo od inej osoby alebo orgánu príslušný prokurátor alebo príslušný policajt tak, aby mohol rozhodnúť podľa § 197 alebo § 199 v lehote do 30 dní od prijatia trestného oznámenia. Prokurátor alebo policajt môže vypočuť osobu, ktorú na základe trestného oznámenia alebo iného podnetu je potrebné vypočuť k okolnostiam nasvedčujúcim, že mala spáchať trestný čin.[21]

Výsluch uvedených osôb nemožno považovať za typické dôkazné prostriedky a informácie z nich pochádzajúce za dôkazy, na ktoré by bolo možné prihliadať po začatí trestného stíhania.

---

[17] Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. **5 Tdo 8/2015 zo 7.5.2015 publikovaný v Zbierke stanovísk najvyššieho súdu a rozhodnutí súdov Slovenskej republiky 2/2016 pod č. 17. Dostupné na internete: http://www.supcourt.gov.sk/rok-2016/.**

[18] ZÁHORA, J. a kol.: Dokazovanie v trestnom konaní. 1. vydanie. Praha: Leges, 2013. 74 s. ISBN 978-80-87576-76-2.

[19] Podľa § 119 ods. 4 Trestného poriadku dôkaz získaný nezákonným donútením alebo hrozbou takého donútenia sa nesmie použiť v konaní okrem prípadu, keď sa použije ako dôkaz proti osobe, ktorá také donútenie alebo hrozbu donútenia použila.

[20] Podľa § 119 ods. 2 Trestného poriadku, druhá veta, dôkaznými prostriedkami sú najmä výsluch obvineného, svedkov, znalcov, posudky a odborné vyjadrenia, previerka výpovede na mieste, rekognícia, rekonštrukcia, vyšetrovací pokus, obhliadka, veci a listiny dôležité pre trestné konanie, oznámenie, informácie získané použitím informačno-technických prostriedkov alebo prostriedkov operatívno-pátracej činnosti.

[21] Porovnaj § 196 ods. 2 Trestného poriadku.

Hlavným zmyslom týchto úkonov je vytvorenie priestoru na vydanie zákonného rozhodnutia policajta alebo prokurátora o trestnom oznámení, ktoré nutne nemusí viesť k začatiu trestného stíhania alebo naopak, na ich základe môže byť začaté a súčasne aj vznesené obvinenie konkrétnej osobe pre niektorý z trestných činov uvedených v osobitnej časti Trestného zákona. V takom prípade má veľký význam dodržanie zákonného postupu, ktorý pred začatím trestného stíhania ešte nepredstavuje vlastnú činnosť v rámci dokazovania. Ide o sumár informácií o dôkazoch potrebných pre náležité zistenie skutkového stavu veci, odôvodňujúci v niektorých prípadoch trestné stíhanie páchateľa, a to bez dôkazov vykonaných z dôkazných prostriedkov po začatí trestného stíhania.

V tejto súvislosti možno poukázať na uznesenie Krajského súdu v Bratislave, podľa ktorého „Účelom a zmyslom procesného inštitútu začatia trestného stíhania vo veci podľa § 199 ods. 1 Trestného poriadku por. je, aby orgány prípravného konania (§ 10 ods. 1 Trestného poriadku) mohli vykonávať procesne použiteľné úkony v zmysle Trestného poriadku smerujúce k zisteniu páchateľa trestného činu a ku vzneseniu obvinenia konkrétnej osobe hneď, ako to odôvodňuje dôkazná situácia. Je neprípustné viesť trestné stíhanie len „vo veci“ pri splnení podmienok (aj) § 206 ods. 1 Trestného poriadku, teda so zjavným a jednoznačne špecifikovaným a nezameniteľne známym páchateľom, eventuálne tiež označeným v uznesení o začatí trestného stíhania menom, priezviskom, prípadne aj adresou bydliska, bez toho, aby zároveň bolo vznesené aj obvinenie tejto osobe. Nerešpektovanie uvedeného postupu reálne znamená, že podozrivý síce je materiálne obvinený, ale formálne nie, čím sa tejto osobe zabránilo uplatňovať procesné práva obvineného, napr. podávať opravné prostriedky, návrhy na vykonanie dokazovania, nazerať do spisu, zvoliť si obhajcu.“[22]

Treba doplniť, že v takom prípade budú až po vznesení obvinenia vykonané dôkazy, ktoré potvrdia alebo vyvrátia pôvodné podozrenie z protiprávneho konania obvineného.

V podmienkach právneho poriadku Slovenskej republiky, avšak bez rozdielu, či bolo trestné stíhanie začaté iba „vo veci“ alebo už bolo vydané aj uznesenie o vznesení obvinenia určitej osobe policajt vykonáva vyšetrovanie alebo skrátené vyšetrovanie spravidla osobne. Úkony, ktorými sa začalo trestné stíhanie alebo ktoré boli vykonané po začatí trestného stíhania miestne nepríslušným policajtom, nie je potrebné opakovať, ak boli vykonané podľa tohto zákona.“[23]

Z hľadiska nutnosti opakovania úkonov vykonaných pred vznesením obvinenia možno poukázať na stanovisko trestnoprávne kolégia Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, podľa ktorého „*obžaloba v trestnej veci môže byť opretá o výpovede svedkov a iné dôkazy vykonané pred vydaním uznesenia o vznesení obvinenia, prípadne pred oznámením uznesenia o vznesení obvinenia jeho vyhlásením (§ 206 ods. 1 Trestného poriadku), ak k ich vykonaniu došlo po začatí trestného stíhania „vo veci" podľa § 199 ods. 1 Trestného poriadku. Ak je ale výpoveď svedka jediným usvedčujúcim dôkazom alebo vo významnej miere rozhodujúcim dôkazom, o ktorý chce prokurátor, ako nositeľ dôkazného bremena v konaní pred súdom, oprieť obžalobu, je nevyhnutné takého svedka vypočuť až po vznesení obvinenia (alebo svedka vypočutého pred týmto úkonom znovu vypočuť), a tak zachovať právo obvineného na obhajobu (právo na kontradiktórny postup). Výnimku z kontradiktórneho postupu predstavujú výpovede svedkov, ktoré majú v zmysle § 263 ods. 3 písm. b) Trestného poriadku charakter neodkladného alebo neopakovateľného úkonu; taký charakter majú aj výpovede svedkov mladších ako 15 rokov (§ 135 ods. 2 veta druhá Trestného poriadku).*"[24]

---

[22] Uznesenie Krajského súdu v Bratislave sp. zn. 2To/13/2015 z 26.3.2015, **publikované v Zbierke stanovísk najvyššieho súdu a rozhodnutí súdov Slovenskej republiky 2/2016 pod č. 19. Dostupné na internete: http://www.supcourt.gov.sk/rok-2016/.**

[23] Porovnaj § 204 ods. 1 Trestného poriadku.

[24] Stanovisko trestnoprávneho kolégia Najvyššieho súdu Slovenskej republiky na zjednotenie výkladu zákona k otázke, či môže byť obžaloba opretá o svedecké výpovede vykonané pred vznesením obvinenia, ak k ich vykonaniu došlo po začatí trestného stíhania „vo veci", ako aj k otázke, či týmto postupom došlo k porušeniu práva obvineného na obhajobu, sp. zn. Tpj 63/2009, prijaté dňa 7.12.2009, **publikované v Zbierke stanovísk najvyššieho súdu a rozhodnutí súdov Slovenskej republiky 4/2010 pod č. 30. Dostupné na internete: http://www.supcourt.gov.sk/rok-2010/.**

V. Záver

Zo skutočností, ktorým venujeme pozornosť v tomto príspevku vyplýva, že procesný charakter a spôsob, akým bude objasnený skutok relevantný pre trestné konanie musí vychádzať z rešpektovania zásad zákonnosti a ústavnosti, ktoré sú pilierom **každého spravodlivého rozhodnutia súdu a orgánu činného v trestnom konaní.** Vzhľadom na značnú rôznorodosť jednotlivých európskych právnych systémoch, je právna úprava dokazovania v trestných veciach v kompetencii každého zmluvného štátu, pričom Dohovor osobitnú právnu úpravu dokazovania nijakou formou nepredpisuje.[25] Použiteľnosť dôkazu v procese dokazovania sa odvíja od prípustnosti dôkazu, a to v závislosti od posúdenia jeho zákonnosti. Kontrole zo strany Európskeho súdu pre ľudské práva podlieha hodnotenie dôkazov vnútroštátnymi súdmi iba do tej miery, či to nie je zjavne neprimerané alebo svojvoľné.“[26]

Resumé

Autori v príspevku vyjadrujú vlastné názory k aktuálnej téme procesu a priebehu dokazovania v slovenskom trestnom konaní. V príspevku vyjadrujú názory k zákonnosti, prípustnosti a vhodnosti zaistenia a použitia dôkazov v trestnom konaní. Svoje názory dopĺňajú aktuálnou rozhodovacou činnosťou slovenských súdov. Zvýrazňujú nutnosť rešpektovanie základných práv a slobôd jednotlivca, do ktorých zasahujú orgány činné v trestnom konaní a súd pri trestnom stíhaní.

Zoznam bibliografických odkazov

ČENTÉŠ, J. a kol.: Trestný poriadok- Veľký Komentár. 2. Aktualizované vydanie. Eurodódex, Žilina, 955 s., ISBN 978-80-8155-057-7.

ČENTÉŠ, J.: Odpočúvanie – procesnoprávne a hmotnoprávne aspekty. Bratislava: C. H. Beck, 2013, 272 s., ISBN 978-80-89603-09-1.

MINÁRIK, Š. a kol.: Trestný poriadok, druhé, prepracované a doplnené vydanie. Iura Edition, 2010, 1392 s., ISBN 978-80-8078-369-3.

PIROŠÍKOVÁ, M. 2007. Komentár k vybraným článkom Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd. 1. vydanie. Bratislava: EUROIURIS, 2007, 426 s., ISBN 978-80-969554-5-9.

REPÍK, B. Ľudské práva v súdnom konaní. Bratislava: MANZ, 1999, s. 256, ISBN 80-85719-24-X.

ZÁHORA, J. a kol.: Dokazovanie v trestnom konaní. 1. vydanie. Praha: Leges, 2013, 320 s., ISBN 978-80-87576-76-2.

[25] REPÍK, B. *Ľudské práva v súdnom konaní*. Bratislava : MANZ, 1999. s. 235. ISBN 80-85719-24-X.

[26] PIROŠÍKOVÁ, M. 2007. Komentár k vybraným článkom Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd. 1. vydanie. Bratislava: EUROIURIS, 2007. 426 s. ISBN 978-80-969554-5-9.

POSTAVENIE OBETÍ TRESTNÝCH ČINOV V PRÁVE EÚ[1]

Mgr. Juraj DRUGDA
Ústav verejného práva
Paneurópska vysoká škola, Fakulta práva

Abstrakt: *Obsah príspevku je zameraný na obete trestnej činnosti a ich postavenie v práve Európskej únie. Za hlavný cieľ príspevku môžeme považovať priblíženie osobitnej skupiny osôb na ktorých bola spáchaná trestná činnosť alebo boli trestnou činnosťou priamo či nepriamo postihnuté. Toto priblíženie bude realizované prostredníctvom vymedzenia základných pojmov týkajúcich sa problematiky obetí, stručného priblíženia právnej úpravy postavenia obetí v európskom práve, analýzou súboru práv obetí všeobecného a osobitného charakteru a procesných nástrojov určených na ochranu obetí trestných činov a v neposlednom rade vysvetlením realizácie odškodňovania obetí trestnej činnosti.*
Kľúčové slová: *obeť, poškodený, práva obete, európsky ochranný príkaz, odškodňovanie obetí*

Abstract: *The content of the article is targeted at victims of crime and their position in European Union law. As the main objective of this article we may consider the approach to a particular group of persons who have been directly or indirectly affected by the crime. This approach will be implemented through the definition of basic terms of victims, a brief approximation of the law on the status of victims in European law, by an analysis of the set of rights of victims of general and special character and procedural tools designed to protect victims of crime, and, last but not least, the explanation of the compensation measures for the victims of crime.*
Keywords: *victim, injured, rights of victim, European protection order, compensation of victims*

1. Úvod

Fenoménu trestnej činnosti, páchateľom, procesu ich postihovania, potrestania, spolu s ich následným opätovným zaradením do spoločnosti a všetkými ďalšími hmotnoprávnymi aj procesnými súvislosťami tejto problematiky priznáva trestno-právna veda počas celého obdobia svojej existencie a vývoja pravdepodobne najdôležitejšie miesto v predmete svojho skúmania. To sa nedá povedať o skupine osôb, ktoré sú dotknuté a negatívne postihnuté páchaním trestnej činnosti a ňou sú obete. Pričom neopomenuteľný je fakt, že práve drvivá väčšina trestnej činnosti, ktorá najzávažnejším spôsobom ohrozuje chránené záujmy spoločnosti (napr. násilná a mravnostná kriminalita) postihuje nevinných členov spoločnosti, z ktorých sa následne stávajú obete s mnohokrát doživotnými fyzickými a psychickými následkami. Avšak nedostatočné zameranie trestného práva na problematiku obetí trestnej činnosti sa do určitej miery kompenzuje prostredníctvom príbuzného vedného odboru, ktorým je kriminológia so svojim výskumom obetí kriminality (viktimológiou), ktorá sa síce zaoberá viktimologickými aspektmi jednotlivých foriem trestnej činnosti, psychológiou obetí a formami zabezpečenia účinnej prevencie a pomoci obetiam, ale to však stále obchádza podstatu tejto problematiky. Pričom touto podstatou je to, že represia a jej efekt na páchateľa je príliš subjektívna a stále týka len jeho osoby. To, že páchateľ je na určitý zákonom vymedzený časový úsek obmedzený na niektorých svojich právach a slobodách (podľa druhu trestu, ktorý mu bol uložený) sa môže považovať za odplatu štátu, ktorý síce reprezentuje spoločnosť, ale stále chýba určitý badateľnejší druh osobnej satisfakcie voči obeti, ktorá bola v prvom rade poškodená a ovplyvnená spáchaným trestným činom.

Pozitívne môžeme hodnotiť vývoj iniciatívnej činnosti zo strany Európskej únie, ktorá sa počas niekoľkých posledných desaťročí stále viac zameriava na riešenie problematiky obetí trestnej činnosti a svojou právotvornou činnosťou nadradeného charakteru voči vnútroštátnemu právu členských štátov pomaly presadzuje aspoň najdôležitejšie požiadavky potrebné na zabezpečenie riadneho postavenia obetí, ich ochrany a primeraného odškodnenia ujmy, ktorá im bola trestnou činnosťou spôsobená.

[1] Príspevok bol vypracovaný v rámci projektu APVV „*Monitoring latentnej kriminality a viktimologická situácia na Slovensku*“ – APVV No. APVV-0752-12; zodpovedný riešiteľ projektu – prof. PhDr. Květoň Holcr, DrSc.

2. Vymedzenie základných pojmov

Pre účely lepšieho pochopenia nasledujúcich častí skúmanej problematiky je potrebné aspoň stručné vysvetlenie základných pojmov súvisiacich s témou obetí. Konkrétne sa budeme zaoberať pojmami obeť a poškodený spolu s poukázaním na rozdiely medzi spomínanými pojmami.

Vymedzenie pojmu obeť na účely výkladu v kontexte trestného práva EÚ prešlo viacerými zmenami, pričom jeho najaktuálnejšie znenie nájdeme v smernici Európskeho parlamentu a Rady 2012/29/EÚ, ktorou sa stanovujú minimálne normy v oblastí práv, podpory a ochrany obete a je nasledovné: „obeťou sa rozumie osoba, ktorej bola v priamom dôsledku trestného činu spôsobená ujma vrátane fyzickej, mentálnej alebo emocionálnej ujmy alebo majetkovej škody spolu s rodinnými príslušníkmi osoby, ktorá v priamom dôsledku trestného činu zomrela alebo ktorým bola v dôsledku smrti danej osoby spôsobená ujma.“

Slovenský právny poriadok nepoužíva pojem obeť, namiesto toho používa pojem poškodený, ktorý je vymedzený v § 46 Trestného poriadku ako „osoba, ktorej bolo trestným činom ublížené na zdraví, spôsobená majetková, morálna alebo iná škoda alebo boli porušené či ohrozené jej iné zákonom chránené práva alebo slobody.“

Rozdiely medzi pojmami poškodený a obeť spočívajú v tom, že pojem poškodený je v niečom širší (napr. v tom, že práva a povinnosti poškodeného sú priznávané nielen FO ale aj PO, zákonodarca pritom nepozná rozdiel medzi poškodenou FO a poškodenou PO), a na druhej strane je pojem poškodený oproti pojmu obeť aj v niečom užší (napr. osoba môže byť považovaná za obeť bez ohľadu na to, či bola alebo nebola zistená totožnosť páchateľa, či páchateľ bol zadržaný, trestne stíhaný, pričom pojem obeť zahŕňa nielen osoby, ktoré utrpeli ujmu v priamej súvislosti s trestným činom, ale aj v súvislosti nepriamej, za obete môžeme považovať aj najbližších členov rodiny priamej obete trestného činu a osoby, ktoré boli odkázané na starostlivosť obeťou, osoby, ktoré utrpeli ujmu, keď prišli obeti na pomoc a pod.). Pojem obeť má určitý emocionálny a eticky hodnotiaci charakter, preto nie je logické aby sme ho používali i pre PO.

3. Právna úprava postavenia obetí v EÚ

Podstatou tohto príspevku nie je vyčerpávajúce taxatívne vymedzenie obsahu predmetných právnych noriem Európskeho práva týkajúcich sa obetí trestnej činnosti, ktoré si dokáže každý, kto má záujem vyhľadať a preštudovať osobne, ale aj napriek tomu nemožno opomenúť aspoň základné a najvýznamnejšie časti spomínaných dokumentov, pretože v nich nachádzame dôležité východiská aktuálneho a budúceho právneho vývoja v oblasti zaoberajúcej sa obeťami trestnej činnosti.

Za základný právny predpis EÚ upravujúci postavenie obetí môžeme pokladať Rámcové rozhodnutie Rady EÚ 2001/220/SVV z dňa 15. marca 2001 o postavení obeti v trestnom konaní, ktoré bolo nahradené už spomínanou aktuálnou smernicou Európskeho parlamentu a Rady 2012/29/EÚ, ktorou sa stanovujú minimálne normy v oblastí práv, podpory a ochrany obete. Ustanovenie súboru minimálnych pravidiel znamená, že členské štáty majú povinnosť tieto pravidlá prebrať a implementovať do svojich vnútroštátnych právnych poriadkov, pričom je im ponechaná možnosť rozšírenia týchto práv za účelom zabezpečenia vyššej úrovne ochrany obetiam trestnej činnosti. Jednotlivé práva obetí, ktoré sú obsahom tejto smernice budeme detailnejšie analyzovať v ďalšej časti príspevku. „Smernica sa uplatňuje v súvislosti s trestnými činmi spáchanými v EÚ a trestnými konaniami, ktoré prebiehajú v EÚ. Obetiam trestných činov spáchaných mimo územia EÚ sa v nej priznávajú práva iba v súvislosti s trestnými konaniami, ktoré prebiehajú v EÚ.“[2]

Ďalším dôležitým právnym dokumentom EÚ, ktorý sa týka preberanej problematiky je smernica Rady 2004/80/ES z 29. apríla 2004 o odškodňovaní obetí trestných činov, ktorá upravuje spoločné postupy pri odškodňovaní obetí v cezhraničných situáciách založené na zásade rovnakého zaobchádzania a taktiež stanovuje jednotné pravidlá pre systémy vnútroštátneho odškodňovania s podmienkou zabezpečenia spravodlivého a primeraného odškodnenia pre obete úmyselných

[2] IVOR, J. – KLIMEK, L. – ZÁHORA, J.: Trestné právo Európskej únie a jeho vplyv na právny poriadok Slovenskej republiky. Žilina : EUROKÓDEX, 2013. s. 489 - 490

násilných trestných činov. Teóriám a princípom na ktorých je postavený proces odškodňovania obetí sa budeme venovať podrobnejšie v poslednej kapitole príspevku.

Osobitné prostriedky ochrany obetí trestnej činnosti účinné v celej EÚ sú vyjadrené v procesnom nástroji ktorým je európsky ochranný príkaz. Jeho právne vymedzenie sa realizuje prostredníctvom smernice Európskeho parlamentu a Rady 2011/99/EÚ z 13. decembra 2011 o európskom ochrannom príkaze obsahujúcom súbor cieľov, ktoré sa plánujú dosiahnuť zavedením tohto inštitútu, podmienok, ktoré je treba splniť pre vydanie európskeho ochranného príkazu, proces jeho vydávania spolu s jeho formálnymi a obsahovými náležitosťami a možnými dôvodmi jeho neuznania. Inštitútu európskeho ochranného príspevku sa budeme dôkladnejšie venovať v samostatnej kapitole, ktorá je mu venovaná.

4. Práva obetí trestných činov v EÚ

Systematiku práv obetí trestných činov v EÚ je možné rozdeliť podľa prípadov v ktorých sú používané a spôsobov ako sú používané na dve skupiny a to: všeobecné práva obetí trestných činov a práva osobitných skupín obetí trestných činov. Pričom v tejto časti je potrebné si uvedomovať cezhraničné súvislosti tejto problematiky, čo zjednodušene znamená vyjadrenie snahy EÚ o zavedenie spoločných a jednotných práv a postupov pre obete trestnej činnosti cezhraničného charakteru, kedy sa osoba stáva obeťou v cudzom prostredí, čo je vo väčšine prípadov nevyhnutne spojené s možnou neznalosťou pomerov, právneho systému, jazyka a alternatívami riešenia vzniknutej negatívnej situácie na území toho ktorého členského štátu EÚ, čo môže mať za následok prehĺbenie už vzniknutého pocitu bezmocnosti obete a tým pádom aj traumatizujúceho dopadu psychologického charakteru.

Medzi všeobecné práva obetí trestných činov zaraďujeme:

- právo na informácie a právo byť pochopený (pri kontakte s príslušnými orgánmi realizujúcich trestné konanie a poskytovanie informácií potrebných na aktuálne riešenie situácie novovzniknutej obete - poskytnutie podpory, podanie trestného oznámenia, získanie doplnkovej ochrany, náhrada škody, zabezpečenie tlmočenie a prekladu)
- právo na tlmočenie a preklad (bezplatné tlmočenie všetkých úkonov realizujúcich zo strany justičných orgánov členského štátu voči páchateľovi trestnej činnosti, zabezpečenie zrozumiteľnej komunikácie v prípadoch, kedy nie je možná osobná prítomnosť obete na účely trestného konania a bezplatný preklad všetkých informácií súvisiacich s uplatňovaním práv obete počas trestného konania - miesto a čas pojednávania, preklad všetkých rozhodnutí súdu týkajúcich sa predmetného trestného konania)
- právo na prístup k službám na podporu obetí (bezplatný prístup k dôverným službám na podporu obetí počas celého priebehu trestného konania a prístup k službám na podporu obetí podporného a poradného charakteru)
- právo obete zúčastniť sa na trestnom konaní (právo aktívnej účasti obete na trestnom konaní - právo byť vypočutý, právo na preskúmanie rozhodnutia nestíhať skutok, právo na záruky v súvislosti so službami restoratívnej justície, právo na právnu pomoc, náhradu výdavkov, vrátenie vecí zaistených v priebehu trestného konania a právo na rozhodnutie o náhrade škody páchateľom v rámci trestného konania)

Medzi práva osobitných skupín obetí zaraďujeme:

- práva obete s pobytom v inom členskom štáte (vypočutie obete ihneď po podaní trestného oznámenia príslušnému orgánu a zabezpečenie prostriedkov výsluchu obete s pobytom v cudzine prostredníctvom video konferenčných a telefonických konferenčných hovorov)
- práva obetí s osobitnou potrebou ochrany počas trestného konania (individuálne posúdenie osobitných vlastností obete, druhu, povahy a okolností spáchaného trestného činu, zabezpečenie ochrany proti ďalšej viktimizácii alebo zastrašovaniu obete počas celého trestného konania)
- práva detských obetí na ochranu počas trestného konania (zhotovovanie zvukovo-obrazových záznamov výsluchov detskej obete následne použiteľných ako dôkaz v trestnom konaní na účel vyhnutia sa traumatizujúcemu faktoru opakovaného vypočúvania, ustanovenie

osobitného zástupcu pre detské obete v prípadoch nemožnosti zastupovania zákonnými zástupcami a právo na právne poradenstvo a zastúpenie vo svojom mene v prípadoch možného konfliktu záujmov medzi detskou obeťou a nositeľmi rodičovských práv a povinností)

5. Európsky ochranný príkaz

Inštitút európskeho ochranného príkazu poskytuje obetiam cezhraničnej trestnej činnosti akúsi prenesenú formu ochrany nie len v štáte, v ktorom bol voči ich osobe spáchaný trestný čin a v ktorom sa vedie trestné konanie voči páchateľovi, ale aj v ktoromkoľvek inom členskom štáte, ktorý môže byť buď štátom pobytu obete alebo štát na ktorého území sa obeť v budúcnosti plánuje krátkodobo alebo dlhodobo pôsobiť a pohybovať. Cieľom európskeho ochranného príkazu je „zabezpečiť aby sa v spoločnom európskom priestore spravodlivosti bez hraníc zabezpečila ochrana určitej fyzickej osoby voči trestným činom, ktoré môžu ohroziť jej život, telesnú alebo duševnú integritu, osobnú slobodu alebo sexuálnu integritu, ktorá jej bola poskytnutá v jednom členskom štáte Európskej únie, zachovala a pokračovala v ktoromkoľvek inom členskom štáte Európskej únie, do ktorého takáto osoba odchádza alebo odišla.“[3] Vydávanie a výkon európskeho ochranného príkazu funguje na základe zásady vzájomného uznávania justičných rozhodnutí v trestných veciach v EÚ, konkrétne sa jedná o vzájomné uznávanie ochranných opatrení v trestných veciach. „Európsky ochranný príkaz ako nástroj založený na vzájomnom uznávaní justičných rozhodnutí v trestných veciach sa vzťahuje na opatrenia prijaté v priebehu trestného konania v najširšom slova zmysle. To znamená, že by mal byť aplikovateľný na opatrenia v prípravnom konaní, ako aj na opatrenia prijaté v konaní pred súdom.“[4]

Pre vydanie európskeho ochranného príkazu musí byť naplnený súbor podmienok ktorými sú bezprostredné ohrozenie osoby, pričom miera tohto nebezpečenstva je natoľko vysoká, že je štát v ktorom má táto osoba bydlisko povinný prijať opatrenie na jej ochranu v rámci trestného konania, dotknutá osoba sa rozhodne zmeniť pobyt na územie iného členského štátu, ale nebezpečenstvo aj napriek tomu stále pretrváva aj na území iného členského štátu. Európsky ochranný príkaz sa vydáva na žiadosť dotknutej osoby, ktorá je adresovaná príslušnému justičnému orgánu, ktorý po preskúmaní dôvodnosti a splnení obligatórnych podmienok rozhodne o udelení, či neudelení tohto ochranného opatrenia. „Po doručení európskeho ochranného príkazu príslušný orgán vykonávajúceho štátu tento príkaz bezodkladne uzná a príjme rozhodnutie obsahujúce akékoľvek opatrenie, ktoré by bolo dostupné podľa vnútroštátneho práva jeho štátu v obdobnom prípade na zabezpečenie ochrany chránenej osoby, ibaže sa rozhodne uplatniť niektorý z dôvodov neuznania.“[5]

Príslušný orgán členského štátu môže odmietnuť vykonať európsky ochranný príkaz v nasledujúcich prípadoch: formálne nedostatky, ktoré neboli odstránené, nesplnenie podmienok týkajúcich sa miery nebezpečnosti páchateľa, nenaplnenie podmienky obojstrannej trestnosti posudzovaného skutku, amnestia za posudzovaný skutok, na osobu páchateľa sa vzťahuje imunita, premlčanie skutku na území vykonávajúceho štátu, porušenie zásady ne bis in idem alebo osoba páchateľa nie je trestne zodpovedná podľa práva vykonávajúceho štátu.

Osobitné podmienky týkajúce sa prijímania, zasielania, uznávania, výkonu a odmietania európskeho ochranného príkazu na území Slovenskej republiky sú upravené v zákone č. 398/2015 Z. z. o európskom ochrannom príkaze v trestných veciach a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorý je vyjadrením úspešnej transpozície nadradeného právneho predpisu Európskej únie do vnútroštátneho práva Slovenskej republiky.

6. Odškodňovanie obetí trestnej činnosti

„Odškodnenie obetí je založené na subsidiarite odškodnenia zo strany štátu, proporcionalite odškodnenia a ujmy, sociálnej potreby finančnej pomoci podľa situácie obete. Taktiež sa prihliada na

[3] BALÚN, L. - BENEDEKOVÁ D. Európsky ochranný príkaz ako trestno-procesný inštitút ochrany osôb v trestnom konaní. In Policajná teória a prax, 2015, roč. 23, č. 4, s. 44

[4] KLIMEK, L. Rok 2020: Európsky ochranný príkaz, Európsky vyšetrovací príkaz. In Míľniky práva v stredoeurópskom priestore: Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie, 2013. s. 877

[5] IVOR, J. – KLIMEK, L. – ZÁHORA, J.: Trestné právo Európskej únie a jeho vplyv na právny poriadok Slovenskej republiky. Žilina : EUROKÓDEX, 2013. s. 486

doterajší život a správanie obete.“[6] Väčšina odborných teórií zaoberajúcich sa konceptom odškodňovania obetí trestnej činnosti stojí na spoločných princípoch, ktorými sú: zodpovednosť štátu za spáchaný trestný čin a odškodnenie obete, pretože nesplnil svoju povinnosť ochrany spoločnosti pred páchateľmi trestnej činnosti, koncepcia solidarity a spravodlivosti, čiže jednotná podpora celej spoločnosti prostredníctvom odškodnenia zameraná na zraniteľných a menej šťastných jedincov z ktorých sa stali obete trestnej činnosti a fakt že odškodnením obete dôjde aspoň do určitej miery k odstráneniu pocitu nespravodlivosti.

7. Záver

Problematika obetí trestnej činnosti a ich postavenia v rámci trestného konania je aktuálna a dynamicky sa rozvíjajúca téma. Dlhodobo nedostatočný a ľahostajný prístup jednotlivých členských štátov k tejto oblasti je nahrádzaný aktívnou činnosťou orgánov Európskej únie, ktorej výsledky právotvornej iniciatívy sa prejavujú v prijímaní všeobecne záväzných právnych aktov nadradeného charakteru voči vnútroštátnym právnym úpravám členských štátov. Spoločné a jednotné pravidlá v spojení so vzájomnou spoluprácou justičných orgánov členských štátov dokazujú, že vývoj tejto problematiky sa postupne uberá správnym smerom, čo sa dúfajme že v budúcnosti prejaví v dosiahnutí spoločných cieľov dlhodobého zníženia kriminality a efektívnej ochrane a zabezpečení práv budúcich obetí.

Zoznam použitej literatúry

- BALÚN L. - BENEDEKOVÁ D. 2015. *Európsky ochranný príkaz ako trestno-procesný inštitút ochrany osôb v trestnom konaní.* In Policajná teória a prax. ISSN 1335-1370, 2015, roč. 23, č. 4, s. 43 – 51
- GŘIVNA, T. 2008. *Účinky europeizace na postavení oběti a poškozeného v trestním řízení i mimo něj.* In Acta Universitatis Carolinae. Vybrané otázky europeizace trestního procesu. ISSN 0323-0619, 2008, č. 2, s. 61 - 86
- IVOR, J. – KLIMEK, L. – ZÁHORA, J. 2013. *Trestné právo Európskej únie a jeho vplyv na právny poriadok Slovenskej republiky.* Žilina : EUROKÓDEX, 2013. 888 s. ISBN 978-80-8155-017-1
- KLIMEK, L. 2013. *Rok 2020: Európsky ochranný príkaz, Európsky vyšetrovací príkaz.* In Míľniky práva v stredoeurópskom priestore: Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, 2013. ISBN 978-80-7160-368-9 s. 876 - 881
- smernica Európskeho parlamentu a Rady 2011/99/EÚ z 13. decembra 2011 o európskom ochrannom príkaze
- smernica Európskeho parlamentu a Rady 2012/29/EÚ z 25. októbra 2012, ktorou sa stanovujú minimálne normy v oblastí práv, podpory a ochrany obete
- smernica Rady 2004/80/ES z 29. apríla 2004 o odškodňovaní obetí trestných činov
- zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov

Kontaktné údaje:

Mgr. Juraj Drugda
Ústav verejného práva
PANEURÓPSKA VYSOKÁ ŠKOLA, Fakulta práva
Tomášikova 20
821 02 Bratislava
juraj.drugda@gmail.com

[6] GŘIVNA, T. Účinky europeizace na postavení oběti a poškozeného v trestním řízení i mimo něj. In Acta Universitatis Carolinae. Vybrané otázky europeizace trestního procesu, 2008, č. 2, s. 77

VÝROK UZNESENIA ORGÁNU ČINNÉHO V TRESTNOM KONANÍ - RUTINA ALEBO UMENIE ?

doc. JUDr. Miroslav FELCAN, PhD., LL.M.
Katedra správneho práva
Akadémia Policajného zboru v Bratislave

JUDr. Martin CUĽBA
externý doktorand
Paneurópska vysoká škola

Abstrakt: *Uznesenie je druh rozhodnutia, ktorým sa upravuje veľmi rozmanitý okruh otázok v trestnom konaní. Jeho zákonná úprava nie je taká striktná, ako v prípade rozsudku. Každé uznesenie vydané orgánom činným v trestnom konaní musí spĺňať obsahové náležitosti, ktoré sú ustanovené v § 176 Trestného poriadku. Obligatórne obsahové náležitosti uznesenia musia zabezpečiť naplnenie požiadavky zásady „ne bis in idem". Výroková časť tohto uznesenia musí obsahovať opis skutku s uvedením miesta, času, prípadne iných okolností, za akých k nemu došlo, právnu kvalifikáciu skutku jeho zákonným pomenovaním spolu s uvedením príslušného ustanovenia Trestného zákona.*
Kľúčové slová: *uznesenie, Trestný zákon, Trestný poriadok, výrok uznesenia, výroková veta, zákonnosť, legalita, legitimita, základné práva a slobody, ciele, úlohy, funkcie, metódy, právny jazyk, komunikácia, orgán činný v trestnom konaní, páchateľ, miesto činu, domnienka, formy činnosti, kontext, právna veda, praktické vedy, vzor.*

Abstract: *A ruling is the type of a decision whereby a very diverse range of issues in the criminal proceedings is adjudicated upon. Its statutory regulation is not as rigorous as in the case of a judgment. Every ruling rendered by a body involved in criminal proceedings must comply with the content requirements set forth under Section 176 of the Code of Criminal Procedure. Mandatory content requirements of the ruling must ensure that the principle of "ne bis in idem" is complied with. The operative part of such ruling must include a description of an offence indicating place, time, or other circumstances under which it was committed, its legal classification and statutory denomination together with specification of the relevant provision of the Criminal Code.*
Keywords: *ruling, Criminal Code, Code of Criminal Procedure, operative part of a ruling, verdict, lawfulness, legitimacy, fundamental rights and freedoms, objectives, tasks, functions, methods, legal language, communication, body involved in criminal proceedings, offender, crime scene, presumption, forms of activities, context, jurisprudence, practically oriented sciences, template.*

Úvod

Ochrana pred trestnou činnosťou a trestanie jej páchateľov je určite legitímnou požiadavkou. Jej napĺňanie však vyžaduje uskutočnenie procesu, ktorý musí spĺňať mnohé podmienky, požiadavky, pravidlá a pod. Ich počet je skutočne veľký. Mnohé z nich sú vzájomne previazané a podmieňované, viaceré z nich pôsobia vo vzťahu k iným ako určitá protiváha, aby samotné konanie „neskĺzlo" do prejavu svojvôle.[1]

Tvrdenia, ktoré z nich sú viac a ktoré menej významné, by určite sprevádzal nejeden problém. Hľadanie a objavovanie ich významu je podľa nás skôr otázkou zvoleného cieľa a výberu prístupu zodpovedajúceho k jeho dosiahnutiu. Keďže týmto sa v tomto okamihu a na tomto mieste nezaoberáme, iba veľmi zjednodušene uvedieme, že v trestnom konaní ide o celý komplex podmienok. Z hľadiska nášho zámeru sledovaného v tejto stati však poukazujeme aspoň na ustanovenie § 1 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov (ďalej len *Trestný poriadok*), ktoré vyjadruje *tri základné piliere* tvoriace spojivo s ostatnými podmienkami kladenými na celé trestné konanie. Ide o *zákonnosť* (úprava postupu orgánov činných v trestnom konaní a súdov), *legitimitu* (náležité zistenie páchateľov trestnej činnosti a ich spravodlivé potrestanie) a napokon *základné práva a slobody*, avšak nie iba *fyzických osôb*, ale tiež (tak trochu nezvyčajne, ale predsa len aj) *právnických osôb*.

[1] Bližšie: Drgonec, J.: Ústava Slovenskej republiky. Teória a prax. Bratislava: C. H. Beck, 2015, s. 235.

Tieto tri piliere treba podľa nášho názoru považovať nie len za východiskové, ale predovšetkým za rovnocenné, hoci uvedené ustanovenie Trestného poriadku vyjadruje *princíp podriadenia účelu trestného konania základným právam a slobodám*, alebo tiež aj ako princíp prednosti základných práv a slobôd. Tie totiž svojimi vlastnými podmienkami vytvárajú významné limity, resp. obmedzenia (inak povedané prekážky) pre uplatnenie rôznych dôkazných prostriedkov, čo môžeme voľne „preložiť" aj tak, že cieľom je stíhanie a trestanie páchateľov, ale iba takým spôsobom, pri ktorom budú zachované základné práva a slobody.[2]

Je evidentné, že trestné konanie je naozaj mimoriadne zložitým procesom so síce rôznorodými, ale aj napriek tomu jemu vlastnými formami činnosti, ktorými sa počas jeho priebehu uskutočňuje aplikácia a realizácia trestno-procesných noriem. Nie len v teórii trestného práva, ale v právnej teórii zrejme vôbec, spadá táto problematika pod výklady týkajúce sa procesných úkonov alebo výklady o jednotlivých druhoch rozhodnutí.[3] Práve v tejto oblasti nás zaujal však problém, na ktorý sa v spojitosti s doteraz uvedenými skutočnosťami obvykle nepoukazuje. Z nášho pohľadu ide totiž o formy prenosu informácií. Podstata prenosu informácií sa využíva v celom trestnom konaní (napríklad v rozhodnutiach určujúcich zásah do práva alebo slobody, pri ich preskúmaniach, ako aj v následnom vyjadrení záverov).

Zastávame teda názor, že hoci nami sledovaný problém môže z pohľadu teórie práva vyznievať možno aj nie celkom tradične, nemožno popierať, že v rámci trestného konania, resp. právnych procesov ako takých, prebieha komunikácia na rôznych úrovniach a medzi rôznymi subjektmi, resp. osobami.[4] Ak súčasne vezmeme v úvahu v našom úvode zdôraznený význam zákonnosti (legality), legitimity a tiež základných práv a slobôd, význam komunikácie sa začne nevyhnutne odhaľovať aj v iných súvislostiach. Totiž práve písomnou formou vyjadrené texty podliehajú preskúmaniam z hľadísk zákonnosti, zachovania základných práv a slobôd, tiež však aj legitimity ako zdôvodnenia nevyhnutnosti zásahu do niektorého základného práva alebo slobody. Nech sa finálne formy činnosti orgánov činných v trestnom konaní pomenúvajú v odbornej spisbe akokoľvek (napríklad aj ako forenzné komunikáty, administratívno-právne písomnosti a podobne[5]), vždy sa vo vzťahu k nim bude požadovať voľba správnych slov, fráz atď. Výsledkom je text ako výsledok procesu zámernej tvorby. Odráža, resp. konkretizuje zachytené fakty, vzťahy, vlastnosti. Text sa tak stáva prostriedkom poznávania a plní kognitívnu funkciu. V texte sa stretáva svet jazyka so svetom v jazyku.[6] Jeho zrozumiteľnosť podmieňuje zachovanie kontextu. „Jav akontextácie sa prakticky prejavuje v nejasnom a nezrozumiteľnom formulovaní vetných, súvetných, a najmä nadvetných celkov."[7]

Ak sa náhľad na problém cez pojem komunikácia zdá byť teda netradičný, tak azda iba preto, že tento pojem vyvoláva často intuitívne najskôr predstavu o podstate komunikácie „len" ako o rôznych typoch, druhoch a technikách výmeny informácií. Samotný text, ako finálny produkt (výsledok) určitej formy činnosti orgánu činného v trestnom konaní, je však v skutočnosti taktiež komunikáciou. „Právo je teda systém nielen normatívny, resp. regulačný, ale i systém informačný."[8]

Ako sme už opakovane zdôraznili, zameriavame sa na komunikáciu v rovine písomného vyjadrenia textu, pretože všetky rozhodujúce momenty (okamihy) jednotlivých štádií konania, dôvody volených postupov apod., sa sprostredkovávajú predovšetkým formami založenými na tomto základe. Z teoretického (tiež však i praktického) hľadiska sa môžu tieto jednotlivé formy činnosti

---

[2] Porovnaj: Minárik, Š. a kol.: Trestný poriadok. Stručný komentár. Bratislava: IURA EDITION, 2006, s. 23–25.

[3] Pozri napríklad: Štefček, M. a kol.: Civilné právo procesné. Základné konanie správne súdnictvo (2. zmenené a doplnené vydanie). Bratislava: EUROKÓDEX, 2013 s. 241 a nasl. Tiež: Ivor, J. a kol.: Trestné právo procesné. Druhé, doplnené a prepracované vydanie. Bratislava Iura Edition, 2010 s. 271 a nasl., tiež s. 515 a nasl.

[4] Teoretickými aspektami komunikácie sa nezaoberáme. V tomto smere odkazujeme na existujúcu bohatú dostupnú odbornú spisbu.

[5] Pozri napríklad: Abrahámová E.: Základy právnej komunikácie. Šamorín: Heuráka, 2012, s. 38.

[6] Pozri bližšie: Findra, J.: Štylistika súčasnej slovenčiny. Martin: Osveta, spol. s r. o., 2013, s. 15.

[7] Akontextácia = zanedbávanie kontextových súvislostí. Bližšie: Mistrík, J.: Kapitolky zo štylistiky. Bratislava: Obzor, 1977, s. 130–134.

[8] Abrahámová E.: Základy právnej komunikácie. Šamorín: Heuráka, 2012, s. 62.

orgánov činných v trestnom konaní a aj súdov určitým spôsobom klasifikovať a triediť. Činnosť sa vo všeobecnosti prejavuje v najrozmanitejších formách, ktorými sa uskutočňujú ciele, úlohy, funkcie a metódy. Tomuto sa venuje aj odborná spisba.[9] V smere k praxi je však podľa nášho názoru predsa len dlh týkajúci sa objasnenia toho, čo a prečo tie-ktoré formy obsahujú, čo musí spĺňať z hľadiska obsahu tá-ktorá forma atď. Aj preto nie je našim cieľom vykonať na tomto mieste klasifikáciu všetkých možných foriem činnosti orgánov činných v trestnom konaní (napríklad na rozsudky, uznesenia, príkazy a podobne[10]), ale aspoň v krátkosti zamerať pozornosť na časť jednej z týchto foriem, konkrétne na **výrokovú časť uznesenia, v ktorej je tiež aj popis skutku**.

In medias res

Niektoré z dôvodov, pre ktoré sme našu pozornosť zamerali na doteraz označenú problematiku boli uvedené. Vznikli však predovšetkým na podklade toho, že samotné ustanovenie § 176 Trestného poriadku a tiež s ním súvisiace ďalšie ustanovenia nepovažujeme z teoretického hľadiska za adekvátnu odpoveď na otázky, akými sú napríklad: čo má to ktoré uznesenie obsahovať (resp. čo je pre jeho obsah podstatné), ako správne všetko to podstatné vyjadriť tak, aby výrokovú časť uznesenia tvoril skutočne jeden celistvý výrok a nie suma či súbor viacerých viet, kde každá veta je dokonca ohraničená na začiatku veľkým písmenom a na konci bodkou (čo v reálnej praxi celkom nie je až taká výnimočnosť). Napokon aj v odborných textoch vysvetľujúcich uvedené ustanovenie sa píše: „*Uznesenie je druh rozhodnutia, ktorým sa upravuje veľmi rozmanitý okruh otázok v trestnom konaní. Preto jeho zákonná úprava nie je taká striktná, ako v prípade rozsudku.*“[11]

Na podporu zdôvodnenia významu nášho zamerania môžeme poukázať tiež na konkrétne ustanovenia Trestného poriadku, ktoré vyžadujú ešte aj neodkladnosť vydania, prípadne vyhlásenia konkrétnych uznesení. Napríklad podľa ustanovenia § 199 ods. 1 Trestného poriadku je povinnosť vydať uznesenie ihneď po vykonaní zaisťovacieho úkonu, neodkladného úkonu alebo neopakovateľného úkonu. U menej skúsených a zručných však môže nastať to, že medzi dátumami, ktoré konkretizujú deň vzniku formalizovaného aktu, napríklad zo zaisťovacieho úkonu, deň vydania uznesenia o začatí trestného stíhania a následne deň, resp. dni vykonaných ďalších procesných úkonov, vzniknú chyby, nie však tzv. pisárske, ale z dôvodu prechodu z jedného dňa na druhý (čo síce možno nemusí nevyhnutne spôsobiť problémy z hľadiska posudzovania zákonnosti procesného postupu, avšak výraz „nemusí“ neznamená bezvýnimočne, že nemôže).

Sumu naznačených problémov možno dopĺňať o ďalšie podnety a otázky týkajúce sa kvality foriem činností orgánov činných v trestnom konaní (v našom zameraní tvorby uznesení), napríklad s dôrazom na rešpektovanie požiadaviek *efektívnosti* alebo z pohľadu praxe tiež aj nevyhnutnej miery *ekonomickosti* (resp. *hospodárnosti*, najmä časovej, ale aj inej, napríklad, aby uznesenie svojim rozsahom nedosahovalo rozmer pripomínajúci skôr kvalifikačnú prácu na konci štúdia na vysokej škole, ale jasné, zrozumiteľné rozhodnutie, ktoré je tiež dostatočne vyčerpávajúce). Pre ďalší posun k jadru problému nám preto pomôže otázka: *Existujú pravidlá, ktoré môžeme konkretizovať, pričom ich dodržaním vieme dosiahnuť vždy ten najviac optimálny výsledok pri tvorbe uznesenia?*

Nechceme tvrdiť, že táto nami naformulovaná otázka je tá najsprávnejšia, ale v každom prípade nám v tomto nastolenom probléme takmer akoby v priamom prenose sprostredkúvala povahu právnej vedy, ako vedy praktickej.[12]

Nie je totiž tajomstvom, že prax využíva svoje „vlastné vzory“, generované najmä na báze rozvíjajúcich sa skúseností ich tvorcov, ako osôb konajúcich na pozíciách orgánov činných v trestnom

[9] Ako jednu z viacerých uvedieme: Jelínek, J., Říha, J., Sovák, Z.: Rozhodnutí ve věcech trestních. 2. aktualizované a přepracované vydání. Praha: Leges, 2008, 368 s. V rámci vedy správneho práva napríklad: Mchajová, J. a kol.: Všeobecné správne právo. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2007, s. 125 a nasl.

[10] Pozri bližšie napríklad: Čentéš, J. a kol.: Trestné právo procesné. Všeobecná časť. Šamorín: Heuréka, 2016, s. 419 a nasl.

[11] Minárik, Š. a kol.: Trestný poriadok. Stručný komentár. Bratislava: IURA EDITION, 2006, s.466.

[12] Bližšie napríklad: Holcr, K., Porada, V. a kol.: Policajné vedy. Úvod do teórie a metodológie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 33 a nasl.

konaní. Hoci o správnosti, prípadne vhodnosti rôznych, v praxi vytvorených tzv. vzorov sa môžu viesť možno aj dlhotrvajúce debaty, faktom je, že tieto vzory existujú a mnohé sa aj úspešne využívajú. Na podklade toho možno vysloviť tvrdenie, že takéto vzory zhmotňujú v sebe reálne existujúce zákonitosti determinujúce ich vznik, resp. tvorbu a tiež aj konečné znenie obsahu vydaného aktu (ktoré môžeme označiť ako jeho *materiálnu stránku*), ako aj jeho formálnu úpravu (čo môžeme označiť ako jeho *formálnu stránku*).

Riešenie takýchto otázok vyžaduje podľa nášho názoru dôsledné skúmanie. V tomto čase nemáme vedomosť, či sa v tomto smere už niekto podujal na nejaký výskum. Vo vzťahu k možnému skúmaniu daného problému si však dovoľujeme zdôrazniť, že nejde o problém týkajúci sa iba lingvistiky, ako by sa mohlo zdať. Bez poznania právneho systému a pravidiel tvorby noriem bude takýto výskum totiž určite otázny.

V ďalšej časti tejto state by sme preto uviedli aspoň niektoré „záchytné" (pomocné) body, ktoré sa určite využívajú aj v praxi, hoci nie sú explicitne vyslovované alebo možno dokonca nie vždy aj uvedomované. Najskôr však musíme zdôrazniť, že jazyk, ktorým ideme alebo chceme popisovať jazyk používaný v praktickej činnosti pri tvorbe (voľne povedané písaní) uznesení, je iným jazykom, všeobecne označovaný ako právny jazyk. Poukazujeme tým na rozdiel v používaní metajazyka, ktorému podľa nás zodpovedá táto naša stať, a jazyka využívaného pri tvorbe uznesení. Práve tento druhý jazyk totiž zodpovedá formálnemu, resp. formalizovanému jazyku, pretože v ňom možno identifikovať a vidieť používanie *špecifických vzorcov*, využívaných na *vyjadrenie určitých obsahov*. Nemáme tým na mysli odborné termíny, ale štruktúrovanosť funkčného celku ako takú. Právny jazyk plní informačnú funkciu, možno ho však skúmať z hľadiska jeho funkcií a vlastností, ako aj z hľadiska jeho lexiky a štylistiky. V týchto oblastiach je však v tomto čase, jemne povedané, takmer vákuum. Právny jazyk sa však vyvíja v konfrontácii s predmetom regulácie, ako aj s vývojom prirodzeného jazyka. Inak povedané, nie je daný v nejakej konečnej podobe. Preto práve tu možno poukázať na fakt, ktorý býva zdrojom problémov pri tvorbe uznesení: „*Právny jazyk v niektorých aspektoch stráca vlastnosti prirodzeného jazyka, resp. má ich oslabené, no zároveň neprešiel úplnou formalizáciou. To môže byť na jednej strane príčinou neúplnej jednoznačnosti, na druhej strane neúplnej zrozumiteľnosti.*"[13]

Uznesenie má vždy svojho tvorcu – orgán činný v trestnom konaní, ktorým je jednotlivec – fyzická osoba. V dôsledku jeho aktívneho podielu na tvorbe uznesenia vzniká jeho text v dvoch kontextových rovinách. *Prvá* sa týka priamo osoby, resp. osobnosti tvorcu textu. Cez tvorcu textu vystupujú činitele tvoriace (voľne povedané) jeho hodnotovú výbavu, kam patria určite aj jeho vedomosti, skúsenosti a pod. Význam tejto osoby je teda prednostne v tom, že vyberá obsahové prvky, určuje ich sled a tiež spôsob ich spájania.

Druhá kontextová rovina sa týka samotného textu a jeho prostredia. V rámci tejto roviny je potrebné rozlišovať prostredie tvorené *znením zákona* (napríklad, čo určuje pre vznik uznesenia ustanovenie § 199 ods. 1 Trestného poriadku) a prostredie, ktoré môžeme nazvať tiež *situačné*, z ktorého sa do textu uznesenia prenáša určitý jav, udalosť, skutok.

Text výrokovej časti uznesenia môžeme charakterizovať ako vysoko formalizovaný útvar ovplyvňovaný striktnými požiadavkami *objektívnosti*, *presnosti* a *informatívnosti*. Jeho kvalita však nezávisí iba od toho, či sa na jeho výstavbu použili správne a vhodné slová a či sa pri výstavbe uplatnili správne gramatické tvary, ale aj od toho, ako je celý jazykový útvar zostavený a rozčlenený.[14]

Výroková veta je svojou podstatou zloženou výpoveďou. Môžeme však ešte dôraznejšie uviesť, že je mimoriadnou kondenzáciou viacerých myšlienok, v dôsledku čoho vzniká často veľmi ťažko prehľadná konštrukcia. Určite si preto môžeme dovoliť vysloviť tiež tvrdenie, že (výroková veta) je teda komplikovaná, pre chápanie kontextových vzťahov náročná, s vysokým stupňom

[13] Čulenová, E.: Jazyk a štýl v slovenských zákonoch. Banská Bystrica: Fakulta humanitných vied Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2010, s. 23.

[14] Pozri: Mistrík, J.: Kapitolky zo štylistiky. Bratislava: Obzor, 1977, s. 130.

formalizácie. Použitý slovný aparát sa kvantitatívne, funkčne a tiež aj sémanticky odlišuje od iných textov.

Ustanovenie § 176 ods. 1 písm. c) Trestného poriadku k štruktúre výroku uznesenia iba konkretizuje obligatórne uvedenie zákonných ustanovení, ktoré boli použité, a ak ide o rozhodnutie vo veci samej, aj skutok a jeho právnu kvalifikáciu. K samotnému skutku sa v tomto ustanovení z pochopiteľných dôvodov nič bližšie neuvádza. Skutok ako taký, presne jeho popis (vyjadrenie v texte), má však význam hmotnoprávny aj procesný.

Hmotnoprávny význam je v tom, že je nositeľom vyjadrenia znakov, ktoré objasňujú, či ide o jeden alebo viac trestných činov, spáchaných v jednočinnom alebo viaccinnom súbehu.

Procesnoprávny význam je v tom, že jednoznačný a nezameniteľný popis skutku je eminentný pre aplikáciu zásady *ne bis in idem.* Je neprípustné jeden a ten istý skutok popísať rôznymi spôsobmi tak, že sa z neho stanú dva skutky, a to dokonca aj v jednom a tom istom rozhodnutí, čo by bolo evidentným porušením uvedenej zásady *ne bis in idem.*[15]

Správnosť a úplnosť skutkových zistení a následne ustálenie skutku je úlohou orgánu činného v trestnom konaní. Práve v spojitosti s tým sa žiada upozorniť na ustanovenie § 2 ods. 10 Trestného poriadku, ktoré ukladá povinnosť zistiť skutkový stav tak, aby tento nevyvolával dôvodné pochybnosti.

Úroveň, presnejšie kvalita tohto zistenia musí zodpovedať štádiu konania, čo znamená, že popis skutku nie je raz a navždy daný a preto nemenný. V priebehu konania sa môže vyvíjať a teda pri jeho popise aj v istom rozsahu tiež meniť. Treba však dbať na zachovanie tzv. *jednoty skutku*. Táto je zachovaná vtedy, pokiaľ je v popise skutku zrejmé zachovanie vzťahu medzi aspoň časťou popísaného konania a následku.[16]

Za podstatné body, ktoré musia tvoriť obsah popisu skutku v uznesení treba považovať predovšetkým: *čas, miesto* a *spôsob jeho spáchania*. Z rozhodovacej súdnej praxe možno tiež poukázať aj na dôležitosť uvedenia *iných skutočností*, ak ich treba na to, aby skutok nemohol byť zamenený s iným a aby bolo odôvodnené použitie určitej trestnej sadzby.[17]

Okrem formálnych náležitostí však netreba zabúdať práve na tie jeho časti, ktoré majú informačný význam. Takže opäť praktická otázka: *Na čo nemožno zabudnúť vo výroku uznesenia?* Ak ide o rozhodnutie vo veci samej, tak okrem právnej kvalifikácie na:

1. čas,
2. miesto,
3. spôsob spáchania,
4. následok,
5. ďalšie skutočnosti, ak sú nevyhnutné pre zamedzenie zamenenia skutku s iným.

S využitím týchto bodov možno vytvoriť určitý základný východiskový formát výrokovej časti uznesenia; napríklad:

„*...začínam trestné stíhanie pre prečin... podľa.... ktorého sa dopustil neznámy páchateľ tým, že* ***v čase od.... do.... dňa .... v meste B, na ulici A, ...****(popis spôsobu spáchania skutku)****...., čím majiteľovi, XY...., spôsobil....****(popis následku)....*

Táto schéma je podľa nami zisťovaného stavu najviac používaná. Jej dodržanie skutočne poskytuje predpoklad obsiahnutia vo výroku uznesenia - v popise - všetky obligatórne komponenty skutku. Pracovne by sme ju mohli uznať aj za základnú opornú kostru, ktorá pomáha predchádzať komplikovanému manévrovaniu pri tvorbe skladby celého súvetia.

Podstatne ťažším a doslova majstrovstvom (a neobávame sa priamo opäť použiť ani termín umením) sa však stáva práve *stavba súvetia tvoriaceho popis spôsobu spáchania skutku*. Z nášho

[15] Pozri: Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 1 T doV 14/2012 zo dňa 25. 04. 2013.
[16] Pozri napríklad: Rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 1 Tdo 60/2011 zo dňa 01. 02. 2012.
[17] Pozri napríklad bližšie: Rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 2 Tost 35/2015 zo dňa 14. 12. 2015.

pohľadu sa vec v tomto smere komplikuje práve z dôvodu, na ktorý sme už upozornili, že právny jazyk stráca vlastnosti prirodzeného jazyka, neprešiel však úplnou formalizáciou.[18]

Takže pri tvorbe uznesenia nejde len o schopnosť používať právny jazyk, resp. jeho určitý štýl, nakoľko ide o rozhodnutie ako jedna z foriem činnosti orgánov činných v trestnom konaní, ale aj o problém týkajúci sa tvorby súvetí bežného jazyka. Tvorcovia uznesení to na začiatku svojej praxe skutočne často pociťujú ako stav, v ktorom sa jazyk, presne skladba súvetia, akoby bránila (vzdorovala) tomu, čo potrebujú napísať. Z našej pozície na tomto mieste teraz len naznačíme, že existujú viaceré možnosti v závislosti od toho, akú dejovú stránku vo výroku máme vyjadriť, ktorý druh súvetia je pre ten ktorý opis najviac optimálny (ako napríklad podraďovacie súvetia, zložené súvetia začínajúce vedľajšou vetou, alebo obsahujúce aj dve hlavné vety a podobne[19]).

Vzhľadom na nami sledovaný cieľ tejto state ďalej pokračujeme s konštatovaním, že v praxi sa neraz možno stretnúť s vkladaním do súvetia výrokovej časti uznesení útržkov alebo dokonca aj s opisom takmer až celých znení právnych viet, ktoré sú obsiahnuté v dotknutých ustanoveniach osobitnej časti Trestného zákona. Na to treba priamo uviesť, že je to nadbytočné, redundantné, a nepovažujeme to za správne.

Na lepšie priblíženie uvedieme aspoň dva prípady, keď orgán činný v trestnom konaní naformuluje výrok uznesenia v takomto (podľa nášho názoru nie vyhovujúcom) znení:

„*...začínam trestné stíhanie pre prečin Ublíženie na zdraví podľa.... ktorého sa dopustil neznámy páchateľ tým, že* ***ublížil na zdraví osobe XY tým, že....*** *kopol, ...udrel.... čím* ***týmto ublížením na zdraví osobe XY*** *spôsobil.....*“

„*...začínam trestné stíhanie pre prečin Zanedbanie povinnej výživy podľa.... ktorého sa dopustil... tým, že* ***najmenej tri mesiace v období dvoch rokov si neplnil z nedbanlivosti svoju zákonnú povinnosť vyživovať iného tým, že....*** *čím na tomto výživnom vznikol dlh.....*“

Ako iné príklady používania redundantných pojmov, resp. termínov, čo rovnako považujeme za nesprávne, môžeme uviesť nasledovné:

„*...začínam trestné stíhanie pre prečin Krádež podľa.... ktorého sa dopustil neznámy páchateľ tým, že* ***sa vlámal do.... tak, že....*** *vypáčil (...vykopol...a pod.)... čím majiteľovi XY spôsobil.....*“

„*...začínam trestné stíhanie pre zločin Vydieranie podľa.... ktorého sa dopustil neznámy páchateľ tým, že osobu XY* ***vydieral tým, že....*** *napísal a doručil tejto osobe list, v ktorom.....*“

Zo skutočne vydaného uznesenia môžeme uviesť aj reálny príklad, aby sme nepôsobili ako snažiaci sa umelo vzbudzovať pochybnosti; výňatok uznesenia o začatí trestného stíhania:

...od presne nezisteného dňa v mesiaci marec 2015 až doposiaľ v rekreačnej chate nezisteného popisného čísla nachádzajúcej sa v obci ..... a na iných miestach v SR opakovane slovne a fyzicky napádal svoju bývalú priateľku a matku spoločného dieťaťa, ktorej vulgárne nadával....

Podľa nášho názoru takto uznesenie s takouto skladbou výroku nemožno považovať vôbec za preskúmateľné, nakoľko nám tam skutočne (o. i.) absentuje popis konania páchateľa.

Priamo na uvedené môžeme nadviazať aj s ďalším problematickým vyjadrovaním popisu skutku, najmä čo sa týka popisu spôsobu jeho spáchania.

Ako prvé uvedieme používanie výrazov, resp. termínov, ktoré sú podľa nás vyjadrením zovšeobecnenia javov alebo predmetov určitej triedy. Majú svoje pojmové spektrum, tzn. vlastný obsah a rozsah. Používanie týchto pojmov považujeme za problematické najmä preto, že im síce intuitívne rozumieme, ale nevieme ich konkretizovať presným a jasným popisom konkrétne vykonanej činnosti páchateľa.

---

[18] Čulenová, E.: Jazyk a štýl v slovenských zákonoch. Banská Bystrica: Fakulta humanitných vied Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2010, s. 23.

[19] Zo všetkým možný zdrojov odborných prameňov k danej problematike uvedieme aspoň tieto: Čulenová, E.: Jazyk a štýl v slovenských zákonoch. Banská Bystrica: Fakulta humanitných vied Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2010, 142 s. Kačala, J.: K podstate vety. Syntetický pohľad. Martin: Vydavateľstvo Matice slovenskej, s. r. o., 2012, 152 s. Kačala, J.: Syntagmatický slovosled v slovenčine. Martin: Vydavateľstvo Matice slovenskej, s. r. o., 2013, 220 s. Kesselová , J. a kol.: Spojky a spájacie prostriedky v slovenčine. Bratislava: VEDA, 2013, 312 s.

Takýmto je napríklad určite pojem *vlámanie*. Taktiež by sme sem zaradili aj termín *odcudziť*. Ako iný príklad možno uviesť tiež aj pojem *vydieranie*.

Prvé dva uvedené príklady majú spoločné to, že vyjadrujú akt zmocnenia sa cudzej veci. Oba príklady, ale aj termín *zmocnenie*, však podľa nás významovo nepostihuje to, čo je pri popise skutku podstatné, teda spôsob, akým došlo k naplneniu obsahu týchto všeobecných pojmov; napríklad: *zobral a odniesol*, alebo: *demontoval a premiestnil* a pod.

Iným problémom vzťahujúcim sa na popis spáchania skutku je ten, že orgán činný v trestnom konaní ich často formuluje tak, akoby vedel veľmi presne o rôznych detailoch správania sa páchateľa na mieste činu; napríklad do ktorej miestnosti vstúpil páchateľ ako do prvej, z ktorej miestnosti zobral a odniesol nejaké veci hneď po vojdení do domu, tzn. ako prvé, alebo ako presne páchateľ otvoril uzamknuté dvere, hoci z vykonanej obhliadky bolo zrejmé iba to, že na vnútornej strane dverí boli tieto poškodené v oblasti zámku ich prasknutím, pričom žiadne zistené stopy nenasvedčovali priamemu použitiu určitého, resp. akéhokoľvek nástroja a podobne; príklad:

„*...začínam trestné stíhanie pre prečin Krádež podľa.... ktorého sa dopustil neznámy páchateľ tým, že* ***vykopol dvere vedúce do vstupnej chodby domu...., potom prešiel do pivnice...., následne hneď potom vyšiel na poschodie****...*“

Sme presvedčení, že orgán činný v trestnom konaní sa na mieste takýchto a ani iných skutkov v čase ich páchania nenachádzal, preto takéto tvrdenia, že došlo k vykopnutiu dverí, alebo že neznámy páchateľ prešiel najskôr do pivnice alebo na poschodie (a podobne), pokiaľ nie sú objektívne preukázateľné napríklad obhliadkou miesta činu, ktorou sa začína trestné stíhanie, sú len spravidla domnienkou osoby, ktorá ich ako orgán činný v trestnom konaní takto naformulovala do výroku uznesenia.

Nejde teda o objektívnu informáciu a takýto výrok podľa nás oprávnene vzbudzuje dôvodné pochybnosti, na ktoré apeluje už skôr spomenuté ustanovenie § 2 ods. 10 Trestného poriadku.

Mohlo by sa namietať, že takéto formulácie nepredstavujú problém, pokiaľ bude skutok obsahovať ostatné obligatórne náležitosti. Netvrdíme, že v skutkovo jednoduchých prípadoch to nemusí predstavovať vôbec žiadny problém. Ale hneď však apelujeme na to, že skutok nesmie byť zameniteľný s iným skutkom. Ak teda bolo v tom istom časovom intervale, vo vzťahu k tomu istému objektu (napríklad chate, rodinnému domu a podobne) spáchaných viac skutkov, a aby to bolo komplikovanejšie, tak rôznymi páchateľmi, ako sa bude teda dokazovať spáchanie toho – ktorého skutku, ak sa bude tvrdiť, že dvere boli vykopnuté, pričom tieto v tom danom konkrétnom skutku (napríklad v poradí spáchaného ako tretí skutok) vykopnuté neboli? Iný príklad poskytuje rozdiel v tvrdení, či páchateľ list za účelom vydierania napísal a poslal, alebo len použil, pričom tento napísala iná osoba (tzn. najmä z hľadiska rozlišovania páchateľa alebo konkrétnych foriem účastníctva na trestnom čine).

Stretli sme sa tiež s názorom, či sa má kvôli doteraz nami uvedenými pochybnosťami študovať napríklad aj kvantová fyzika. Odhliadnuc od takto neprofesionálne vedeného dialógu faktom je, že výroky aj tých najjednoduchších uzneseniach musia spĺňať základné podmienky objektívnosti, presnosti a informatívnosti... a jedným dychom dodávame, že určite je žiaduci tiež aj prejav odbornosti. V nami známej praxi sa tak napríklad pri trestných činoch proti životnému prostrediu vyžadujú v uzneseniach o začatí trestného stíhania dokonca aj latinské názvy drevín (stromov a krov).

Na záver tohto nášho príspevku ešte poukážeme na stavbu súvetia, v ktorom ide o vyjadrenie podmienky, ktorá je obligatórnym znakom skutku. Konkrétne máme na mysli také skutky, pri ktorých sa vyžaduje napríklad už v minulosti vykonané iné konanie, postihnutie a podobne. Napríklad konkrétne podľa § 212 ods. 2 písm. f) sa prečinu Krádež podľa tohto ustanovenia dopustí ten, kto si prisvojí cudziu vec tým, že sa jej zmocní a bol za obdobný čin v predchádzajúcich dvanástich mesiacoch postihnutý. Ide o prípad, kedy je nevyhnutné v skladbe súvetia vyjadriť *kauzálnu medzipropozičnú súvislosť* medzi dvoma vetami ktoré sú závislé z dôvodu ich vzájomného myšlienkového presahovania, pričom vedľajšia veta nie je samostatná, je závislá od hlavnej vety. Vo všeobecnosti možno túto konštrukciu naznačiť nasledovne:

Hoci....(vyjadrenie predchádzajúceho postihu), ***... v čase od.... do.... dňa .... v meste B, na ulici A, ...****(popis spôsobu spáchania skutku)*****.....***

alebo:

Aj keď.... **(**prípadne: ***Napriek tomu, že*****)....** (vyjadrenie predchádzajúceho postihu), ***... v čase od.... do.... dňa .... v meste B, na ulici A, ...****(popis spôsobu spáchania skutku)*****.....***

Inou alternatívou je zmena poradia viet:

... v čase od.... do.... dňa .... v meste B, na ulici A, ...*(popis spôsobu spáchania skutku)*****..... hoci....***(vyjadrenie predchádzajúceho postihu),

alebo:

... v čase od.... do.... dňa .... v meste B, na ulici A, ...*(popis spôsobu spáchania skutku)*****..... aj keď....*** **(**prípadne: ***napriek tomu, že*****)....** (vyjadrenie predchádzajúceho postihu).

Záver

Sme si vedomí, že doteraz spomenutá problematika by si vyžadovala podstatne širší priestor. Avšak azda aj tým sme dosiahli naznačenie odpovede na znenie názvu tohto nášho príspevku. Výrok uznesenia orgánu činného v trestnom konaní teda nie je podľa nášho presvedčenia rutina, ale skutočne prejavom nevyhnutnej miery znalostí a zručnosti, čo možno určite bez obáv nazvať aj umením.

Taktiež dúfame, že sme priviedli aspoň k zamysleniu, že návod, ako vytvoriť uznesenie, je reálne prakticky uchopiteľný a s veľkou možnosťou tiež aj po zodpovedajúcom skúmaní spracovateľný s dostatočnou teoretickou bázou.

A na úplný záver vyslovíme ešte jedno presvedčenie, že pri dosiahnutí potrebnej miery zovšeobecnenia, samozrejme po vysporiadaní sa s nevyhnutným pojmovým aparátom, tiež vnútornou klasifikáciou (členením) jednotlivých foriem reálne praktickej činnosti orgánov vôbec, teda nie iba tých, ktoré sú činné v trestnom konaní, predstavuje riešenie tejto danej problematiky skutočne veľký potenciál k priamemu využitiu samotnou praxou.

Zoznam bibliografických odkazov:

Abrahámová E.: Základy právnej komunikácie. Šamorín: Heuráka, 2012, 127 s. ISBN 978-80-89122-81-3.

Čentéš, J. a kol.: Trestné právo procesné. Všeobecná časť. Šamorín: Heuréka, 2016, 438 s. ISBN 978-80-8173-020-7.

Čulenová, E.: Jazyk a štýl v slovenských zákonoch. Banská Bystrica: Fakulta humanitných vied Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2010, 142 s. ISBN 978-80-557-0053-3.

Drgonec, J.: Ústava Slovenskej republiky. Teória a prax. Bratislava: C. H. Beck, 2015, 1622 s. ISBN 978-80-89603-39-8.

Findra, J.: Štylistika súčasnej slovenčiny. Martin: Osveta, spol. s r. o., 2013, 319 s. ISBN 978-80-8063-404-9.

Holcr, K., Porada, V. a kol.: Policajné vedy. Úvod do teórie a metodológie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, 242 s. ISBN 978-80-7380-329-2.

Ivor, J. a kol.: Trestné právo procesné. Druhé, doplnené a prepracované vydanie. Bratislava Iura Edition, 2010, 1049 s. 978-80-8078-309-9.

Jelínek, J., Říha, J., Sovák, Z.: Rozhodnutí ve věcech trestních. 2. aktualizované a přepracované vydání. Praha: Leges, 2008, 368 s. ISBN 978-80-87212-00-4.

Kačala, J.: K podstate vety. Syntetický pohľad. Martin: Vydavateľstvo Matice slovenskej, s. r. o., 2012, 152 s. ISBN 978-80-8115-066-1.

Kačala, J.: Syntagmatický slovosled v slovenčine. Martin: Vydavateľstvo Matice slovenskej, s. r. o., 2013, 220 s. ISBN 978-80-8115-130-9.

Kesselová , J. a kol.: Spojky a spájacie prostriedky v slovenčine. Bratislava: VEDA, 2013, 312 s. ISBN 978-80-224-1303-9.

Machajová, J. a kol.: Všeobecné správne právo. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2007, s. 125 a nasl. ISBN 978-80-88931-71-3.

Minárik, Š. a kol.: Trestný poriadok. Stručný komentár. Bratislava: IURA EDITION, 2006, 1302 s. ISBN 80-8078-085-4.

Mistrík, J.: Kapitolky zo štylistiky. Bratislava: Obzor, 1977, 248 s.

Štefček, M. a kol.: Civilné právo procesné. Základné konanie správne súdnictvo (2. zmenené a doplnené vydanie). Bratislava: EUROKÓDEX, 2013, 752 s. ISBN 978-80-89447-96-1.

Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 1 T doV 14/2012 zo dňa 25. 04. 2013.

Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 2 Tost 35/2015 zo dňa 14. 12. 2015.

Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 1 Tdo 60/2011 zo dňa 01. 02. 2012.

Kontaktné údaje:

pplk. doc. JUDr. Miroslav Felcan, PhD., LL.M.
Katedra správneho práva
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Sklabinská 1
835 17 Bratislava
t. č. 09610 57369
e-mail: miroslav.felcan@minv.sk

JUDr. Martin Cuľba
externý doktorand
Paneurópska vysoká škola
Tomášikova 20
821 02 Bratislava

e-mail:culbamar1@gmail.com

JUDIKATÚRA SÚDNEHO DVORA EURÓPSKEJ ÚNIE UPAVUJÚCA POSTAVENIE OBETÍ TRESTNÝCH ČINOV*

JUDr. et PhDr. mult. Libor KLIMEK, PhD.
Výskumné kriminologické centrum
Fakulta práva Paneurópskej vysokej školy

Anotácia: *Konferenčný príspevok analyzuje judikatúru Súdneho dvora Európskej únie v oblasti postavenia obetí trestných činov. V šiestich sekciách sú prezentované prípady vo veci C-105/03 – Pupino, vo veci C-467/05 – Dell'Orto, vo veci C-404/07 – Katz proti Sós, vo veci C-205/09 – Eredics a Sápiová, v spojených veciach C-483/09 a C-1/10 – Gueye a Salmerón Sánchez, ako aj vo veci C-79/11 – Giovanardi a iní.*
Kľúčové slová: *obete trestných činov, postavenie obetí trestných činov, judikatúra, Súdny dvor Európskej únie.*

Annotation: *Conference contribution analyses the case-law of the Court of Justice of the European Union in the area of standing of victims of crimes. In six sections are presented the case of C-105/03 – Pupino, the case of C-467/05 – Dell'Orto, the case of C-404/07 – Katz v. Sós, the case of C-205/09 – Eredics and Sápi, in joined cases C-483/09 a C-1/10 – Gueye a Salmerón Sánchez, as well as in the case of C-79/11 – Giovanardi and others.*
Keywords: *victims of crime, standing of victims of crime, case-law, Court of Justice of the European Union.*

Úvod

Ochrana obetí trestných činov predstavuje jednu z hlavných priorít Európskej únie (ďalej len „EÚ"). Prostredníctvom Charty základných práv Európskej únie[1] štáty sú vyzývané, aby aktívne ochraňovali obete trestných činov. Najzásadnejším legislatívnym dokumentom, ktorý upravuje záruky EÚ v oblasti ochrany obetí trestných činov, je Smernica 2012/29/EÚ o obetiach trestných činov[2]. Táto smernica nahradila jeho predchodcu – Rámcové rozhodnutie 2001/220/SVV o postavení obetí v trestnom konaní[3], ku ktorému bola Súdnym dvorom Európskej únie vypracovaná judikatúra. Mohlo by sa mylne zdať, že takáto judikatúra nie je relevantná, no opak je pravdou. Výroky rozhodní Súdneho dvora sú súčasťou primárneho práva EÚ, a to bez ohľadu na to, či normy, ktorých sa týkajú, sú stále platné, alebo boli právne prekonané.

Konferenčný príspevok sa zaoberá kľúčovými prípadmi Súdneho dvora Európskej únie prezentované, a to vo veci C-105/03 – *Pupino*, vo veci C-467/05 – *Dell'Orto*, vo veci C-404/07 – *Katz proti Sós*, vo veci C-205/09 – *Eredics a Sápiová*, v spojených veciach C-483/09 a C-1/10 – *Gueye a Salmerón Sánchez*, ako aj vo veci C-79/11 – *Giovanardi a iní*. Pravda, berúc do úvahy vopred obmedzený rozsah vystúpenia ako aj jeho písomného vyhotovenia, autor prezentuje len základné poznatky.

1. Ochrana zraniteľných osôb – výsluch maloletých svedkov – účinok rámcového rozhodnutia: rozhodnutie vo veci C-105/03 – *Pupino*

Návrh na začatie prejudiciálneho konania sa týka čl. 2, 3 a 8 Rámcového rozhodnutia Rady 2001/220/SVV o postavení obetí v trestnom konaní (ďalej len „Rámcové rozhodnutie 2001/220/SVV o postavení obetí v trestnom konaní"). Tento návrh bol podaný v súvislosti s trestným konaním, ktoré

---

* Príspevok bol vypracovaný v rámci projektu APVV „*Monitoring latentnej kriminality a viktimologická situácia na Slovensku*" č. APVV-0752-12. Zodpovedný riešiteľ – prof. PhDr. Květoň Holcr, DrSc.

1 Charta základných práv Európskej únie. Úradný vestník Európskej únie, C 83/389, 30. marec 2010.

2 Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2012/29/EÚ z 25. októbra 2012, ktorou sa stanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov a ktorou sa nahrádza Rámcové rozhodnutie Rady 2001/220/SVV. Úradný vestník Európskej únie, L 315/57, 14. november 2012. Bližšie pozri: KLIMEK, L.: *Základy trestného práva Európskej únie*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2017, ISBN 978-80-8168-601-6, Kapitola 18.

3 Rámcové rozhodnutie Rady 2001/220/SVV z 15. marca 2001 o postavení obetí v trestnom konaní. Úradný vestník Európskych spoločenstiev, L 82/1, 22. marec 2001. Bližšie pozri: IVOR, J. – KLIMEK, L. et ZÁHORA, J.: *Trestné právo Európskej únie a jeho vplyv na právny poriadok Slovenskej republiky*. Žilina : Eurokódex, 2013, ISBN 978-80-8155-017-1, Kapitola 18.

sa vedie proti Marii Pupino, učiteľke v materskej škôlke, ktorá je obvinená z ublíženia na zdraví spôsobeného deťom mladším ako päť rokov v čase, keď nastali skutkové okolnosti.

Taliansky vnútroštátny súd sa svojou otázkou pýta, či sa majú čl. 2, 3 a čl. 8 ods. 4 Rámcového rozhodnutia 2001/220/SVV o postavení obetí v trestnom konaní vykladať v tom zmysle, že vnútroštátny súd má mať možnosť povoliť malým deťom, ktoré ako tie vo veci samej tvrdia, že sú obeťami týrania, aby vypovedali spôsobom umožňujúcim zabezpečiť im primeranú ochranu mimo rámca verejného pojednávania na súde a pred jeho otvorením.[4]

Súdny dvor judikoval, že čl. 2, 3 a čl. 8 ods. 4 Rámcového rozhodnutia 2001/220/SVV z 15. marca 2001 o postavení obetí v trestnom konaní sa majú vykladať v tom zmysle, že vnútroštátny súd má mať možnosť povoliť malým deťom, ktoré ako tie vo veci samej tvrdia, že sú obeťami týrania, aby vypovedali spôsobom umožňujúcim zabezpečiť týmto deťom primeranú ochranu napríklad mimo rámca verejného pojednávania a pred jeho otvorením. Vnútroštátny súd musí zohľadniť všetky pravidlá vnútroštátneho práva a vykladať ich v rámci možností vo svetle znenia a účelu uvedeného rámcového rozhodnutia (Rozsudok Súdneho dvora Európskych spoločenstiev zo 16. júna 2005 vo veci C-105/03 – *Trestné konanie proti Márii Pupino*).[5]

2. Pojem „obeť“ v rámci trestných konaní – právnická osoba – vrátenie majetku zaisteného v priebehu trestného konania: rozhodnutie vo veci C-467/05 – *Dell'Orto*

Návrh na začatie prejudiciálneho konania sa týka výkladu Rámcového rozhodnutia 2001/220/SVV o postavení obetí v trestnom konaní a Smernice Rady 2004/80/ES o odškodňovaní obetí trestných činov[6] (ďalej len „Smernica 2004/80/ES o odškodňovaní obetí trestných činov“). Tento návrh bol predložený v rámci vykonávacieho trestného konania, ktoré nadväzuje na vydanie právoplatného odsudzujúceho rozsudku, prebiehajúceho u talianskeho sudcu povereného predbežným vyšetrovaním na súde v Miláne (*Tribunale di Milano*), ktorý vykonáva funkciu sudcu rozhodujúceho vo vykonávacom konaní, a týka sa vrátenia zaisteného majetku.

Súd poverený predbežným vyšetrovaním na súde v Miláne (*Tribunale di Milano*) rozhodol prerušiť konanie a Súdnemu dvoru položil tieto prejudiciálne otázky:

1. Môžu sa pravidlá uvedené v čl. 2 a 9 Rámcového rozhodnutia 2001/220/SVV o postavení obetí v trestnom konaní vzťahovať v trestnom konaní vo všeobecnosti na akúkoľvek osobu postihnutú trestným činom na základe ustanovení čl. 1 a nasl. Smernice 2004/80/ES o odškodňovaní obetí trestných činov alebo iných ustanovení práva Spoločenstva?
2. Môžu sa pravidlá uvedené v čl. 2 a 9 Rámcového rozhodnutia 2001/220/SVV o postavení obetí v trestnom konaní vzťahovať vo vykonávacom trestnom konaní nadväzujúcom na právoplatný odsudzujúci rozsudok (a teda aj na rozsudok o výkone trestu podľa čl. 444 talianskeho Trestného poriadku) na akúkoľvek osobu postihnutú trestným činom na základe ustanovení čl. 1 a nasl. Smernice 2004/80/ES o odškodňovaní obetí trestných činov alebo iných ustanovení práva Spoločenstva?

Súdny dvor judikoval, že Rámcové rozhodnutie 2001/220/SVV z 15. marca 2001 o postavení obetí v trestnom konaní sa má vykladať v tom zmysle, že v rámci trestného konania, a konkrétnejšie, vykonávacieho konania nasledujúceho po právoplatnom odsudzujúcom rozsudku, akým je konanie vo veci samej, pojem „obeť“ v zmysle tohto Rámcového rozhodnutia nezahŕňa právnické osoby, ktoré utrpeli ujmu priamo spôsobenú konaním alebo nekonaním porušujúcim trestné právo členského štátu (Rozsudok Súdneho dvora Európskych spoločenstiev z 28. júna 2007 vo veci C-467/05 – *Trestné konanie proti Giovannimu Dell'Ortovi*).

---

[4] Reference for a preliminary ruling by the Tribunale di Firenze by order of that Court of 3 February 2003 in the criminal proceedings against Maria Pupino (Case C-105/03).

[5] Návrh na začatie prejudiciálneho konania podaný uznesením Tribunale di Milano zo 6. októbra 2005, ktorý súvisí s trestným konaním proti Giovanni Dell´Orto (Vec C-467/05).

[6] Smernica Rady 2004/80/ES z 29. apríla 2004 o odškodňovaní obetí trestných činov. Úradný vestník Európskej únie, L 261/15, 6. august 2004.

3. Súkromný žalobca nahradzujúci prokurátora – výpoveď obete ako svedka: rozhodnutie vo veci C-404/07 – *Katz proti Sós*

Návrh na začatie prejudiciálneho konania sa týka výkladu čl. 2 a 3 Rámcového rozhodnutia 2001/220/SVV o postavení obetí v trestnom konaní. Tento návrh bol podaný v rámci trestného konania vedeného proti Istvánovi Rolandovi Sósovi, ktorý je stíhaný v Maďarsku za podvod subsidiárnym súkromným žalobcom Györgym Katzom.

V obžalobe, ktorú G. Katz ako subsidiárny súkromný žalobca podal v Maďarsku na súd v Budapešti (*Fővárosi Bíróság*) proti I. Sósovi, G. Katz obžalovanému vytýka, že sa voči nemu dopustil podvodu podľa § 318 ods. 1 maďarského Trestného zákona a spôsobil mu škodu veľkého rozsahu v zmysle ods. 6 písm. a) tohto článku. Uvedená obžaloba bola podaná v nadväznosti na rozhodnutie prokurátora o zastavení trestného stíhania v tejto veci.

Obžaloba podaná subsidiárnym súkromným žalobcom je osobitným typom obžaloby upraveným predpismi maďarského trestného procesného práva. Okrem obžaloby podávanej prokurátorom maďarské právo dovoľuje, aby obeť niektorých menej závažných trestných činov začala a viedla trestné konanie: ide o „súkromnú obžalobu“ (*magánvád*). „Subsidiárna súkromná obžaloba“ (*pótmagánvád*), ktorá je predmetom dotknutého vnútroštátneho konania, je tretím typom obžaloby, ktorá obeti trestného činu umožňuje vstúpiť do konania najmä v prípade, keď prokurátor vezme späť obžalobu, ktorú podal. Súkromnú obžalobu a subsidiárnu súkromnú obžalobu nemožno zamieňať s uplatňovaním náhrady spôsobnej ujmy súkromnou osobou na strane žalobcu.

Návrh G. Katza, ktorým žiadal, aby bol ako obeť trestného činu v rámci predmetnej subsidiárnej súkromnej obžaloby predvolaný a vypočutý ako svedok, súd v Budapešti (*Fővárosi Bíróság*) zamietol, pričom rozhodol o tomto návrhu na vykonanie dôkazu a ukončil diskusiu o tejto otázke.

Vo svojom prednese pred vnútroštátnym súdom G. Katz uviedol, že vnútroštátny súd tým, že odmietol svedeckú výpoveď obete trestného činu, ktorá je zároveň žalobcom, porušil zásady práva na spravodlivé súdne konanie a rovnosti prostriedkov v konaní, zakotvené v Dohovore o ochrane ľudských práv a základných slobôd[7] (ďalej len „Dohovor“). Okrem toho uviedol, že už počas vyšetrovania mu bola spôsobená škoda tým, že vyšetrovací orgán nesplnil svoju povinnosť objasniť skutkový stav, pričom práve inštitút subsidiárneho súkromného žalobcu umožňuje túto situáciu napraviť tým spôsobom, že vypočutím obete, ktorá sa osobne dostaví na výsluch, by bolo možné zistiť pravdu a táto osoba by mohla domôcť sa náhrady škody, ktorá jej bola spôsobená. G. Katz sa domnieva, že v opačnom prípade je obeť trestného činu znevýhodnená vo vzťahu k stíhanej osobe.

Na neskoršom pojednávaní, ktoré sa konalo 6. júla 2007, súd v Budapešti (*Fővárosi Bíróság*) opätovne nariadil vyšetrovanie. Tento súd konštatoval, že hoci § 236 zákona XIX z roku 1998 vyňal subsidiárneho súkromného žalobcu zo zákazu vystupovať ako prokurátor, žiadne ustanovenie tohto zákona nestanovuje výnimku zo zákazu § 31 ods. 1 tohto zákona, podľa ktorého svedok nemôže vystupovať ako prokurátor. Súd z toho vyvodil, že subsidiárny súkromný žalobca v rámci takéhoto trestného konania nemôže byť vypočutý ako svedok. Pokiaľ ide o konanie o súkromnej obžalobe, dotknutý zákon obsahuje výslovné ustanovenie, podľa ktorého súkromný žalobca môže byť vypočutý ako svedok. Hoci konanie o súkromnej obžalobe a konanie o subsidiárnej súkromnej obžalobe majú nepochybne podobnú povahu, nemožno bez príslušného odkazu jedného konania na druhé konanie uplatňovať rovnaké pravidlá na obidve odlišné druhy konania.

Súd v Budapešti (*Fővárosi Bíróság*) konštatuje, že samotný maďarský zákonodarca uznal, že inštitút subsidiárnej súkromnej obžaloby je významný nástroj umožňujúci čeliť nečinnosti súdnych orgánov. Rovnako je nepochybné, že cieľom tohto právneho inštitútu je to, aby obeti bola priznaná skutočná možnosť domôcť sa súdneho rozhodnutia prostredníctvom stanoveného konania. Dosiahnutie tohto cieľa by však mohlo byť sťažené, alebo dokonca znemožnené, ak by obeti

[7] Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd. Rada Európy, Séria európskych zmlúv č. 5 [1950]; oznámenie Federálneho ministerstva zahraničných vecí č. 209/1992 Zb. o dojednaní Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd a Protokolov na tento Dohovor nadväzujúcich.

vystupujúcej ako subsidiárny súkromný žalobca nebolo umožnené vypovedať ako svedok, a ak by sama nemohla prostredníctvom vlastnej svedeckej výpovede predložiť dôkazy napriek tomu, že práve obeť je najčastejšie tou osobou, ktorá má vedomosť o dokazovaných skutočnostiach.

Rovnako je však potrebné uznať, že subsidiárny súkromný žalobca tým, že disponuje právomocami prokurátora, má pomerne značné práva. Vzhľadom na jeho právomoc podávať návrhy má možnosť predkladať dôkazy. Navyše má právo predkladať svoje vyjadrenia. Súd v Budapešti (*Fővárosi Bíróság*) si kladie otázku o dosahu formulácie „reálne a primerané" postavenie obete, použitej v čl. 2 Rámcového rozhodnutia 2001/220/SVV o postavení obetí v trestnom konaní a formulácie „možnosť, aby boli počas konania vypočuté a aby predložili dôkazy", použitej v jeho čl. 3, a pýta sa, či tieto formulácie zahŕňajú aj možnosť vnútroštátneho súdu vypočuť ako svedka obeť trestného činu v konaní o subsidiárnej súkromnej obžalobe.

Za týchto okolností ako súd prvého stupňa rozhodol konanie prerušiť a Súdnemu dvoru položiť nasledujúcu prejudiciálnu otázku – majú sa čl. 2 a 3 Rámcového rozhodnutia 2001/220/SVV o postavení obetí v trestnom konaní vykladať v tom zmysle, že vnútroštátnemu súdu sa v konaní na základe subsidiárnej súkromnej obžaloby musí zabezpečiť možnosť, aby vypočul obeť trestného činu ako svedka aj v konaní o subsidiárnej súkromnej obžalobe?[8]

Súdny dvor judikoval, že čl. 2 a 3 Rámcového rozhodnutia 2001/220/SVV z 15. marca 2001 o postavení obetí v trestnom konaní sa majú vykladať v tom zmysle, že vnútroštátnemu súdu neukladajú povinnosť umožniť obeti trestného činu byť vypočutá ako svedok v konaní o subsidiárnej súkromnej obžalobe, akým je dotknuté vnútroštátne konanie. Ak však takáto možnosť neexistuje, obeti trestného činu musí byť v každom prípade umožnené vypovedať, pričom túto výpoveď bude možné zohľadniť ako dôkaz (Rozsudok Súdneho dvora Európskych spoločenstiev z 9. októbra 2008 vo veci C-404/07 – *György Katz proti István Roland Sós*).

4. Pojem „obeť" – právnická osoba – mediácia v rámci trestného konania – spôsoby uplatnenia: rozhodnutie vo veci C-205/09 – *Eredics a Sápiová*

Návrh na začatie prejudiciálneho konania sa týka výkladu čl. 1 písm. a) a čl. 10 ods. 1 Rámcového rozhodnutia 2001/220/SVV o postavení obetí v trestnom konaní. Tento návrh bol podaný v rámci trestného konania vedeného proti Emilovi Eredicsovi a Márii Vassné Sápiovej pre poškodzovanie finančných záujmov Európskych spoločenstiev.

E. Eredics, prvý obžalovaný vo veci samej, je riaditeľom všeobecnej materskej a základnej školy v Apátistvánfalve (ďalej len „škola").

M. V. Sápi, druhá obžalovaná vo veci samej, je konateľkou spoločnosť s ručením obmedzeným založená podľa maďarského práva – Apátistvánfalvi Hotel Apát Kereskedelmi és Szolgáltatási Korlátolt Felelősségű Társaság (ďalej len „Hotel Apát kft.") a riaditeľkou Hotela Apát, ktorého prevádzkovateľom je spoločnosť Hotel Apát kft.

V rámcovej zmluve uzatvorenej 30. júna 2003 medzi školou a maďarským fondom na podporu malých projektov z programu PHARE CBC (Magyarország – PHARE CBC Program Kisprojekt Alap 2001) tento fond udelil škole pomoc na účely pokrytia 80,15% zo sumy potrebnej na uskutočnenie projektu náučného lesného chodníka, ktorý riadil E. Eredics v pozícii vedúceho projektu.

Pomoc bola vyplatená 4. februára 2004. Maďarská verejnoprospešná spoločnosť poverená rozvojom vidieka a miest VÁTI Magyar Regionális Fejlesztési és Urbanisztikai Kiemelten Közhasznú Társaság (ďalej len „Váti kht.") dohliadala nad uskutočňovaním projektu a bola zodpovedná za vyúčtovanie nákladov projektu.

Podľa zmluvy uzatvorenej medzi E. Eredicsom a M. V. Sápiovou, ktorá bola vybraná na základe verejného obstarávania, sa M. V. Sápi zaviazala za odplatu vo výške 1 200 000 maďarských

[8] Návrh na začatie prejudiciálneho konania, ktorý podal Fővárosi Bíróság (Maďarská republika) 27. augusta 2007 – Trestné konanie začaté zo strany subsidiárneho súkromného trestného žalobcu Katz György proti Sós István Roland (vec C-404/07).

forintov (približne 4 270 €) zorganizovať, pripraviť a zabezpečiť ubytovanie účastníkov prípravného školenia na základnú mykologickú skúšku, ako aj zorganizovať študijné cesty a stretnutia. Na účely preukázania splnenia ustanovení tejto zmluvy vypracovala M. V. Sápi v mene spoločnosti Hotel Apát kft. zápisnicu o splnení a zaslala ju E. Eredicsovi, ktorý uhradil konečnú faktúru z bežného účtu školy.

Keďže konanie základného kurzu mykológie (pozn.: mykológia je veda zaoberajúca sa hubami), ktorý sa mal uskutočniť v rámci uvedenej zmluvy, nebolo preukázané, faktúra a kniha hostí vyhotovené na účely potvrdenia splnenia dotknutej zmluvy boli považované za nepravdivé. E. Eredics vložil do spisu týkajúceho sa projektu údajne nepravdivé doklady a zápisnicu vyhotovenú o študijnej ceste, ktorá sa neuskutočnila, ako aj hodnotiacu správu, v ktorej neznáma osoba údajne sfalšovala meno osoby zodpovednej za skupinu. Tento spis bol zaslaný spoločnosti Váti kht. na účely preukázania splnenia povinností stanovených vo vyššie uvedenej zmluve.

Dňa 20. júna 2006 podala súkromná osoba na E. Eredicsa a M. V. Sápiovú trestné oznámenie z dôvodu neoprávneného vyplatenia sumy približne 1 200 000 maďarských forintov.

Bolo nariadené vyšetrovanie, v priebehu ktorého bol E. Eredics viackrát vypočutý ako podozrivý bez toho, aby sa priznal ku skutkom, ktoré mu boli vytýkané.

Dňa 2. septembra 2008 podala maďarská prokuratúra pri Mestskom súde v Szombathely (*Szombathelyi Városi Bíróság*) na tento súd návrh na začatie trestného konania obžalobou smerujúcou proti E. Eredicsovi a M. V. Sápiovej, v ktorom kvalifikovala konanie E. Eredicsa ako „trestný čin poškodzovania finančných záujmov Európskych spoločenstiev“ v zmysle § 314 ods. 1 písm. a) maďarského Trestného zákona, ktorého sa dopustil ako páchateľ v jednom prípade.

Dňa 24. novembra 2008 sa E. Eredics na výzvu vnútroštátneho súdu priznal ku skutkom, ktoré sú mu vytýkané, a podal žiadosť o vykonanie mediácie s cieľom dosiahnuť zastavenie trestného stíhania alebo neobmedzené zníženie trestu podľa § 221/A maďarského Trestného poriadku. Na pojednávaní z 9. apríla 2009 predkladajúci súd konštatoval, že skutky, ktoré sa E. Eredicsovi vytýkajú, by mohli byť kvalifikované aj ako „podvod“. E. Eredics trval na svojej žiadosti o vykonanie mediácie, ako aj na svojej predošlej výpovedi súvisiacej s touto žiadosťou, v ktorej sa ku skutkom priznal. Na pojednávaní z 22. apríla 2009 vyjadrila spoločnosť Váti kht. ako obeť súhlas s uskutočnením mediácie. Vnútroštátny súd potom prerušil trestné konanie na účely mediácie do 22. októbra 2009.

Prokuratúra sa proti tomuto rozhodnutiu odvolala. Vzhľadom na kvalifikáciu skutkov nepatria v obžalobe uvedené skutky medzi trestné činy, pre ktoré je v maďarskom práve upravená možnosť vykonať mediačné konanie. Neprípustnosť vykonať uvedené konanie vyplýva aj z toho, že E. Eredics sa nepriznal k skutkom „v priebehu vyšetrovania“, ako stanovuje vyššie uvedený § 221/A maďarského Trestného poriadku. Navyše, je irelevantné, že spoločnosť Váti kht. je ako obeť trestného činu ochotná zúčastniť sa mediácie. Konečnou obeťou je Európske spoločenstvo, takže mediácia nie je odôvodnená.

Za týchto podmienok Mestský súd v Szombathely (*Szombathelyi Városi Bíróság*) rozhodol prerušiť konanie a položiť Súdnemu dvoru tieto prejudiciálne otázky:[9]

1. Tento súd sa usiluje v ním vedenom trestnom konaní zistiť, či „iná ako fyzická osoba“ patrí pod pojem „obeť“ v zmysle 1 písm. a) Rámcového rozhodnutia 2001/220/SVV o postavení obetí v trestnom konaní z hľadiska povinnosti podpory mediácie medzi obeťou a páchateľom trestného činu v trestných veciach zakotvenej v čl. 10 Rámcového rozhodnutia a tiež žiada o spresnenie a doplnenie rozsudku Súdneho dvora z 28. júna 2007 vo veci C-467/05 – *Dell'Orto*.
2. Tento súd sa usiluje zistiť, pokiaľ ide o čl. 10 ods. 1 Rámcového rozhodnutia 2001/220/SVV o postavení obetí v trestnom konaní, podľa ktorého „každý členský štát vynaloží úsilie na podporu mediácie v trestných prípadoch pri trestných činoch, ktoré považuje za vhodné pre takýto druh opatrenia“, či je možné vykladať pojem „trestné činy“ v tom zmysle, že sa týkajú všetkých trestných činov, ktorých skutková podstata vymedzená zákonom je v zásade obdobná.

[9] Návrh na začatie prejudiciálneho konania, ktorý podal Szombathelyi Városi Bíróság (Maďarská republika) 8. júna 2009 – Trestné konanie proti Emilovi Eredicsovi a i. (vec C-205/09).

3. Možno výraz „každý členský štát vynaloží úsilie na podporu mediácie v trestných prípadoch...“ uvedený v čl. 10 ods. 1 Rámcového rozhodnutia 2001/220/SVV o postavení obetí v trestnom konaní vykladať v tom zmysle, že splnenie podmienok pre mediáciu medzi páchateľom a obeťou je možné prinajmenšom do prijatia prvostupňového súdneho rozhodnutia, teda, že požiadavka priznania sa ku skutkom v priebehu súdneho konania po skončení vyšetrovania je pod podmienkou splnenia ďalších požiadaviek v súlade s povinnosťou podpory mediácie?
4. Pokiaľ ide o čl. 10 ods. 1 Rámcového rozhodnutia 2001/220/SVV o postavení obetí v trestnom konaní, tento súd sa pýta, či z formulácie, podľa ktorej „každý členský štát vynaloží úsilie na podporu mediácie v trestných prípadoch pri trestných činoch, ktoré považuje za vhodné pre takýto druh opatrenia“, vyplýva zaručenie všeobecného prístupu k možnosti mediácie v trestných veciach, s výhradou predchádzajúceho splnenia podmienok stanovených zákonom, bez možnosti výkladu. Čiže ak je potrebné na otázku odpovedať kladne, je existencia podmienky, podľa ktorej „berúc do úvahy povahu trestného činu, spôsob jeho spáchania a osobu obvineného, možno upustiť od súdneho konania alebo sa javí dôvodným predpoklad, že súd bude môcť vziať do úvahy účinnú ľútosť pri určovaní trestu“, zlučiteľná s ustanoveniami (požiadavkami) citovaného čl. 10?

Súdny dvor judikoval, že čl. 1 písm. a) a čl. 10 Rámcového rozhodnutia 2001/220/SVV z 15. marca 2001 o postavení obetí v trestnom konaní sa majú vykladať v tom zmysle, že pojem „obeť“ sa na účely podpory mediácie v trestných veciach, ktorá je upravená v uvedenom čl. 10 ods. 1, nevzťahuje na právnické osoby. Čl. 10 Rámcového rozhodnutia 2001/220/SVV sa má vykladať v tom zmysle, že nezaväzuje členské štáty, aby umožnili vykonanie mediácie pri všetkých trestných činoch, ktorých materiálne znaky definované vo vnútroštátnej právnej úprave v podstate zodpovedajú materiálnym znakom trestných činov, pre ktoré je mediácia uvedenou právnou úpravou výslovne stanovená (Rozsudok Súdneho dvora Európskej únie z 21. októbra 2010 vo veci C-205/09 – *Trestné konanie proti Emilovi Eredicsovi a Márii Vassné Sápiovej*).

5. Trestné činy spáchané v rodinnom prostredí – povinnosť uložiť vedľajší trest zákazu priblíženia sa odsúdeného k svojej obeti – voľba druhu trestov a ich výmera – vnútroštátne ustanovenie vylučujúce mediáciu v trestnom konaní: rozhodnutie v spojených veciach C-483/09 a C-1/10 – *Gueye a Salmerón Sánchez*

Návrhy na začatie prejudiciálneho konania sa týkajú výkladu čl. 2, 8 a 10 Rámcového rozhodnutia 2001/220/SVV o postavení obetí v trestnom konaní. Tieto návrhy boli predložené v rámci trestných konaní vedených proti Magatteovi Gueyeovi a Valentínovi Salmerónovi Sánchezovi, ktorí sú stíhaní za nedodržanie vedľajšieho trestu zákazu priblíženia sa k ženským obetiam, ktoré boli týrané v rodinnom prostredí, za čo im boli okrem toho uložené hlavné tresty.

Rozsudkom z roku 2008 Trestnej komory č. 23 španielskeho prvostupňového súdu v Barcelone (*Juzgado de lo Penal n° 23 de Barcelona*) a rozsudkom z roku 2006 španielskeho prvostupňového trestného súdu č. 7 v El Vendrelli – špeciálna komora rozhodujúca vo veciach násilných trestných činov spáchaných na ženách (*Juzgado de Instrucción n° 7 de Violencia Sobre la Mujer de El Vendrell*) boli M. Gueye a V. Salmerón Sánchez odsúdení pre trestný čin týrania blízkej osoby okrem iných trestov na vedľajší trest zákazu priblíženia sa k obeti na menej než 1 000 metrov v prípade prvého odsúdeného a 500 metrov v prípade druhého odsúdeného alebo zákazu styku s obeťou v trvaní 17 mesiacov v prvom prípade a 16 mesiacov v druhom prípade.

Napriek tomu, že obaja odsúdení vedeli, že im boli podľa čl. 57 ods. 2 španielskeho Trestného zákona uložené tieto zákazy, na žiadosť svojich obetí s nimi krátko po uložení týchto vedľajších trestov obnovili spolužitie. S obeťami bývali v spoločnej domácnosti až do ich zatknutia; M. Gueye bol zatknutý 3. februára 2009 a V. Salmerón Sánchez 5. decembra 2007.

Rozsudkami z 11. februára 2009 a 27. marca 2008 Trestná komora č. 1 prvostupňového súdu v Tarragone (*Juzgado de lo Penal n° 1 de Tarragona*) odsúdila M. Gueyea a V. Salmeróna Sáncheza podľa čl. 468 ods. 2 Trestného zákona za nedodržanie vedľajšieho trestu zákazu priblíženia sa k obeti.

V rámci odvolaní podaných proti týmto rozsudkom vnútroštátny súd vypočul osoby, ktoré boli v partnerskom vzťahu s M. Gueyeom a V. Salmerónom Sánchezom počas niekoľkých rokov pred uložením trestov aj v priebehu ich zatknutia. V rámci týchto svedeckých výsluchov svedkyne uviedli, že sa vedome a dobrovoľne rozhodli pre obnovenie spolužitia s odsúdenými, a to napriek tomu, že boli v trestnom konaní potrestaní za ich predchádzajúce napadnutie.Podľa vyjadrení svedkýň ich spolunažívanie s M. Gueyeom a V. Salmerónom Sánchezom prebiehalo niekoľko mesiacov až do ich zatknutia normálne.

Odsúdení sa prostredníctvom odvolaní poddaných na vnútroštátny súd proti rozsudkom, ktoré vydala Trestná komora č. 1 prvostupňového súdu v Tarragone (*Juzgado de lo Penal n° 1 de Tarragona*), domáhajú, aby odvolací súd rozhodol, že obnovením spolužitia na základe slobodnej vôle oboch partneriek nedošlo k spáchaniu trestného činu nedodržania vedľajšieho trestu zákazu priblíženia sa k obeti.

Podľa vnútroštátneho súdu prípadné potvrdenie trestov uložených na prvom stupni závisí od toho, či je obligatórne uloženie opatrenia zákazu priblíženia sa k obeti v prípade domáceho násilia napriek nesúhlasu obetí s týmto opatrením v súlade s Rámcovým rozhodnutím 2001/220/SVV o postavení obetí v trestnom konaní.

Podľa uvedeného súdu nemožno poprieť, že v niektorých prípadoch môže byť toto opatrenie zákazu priblíženia sa k obeti uložené aj proti vôli obetí. Domnieva sa však, že vhodná úroveň ochrany, ktorú je potrebné konkrétne poskytnúť obetiam trestných činov spáchaných v rodinnom prostredí, nemôže viesť, najmä pri menej závažných trestných činoch, k obligatórnemu uloženiu zákazu priblíženia sa k obeti bez predchádzajúceho posúdenia okolností každého jednotlivého prípadu.

Za týchto okolností španielsky Oblastný súd Tarragona (*Audiencia Provincial de Tarragona*) rozhodol prerušiť konanie a položiť Súdnemu dvoru nasledujúce prejudiciálne otázky, ktoré sú vo veciach C-483/09 a C-1/10 formulované totožne:[10]

1. Má sa právo obete byť pochopená, ktoré je uvedené v odôvodnení č. 8 Rámcového rozhodnutia 2001/220/SVV o postavení obetí v trestnom konaní, vykladať v tom zmysle, že štátne orgány zodpovedné za stíhanie a ukladanie trestov v prípade konaní, pri ktorých možno identifikovať obeť, majú pozitívny záväzok umožniť obeti, aby vyjadrila svoje hodnotenie, myšlienky a názory na bezprostredný vplyv, ktorý na jej život môže mať uloženie trestov páchateľovi, s ktorým má rodinný alebo silný citový vzťah?
2. Má sa čl. 2 Rámcového rozhodnutia 2001/220/SVV o postavení obetí v trestnom konaní vykladať v tom zmysle, že povinnosť členských štátov uznávať práva a oprávnené záujmy obetí ich zaväzuje k tomu, aby prihliadali na názory obetí, keď dôsledky trestného konania môžu zásadne a bezprostredne ohroziť rozvoj ich práva na slobodný rozvoj osobnosti a práva na osobný a rodinný život?
3. Má sa čl. 2 Rámcového rozhodnutia 2001/220/SVV o postavení obetí v trestnom konaní vykladať v tom zmysle, že štátne orgány nemôžu ignorovať slobodne vyjadrené želania obete, keď namieta voči uloženiu alebo zachovaniu zákazu priblíženia sa k obeti, ak je páchateľ členom jej rodiny, nepreukázali sa nijaké objektívne okolnosti naznačujúce nebezpečenstvo opakovania útoku a je možné určiť úroveň osobnej, sociálnej, kultúrnej a citovej vyspelosti, ktorá vylučuje predpoklad podriadenosti páchateľovi, alebo naopak, je potrebné zachovávať primeranosť tohto zákazu vo všetkých prípadoch vzhľadom na osobitné znaky tejto trestnej činnosti?
4. Má sa čl. 8 Rámcového rozhodnutia 2001/220/SVV o postavení obetí v trestnom konaní, ktorý stanovuje, že členské štáty zaručia primeranú úroveň ochrany obetí, vykladať v tom zmysle, že umožňuje všeobecné a obligatórne ukladanie zákazov priblížiť sa k obeti alebo zákazov styku

[10] Návrh na začatie prejudiciálneho konania, ktorý podal Audiencia provincial de Tarragona (Španielsko) 30. novembra 2009 – Trestné konanie proti Magatte Gueye (vec C-483/09); Návrh na začatie prejudiciálneho konania, ktorý podal Audiencia provincial de Tarragona (Španielsko) 4. januára 2010 – Trestné konanie proti Valentín Salmerón Sánchez (vec C-1/10).

ako vedľajších trestov vo všetkých prípadoch, v ktorých je osoba obeťou trestného činu spáchaného v rámci rodiny, vzhľadom na osobitné znaky týchto trestných činov, alebo naopak, vyžaduje čl. 8 individuálne posúdenie každého prípadu, aby sa v každom z nich zistila primeraná úroveň ochrany s prihliadnutím na protichodné záujmy?

5. Má sa čl. 10 Rámcového rozhodnutia 2001/220/SVV o postavení obetí v trestnom konaní vykladať v tom zmysle, že dovoľuje všeobecné vylúčenie mediácie v trestných konaniach týkajúcich sa trestnej činnosti spáchanej v rámci rodiny vzhľadom na jej osobitné znaky, alebo by mediácia naopak mala byť povolená aj pri týchto konaniach po posúdení protichodných záujmov v individuálnych prípadoch?

Uznesením predsedu Súdneho dvora boli veci C-483/09 a C-1/10 spojené na účely ústnej časti konania a rozsudku.

Súdny dvor judikoval, že čl. 2, 3 a 8 Rámcového rozhodnutia 2001/220/SVV z 15. marca 2001 o postavení obetí v trestnom konaní sa majú vykladať v tom zmysle, že nebránia tomu, aby sa obligatórny trest zákazu priblíženia sa k obeti počas minimálneho obdobia, ktorý stanovuje trestné právo členského štátu ako vedľajší trest, uložil páchateľovi, ktorý sa dopustil násilného konania v rodinnom prostredí, i keď proti uloženiu tohto trestu namietajú samotné jeho obete. Čl. 10 ods. 1 Rámcového rozhodnutia 2001/220/SVV sa má vykladať v tom zmysle, že oprávňuje členské štáty v súvislosti s osobitnou kategóriou trestných činov spáchaných v rodinnom prostredí vylúčiť použitie mediácie vo všetkých trestných konaniach týkajúcich sa týchto trestných činov (Rozsudok Súdneho dvora Európskej únie z 15. septembra 2011 v spojených veciach C-483/09 a C-1/10 – *Trestné konanie proti Magatteovi Gueyeovi a Valentínovi Salmerónovi Sánchezovi*).

6. Odškodňovanie obetí trestných činov – zodpovednosť právnickej osoby – odškodnenie v trestnom konaní: rozhodnutie vo veci C-79/11 – *Giovanardi a iní*

Návrh na začatie prejudiciálneho konania sa týka výkladu Rámcového rozhodnutia 2001/220/SVV o postavení obetí v trestnom konaní a Smernice 2004/80/ES o odškodňovaní obetí trestných činov. Tento návrh bol podaný v rámci trestného konania začatého proti Mauriziovi Giovanardimu a ďalším osobám z dôvodu úrazu na ich pracovisku.

Dňa 28. júla 2010 podal taliansky prokurátor na súd vo Florencii (*Tribunale di Firenze*) obžalobu proti M. Giovanardimu a ďalším osobám stíhaným za to, že z nedbanlivosti v zmysle čl. 41, 113 a čl. 589 ods. 2 a 4 talianskeho trestného zákona spôsobili jednak smrť jednej osoby a vážne ublíženie na zdraví v prípade ďalších osôb. Skutky sa stali 2. októbra 2008 počas prác, ktoré obžalovaní uskutočňovali ako zamestnanci talianskej železničnej spoločnosti Rete Ferroviaria Italiana SpA v rámci demontáže určitých bezpečnostných zariadení výhybiek na železničnom uzle.

V rámci predbežnej obžaloby podal prokurátor takisto obžalobu smerujúcu proti dvom právnickým osobám, spoločnostiam Elettri Fer Srl a Rete Ferroviaria Italiana SpA, a to z dôvodu zodpovednosti za „správny priestupok“, aký upravuje čl. 25f ods. 2 a 3 Legislatívneho dekrétu č. 231/2001, a to v súlade s ustanoveniami, ktoré v talianskom práve upravujú „správnu“ zodpovednosť z dôvodu porušenia, ktorého sa dopustili právnické osoby, na ktorých účet konali obžalovaní pri výkone svojich funkcií.

Vnútroštátny súd uvádza, že obžalované fyzické osoby sú priamo zodpovedné za skutky, ktoré spôsobili smrť robotníka, ako aj zranenia dvoch ďalších robotníkov, ktorí vykonávali práce na uvedenom železničnom uzli, pretože nevykonali zákonom vyžadované bezpečnostné opatrenia, zatiaľ čo právnickým osobám, voči ktorým sa uplatňuje „správna“ zodpovednosť z dôvodu porušenia, sa prisudzuje skutok, že neprijali prepracovanejšie organizačné postupy, čo ich vystavuje sankciám stanoveným v Legislatívnom dekréte č. 231/2001.

Počas predbežného pojednávania, ktoré sa konalo 30. novembra 2010 na vnútroštátnom súde, ktorý rozhoduje o obžalobách prokurátora, podali obete trestného činu návrh na začatie adhézneho konania podľa čl. 74 a nasl. talianskeho Trestného poriadku nielen proti obžalovaným fyzickým osobám, ale aj proti dvom právnickým osobám, ktoré predvolal prokurátor. Tieto právnické osoby

podali proti tomuto návrhu námietku z dôvodu, že talianska právna úprava neumožňovala, aby obete trestného činu priamo žalovali právnické osoby, aj keď sa na ne vzťahuje obžaloba, s cieľom získať náhradu škody spôsobenej protiprávnym konaním ich zamestnancov.

Vnútroštátny súd uvádza, že čl. 185 talianskeho Trestného zákona stanovuje páchateľovi trestného činu a fyzickým alebo právnickým osobám, ktoré podľa občianskeho práva za jeho skutok zodpovedajú, povinnosť nahradiť škodu. Na tento účel umožňuje trestný poriadok obetiam trestného činu podať návrh na začatie adhézneho konania proti obžalovaným v rámci trestného konania, ako aj žalobu proti fyzickým alebo právnickým osobám, ktoré sú podľa občianskeho práva zodpovedné za konania obžalovaných, pretože k týmto konaniam došlo v rámci pracovného vzťahu alebo v priamom záujme a na účet týchto osôb.

Legislatívnym dekrétom č. 231/2001 bol do talianskeho práva zavedený osobitný právny inštitút „správnej" zodpovednosti právnických osôb z dôvodu protiprávneho konania. Medzi rôzne druhy trestných činov, na ktoré sa táto forma zodpovednosti vzťahuje, začleňuje čl. 25f tohto dekrétu práve zabitie z nedbanlivosti, pokiaľ k nemu došlo pri porušení čl. 55 ods. 5 legislatívneho dekrétu, a ktoré je jedným z bodov obžaloby v konaní vo veci samej.

Legislatívny dekrét č. 231/2001 výslovne nestanovuje možnosť podať návrh na začatie adhézneho konania proti právnickým osobám stíhaným z dôvodu „správnych" priestupkov uvedených v tomto dekréte. Podľa prevažujúcej judikatúry talianskeho Najvyššieho kasačného súdu (*Corte suprema di cassazione*) a súdov rozhodujúcich vo veci samej musia byť také návrhy na začatie adhézneho konania vyhlásené za neprípustné. Vnútroštátny súd zdôrazňuje, že hoci zastáva tento výklad talianskeho práva, situácia, ktorá z toho vyplýva, je v rozpore s právom EÚ, keďže talianske právo obmedzuje možnosť obete trestného činu získať úplnú náhradu škody a núti ju podať mimo trestného konania novú žalobu o náhradu škody, ktorá v prípade, že sa jej podaniu vyhovie, stráca z dôvodu jej neskoršieho podania účinnosť.

Za týchto podmienok sudca poverený predbežným vyšetrovaním na talianskom súde (*Tribunale di Firenze*) rozhodol prerušiť konanie a položiť Súdnemu dvoru túto prejudiciálnu otázku – Je talianska právna úprava v oblasti správnej zodpovednosti právnických osôb podľa Legislatívneho dekrétu č. 231/2001 v znení neskorších zmien v súlade s právom Spoločenstva v oblasti ochrany obetí trestných činov v trestnom konaní, keďže „výslovne" neupravuje možnosť žalovať právnické osoby o zodpovednosť za škody spôsobené obetiam trestných činov v rámci trestného konania?[11]

Súdny dvor judikoval, že čl. 9 ods. 1 Rámcového rozhodnutia 2001/220/SVV z 15. marca 2001 o postavení obetí v trestnom konaní sa má vykladať v tom zmysle, že nebráni tomu, aby v rámci systému zodpovednosti právnických osôb, akým je systém, o ktorý ide vo veci samej, obeť trestného činu nemohla požadovať v rámci trestného konania od právnickej osoby, ktorá sa dopustila správneho priestupku, náhradu škody spôsobenej priamo uvedeným trestným činom (Rozsudok Súdneho dvora Európskej únie z 12. júla 2012 vo veci C-79/11 – *Trestné konanie proti Mauriziovi Giovanardimu a iním*).

Resumé (v slovenskom jazyku)

Judikatúra Súdneho dvora Európskej únie (v minulosti Súdny dvor Európskych spoločenstiev) v oblasti postavenia obetí v trestnom konaní, ako aj v trestnom práve ako celku, je súčasťou právnej úpravy ochrany obetí. Súdny dvor judikoval odpovede na zásadné otázky, ktoré mu boli predložené v rámci prejudiciálnych konaní.

Resume

The case-law of the Court of Justice of the European Union (formerly the Court of Justice of the European Communities) in the area of the standing of victims in criminal proceedings and criminal

[11] Návrh na začatie prejudiciálneho konania, ktorý podal Tribunale Ordinario di Firenze (Taliansko) 22. februára 2011 – Trestné konanie proti Mauriziovi Giovanardiovi a i. (vec C-79/11).

law is part of the legislation of the protection of victims. The Court has held answers to fundamental questions, which had been submitted in the preliminary rulings.

Zoznam bibliografických zdrojov:

IVOR, J. – KLIMEK, L. et ZÁHORA, J.: *Trestné právo Európskej únie a jeho vplyv na právny poriadok Slovenskej republiky*. Žilina: Eurokódex. 2013, ISBN 978-80-8155-017-1

KLIMEK, L.: *Základy trestného práva Európskej únie*. Bratislava: Wolters Kluwer. 2017, ISBN 978-80-8168-601-6

KLIMEK, L. (ed.): *Judikatúra Súdneho dvora Európskej únie vo veciach trestných*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017 (v čase spracovania príspevku v tlači)

Rozsudok Súdneho dvora Európskej únie z 12. júla 2012 vo veci C-79/11 – *Trestné konanie proti Mauriziovi Giovanardimu a iním*

Rozsudok Súdneho dvora Európskej únie z 15. septembra 2011 v spojených veciach C-483/09 a C-1/10 – *Trestné konanie proti Magatteovi Gueyeovi a Valentínovi Salmerónovi Sánchezovi*

Rozsudok Súdneho dvora Európskej únie z 21. októbra 2010 vo veci C-205/09 – *Trestné konanie proti Emilovi Eredicsovi a Márii Vassné Sápiovej*

Rozsudok Súdneho dvora Európskych spoločenstiev z 28. júna 2007 vo veci C-467/05 – *Trestné konanie proti Giovannimu Dell'Ortovi*

Rozsudok Súdneho dvora Európskych spoločenstiev z 9. októbra 2008 vo veci C-404/07 – *Győrgy Katz proti István Roland Sós*

Rozsudok Súdneho dvora Európskych spoločenstiev zo 16. júna 2005 vo veci C-105/03 – *Trestné konanie proti Márii Pupino*

Kontaktné údaje:

JUDr. et PhDr. mult. Libor Klimek, PhD.
Výskumné kriminologické centrum
Fakulta práva Paneurópskej vysokej školy
Tomášikova 20
P. O. BOX 12
820 09 Bratislava 29
Slovenská republika

e-mail: libor.klimek@paneurouni.com / libor.klimek@yahoo.com

VYŠETROVANIE TRESTNÝCH ČINOV EXTRÉMIZMU PO NOVELE TRESTNÝCH KÓDEXOV

Mgr. Marián KUŠNIER
vyšetrovateľ PZ
Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, Katedra trestného práva a kriminológie, externý doktorand

***Anotácia**: Autor v príspevku približuje poslednú novelu Trestného zákona a Trestného poriadku vo vzťahu k vyšetrovaniu trestných činov extrémizmu, pričom sa zameriava aj na možný dopad noviel v aplikačnej praxi.*
***Kľúčové slová**: extrémizmus, extrémistický materiál, vyšetrovanie*

***Annotation**: The author approaches the latest amendment to the Criminal Code and Criminal Procedure Code in relation to the investigation of crimes of extremism, focusing also on the possible impact of novelties in application practice.*
***Keywords:** extremism, extremist material, investigation*

Úvod

Vyšetrovanie trestných činov extrémizmu prešlo v histórii svojej existencie na úrovni Policajného zboru Slovenskej republiky rôznymi stupňami jeho útvarov. O týchto trestných činoch sa vykonávalo najskôr spravidla skrátené vyšetrovanie, neskôr už iba vyšetrovanie (podľa závažnosti trestného činu). To sa týkalo aj policajtov služobne zaradených na rôznych stupňoch štruktúry PZ, ktorí vyšetrovanie vykonávali. Najskôr to boli poverení príslušníci PZ, po novele trestných kódexov vykonávali vyšetrovanie vyšetrovatelia PZ. Aj v tomto smere došlo k zmenám kedy od roku 2014 vyšetrovanie trestných činov vykonávali vyšetrovatelia služobne zaradení na Odbore kriminálnej polície Krajského riaditeľstva PZ. Od 1.1.2017 vykonávajú vyšetrovanie trestných činov extrémizmu vyšetrovatelia Národnej kriminálnej agentúry.

Dôvodom prečo sa vyšetrovanie extrémizmu posúvalo na stále vyššie stupne v policajnej hierarchii je niekoľko. Prvým dôvodom je, že trestné činy extrémizmu vyšetrovali často policajti, ktorí na túto činnosť neboli žiadnym spôsobom školení. Najmä trestná činnosť, ktorá súvisela s propagáciou extrémizmu (pravicového alebo ľavicového) si vyžadovala odborné a historické znalosti na posúdenie extrémistických symbolov. Ďalším dôvodom bola praktická nestíhateľnosť páchateľov/podozrivých. Z hľadiska dokazovania išlo najmä o preukázanie objektívnej a subjektívnej stránky skutkovej podstaty trestného činu. V tomto prípade je potrebné poukázať aj na rôzne kauzy, ktoré sa spájali s extrémizmom a ktorých vyšetrovanie a postup polície bol mediálne kritizovaný.

Na narastajúci extrémizmus sa však snažil reagovať aj štát zmenou legislatívy. Posledná novela Trestného zákona prináša významné zmeny hmotnoprávneho charakteru, ktoré však majú pre vyšetrovanie zásadný význam. V nasledujúcej časti príspevku sa chcem venovať najviac sa vyskytujúcim trestným činom extrémizmu a dopadu poslednej novely na ich vyšetrovanie.

1.1.2017 nadobudol účinnosť zákon č. 316/2016 Z. z. o uznávaní a výkone majetkového rozhodnutia vydaného v trestnom konaní v Európskej únii a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Tento zákon novelizoval viaceré ustanovenia Trestného zákona – zákona č. 300/2005 Z. z. Na základe tejto novely sa za *trestné činy extrémizmu* v zmysle *§ 140a Trestného zákona* považujú:

- založenie, podpora a propagácia hnutia smerujúceho k potlačeniu základných práv a slobôd (421 Tr. zákona)
- prejav sympatie k hnutiu smerujúcemu k potlačeniu základných práv a slobôd (422 Tr. zákona)
- výroba extrémistických materiálov (422a Tr. zákona)
- rozširovanie extrémistických materiálov (422b Tr. zákona)
- prechovávanie extrémistických materiálov (422c Tr. zákona)
- popieranie a schvaľovanie holokaustu, zločinov politických režimov a zločinov proti ľudskosti (422d Tr. zákona)

- hanobenie národa, rasy a presvedčenia (423 Tr. zákona)
- podnecovanie k národnostnej, rasovej a etnickej nenávisti (424 Tr. zákona)
- apartheid a diskriminácia skupiny osôb (424a Tr. zákona)

Vyšetrovanie trestných činov po novele Trestného zákona

§ 421 a § 422 Trestného zákona predstavujú najčastejšie sa vyskytujúce trestné činy extrémizmu. Pred novelou Trestného zákona išlo o jednu skutkovú podstatu, ktorá mala názov Podpora a propagácia skupín smerujúcich k potláčaniu základných práv a slobôd. Pri tomto trestnom čine sa najviac prejavovala praktická nestíhateľnosť páchateľov. Novelou **vznikli dve samostatné skutkové podstaty**, kde **§ 421 Trestného zákona** znie *Založenie, podpora a propagácia hnutia smerujúceho k potlačeniu základných práv a slobôd* a **§ 422 Trestného zákona** znie *Prejav sympatie k hnutiu smerujúcemu k potlačeniu základných práv a slobôd.* Novela pri týchto ustanoveniach priniesla jednu zásadnú zmenu, ktorá sa viazala na miesto spáchania skutku. Pred novelou bolo možné propagovať extrémizmus iba verejne. Vzhľadom na dikciu ustanovenia § 122 ods. 2 písm. a) Tr. zákona bolo možné tento trestný čin spáchať *obsahom tlačoviny alebo rozširovaním spisu, filmom, rozhlasom, televíziou, použitím počítačovej siete alebo iným obdobne účinným spôsobom*. Z tohto hľadiska sa spáchania trestného činu verejne chápalo jednoznačne a nedochádzalo k žiadnym praktickým problémom pri interpretácii. Ako problémové sa však javilo *spáchanie trestného činu pred viac ako dvoma súčasne prítomnými osobami* v zmysle ustanovenia § 122 ods. 2 písm. b) Tr. zákona. Problém spočíval v tom, že v zmysle súdnej praxe[1] sa vyžadovalo, aby k propagácii extrémizmu došlo pred najmenej troma prítomnými osobami, ktoré však boli schopné postrehnúť konanie páchateľa smerujúce k propagácii (prejaveniu sympatie) extrémistických symbolov. Nepostačovalo teda, že páchateľ konal na mieste, kde boli prítomné viac ako dve osoby (napríklad že kráčal s extrémistickými tetovaniami po ulici na ktorej boli v tom čase aj iní ľudia). V procesnom postavení svedka bolo nutné vypočúvať osoby prítomné na mieste činu v súvislosti, či videli nejaké symboly, či vedia o aké symboly sa jedná a či majú vedomosť o tom, že ide o extrémistické symboly. V tomto smere je známy názor, že v prípade ak sa jedná o symboliku, ktorú musí posudzovať znalec je sporné, či daný symbol možno považovať za prejav extrémizmu z dôvodu, že ide o skutočnosť ktorá je známe iba znalcovi – odborníkovi na problematiku extrémizmu alebo histórie a nie bežnému človeku. Ďalej pojem „verejne“ nemožno stotožňovať s pojmom „na mieste prístupnom verejnosti - aby konanie páchateľa naplnilo všetky zákonom vyžadované znaky trestného činu „verejne“ nestačí len to, že sa páchateľ nachádza na mieste verejnosti prístupnom.[2] **Novelou však bolo toto preukazovanie smerujúce k miestu a spôsobu spáchania trestného činu, ako už bolo spomenuté vyššie, legislatívne zmenené.** Z hľadiska novely teda pri vyšetrovaní nebude potrebné zisťovať či osoby, ktoré boli prítomné pri páchaní trestného činu podľa § 422 Tr. zákona pochopili prejav vôle páchateľa, ktorým bol úmysel propagovať extrémistickú symboliku a túto symboliku poznali. Bude stačiť keď k spáchaniu trestného činu dôjde na mieste, ktoré je prístupné verejnosti. Na tomto mieste je potrebné uviesť, že určité praktické problémy odpadnú aj vytvorením samotného znaleckého odboru extrémizmus. Z praxe OČTK sú známy prípady kedy obvinený alebo jeho obhajcovia napádali priberanie historikov alebo politológov do trestného konania v zmysle § 142 ods. 1 Tr. poriadku s poukazom na § 143 ods. 2 Tr. pororiadku vzhľadom na odborné a občianske predpoklady týchto znalcov „ad hoc“.

Z hľadiska nového ustanovenia §§ 421, 422 Tr. zák. **odpadol aj významný problém gramatického výkladu**. V novele sú totiž zakomponované aj hnutia, ktoré k potlačeniu základných práv a slobôd osôb *smerovali v minulosti*. Predchádzajúca právna úprava hovorila iba o hnutiach, ktoré k potlačeniu základných práv a slobôd osôb smerujú. Ako problematické sa teda javilo stíhať propagáciu tých hnutí, ktoré síce v minulosti potláčali základné ľudské práva a slobody, ale v súčasnosti už neexistujú. Typickým príkladom je hnutie Hlinkova garda so svojím známym pozdravom, ktorí používajú pravicoví extrémisti – „Na stráž!“. Garda už v súčasnosti neexistuje,

[1] Okresný súd Pezinok, sp. zn. 3t 97/20008
[2] http://www.pravnelisty.sk/rozhodnutia/a75-koncert-extremistickych-skupin-a-sympatie-k-fasizmu

existujú však stále jej obdivovatelia. Novela im zobrala z rúk často používanú formu obhajoby a síce, že trestným činom nie je prejavenie sympatie k ideológii alebo hnutiu, ktoré existovalo v minulosti. Heslo „Na stráž!“ sa však spája s režimom vojnového Slovenského štátu v rokoch 1939-1945 a v súčasnej dobe organizácia Hlinkova garda neexistuje. Novelizáciou skutkovej podstaty sa tak podstatným spôsobom umožnilo stíhať extrémistické skupiny a ich obdivovateľov, ktoré pôsobili aj v minulosti.

V ďalšej časti príspevku by som rád poukázal na **novo zavedenú skutkovú podstatu trestného činu podľa § 424a Tr. zák. – *Apartheid a diskriminácia skupiny osôb***. Zásady ľudskosti boli prvýkrát formulované v tzv. Norimberských zásadách po Druhej svetovej vojne. Apartheid je v zmysle medzinárodného práva považovaný za zločin proti ľudskosti. Tento pojem je možné preložiť ako snahu o vytvorenie nadvlády jednej rasy. Diskriminácia skupiny osôb je definovaná ako *uplatňovanie rasovej, etnickej, národnostnej alebo náboženskej segregácie alebo ako systematická diskriminácia skupiny osôb.* Za diskrimináciu však nie je možné považovať zvláštne opatrenia, ktoré sú určené za účelom rozvoja niektorých skupín obyvateľov na základe národa a rasy.[3] Trestný čin apartheidu a diskriminácie skupiny osôb je vo svojej základnej skutkovej podstate zločinom. Uplynutím premlčacej doby nezaniká trestnosť tohto trestného činu a zároveň sa výkon trestu uloženého za trestný čin nepremlčuje.[4] Skutková podstata trestného činu apartheidu a diskriminácie skupiny osôb je vyjadrením plnenia záväzkov Slovenskej republiky vyplývajúcich z medzinárodných dokumentov - Medzinárodného dohovoru o potlačení a trestaní zločinu apartheidu (Vyhl. č. 116/1976 Zb.) a Medzinárodného dohovoru o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie (Vyhl. č. 95/1974 Zb.). Objektom trestného činu je zákaz akejkoľvek diskriminácie určitej skupiny ľudí, teda porušenia princípu rovnosti ako je garantovaný v článku 3 ods. 1 Listiny základných práv a slobôd (Úst. zák. č. 23/1991 Zb.). Zavedenie novej skutkovej podstaty je podľa dôvodovej správy vyjadrením plnenia medzinárodných záväzkov Slovenskej republiky. Až prax orgánov činných v trestnom konaní ukáže spôsob akým smerom sa bude uberať vyšetrovanie tejto skutkovej podstaty trestného činu a aká bude jeho metodika.

Významnú legislatívnu zmenu predstavuje aj **definícia extrémistického materiálu**. *Extrémistickým materiálom sa na účely Trestného zákona* na základe novely č. 316/2016 Z. z. v zmysle § 130 ods. 7 Tr. zákona rozumie písomné, grafické, obrazové, zvukové alebo obrazovo-zvukové vyhotovenie:

a) textov a vyhlásení, zástav, odznakov, hesiel alebo symbolov, skupín a hnutí, ktoré smerujú alebo v minulosti smerovali k potláčaniu základných ľudských práv a slobôd,

b) programov alebo ideológií skupín a hnutí, ktoré smerujú alebo v minulosti smerovali k potláčaniu základných ľudských práv a slobôd,

c) obhajujúce, podporujúce alebo podnecujúce nenávisť, násilie alebo neodôvodnene odlišné zaobchádzanie voči skupine osôb alebo jednotlivcovi pre ich príslušnosť k niektorej rase, národu, národnosti, farbe pleti, etnickej skupine, pôvodu rodu alebo pre ich náboženské vyznanie, ak je zámienkou pre predchádzajúce dôvody, alebo

d) ospravedlňujúce, schvaľujúce, popierajúce alebo hrubo zľahčujúce genocídium, zločiny proti mieru, zločiny proti ľudskosti alebo vojnové zločiny, ak bol páchateľ alebo účastník tohto činu odsúdený právoplatným rozsudkom medzinárodného súdu zriadeného na základe medzinárodného práva verejného, ktorého právomoc uznala Slovenská republika, alebo právoplatným rozsudkom súdu Slovenskej republiky.

Za extrémistický materiál sa nepovažuje materiál vyššie uvedený, ak sa preukázateľne vyrába, rozširuje, uvádza do obehu, robí verejne prístupným alebo prechováva za účelom realizácie vzdelávacích, zberateľských alebo výskumných aktivít.[5]

[3] Šamal, P. a kol. Trestní zákonník. Praha: C.H. Beck. 2009. s. 2856-2859
[4] Dôvodová správa k zákonu č. 316/2016 Z. z.
[5] § 130 ods. 7, ods. 8 Trestného zákona v znení zákona č. 316/2016 Z.z.

Novelizovanú legálnu definíciu extrémistického materiálu je možné považovať za jednu z najvýznamnejších častí novelizovaných ustanovení Tr. zákona na úseku vyšetrovania extrémistických trestných činov. Za extrémistický materiál sa podľa novely považuje aj materiál, ktorý sa za takýto môže považovať nielen z pohľadu súčasnosti, ale aj histórie. Extrémistickým materiálom tak môže byť napríklad zástava alebo odznak hnutia, ktoré existovalo v minulosti alebo extrémistická ideológia, ktorá existovala už v minulosti. Zákon ustanovuje aj podmienky kedy **nie je možné považovať určité materiály za extrémistické.** Ide o negatívnu enumeráciu kedy sa za extrémistické materiály nepovažujú materiál podľa § 130 ods. 7 Tr. zákona ak sa preukázateľne vyrába, rozširuje alebo uvádza do obehu, robí verejne prístupným alebo prechováva **za účelom realizácie vzdelávacích, zberateľských alebo výskumných aktivít.**

Novelizované ustanovenia ohľadom skutočnosti čo je a čo nie je možné považovať za extrémistický materiál sa stali akousi vlajkovou loďou „extrémistickej novely". Práve toto ustanovenia bolo kritizované z mnohých strán, kedy bolo uvádzané, že ide o inkvizičný prvok v trestnom práve. Objavili sa aj názory, že ide o obrátené dôkazné bremeno, ktoré zaťažuje obvineného alebo obžalovaného alebo toto ustanovenie zakotvuje prezumpciu viny obvineného/obžalovaného, ak používa extrémistické materiály v rozpore s ustanovením § 130 ods. 8 Tr. zákona.[6] Podľa novely by mal obvinený/obžalovaný dokazovať svoju nevinu a dôkazné bremeno by spočívalo na jeho obhajobe.

V prvom rade je potrebné uviesť, že predchádzajúca legálna definícia extrémistického materiálu bola primárne viazaná na úmysel páchateľa. Páchateľovi bolo nutné preukázať, že extrémistický materiál uvádza do obehu alebo rozširuje v úmysle podnecovať nenávisť, násilie alebo neodôvodnene odlišné zaobchádzanie voči skupine osôb alebo jednotlivcovi pre ich príslušnosť k niektorej rase, národu, národnosti, farbe pleti, etnickej skupine, pôvodu rodu alebo pre ich náboženské vyznanie, ak je zámienkou pre predchádzajúce dôvody a replika extrémistického materiálu alebo jeho napodobenina, ktorá je zameniteľná s originálom. V rámci novely je však prísne stanovené kedy je možné určitý materiál nepovažovať za extrémistický. Zberateľské, vzdelávacie a výskumné aktivity je možné považovať za prospešné v boji proti extrémizmu a preto zákonodarca umožňuje takéto ich použitie. V prípade, že obvinený alebo obžalovaný používa extrémistický materiál práve na takéto účely, nie je možné ho odsúdiť alebo ako podozrivú osobu obviniť. V rámci dokazovania je potrebné skúmať za akým účelom bol materiál použitý. Je potrebné preveriť podozrivú alebo obvinenú osobu. Ide najmä o jej celkovú povesť, činnosť na sociálnych sieťach, ale aj jej členstvo v rôznych historických a zberateľských spolkoch (napríklad členstvo vo vojenských historických kluboch alebo historických zberateľských kluboch z obdobia Druhej svetovej vojny).

Pri vyšetrované trestných činov extrémizmu je potrebné spomenúť aj skutočnosť, že vyšetrovateľ nie je postavený iba pred možnosť určitej osobe vzniesť obvinenie alebo trestné stíhanie zastaviť. Pri prvých diskusiách o potrebe novelizovania extrémistických trestných činov boli úvahy, že je potrebné zrušiť priestupky na úseku extrémizmu podľa § 47a zákona č. 372/1990 Zb. o priestupkoch. Priestupky na úseku extrémizmu boli zavedené z dôvodu, že trestné stíhanie extrémistických trestných činov bolo často zastavované alebo odmietnuté v štádiu pred začatím trestného stíhania. Pri extrémistických priestupkoch nebolo potrebné preukazovať subjektívnu stránku, tak ako pri trestných činoch, preto bolo možné niektoré konania postihovať aspoň vo forme priestupku. Čo sa javilo zo začiatku ako snaha bojovať proti extrémizmu bolo neskôr kritizované tak, že vyšetrovatelia radšej postúpia alebo odovzdajú vec na prejedananie priestupku, ako by mali často vykonávať zložité dokazovanie vo vzťahu k úmyslu páchateľa spáchať extrémistický trestný čin. Priestupky na úseku extrémizmu však určite nemožno považovať za nejaký škodlivý alebo rušivý prvok pri vyšetrovaní trestných činov extrémizmu. Práve naopak, ich zavedenia má pri vyšetrovaní extrémizmu minimálne dva významy. Tým prvým je skutočnosť, že v prípade určitých skutkových okolností nebolo možné vzniesť obvinenie a sankcia za priestupok predstavovala aspoň určitý postih (typickým príkladom bolo, že osoba držala v ruke vlajku s extrémistickým symbolom – po svojom zadržaní však tvrdila, že vlajku jej dala do ruky neznáma osoba a ona nevedela uviesť, aký symbol je

[6] http://www.ulpianus.sk/blog/extremisticky-material-a-obratene-dokazne-bremeno/

na vlajke). Druhý význam spočíva v tom, že osobe, ktorá už v minulosti bolo priestupkovo riešená na úseku extrémizmu je možné podstatne ľahším spôsobom preukázať jej vedomosť o tom, že určitý materiál je extrémistický.

Čo sa týka významu novely z procesného hľadiska, tak tým je novelizácia v rámci pôsobnosti a príslušnosti súdov. § 14 písm. o) Tr. poriadku zaviedol príslušnosť Špecializovaného trestného súdu pre trestné činy extrémizmu podľa § 140a Tr. zákona. Trestné činu extrémizmu bude teda prejednávať Špecializovaný trestný súd od 1.1.2017. Zákonodarca tak trestné činu extrémizmu zahrnul medzi vybrané kategórie trestných činov, ktoré prejednáva práve táto súdna inštancia. Tento súd sa dostáva tým do významného postavenia, lebo bude vytvárať judikatúru pri posudzované trestných činov extrémizmu a jeho decízna tvorba dá odpoveď na mnohé otázky a prípadné medzery pri posudzovaní extrémistickej trestnej činnosti.

Záver

Vyšetrovanie trestných činov extrémizmu prešlo svojím vývojom v rámci organizačnej štruktúry Policajného zboru. V súčasnosti sa vyšetrovaním extrémizmu zaoberajú vyšetrovatelia Národnej kriminálnej agentúry, ktorí majú byť garantom účinného boja proti extrémizmu. Súvisí to najmä s nárastom extrémistických nálad v spoločnosti a s tým, že do verejného života predstavitelia extrémizmu prenikajú. Spoločnosť však musí prostredníctvom orgánov justičnej praxe zásadne rozlišovať kedy ide o propagáciu extrémizmu a kedy sú určité názory zahrnuté do slobody slova a prejavu. Práve kvalitné vyšetrovaniu extrémizmu, jeho metodika a tvoriaca sa judikatúra prinesie zásadnú odpoveď na tieto otázky.

Resumé: Novela Trestného zákona a Trestného poriadku prináša významné zmeny pri vyšetrovaní trestných činov extrémizmu. Prax orgánov činných v trestnom konaní ukáže či boj proti extrémizmu bude účinnejší a jeho páchatelia spravodlivo potrestaní.

Resume: The amendment to the Criminal Code and the Criminal Procedure Code brings significant changes in the investigation of crimes of extremism. The practice of law enforcement agencies will show whether the fight against extremism will be more effective and its perpetrators fairly punished.

Zoznam bibiografických odkazov, právnych predpisov a rozhodnutí:

Šámal, P. a kol. Trestní zákoník, 1. vydání, Praha:C.H.Beck, 2009, 3285 s.

Dôvodová správa k zákonu č. 316/2016 Z. z.

Trestný zákon

Trestný poriadok

Zákon o priestupkoch

www.pravnelisty.sk

www.ulpianus.sk

Kontaktné údaje:

Mgr. Marián Kušnier
vyšetrovateľ PZ
Odbor kriminálnej polície
KR PZ v Bratislave

Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave
Katedra trestného práva a kriminológie
externý doktorand

VYUŽITIE INŠTITÚTU „AGENT“ Z POHĽADU TRESTNÉHO PRÁVA PROCESNÉHO

JUDr. Jaroslav MÁLIK
1. viceprezident Policajného zboru,
Prezídium Policajného zboru

JUDr. Františka JAKUBÍKOVÁ
starší referent špecialista
Prezídium Policajného zboru

Anotácia: *Príspevok približuje inštitút agenta. Zaoberá sa jeho zavedením do slovenského právneho poriadku, vývojom tohto inštitútu ako aj súčasným vymedzením v rámci príslušných predpisov, ktoré ho upravujú, s dôrazom na jeho trestnoprocesnú stránku. Pre porovnanie stručne približuje použitie agenta v Spojených štátoch amerických, Veľkej Británii, Spolkovej republike Nemecko a Českej republike. Načrtáva rozdiel medzi agentom provokatérom a agentom kontrolórom. Uvádza štatistiku úspešného nasadenia agenta v rokoch 2006 až 2015 a počet zistených prípadov vraždy na objednávku za obdobie rokov 2006 až 2016. Analyzuje závery Uznesenia Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 2 To 15/2015, ktoré rieši problematiku neprípustnosti výsluchu svedka, agenta de facto, v štádiu po oznámení skutku ako dôkazu ako aj ďalších s tým súvisiacich dôkazov pri príprave obzvlášť závažného zločinu úkladnej „nájomnej“ vraždy a tieto podrobuje kritike.*
Kľúčové slová: *agent, agent provokatér, agent kontrolór, svedok, príprava úkladnej vraždy.*

Annotation: *The article analysis legal concept of “agent”. It deals with introduction of this institute into the Slovak legal order, its development as well as its actual legislation emphasizing criminal procedure's site of this mean. For a comparison it shortly describes application of agent in USA, Great Britain, Germany and Czech Republic. The article illustrates the difference between agent provoking committing a crime and agent controller. It mentions statistics of successful usage of agent in terrain in years 2006 till 2015 and number of identified cases of murders “on order” from years 2006 till 2016. Article analysis and critizes conclusions of the Resolution of the Supreme Court of the Slovak Republic, 2 To 15/2015, which deals with inadmissibility of a witness's hearing – de facto agent as an evidence and other with it connected evidence to the preparation of serious crime – premeditated murder “on order”.*
Key words: *agent, agent provoking committing a crime, agent controller, witness, preparation of premeditated murder.*

ÚVOD

Je všeobecne známe, že po roku 1989 v súvislosti s pádom pôvodného politického režimu a nastolením spoločenského systému s novým ekonomickým smerovaním nastali výrazné zmeny aj v kvantite a kvalite páchanej kriminality. Hovoríme *„…o enormnom náraste kriminality, výskyte kvalitatívne nových druhov trestnej činnosti...“*[1] Značná časť kriminality začala byť páchaná organizovane a utajovane, tomu sa museli prispôsobiť aj *„…metódy a prostriedky trestnoprocesného práva...“*[2], vznikli tak nové[3] značne odlišné od tých klasických. Jedným z nich sa stal aj inštitút agenta.

POJEM AGENT, ZÁSADY JEHO POUŽITIA

Prof. Musil konštatuje, že agent je *„… špeciálne školený policajt, ktorý je poverený svojimi nadriadenými, aby s utajením svojej identity a svojho skutočného poslania nadviazal kontakt so zločineckým prostredím a získaval v ňom informácie o pripravovaných a páchaných trestných činoch.“*[4] Profesor v súvislosti s technickými otázkami dodáva, že *„Za účelom* [jeho] *ľahšieho*

[1] IVOR, J. 2004. Agent provokatér v trestnom konaní. In *Justičná revue*. Bratislava : Iura Edition, 2004. č. 8-9, s. 837.
[2] IVOR, J. 2004. Agent provokatér v trestnom konaní. In *Justičná revue*. Bratislava : Iura Edition, 2004. č. 8-9, s. 837.
[3] Vyznačujú sa utajovanosťou a výrazným zásahom do základných ľudských práv a slobôd.
[4] MUSIL, J. 1996. Některé prostředky trestního práva procesního a policajního práva v boji proti organizované kriminalite v mezinárodním srovnání. In *Organizovaná kriminalita s pohledu trestního práva a kriminologie : sborník studií k*

preniknutia do kriminálneho prostredia je spravidla vytvorená vymyslená legenda o osobnej identite a o iných skutočnostiach týkajúcich sa osoby a činnosti agenta. Agent môže byť vybavený krycími dokladmi. Ak si to vyžaduje povaha jeho úlohy, zúčastňuje sa ... na činnosti zločineckého spolčenia, ...“[5]

Takto sformulovaná definícia inštitútu agenta zostáva aj po vyše dvadsiatich rokoch od jej vytvorenia stále aktuálnou.

Najdôležitejšie v súvislosti s použitím moderných trestno-procesných inštitútov (tzv. prostriedkov proaktívneho odhaľovania trestnej činnosti) avšak aj veľmi komplikované, je nájsť rovnováhu medzi rozsahom nimi spôsobeného zásahu do základných ľudských práv a slobôd, resp. ich ochranou a ochranou spoločnosti pred zločinom.

V prípade agenta ako aktuálne nevyhnutného prostriedku boja proti najzávažnejšej trestnej činnosti sa v záujme zachovania zmienenej rovnováhy z vyššie uvedeného dôvodu *„... v rezolúcii XVI. Medzinárodného kongresu trestného práva uvádza, že použitie tohto a podobných prostriedkov tzv. proaktívneho odhaľovania trestnej činnosti, musí byť sprevádzané určitými zárukami. Uvádzajú sa štyri zásady:*

- zásada zákonnosti, t. j. prostriedok musí byť upravený zákonom a používaný pri rešpektovaní ľudských práv,

- zásada subsidiarity, t. j. prostriedok môže byť použitý len vtedy, ak nemožno jeho účel dosiahnuť inak,

- zásada proporcionality, t. j. prostriedok možno použiť len u obzvlášť závažných trestných činov a

- zásada judiciarity, t j. prostriedok možno použiť len s povolením sudcu a pod jeho kontrolou.“[6]

„Služby agentov ... využívajú všetky štáty...“[7] s cieľom boja proti najzávažnejším formám kriminality a zachovania právneho štátu.

INŠTITÚT AGENTA – HISTORICKÉ SÚVISLOSTI

Inštitút agenta je mladší ako Slovenská republika sama. Jeho zavedenie do nášho právneho poriadku možno pripísať prudko rastúcej kriminalite po zmene politického režimu v roku 1989.[8] JUDr. Šuchter konštatuje, že počet trestných činov spáchaných na území Slovenskej republiky po roku 1989 stúpol o 300%. „*Narastal aj počet trestných činov vyznačujúcich sa brutalitou, trestná činnosť sa internacionalizovala vzhľadom na otvorenosť hraníc.“*[9]

Inštitút agenta bol do slovenského právneho poriadku teda zavedený zákonom Národnej rady Slovenskej republiky č. 247/1994 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa Trestný poriadok, a síce zákon č. 141/1961 Zb. o trestnom konaní súdnom (trestný poriadok) (ďalej len „Trestný poriadok účinný do 31. 12. 2005“), a to konkrétne novým ustanovením § 88b zaradeným vo ôsmom oddiele štvrtej hlavy prvej časti zákona pod názvom „Zaistenie osôb a vecí.“[10]

Na tomto mieste si dovolíme uviesť niekoľko základných čŕt takto zavedenej ranej úpravy inštitútu agenta.

---

problematice organizované kriminality. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1996. ISBN 80-86008-07-X, s . 36.

[5] MUSIL, J. 1996. Některé prostředky trestního práva procesního a policajního práva v boji proti organizované kriminalite v mezinárodním srovnání. In *Organizovaná kriminalita s pohledu trestního práva a kriminologie : sborník studií k problematice organizované kriminality*. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1996. ISBN 80-86008-07-X, s . 36.

[6] IVOR, J. 2004. Agent provokatér v trestnom konaní. In *Justičná revue*. Bratislava : Iura Edition, 2004. č. 8-9, s. 838.

[7] ŠUCHTER, J. 1995. Agent – nový inštitútu v trestnom konaní. In *Justičná revue.* Bratislava : Iura Edition, 1995, č. 1-2., s. 6.

[8] KUBALA, J. 2008. *Právne aspekty použitia agenta*: rigorózna práca. Bratislava : A PZ v BA, 2008. 85 s. 31 s. príloh, s.11.

[9] ŠUCHTER, J. 1995. Agent – nový inštitútu v trestnom konaní. In *Justičná revue.* Bratislava : Iura Edition, 1995, č. 1-2., s. 6.

Uvedená podmienka bola skúmaná jednotlivo vo vzťahu ku každému prípadu.

[10] Účinný od 1. 10. 1994.

Základným predpokladom bolo, že agentom mohol byť iba príslušník Policajného zboru konajúci či už pod dočasnou alebo trvalou legendou.

Využitý mohol byť len za kumulatívneho splnenia dvoch podmienok, a síce pri zisťovaní páchateľov a odhaľovaní trestných činov uvedených v osobitnom zákone [11] a za predpokladu, že *„…odhaľovanie uvedených trestných činov a zisťovanie ich páchateľov ... bolo iným spôsobom podstatne sťažené.“*[12]

Podľa súdobej právnej úpravy bol agent oprávnený konať iba na základe príkazu, pričom *„Príkaz na použitie agenta vydáva*[l] *predseda senátu a v prípravnom konaní prokurátor.“*[13] Ak bolo jeho použitie spojené so vstupom do bytu iného, mohol byť v trestnom konaní vydaný len sudcom na návrh prokurátora. Mimo prípravného konania, ak vec nezniesla odklad a použitie agenta nebolo spojené so vstupom do bytu iného, vydával príkaz prokurátor. Tento však musel byť, aby nestratil platnosť, do troch dní potvrdený predsedom senátu. So súhlasom vlastníka bytu však mohol agent pod legendou do bytu vstúpiť, vtedy žiaden ďalší súhlas už nepotreboval.[14]

Z pohľadu formálnych a obsahových náležitostí príkazu platilo, že museli byť naplnené dve podmienky, a síce príkaz musel byť písomný a musela v ňom byť určená doba, po ktorú mal byť agent použitý.

Pravá totožnosť agenta musela byť však vždy utajená, a to aj po ukončení jeho použitia, s jedinou výnimkou, a to oznámenia na žiadosť predsedu senátu, prokurátora a sudcu príslušných na vydanie príkazu ako aj predsedu senátu v konaní pred súdom.

Agentom zistené skutočnosti v prípravnom konaní bol povinný predniesť ako svedok prezidentom Policajného zboru poverený príslušník Policajného zboru, ktorý zabezpečoval aj doručenie predvolania na hlavné pojednávanie agentovi. V konaní na súde bol predseda senátu povinný nariadiť, aby sa obžalovaný počas výsluchu agenta ako svedka z pojednávacej siene vzdialil, pričom po jeho návrate mu predseda senátu musel oznámiť obsah agentovej výpovede, aby sa k nej mohol vyjadriť.

Týmto zákonom bolo novelizované aj ustanovenia upravujúce výsluch svedka konštatujúce, že pri odhaľovaní trestných činov uvedených už v zmienenom osobitnom zákone bolo vo výnimočných prípadoch možné na svedka aplikovať ustanovenie § 88b ods. 2, teda tento mohol vystupovať pod legendou.

Prvou z novelizácií analyzovaného inštitútu bol zákon č. 272/1999 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 141/1961 Zb. o trestnom konaní súdnom (Trestný poriadok) v znení neskorších predpisov, účinný od 1. 11. 1999. Tento doplnil rozsah osôb, ktoré mohli byť agentom, a teda *„… pri odhaľovaní, zisťovaní a usvedčovaní páchateľov korupcie môže byť agentom aj osoba ustanovená Ministerstvom vnútra Slovenskej republiky.“*[15]

Zmenou prešlo aj ustanovenie § 88b Trestného poriadku účinného do 31. 12. 2005, ktoré k dvom už spomínaným obligatórnym podmienkam (odhaľovanie, zisťovanie a usvedčovanie páchateľov činov uvedených v osobitnom zákone alebo korupcie; odhaľovanie, zisťovanie a usvedčovanie páchateľov uvedených trestných činov by bolo iným spôsobom podstatne sťažené) použitia agenta zaviedlo tretiu, a to podmienku, že získané poznatky odôvodňovali podozrenie z trestnej činnosti alebo úmysel osoby spáchať takýto trestný čin.

Nemožno opomenúť aj skutočnosť, že okruh trestných činov, pri ktorých bolo možné tento inštitút využiť sa rozšíril, už hovoríme aj o korupcii.

---

[11] Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 249/1994 Z. z. o boji proti legalizácii príjmov z najzávažnejších, najmä organizovaných foriem trestnej činnosti a zmenách niektorých ďalších zákonov.

[12] Bod 77 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 247/1994 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa Trestný poriadok.

[13] Bod 77 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 247/1994 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa Trestný poriadok.

[14] ŠUCHTER, J. 1995. Agent – nový inštitútu v trestnom konaní. In *Justičná revue.* Bratislava : Iura Edition, 1995, č. 1-2., s. 8.

[15] Bod 2 zákona č. 272/1999 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 141/1961 Zb. o trestnom konaní súdnom (Trestný poriadok) v znení neskorších predpisov.

Agent sám iniciatívne nesmel konať v úmysle, aby on alebo iný mal z trestného činu prospech alebo výhodu alebo iný mal pre to ujmu alebo podstrčil alebo podhodil inému nechcenú drogu, peniaze alebo inú vec ako dôkaz o trestnej činnosti tejto osoby.

Novela umožnila agentovi konať aj bez legendy.

Príkaz na použitie agenta pred začatím prípravného konania a v prípravnom konaní vydával sudca na návrh prokurátora a v konaní pred súdom aj bez návrhu predseda senátu. Ak išlo o vec, ktorá nezniesla odklad a použitie agenta nebolo spojené so vstupom do bytu iného, mohol pred začatím prípravného konania a v prípravnom konaní vydať príkaz aj prokurátor, avšak tento musel byť obdobne ako v pôvodnej úprave najneskôr do troch dní potvrdený sudcom, inak stratil platnosť.

Z pohľadu formálnych a obsahových náležitostí novela nepriniesla žiadnu zmenu, naďalej bol príkaz písomný a obsahoval čas, po ktorý sa bude agent používať. Zmena však nastala v spôsobe nakladania s ním, s príkazom bolo nutné nakladať ako s písomnosťou obsahujúcou predmet štátneho tajomstva.

Novým spôsobom bol upravený výsluch agenta, nakoľko o skutočnostiach dôležitých pre trestné konanie mohol agenta v prípravnom konaní vypočuť prokurátor za primeraného použitia príslušných ustanovení Trestného poriadku účinného do 31. 12. 2005 tak, aby jeho totožnosť nemohla byť odhalená. Uvedené platilo aj pre výsluch na súde. Doručenie predvolania na hlavné pojednávanie agentovi znovu zabezpečoval príslušník Policajného zboru poverený prezidentom Policajného zboru. Pravá totožnosť agenta vystupujúceho pod legendou naďalej zostávala utajenou, konkrétnym subjektom tak ako v predošlom prípade musela byť oznámená.

Pozoruhodným najmä z pohľadu súčasnej právnej úpravy je, že skutočnosti týkajúce sa iných trestných činov nesúvisiacich s vecou získané využitím agenta, mohli byť ako dôkaz použité v inom konaní, avšak za splnenia podmienky, že išlo o niektorý z v osobitnom zákone taxatívne vymedzených trestných činov alebo korupciu.

Ustanovenia Trestného poriadku do 31.12.2005 týkajúce sa agenta boli opätovne upravené zákonom č. 366/2000 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 141/1961 Zb. o trestnom konaní súdnom (Trestný poriadok) v znení neskorších predpisov, účinným od 7. 11. 2000. Išlo o úpravu okruhu trestných činov, pri ktorých bolo možné inštitút agenta použiť.

Ďalšia novela je reprezentovaná zákonom č. 422/2002 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 141/1961 Zb. o trestnom konaní súdnom (Trestný poriadok) v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov, účinný od 1. 10. 2002. Novela zaradila použitie agenta medzi prostriedky operatívno-pátracej činnosti, súčasne v ustanovení § 88b ods. 5 a ods. 6 poriadku precizovala moment vydania príkazu na použitie agenta v rámci prípravného konania.

V zákone č. 457/2003 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 141/1961 Zb. o trestnom konaní súdnom (Trestný poriadok) v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov, účinným od 1. 12. 2003, išlo o poslednú zmenu právnej úpravy inštitútu agenta pred rekodifikáciou Trestného poriadku, podľa ktorej muselo byť konanie agenta v súlade s účelom Trestného poriadku a úmerné protiprávnosti konania, na odhaľovaní, zisťovaní alebo usvedčovaní ktorého sa zúčastňoval. „*Slovenská právna úprava vykonala zásadný prelom v koncepcii agenta – kontrolóra...*“[16] Agent už nesmel iniciatívne navádzať na spáchanie trestného činu. Uvedené však neplatilo vo vzťahu ku korupcii spáchanej verejným činiteľom alebo zahraničným verejným činiteľom, ak bolo možné dôvodne predpokladať, že páchateľ by spáchal taký trestný čin aj vtedy, ak by príkaz na použitie agenta nebol vydaný.

AKTUÁLNY PRÁVNY RÁMEC INŠTITÚTU AGENTA

V platnej právnej úprave zostáva inštitút agenta zaradený medzi prostriedky operatívno-pátracej činnosti a jeho pojem je vymedzený v § 10 ods. 20 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok

[16] PERHÁCZ, Z. 2005. Je provokácia v boji proti korupcii potrebná? In Bulletin slovenskej advokácie. Bratislava : Damina, s.r.o., 2005. č. 9-10, s. 19.

(ďalej len „Trestný poriadok účinný od 1.1.2006“), podľa ktorého ním je cit.: „... *príslušník Policajného zboru alebo príslušník polície iného štátu, ktorý na základe príkazu prokurátora alebo súdu prispieva k odhaľovaniu, zisťovaniu a usvedčovaniu páchateľov zločinu, trestných činov uvedených v treťom diele ôsmej hlavy osobitnej časti Trestného zákona (ďalej len „korupcia“), trestného činu zneužívania právomoci verejného činiteľa a trestného činu legalizácie príjmu z trestnej činnosti.“*

V tejto súvislosti zákonodarca zavádza aj výnimku, kedy môže byť agentom aj iná osoba než príslušník Policajného zboru, a to *„Pri odhaľovaní, zisťovaní a usvedčovaní páchateľov korupcie alebo trestných činov terorizmu...“*[17] Táto však musí byť ustanovená prokurátorom na návrh policajta alebo príslušníka Policajného zboru povereného ministrom vnútra Slovenskej republiky. *„Z povahy veci vyplýva, že najčastejšie to bude osoba, ktorá má nejaký vzťah ku kriminálnemu prostrediu,...“*[18]

Postavením agenta sa rovnako zaoberá zákon č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore, konkrétne ustanovenie § 39a pod názvom „Kriminálne spravodajstvo, legalizant a agent“. Podľa tohto ustanovenia môže byť agentom pri plnení úloh na úseku kriminálneho spravodajstva za podmienok ustanovených v osobitnom predpise[19] *„Policajt, ktorý koná pod trvalou legendou alebo dočasnou legendou,...“*

Z pohľadu doplnenia právneho rámca, resp. prameňov práva, vo vzťahu k tomuto inštitútu je nutné spomenúť ešte na vec vzťahujúce sa právne predpisy nižšej právnej sily, a to nariadenie ministra vnútra Slovenskej republiky č. 64/2009 o výbere a použití agenta a nariadenie ministra vnútra Slovenskej republiky č. 27/2013 o niektorých osobitostiach výkonu služby príslušníka Policajného zboru pri plnení úloh na úseku kriminálneho spravodajstva a použitia agenta. Oba interné predpisy podliehajú stupňu utajenia, preto sa ich obsahom ďalej zaoberať nebudeme.

Čo sa týka zmien inštitútu agenta po rekodifikácii Trestného poriadku, Trestný poriadok účinný od 1.1.2006 bol novelizovaný iba dvakrát.

Prvou novelou Trestného poriadku účinného od 1.1.2006 bol zákon č. 262/2011 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony, účinný od 1. 9. 2011. Týmto došlo k precíznejšej úprave použitia legendy podľa § 117 ods. 3 Trestného poriadku pri svedkovi,[20] ktorý pod ňou môže konať vo výnimočných prípadoch *„Pri odhaľovaní, zisťovaní a usvedčovaní páchateľov zločinov, korupcie, trestného činu zneužívania právomoci verejného činiteľa alebo trestného činu legalizácie príjmu z trestnej činnosti...“,* a to na základe príkazu predsedu senátu a v prípravnom konaní na návrh prokurátora sudcu pre prípravné konanie.

Druhá novela, zákon č. 444/2015 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony, účinný od 1. 1. 2016, rozšíril okruh trestných činov, pri ktorých môže byť agent v podobe inej osoby ako príslušníka Policajného zboru použitý, o terorizmus.[21]

§ 117 Trestného poriadku vymedzuje rámec použitia agenta tromi podmienkami:

- odhaľovanie, zisťovanie a usvedčovanie páchateľov by bolo iným spôsobom podstatne sťažené,

- získané poznatky odôvodňujú podozrenie, že bol spáchaný niektorý z taxatívne vymedzených trestných činov[22] alebo má byť takýto trestný čin spáchaný,[23]

---

[17] § 10 ods. 20 druhá veta Trestného poriadku účinného od 1.1.2006.

[18] REPÍK, B. 2001. Niektoré problémy s použitím agenta. In Justičná revue. Bratislava : Iura Edition, 2001. č. 2, s. 146.

[19] Platný Trestný poriadok.

[20] Táto možnosť sa do Trestného poriadku dostala spolu s inštitútom agenta na základe zákona č. 247/1994 Z. z.

[21] Uvedená zmena, ktorá nastala pod vplyvom rozmáhajúcich sa teroristických útokov v Európe bola súčasťou balíčka protiteroristických opatrení dotýkajúcich sa viacerých orgánov presadzovania práva. Bohužiaľ k rozšíreniu okruhu došlo iba v ustanovení § 10 ods. 20 Trestného poriadku, pričom zmena sa už nepremietla do ustanovenia § 117 ods. 1 ani ods. 2 Trestného poriadku.

[22] Z hľadiska vývinových štádií trestného činu hovoríme o dokonanom trestnom čine.

[23] Pokus trestného činu, príprava na zločin.

- taxatívne vymedzenými trestnými činmi sú zločiny, korupcia, trestné činy extrémizmu, trestný čin zneužívania právomoci verejného činiteľa alebo trestný čin legalizácie príjmu z trestnej činnosti.

Konanie agenta vychádzajúc z dikcie zákona musí napĺňať požiadavku zákonnosti a proporcionality, ergo musí byť jednoznačne v súlade s účelom Trestného poriadku a úmerné protiprávnosti konania, na odhaľovaní, zisťovaní alebo usvedčovaní ktorého sa podieľa. Opätovne platí, že agent nesmie iniciatívne navádzať na spáchanie trestného činu. Teda tzv. policajná provokácia je en bloc zakázaná. Nie je však vylúčená v prípade korupcie verejného činiteľa alebo zahraničného verejného činiteľa, ak zistené skutočnosti nasvedčujú, že páchateľ by taký trestný čin spáchal aj vtedy, ak by príkaz na použitie agenta nebol vydaný.

Agent podľa súčasnej úpravy môže konať pod dočasnou či trvalou legendou ale aj bez legendy.

Príkaz na použitie agenta vydáva predseda senátu, pred začatím trestného stíhania alebo v prípravnom konaní sudca pre prípravné konanie na návrh prokurátora. Výraz snahy o dozor nad využívaním tohto procesného inštitútu predstavuje podľa nášho názoru aj požiadavka zákonodarcu už návrh prokurátora odôvodniť, a to aj skutkovými okolnosťami.[24] Vo vzťahu k forme a povinnej obsahovej náležitosti príkazu sa od zavedenia tohto inštitútu do slovenského právneho poriadku nič nezmenilo, jedine stanovenie maximálnej doby, počas ktorej môže byť agent použitý, na 6 mesiacov. Tento čas však môže predseda senátu a v prípravnom konaní na návrh prokurátora sudca pre prípravné konanie predĺžiť vždy o ďalšie dva mesiace, a to aj opakovane.

Pravá totožnosť agenta vystupujúceho pod legendou musí byť aj po skončení jeho použitia utajená. Prokurátorovi alebo sudcovi pre prípravné konanie, ktorí sú príslušní rozhodovať, ako aj predsedovi senátu v konaní pred súdom sa musí na ich žiadosť oznámiť.

Pri využití agenta možno použiť informačno-technické prostriedky.

Pre úplnosť obrazu je z pohľadu medzinárodnej spolupráce potrebné dodať, že „náš“ agent môže plniť svoje úlohy i na území iného štátu. Možnosť využitia „nášho“ agenta na území iného štátu alebo príslušníka iného štátu ako agenta na území Slovenskej republiky sa stala súčasťou Trestného poriadku už pri jeho rekodifikácii a bola odrazom úpravy Dohovoru o vzájomnej pomoci v trestných veciach medzi členskými štátmi Európskej únie vypracovaným Radou v súlade s článkom 34 Zmluvy o Európskej únii, ku ktorému sa Slovenská republika pripojila.[25]

„*Podľa štatistických údajov Generálnej prokuratúry Slovenskej republiky ... uvedených v správach o činnosti prokuratúry Slovenskej republiky za roky 2006 - 2011 bol na prokuratúre inštitút agenta použitý v roku 2006 dovedna v 88 prípadoch, v roku 2007 v 112 prípadoch, v roku 2008 v 89 prípadoch, v roku 2009 v 67 prípadoch, v roku 2010 v 89 prípadoch a v roku 2011 v 110 prípadoch. Vo väčšine prípadov bol tento inštitút použitý prokurátormi Úradu špeciálnej prokuratúry Generálnej prokuratúry Slovenskej republiky. ...* ***Vždy išlo o tzv. agenta kontrolóra, teda agenta, ktorý neiniciuje spáchanie trestnej činnosti, len ju sleduje a dokumentuje****“*.[26] Zo Správ o činnosti prokuratúry Slovenskej republiky za roky 2012 – 2015 je rovnako zrejmé, že inštitút agenta sa aj naďalej využíva pomerne málo, a to v podobe agenta kontrolóra. Počty evidovaných prípadov úspešného využitia agenta v praxi za roky 2006 až 2015 sa nachádzajú v tabuľke nižšie.

Rok	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
použitie agenta	88	112	89	67	89	110	96	88	56	61+

[24] Podľa § 117 ods. 6 Trestného poriadku účinného od 1.1.2006, ak ide o vec, ktorá neznesie odklad a použitie agenta nie je spojené so vstupom do obydlia iného, môže pred začatím trestného stíhania alebo v prípravnom konaní prokurátor príkaz vydať predbežne aj ústne. V takomto prípade však musí byť najneskôr do 72 hodín od jeho vydania potvrdený v písomnej podobe sudcom pre prípravné konanie.

[25] KOČAN, Š. 2011. Inštitút agenta vo vybraných právnych systémoch. In *Policajná teória a prax.* 2011, č. 2, s. 47.

[26] REMETA, R. 2013. Výsluch agenta. In *Policajná teória a prax.* 2013, č. 4, s. 115.

KOMPARÁCIA PRÁVNEJ ÚPRAVY INŠTITÚTU AGENTA V POROVNANÍ S VYBRANÝMI KRAJINAMI

Pre komplexný pohľad na podmienky aplikácie inštitútu agenta najmä z pohľadu jeho trestno-procesnej stránky v slovenských pomeroch je potrebné uviesť niekoľko slov k jeho porovnaniu s právnymi úpravami vybraných štátov. Pre akýsi generalizovaný pohľad naň vyberáme jednak štáty z okruhu tzv. anglo–amerického právneho systému a jednak z kontinentálneho právneho systému, do ktorého patrí aj slovenský právny poriadok.

Začnime „zemou slobody“, Spojenými štátmi americkými (ďalej len „USA“), ktoré sú pri úprave inštitútu agenta vysoko špecifické. Špecifickosť vyplýva z účelu jeho využitia, nakoľko *„Inštitút tajného agenta je v USA považovaný za veľmi efektívny prostriedok boja proti organizovanej kriminalite, najmä v oblasti drogovej delikvencie a korupcie,“*[27] pričom jeho *„Nasadenie ... sa riadi iba internými predpismi,... O nasadení tajného agenta v konkrétnom prípade rozhoduje jeho nadriadený. Nevyžaduje sa súhlas alebo príkaz orgánu súdnej moci.“*[28] Pre kontinentálny právny systém ďalším neuveriteľným špecifikom tejto krajiny je, že tajný agent smie pri nasadení v kriminálnom prostredí voľne a nekontrolovateľne pátrať. Je už na názore každého, či je takýto krajný prístup, najmä pri rozsahu práv, do ktorých je využitím tohto inštitútu zasiahnuté, na mieste.

Pokračujme ale ďalej ďalšou krajinou anglo-amerického právneho systému, Veľkou Britániou. V právnej úprave ani policajnej praxi Veľkej Británie sa pojem „agent“ nevyskytuje, používa sa iný pojem, pojem „tajný policajt“. Činnosť tajného policajta nie je upravená právnym predpisom na úrovni zákona ale iba podzákonnými právnymi predpismi (tzv. smernicami). Do jednoduchších, čiastočne utajených akcií sú nasadzovaní policajti bez zmenenej identity, ktorí sú následne vypočúvaní súdom v procesnom postavení svedkov. V boji s organizovaným zločinom polícia zväčša využíva úplne utajený postup, na ktorý dáva súhlas vysoký policajný funkcionár. Tajný policajt býva do akcie nasadzovaný na základe súhlasu zo strany štátneho zástupcu, ktorý tiež zodpovedá za dodržanie smerníc na jeho nasadenie.[29] *„Ako tajný agent môže byť nasadený výhradne policajt“*.[30]

Z opačného brehu právnych systémov je právny poriadok Spolkovej republiky Nemecko. Podľa aktuálnej nemeckej právnej úpravy možno použiť agenta iba na základe súhlasu prokurátora alebo sudcu, a to len pri trestných činoch taxatívne vymenovaných v ich trestnom poriadku. Podmienkou nasadenia agenta je existencia dostatočných skutkových dôvodov, že uvedený trestný čin bol už spáchaný a objasnenie týchto trestných činov by bolo iným spôsobom *„beznádejne alebo podstatne sťažené“*.[31]

V Českej republike je podobne ako u nás použitie agenta úkonom trestného konania, pričom rovnako ide o jeden z operatívno-pátracích prostriedkov taxatívne uvedených v § 158b ods. 1 zákona č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (třestní řád), (ďalej len „český trestný poriadok“).

Použitie agenta prichádza do úvahy len, ak je trestné stíhanie vedené pre trestné činy, ktoré sú vymenované v § 158e ods. 1 českého trestného poriadku. Agentom je výlučne príslušník Polície Českej republiky alebo Generálnej inšpekcie bezpečnostných zborov, ktorý môže vystupovať pod legendou, pričom jeho použitie povoľuje na návrh štátneho zástupcu (vrchního státniho zastupitelství) sudca (vrchního soudu), v obvode ktorého je štátny zástupca podávajúci návrh činný. V povolení musí byť uvedený účel použitia, doba, po ktorú bude agent použitý a údaje umožňujúce jeho identifikáciu. Dobu povolenia možno predĺžiť, a to aj opakovane.

Zaujímavým je odsek 6 uvedeného paragrafu českého trestného poriadku, podľa ktorého je agent pri svojej činnosti povinný vyberať prostriedky spôsobilé na splnenie jeho služobnej úlohy,

[27] KOČAN, Š. 2011. Inštitút agenta vo vybraných právnych systémoch. In *Policajná teória a prax*. 2011, č. 2, s. 67.
[28] FENYK, J. 2003. K operativním metodám odhalování korupce. In *Trestní právo*. 2003, č. 2, s. 2.
[29] CIMR, V. 2001. K zákonnosti provokace trestního činu policejními orgány. In *Trestní právo*. 2001, č. 2, s. 16.
[30] KOČAN, Š. 2011. Inštitút agenta vo vybraných právnych systémoch. In *Policajná teória a prax*. 2011, č. 2, s. 67.
[31] Tamtiež, s. 68 – 69.

ale ktorými nie je iným osobám spôsobovaná ujma na ich právach nad mieru nevyhnutne nutnú. Naša úprava takéto exaktné pravidlo postráda.

POLICAJNÁ PROVOKÁCIA, AGENT PROVOKATÉR VS. AGENT KONTROLÓR

Na tomto mieste si dovolíme povedať niekoľko slov k agentovi – provokatérovi, resp. policajnej provokácií, jej prípustnosti či neprípustnosti v právnom štáte ako aj porovnaniu agenta – provokatéra s agentom – kontrolórom. Je zrejmé a v predkladanom príspevku sme to už uviedli, že policajná provokácia je v našom právnom poriadku en bloc zakázaná, prípustné je využitie agenta provokatéra len v medziach zákona a iba pri trestných činoch korupcie.

„Za vyprovokovanie trestného činu možno považovať také konanie polície, ktoré samo osebe iniciatívne, teda vlastnou aktivitou vytvorí podmienky a navodí takú situáciu, aby bol trestný čin spáchaný, jeho rozsah rozšírený, resp. aby bol dokonaný.“[32] Podľa prof. Ivora koncepcia agenta provokatéra *„implantovaná do nášho právneho poriadku z amerického právneho systému ... vyvoláva vážne otázky o jej ústavnosti a zhode s tradičnými kontinentálnymi princípmi spravodlivého trestného procesu.“* [33] V tejto súvislosti aj Perhács konštatuje, že *„V demokratickom a právnom štáte, ktorým Slovenská republika je, takýto alebo obdobný postup polície by mal byť vylúčený.“*[34]

A teda platí, že polícia nemôže skúšať osobu, či daný trestný čin spácha alebo nie. Keby sme takýto prístup mali krajne ponímať, tak by sme si museli položiť otázku, keď osoba neprivolí pri ponúkanom úplatku vo výške niekoľko sto eur, bude jej ponúknutá vyššia a vyššia finančná suma až kým sa nedostaneme na nejakú hranicu, ktorú už osoba prijme? Na ňu odpoveď znie, že „*Polícia ... nesmie z vlastného podnetu – využitím priamej či nepriamej iniciatívy ... skúšať osobu či úplatok prijem alebo nie.“*[35]

Základnou úlohou polície je postupovať v trestnom konaní tak, aby zadovážila využiteľnými trestno-procesnými inštitútmi dostatočný počet dôkazov. *„Agent by v trestnom konaní mohol maximálne provokovať získanie dôkazov o už páchanej trestnej činnosti, ...“*[36] Je teda potrebné rozlišovať medzi provokovaním spáchania trestného činu, o ktorom sme hovorili v predošlých riadoch a ktoré musí byť v právnom štáte vylúčené, od provokovania získania dôkazu ako jedinej akceptovateľnej formy tzv. policajnej provokácie v demokratickom a právnom štáte. Podľa Perhácsa sa za také považuje *„... konanie polície, ktoré nesmeruje k vyprovokovaniu trestného činu, pretože trestný čin sa už stal, teda bolo začaté trestné stíhanie, ... a ani nesmeruje k vyprovokovaniu čiastkového útok už začatého trestného činu,...“*[37]

Z uvedeného je rovnako ako pri akýchkoľvek ďalších protirečivých ale predsa len veľmi príbuzných pojmoch či inštitútoch trestného práva zrejmé, že hranica o aký druh provokácie v tom ktorom prípade pôjde je veľmi úzka, preto je situáciu nutné posudzovať vždy s prihliadnutím na okolnosti konkrétneho prípadu.

Vychádzajúc z vyššie uvedeného je evidentný rozdiel medzi tzv. agentom kontrolórom a agentom provokatérom a veľmi zjednodušene možno povedať, že ak agent „neprovokuje“, resp. iniciatívne nenavádza na spáchanie trestného činu, je agentom kontrolórom, voči existencii ktorého nie sú výhrady. Na druhej strane agent provokatér je *„...agent, ktorý sa aktívne podnecuje alebo navádza iné osoby na páchanie trestnej činnosti s úmyslom, aby páchateľa potom udal.“*[38]Vo

[32] PERHÁCS, Z. 2008. Vyprokovaná, resp. riadená trestná činnosť, alebo aktívne zasahovanie polície do skutkového deja trestného. In Justičná revue. Bratislava : Iura Edtition, 2008. č. 2, s. 263.
[33] IVOR, J. 2004. Agent provokatér v trestnom konaní. In *Justičná revue.* 2004, č. 8-9, s. 841.
[34] PERHÁCS, Z. 2008. Vyprokovaná, resp. riadená trestná činnosť, alebo aktívne zasahovanie polície do skutkového deja trestného. In Justičná revue. Bratislava : Iura Edtition, 2008. č. 2, s. 263.
[35] PERHÁCS, Z. 2008. Vyprokovaná, resp. riadená trestná činnosť, alebo aktívne zasahovanie polície do skutkového deja trestného. In Justičná revue. Bratislava : Iura Edtition, 2008. č. 2, s. 263.
[36] IVOR, J. 2004. Agent provokatér v trestnom konaní. In *Justičná revue.* 2004, č. 8-9, s. 841.
[37] PERHÁCS, Z. 2008. Vyprokovaná, resp. riadená trestná činnosť, alebo aktívne zasahovanie polície do skutkového deja trestného. In Justičná revue. Bratislava : Iura Edtition, 2008. č. 2, s. 264.
[38] IVOR, J. 2004. Agent provokatér v trestnom konaní. In *Justičná revue*. Bratislava : Iura Edition, 2004. č. 8-9, s. 839.

všeobecnosti platí, že v právnej úprave väčšiny európskych krajín, rovnako ako aj v rozhodovacej praxi Európskeho súdu pre ľudské práva je tento inštitút odmietaný.

NEPRÍPUSTNOSŤ VÝSLUCHU SVEDKA – AGENTA DE FACTO

V druhej časti nášho príspevku je našou ambíciou vyjadriť názor na závery Uznesenia Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 2 To 15/2015, zo dňa 25. 10. 2015, uverejnené v Zbierke stanovísk NS a rozhodnutí súdov SR 1/2017. Budeme sa venovať využitiu „agenta de facto" a nadväzujúcich dôkazov v prípade obzvlášť závažného zločinu úkladnej vraždy v štádiu prípravy, ktorú, hoci tak nebola kvalifikovaná, sme si dovolili zaradiť medzi vraždy na objednávku.

Na úvod niekoľko slov k „nájomnej" vražde. „Nájomnej" vraždy (vraždy na objednávku) sa dopustí ten, kto iného úmyselne usmrtí s vopred uváženou pohnútkou, vtedy ide o obzvlášť závažný zločin úkladnej vraždy podľa § 144 ods. 1 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon (ďalej len „Trestný zákon"), alebo iného úmyselne usmrtí bez takejto pohnútky, vtedy ide o obzvlášť závažný zločin vraždy podľa § 145 ods. 1 Trestného zákona, a tento čin spácha z osobitného motívu s poukazom na § 140 písm. a) Trestného zákona, čiže na objednávku. Týmto konaním sa tak dopustí obzvlášť závažného zločinu úkladne vraždy podľa § 144 ods. 1, ods. 2 písm. e) Trestného zákona alebo obzvlášť závažného zločinu vraždy podľa § 145 ods. 1, ods. 2 písm. d) Trestného zákona.

Podľa doc. Mašľanyovej a JUDr. Zachara sa „nájomné" vraždy *„vyznačujú najmä tým, že zväčša nie sú páchané neuvážene, bez prípravy alebo v afekte. Ich páchatelia sa na spáchanie dlhodobo a dôkladne pripravujú*.[39]

Vychádzajúc zo zistení z informačného systému, Evidenčno-štatistický systém kriminality, bolo v období posledných desiatich rokov (2006 – 2016) na území Slovenskej republiky v priemere zistených 80 prípadov vrážd ročne, pričom počet zistených vrážd na objednávku sa v tomto období pohyboval v rozmedzí od 0 po 4 prípady ročne, čo predstavuje 1,8 % podiel na tomto druhu trestnej činnosti. Pokiaľ ide o prípravu „nájomnej" vraždy za obdobie rokov 2006 až 2016 Policajný zbor eviduje celkom 6 prípadov.

Je potrebné upozorniť, že prípad, ktorým sa zaoberá Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 2 To 15/2015, zo dňa 25. 10. 2015, nebol kvalifikovaný ako obzvlášť závažný zločin úkladnej vraždy na objednávku. A to z dôvodu, že muž, ktorého páchateľka požiadala o jej spáchanie, by musel žiadaný skutok dokonať alebo sa oň aspoň pokúsiť, len v tom prípade, by mohla byť páchateľka účastníčkou – objednávateľkou tohto obzvlášť závažného zločinu. Avšak nakoľko bola za spáchanie vraždy páchateľkou vykonávateľovi prisľúbená finančná suma, zastávame názoru, že technicky medzi takéto vraždy patrí.

Na margo avizovaného rozhodnutia na úvod uvádzame právne vety zverejnené v Zbierke stanovísk NS a rozhodnutí súdov SR 1/2017:

„I. Procesné postavenie agenta (§ 117 Trestného poriadku) je oproti všeobecnému procesnému postaveniu svedka (§ 127 Trestného poriadku) osobitné, a to napriek okolnosti, že agent môže byť v trestnom konaní vypočutý ako svedok (§ 117 ods. 11 Trestného poriadku). Svedok vypovedá o tom, čo mu je známe o trestnom čine a o páchateľovi alebo o okolnostiach dôležitých pre trestné konanie, ***nad tento rámec sa však aktívne a s utajením svojho postavenia pred páchateľom nepodieľa na odhaľovaní, zisťovaní a usvedčovaní páchateľov trestných činov****.*

II. Ak došlo k oznámeniu páchania trestného činu v štádiu prípravy (zločinu) alebo pokusu (úmyselného trestného činu) polícii a oznamujúca osoba nebola použitá ako agent na základe príkazu podľa § 117 ods. 5 až 7 Trestného poriadku (pričom okrem výnimiek uvedených v § 10 ods. 20 Trestného poriadku môže byť agentom len príslušník Policajného zboru), ***nemôže táto osoba, a to ani v rámci spolupráce s políciou, predstierať pokračovanie v páchaní trestného činu na účel usvedčenia ďalšieho páchateľa, resp. spolupáchateľa dotknutého činu****. Ak k takému postupu došlo,*

[39] MAŠĽANYOVÁ, D., A. Zachar. 2008. Použitie inštitútu agenta pri odhaľovaní, zisťovaní a usvedčovaní páchateľov vrážd na objednávku. In Aktuálne problémy práva a ekonómie a možnosti ich rozvoja v priestore Európskej únie: Zborník. Bratislava : APZ v BA, 2008. ISBN 978-80-8054-444-7, s. 286.

nie je možné výpoveď dotknutej osoby ako svedka vo vzťahu k okolnostiam týkajúcim sa predstieraného pokračovania v páchaní trestného činu po oznámení tohto činu polícii použiť v trestnom konaní ako dôkaz; nie je možné použiť v trestnom konaní ani ďalšie dôkazy, zabezpečené v súvislosti s činnosťou osoby vo faktickom, nie však právne (procesne) podloženom postavení agenta.

III. Za činnosť nesúladnú so zákonom v zmysle bodu II. sa nepovažuje, ak oznamujúca osoba následne umožní riadne ustanovenému agentovi priamo alebo nepriamo nadviazať kontakt s páchateľmi pripravovaného alebo páchaného trestného činu".[40]

Svoje argumenty v uvedenom judikáte Najvyšší súd Slovenskej republiky opiera o úvahu, že osoba, ktorá vystupuje v trestnom konaní ako svedok podľa § 127 Trestného poriadku účinného od 1. 1. 2016 sa nemôže po oznámení trestné činu stať agentom de facto, ergo ďalej predstierať pokračovanie v páchaní trestnej činnosti za účelom odhalenia jej páchateľa. V zásade úlohou svedka tak ako vec poňal Najvyšší súd Slovenskej republiky je pridržajúc sa ustanovení Trestného poriadku účinného od 1.1.2006 vypovedať o skutočnostiach, ktoré sú mú o danom trestnom čine známe ako aj o jeho páchateľovi a okolnostiach skutku. Jeho úlohou v zmysle aktuálne platnej trestno-procesnej úpravy už ale nie je nad tento rámec ďalej sa aktívne podieľať na odhaľovaní trestného činu, zistení jeho páchateľa a jeho usvedčení, resp. naša aktuálna právna úprava nepozná spolupracujúceho obvineného. *„...svedok sa nemôže nijako zúčastňovať na páchaní trestného činu v akejkoľvek forme, podobe, či štádiu."*[41] Ak by sa tak stalo, jeho výpoveď už ďalej použiteľnou ako dôkaz v trestnom konaní nebude.

Súd vyjadril názor, že *„Osoba môže vystupovať v trestnom konaní v pozícii svedka podľa § 127 Tr. por. len dovtedy, pokiaľ neoznámi skutočnosti nasvedčujúce tomu, že má byť spáchaný trestný čin a nezačne byť riadená a ovplyvňovaná orgánmi činnými v trestnom konaní, pretože od tohto momentu koná v podstate v rovnakom faktickom postavení ako agent ... ako agent de facto, nie je však agentom de iure. Od tohto momentu má len formálne postavenie svedka, ..."*

„Ak nemožno inými dôkaznými prostriedkami odhaliť, zistiť, či usvedčiť páchateľa zločinu ..., možno použiť agenta... procesné postavenie agenta ... je oproti všeobecnému procesnému postaveniu svedka (§ 127 Tr. por.) osobitné, a to napriek okolnosti, že agent môže byť v trestnom konaní vypočutý ako svedok (§ 117 ods. 11 Tr. por.)."[42]

„Preto ani v prerokúvanej trestnej veci ... nie je možné použitie dôkazov, ktoré boli zadovážené od ... [oznámenia skutku oznamovateľom]*..., ktorý po tomto dátume, kedy oznámil skutok polícii, konal de facto v postavení agenta, aj keď mu v tom bránila skutočnosť, že nebol príslušníkom Policajného zboru, resp. ako iná osoba nebol a nemohol byť použitý ako agent, ... v prerokúvanej veci ... Týka sa to nielen jeho svedeckej výpovede po ...* [oznámení] *... , ale aj ďalších úkonov – najmä vyhotovených obrazovo-zvukových záznamov.*

Takáto podstatná chyba konania (opieranie skutkových záverov o výpoveď svedka ..., konajúceho aj po .... [oznámení] *... v postavení svedka) spôsobujúca nepoužiteľnosť tejto výpovede a na ňu nadväzujúcich a s ňou spojených dôkazov, pretože bola získaná v rozpore so zásadou uvedenou v § 119 ods. 2 Tr. por. (čo sa získalo z dôkazných prostriedkov podľa tohto zákona),..."*[43]

Z uvedených právnych viet ako aj ďalšej vymedzenej argumentácie, ktorá im predchádzala, možno vyvodiť záver, že konanie oznamovateľa trestného činu a od toho odvodené procesné úkony boli v tomto prípade v rozpore s ustanovením § 127 Trestného poriadku účinného od 1.1.2006 (z toho vyvodený nesúlad s § 119 ods. 2 Trestného poriadku účinného od 1.1.2006), lebo svedok nemôže konať spôsobom, ktorý je určený výlučne agentovi.[44] Na iný nesúlad so zákonom, či už Trestným poriadkom alebo iným, Najvyšší súd Slovenskej republiky nepoukazuje.

---

[40] Zbierka stanovísk NS a rozhodnutí súdov SR 1/2017, Stanoviská a rozhodnutia vo veciach trestných, s. 14.
[41] Zbierka stanovísk NS SR a rozhodnutí súdov SR 1/2017, Stanoviská a rozhodnutia vo veciach trestných, s. 20.
[42] Zbierka stanovísk NS SR a rozhodnutí súdov SR 1/2017, Stanoviská a rozhodnutia vo veciach trestných, s. 20.
[43] Zbierka stanovísk NS SR a rozhodnutí súdov SR 1/2017, Stanoviská a rozhodnutia vo veciach trestných, s. 21.
[44] Len pre filozofické porovnanie uvádzame, že na jednej strane dôkaz získaný z výpovede osoby, ktorá sa sama dobrovoľne rozhodne oznámiť trestný čin a následne sa podieľať na usvedčení jej páchateľa, nie je v ďalšom konaní (po oznámení skutku) prípustným, tak na druhej strane sú bežne akceptované výsluchy tzv. „korunných svedkov" - osôb,

Mohla osoba, ktorá oznámila trestný čin a následne sa dobrovoľne rozhodla spolupracovať s políciou a v ďalšom konaní bola niekoľkokrát vypočutá ako svedok, konať v rozpore s § 127 a nasl. Trestného poriadku?

Je možné na základe takto nastaveného princípu v podstate znefunkčniť dôkaz poskytovaný jednou entitou vystupujúcou v trestnom konaní, ktorá má najelementárnejšie informácie týkajúce sa konkrétneho trestného činu a ktorá v zásade v ňou iniciovanom konaní vystupuje ako základný prvok?

A následne tento následok neprípustnosti dôkazu rozšíriť na ďalšie dôkazy získané na jeho základe?

Nedošlo by tým k príliš rigidnému výkladu zákona, ktorý by v konečnom dôsledku oklieštil prax a vyvolal existenciu množstva až absurdných situácií, ktoré pri jeho tvorbe zákonodarca jednoznačne na mysli nemal?

Podľa nášho názoru nie. Uvedieme krátku úvahu na danú tému. Trestný poriadok je právnym predpisom, ktorý prioritne vymedzuje oprávnenia a povinnosti orgánov činných v trestnom konaní a súdu, nie občanov. Občanovi, ak svojimi zmyslami vnímal okolnosti dôležité pre trestné konanie, ukladá povinnosť dostaviť sa na predvolanie orgánov a súdu a o veci vypovedať. Neupravuje však už ako sa má občan správať, resp. ako má či nemá konať predtým alebo potom ako bude vypočutý ako svedok. Ak sa teda občan rozhodne dobrovoľne, bez nátlaku, podieľať na odhaľovaní, zisťovaní a usvedčovaní páchateľov, nič mu v tom nebráni. Ak by bol v pozícii agenta, bol by už povinný striktne sa držať zodpovedajúcich ustanovení Trestného poriadku ale ako občan má právo robiť všetko, čo mu zákon nezakazuje.

Vychádzajúc z uvedeného ako aj základných zásad trestného konania možno ďalej usudzovať, že každá svedecká výpoveď, ak bola získaná zákonným spôsobom, mala by byť akceptovaná, a to bez ohľadu na to, či svedok s políciou spolupracoval alebo nie, pretože nikto nemôže občanovi zakázať dobrovoľne sa podieľať na objasnení trestného činu či zistení jeho páchateľa a rovnako primárnou úlohou orgánov činných v trestnom konaní je usilovať sa *„..o čo najpresnejšie zistenie skutkového stavu,“*[45] využitím zákonných prostriedkov a metód a to z úradnej povinnosti, za vykonávania dôkazov v prospech i v neprospech osoby, voči ktorej sa vedie trestné stíhanie. To, že oznamovateľ trestného činu po jeho oznámení utajuje pred páchateľom, že spolupracuje s políciou, považujme nanajvýš za neetické, ale v pomere so záujmom chráneným porušovaným ustanovením Trestného zákona je tento detail zanedbateľným.

Nezanedbateľnou už je ale ďalej skutočnosť, na ktorú sa súd odvoláva a ktorá spočíva v aktívnom podieľaní sa na odhaľovaní, zisťovaní a usvedčovaní páchateľky tohto trestného činu. V danom prípade možno jednoznačne tvrdiť, že oznamovateľ sa na týchto aktivitách aktívne nepodieľal, je zjavné, že páchateľka už bola známa, jej usvedčenie sa odvíjalo výlučne od jej vlastného konania, neurobil nič navyše, laicky robil len to, čo ona chcela. A teda jeho konanie bolo ohraničené jej inštrukciami a v nijakom smere neprekročilo ňou prejavenú vôľu.

S prihliadnutím na zásady použitia agenta, je zrejmé, že tieto boli pri pôsobení oznamovateľa ako „spolupracovníka“ polície, agenta de facto, dodržané.[46] Čím možno skonštatovať aj dodržanie základných zásad trestného konania (v § 2 Trestného poriadku účinného od 1.1.2006).

V súvislosti s bodom II. judikátu sa ešte len veľmi jemne dotkneme presnosti formulácie v ňom obsiahnutej „*predstierať pokračovanie v páchaní trestného činu ...* “, ktorá podľa nášho názoru nie je využitím pojmu „*pokračovanie v páchaní trestného činu*“ v súlade s platnou terminológiou Trestného zákona. Trestný zákon síce upravuje pojem pokračovací trestný čin a teda aj pokračovanie v páchaní trestného činu, v danom prípade však oň vôbec nejde, takže tento výraz nie je v takejto precíznej formulácii rozhodnutia súdu na mieste. I keď v konečnom dôsledku v laickom slova zmysle

---

ktoré sú ochotné spolupracovať s políciou až po spáchaní trestného činu výmenou za napríklad dočasné odloženie vznesenia obvinenia či pri najzávažnejších formách trestnej činnosti výmenou za zastavenie trestného stíhania.

[45] Ivor, J. a kol. 2006. *Trestné právo procesné*. Bratislava : Iura Edition, 2006. 961 s. ISBN 80-8078-101-X, s. 86.

[46] Zásada zákonnosti - svedok bol vypočutý v súlade so zákonom, zásada subsidiarity - usvedčenie páchateľky nebolo možné dosiahnuť inak, zásada proporcionality - išlo o prípravu na obzvlášť závažný zločin úkladnej vraždy a zásada judiciarity - odpočúvanie sa uskutočnilo na základe príkazu sudcu pre prípravné konanie.

mu rozumieť, bolo by vhodnejšie použiť radšej slovné spojenie „dokonanie trestného činu“ alebo „spáchanie trestného činu“.

Na druhej strane platí aj to, že po oznámení trestného činu nemôže oznamovateľ predstierať pokračovanie v páchaní trestného činu na účel usvedčenia ďalšieho páchateľa, resp. spolupáchateľov dotknutého činu, nakoľko on sám nepácha trestný čin, ten iba simuluje (resp. predstiera, ako uvádza aj uvedené rozhodnutie) a vyvodzovať trestnoprávnu zodpovednosť je možné iba vo vzťahu k tomu, kto s úmyslom (pri obzvlášť závažnom zločine úkladnej vraždy) spáchať trestný čin prejavuje vôľu zodpovedajúcim spôsobom, pričom páchateľ uvedený trestný čin pácha, napriek tomu, že ide o simuláciu zo strany oznamovateľa (svedka) až do momentu, kým sa dozvie, že skutkový dej nebol reálny.

Odporučenie pre ďalšiu aplikačnú prax uvedené v bode III. judikátu sa nejaví ako efektívny prostriedok. Zabezpečenie toho, aby mohla oznamujúca osoba umožniť riadne ustanovenému agentovi priamo alebo nepriamo nadviazať kontakt s páchateľmi pripravovaného alebo páchaného trestného činu je z pohľadu praktikov veľmi ošemetná záležitosť plná komplikácií, ktoré môžu zmariť základný účel pôsobenia polície, a to usvedčiť páchateľa.

Na úplný záver je potrebné dodať, že v súvislosti s analyzovaným rozhodnutím vyvstáva priam kacírska otázka, ktorú ale ponecháme na zváženie čitateľom, či konajúci súd v určitom (dosť výraznom) smere neuprednostnil právo osoby, voči ktorej sa viedlo trestné stíhanie, na spravodlivý súdny proces pred právom poškodeného na život ohrozeným práve konaním páchateľa. Polícii Slovenskej republiky z titulu jej funkcie v štáte pomáhať a chrániť pri rešpektovaní práv osoby, voči ktorej sa vedie trestné stíhanie, bude vždy bližšia obeť, preto sa zrejme nezhodám, čo je a čo nie je v súlade s právami obvineného v zmysle príslušných ustanovení Trestného poriadku medzi policajtom na jednej strane a prokurátorom či sudcom na strane druhej nevyhneme ani v budúcnosti. Každej zásadnej zmene v nahliadaní na konkrétny aplikačný problém by však mala predchádzať diskusia v čo najširšej možnej miere, aby sa na jej dôsledky strany, ktorých sa dotknú najviac, mohli pripraviť.

Resumé

Príspevok pojednáva o inštitúte agenta z trestno-procesného pohľadu, zaoberá sa jeho právnou úpravou v Slovenskej republike od momentu zavedenia tohto inštitútu až po súčasné znenie príslušných ustanovení Trestného poriadku. Porovnáva ho s obdobnými inštitútmi vo vybraných štátoch a predkladá štatistiku jeho úspešného využitia. Keďže judikát Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, ktorý autori ďalej rozoberajú, sa dotýka „nájomnej“ vraždy, príspevok prináša o nej niekoľko informácií a na dokreslenie ponúka štatistické prehľady zistených prípadov. Ťažiskom príspevku je polemika autorov so závermi rozhodnutia Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 2 To 15/2015, ktorý považuje výsluch svedka vyhotovený po tom, ako tento oznámil prípravu obzvlášť závažného zločinu úkladnej vraždy a začal spolupracovať s políciou, za ako dôkaz neprípustný rovnako ako aj všetky ostatné dôkazy získané v rámci tejto spolupráce s políciou.

Resume

This article analysis “agent” from the criminal procedure's rules point of view (not as circumstance excluding the unlawfulness of the act according to the Section 30 of the Criminal Code), Slovak legislation from its formation till current legal provisions of Criminal Code dealing with it. It compares Slovak version with similar means in chosen states and offers statistics of his successful application in terrain. As regards the fact that by authors analyzed resolution of the Supreme Court of the Slovak Republic deals with murder “on order”, article also offers some information about it and for illustration mentions statistics of identified cases. However the core of the article is author's disputation with results of the Supreme Court of the Slovak Republic decision, 2 To 15/2015, which considers hearing of a witness made after he notified preparation of a serious crime – premeditated

murder and began to cooperate with police improper as evidence, as well as other evidence obtained during this cooperation with police.

Zoznam bibliografických odkazov:

Monografie / knihy

1. Čentéš, J. a kol. 2014. *Trestný poriadok - Veľký komentár*. Bratislava : Eurokódex, 2014. 943 s. ISBN 978-80-8155-021-8.
2. Čentéš, J. a kol. 2012. *Trestné právo procesné.* Bratislava : Heuréka, 2012. 864 s. ISBN 978-80-89122-76-9.
3. Ivor, J. a kol. 2006. *Trestné právo procesné*. Bratislava : Iura Edition, 2006. 961 s. ISBN 80-8078-101-X.
4. Viktoryová, J. a kol. 2013. *Vyšetrovanie.* Bratislava : APZ v BA, 2013. 653 s. ISBN 978-80-8054-548-2.

Články z časopisu

1. Cimr, V. 2001. K zákonnosti provokace trestního činu policejními orgány. In *Trestní právo*. 2001, č. 2.
2. Fenyk, J. 2003. K operativním metodám odhalování korupce. In *Trestní právo*. 2003, č. 2.
3. Fenyk, J. 2007. Právní úprava postavení agenta v trestním řízení v České a Slovenské republice. In *Trestní právo.* 2007, č. 3.
4. Ivor, J. 2004. Agent provokatér v trestnom konaní. In *Justičná revue.* Bratislava : Iura Edition, 2004, č. 8-9, s. 837-843.
5. Karabec, Z. 2011. Agent v trestním řízení. In *Justičná revue*. 2011, č. 63.
6. Kočan, Š. 2011. Inštitút agenta vo vybraných právnych systémoch. In *Policajná teória a prax*. 2011, č. 2.
7. Perhácz, Z. 2005. Je provokácia v boji proti korupcii potrebná? In Bulletin slovenskej advokácie. Bratislava : Damina, s.r.o., 2005. č. 9-10, s. 1925.
8. Perhács, Z. 2008. Vyprokovaná, resp. riadená trestná činnosť, alebo aktívne zasahovanie polície do skutkového deja trestného. In Justičná revue. Bratislava : Iura Edtition, 2008. č. 2, s. 262-265.
9. Remeta, R. 2013. Výsluch agenta. In *Policajná teória a prax.* 2013, č. 4.
10. Šuchter, J. 1995. Agent – nový inštitútu v trestnom konaní. In *Justičná revue.* Bratislava : Iura Edition, 1995, č. 1-2., s. 6-9.

Články zo zborníka

1. Mašľanyová, D., A. Zachar. 2008. Použitie inštitútu agenta pri odhaľovaní, zisťovaní a usvedčovaní páchateľov vrážd na objednávku. In *Aktuálne problémy práva a ekonómie a možnosti ich rozvoja v priestore Európskej únie: Zborník*. Bratislava : APZ v BA, 2008. ISBN 978-80-8054-444-7.
2. Musil, J. 1996. Některé prostředky trestního práva procesního a policajního práva v boji proti organizované kriminalite v mezinárodním srovnání. In *Organizovaná kriminalita s pohledu trestního práva a kriminologie : sborník studií k problematice organizované kriminality*. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1996. ISBN 80-86008-07-X.

Elektronické zdroje

1. Dôvodová správa k Trestnému poriadku. Dostupné na internete: <https://lt.justice.gov.sk/Document/PrintForm.aspx?instEID=-1&matEID=203&docEID=6332&docFormEID=14&docTypeEID=-1&format=pdf&langEID=1&tStamp=20081002085239653
2. Správy o činnosti prokuratúry SR za roky 2006 – 2015. Dostupné na internete:

<http://www.genpro.gov.sk/spravy-o-cinnosti.12b7.html.

Vedecko-kvalifikačné práce

1. Kubala, J. 2008. *Právne aspekty použitia agenta*: rigorózna práca. Bratislava : APZ v BA, 2008. 85 s. 31 s. príloh.

Legislatíva

1. zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky.
2. zákon č. 141/1961 Zb. o trestnom konaní súdnom (trestný poriadok).
3. zákonom Národnej rady Slovenskej republiky č. 247/1994 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa Trestný poriadok.
4. zákon č. 272/1999 Z z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 141/1961 Zb. o trestnom konaní súdnom (Trestný poriadok) v znení neskorších predpisov.
5. zákon č. 366/2000 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 141/1961 Zb. o trestnom konaní súdnom (Trestný poriadok) v znení neskorších predpisov.
6. zákon č. 422/2002 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 141/1961 Zb. o trestnom konaní súdnom (Trestný poriadok) v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
7. zákon č. 457/2003 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 141/1961 Zb. o trestnom konaní súdnom (Trestný poriadok) v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
8. zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok.
9. zákon č. 262/2011 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony.
10. zákon č. 444/2015 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony.
11. zákon č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore.
12. zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 249/1994 Z. z. o boji proti legalizácii príjmov z najzávažnejších, najmä organizovaných foriem trestnej činnosti a zmenách niektorých ďalších zákonov.
13. zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon.
14. zákon č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (trestní řád).

Judikatúra

1. Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 2 To 15/2015.
2. Zbierka stanovísk NS a rozhodnutí súdov SR 1/2017 Stanoviská a rozhodnutia vo veciach trestných.

Kontaktné údaje:

plk. JUDr. Jaroslav Málik,
Prezídium Policajného zboru
Račianska 45
831 02 Bratislava

t. č.: 0961 050 101
e-mail: jaroslav.malik@minv.sk

kpt. JUDr. Františka Jakubíková
Prezídium Policajného zboru
Račianska 45
831 02 Bratislava

t. č.: 0961 050 113
e-mail: frantiska.jakubikova@minv.sk

PROSTRIEDKY OPERATÍVNO PÁTRACEJ ČINNOSTI VYUŽÍVANÉ V MAĎARSKU

JUDr. Edina PÁSZTOROVÁ
Prezídium Policajného zboru

Anotácia: *Príspevok je zameraný predovšetkým na analýzu právnej úpravy používania a využívania prostriedkov operatívno – pátracej činnosti v trestnom konaní v Maďarsku, ako aj taktiku ich použitia tak, aby bolo o problematike vytvorený ucelený informačný rámec.Taktiež vymedziť základné charakteristiky prostriedkov operatívno – pátracej činnosti v trestnom konaní v Maďarsku a vymedziť faktory determinujúce podstatu možností ich využívania v systéme účelovej realizácie OPČ v trestnom konaní. Na základe získaného poznania sú predložené návrhy a odporúčania, a taktiež porovnanie prostriedkov OPČ v trestnom konaní v susednom Maďarsku.*
Kľúčové slová: *Maďarsko, operatívno – pátracia činnosť, trestný poriadok,*

Annotation: *This contribution is mainly focused on the analysis of legislation on the use and utilization of the operative - investigative activities in criminal proceedings in Hungary, as well as the tactics of their use, so that the issue of creation of a comprehensive information framework. It also defines the basic characteristics of the means of operative - investigative activities in criminal proceedings in Hungary and to identify the factors determining the nature of the possibility of their use in a system dedicated implementation criminal proceedings. Based on the acquired knowledge to the proposals and recommendations, as well as comparison means enforcement agencies in neighboring Hungary.*
Keywords: *Hungary, operative – investigative activities, criminal proceedings,*

Úvod

Žijeme v dobe, ktorú odborníci nazývajú „informačnou dobou, resp. dobou informatiky“. Informácia môže mať v mnohých prípadoch veľkú cenu. Z daného dôvodu registrujeme v súčasnosti skutočný „informačný lov“, ktorého špecifiká závisia na rozmeroch informačného priestoru, ktorým disponuje daný región.

Na celom svete je registrovaný obrovský rozvoj techniky a využívanie technických vymožeností za rôznym účelom a cieľmi. Túto realitu vnímajú veľmi citlivo hlavne manažéri zločineckých skupín, ktorí si uvedomujú ich silu, účinnosť a možnosti, ktoré je možné dosiahnuť ich využitím. Vzhľadom k tomu, že účinnosť a efektivita konkrétnej činnosti (aj trestnej) je značne závislá od dispozície informácií, pomerne veľký záujem je aj o techniku, ktorou je možné získať informácie, resp. informácie spracovať.

V tejto súvislosti nie je potrebné odborníkov presviedčať, že zločinecké skupiny svojou protizákonnou činnosťou získavajú finančné a iné prostriedky, ktoré využívajú pri zabezpečení svojej vnútornej a vonkajšej ochrane. Pri plnení týchto cieľov veľakrát využívajú špeciálnu spravodajskú techniku prostredníctvom, ktorej získavajú včas potrebné informácie.

Túto realitu s pomerne veľkým znepokojením registrujú centrály špeciálnych služieb, ktoré plnia úlohy na úseku eliminácie protizákonných aktivít zločineckých skupín. Aj napriek snahe špeciálnych služieb vo väčšine krajín sveta v boji proti nelegálnej činnosti, tieto aktivity neustále narastajú a práve preto považujem za vhodné poukázať na niektoré z prostriedkov, ktoré sú využívané v inom štáte, konkrétne so zameraním na vybrané prostriedky operatívno – pátracej činnosti v Maďarsku.

Samotné prostriedky operatívno – pátracej činnosti využívané v Maďarsku sú v niektorých oblastiach odlišné ako v Slovenskej republike. Sú zakotvené v Národnej zbierke právnych predpisov.[1]

Chcela by som poukázať na prostriedky OPČ využívané v Maďarsku, ktoré sú zamerané na takzvaný utajovaný zber údajov a nepodliehajú súdnemu povoleniu podľa zákona č. CLXXX/2012– Národná zbierka právnych predpisov, podľa § 68/F, a to v prvej časti výkladových ustanovení sú zadefinované nasledovné prostriedky operatívno pátracej činnosti z hľadiska aplikácie:

[1] CLXXX/2012– Nemzeti jogszabályzat - Národná zbierka právnych predpisov

a) kúpa vzorky: je to predstieraný prevod vykonaný informátorom, dôvernou osobou, inou osobou tajne spolupracujúcou s Policajným zborom alebo agentom, cieľom ktorého je, aby v záujme objasnenia trestného činu sa látky, predmety, prostriedky, ktoré možno dať do súvislosti s trestným činom, alebo ich vzorky dostali do vlastníctva Policajného zboru s cieľom ich ďalšieho preskúmania, respektíve aby pomohli objasniť skutkovú podstatu trestného činu.

b) predstieraná kúpa: je založená na predstieranom záujme agenta o kúpu veci v záujme zadržania páchateľa, ďalej v záujme zabezpečenia vecného dôkazu trestného činu, ide tu hlavne o utajenú dohodu o kúpe takejto veci a plnenie takejto kúpy.

c) dôverná kúpa: taká utajená činnosť agenta predstieraná ako nezákonná obchodná transakcia, prevod, na základe ktorej agent získa dôveru u predávajúceho v záujme neskoršej predstieranej kúpy.

d) kontrolovaná dodávka: taká utajovaná činnosť vyšetrovacieho orgánu, na základe ktorej v rámci medzinárodnej spolupráce popri zvýšenej sústavnej kontrole je umožnené sledovanému páchateľovi ním vlastnený vecný dôkaz trestnej činnosti doviesť na územie štátu, vyviesť ho na územie iného štátu, previesť cez územie štátu v tom záujme, aby páchatelia trestnej činnosti mohli byť v čo najväčšom okruhu odhalení a aby bola skutková podstata medzinárodnej trestnej činnosti čo najlepšie identifikovateľná .

Pri pozorovaní medzinárodných zásielok, u ktorých je podozrenie, že pochádzajú z trestnej činnosti sa plnia nasledovné ciele ako sú dokumentovanie zadržanej zásielky a dôkazných prostriedkov, Zhromažďovanie dôkazov, že zásielka bola pašovaná z inej krajiny a zhromažďovanie dôkazných prostriedkov proti páchateľom.

Ako bolo už uvedené utajovaný zber údajov v Maďarsku zahŕňa prostriedky OPČ využívané v Slovenskej republike a to konkrétne pri:

- Kúpa vzorky - spomínaný je predstieraný prevod, ktorý je vykonávaný agentom
- Predstieraná kúpa - predstieraný záujem agenta o kúpu veci
- Dôverná kúpa utajovaná činnosť agenta predstieraná ako nezákonná obchodná transakcia.

Z uvedených údajov sa zameriavame na kontrolovanú dodávku z dôvodu, že tento prostriedok OPČ je využívaný v Maďarsku a je totožný s prostriedkami OPČ, ktoré sú využívané v Slovenskej republike.

Kontrolovaná dodávka ako prostriedok OPČ v Maďarsku

Po začatí trestného konania na základe dožiadania orgánu členského štátu môže byť na základe ad hoc dohody medzi prokurátorom alebo vyšetrovacím orgánom a orgánom členského štátu na území Maďarska vykonané sledovanie kontrolovanej dodávky. V tejto dohode o sledovaní kontrolovanej dodávky musí byť ustanovenie:

a) o obsahu dodávky, očakávanej cestnej trase a jej časovej dĺžke, spôsobe prepravy a o údajoch dopravného prostriedku vhodných na jeho identifikáciu,

b) o osobe, ktorá bude riadiť kontrolovanú dodávku,

c) o spôsobe udržiavania kontaktu medzi zúčastnenými osobami,

d) o spôsobe sprevádzania,

e) o počte osôb, ktoré sa na sprevádzaní zúčastnia,

f) o okolnostiach odovzdania a prevzatia dodávky,

g) o aplikovateľných opatreniach v prípade zatknutia,

h) o aplikovateľných opatreniach v prípade nečakanej udalosti.

Počas sledovania kontrolovanej dodávky na území Maďarska oprávnenie a príslušnosť na kontrolu a usmerňovanie akcie má prokurátor alebo vyšetrovací orgán. V sprevádzaní kontrolovanej dodávky podľa ad hoc zmluvy sa môže zúčastniť aj člen orgánu členského štátu. V sprevádzaní kontrolovanej dodávky sa s povolením Generálneho prokurátora môže zúčastniť aj agent. V záujme informovanosti národného člena Eurojust-u[2] za Maďarsko o kontrolovanej zásielke na území

[2] EUROJUST – Európska jednotka Európskej únie pre súdnu spoluprácu

Maďarska na sledovanie kontrolovanej dodávky oprávnený maďarský orgán boja proti kriminalite informuje prokurátora nasledovnými údajmi o kontrolovanej dodávke týkajúcej sa aspoň troch štátov a z toho dvoch členských štátov:

a) dotknuté členské štáty a príslušné kompetentné orgány,

b) identifikačné údaje tej osoby, skupiny alebo organizácie, proti ktorej prebieha trestné stíhanie,

c) druh dodávky,

d) druh trestného činu v súvislosti s ktorým sa kontrolovaná dodávka vykonáva

e) agent: svoju totožnosť utajujúci policajt, ktorý koná utajovaný zber informácií.

Agent ako prostriedok OPČ v Maďarsku

Ďalší prostriedok OPČ, ktorý je totožný s prostriedkami OPČ v Slovenskej republike je agent. Z uvedeného vyplývajú práva a povinnosti použitia agenta v Maďarsku.

Z hľadiska efektívnosti trestného konania vedeného justičným alebo vyšetrovacím orgánom členského štátu na území Maďarska potrebné nasadenie agenta z členského štátu, alebo nasadenie maďarského agenta na území iného členského štátu, na základe požiadania justičného alebo vyšetrovacieho orgánu členského štátu, sa použije nasadenie agenta členského štátu na území Maďarska, resp. maďarský agent na území iného členského štátu.

Ak je v záujme efektívnosti trestného konania prebiehajúceho na území Maďarska potrebné nasadenie maďarského agenta na území iného členského štátu, resp. nasadenie agenta členského štátu na území Maďarska, tak toto môže iniciovať Generálny prokurátor u justičného alebo vyšetrovacieho orgánu členského štátu. K nasadeniu agenta môže dôjsť na základe ad hoc dohody medzi Generálnym prokurátorom a justičným alebo vyšetrovacím orgánom členského štátu.

Nasadenie spolupracujúcej osoby

Člen spoločného vyšetrovacieho tímu pôsobiaceho na území Maďarska môže použiť na území Maďarska s členským štátom spolupracujúcu osobu. Maďarský člen konajúci v spoločnom vyšetrovacom tíme pôsobiacom na území členského štátu môže použiť s prokurátorom alebo s vyšetrovacím orgánom spolupracujúcu osobu v tom prípade, ak túto osobu, resp. ním poskytnutý údaj ochraňuje členský štát aspoň v takej miere, akú mieru ochrany predpisuje maďarský právny predpis.

Vytvorenie spoločného vyšetrovacieho tímu

S povolením Generálneho prokurátora môžu prokurátor, resp. justičný alebo vyšetrovací orgán členského štátu iniciovať vytvorenie spoločného vyšetrovacieho tímu, ak už v prebiehajúcom trestnom konaní je objasnenie do viacerých členských štátov sa rozširujúceho trestného činu obzvlášť komplikované alebo vo veci trestného činu vedie viacero členských štátov trestné konanie a z toho dôvodu je potrebné zosúladenie, koordinácia vyšetrovania .

Generálny prokurátor alebo ním určený prokurátor sa s justičnými alebo vyšetrovacími orgánmi dotknutého členského štátu berúc do úvahy aj mieru dotknutosti sa dohodne na tom, že na území ktorého členského štátu bude spoločný vyšetrovací tím vykonávať svoju činnosť. Medzi spoločným vyšetrovacím tímom, Generálnym prokurátorom alebo ním určeným prokurátorom a justičným alebo vyšetrovacím orgánom členského štátu dôjde k vytvoreniu ad hoc dohody. Podľa vyššie uvedených obsahuje opis trestného činu, voči ktorému bude spoločný vyšetrovací tím vytvorený, územie pôsobnosti, zloženie spoločného vyšetrovacieho tímu, vedúceho spoločného vyšetrovacieho tímu, doba trvanie pôsobnosti a podmienky predĺženia, práva a povinnosti člen spoločného vyšetrovacieho týmu konajúceho v inom členskom štáte, podmienky pôsobenia, znášanie nákladov na prevádzkovanie ,informácie o pravidlách zodpovednosti za škodu spôsobenú členom spoločného vyšetrovacieho tímu pôsobiaceho v inom členskom štáte. Spoločný vyšetrovací tím pôsobiaci na území Maďarska vedie prokurátor alebo vedúci vyšetrovacieho orgánu, resp. člen

vyšetrovacieho orgánu určený vedúcim vyšetrovacieho orgánu. Ak spoločný vyšetrovací tím vedie vedúci vyšetrovacieho orgánu alebo ním poverený člen, podá pravidelne prokurátorovi správu o činnosti spoločného vyšetrovacieho tímu a predbežne ho informuje o realizovateľných operatívnych opatreniach.

Z pohľadu realizácie procesov OPČ uvedené skutočnosti sú veľmi závažné. Kompetentných pracovníkov, ktorí plnia úlohy na úseku poznávania trestných činov musia motivovať k vyvíjaniu aktivít, ktorými je možné zabezpečiť ochranu informácií, s ktorými pracujú. Na základe tohto možno konštatovať, že prostriedky OPČ prešli svojim vývojom, ich postupným začleňovaním do Trestného poriadku, s ktorým môžeme poukázať na inštitút agenta, ktorý prešiel zásadnými legislatívnymi zmenami v Slovenskej republike. Z legislatívneho hľadiska je nutné odstraňovať kontraproduktívnosť v právnom poriadku Slovenskej republiky, ktorá vzniká pri aplikácií jeho právnych noriem na úseku dokazovania kriminality. Orgán činný v trestnom konaní, akceptujúc princíp legality a oportunity, môže vykonať dôkaz len prostriedkami a úkonmi, ktoré sú právne definované v Trestnom poriadku. V podmienkach Slovenskej republiky, orgán činný v trestnom konaní je len jedným prvkom celého systému, ktorý je vytvorený pre dokazovanie trestnej činnosti, a preto sa javí ako potrebné začleňovať do Trestného poriadku ustanovenia, ktoré by pripúšťali akceptáciu dôkazov, ktoré sú vykonané aj pre účely inej právnej normy, napríklad zákon o Policajnom zbore.

Veľmi dôležitou otázkou, ktorá má súvis so zmenou právneho poriadku, je aj rekodifikácia trestnoprávnej úpravy postavenia, kompetencii a úloh orgánov činných v trestnom konaní. Rešpektujúc trestný zákon, zločiny by mali vyšetrované vyšetrujúcim sudcom. Z hľadiska organizačného pomerne jednoduchou transformáciou v našom právnom poriadku, je vytváranie určitého subjektu veľmi potrebné pri akceptácií zásady kontradiktórnosti v trestnom konaní, avšak týmto nie je možné zasahovať do funkcií prokuratúry.

Z hľadiska organizácie práce s vykonávaním dôkazov a použití prostriedkov operatívno – pátracích činností, je potrebné vytvoriť predpoklady pre zabezpečovania úloh koordinovane v konkrétnom systéme a to tak, aby bola eliminovaná „nezdravá konkurencia „ medzi jednotlivými subjektmi systému. V danom prípade mám na mysli konkrétne definovanie postavenia, úloh a funkcií pre jednotlivé subjekty. S týmto úzko súvisí aj odborná príprava, permanentné vzdelávanie orgánov štátnej správy, ktoré sa podieľajú na dokazovaní.

Resumé (v slovenskom jazyku): Z poznania, ktoré sme nadobudli vyplýva, že v legislatívnej oblasti je potrebné permanentne sledovať a identifikovať existujúce praktické potreby a na základe toho vykonávať úpravu právnych noriem, v ktorých sú stanovené podmienky nasadenia prostriedkov operatívno pátracej činnosti v trestnom konaní. Ďalšie odporúčania smerujú do oblasti prevzatia niektorých inštitútov, ktoré sa osvedčujú v iných krajinách napr. v Maďarsku. Konkrétne máme na mysli nasadenie spolupracujúcej osoby, vytvorenie spoločného vyšetrovacieho tímu a utajovaný zber údajov. V oblasti organizácii a riadenia práce je nutné zabezpečiť, aby nedošlo k pochybeniu zo strany kompetentných orgánov pri nasadení prostriedkov OPČ, ďalej zlepšiť koordináciu kompetentných orgánov a v oblasti prípravy príslušníkov PZ, prokurátorov a sudcov by sa mal vytvoriť funkčný systém prípravy, osobitne v procese vzdelávania a do úvahy prichádzajú aj spoločné vzdelávacie moduly. Myslím si, že aj odborná diskusia, ktorá musí prebiehať v radoch PZ môže prispieť, aby tieto možnosti, prostriedky operatívno – pátracej činnosti boli využívané účelovo, v súlade a rozsahu právneho poriadku Slovenskej republiky.

Resumé (v anglickom jazyku)

From the knowledge we have gained results that is advisable to in the legislative area

- it is necessary to constantly monitor and identify existing practical needs and on the basis of an adjustment, legal standards, which set out the conditions for deployment of the means of operative investigative activities in criminal proceedings.

- Other recommendations are directed in receipt of some institutes which has been experienced in other countries, for example. in Hungary. Specifically, we are referring to the deployment of a cooperating person setting up a joint investigation team and secret data collection.

In the area of organization and management of work:

- to ensure that there was no maladministration by the competent authorities in deploying resources OPC
- improve coordination of the competent authorities,

In the preparation of these police officers, prosecutors and judges to create a functional system of training, especially in education, are also contemplated joint training modules. At the conclusion of word processing rigorous work is to be noted that, despite the relatively short time am I the member of police force, I realize the power and possibilities (both positive as well as negative) associated with the deployment of means of operative investigative activities in meeting operational tasks. Therefore the expert discussion that must take place in the ranks of police force can contribute to these options, the means operative - investigative activities were used purposefully, in line scope and Slovak law.

Zoznam bibliografických odkazov:

CLXXX/2012– Nemzeti jogszabályzat - Národná zbierka právnych predpisov

Kontaktné údaje:

npor. JUDr. Edina Pásztorová

e-mail: pasztorova.edina@gmail.com

PRÁVO OBVINENÉHO NAZERAŤ DO SVOJICH POZNÁMOK V PRIEBEHU VÝSLUCHU

doc. JUDr. Sergej ROMŽA, PhD.
Univerzita Pavla Jozefa Šafárika
Právnická fakulta, Katedra trestného práva

***Anotácia**: Možnosť obvineného nazerať do svojich poznámok, počas jeho výsluchu, nie je právom (možnosťou) obvineného, ktoré by bolo nanovo kreované. Opak je pravdou. Napriek uvedenému v aplikačnej praxi vyvstávajú viaceré interpretačné a aplikačné problémy, ktoré vyvolávajú potrebu viesť o nich diskusiu a v rámci nej klásť optimálne riešenia nastolených problémov. Možnosť obvineného nazerať do svojich poznámok, nemožno vnímať a vyhodnocovať izolovane, bez pochopenia súvzťažnosti tohto práva k iným procesným inštitútom, či k predmetu a účelu sledovaného trestným konaním. Možnosť obvineného nazerať do svojich písomných poznámok, v sebe kumuluje tak procesné, technické a taktické aspekty, ale rovnako tak ústavné a medzinárodné aspekty, ktoré vo svojom súhrne prispievajú ku komplexnému vnímaniu nastoleného problému.*
***Kľúčové slová**: Poznámky obvineného; procesný status obvineného; procesné práva obvineného; predmet trestného konania; povinnosti obvineného, výsluch obvineného; procesné atribúty obvineného; dôkazný prostriedok; procesná strana; procesné pravidlá výsluchu; vypočúvajúci; písomná výpoveď.*

***Annotation:** The possibility of the accused to look into his notes during his hearing is not the right (option) of the accused who would be re-created. The opposite is true. In spite of this, there are several interpretative and application problems that arise in the application practice, which call for discussion and optimal solutions to the problems encountered. The possibility of the accused to look into his notes can not be perceived and evaluated in isolation without understanding the compatibility of this right with other procedural institutes or the subject and purpose of criminal proceedings. The possibility for the accused to look into his written notes accumulates both procedural, technical and tactical aspects, as well as constitutional and international aspects, which in their totality contribute to a complex perception of the established problem.*
***Keywords:** Notes of the accused; The procedural status of the accused; Procedural rights of the accused; The subject of the criminal proceedings; The accused's charge, the accused's hearing; Procedural attributes of the accused; Means of proof; Process party; Procedural rules of hearing; Hearing; Written notice.*

I. Úvodom

Predpokladom úspešného vyriešenia viacerých parciálnych otázok súvisiacich s uplatňovaním práva obvineného nazerať do svojich písomných poznámok, počas jeho výsluchu, je vysporiadanie sa v vlastným procesným statusom obvineného, a rovnako tak s procesnými atribútmi, ktoré sú s tým spojené. Právo obvineného nahliadať do písomných poznámok, nemožno vnímať izolovane od iných procesných práv, ktoré zákonodarca priznáva obvinenému, nakoľko tieto musia tvoriť vnútorne, ideovo konzistentný celok.

Právo obvineného nazerať do písomných poznámok, je nielen právom (možnosťou) obvineného, ale zároveň predstavuje jedno zo základných procesných pravidiel vedenia výsluchu a zároveň reprezentuje aj techniku vedenia výsluchu. V neposlednom rade s právom obvineného nazerať do písomných poznámok, integrálne súvisí aj taktika vedenia výsluchu.

Zároveň sa žiada pripomenúť, že nemožno úspešne vyriešiť parciálne otázky súvisiace s uplatňovaním práva obvineného nazerať do písomných poznámok, bez toho, aby sme vymedzili podstatu, účel a cieľ výsluchu obvineného a v tejto súvislosti aj význam a miesto tohto procesného práva obvineného v štruktúre výsluchu.

V neposlednom rade, v súvislosti s právom obvineného nazerať do písomných poznámok, je potrebné sa presvedčivým spôsobom vysporiadať s vlastným procesným statusom „nazerania obvineného do písomných poznámok“, teda či z procesného hľadiska ide o procesné právo obvineného, ktorému koreluje adekvátne procesná povinnosť vyslúchaného zabezpečiť jeho reálne naplnenie – uplatnenie alebo „iba“ o procesnú možnosť obvineného, ktorá je naviazaná – podmienená splnením ďalších procesných podmienok.

II. Procesný status obvineného v trestnom konaní

Zákonodarca považuje obvineného za ústrednú postavu celého trestného konania, keď mu priznáva procesný status subjektu a strany trestného konania.

Obvinený je subjektom trestného konania, ktorý má mimoriadny záujem na výsledku celého trestného konania, a preto ho zákonodarca vybavil rozsiahlym katalógom procesných práv, ktoré vo svojom súhrne tvoria významný korektív procesných povinností obvineného.

Je potrebné si uvedomiť, že voči obvinenému možno uplatniť najinvazívnejšie inštitúty procesného donútenia, ktoré svojimi účinkami postihujú obvineného oveľa intenzívnejšie, ako je tomu v prípade odsúdeného, či iných subjektov trestného konania.

O význame procesného statusu obvineného v trestnom konaní svedčí aj pozornosť, ktorá je venovaná obvinenému v Ústave Slovenskej republiky, ako aj v medzinárodných dokumentoch, ktorými je Slovenská republika viazaná a ktoré obsahujú významné interpretačné pravidlá, ktoré v prípade, že garantujú obvinenému väčší rozsah procesných práv ako národné právne predpisy, predstavujú významný korektív.

Význam procesného statusu obvineného v trestnom konaní, zákonodarca nepriamo premietol aj do ust. § 1 Trestného poriadku, kde explicitne deklaruje, že „trestný poriadok upravuje postup orgánov činných v trestnom konaní a súdov tak, aby trestné činy boli náležite zistené a ich páchatelia podľa zákona spravodlivo potrestaní, pričom treba rešpektovať základné práva s slobody“.

Z obsahu citovaného ustanovenia § 1 Trestného poriadku vyplýva, že účelom trestného konania je náležité zistenie skutkového stavu veci, a to v rozsahu nevyhnutnom na prijatie určitého procesného rozhodnutia a zároveň zistenia páchateľa trestného činu, pre ktorý je vedené trestné konanie. Aj keď zákonodarca pri vymedzení predmetu a účelu trestného konania, používa hmotnoprávnu terminológiu „páchateľ trestného činu“, je zrejmé, že procesným korelátom tohto pojmu je obvinený, resp. abstrahujúci pojem osoby, voči ktorej sa vedie trestné konanie. Jednoducho z uvedeného teda vyplýva, že obvinený je ústrednou postavou celého trestného stíhania.

So statusom obvineného v trestnom konaní, sú spojené jeho procesné atribúty, pod ktorým je potrebné rozumieť skutočnosť, že obvinený je v trestnom konaní:

a) procesnou stranou;
b) dôkazným prostriedkom, vo forme výsluchu (výpovede) obvineného;
c) predmetom výkonu rozhodnutí;

III. Podstata, účel a cieľ výsluchu obvineného

Zákonodarca v ust. § 119 ods. 2, veta prvá Trestného poriadku, explicitne deklaruje, čo všetko možno v trestnom konaní považovať za dôkaz.

Za dôkaz môže slúžiť všetko, čo môže prispieť k náležitému objasneniu veci a čo sa získalo z dôkazných prostriedkov podľa Trestného poriadku alebo podľa osobitného zákona.

Zákonodarca zároveň, v ust. § 119 ods. 2, veta druhá Trestného poriadku, demonštratívne a explicitne ustanovuje, že:

„dôkaznými prostriedkami sú najmä výsluch obvineného, svedkov, znalcov, posudky a odborné *vyjadrenia, previerka výpovede na mieste trestného činu, rekognícia, rekonštrukcia, vyšetrovací pokus, obhliadka vecí a listín dôležitých pre trestné konanie, oznámenie, informácie získané použitím informačno – technických prostriedkov operatívno – pátracej činnosti“*.

Z cit. ust. § 119 ods. 2 Trestného poriadku vyplýva, že zákonodarca tak zo systémového , ako aj legislatívno – technického hľadiska, považuje výsluch obvineného, za tak významný dôkazný prostriedok, že pri demonštratívnom výpočte, ho radí na prvé miesto.

Význam postavenia výsluchu obvineného, ako dôkazného prostriedku v trestnom konaní, vyplýva už zo samotnej skutočnosti, že obvinený je častokrát jediným priamym účastníkom

spáchaného skutku, a teda potenciálne jediným autentickým a primárnym zdrojom (prameňom), z ktorého orgány činné v trestnom konaní, môžu čerpať svoje poznatky o spáchanom skutku.

Na strane druhej sa žiada osobitne, pripomenúť, že status obvineného ako dôkazného prostriedku (nositeľa dôkaznej informácie), je zásadne odlišný od iných dôkazných prostriedkov, nakoľko obvinený na rozdiel od svedkov, či znalca, je svojimi záujmami spätý s výsledkami trestného konania, so samotným spáchaným skutkom. Z uvedeného dôvodu nemožno význam výsluchu obvineného ako dôkazného prostriedku využívaného pri objasňovaní skutku, nijako preceňovať. Navyše je potrebné mať na zreteli, že obvinený, na rozdiel od svedka, či poškodeného, nemôže byť nijako sankcionovaný, za prípadnú nepravdivú výpoveď, s výnimkou prípadu, ak by svojou výpoveďou niekoho krivo obvinil.

Na strane druhej, postavenie obvineného ako procesnej strany, nie je dôvodom, aby orgány činné v trestnom konaní, prípadne súdy zásadne nedôverovali jeho výpovedi, pokiaľ popiera spáchanie trestného činu, či naopak, pokiaľ sa priznal k jeho spáchaniu. Jednoducho priznanie obvineného, nezbavuje orgány činné v trestnom konaní povinnosti, aby preskúmali všetky podstatné okolnosti prípadu, a to v súlade so zásadou zistenia skutkového stavu veci, bez dôvodných pochybností (porov. § 2 ods. 10 Trestného poriadku), ako aj v súvislosti s vyhľadávacou zásadou (porov. § 2 ods. 10 Trestného poriadku), ako aj zásadou oficiality (porov. § 2 ods. 6 Trestného poriadku).

Z hľadiska systémového zaradenia výsluchu (výpovede) obvineného do štruktúry dôkazných prostriedkov (dôkazov), je žiaduce zdôrazniť, že je nielen jedným z dôkazných prostriedkov, ale rovnako tak prostriedkom obhajoby obvineného, vo vzťahu k začatiu trestného stíhania. To však na druhej strane neznamená, že by sme mohli výpoveď obvineného rozdeliť na časť, kedy vypovedá ku skutkovým okolnostiam a všetkým ďalším okolnostiam veci, nakoľko ide o rôzne pohľady (aspekty), na skutkové okolnosti, ktorý obvinený vo svojej výpovedi uvádza, odhliadnuc od toho, že v praxi by ich bolo možné len veľmi ťažko od seba oddeliť. Tento dvojjediný charakter výpovede obvineného, je potrebné si uvedomiť pri jej hodnotení, čo však nemôže viesť ku zjednodušujúcemu záveru, že vzhľadom na osobnú zainteresovanosť obvineného, je jeho výpoveď vždy iba zaujatým stanoviskom procesnej strany, a preto aj neobjektívnym, málo významným dôkazom. / . Takýto zjednodušený prístup, by zbavoval orgány činné v trestnom konaní, prípadne súdy, dôležitý zdroj (prameň) dôkazných informácií, týkajúcich sa možnosti vyhľadať potenciálnych svedkov, vecných dôkazov (ukryté zbrane, či iné prostriedky a nástroje použité pri páchaní trestného činu).

IV. Procesné pravidlá vedenia výsluchu obvineného

Procesné pravidlá vedenia výsluchu obvineného, obsiahnuté v jednotlivých ustanoveniach Trestného poriadku, predstavujú určitý metodický manuál pre orgány činné v trestnom konaní a súdy, ako majú postupovať pri výsluchu.

Procesné pravidlá vedenia výsluchu zároveň predstavujú kogentné zákonné limity (mantinely), v rámci ktorých sa môžu orgány činné v trestnom konaní a súdy pohybovať a ktoré nemôžu prekročiť, či ignorovať bez toho, aby sa vystavoval potenciálnemu, či reálnemu riziku procesnej neúčinnosti výpovede obvineného, produkovanej za týchto okolností.

V konečnom dôsledku procesné pravidlá vedenia výsluchu obvineného, predstavujú zákonné limity aj pre spôsob a rozsah uplatnenia jednotlivých taktických odporúčaní, čo vo svojich dôsledkoch rovnako podmieňuje a predurčuje aj úspešnosť samotného výsluchu, a teda dosiahnutie sledovaného účelu a cieľa výsluchu.

Žiada sa osobitne pripomenúť, že procesné pravidlá vedenia výsluchu, sú rovnako záväzné pre všetky dotknuté procesné subjekty, teda nielen pre orgány činné v trestnom konaní a súdy, ale rovnako tak aj pre samotného obvineného, či jeho obhajcu.

Zákonodarca, v usta. § 121 ods. 1 veta prvá Trestného poriadku, expresis verbis, generálne (všeobecné) procesné pravidlo pre vedenie výsluchu obvineného, keď ustanovuje, že „výsluch

obvineného vykonáva orgán činný v trestnom konaní alebo súd tak, aby zistil podstatné skutočnosti dôležité pre trestné konanie“.

Cit. ust. § 121 ods. 1, veta prvá Trestného poriadku, obsahuje zákonný imperatív pre postup orgánov činných v trestnom konaní a súdy, pri uplatňovaní ďalších ideovo nadväzujúcich, konkrétnych procesných pravidiel vedenia výsluchu obvineného, keď ustanovuje, že tieto (ich aplikácia a interpretácia) musia byť podriadené naplneniu deklarovaného cieľa a účelu výsluchu, ktorým je zistenie podstatných skutočností dôležitých pre trestné konanie. Pod podstatnými skutočnosťami dôležitými pre trestné konanie, treba rozumieť skutočnosti, ktoré tvoria predmet dokazovania v ust. § 119 ods. 1 písm. a) – f) Trestného poriadku.

Inými slovami povedané vysluchajúci pri vedení výsluchu obvineného, by mal zvoliť taký postup a uplatňovať stanovené procesné pravidlá takým spôsobom, aby naplnil samotný cieľ a účel vedeného výsluchu.

Takýto postup kladie vysoké nároky (požiadavky) na vyslúchajúceho, pričom základnou požiadavkou na dosiahnutie takéhoto výsledku (cieľa) je, aby bol vykonaný pokojným, rozvážnym a cieľavedomým spôsobom, aby obsah výpovede bol v súlade s tým, čo obvinený chcel vypovedať, a aby sa vylúčilo ovplyvňovanie jeho výpovede, najmä však, aby sa pri ňom dodržiavali nielen všeobecné, ale aj konkrétne procesné pravidlá vedenia výsluchu, ktoré ustanovuje zákon. / .

K procesným pravidlám vedenia výsluchu obvineného, možno zaradiť nasledovné pravidlá:

1. obvinenému musí byť daná možnosť podrobne sa vyjadriť k obvineniu, najmä v tejto súvislosti sa mu musí umožniť súvisle opísať skutočnosti, ktoré sú predmetom jeho obvinenia, uviesť skutočnosti, ktoré obvinenie zoslabujú alebo vyvracajú a ponúknuť o nich dôkazy;
2. Ide o procesné pravidlá, ktorého primárnym účelom je vytvoriť procesné podmienky na reálne uplatnenie práva obvineného na obhajobu. Predmetné procesné pravidlo nachádza absolútne uplatnenie predovšetkým v monografickej časti výsluchu obvineného, do ktorej by vyslúchajúci nemal ingerovať a ak áno, tak len v prípadoch, kedy sa obvinený odchyľuje od predmetu výsluchu vymedzeného v skutkovej uznesenia o vznesení obvinenia (porov. ust. § 122 ods. 2 Trestného poriadku).
3. obvinenému možno klásť doplňujúce otázky, za účelom odstránenia neúplnosti, nejasnosti, či rozporov v jeho výpovedi.
4. Predmetné procesné pravidlo ideovo (vecne) a chronologicky nadväzuje na predchádzajúce procesné pravidlo, a to aj vzhľadom na to, že sa uplatňuje v dialogickom štádiu výsluchu, ktoré chronologicky a vecne nadväzuje na monologické štádium výsluchu. Navyše sa žiada dodať, že uplatnenie predmetného procesného pravidla je podmienené existenciou prípadnej neúplnosti nejasnosti, či rozporov, v predchádzajúcej monologickej časti výsluchu obvineného. Z uvedeného teda vyplýva, že ide o fakultatívne procesné pravidlo, ktorého uplatnenie je podmienené existenciou ďalších procesných skutočností (porov. ust. § 122 ods. 3 Trestného poriadku);
5. Otázky obvinenému je potrebné klásť ohľaduplne a zrozumiteľne, pričom nesmú neodôvodnene zasahovať do súkromia vypočúvaného obvineného, s výnimkou prípadu, ak je potrebné zisťovať pohnútku činu (porov. ust. § 122 ods. 3 Trestného poriadku).
6. Uvedené procesné pravidlo vyjadruje etické aspekty (pravidlá), vedenia výsluchu obvineného.
7. Obvineného nemožno k výpovedi ani k priznaniu nijakým spôsobom donucovať (porov. ust. § 121 ods. 2 Trestného poriadku);
8. Obvinený má právo nie však povinnosť vypovedať;
9. Rozsah a spôsob, akým predmetné právo vypovedať obvinený využije je vecou jeho autonómneho rozhodnutia. Predmetné právo je oveľa štruktúrovanejšie oproti právu svedka odoprieť vypovedať.
10. Pri výsluchu sa nesmú klásť kapciózne a sugestívne otázky /porov. ust. § 122 ods. 3 Trestného poriadku);

11. Spoluobvinených treba vypočúvať oddelene;
12. Obvinenému možno dovoliť, aby skôr, než odpovie, nezrel do svojich poznámok. Táto okolnosť sa musí poznamenať v zápisnici (porov. ust. § 123 ods. 1 Trestného poriadku);
13. Obvinený má právo žiadať, aby sa jeho výsluchu zúčastnil jeho obhajca;
14. Výpoveď obvineného sa zapíše do zápisnice spravidla podľa diktátu vypočúvajúceho v priamej reči a pokiaľ možno doslova (porov. ust. § 124 ods. 1 Trestného poriadku);
15. Obvinený musí byť poučený o svojich právach súvisiacich s vykonaním výsluchu, vždy pred začatím každého výsluchu (porov. ust. § 121 ods. 2 a nasl. Trestného poriadku).

V. Interpretačné a aplikačné problémy súvisiace s uplatňovaním práva obvineného nahliadať do poznámok

Z prezentovaného prehľadu jednotlivých procesných pravidiel sedenia výsluchu obvineného je zrejmé, že medzi tieto procesné pravidlá patrí aj pravidlo týkajúce sa možnosti obvineného nazerať do svojich poznámok. Zákonodarca však bližšie (podrobnejšie) podmienky týkajúce sa spôsobu uplatňovania tejto možnosti, neustanovuje, v dôsledku čoho v aplikačnej praxi vyvstávajú viaceré interpretačné a aplikačné problémy.

V súvislosti s procesnou možnosťou obvineného nazerať do svojich poznámok sa žiada pripomenúť, že táto procesná možnosť integrálne súvisí s právom obvineného na prípravu obhajoby.

Práve priznaná procesná možnosť obvineného, nazerať do svojich poznámok, garantuje obvinenému možnosť kvalifikovaným spôsobom sa pripraviť na priebeh plánovaného výsluchu. Priznaná procesná možnosť vytvára tak pre obvineného procesné podmienky na reálne uplatnenie jednotlivých atribútov obhajoby a procesných práv s tým súvisiacich . Zároveň predmetná procesná možnosť vytvára procesné podmienky na dosiahnutie ideovej (vecnej) a chronologickej konzistentnosti výpovede obvineného. Osobitne uvedené platí vo vzťahu k štruktúrovanej trestnej činnosti, ktorá pozostáva z viacerých skutkov, či čiastkových útokov, resp. bola spáchaná viacerými spolupáchateľmi, prípadne od spáchania skutku uplynula dlhšia doba. Jednoducho procesná možnosť obvineného nahliadať do svojich poznámok tvorí súčasť plánu výpovede obvineného, tvorí súčasť stratégie a taktiky vedenia obhajoby obvineným realizovanej v priebehu výsluchu.

Procesná možnosť obvineného nahliadať do svojich poznámok, predstavuje aj významnú psychickú podporu pre obvineného, zvyšuje jeho argumentačnú presvedčivosť.

Obvinený tým, že mu zákonodarca priznáva túto procesnú možnosť nie je odkázaný pri samotnom výsluchu iba na to, na čo si sám spomenie, prípadne na to, čo sa ho opúta vypočúvajúci. /

Na nahliadnutie do svojich poznámok, obvinený nemá právny nárok. / .

Jednoducho nahliadnutie do písomných poznámok obvineným, je zákonodarcom koncipované ako jeho procesná možnosť, nie však procesné právo. Prezentovaný záver vyplýva expresis verbis, z dikcie ust. § 123 ods. 1 Trestného poriadku, podľa ktorého „obvinenému možno dovoliť ....“

Rozhodnutie o tom, či vypočúvajúci umožní obvinenému nahliadnuť do jeho poznámok, je vecou jeho autonómnej úvahy, o čom rozhodne na základe žiadosti obvineného, vo forme opatrenia obsahujúceho vecnú argumentáciu, sa poznamenáva priamo do obsahu zápisnice o výsluchu obvineného, čo vyplýva z dikcie ust. § 123 ods. 1 veta druhá Trestného poriadku.

Rozlišovanie medzi procesnou možnosťou a procesným právom obvineného, vo vzťahu k jeho nahliadnutiu do poznámok, sa javí významným z hľadiska procesných účinkov, ktoré sú s nimi spojené, keď korelátom procesného práva obvineného , je procesná povinnosť vypočúvajúceho, zabezpečiť podmienky na realizáciu – uplatnenie tohto procesného práva.

Z dikcie ust. § 123 ods. 1, veta prvá Trestného poriadku, podľa ktorého „obvinenému možno dovoliť ...“, vyplýva, že obvinený musí vypočúvajúceho požiadať o možnosť nahliadnutia do svojich poznámok. Bez toho, aby obvinený požiadal vypočúvajúceho o využitie tejto procesnej možnosti a

bez toho, aby vypočúvajúci o tejto jeho žiadosti rozhodol kladným spôsobom, nemôže obvinený nahliadnuť do svojich písomných poznámok.

Samozrejme obvinený v prípade negatívneho stanoviska – rozhodnutia vypočúvajúceho, môže na vzniknutú procesnú situáciu reagovať tak, že využije svoje procesné právo a odoprie vypovedať k tým skutkovým okolnostiam, ktorých sa týkali pripravené písomné poznámky.

Vypočúvajúci predtým ako rozhodne o žiadosti obvineného, aby mu umožnil využívať pri výsluchu písomné poznámky, môže obvineného požiadať, aby mu ich predložil na nahliadnutie. To však neznamená, že v prípade, ak obvinený nevyhovie tejto výzve, vypočúvajúci môže splnenie tejto procesnej povinnosti, na obvinenom vynucovať prostriedkami procesného donútenia (napr. ust. § 91 ods. 1 Trestného poriadku), či procesnými sankciami, vo forme uloženia poriadkovej pokuty (porov. ust. § 70 ods. 1 Trestného poriadku).

S nesplnením procesnej povinnosti obvineným, na predloženie písomných poznámok, je spojený jediný procesný účinok a tým je nemožnosť využitia predmetných poznámok obvineným pri jeho výsluchu. To však nevylučuje, možnosť vypočúvajúceho, aby v prípade negatívneho rozhodnutia o žiadosti obvineného využívať pri výsluchu poznámky, ak tento napriek tomu využíva poznámky, uložil mu poriadkovú pokutu, podľa ust. § 70 ods. 1 Trestného poriadku.

Nad rámec uvedeného sa žiada poznamenať, že predloženie písomných poznámok obvineným, na výzvu vypočúvajúcemu, neznamená automaticky súhlas obvineného, aby ich vypočúvajúci založil do spisu. Iná procesná situácia, by nastala v prípade, ak by obvinený požiadal vypočúvajúceho, aby tento predložené písomné poznámky, založil do spisu.

Procesnú možnosť obvineného, nahliadnuť do písomných poznámok, podľa § 123 ods. 1 Trestného poriadku, nemožno zamieňať s prípadným prečítaním pripravenej písomnej výpovede obvineným. / .

Trestnoprocesná jurisprudencia je zajedno v tom, že obvinený môže, pri výsluchu nazrieť do poznámok, nemôže však prečítať celé vysvetlenie, ktorým by nahradil výsluch. / .

Prof. Jelínek k uvedenému navyše výstižne poznamenáva, že výpoveď obvineného je ústavným procesným úkonom. Obvinený preto nemôže, ako svoju výpoveď predložiť vopred napísaný text a pred orgánom činným v trestnom konaní, ho potom celý prečítať alebo odkázať na jeho obsah a nemôže rovnako nahradiť svoju výpoveď tým, že ju len napíše. / .

V tejto súvislosti v aplikačnej praxi však vyvstáva problém s rozlíšením medzi písomnými poznámkami a vopred pripravenou písomnou výpoveďou obvineného, ktorú potom obvinený, v rámci jeho výsluchu, reprodukuje. Jednoducho je potrebné vymedziť sygnifikantné znaky poznámky a písomnej výpovede, teda za akých okolností (podmienok) dochádza k faktickej transformácii poznámky na písomnú výpoveď.

Pod poznámkou, treba rozumieť faktografickú (fragmentárnu) sumarizáciu rozhodujúcich (podstatných) skutkových okolností, spáchaného trestného činu.

Pod písomnou prípravou výpovede, treba rozumieť súvislý (ucelený) opis jednotlivých faktografických skutkových okolností spáchaného trestného činu.

Charakteru poznámky svedčí napr. pripomenutie doby a miesta stretnutia obvineného s inými osobami, nie však opis priebehu tohto stretnutia, teda o čom sa spolu na tomto stretnutí rozprávali. Charakteru poznámky rovnako svedčí, napr. pripomenutie, kedy, kde a s kým podpisoval určitú obchodnú zmluvu, nie však opis skutkových okolností, ktoré bezprostredne tomu predchádzali, t. z. opis skutkových okolností, za ktorých bola uzatvorená táto obchodná zmluva.

Sumarizačne sa žiada poznamenať, že k transformácii poznámky na písomnú prípravu výpovede dochádza v situácii, keď faktografické pripomenutie jednotlivých skutkových okolností je doplnené ich súvislým opisom.

Dôsledne rozlišovanie medzi poznámkami obvineného a písomnou prípravou výpovede obvineného, sa javí podstatným z hľadiska naplnenia podstaty, účelu a cieľa výsluchu obvineného, ale predovšetkým z dôvodu naplnenia referenčných atribútov výsluchu, ktoré sú pre neho

sygnifikantné a ktorými sa tento líši od iných procesných úkonov, osobitne od písomného procesného stanoviska obvineného.

Výsluch (výpoveď) obvineného, tak ako to v konečnom dôsledku vyplýva aj z ust. § 11a ods. 2 Trestného poriadku, má status dôkazného prostriedku (dôkazu), a preto zákonodarca na podmienky a okolnosti jeho kreovania kladie vyššie procesné nároky, ktoré sa okrem iného týkajú aj zabezpečenia potrebnej miery autenticity a spontánnosti výpovede obvineného. Naproti tomu, v prípade písomného procesného stanoviska obvineného, zákonodarca neustanovuje osobitné procesné podmienky jeho kreovania, nakoľko s ním nie sú spojené ani procesné účinky vo forme dôkazného prostriedku, či dôkazu vo veci. Jednoducho v prípade písomného procesného stanoviska obvineného, je vecou jeho autonómnej úvahy či predmetné procesné stanovisko koncipuje sám alebo sa na jeho prípade budú podieľať aj iné osoby.

Zoznam použitej literatúry:

IVOR, J.; POLÁK, P.; ZÁHORA,J.: Trestné právo procesné I; Bratislava: WOLTERS KLUWER; 2017.

JELÍNEK, J. a kol.: Trestní právo procesní; Edice vysokoškolské právnické učebnice; Karlovy Vary: Vysoká škola Karlovy Vary; 2016.

JELÍNEK, J. a kol.: Trestní zákonník a trestní řád, s poznámkami a judikatúrou; 6. aktualizované vydání; Praha: LEGES; 2016.

MATHERN, V.: Dokazovanie v československom trestnom procese; Bratislava: OBZOR; 1984.

MATIÁŠEK, J.; SOUKUP, J.; BÁRTA, B.: Psychologie a výslechova praxe; Praha: ORBIS; 1968.

MINÁRIK, Š. a kol.: Trestný poriadok; stručný komentár; Bratislava: Iura edition; 2010.

MUSIL, J. – KRATOCHVÍL, J. – ŠÁMAL, P.: Trestní právo procesní, 2. přepracované vydání. C.H.BECK, PRAHA, 2003.

SOUKUP, J.: Sebaobviňování a nepravdivá doznání; Kriminalistická knihovna; Praha: VŠ ZNB; 1973.

ŠÁMAL, P. a kol.: Trestní řád; Komentář; I. díl; 6. vydání; Praha: C.H.BECK; 2008.

R 40/1968 – II;

Kontaktné údaje:

doc. JUDr. Sergej ROMŽA, PhD.
email: sergej.romza@upjs.sk
Univerzita Pavla Jozefa Šafárika
Právnická fakulta, Katedra trestného práva
Kováčska ul. č. 26, 041 80 KOŠICE
Slovensko

PREKÁŽKA RÝCHLOSTI TRESTNÉHO KONANIA – PREPOČÚVANIE

por. Mgr. Miroslav SRHOLEC
vyšetrovateľ
2. oddelenia vyšetrovania na
OR PZ Košice - okolie

Anotácia: *Autor v príspevku kriticky analyzuje zaužívanú aplikačnú prax a ponúka nové možnosti výkladu procesných noriem vedúcich s zrýchleniu trestného konania*
Kľúčové slová: *trestné konanie, prepočúvanie v trestnom konaní, prekážky rýchlosti trestného konania, aplikácia právnej normy,*

Annotation: *The author in his contribution critically analyzes the established application practice and offers new opportunities for the interpretation of the procedural standards leading to acceleration of criminal proceedings*
Key words: *criminal proceedings, re-hearing in criminal proceedings, obstacles of speed of criminal proceedings, application of legal standards*

Úvod

Trestné konanie v podmienkach Slovenskej republiky je primárne upravené zákonom 301/2005 Z.z. Trestným poriadkom v znení neskorších predpisov. Samotná prax však v zdaní súladu s touto právnou normou vytvára aj rad procesných postupov, ktoré exaktne nevyplývajú z právnej normy a predstavujú moment výkladu a aplikácie právnej normy, ktorý je v právnom poriadku bežný. Jedným z najčastejších „korektorov" výkladu pôvodnej právnej normy je judikatúra, ktorá v určitej miere konverzne upravuje aj budúci postup OČTK či súdov v trestnom konaní. Uvedený článok má ambíciu rozprúdenia diskusie na tému nadbytočných postupov v trestnom konaní v podobe automatizovaného duplikovania dôkazných prostriedkov a poukázať na základné východiská vedúce k flexibilnejšiemu spôsobu výkladu právnej normy, ktorý však zostáva v medziach právnej normy, a je spôsobilý podstatne skrátiť trestné konanie, bez ujmy na kvalite používaných procedúr.

Formalizmu trestného konania je nevyhnutná požiadavka zákonnosti, avšak niektoré aspekty prepočúvania zasahujú do sféry tzv. prepätého formalizmu, ktorý autor chápe ako „*úkony, ktoré nevyplývajú priamo z právnej normy a zároveň nevyhnutne nevedú v prospech regulárnosti konania (v širšom jazykovom význame) a zároveň sú vyžadované, pričom nesplnenie týchto úkonov je prísne sankcionované*"[1] Tu je autor povinný uviesť, že článok reflektuje rozsah tzv. „širšieho prepočúvania"

Výskyt fenoménu prepočúvania v trestnom konaní nie je v podmienkach trestnoprávnej praxe ustálený. Sám autor sa stretol s rôznymi spôsobmi akcentu na potrebu zabezpečenia dôkazných prostriedkov, ktoré sa v trestnom spise už nachádzali a boli zabezpečené prostriedkami trestného práva. V praxi sa môžeme stretnúť s požiadavkou výsluchu poškodenej osoby a to pred začatím trestného stíhania podľa § 197 ods. 2 Trestného poriadku, následne po začatí trestného stíhania, výsluch osoby v procesom postavení svedka – poškodeného, následne po vznesení obvinenia. Niektoré OČTK vykonávajú výsluch svedka – poškodeného opakovane. Obdobne sa postupuje aj v prípade svedkov, či dokonca zabezpečovania listinných dôkazov. Reálnym dopadom je nadbytočné duplikovanie výpovedí totožných osôb v trestnom konaní, ktoré vypovedajú k tým istým skutočnostiam, čím sa trestné konanie zbytočne predlžuje a kumuluje procesné chyby či nezrovnalosti vo výpovediach. Naviac v súdnom konaní, súd prevažne opätovne vypočúva poškodených a svedkov.

Duplikátori, teda zástancovia duplicitného zabezpečovania dôkazných prostriedkov v trestnom konaní vychádzajú z výkladu povinností OČTK vzhľadom k trestnému konaniu a požadujú opakovanie rozhodujúcej väčšiny (alebo dokonca všetkých) trestno-procesných úkonov a zabezpečených dôkazných prostriedkov. Argumentujú zachovaním práva obvineného na vedenie konania kontradiktórnym spôsobom.

[1] http://www.pravnelisty.sk/clanky/a488--trestnopravny-formalizmus-nas-kazdodenny

„Zo stanoviska Najvyššieho súdu Slovenskej republiky č. 81/03 tiež vyplýva, že Trestný poriadok umožňuje vykonávanie dôkazov výsluchom svedkov po začatí trestného stíhania ešte pred vznesením obvinenia konkrétnej osobe, princíp rovnosti strán vyžaduje, aby bola zabezpečená možnosť účasti obhajcu obvineného pri týchto úkonoch. Uvedené požiadavky však možno reálne naplniť len za procesnej situácie, kedy sa vedie trestné stíhanie už proti konkrétnej osobe.“

„V takom prípade je preto nevyhnutné takého svedka vypočuť až po vznesení obvinenia, alebo ho po vznesení obvinenia vypočuť znova, a tak zachovať právo obvineného na obhajobu, ako aj právo na kontradiktórny procesný postup, rešpektujúc pritom zásadu rovnosti strán v zmysle § 2 ods. 14 Tr. por.“

„Nepodstatná je pritom skutočnosť, že obhajca obvineného v rámci prípravného konania nežiadal o zopakovanie vyšetrovacích úkonov, ktoré boli vykonané pred vznesením obvinenia a ani nenamietal zákonnosť vykonania výsluchu svedka“[2]

„Vykonanie výsluchov svedkov v čase predtým, ako bola obvinenému poskytnutá reálna možnosť sa obhajovať, považuje krajský súd za podstatnú chybu konania, v dôsledku porušenia práva obvineného na obhajobu (čl. 6 ods. 1, 3 písm. b), c), d) Európskeho dohovoru, čl. 50 ods. 4 Ústavy Slovenskej republiky, § 2 ods. 9 a § 213 ods. 1, 2, 3 Tr. por.). Za takejto dôkaznej situácie nemožno výsluchy poškodenej B. Ch. a svedka V. Ch. ml. považovať za dôkazy získané zákonným spôsobom, a preto krajský súd považuje tieto dôkazy na nulitné.“[3]

Uvedené požiadavky predstavujú len minimálne predpoklady inak zaužívaného systému prepočúvania v trestnom konaní. Výsledkom takto chápaného výkladu právnej normy je určitá forma „konzumácie“ zabezpečených dôkazných prostriedkov vydanými rozhodnutiami v trestnom konaní napr. začatia trestného konania podľa § 199 ods. 1 Trestného poriadku či vznesenia obvinenia podľa § 206 ods. 1 Trestného poriadku, a preto je potrebné dokazovanie vykonávať akosi „nanovo“ teda duplicitne[4], tak aby mal obvinený plné právo účinne sa brániť a pred súd sa tak dostali procesne spôsobilé dôkazné prostriedky. Duplikátori ďalej požadujú, aby bolo uvedeným spôsobom realizované celé trestné konanie a považujú dôkazy zabezpečené bez tohto procesného postupu za právne vadné a nespôsobilé k predloženiu pred súd. Nedostatky takto chápaného výkladu sa však prejavia rýchlo v prípadoch ak je podozrivý resp. obvinený či svedok alebo poškodený v zahraničí a konanie sa vedie formou právnej pomoci, ktorá sa v závislosti od krajiny počíta od mesiacov, cez roky v lepšom prípade.

Argumentácia simplikátorov, teda prívržencov zjednodušeného vedenia trestného stíhania, sa opiera o tri základné okruhy. Samotná podstata pojmu vedenia konania kontradiktórnym spôsobom, moment jej aplikácie a samotná právna úprava ako aj jej výklad.

Kontradiktórnosť trestného konania je požiadavkou ktorá zabezpečuje férovosť medzi subjektami konania a predstavuje interpretačné pravidlo pre výklad jednotlivých inštitútov trestného práva. Základom je poskytnutie garancií zákonnosti zabezpečených dôkazných prostriedkov. *„Právo na kontradiktórne konanie, v zmysle čl. 6 ods. 1 Európskeho dohovoru*[5]*, bolo interpretované v jurisprudencií Súdu (ESĽP) ako možnosť, pre účastníkov trestného alebo občianskeho konania, byť upo-*

---

[2] Uznesenie KS BA 4To/120/2012

[3] Uznesenie KS ZA Jtk 6/09

[4] Argumenty logicko-faktickej povahy, týkajúci sa napr. kvality a dostupnosti dôkazných prostriedkov (hlavne pamäťových stôp) v súvislosti s časovým odstupom, ustupujú formálnym požiadavkám na trestnej veci.

[5] *„Každý má právo na to, aby jeho vec bola spravodlivo, verejne a v primeranej lehote prejednaná nezávislým a nestranným súdom zriadeným zákonom, ktorý rozhodne o jeho občianskych právach alebo záväzkoch alebo o akomkoľvek trestnom čine, z ktorého je obvinený. Rozsudok musí byť vyhlásený verejne, ale tlač a verejnosť môžu byť vylúčené buď po dobu celého alebo časti procesu v záujme mravnosti, verejného poriadku alebo národnej bezpečnosti v demokratickej spoločnosti, keď to vyžadujú záujmy maloletých alebo ochrana súkromného života účastníkov alebo, v rozsahu považovanom súdom za úplne nevyhnutný, pokiaľ by vzhľadom na osobitné okolnosti mohla byť verejnosť konania na ujmu záujmom spravodlivosti.“*

vedomený o všetkých dôkazoch podaných súdu, ako aj o podaných názoroch, ktoré ovplyvňujú rozhodnutie súdu.“[6] Kontradiktórnosť sa teda viaže na skutočnosť, že obvinený má právo byť upovedomený(!) o dôkazoch a nie právo byť automaticky prítomný či upovedomovaný o ich vykonaní resp. prítomný na ich vykonaní. Aj napriek zaužívanému výkladu ani kontradiktórnosť v podmienkach trestného práva netvorí nadmerne rigídnu zásadu. Trestné právo pozná viacero výnimiek, napr. uznanie viny, dohoda o vine a treste, utajený svedok a dokonca aj trestný rozkaz[7] a pod.

Ohľadne momentu „spotrebovania prvku kontradiktórnosti“ v trestnom konaní zastávajú duplikátori tézu, že prvok kontradiktórnosti musí byť prítomný (spotrebovaný príp. realizovateľný) aj počas prípravnej fázy trestného stíhania. Simplikačná kontra sa týka práve momentu jeho spotrebovania. Samotná kontradiktórnosť je prvkom trestného konania *an bloc* a nie *in part* v predsúdnom konaní a samostatne v konaní pred súdom. Trestné konanie je nutné chápať ako celok a nie ako oddelené, hoci nadväzné časti. Odmietnutie automatického duplikovania (teda širšieho prepočúvania) v prípravnom konaní po vznesení obvinenia neuberá obvinenému či jeho právneho zástupcu možnosť, požadovať vykonanie týchto úkonov kontradiktórnym spôsobom konania v samotnom prípravnom konaní, ale najmä v konaní pred zákonným sudcom. Účelom prípravnej fázy trestného konania je zhromažďovanie dôkazov tak, aby mohli byť riadne vykonávané *in facie curiae*, teda pred zákonným a nestranným sudcom[8] podľa zákonných požiadaviek a nie primárne pred OČTK[9].

Naviac § 34 Trestného poriadku, ešte exaktnejšie ustanovuje predpokladaný moment spotrebovania prvku kontradiktórnosti v trestnom konaní, v ods. 2 „*obvinený môže už na začiatku konania pred súdom(!) prvého stupňa uplatniť všetky dôkazy, ktoré sú mu známe a ktoré navrhne vykonať. Ak po podaní obžaloby podá obvinený návrh na vykonanie dôkazov pred začatím konania na súde prvého stupňa, súd je povinný takýto návrh bez meškania doručiť prokurátorovi a poškodenému.*“ či § 2 ods. 18 Trestného poriadku „*...dokazovanie riadi súd(!), ktorý však výsluch obžalovaného, svedkov, poškodeného a znalcov spravidla ponecháva stranám najprv tej, ktorá dôkaz navrhla či obstarala.*“

Najzásadnejším okruhom záujmu simplikátorov je platná právna norma. Duplikátori pristupujú k okruhu inštitútov podľa § 33 - § 44, § 213 Trestného poriadku a ďalších, týkajúcich sa obvineného ako aj oprávnenia obhajoby vyplývajúce z § 2 Trestného poriadku, v prvom rade extenzívne. V uvedenej situácií je nevyhnutné uviesť, že extenzívny výklad právnej normy je prípustný pri výklade základných práv a slobôd jednotlivcov, avšak výklad týkajúci sa rozsahu činností a kompetencií štátnych orgánov v súlade s čl. 2 ods. 2 Ústavy SR je v zásade reštriktívny. „*Extenzívny výklad právnych noriem možno uplatniť len celkom výnimočne, a to vtedy ak možno všetky argumenty proti jeho použitiu presvedčivo vyvrátiť.*“(PL ÚS č. 9/06)

„*Súčasťou požiadavky právnej istoty je aj požiadavka stabilného používania výkladových metód. V právnej vede neexistuje všeobecne prijatá dohoda či niektorá z metód výkladu má prioritu. Jednotlivé metódy by sa mali navzájom dopĺňať a viesť k zrozumiteľnému a rozumne odôvodniteľnému vysvetlenie textu právnej úpravy a jej účelu. Korektný výklad právnej normy by mal byť iba jeden z ohľadu na metódu a metódy, ktoré k nemu viedli.*“[10]

„*Za nevyhnutnú súčasťou postupu, pri ktorom orgán verejnej moci upustí od doslovného výkladu právnej úpravy a nahradí ho extenzívnym alebo reštriktívnym výkladom, možno označiť odôvodnenie, prečo orgán interpretujúci a aplikujúci právnu normu je možné vysvetliť a uplatniť aj*

---

[6] SVÁK, J. et al., Rozsudky Veľkej komory ESĽP, Bratislava: Eurokódex, 2006. s. 1067, ISBN80-88931-52-5 (Meftah a ost. vz. Francúzsku)

[7] Bližšie - ŠAMKO,P. Kontradiktórnosť hlavného pojednávania (niektoré teoretické a praktické problémy) dostupné na:http://www.pravnelisty.sk/clanky/a206-kontradiktornost-hlavneho-pojednavania-niektore-teoreticke-a-prakticke-problemy

[8] Práve nevedenie podstatnej časti dokazovania zákonne v trestnom konaní pred súdom, má podľa autora za následok časté nedostatky zákonnosti zabezpečených dôkazných prostriedkov zo strany OČTK ako aj problematickú interpretáciu právnej normy

[9] Čl. 48 ods. 2 ÚSR *„Každý má právo, aby sa jeho vec verejne prerokovala bez zbytočných prieťahov a v jeho prítomnosti a aby sa mohol vyjadriť ku všetkým vykonávaným dôkazom...“* Čl. 50 ods. 1 ÚSR *„Len súd rozhoduje o vine a treste za trestné činy.“*

[10] DRGONEC, J. Ústava Slovenskej republiky, Šamorín: Heuréka, 2007, 90 s. ISBN 80-89122-38-8

požiadavku, aby orgán interpretujúci a aplikujúci právnu normu uviedol aj príčinu pre uplatnenie metódy, ktorú na výklad použije.“[11]

Primárny problém automatického prepočúvania, tj. „núteného“ opakovania výsluchov najmä po vznesení obvinenia je, že pri problematike prepočúvania ide o absenciu právnej normy, ktorá by OČTK ukladala povinnosť, či možnosť vykonávať opakované výsluchy s poukazom na čl. 2, ods. 2 ÚSR, teda povinnosť štátnych orgánov konať len to, čo zákon ukladá. Sekundárne napr. z doslovného znenia § 2 ods. 9 Trestného poriadku, z ktorého vyplýva právo osoby, voči ktorej sa vedie trestné stíhanie na obhajobu ako aj ďalších ustanovení. Vychádzajúc z jazykovo-gramatického a logického výkladu, tak právo stíhanej osoby *a contrario* znamená povinnosť OČTK mu túto obhajobu umožniť, no neznamená povinnosť OČTK túto obhajobu sám vytvárať. V prípade, ak by si obvinený sám vyslovene neželal vedenie prípravného konania kontradiktórnym spôsobom a súhlasil by s preukázaným stavom z pohľadu OČTK v súlade s § 2 ods. 10 TP, nevzniká teda OČTK povinnosť opakovať resp. duplicitne zabezpečovať dôkazné prostriedky, ktoré už v spise sú. Naviac limity trestného konania upravuje aj § 201 Trestného poriadku. V praxi sa však možno stretnúť s opačným postupom, kde napr. po vznesení obvinenie dochádza k opakovaným výsluchom či zabezpečovaniu podkladov.

Uvedenému výkladu zodpovedajú aj ustanovenia § 2 ods. 7, ods. 9, ods. 10, ods. 14 Trestného poriadku, ktoré *de facto* posilňujú samostatnosť procesných strán a zväčšujú akčný rádius možností obhajoby, ale aj možnosti odmietnuť ich aplikáciu, či počkať s ich aplikáciou v súdnom konaní v rámci taktiky obhajoby.

Aj z dikcie § 34 Práva a povinnosti obvineného, môžeme vyvodiť, že: „*obvinený má právo...*“ teda, že nie je jeho povinnosťou vyjadriť sa ku skutočnostiam, ktoré sa mu kladú za vinu a dôkazom o nich, či povinnosť vypovedať. Taktiež nemá povinnosť robiť návrhy v trestnom konaní, či byť prítomný pri úkonoch. Obvinený nemá povinnosť vypočúvať svedkov a nemusí ani uplatňovať všetky dôkazy už na začiatku konania. Postup OČTK, ktorý prepočúva, teda v istých ohľadoch môže viesť k obmedzovaniu práva na kontradiktórnosť, či dokonca k nedovolenému procesnému vyšetrovaciemu postupu.

Dokonca aj v zmysle § 213 ods. 1 Trestného poriadku: „*Policajt môže (!!!) povoliť účasť obvineného na vyšetrovacích úkonoch a umožniť mu klásť otázky. Postupuje tak najmä vtedy, ak obvinený nemá obhajcu a úkon spočíva vo výsluchu svedka pri ktorom je dôvodný predpoklad, že ho nebude možné vykonať pred súdom, iba ak by zabezpečenie jeho prítomnosti alebo jeho prítomnosť mohli ohroziť vykonanie tohto úkonu*“ a ďalšie. Extenzívny výklad oprávnení obhajoby nemožno vyvažovať extenzívnym výkladom vzhľadom k povinnostiam OČTK. Uvedený postup je *contra constitutionem*.

Povinnosťou OČTK je rešpektovanie práva osoby, voči ktorej sa vedie trestné konanie na vedenie konania kontradiktórnym spôsobom a preto je podľa názoru autora nutné prísnejšie chápanie § 2 ods. 6 Trestného poriadku (a linea prvá), *"ak tento zákon neustanovuje inak, OČTK a súdy konajú z úradnej povinnosti"* s limitmi uvedenými v § 2 ods. 10 (a linea prvá) teda *"tak, aby bol zistený skutkový stav veci, o ktorom nie sú dôvodné pochybnosti a to v rozsahu nevyhnutnom na ich rozhodnutie(!!!)"*. Obdobne aj § 201 ods. 2 TP, „*Policajt postupuje vo vyšetrovaní alebo skrátenom vyšetrovaní tak, aby čo najrýchlejšie zadovážil podklady pre objasnenie skutku v rozsahu potrebnom na posúdenie prípadu a zistenia páchateľa trestného činu.*“

Autor sa nazdáva, že zásadné nepochopenie kontradiktórnosti v trestnom konaní má na svedomí nepochopenie jednotlivých kompetencií orgánov činných v trestnom konaní a súdu ako aj obhajoby a to najmä z pohľadu judikatúry

Pre výkladové ciele si však tento problém možno zjednodušiť. Je nutné pripomenúť, že konanie pred orgánmi OČTK sa síce riadi všeobecnými zásadami, rovnako tak aj súdne konanie, avšak tieto dve konania nemožno stotožňovať. Len zjednodušene v súvislosti s prvkom kontradiktórnosti; OČTK sa riadia zásadou „vyšetrovacou“, pričom súdy zásadou „súdnou/arbitrárnou“[12] a nie len preto,

[11] DRGONEC, J. Ústava Slovenskej republiky, Šamorín: Heuréka, 2007, 91 s. ISBN 80-89122-38-8

[12] východiská rozdielov tvoria zásady predsúdneho a zásady súdneho konania

nemožno objektívne požadovať, ako bolo judikované[13] aby OČTK, vždy a úplne mysleli na požiadavky súdov napr. v prípade a podobe spotrebovania prvku kontradiktórnosti pre uplatnenie napr. inštitútu trestného rozkazu, a zároveň aj pre prípad následnej nemožnosti uplatnenia tohto inštitútu pod taktovkou súdu a rozvoja konania ku hlavnému pojednávaniu.

Podľa simplikátorov je z pohľadu zásady vyšetrovacej pre OČTK, prvok kontradiktórnosti v súdmi požadovanej (čistej) forme „nadbytočný" a skôr učený pre samotné súdne konanie.[14] Uvedená argumentácia sa opiera už o spomenuté ustanovenie § 2 ods. 10 Trestného poriadku[15], ktoré vo svojich mantineloch jednoducho neumožňuje OČTK vykonávať dokazovanie v rozsahu širšom, ako je náležité zistenie stavu o ktorom nie sú dôvodné pochybnosti a zároveň v rozsahu nevyhnutnom pre jeho rozhodnutie. Samotnú procedúru prepočúvania po vznesení obvinenia (pozor, nie konkrétne práva a využívané oprávnenia, napr. účasť obvineného na výsluchu svedka či inej osoby) simplikátori nepovažujú za obsahovú súčasť oprávnenia na vedenie kontradiktórneho konania v prípravnom štádiu trestného konania. (Odôvodnenie vychádza aj zo samotného § 2 ods. 7 Trestného poriadku, ktorý v súvislosti s právom vyjadriť sa ku všetkým vykonaným(!) dôkazom odkazuje k nezávislému a nestrannému súdu a nie k OČTK.)

Alternatívny výklad právnej normy dokladá aj judikatúra. "*Na spravodlivé súdne konanie a na kritickú previerku výpovede svedka postačuje, ak je výsluch svedka vykonaný v prítomnosti obvineného alebo jeho obhajcu v konaní pred súdom.*"

"*...úkony tvoriace inak obsah prípravného konania bez toho aby bolo začaté trestné stíhanie podľa § 199 ods. 1 Trestného poriadku, ide o podstatnú chybu konania, ktoré predchádzalo podaniu obžaloby. Výsledky konania, ktoré je touto chybou zaťažené sú nepoužiteľné v konaní pred súdom* (pozn. teda relevantný okamih nastáva začiatkom trestného stíhania a nie vznesením obvinenia)"

"*OČTK v trestnom konaní však musia dbať na to, aby sa zákonne získaný dôkaz nestal dôkazom absolútne neúčinným, ale naopak, aby bol procesne použiteľný v konaní pred súdom.*"

"*Ak výpoveď svedka neprináša pre trestné konanie rozhodujúci význam v podobe usvedčovania obvineného zo spáchania trestného činu alebo naopak preukázania jeho neviny (vrátane preukazovania poľahčujúcich alebo priťažujúcich okolností) je bezpredmetné opakovať jeho výsluchy po vznesení obvinenia. Ak ale výpoveď svedka je jediným usvedčujúcim dôkazom alebo vo významnej miere rozhodujúcim dôkazom, o ktorom prokurátor mieni oprieť obžalobu, je nevyhnutné výsluch svedka vykonať až po vznesení obvinenia so zachovaním práva obvineného na obhajobu*".

"*Ak obvinený nežiada zopakovanie výsluchov svedkov vykonaných pred vznesením obvinenia a ponecháva si tak priestor na svoju obhajobu v konaní pred súdom, je neefektívne zo strany OČTK duplicitne vykonávať výsluchy svedkov len pre formálne zachovanie práva obvineného na obhajobu*".

"*...treba mať na zreteli, že vnútroštátne orgány majú postupovať tak, aby v priebehu celého konania bolo minimálne aspoň raz poskytnuté obvinenému právo zaručené čl. 6 ods.1 písm. d) Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (právo na kontradiktórny postup). Pre spravodlivé súdne konanie tak postačuje, aby výsluch svedka bol vykonaný v prítomnosti obvineného resp. jeho obhajcu v konaní pred súdom, čím sa vystavuje tento dôkaz kritickej previerke.*"[16]

---

[13] Stanovisko NS SR Tpj 63/2009 „*OČTK v trestnom konaní však musia dbať na to, aby sa zákonne získaný dôkaz nestal dôkazom absolútne neúčinným, ale naopak, aby bol procesne použiteľný v konaní pred súdom*"

[14] naviac vyjadrujem pochybnosť, či má „spotrebovanie" kontradiktórneho prvku v prípravnom konaní a vo vybraných príkladoch uvedených vyššie, zásadný význam pre súdne konanie napr. na hlavnom pojednávaní. Sotva si predstaviť sudcu, ktorý odmietne napr. výsluch svedka zo strany obhajoby s odôvodnením, že túto možnosť spotreboval v prípravnom konaní napr. aktívnou účasťou pri „prepočúvaní".

[15] „*OČTK v trestnom konaní postupujú tak, aby bol zistený skutkový stav veci o ktorom nie sú dôvodné pochybnosti, a to v rozsahu nevyhnutnom na ich rozhodnutie. Dôkazy obstarávajú z úradnej povinnosti. Právo obstarávať dôkazy majú aj strany. OČTK s rovnakou starostlivosťou obstarávajú okolnosti svedčiace proti obvinenému, ako aj okolnosti, ktoré svedčia v jeho prospech a v oboch smeroch vykonávajú dôkazy tak, aby umožnili súdu spravodlivé rozhodnutie*"

[16] Stanovisko NS SR Tpj 63/2009

Ak sa ešte vrátime od výkladu k samotnej právnej norme, tak podľa § 66 ods. 1 písm. a) Trestného poriadku sa obvinenému do vlastných rúk doručuje predvolanie (teda aj predvolanie k záverečnému preštudovaniu spisového materiálu) a v nadväznosti na § 208 ods. 1 Trestného poriadku (záverečné preštudovanie spisového materiálu) sa zákonodarcovi, zdá sa skôr náhodne ako cielene, podarilo vytvoriť dostatočný priestor k uplatneniu prvkov kontradiktórnosti pre obvineného v súvislosti s prípravným štádiom trestného konania.

V trestnom konaní dochádza k spotrebovaniu kontradiktórneho prvku aj v prípravnom konaní trestného konania a to formou záverečného preštudovania spisového materiálu podľa § 208 ods. 1 Trestného poriadku, preto samotná procedúra prepočúvania nemá v zásade procesný význam. Aj keby sme prijali duplikačný argument, že prepočúvanie je súčasťou kontradiktórneho prvku trestného konania, tak aj v prípade aplikácie ustanovenia § 66 ods.1 písm. a) Trestného zákona, má právna norma prednosť pred extenzívnym výkladom, ak je procesný výsledok totožný, či širší. Aj napriek uvedenému môže policajt v zmysle § 213 Trestného poriadku, odmietnuť uplatnenie tohto prvku, nakoľko mu nevzniká obligatórna povinnosť vykonať bezvýhradne všetky dôkazy navrhnuté v tomto prípade obvineným.

Autor je toho názoru, že záruky kontradiktórnosti prípravného štádia trestného konania podľa súčasnej právnej úpravy, sú viac ako dostatočné a to, či už možnosťou vyjadrenia sa k uzneseniu o vznesení obvinenia formou sťažnosti(1.), alebo samotnými oprávneniami obvineného, ktorý v zásade už hneď po oboznámení sa s obsahom uznesenia o vznesení obvinenia, môže využívať svoje oprávnenia a napr. nahliadnuť do spisu, robiť si výpisky a pod., teda relevantne sa oboznámiť s dôkazmi voči svojej osobe(2.), ďalej má právo navrhovať dôkazy a požadovať účasť na procesných úkonoch (teda to právo, ktoré predkladajú duplikátori za stavebnú kostru prepočúvania) a teda, extenzívny výklad nemá logické odôvodnenie nakoľko právny rámec poskytuje funkčné záruky.

V prípade, aj keby tieto oprávnenia o ktorých je obvinený direktívne poučovaný v priebehu trestného konania obvinený nevyužil, OČTK aj napriek tomu obligatórne zasiela obvinenému predvolanie k záverečnému preštudovaniu(3.) do vlastných rúk(!), pričom obvinený má právo navrhnúť vykonanie ďalších dôkazov, ktoré OČTK vykoná v intenciách § 2 ods. 10 a § 213 Trestného poriadku[17] a ďalších.

Z hľadiska argumentácie simplikátorov (ako aj autora) by teda bol postup bez automatického prepočúvania vhodnejší a časový odstup medzi začatím trestného stíhania a záverečným preštudovaním spisu by sa mal vo vyšetrovaní skôr skracovať a nie predlžovať o napr. zbytočné duplikačné úkony a rozhodne sa nemá jednať o automatický prvok, ktorý naša prax už dlhodobo, v rôznej forme nadbytočne vyžaduje.

Stricto sensu :

- právo obvineného na kontradiktórny prvok v trestnom konaní, znamená pre OČTK a súdu povinnosť vytvoriť reálny priestor pre spotrebovanie tohto prvku
- samotná procedúra prepočúvania sa neopiera o žiadne ustanovenie Trestného poriadku
- procedúra prepočúvania nie je súčasťou prvku kontradiktórnosti trestného konania, sú nimi len konkrétne práva a využívané oprávnenia napr. účasť obvineného na výsluchu svedka a pod.
- kontradiktórne vedenie konania je prvkom trestného konania *an bloc* a k jeho spotrebovaniu v tzv. čistej forme môže/má dôjsť v konaní pred súdom
- požiadavky na kvalitu prvku kontradiktórnosti v trestnom konaní v predsúdnom a súdnom konaní nie sú totožné
- súčasný Trestný poriadok poskytuje v priebehu predsúdneho konania dostatočné garancie možnosti využitia práva na vedenie konania kontradiktórnym spôsobom a to aj napriek tomu, že sa OČTK pridržiavajú zásady vyšetrovacej a nie súdnej/arbitrárnej

[17] Prípadne § 203 Trestného poriadku, skrátené vyšetrovanie a ďalšie

- ani samotná požiadavka na vedenie kontradiktórneho konania neprevažuje povinnosť OČTK viesť konanie v súlade s vyšetrovacou zásadou, teda OČTK nie je povinný vykonávať navrhované dôkazy, ak sú pre trestné konanie neúčelné, prípadne opakovateľné pred súdom
- dôkazy sa vykonávajú pred súdom, jedine súd rozhoduje o vine a treste
- extenzívny výklad právnej normy v oblasti kompetencií OČTK je neaplikovateľný

Resumé (v slovenskom jazyku): Práca analyzuje zaužívané postupy v trestnom konaní vychádzajúce z aplikácie právnej normy a poukazuje na zbytočné duplikovanie dôkazných prostriedkov pri súčasnej forme výkladu právnej normy. V úvode sumarizuje dôvody aplikácie v súčasnej podobe pričom v ďalšej časti poskytuje argumenty podporujúce efektívnejšiu formu výkladu právnej normy.

Resumé (v anglickom jazyku): The work analyzes the routines in criminal proceedings based on the application of legal standards and points out the unnecessary duplication of evidence resources at the current form of interpretation of the legal standards. In the introduction he summarizes the reasons for the application in its present form while in the next section he provides arguments supporting the more effective form of interpretation of the legal standards.

Zoznam bibliografických odkazov:

DRGONEC, J. Ústava Slovenskej republiky, Šamorín: Heuréka, 2007, 90 s. ISBN 80-89122-38-8

SRHOLEC,M. Trestnoprávny formalizmu náš každodenný dostupné na :http://www.pravnelisty.sk/clanky/a488--trestnopravny-formalizmus-nas-kazdodenny

SRHOLEC,M. Trestnoprávny formalizmu náš každodenný no. 2 dostupné na :http://www.pravnelisty.sk/clanky/a523-trestnopravny-formalizmus-nas-kazdodenny-no-2

SVÁK, J. et al., Rozsudky Veľkej komory ESĽP, Bratislava: Eurokódex, 2006. s. 1067, ISBN80-88931-52-5

ŠAMKO,P. Kontradiktórnosť hlavného pojednávania (niektoré teoretické a praktické problémy) dostupné na:http://www.pravnelisty.sk/clanky/a206-kontradiktornost-hlavneho-pojednavania-niektore-teoreticke-a-prakticke-problemy

Stanovisko NS SR Tpj 63/2009

Trestný poriadok č. 301/2005 Z.z.

Trestný zákon č. 300/2005 Z.z.

Uznesenie KS ZA Jtk 6/09

Uznesenie KS BA 4To/120/2012

Ústava SR

Kontaktné údaje:

por. Mgr. Miroslav Srholec
vyšetrovateľ
OR PZ Košice - okolie
Odbor kriminálnej polície
2. oddelenia vyšetrovania na
Trieda SNP č. 35, Košice
t. č. 09619 268 46
e-mail: miroslav.srholec@minv.sk

NIEKTORÉ ŠPECIFIKÁ DOKAZOVANIA DAŇOVÝCH ZLOČINOV

JUDr. Ján ŠANTA, PhD.
Úrad špeciálnej prokuratúry
Generálnej prokuratúry Slovenskej republiky[1]

Anotácia: *V predkladanom príspevku sa autor sústreďuje na niektoré teoretické otázky a najmä na postupy z praxe aktuálne pri vyšetrovaní daňových trestných činoch, najmä skrátenia dane a poistného podľa § 276 Trestného zákona a daňového podvodu podľa § 277a Trestného zákona v prípade, ak páchatelia vo veľkom rozsahu uplatňujú nárok na vrátenie dane z pridanej hodnoty. Autor príspevku prioritne vychádza z vlastnej prokurátorskej praxe, a teda dozorovania viacerých daňových trestných činov spáchaných vo veľkom rozsahu, predstavujúcom niekedy až niekoľko desiatok miliónov Eur.*
Kľúčove slová: *daňové trestné činy, daňový podvod, uplatnenie nároku na vrátenie dane z pridanej hodnoty, skrátenie dane a poistného*

Annotation: *Author of this Article focuses on the actual theoretic questions and practical procedures in the investigation of the tax crimes, especially criminal offence of Tax and Insurance Evasion under provision § 276 of the Criminal Act and tax fraud under provision § 277 of the Criminal Act in the event that a right to a refund of value added tax is applied by offenders in a large scale. This Article is based on author´s own praxis in the prosecution office, when he acts as prosecutor in the case of many tax crimes committed in a large scale, which is sometimes represented by damage of several million EUR.*
Key words*: tax crimes, tax fraud, the right to a refund of value added tax, Tax and Insurance Evasion*

Úvod

Je už všeobecne známou skutočnosťou, že štátnemu rozpočtu najväčšiu ujmu z páchaných trestných činov spôsobujú práve daňové trestné činy. Z nich úplne špecifickými z hľadiska rozsahu je zločin daňového podvodu tak, ako je definovaný v § 277a Trestného zákona a zločin skrátenia dane a poistného zakotvený v § 276 Trestného zákona. V zmysle tohto ustanovenia sa trestného činu daňového podvodu podľa § 277a ods. 1 Trestného zákona dopustí ten, kto neoprávnene vo väčšom rozsahu uplatní nárok na vrátenie dane z pridanej hodnoty alebo spotrebnej dane v úmysle zadovážiť sebe alebo inému neoprávnený prospech.

Základná trestná sadzba trestu odňatia slobody v rozsahu jeden až päť rokov (ods.1) sa podľa odseku 2 zvyšuje na štyri až desať rokov, ak páchateľ tohto trestného činu spácha trestný čin a už bol za taký čin odsúdený, alebo značnom rozsahu alebo závažnejším spôsobom konania. Aplikujúc § 138 Trestného zákona do úvahy prichádzajúce sú najmä písmena b) a i), t. j. páchanie trestného činu po dlhší čas (v praxi aj niekoľko rokov), resp. organizovanou skupinou tak, ako je definovaná v § 129 ods. 2 Trestného zákona. Najprísnejším trestom, t. j. trestom odňatia slobody v trvaní sedem až dvanásť rokov sa páchateľ potrestá, ak taký čin v zmysle § 277a ods. 3 písm. a), b) Trestného zákona spácha vo veľkom rozsahu (v praxi aj v rozsahu niekoľko miliónov Eur) alebo ako člen nebezpečného zoskupenia, t. j. ako člen zločineckej skupiny podľa § 129 ods. 4 Trestného zákona. Už z takéhoto odstupňovania trestných sadzieb trestu odňatia slobody, osobitne v uvádzanom odseku 3, kde je zakotvená jeho trestná sadzba v rozsahu sedem až dvanásť rokov, plynie, podľa môjho názoru sporná situácia, a to, prečo je u iných druhov podvodov, či už podľa § 221 ods. 1, ods. 4 Trestného zákona alebo u úverového podvodu podľa § 222 ods. 1, ods. 5 Trestného zákona, poisťovacieho podvodu podľa § 223 ods. 1, ods. 5 Trestného zákona, kapitálového podvodu podľa § 224 ods. 1, ods. 4 Trestného zákona alebo u subvenčného podvodu podľa § 225 ods. 1, ods. 6 Trestného zákona vždy v prípade spôsobenia škody veľkého rozsahu a v prípade členstva v nebezpečnom zoskupení stanovená trestná sadzba desať až pätnásť rokov a u spomínaného daňového podvodu podľa § 277a ods. 1, ods. 3 Trestného zákona v prípade uplatnenia rovnakých znakov tejto skutkovej podstaty je stanovená spomínaná trestná sadzba trestu odňatia slobody len sedem až dvanásť rokov. Navyše takáto právna úprava platí za situácie, ak v praxi škody spôsobené

[1] E-mail: jan.santa@genpro.gov.sk

daňovými podvodmi (v rozsahu spomínaných až niekoľko desiatok miliónov Eur) sú oveľa vyššie ako škody spôsobené inými druhmi podvodov (v prípadoch škody veľkého rozsahu spravidla v rozsahu niekoľko stotisíc, nanajvýš niekoľko miliónov Eur). Na túto otázku sa črtá jediná pravdepodobná odpoveď, a to, že ide o nedôslednosť zákonodarcu, ktorý tak nedostatočne komparoval trestné sadzby u rôznych podvodných konaní , a zrejme sa viac sústredil na komparovanie trestných sadzieb u ostatných daňových trestných činov tak, ako sú zakotvené v 2. časti 5. hlave, 3. diele Trestného zákona. Svedčia o tom napr. aj trestné sadzby trestu odňatia slobody stanovené u trestného činu skrátenia dane a poistného podľa § 276 Trestného zákona. Tohto trestného činu sa dopustí ten, kto okrem iného podľa odseku 1 skráti daň v malom rozsahu. Podľa odseku 4 tohto ustanovenia, v prípade spáchania takéhoto činu vo veľkom rozsahu sa páchateľ potrestá trestom odňatia slobody taktiež v trvaní sedem až dvanásť rokov. Obdobný záver platí aj u trestného činu neodvedenia dane a poistného spáchaného podľa § 277 ods. 1, ods. 4 Trestného zákona (v prípade spáchania činu vo veľkom rozsahu je zakotvená spomínaná trestná sadzba trestu odňatia slobody v rozsahu sedem až dvanásť rokov).

S poukazom na uvedené, považujem sa žiaduce legislatívne zjednotenie uvádzaných trestných sadzieb trestu odňatia slobody v posledných citovaných odsekoch podvodných trestných činov, vrátane daňového podvodu, teda v prípade spôsobenia škody vo veľkom rozsahu alebo ak je páchateľ členom nebezpečného zoskupenia v rozsahu desať až pätnásť rokov.

Z hľadiska východiskových pojmov procesného charakteru uvádzam, že dokazovanie v trestnom konaní je zákonom upravený postup subjektov trestného konania (orgánov činných v trestnom konaní, súdu, obvineného, poškodeného, zúčastnenej osoby, atď.), ktorého účelom je vyhľadať, zabezpečiť, vykonávať a zhodnotiť informácie dôležité pre poznanie skutkových okolností, na základe ktorých sa v trestnom konaní rozhoduje najmä o vine a treste obvineného, ale aj o ďalších právne relevantných skutočnostiach (napr. o nároku poškodeného na náhradu škody), vrátane rozhodnutí o procesnom postupe v trestnom konaní (napr. rozhodnutie o väzbe, rozhodnutie o vykonaní ďalšieho výsluchu a pod.).

Samotný pojem dokazovanie nie je v Trestnom poriadku (TP) legálne definovaný. Trestný poriadok upravuje dokazovanie na viacerých miestach (napr. dokazovanie na hlavnom pojednávaní § 258 až 273 TP), avšak základnú právnu úpravu dokazovania, spoločnú pre všetky štádiá trestného konania obsahuje VI. hlava prvej časti TP (§ 119 až 161). Právne normy, ktoré upravujú dokazovanie v trestnom práve, nazývame súhrnne dôkazné právo trestné.

Dôkazne právo trestné „... predstavuje na jednej strane určitý návod pre racionálny postup orgánov činných v trestnom konaní...“, súdov a ďalších subjektov trestného konania „... ako čo najlepšie zistiť skutkový stav veci a vytvoriť tak podklad pre rozhodnutie, na druhej strane je dodržiavanie dôkazného práva trestného zárukou zákonného procesu vedeného proti obvinenému, zárukou uplatnenia jeho práv a podmienkou prípustnosti použitia každého dôkazu v trestnom konaní.

Dokazovanie je síce pojem právny, avšak z technického hľadiska sa zabezpečuje najmä prostredníctvom inej vednej disciplíny, kriminalistiky, nemožno však opomenúť ani poznatky kriminológie, najmä pokiaľ ide o výsluchy osôb, či ďalších forenzných vedných disciplín, ako sú súdne lekárstvo, súdne inžinierstvo, súdna psychiatria, či súdna psychológia.[2]

Z hľadiska zásad uplatniteľných prioritne v aplikačnej praxi podčiarkujem zásadu zistenia skutkového stavu veci bez dôvodných pochybností, v zmysle ktorej podľa § 2 ods. 10 Trestného poriadku orgány činné v trestnom konaní postupujú tak, aby bol zistený skutkový stav veci, o ktorom nie sú dôvodné pochybnosti, a to v rozsahu nevyhnutnom na ich rozhodnutie. Dôkazy obstarávajú z úradnej povinnosti. Právo obstarávať dôkazy majú aj strany. Orgány činné v trestnom konaní s rovnakou starostlivosťou objasňujú okolnosti svedčiace proti obvinenému, ako aj okolnosti, ktoré svedčia v jeho prospech, a v oboch smeroch vykonávajú dôkazy tak, aby umožnili súdu spravodlivé rozhodnutie.

[2] Čentéš, J. a kol. Trestné právo procesné. Všeobecná a osobitná časť. 2. vydanie. Šamorín: Heuréka, 2012, 319-320 s

Ďalšou ťažiskovou zásadou dokazovania je zásada voľného hodnotenia dôkazov , zakotvená v § 2 ods.12 Trestného poriadku. Zásada voľného hodnotenia dôkazov znamená, že orgány činné v trestom konaní a súd hodnotia každý dôkaz zvlášť, ale následne všetky vo vzájomných súvislostiach. S rovnakou dôslednosťou a s vlastným postojom hodnotia dôkazy svedčiace v prospech obvineného, ako aj dôkazy svedčiace v neprospech obvineného. Orgány činné v trestnom konania a súd hodnotia dôkazy na základe vlastného vedomia, svedomia, presvedčenia, skúseností, vzdelania. Neexistujú zákonom presne stanovené pravidlá na hodnotenie toho – ktorého dôkazu; hodnotenie sa neodvíja ani od počtu dôkazov, ani od pomeru dôkazov svedčiacich v prospech obvineného a svedčiacich v neprospech obvineného.

Rozhodujúcim kritériom na hodnotenie dôkazov je vnútorné presvedčenie, ktoré sa má zakladať na starostlivom zvážení všetkých okolností prípadu. Vnútorné presvedčenie však nepredstavuje svojvôľu a nezodpovednosť, nemožno ho tak chápať. Svoju úlohu určite zohráva aj subjektívny faktor, ale ten sa odvíja od vzdelania, skúseností, všeobecných názorov a od samotného postoja nielen sudcu, ale aj prokurátora.[3]

Skutkovo jednoduchšie (pre účely tohto príspevku) možno vymedziť trestné činy skrátenia dane a poistného podľa § 276 Trestného zákona a daňového podvodu podľa § 277a Trestného zákona spáchané tak, že sa ich dopúšťajú páchatelia, ktorí ako členovia organizovaných alebo zločineckých skupín zabezpečujú do obchodných článkov fiktívne dodávateľské spoločnosti a ich konateľov, tzv. biele kone, koordinujú a usmerňujú činnosť do daňovej trestnej činnosti zapojených fyzických a právnických osôb, vrátane zakladania účtov a výberov z nich, koordinujú vydávanie účtovných dokladov takto fungujúcich právnických osôb vzájomne medzi sebou a následne v určitých dlhších časových obdobiach trvajúcich aj niekoľko rokov za účelom neoprávneného zníženia DPH na vstupe do účtovníctva inkriminovaných obchodných spoločností zabezpečujú a zaevidujú stovky faktúr od spoločností, ktoré vystupujú ako fiktívni dodávatelia rôzneho tovaru deklarovaného ako intrakomunitárne nadobudnutý od zahraničných obchodných spoločností (najčastejšie z Poľska, Maďarska alebo z Českej republiky), hoci títo fiktívni dodávatelia ako platitelia DPH na území Slovenskej republiky nikdy nevykonali žiadnu reálnu obchodnú činnosť a nikdy neboli reálnymi nadobúdateľmi tovaru v tuzemsku z iného členského štátu v zmysle ustanovenia § 20 ods. 1 zákona č. 222/2004 Z. z. v platnom znení o DPH, pričom predmetný tovar bol zahraničnými spoločnosťami dodaný konečným odberateľom priamo. Následne páchatelia – zástupcovia týchto konečných odberateľov podávajú na miestne príslušných daňových úradoch daňové priznania, v ktorých vykazuje nižšiu daňovú povinnosť a neoprávnene si odpočítavajú DPH z fiktívne nakúpeného tovaru od uvádzaných fiktívnych medzičlánkov a zároveň po započítaní dane z DPH priznanou v daňovom priznaní, si neoprávnene uplatňujú nárok na vrátenie DPH vo výške niekoľko miliónov Eur, ktorý je týmto spoločnostiam daňovými úradmi vyplácaný, čím takto finančnej správe vzniká súbežne škoda skrátením DPH a tiež uplatnením neoprávnene uplatneného nadmerného odpočtu dane z pridanej hodnoty v hodnote aj niekoľko miliónov Eur.

Proces dokazovania daňových zločinov

Podľa § 119 ods. 2 Trestného poriadku za dôkaz môže slúžiť všetko, čo môže prispieť na náležité objasnenie veci a čo sa získalo z dôkazných prostriedkov podľa tohto zákona alebo podľa osobitného zákona. Dôkaznými prostriedkami sú najmä výsluch obvineného, svedkov, znalcov, posudky a odborné vyjadrenia, previerka výpovede na mieste, rekognícia, rekonštrukcia, vyšetrovací pokus, obhliadka, veci a listiny dôležité pre trestné konanie, oznámenie, informácie získané použitím informačno-technických prostriedkov alebo prostriedkov operatívno-pátracej činnosti.

Ako to vyplýva z citovaného ustanovenia Trestného poriadku a predovšetkým zo skúseností z aplikačnej praxe, v procese vyšetrovania a dozorovania daňovej trestnej činnosti, na rozdiel od inej trestnej činnosti, majú mimoriadny dôkazný význam práve trestné oznámenia daňových úradov s početnými listinami dôležitými pre trestné konanie, ktoré môžu tvoriť ešte pred začatím trestného

[3] Kurilovská, L. Základné zásady trestného konania. Účel a základná limitácia. Šamorín: Heuréka, 2013, 80 s.

stínania rozsah spisového materiálu v rozsahu aj tisícok strán. Na druhej strane z hľadiska ďalšieho kvalitatívneho dosahu pre následné trestné konania, ale tiež z hľadiska kvantity dôkazov, nemožno opomenúť podnety na trestné stíhanie operatívnych zložiek rôznych súčastí policajného zboru.

V tejto súvislosti je však na druhej strane potrebné dôsledne pripomenúť, že orgány činné v trestnom konaní ani súd nie sú viazané právoplatným a vykonateľným rozhodnutím príslušného daňového orgánu o výške skrátenej dane, ale sú povinné sa ním zaoberať a vysporiadať sa i s celým spisovým materiálom daňového orgánu postupom uvedeným v § 2 ods. 10 až 12 Trestného poriadku. Pokiaľ rozhodnutie, oznámenie, či vyjadrenie daňových orgánov alebo iných štátnych orgánov rieši otázky odborného charakteru , prihliadnu k nim orgány činné v trestnom konaní a súdy ako k odborným vyjadreniam. V ako rozsahu bola činom páchateľa skrátená daň je otázkou viny , a preto súd rozhodujúci v trestnom konaní túto otázku posudzuje samostatne (§ 7 ods. 1 Trestného poriadku) i v prípade, že o nej bolo už príslušným orgánom v daňovom konaní právoplatne rozhodnuté. Rozhodnutie tohto finančného orgánu berú orgány činné v trestnom konaní a súd do úvahy a hodnotia ich rovnako ako každý iný dôkaz v rámci postupu podľa § 2 ods. 12 Trestného poriadku (R č. 27/1979, č. 20/2002-III. a R ČR č. 48/2015). Súd pri rozhodovaní o vine vo veciach daní sa nemôže spoliehať bez ďalšieho na správnosť výsledkov daňového konania a nemôže sa zbaviť svojej povinnosti túto správnosť sám preskúmať, a to ako po stránke skutkovej, tak i právnej.

Okrem toho je trestný súd povinný posúdiť i správnosť právnych záverov vyplývajúcich z takéhoto rozhodnutia daňového orgánu, lebo je to súd, ktorý je povinný posudzovať všetky právne otázky viažuce sa k vine obvineného bez ohľadu na to, či ide o právne otázky z odboru trestného práva, alebo iných právnych odvetví. Túto povinnosť musí trestný súd splniť i v prípade, že je takýmto rozhodnutím daňového orgánu riešený právny problém z odboru daňového práva.

S prihliadnutím na tieto špecifiká sú prieniky daňového a trestného konania celkom evidentné a z daňového konania pre trestné konanie sú relevantnými najmä tieto skutočnosti, pojmy a závery.

Daňovou kontrolou sa rozumie podrobné preskúmanie účtovných prípadov a všetkých dokladov potrebných na určenie daňovej povinnosti z hľadiska ich hodnovernosti, úplnosti a správnosti.

Daňová kontrola vykonávaná správcom dane preveruje prípustnosť, prípadne akceptovateľnosť právnych úkonov vo vzájomných záväzkových vzťahoch daňových subjektov z pohľadu daňových následkov. Daňovými následkami v konkrétnom prípade je vznik daňových povinností podľa hmotnoprávnych daňových zákonov.

Proces daňovej kontroly, práva a povinností kontrolovaného daňového subjektu, ako i práva a povinnosti správcu sane sú zakotvené v procesnom daňovom predpise, a to v zákone č. 563/2009 Z. z. o správe daní (daňový poriadok) v znení neskorších predpisov. Medzi základné zásady daňového konania patrí zásada zákonnosti, ktorá je záväzná i pre daňovú kontrolu. Znamená to, že správca dane je popri požiadavke chrániť záujmy štátu povinný súčasne zachovávať zákonom chránené práva a záujmy daňových subjektov.

Táto zásada úzko súvisí s ďalšími zásadami, a to zásadou voľného hodnotenia dôkazov a primeranosti použitých prostriedkov a krokov.

V rámci dokazovania posudzuje správca dane závažnosť jednotlivých dôkazných prostriedkov a je v jeho právomoci posúdiť ich vierohodnosť a rozhodnúť o ich použití ako dôkazu.

Z dikcie ustanovenia § 24 ods. 1 citovaného zákona o správe daní a poplatkov vyplýva, že daňový subjekt preukazuje:

a) skutočnosti, ktoré majú vplyv na správne určenie dane a skutočnosti, ktoré je povinný uvádzať v daňovom priznaní alebo iných podaniach, ktoré je povinný podávať podľa osobitných predpisov;
b) skutočnosti, na ktorých preukázanie bol vyzvaný správcom dane v priebehu daňovej kontroly alebo daňového konania;
c) vierohodnosť, správnosť a úplnosť evidencií a záznamov, ktoré je povinný viesť.

Z uvedeného je zrejmé, že aj keď dokazovanie vedie správca dane, dôkazné bremeno, t. j. povinnosť preukázať v citovanom ustanovení zákona zakotvené predpoklady, je na daňovom subjekte. V prípade, ak niektoré skutočnosti nepreukáže, nesie z toho dôsledky.

Ak daňový subjekt nepredloží požadované dôkazy (napr. v súvislosti s preukázaním uskutočnenia zdaniteľných obchodov), t. j. neunesie dôkazné bremeno, má správca dane právo daň vymerať podľa dôkazov, ktoré má k dispozícii, alebo ktoré si zaobstará bez súčinnosti daňového subjektu.

Uskutočnenie zdaniteľných odchodov, či oprávnenosť nároku na odpočítanie, musí preukázať kontrolovaný daňový subjekt, nie správca dane. Pritom zo strany daňového subjektu nestačí len všeobecne tvrdenie, ale musí ísť o objektivizované preukázanie.

Predmetom daňovej kontroly bývajú napr. tieto účtovné a ďalšie doklady – záznamy DPH, knihy došlých a odoslaných faktúr, hlavná kniha, zoznam a adresy prevádzok, zoznam kariet majetku – dlhodobého a krátkodobého, zoznam drobného majetku, číselník, výpisy účtu, vystavené faktúry, došlé faktúry, doklady k evidencii tržieb cez ERP z maloobchodných predajní – fiškálne pamäte a CD nosiče, záznamy o prevádzke vozidiel a ďalšie písomností.

Ustanovenie § 43 zákona o DPH č. 222/2004 Z. z. v znení neskorších predpisov určuje základný princíp fungovania dane pri dodaní tovaru z jedného členského štátu do iného členského štátu, ak sú na obchode zúčastnení podnikatelia – dodávateľ a odberateľ, z ktorých dodávateľ je identifikovaný pre DPH v štáte dodania tovaru a odberateľ je identifikovaný pre DPH v štáte nadobudnutia tovaru – ide o intrakomunitárne dodanie tovaru. Za intrakomunitárnu dodávku tovaru môžeme označiť len takú, ktorá je spojená s odoslaním alebo prepravou.

Podľa § 43 ods. 1 zákona o DPH č. 222/2004 Z. z. v znení neskorších predpisov oslobodené od dane je dodanie tovaru, ktorý je odoslaný alebo prepravený z tuzemska do iného členského štátu predávajúcim alebo nadobúdateľom tovaru alebo na ich účet, ak nadobúdateľ je osobou identifikovanou pre daň v inom členskom štáte.

Ďalej je potrebné uviesť, pričom je možné opierať sa o judikatúru ESD, konkrétne o rozsudok C-409/04 (Teleos), že dodávateľ musí riadne a dôveryhodne preukázať splnenie základných podmienok nevyhnutných na účely oslobodenia dodávky v rámci Spoločenstva od dane z pridanej hodnoty a prijať všetky rozumné opatrenia, ktoré boli v jeho moci, aby sa uistil, že dodávka v rámci Spoločenstva, ktorú uskutoční, nebude viesť k jeho účasti na daňovom podvode. Naopak, dôkazné bremeno nesie aj správca dane, ktorý musí dôkladne preveriť všetky základné podmienky na účely oslobodenia dodávky v rámci Spoločenstva. Ak má správca dane pochybnosti o vyššie uvedenej obchodnej transakcii, pričom na to existujú dôvody hodné osobitného zreteľa, je v jeho právomoci, aby počas daňovej kontroly riadne a dôkladne preveril, čo správca dane aj vykonal.

Prvoradou podmienkou pre posúdenie oslobodenia od danej je však samotná existencia tovaru a jeho dodania. V konkrétnych prípadoch býva preukázané, že tovar reálne neexistoval, nedošlo k dodaniu tovaru podľa § 8 ods. 1 zákona o DPH č. 222/2004 Z. z. v znení neskorších predpisov, teda že nedošlo k prevodu práva na odberateľa nakladať s hmotným majetkom ako vlastník, nedošlo k dodaniu tovaru do iného členského štátu pre iného nadobúdateľa, oslobodeného od dane podľa § 43 zákona o DPH č. 222/2004 Z. z. v platnom znení na základe deklarovaných faktúr.

Na základe daňovej kontroly daňové úrady tiež tvrdia, že súčasne nedošlo ani k nadobudnutiu tohto tovaru od deklarovanej dodávateľskej spoločnosti na základe kontrolovaných faktúr. Daňový subjekt nemá právo na odpočítane dane na základe týchto faktúr podľa § 49 ods. 1 zákona o DPH č. 222/2004 Z. z. v znení neskorších predpisov, podľa ktorého právo odpočítať daň z tovaru alebo služby vzniká platiteľovi v deň, keď pri tomto tovare alebo službe vznikla daňová povinnosť. Daňová povinnosť podľa § 19 ods. 1 zákona o DPH č. 222/2004 Z. z. v platnom znení vzniká dňom dodania tovaru, ak dodanie tovaru na základe faktúr od dodávateľskej spoločnosti sa podľa daňovej kontroly neuskutočnilo, ako býva správcom dane preukázané, nevznikla ani daňová povinnosť.

Daňový subjekt, konečný odberateľ, v takomto prípade porušil ustanovenia § 8 ods. 1, § 19 ods. 1, § 43 ods. 1, ods. 2, § 49 ods. 1 zákona o DPH č. 222/2004 Z. z. v znení neskorších predpisov,

čo má za následok vznik rozdielu v dodanení tovarov a služieb s oslobodením od dane v riadku 15 daňového priznania a vznik rozdielu odpočítania dane v riadku 21 daňového priznania.

Rozdiel odpočítania dane na základe uvedených deklarovaných faktúr od dodávateľskej spoločnosti je súčasťou celkového vyčíslenia rozdielu odpočítania dane na základe faktúr od tejto spoločnosti, uvádzaného v závere daňového protokolu.

Pre vyvodenie trestnej zodpovednosti za daňové trestné činy v konkrétnych prípadoch musia byť preukázané aspoň alternatívne skutočnosti a zistenia ohľadne dodávateľských spoločností, t. j. nevykonávanie reálnej ekonomickej činnosti, nekontaktnosť spoločnosti, nepreberanie písomností a nemožnosť skontaktovania sa s konateľom, disponovanie s účtom dodávateľskej spoločnosti osobou, ktorá nie je konateľom uvedenej spoločnosti a má postavenie mimo spoločnosti a objednávanie tovaru v mene dodávateľskej spoločnosti svedčí o tom, že v prípade dodávateľskej spoločnosti ide o zmiznutého obchodníka, účelovo vytvoreného a včleneného do reťazca dodávateľov, ktorí vystavujú faktúry za účelom odpočítania dane na vstupe u odberateľov. Aj tieto získané informácie (tok tovaru, platby, objednávanie tovaru) neodzrkadľujú reálne prebiehajúce obchody spojené s pohybom deklarovaných tovarov dodávateľskej spoločnosti a nasvedčujú tomu, že dochádza ku konaniu zneužitia práva s cieľom získať daňovú výhodu.

V súvislosti s uvedenými skutočnosťami poukazujem na rozsudok Európskeho súdneho dvora (tretia komora) v spojených veciach C-439/04 a C-440/04 (Axel Kitttel a RecoltaRecycling SPRL).

Z judikatúry Európskeho súdneho dvora - z rozsudku v spojených veciach C-439/04 a C-440/04, ktorý možno aplikovať k daňovej kontrole DPH v obdobných prípadoch vyplýva:

V prípade, že dodávka bola uskutočnená platiteľom dane, ktorý nevedel alebo nemohol vedieť, že dotknuté plnenie bolo súčasťou podvodu spáchaného predávajúcim, sa má článok 17 Šiestej smernice Rady 77/388/EHS zo 17. mája 1977 o zosúladení právnych predpisov členských štátov týkajúcich sa daní z obratu – spoločný systém dane z pridanej hodnoty: jednotný základ jej stanovenia (Ú. v. ES L 145, s. 1; Mim. vyd. 09/001, s. 23) zmenenej a doplnenej smernicou Rady 95/7/ES z 10. apríla 1995, vykladať v tom zmysle, že bráni pravidlu vnútroštátneho práva, podľa ktorého zrušenie kúpnej zmluvy podľa vnútroštátneho občianskeho práva , ktoré postihuje túto zmluvu absolútnou neplatnosťou ako zmluvu, ktorá je v rozpore s verejným poriadkom pre nezákonný dôvod na strane predajcu, má za následok stratu práva na odpočet DPH zaplatenú týmto platiteľom dane. V tejto súvislosti je podstatná otázka, či táto neplatnosť vyplýva z podvodu vo vzťahu k DPH, alebo z iných podvodov.

Naopak, ak sa vo svetle objektívnych skutočností preukáže, že dodávka je uskutočnená pre platiteľa dane, ktorý vedel alebo musel vedieť, že svojou kúpou sa zúčastňuje na plnení, ktoré je súčasťou podvodu vo vzťahu k DPH, prináleží vnútroštátnemu súdu, aby odmietol priznanie práva na odpočet tomuto platiteľovi dane.

Správca dane podľa ustanovenia § 3 ods. 3 zákona č. 563/2009 Z. z. o správe daní (daňový poriadok) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov pri výkone daňovej kontroly hodnotí všetky dôkazy a zistené skutočnosti rozhodujúce pre správne určenie dane podľa svojej úvahy, a to každý dôkaz jednotlivo a všetky dôkazy v ich vzájomnej súvislosti, pričom prihliada na všetko, čo pri správe daní vyšlo najavo. V zmysle § 3 ods. 1 cit. zákona správca dane chráni záujmy štátu a dbá pritom na zachovávanie práv daňového subjektu.

V zmysle § 3 ods. 6 zákona č. 563/2009 Z. z. o správe daní (daňový poriadok) a o zmene a doplnení niektorých zákonov pri uplatňovaní osobitných predpisov sa berie do úvahy skutočný obsah právneho úkonu alebo inej skutočnosti rozhodujúcej pre zistenie, vyrubenie alebo vybratie dane. Na právny úkon alebo inú skutočnosť rozhodujúcu pre zistenie, vyrubenie alebo vybratie dane, ktoré nemajú ekonomické opodstatnenie a ktorých výsledkom je účelové obchádzanie daňovej povinnosti alebo získanie takéhoto daňového zvýhodnenia, na ktoré by inak nebol daňový subjekt oprávnený, alebo ktorých výsledkom je účelové zníženie daňovej povinnosti, sa pri správe daní neprihliada.

V zmysle § 24 ods. 2 citovaného zákona , správca dane vedie dokazovanie, pričom dbá, aby skutočnosti nevyhnutné na účely správy daní boli zistené čo najúplnejšie a nie je pritom viazaný iba návrhmi daňových subjektov.

V zmysle § 24 ods. 4 tohto zákona , ako dôkaz možno použiť všetko, čo môže prispieť k zisteniu a objasneniu skutočností rozhodujúcich pre správne určenie dane a čo nie je získané v rozpore so všeobecne záväzným právnym predpisom.

Podľa § 51 ods. 1 písm. a/ zákona č. 222/2004 Z. z. o DPH v znení neskorších predpisov právo na odpočítanie dane podľa § 49 môže platiteľ uplatniť, ak pri odpočítaní dane podľa § 49 ods. 2 písm. a/ má faktúru od platiteľa vyhotovenú podľa § 71.

Podľa § 49 ods. 1 cit. zákona právo odpočítať daň z tovaru alebo zo služby vzniká platiteľovi v deň, keď pri tomto tovare alebo službe vznikla daňová povinnosť.

V zmysle § 19 ods. 1 zákona o DPH daňová povinnosť vzniká dňom dodania tovaru. Dňom dodania tovaru je deň, keď kupujúci nadobudne právo nakladať s tovarom ako vlastník.

Podľa § 49 ods. 2 písm. a/ cit. zákona platiteľ môže odpočítať od dane, ktorú je povinný platiť, daň z tovarov a služieb, ktoré použije na dodávky tovarov a služieb ako platiteľ s výnimkou podľa odsekov 3 a 7. Platiteľ môže odpočítať daň, ak je daň voči nemu uplatnená iným platiteľom v tuzemsku z tovarov a služieb, ktoré sú alebo majú byť platiteľovi dodané.

Pre splnenie zákonných podmienok pre vznik nároku na odpočet dane nepostačuje iba predloženie dokladov (faktúr) s predpísaným obsahom. Samotné predloženie dokladov – faktúr, účtovníctva, nie je dôkazom o tom, že sa zdaniteľné plnenia uskutočnili tak, ako je deklarované faktúrami, pretože technicky je možné vyhotoviť akýkoľvek doklad. Daňové doklady musia jednoznačne preukazovať prijatie zdaniteľného plnenia, t. j. skutočnosť, že zdaniteľné plnenie bolo prijaté od platiteľa, ktorý fakturoval zdaniteľné plnenie. Pokiaľ nie je preukázané, že sú tieto hmotnoprávne podmienky splnené, nepostačuje na vznik nároku na odpočet dane len samotná existencia samotného dokladu, hoci by obsahoval všetky formálno-právne náležitosti.

Na základe uvedených zistení, vykonaného dokazovania a po zhodnotení všetkých dôkazov a rozhodujúcich skutočností správca dane vo svojich zisteniach v konkrétnych prípadoch konštatuje, že platiteľ dane tým, že si v určenom zdaňovacom období odpočítal daň na vstupe na základe uvedených dodávateľských faktúr vystavených v mene dodávateľskej spoločnosti, porušil ustanovenia § 49 ods. 1 zákona č. 222/2004 Z. z. o DPH v znení neskorších predpisov v nadväznosti na § 8 ods. 1 a § 19 ods. 1 zákona č. 222/2004 Z. z. o DPH v znení neskorších predpisov a to z dôvodu, že daňový dodávateľský subjekt ako subjekt, ktorý nikdy nevykonával skutočnú ekonomickú činnosť, nikdy nenadobudol právo nakladať s tovarom ako vlastník a preto následne nemohlo kontrolovanému daňovému konečnému subjektu vzniknúť ani právo na odpočítane dane z dodania tovaru dodávateľskou spoločnosťou.

Predmetom ďalšieho dokazovania po začatí trestného stíhania je za daných skutkových okolností skúmanie charakteru obchodných spoločností, ktoré sú deklarované ako dodávatelia tovaru nadobudnutého zo zahraničia konečným odberateľom v Slovenskej republike, zástupcovia ktorých takto včlenením týchto fiktívnych dodávateľských spoločností skracujú DPH a neoprávnene uplatňujú nárok na vrátenie DPH v rozsahu spomínaných aj niekoľko miliónov Eur.

K týmto fiktívne deklarovaným dodávateľským spoločnostiam a k ich obchodným aktivitám orgány činné v trestnom konaní vypočúvajú ich konateľov, ktorí by mali konať za takéto spoločnosti s ručením obmedzeným. Hoci stanoviská takýchto konateľov bývajú rôzne, usvedčujúco vyznievajú výpovede tých svedkov – konateľov, ktorí vypovedajú, že o činnosti takejto spoločnosti s ručením obmedzeným , ktorú hoci zastupujú, nemajú žiadne vedomosti, nepoznajú zástupcov odberateľských spoločností a nikdy so žiadnym tovarom reálne neobchodovali. Pripúšťajú nanajvýš, že podpisovali nejaké listiny v čase, keď sa stali konateľmi, ako aj v priebehu ich formálneho konateľstva, k obsahu týchto listín však bližšie vedomosti nemajú. Pripúšťajú tiež napr. zakladanie podnikateľských účtov v bankách, ako aj výbery z bánk, podľa ich výpovedí ale tieto finančné prostriedky po výbere odovzdávali osobám, ktoré nevedia bližšie identifikovať, alebo ich označujú nanajvýš menom,

pričom ide o osoby, ktoré ich na uvedené činnosti naviedli. K motivácii svojej činnosti uvádzajú, že tak konali v úmysle získať aspoň niekoľko sto Eur na obživu po tom, čo boli oslovení osobami, ktoré bližšie nepoznali. Je teda evidentné,. že takéto osoby z asociálneho prostredia konajú v pozícii tzv. bielych koní. Iné osoby v tomto postavení naopak vypovedajú, že vyšetrovaná obchodná činnosti riadne prebehla a niektoré z takýchto osôb sú nekontaktné, bez zdržiavania sa na uvádzanej adrese bydliska. Výnimkou nebývajú ani zistenia, že takéto osoby sú občanmi Českej republiky, Maďarska (tieto zistenia sú skôr pravidlom), Rumunska, či dokonca Mexika alebo iných obdobných krajín. Po takýchto zisteniach musia byť uvedení svedkovia vypočúvaní formou dožiadania o právnu pomoc inými štátmi, čo mnohokrát trestné stíhanie značne predĺži, niekedy do takej miery, že takáto objektívna dĺžka prípravného konania ohrozuje ďalšiu existenciu väzobného trestného stíhania obvinených. Skúsenosti z posledných rokov však vedú k zisteniu, že dĺžka právnej pomoci sa skracuje.

V súvislosti s takýmito osobami je potom namieste otázka, za akých okolností je možné u tzv. bielych koní vyvodiť trestnú zodpovednosť, ak je zrejmé, že najproblematickejšie dokazovateľným je ich subjektívna stránka – úmysel spáchať trestný čin skrátenia dane a poistenia alebo daňový podvod (alebo tieto trestné činy v jednočinnom súbehu) v rozsahu až stotisíce, niekedy aj milióny Eur.

V tomto smere značne nápomocným je rozhodnutie Najvyššieho súdu ČR sp. zn.7Tdo 1396/2008 z 25.11.2008 , podľa ktorého súd dospel k záveru , že obvinený v stíhanej trestnej veci vedel o tom, že faktúry použité ako podklad k daňovému priznaniu, ktorým bolo žiadané vrátenie nadmerného odpočtu DPH, sú fiktívne a že vrátenie nadmerného odpočtu dane je preto neoprávnené. Bola preto naplnená jeho vedomostná zložka nepriameho úmyslu. Obvinený formálne prijal funkciu štatutárneho orgánu v obchodnej spoločnosti, zámerne zotrvával v tomto postavení honorovanom finančnou odmenou, a to bez toho, aby pôsobnosť štatutárneho orgánu fakticky vykonával, a priebeh obchodov plne ponechával spoločníkovi , bez akéhokoľvek vlastného záujmu o minimálnu informovanosť o chod spoločnosti. Z uvedeného vyplýva, že prípadná fiktívnosť faktúr a možnosť, že s ich použitím získa spoločnosť neoprávnene nadmerný odpočet DPH, boli obvinenému ľahostajné. Vzhľadom na opísané okolnosti prípadu u obvineného išlo o ten typ ľahostajnosti, ktorý bol výrazom jeho kladného vzťahu k obom možným variantom, t. j. tak k tomu, že faktúry sú pravé a získanie nadmerného odpočtu je oprávnené, ako aj k tomu, že faktúry sú fiktívne a získanie nadmerného odpočtu je neoprávnené. Obvinený bol k prijatiu pozície konateľa a k zotrvaniu v tejto pozícii motivovaný cieľom získať finančnú odmenu. Tento cieľ bol sám osobe z hľadiska trestného práva bezproblémový. Postavenie obvineného v spoločnosti však v skutočnosti bolo úplným popretím zmyslu pôsobnosti konateľa tak, ako je vymedzená v Obchodnom zákonníku. Obvinený si v postavení konateľa počínal tak, že svojím menom len zastrešoval výsledky celkom nekontrolovanej aktivity spoločníka bez toho, aby si jeho postup v spojitosti s uplatňovanými faktúrami akokoľvek overil. Od zámeru získať za fakticky nevykonávanú funkciu odmenu obvinený nebol schopný ustúpiť ani za cenu rizika, že potvrdzuje a uplatňuje fiktívne faktúry a že následkom tohto konania bude neoprávnené získanie odpočtu DPH. Takto si obvinený počínal za situácie, keď evidentne nepočítal so žiadnou konkrétnou skutočnosťou, ktorá by takémuto vývoju zabránila. Z uvedeného vyplýva, že obvinený bol s naznačeným následkom uzrozumený. Je tak naplnená aj vôľová zložka nepriameho úmyslu.

Na druhej strane aplikačnej praxe je nápomocná aj ďalšia argumentácia Najvyššieho súdu ČR, v zmysle ktorej i keď obvinený nebol ten, kto jednal s finančnými úradmi, zúčastnil sa vytýkacích konaní, nepodával priznanie k dani, pretože všetky tieto činnosti za neho vykonával iný obvinený, ako jeho daňový poradca, bol osobou, ktorá o všetkom mala vedomosti a s daňovým poradcom jednotlivé kroky konzultovala, čo je taktiež skutočnosť, ktorá vyplýva nielen z výpovede obvineného , ale i z ďalších vo veci zaistených podkladov a zabezpečených dôkazov. Tento obvinený bol zo všetkých uvedených dôvodov do predmetnej problematiky úplne zapojený, a taktiež vedel o všetkých postupoch a ťažkostiach, ktoré boli ohľadne DPH v daných súvislostiach so správcom dane opakovane a dlhodobo, v rovnakom duchu riešené. Pre jeho určenie ako páchateľa tohto trestného činu nie je teda dôležité v akom postavení vo vzťahu k subjektu dane vystupoval, ale že

jeho konanie jednoznačne smerovalo ku skráteniu daňovej povinnosti platcu dane - R ČR 48/2015 a uznesenie Najvyššieho súdu zo dňa 15.02.2012, sp. zn. 5Tdo 69/2012. Za daných okolností tak v predmetnej trestnej veci bola vyhodnotená trestná zodpovednosť nielen daňového poradcu, ale aj konateľa, ktorý sa bránil práve zodpovednosťou daňového poradcu.

Pre úplnosť ku skôr uvádzanému zisťovaniu charakteru fiktívnych dodávateľských spoločností uvádzam, že pre orgány činné v trestnom konaní a súdy nie sú zďaleka postačujúcimi len výsluchy spomínaných svedkov, ale aj ďalšie dôkazy, najmä účtovníctvo týchto spoločností. To však spravidla orgánom činným v trestnom konaní nie je k dispozícii a meniaci sa konatelia týchto spoločností – striedajúce sa tzv. biele kone vypovedajú, že ho ako pôvodní konatelia odovzdávali nasledujúcim a tí zase tvrdia, že žiadne účtovníctvo im pôvodnými konateľmi odovzdané nebolo. Mnohokrát neúspešné sú potom aj domové prehliadky alebo prehliadky iných priestorov a pozemkov. Objektívnou realitou však zostáva, že v prípade fiktívnych dodávateľských subjektov, ktoré sa preto do obchodných vzťahov v skutočnosti ani nemohli zapojiť, nemohlo byť nimi žiadne účtovníctvo vedené, o čom zase vypovedá iná skupina takýchto konateľov – bielych koní, ktorých výpovede vyznievajú pravdivo a usvedčujúco.

Nakoniec k existencii a činnosti takýchto subjektov orgány činné v trestnom konaní vykonávajú aj ďalšie dokazovanie, a to vyžiadaním kópie spisov z obchodných registrov k transformáciám týchto spoločností a k zmenám ich konateľov.

Ďalším okruhom dôkazov k týmto spoločnostiam je zisťovanie ich sídla, a to výsluchom vlastníkov alebo správcov objektov, nimi zaslanými listinami k otázkam, akú časť objektov prenajímali, či splácali nájomné, alebo ide len o tzv. schránkové firmy, či skutočne tieto objekty aj využívali, ak je to aktuálne, zisťuje sa tiež skutočná spotreba plynu, vody, elektriny týmito spoločnosťami a podobne. V konečnom dôsledku predmetom dokazovania je aj zisťovanie hnuteľného majetku, najmä vozidiel a personálneho substrátu (s výsluchom zamestnancov týchto spoločností, ak v praxi celkom zriedkavo existujú). Opomenúť nemožno ani sústredenie dokazovania na bankové účty týchto spoločností a v špecifických prípadoch sú požadované aj iné správy napr. od veterinárnych orgánov, správcov lesov, pestovateľov rôznych plodín, chovateľov hospodárskych zvierat a od iných obchodníkov s obdobným tovarom a jeho producentov ku kvalitatívnym a možným kvantitatívnym aspektom deklarovaných obchodov, t. j. či je vôbec možné vyprodukovať daný tovar v deklarovaných obrovských množstvách, určitej kvality a podobne.

Práve najmä dokazovanie týchto skutočností v naznačenom rozsahu, mnohokrát z hľadiska časového tvorí podstatnú dĺžku prípravného konania, a ak prípravné konanie v tých najzávažnejších daňových trestných veciach trvá aj niekoľko rokov, je to najmä preto, že uvedené skutočnosti sa dokazujú niekedy vo vzťahu k desiatkam takýchto deklarovaných sporných obchodných medzičlánkov s ťažko kontaktnými spomínanými konateľmi.

Ďalším neopomenuteľným okruhom dôkazov je aj po zohľadnení obrany podozrivých alebo obvinených, zadováženie do spisového materiálu aspoň relevantnej časti účtovníctva koncových obchodných spoločností, zástupcovia ktorých sú podozriví z už uvedených daňových deliktov. Toto účtovníctvo sa v praxi najčastejšie získava jeho vydaním alebo domovou prehliadkou, resp. prehliadkou iných priestorov a pozemkov a v rámci nich potom účtovné a iné počítačové údaje na základe príkazu prokurátora vydaného podľa § 90 Trestného poriadku, upravujúceho uchovanie a vydanie počítačových údajov. Základný pohľad na takýto subjekt okrem jeho účtovníctva a osobitne cez vystavené faktúry, získavajú orgány činné v trestnom konaní prostredníctvom bankovej agendy, najmä výpisov z účtov týchto koncových spoločností, krátiacich dane.

Po skompletizovaní relevantných svedeckých výpovedí a výpovede poškodeného – zástupcu finančnej správy, ďalšie objektivizovanie údajov z takto získaných výpovedí obvinených, svedkov, poškodeného a listín, prípadne veci dôležitých pre trestné konanie, najmä použitých pečiatok, či zaistených peňažných prostriedkov, prebieha znaleckým dokazovaním z viacerých odborov.

Úlohou znalcov Kriminalistického a expertízneho ústavu odvetvia kriminalistická informatika býva pre účely prebiehajúceho trestného konania odborným spôsobom vyhotoviť kópie počítačových dát zo zaistených počítačov a ich príslušenstva, vykonať archiváciu všetkých súborov užívateľského

charakteru, vrátane vymazaných súborov, ktoré sa dajú obnoviť, pre ich ďalšie expertízne skúmanie s cieľom zistenia, či tieto počítače s príslušenstvom, z ktorých budú počítačové údaje zaistené, boli použité na spáchanie vyšetrovaných daňových zločinov. Následne je povinnosťou znalcov skúmať tieto počítačové údaje cez reťazec slovných spojení fiktívnych dodávateľských a odberateľských spoločností, najmä k predpokladanej skutočnej priamej komunikácii odberateľských spoločností a ich štatutárnych zástupcov so zahraničnými obchodnými partnermi, bez fiktívnych medzičlánkov, uvádzaných dodávateľských spoločností.

Ďalším možným znaleckým dokazovaním z odboru písmoznalectvo je skúmanie sporných podpisov na účtovných dokladoch, najmä faktúrach , osôb tzv. bielych koní, ktoré pravosť niektorých svojich podpisov úplne vylučujú a k iným sa vyjadrujú s neistotou.

Nakoniec sa ťažiskový dôkaz v obdobných trestných veciach je potrebné považovať znalecké dokazovanie z odboru Ekonómia a manažment, cieľom ktorého je z odborného ekonomického hľadiska ustáliť výšku skrátenej dane a rozsahu uplatneného nároku na vrátenie danej z pridanej hodnoty.

Záver

Sumarizujúc skôr uvedené možno záverom uviesť, že proces dokazovania zločinov skrátenia dane a poistného podľa § 276 ods. 1, ods. 4 Trestného zákona a daňového podvodu podľa § 277a ods. 1, ods. 3 písm. a), písm. b) Trestného zákona v rozsahu niekoľko miliónov Eur až s vecnou príslušnosťou Špecializovaného trestného súdu a analogicky Úradu špeciálnej prokuratúry GP SR podľa § 14 písm. j), písm. k), písm. l) Trestného poriadku má svoje výrazné špecifiká. Tie sa vzťahujú k viacerým obligatórnym znakom skutkových podstát týchto daňových trestných činov, prioritne k dokázaniu úmyselného zavinenia podozrivých osôb, ale aj k preukázaniu im objektívnej stránky a nakoniec aj k tomu, či v niektorých špecifických prípadoch bol vôbec porušený zákonom chránený objekt, t. j. štátny rozpočet SR a ktoré z množstva podozrivých osôb tieto daňové trestné činy spáchali, teda či ho spáchali aj účtovníci, daňoví poradcovia, zamestnanci podozrivých spoločností, prokuristi, resp. ktorí konkrétni konatelia, alebo iné participujúce osoby (t. j. napr. osoby vyrábajúce falošné účtovné doklady, pečiatky, zamestnanci daňových úradov konajúci zároveň korupčne a iní), teda neraz spornými je aj presné vymedzenie subjektu páchajúceho daňovú kriminalitu.

Hoci je všeobecne známou skutočnosťou, že žiadne dôkazy nemajú zákonnú prioritu, z hľadiska kvantitatívneho podstatu naznačeného dokazovania v rozsahu až desaťtisíce strán tvoria listinné dôkazy, najmä účtovníctvo dotknutých subjektov, osobitne faktúry, bankové doklady k účtom týchto subjektov, listiny získané z daňových úradov, t. j. početné protokoly z daňových kontrol a rozhodnutia daňových orgánov. Početnými sú však tiež výpovede svedkov o rozsahu niekedy aj niekoľko desiatok osôb, spisy obchodných registrov, správy ďalších orgánov a iné. Z kvalitatívneho hľadiska sa v tomto procese dokazovania nemožno zaobísť najmä bez znaleckých posudkov z odborov ekonómia a manažment a elektrotechnika, prípadne kriminalistika, či písmoznalectvo.

Z hľadiska obhajoby obvinených majú samozrejme mimoriadny význam výpovede obvinených (niekedy v počte až niekoľko desiatok) s možnosťou uplatnenia ich obhajoby v najširšom slova zmysle.

Nakoniec časovo najnáročnejšia je realizácia právnej pomoci vo vzťahu k iným štátom, ktorá však nasleduje až po relatívne komplexnejšom vyššie naznačenom dokazovaní najprv na území Slovenskej republiky, čo v konečnom dôsledku za rešpektovanie všetkých, čoraz väčších práv obvinených už v prípravnom konaní, vedie k nežiaducej dĺžke takýchto trestných stíhaní objektívne trvajúcich aj niekoľko rokov.

Literatúra:

Kurilovská, L. Základné zásady trestného konania. Účel a základná limitácia. Šamorín: Heuréka, 2013,

Čentéš, J. a kol. Trestné právo procesné. Všeobecná a osobitná časť. 2. vydanie. Šamorín: Heuréka, 2012,
Judikatúra
Trestné spisy

MOŽNOSTI POUŽITIA INFORMAČNO-TECHNICKÝCH PROSTRIEDKOV V NEPROCESNEJ ROVINE[1]

JUDr. Marcela TITTLOVÁ, PhD.
Ústav verejného práva FP PEVŠ
Tomášikova 20
821 02 Bratislava

Anotácia: *Informačno-technické prostriedky predstavujú inštitúty, ktoré je možné využiť tak v rámci trestného konania (na podklade Trestného poriadku), ako aj mimo jeho rámca, v neprocesnej rovine a na základe osobitných predpisov. Odhliadnuc od ich použitia v procesnej, alebo v neprocesnej rovine, podstata týchto inštitútov ostáva stále rovnaká. Napriek tomu, podmienky ich použitia sa niekedy až zásadne odlišujú.*
Kľúčové slová: *procesná rovina, neprocesná rovina, informačno-technické prostriedky, podmienky použitia.*

Annotaion: *Information and technical means are institutes that can be used both in criminal proceedings (on the basis of the Code of Criminal Procedure) as well as outside its framework, in a non-procedural level and on the basis of special regulations. Apart from their use in the process or in the non-process, the nature of these institutes remains the same. Nevertheless, the conditions of their use are sometimes fundamentally different.*
Keywords: *process plane, non-process plane, information and technical means, conditions of use.*

1. Úvod

Informačno-technické prostriedky je možné využiť jednak *v procesnej rovine*, na podklade ustanovení Trestného poriadku (zákon č. 301/2005 Z.z. v znení neskorších právnych predpisov, ďalej len „TP“ alebo „Trestný poriadok“), ako aj mimo rámca trestného konania, *v neprocesnej rovine*. V procesnej rovine ide o ich použitie v rámci trestného konania. Táto úprava je často predmetom (niekedy až ostrej) kritiky vzhľadom na podmienky, pravidlá a možnosti používania týchto inštitútov, ktorými sa intenzívne zasahuje do základných ľudských práv a slobôd.

Možnostiam použitia informačno-technických prostriedkov v trestnom konaní, v procesnej rovine, je venovaná pozornosť na úrovni množstva odborných článkov i monografií, keďže ide o prostriedky, ktoré intenzívne zasahujú do oblasti základných ľudských práv a slobôd dotknutých osôb.

Podstatne menej sa však hovorí a podstatne menej sa hodnotí právna úprava podmienok použitia informačno-technických prostriedkov *mimo rámca trestného konania*, teda *v neprocesnej rovine*. Ide o použitie na základe ustanovení osobitných predpisov a v čase, kedy spravidla ešte neprebiehajú žiadne trestné šetrenia.

Podstata informačno-technických prostriedkov, bez ohľadu na rovinu ich použitia, bez ohľadu na ich právny základ, ostáva stále rovnaká. Tak v rovine procesnej, ako aj v rovine neprocesnej sú to prostriedky, ktoré rovnako intenzívne zasahujú do oblasti ľudských práv (pritom v rovine neprocesnej možno hovoriť ešte o intenzívnejšom zásahu, keďže sa pohybujeme mimo rámca trestného konania, mimo akýchkoľvek trestných šetrení). V oboch prípadoch ide o prostriedky, ktoré majú rovnako povahu inštitútov moderných, ofenzívnych a spravodajsky (teda utajene) využívaných, čo je priamo zákonný znak týchto prostriedkov. Aj napriek tomu, právne úpravy ich použitia v rovine procesnej a v rovine neprocesnej, sú v niektorých oblastiach odlišné. Zaujímavosťou pritom je, že v rovine neprocesnej by sme predpokladali, že právna úprava možností ich použitia je prísnejšia a striktnejšia, keďže sa stále pohybujeme mimo trestného konania, mimo konkrétnych trestno-procesných šetrení. A prirodzene takto by sme predpokladali, že v rovine procesnej budú možnosti ich využitia o niečo širšie, keďže spravidla je už podané trestné oznámene, začaté trestné stíhanie a prípadne aj vznesené obvinenie voči konkrétnej osoby. Aj napriek tomuto predpokladu, nie vždy je tomu skutočne tak.

[1] Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-15-0272

2. Použitie informačno-technických prostriedkov neprocesnej rovine

Použitie informačno-technických prostriedkov v neprocesnej rovine je možné na podklade viacerých osobitných predpisov. Jedným z nich boli aj ustanovenia Zákona o Policajnom zbore (zákon č. 171/1993 Zb. v znení neskorších právnych predpisov, ďalej len „ZoPZ"), z ktorého sa však ich podrobná úprava následne vyňala do ustanovení Zákona o ochrane súkromia pred odpočúvaním (Zákon č. 166/2003 Z.z. v znení neskorších predpisov, ďalej len „Zákon o ochrane pred odpočúvaním").

V ustanoveniach ZoPZ ostala len rámcová úprava možnosti použitia informačno-technických prostriedkov, konkrétne účel, na dosiahnutie ktorého môže Policajný zbor používať informačno-technické prostriedky. Konkrétne ustanovenie § 36 ZoPZ uvádza, že Policajný zbor môže používať informačno-technické prostriedky plnení úloh:

a.) v boji proti terorizmu,
b.) v boji proti legalizácii príjmov z trestnej činnosti a financovaniu terorizmu,
c.) pri odhaľovaní trestnej činnosti a financovaniu terorizmu organizovanej v spojení s cudzinou a organizovanej trestnej činnosti a financovaniu terorizmu súvisiacej s nedovolenou výrobou, držaním a rozširovaním omamných a psychotropných látok, jedov, prekurzorov a jadrových materiálov, s falšovaním a pozmeňovaním peňazí, známok a cenných papierov,
d.) pri odhaľovaní iných zločinov,
e.) pri poskytovaní ochrany a pomoci ohrozenému svedkovi a chránenému svedkovi,
f.) pri operatívnej ochrane legalizanta a agenta,
g.) pri odhaľovaní daňových únikov a nezákonných finančných operácií,
h.) pri odhaľovaní úmyselných trestných činov podľa druhého a tretieho dielu ôsmej hlavy druhej časti Trestného zákona *(trestné činy verejných činiteľov korupcia), za ktoré možno uložiť trest odňatia slobody s hornou hranicou najmenej dva roky,*
i.) pri odhaľovaní iných úmyselných trestných činov, ktorých stíhanie upravuje medzinárodná zmluva, ktorou je Slovenská republika viazaná, a pri zisťovaní ich páchateľov a pátraní po nich.

Ustanovenia Trestného poriadku (§ 114 ods. 1 TP, § 115 ods. 1 TP, § 116 ods. 1 TP a aj § 108 ods. 1 a 2TP) vymedzujú okruh prípadov (trestných činov vymedzených priamo konkrétnou skutkovou podstatou, druhom trestného činu z hľadiska závažnosti a ich trestnou sadzbou), v súvislosti s odhaľovaním ktorých je možné tieto prostriedky využiť.

Je vidieť, že Policajný zbor má možnosť využívať informačno-technické prostriedky v širšom okruhu prípadov, čo súvisí s jeho poslaním, ako je vymedzené v § 1 ods. ods. 1 ZoPZ. V tomto smere je úprava v ZoPZ o niečo podrobnejšia a širšia. Na strane druhej, v súvislosti s odhaľovaním a dokazovaním trestných činov možno konštatovať, že táto úprava (v ZoPZ) povoľuje využiť informačno-technické prostriedky:

a.) *v užšom okruhu prípadov*, než je tomu podľa ustanovení Trestného poriadku – pri korupčných trestných činoch musí ich trestná sadzba v hornej hranici byť najmenej 2 roky (čo sú všetky prípady okrem volebnej korupcie podľa § 336a ods. 2 TZ); ustanovenia Trestného poriadku dovoľujú tieto prostriedky využiť pri odhaľovaní a dokazovaní všetkých korupčných trestných činov,
b.) *v užšom okruhu prípadov*, než je tomu podľa ustanovení Trestného poriadku – umožňuje sa použitie informačno-technických prostriedkov pri zločinoch (úmyselné trestné činy, za ktoré sa stanovuje horná hranica trestnej sadzby prevyšujúca 5 rokov), kým podľa ustanovení Trestného poriadku sa tieto prostriedky dajú zhodne využiť na účely odhaľovania zločinov všeobecne (§ 108 ods. 2 TP, § 115 ods. 1 TP), alebo dokonca aj úmyselných trestných činov s hornou hranicou trestnej sadzby prevyšujúcou 3 roky (§ 114 ods. 1 TP) alebo najmenej 3 roky (§ 116 ods. 1 TP); v tomto prípade (§ 114 TP a § 116 TP) teda môžu byť využité aj pri úmyselných prečinoch, ktoré spĺňajú určené podmienku trestnej sadzby.

Okrem tohto účelu, zvyšné časti (podmienky, povoľovací mechanizmus) úpravy týkajúcej sa informačno-technických prostriedkov sa z ustanovení ZoPZ vyňali a včlenili sa do ustanovení už spomenutého Zákona o ochrane pred odpočúvaním. Tento vo svojom obsahu:

a.) takmer zhodne definuje informačno-technické prostriedky, ako je tomu v ustanoveniach Trestného poriadku),
b.) vymedzuje okruh orgánov, ktoré podľa osobitnej úpravy používajú informačno-technické prostriedky (Policajný zbor, Zbor väzenskej a justičnej stráže, Vojenské spravodajstvo, colná správa – finančná správa a Slovenská informačná služba), kým v trestnom konaní je ich použitie možné len príslušnými útvarmi Policajného zboru,
c.) účel, na ktorý sa používajú[2],
d.) pri rešpektovaní zásady primeranosti a zdržanlivosti zásahov do garantovaných práv,
e.) v súlade so zásadou subsidiarity vo vzťahu k cieľu, pre ktorý sa používajú,
f.) *len na základe predošlého písomného súhlasu sudcu, maximálne na 6 mesiacov, s možnosťou predĺženia o ďalších 6 mesiacov (najneskôr v posledný deň pôvodnej lehoty sa musí vydať súhlas s predĺžením, teda pôvodná lehota predĺžiť),*
g.) *upravujú sa náležitosti žiadosti (§ 4 ods. 3), podáva ju orgán, ktorý chce ITP použiť na odsúhlasenie (proti súhlasu nemožno podať opravný prostriedok),*
h.) *rozhoduje krajský súd,*
i.) *takto získané záznamy je možné použiť v trestnom konaní ako dôkaz (vyhotovuje sa k nim prepis doslovný).*

V tomto kontexte je vidieť, že kým v neprocesnej rovine je možné využitie týchto prostriedkov na základe predošlého písomného súhlasu sudcu, v trestnom konaní sa požaduje písomný a odôvodnený príkaz. V zásade spoločným pre obe úpravy je, že rozhodnutie, ktorým sa má nariadiť ich použitie, musí mať písomnú formu. Ustanovenia Zákona o ochrane pred odpočúvaním predpokladajú vydanie súhlasu na podklade žiadosti, ktorej náležitosti dôsledne upravuj § 4 ods. 3. Ustanovenia Trestného poriadku tiež predpokladajú, že príkaz sa vydá na základe návrhu, avšak náležitosti návrhu vôbec nijako nekonkretizujú.

Čiastočne spoločným aspektom týchto úprav je, že voči súhlasu, ktorý sa na použitie informačno-technických prostriedkov vydáva podľa Zákona o ochrane pred odpočúvaním, nie je možné podať žiadny opravný prostriedok. Ustanovenia Trestného poriadku zavádzajú obmedzujú možnosť dosiahnuť preskúmanie príkazu na odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky a na oznámenie údajov o telekomunikačnej prevádzke (§ 362 f a § 362 g TP). Táto možnosť je limitovaná tak časovo, ako aj z hľadiska osôb, ktorým toto právo prináleží. Paradoxne, voči príkazu na vyhotovovanie obrazových, zvukových a obrazovo-zvukových záznamov (§ 114 TP) nie je možné podať žiadny opravný prostriedok.

Z hľadiska dĺžky použitia je úprava v ustanoveniach Zákona o ochrane pred odpočúvaním podstatne benevolentnejšia: v súhlase sa uvádza doba, počas ktorej sa tieto prostriedky môžu použiť. Konkrétne ide o možnosť ich použitia počas 6 mesiacov (maximálne) s možnosťou dosiahnuť predĺženie o ďalších 6 mesiacov a to aj opakovane. V súvislosti s úpravou trestno-procesných informačno-technických prostriedkov treba dodať, že tiež sa síce stanovuje základná najdlhšia doba použitia na 6 mesiacov (doba použitia sa uvádza v príkaze), stanovuje sa aj možnosť dosiahnuť predĺženie príkazu a to aj opakovane, avšak vždy len o 2 mesiace. V tomto smere je úprava v Zákone o ochrane pred odpočúvaním benevolentnejšia. Zároveň je však a podrobnejšia, keďže sa požaduje, aby sa o tomto predĺžení rozhodlo najneskôr v posledný deň pôvodnej lehoty. Ustanovenia Trestného poriadku tento mechanizmus vôbec neriešia kedy by mal byť návrh na predĺženie podaný, v akej

[2] § 3 Zákona o ochrane pred odpočúvaním v prvej vete: Informačno-technický prostriedok možno použiť len vtedy, ak je to v demokratickej spoločnosti nevyhnutné na zabezpečenie ochrany ústavného zriadenia, vnútorného poriadku a zahraničnopolitických záujmov štátu, bezpečnosti a obrany štátu, získavanie informácií zo zahraničných zdrojov, predchádzanie a objasňovanie trestnej činnosti alebo na ochranu práv a slobôd iných a ak dosiahnutie tohto účelu inak by bolo neúčinné alebo podstatne sťažené; informačno-technické prostriedky možno v pôsobnosti Slovenskej informačnej služby a Vojenského spravodajstva použiť aj mimo územia Slovenskej republiky v rozsahu úloh podľa osobitných predpisov

lehote sa má podať, a v akej lehote je nutné o ňom rozhodnúť. Je len zrejmé, že ak má ísť o predĺženie pôvodného príkazu, malo by sa o návrhu na predĺženie rozhodnúť ešte počas platnosti pôvodného príkazu.

Aj úprava obsiahnutá v ustanoveniach Zákona o ochrane pred odpočúvaním umožňuje použitie informačno-technických prostriedkov bez predošlého súhlasu sudcu. Ide o prípady, kedy sa tento súhlas nedá získať vopred a existuje časová tieseň. Požaduje sa však, aby sa začatie použitia informačno-technických prostriedkov do 1 hodiny od začatia používania oznámilo súdu a súčasne sa požaduje, aby sa do 6 hodín od začatia používania týchto prostriedkov podala aj žiadosť o udelenie súhlasu s náležitosťami podľa § 4 ods. 3. Zavádza sa pravidlo, že ak do 12 hodín od začiatku používania informačno-technického prostriedku nedostane Policajný zbor dodatočný súhlas s ich použitím, ich používanie musí byť okamžite ukončené (§ 5).

Ustanovenia Trestného poriadku tiež umožňujú použitie informačno-technických prostriedkov bez predošlého príkazu sudcu pre prípravné konanie, na základe príkazu prokurátora. Podľa § 114 ods. 1 TP ho môže predbežne vydať aj prokurátor, ak sa použitie prostriedku nespája so vstupom do obydlia; rovnako tak to platí v prípade § 115 ods. 2 TP. Požaduje sa však, aby dodatočne sudca pre prípravné konanie potvrdil tento príkaz a to v lehote do 24 hodín od vydania príkazu prokurátorom. Táto lehota je teda stanovená dlhšie.

Tak, ako podľa ustanovení Zákona o ochrane pred odpočúvaním, tak aj podľa ustanovení Trestného poriadku súhlas/príkaz na použitie informačno-technických prostriedkov vydáva sudca. V prípade Zákona o ochrane pred odpočúvaním sa stanovuje, že o udelení súhlasu rozhoduje krajský súd, kým v prípade Trestného poriadku je to v predsúdnom konaní sudca pre prípravné konanie a v konaní pred súdom predseda senátu. Príkazy na takéto zásadné zásady do základných ľudských práv (§ 114 - 116 TP) vydávajú okresné súdy v sídle krajského súdu, prípadne Špecializovaný trestný súd, ak ide o veci spadajúce do jeho pôsobnosti podľa § 14 TP (§ 24 ods. 4 TP).

Významné možnosti sa otvárajú v súvislosti s použitím výstupov informačno-technických prostriedkov. Podľa ustanovení Zákona o ochrane pred odpočúvaním je možné takto získané informácie využiť aj v trestnom konaní ako dôkazy, ak sú pre trestné konanie relevantné. Vyhotovuje sa k nim v tomto prípade doslovný prepis a prikladá sa k nim správa o zákonnosti použitia, o mieste a čase použitia. Zavádza sa tak sprostredkované využitie takto získaných informácií ako dôkazov v neprocesnej rovine do roviny trestnej. Pri tomto prenose dôkazov z roviny neprocesnej do roviny procesnej sa nestanovujú žiadne obmedzujúce podmienky, len požiadavka na doslovný prepis a preukázanie zákonnosti použitia tohto prostriedku a údaje o čase a mieste použitia.

V zmysle § 7 ods. 3 Zákona o ochrane pred odpočúvaním sa navyše stanovuje aj možnosť využitia informácií, ktoré sú získané použitím informačno-technických prostriedkov, ktoré však nie sú kryté súhlasom na ich použitie. Informácie získané použitím informačno-technického prostriedku, ktoré sa nevzťahujú na dôvody použitia tohto prostriedku, ktoré sú uvedené v žiadosti, sa môžu použiť ako dôkaz v trestnom konaní, len ak sa týkajú trestnej činnosti, v súvislosti s ktorou možno použiť informačno-technický prostriedok. Jedinou podmienkou, ktorá sa tu formuluje je, že uvedené trestné činy musia byť vo vecnej pôsobnosti konkrétneho informačno-technického prostriedku, pomocou ktorého sa uvedené informácie získali. Žiadne ďalšie podmienky sa tu neformulujú.

Ustanovenia Trestného poriadku umožňujú taktiež sprostredkované využitie dôkazov (informácií), ktoré sa získali použitím informačno-technických prostriedkov. Dokonca toto sprostredkované využitie sa nevzťahuje na prenos dôkazov z neprocesnej roviny do procesnej, ale ide o ich použitie len v procesnej rovine v rôznych trestných veciach. Je to prípad, kedy sa získavajú poznatky – dôkazy v jednej trestnej veci, no získajú sa v rámci konkrétnej činnosti (odpočúvania, zaznamenávania, vyhotovovania záznamov) informácie, ktoré nie sú kryté pôvodným príkazom. Ustanovenia Trestného poriadku možnosť ich použitia v inej trestnej veci limitujú požiadavkou súčasného vedenia trestného stíhania v danej inej trestnej veci a vecnou pôsobnosťou daného inštitútu (§114 ods. 7 TP, § 115 ods. 7 TP). Jednak požiadavka „súčasného vedenia trestného stíhania v inej

trestnej veci“ je sporná z hľadiska výkladu[3] a nemá riešenie ani na úrovni Najvyššieho súdu (v podobe zjednocujúceho stanoviska k rôznym rozhodnutia trestných senátov tohto súdu), a navyše z neprocesnej roviny je možné dôkazy do roviny preniesť bez akýchkoľvek obmedzení a dokonca sa zavádza bez obmedzenia aj použitie informácií, ktoré nie sú pokryté súhlasom (len za podmienky zachovania vecnej príslušnosti inštitútu). Prenos takýchto informácii – dôkazov v rámci trestných vecí sa však zásadnejším spôsobom komplikuje. Je zjavné, že tento mechanizmus je nelogický. Predpokladali by sme, že v rovine procesnej bude sprostredkované použitie získaných dôkazov jednoduchšie, avšak opak je pravdou. Úprava obsiahnutá v Zákone o ochrane pred odpočúvaním je tak benevolentnejšia k možnostiam sprostredkovaného využitia zákonne získaných informácií a dokonca použitia informácií, na ktoré sa nevzťahuje pôvodný súhlas.

3. Záver

Odhaľovanie a dokazovanie závažnej trestnej činnosti už v súčasnosti nevedie inou cestou, ako cestou využívania moderných, ofenzívnych a spravodajsky vykonávaných inštitútov, ku ktorým je možné zaradiť aj informačno-technické prostriedky. Ich využitie na úseku boja s trestnou činnosťou (na účely jej odhaľovania) je možné na podklade viacerých právnych predpisov. V procesnej rovine sú to prirodzene ustanovenia Trestného poriadku v rovine neprocesnej je to celý rad osobitných predpisov (okrem iného aj ZoPZ, Zákon o ochrane pred odpočúvaním).

Právna úprava informačno-technických prostriedkov, teda možnosti ich využitia, podmienky použitia, povoľovací mechanizmus a niektoré ďalšie otázky sú viac alebo menej podrobne upravené v právnych predpisoch, na podklade ktorých sa tieto inštitúty využívajú. Je zrejmé, že právna úprava ich použitia v rovine neprocesnej, by mala byť prísnejšia a striktnejšia (v porovnaní s trestno-procesnou), keďže v čase ich použitia spravidla neprebiehajú žiadne iné trestné šetrenie, nie je začaté trestné stíhanie, nie je vznesené obvinenie. Preto v rovine neprocesnej treba uvažovať o omnoho intenzívnejšom zásahu do základných ľudských práv ich použitím a o potrebe dôslednejšej ochrany dotknutých osôb a ich garantovaných práv. Nie vždy je však tomu tak. Kým trestno-procesné podmienky použitia informačno-technických prostriedkov sú často predmetom kritiky za to, ako intenzívne zasahujú do práv podozrivej osoby alebo osoby obvineného, tak neprocesné podmienky (v osobitných predpisoch) sú často ešte benevolentnejšie, často sú omnoho širšie naformulované. Nie je tomu tak vo všetkých ohľadoch, ale v otázkach dĺžky používania týchto inštitútov a v otázkach možného využitia dôkazov – informácií pomocou nich získaných, tomu tak je. Pritom dĺžka použitia (a s tým spojená dĺžka zásahu do základných ľudských práv) a možnosti použitia získaných dôkazov sú dvomi zásadnými otázkami využívania informačno-technických prostriedkov. A práve v tejto rovine možno povedať, že neprocesná úprava je ešte benevolentnejšia ako tá procesná. Túto skutočnosť nehodnotíme pozitívne, keďže systém a mechanizmus použitia by mal byť presne opačný a striktnejšie a prísnejšie podmienky použitia informačno-technických prostriedkov by mali jasne dominovať v neprocesnej rovine ich použitia. Kým procesná rovina ich použitia je často predmetom kritiky za možnosti, ktoré orgánom činným v trestnom konaní dáva, neprocesná rovina dáva relevantným orgánom k dispozícii podstatne viac možností (keďže je v uvedených aspektoch formulovaná širšie) a kritizovaná takmer vôbec nie je.

Pozitívne však možno hodnotiť skutočnosť, že niektoré aspekty neprocesnej úpravy sú spracované podstatne dôslednejšie (žiadosť a jej náležitosti, mechanizmus predlžovania pôvodného súhlasu) a v tomto smere možno kritike podrobiť relevantné ustanovenia Trestného poriadku, ktoré by sa na týchto miestach, v týchto častiach mohli neprocesnou rovinou inšpirovať.

Oba uvedené postrehy pritom smerujú k podstatnému spresneniu a skvalitneniu právnych úprav používania informačno-technických prostriedkov. Súčasne vedú k dôslednejšej ochrane dotknutých osôb, ich práv a prirodzene smerujú k efektívnejšiemu a účinnejšiemu používaniu týchto inštitútov.

[3] K tomu pozri Tittlová, M.: Korupcia. Vybrané kriminologické a trestnoprávne aspekty. Bratislava: Wotlers Kluwer, 2015, s. 168

Zoznam použitej literatúry:

Tittlová, M.: Korupcia. Vybrané kriminologické a trestnoprávne aspekty. Bratislava: Wolters Kluwer, 2015.

Trestný poriadok (zákon č. 301/2005 Z.z. v znení neskorších právnych predpisov)

Zákon o Policajnom zbore (zákon č. 171/1993 Z.z. v znení neskorších právnych predpisov)

Zákon o ochrane súkromia pred odpočúvaním (zákon č. 166/2003 Z.z. v znení neskorších predpisov)

Kontakt:

marcela.tothova26@gmail.com

VEDECKÝ VÝSKUM V TEÓRII DOKAZOVANIA

prof. JUDr. Mgr. Jana VIKTORYOVÁ, PhD.
JUDr. Jaroslav BLATNICKÝ, PhD.
Katedra vyšetrovania
Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Anotácia: *Autori sa vo vedeckej štúdii zaoberajú otázkami, ktoré súvisia s vymedzením vedeckej teórie, jej systémom, metódami a tieto poznatky aplikujú na Teóriu dokazovania. V rámci Teórie dokazovania poukazujú na premenlivosť a vývoj vedeckej teórie cez teoretické a empirické premeny teórie. Oboznamujú akademickú a širokú odbornú verejnosť s už realizovaným vedeckým výskumom v oblasti dokazovania a výhľadovo naznačujú nové, do úvahy prichádzajúce vedecké problémy, ktoré bude potrebné skúmať a overovať.*
Kľúčové slová: *Teória dokazovania, vedecká teória, premena vedeckej teórie, vedecký výskum.*

Annotation: *The authors of the scientific study dealing with issues related to the definition of a scientific theory, the systems, methods, and to apply this knowledge on the theory of evidence. Within the theory of evidence point to the variability and development of scientific theory through theoretical and empirical theory of transformation. They inform the general academic and professional public with the work undertaken in the field of scientific research and evidence suggest new prospect, the suitable scientific issues which need to be examined and verified.*
Key words: *Theory of evidence, scientific theories, transforming scientific theory, scientific research.*

Úvod

Vedeckou teóriou rozumieme systém objektívne pravdivých poznatkov. Takto vymedzená vedecká teória musí mať svoj objekt, ktorý na nej existuje nezávisle. Teória musí byť teóriou o niečom, čo existuje mimo nej. Ináč by išlo len o špekulatívnu pseudoteóriu. Vedecká teória musí byť systémom výpovedí o svojom objekte, pričom musí byť vnútorne neprotirečivá, a musí spĺňať podmienku konzistentnosti, tzn. že všetky výpovede vchádzajúce do teórie musia navzájom súvisieť, podmieňovať sa. Ďalej musí byť aj overiteľná a to prostredníctvom vedeckých metód.[1]

Všetky uvedené vedecké atribúty v plnom rozsahu napĺňa Teória dokazovania.

Teória dokazovania je súčasťou vedy trestného procesu. Je tou časťou, ktorá sa zaoberá štúdiom procesu dokazovania v prípravnom konaní a v konaní pred súdom. Rozvoj teórie dokazovania je pevne spojený s rozvojom všeobecných zásad trestného konania v oblasti boja s trestnou činnosťou.

Teória a prax dokazovania má interdisciplinárny charakter, pretože vo svojom rozvoji čerpá z poznatkov trestného práva hmotného a procesného, kriminalistiky, kriminológie, penológie, logiky a podobne.

Predmetom teórie dokazovania sú:

- právne normy, ktoré stanovujú postup zhromažďovania, previerky a hodnotenia dôkazov v trestných veciach,
- praktická činnosť orgánov činných v trestnom konaní v procese vyšetrovania a taktiež činnosť osôb priberaných k účasti na tomto procese,
- zákonitosti spojené so vznikom, uchovávaním, odovzdaním a spracovaním dôkazných informácií.

Systém teórie dokazovania vo vyšetrovaní je vybudovaný na základe zásady od všeobecného ku konkrétnemu. Podľa tejto zásady je teória dokazovania rozdelená na dve časti, a to na časť všeobecnú a osobitnú.

Vo všeobecnej časti sa rozoberá charakteristika predmetu, obsahu a systému teórie dokazovania, ako aj jej miesto v systéme vedeckého poznania. Ďalej sú tu vysvetľované právne a metodické základy teórie dokazovania a systém jednotlivých východiskových pojmov.

Nasledujú otázky cieľov a predmetu dokazovania, klasifikácie, relatívnosti a prípustnosti dôkazov, všeobecná charakteristika procesu dokazovania a jeho prvky, spôsoby hodnotenia dôkazov.

[1] Holcr, K. a kol.: Policajné vedy. Úvod do teórie a metodológie. Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o., 2011, s. 55 – 56.

V osobitnej časti sú rozoberané jednotlivé druhy dôkazov, etapy procesu dokazovania, dokazovanie jednotlivých skutkových podstát trestných činov.[2]

Poznávanie v podmienkach Teórie dokazovania v sebe skĺbilo obe jeho roviny, tak rovinu poznávania teoretickú, ako aj empirickú. Akademická teória sa spája s empirickými metódami a z nich vyplývajúcimi empirickými faktami. Z empirického poznania sa abstrahujú teoretické zovšeobecnenia. To dáva záruku, že Teória dokazovania bude platná bez zväzujúcich obmedzení.[3] Toto vzájomné prepojenie sa premietlo aj do metód, ktoré sa pri vedeckom skúmaní aplikujú v Teórii dokazovania.

Teória dokazovania vo vyšetrovaní rozlišuje svoje metódy, na metódy vedeckého skúmania a metódy praktickej činnosti. Praktická činnosť orgánov činných v trestnom konaní v procese dokazovania sa zameriava na zisťovanie skutkového stavu veci, poznávanie faktov a ich preverovanie. Preto metódy praktickej činnosti majú poznávací charakter. V určitej miere sa v procese dokazovania používajú aj dielčie vedecké metódy poznania, ako napríklad pozorovanie, experiment, meranie, výpočet atď.

Teória dokazovania je vedeckou teóriou, ktorá sa rozvíja a napreduje, reaguje na aktuálne podnety z aplikačnej trestno-procesnej praxe a to najmä vďaka projektom vedeckého výskumu. Vedecký výskum zabraňuje, aby Teória dokazovania stagnovala a stávala sa dogmaticky nemennou a postupom času vedecky neakceptovanou. Vedecké problémy, ktoré nastoľuje aplikačná prax sa stávajú predmetom skúmania vedeckých tímov, pričom sa transformujú do podoby vedeckých hypotéz, ktorých závery môžu mať podobu východiskových alebo odvodených poznatkov, zákonov, kategórií či postupov. V teórii vždy budú existovať aj vedecké problémy, na ktoré zatiaľ neexistuje odpoveď, v systéme teórie predstavujú nezaplnené miesta. Rovnako Teória dokazovania pracuje aj s poznatkami, ktoré sú overené len čiastočne a na vedeckom výskume spočíva úloha ich potvrdiť, doplniť alebo odmietnuť. Takéto premeny vedeckej teórie sú jej prirodzeným procesom a prispievajú k jej spresňovaniu a doplňovaniu.[4]

Teória dokazovania prešla za ostatných desať rokov mnohými vedeckými premenami a to v teoretickej, ako aj empirickej podobe, o ktoré sa zaslúžil riešiteľský tím vedecko-výskumných úloh z katedry vyšetrovania Akadémie Policajného zboru v Bratislave. Najdôležitejšie z nich sprostredkovávame akademickej a širokej odbornej verejnosti v nasledovnom prehľade vyriešených vedeckých úloh. Vedecký výskum dokazovania a vyšetrovania týrania zvierat, farmaceutickej trestnej činnosti a krádeží je v etape čiastkových záverov a na svoje začlenenie do systému Teórie dokazovania len čaká. Tieto tri aktuálne premeny vedeckej teórie sú stále predmetom vedeckej práce a diskusie.

<table>
<tr><td colspan="4">Vedecká teória</td></tr>
<tr><td colspan="4">Teória dokazovania</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Premeny vedeckej teórie</td><td rowspan="2">Teoretické
Pojmy, kategórie, Princípy</td><td>VVÚ Rozvoj metodík vyšetrovania jednotlivých druhov trestných činov 2007</td><td>Predmet skúmania
Teoretické vymedzenie Teórie dokazovania a jej zaradenie do systému policajných vied.

Metodika dokazovania.</td></tr>
<tr><td>VVÚ Objektívna miera zaťaženosti vyšetrovateľov PZ 2009</td><td>Predmet skúmania
Plánovanie práce v procese dokazovania.

Procesné záruky úplnosti a pravdivosti hodnotenia dôkazov.</td></tr>
</table>

[2] Viktoryová, J. a kol.: Teória a prax dokazovania vo vyšetrovaní. Bratislava: Akadémia PZ, 2001, s. 26.
[3] Holcr, K. a kol.: Policajné vedy. Úvod do teórie a metodológie. Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o., 2011, s. 48.
[4] Porada, V. a kol.: Kriminalistika (teória, metódy, metodológia). Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o., 2014, s. 48 – 49.

		VVÚ Aktuálne problémy vyšetrovania vybraných druhov trestných činov 2012	Predmet skúmania *Predmet a rozsah dokazovania.* *Problém istoty dokazovania vo vyšetrovaní.* *Vnútorné presvedčenie.* *Pravda.* *Vykonávanie dôkazov.*
		VVÚ Znalec v prípravnom konaní 2016	Predmet skúmania *Znalecké dokazovanie.*
	Empirické *Etapy, metodiky, Postupy*	VVÚ Metodika vyšetrovania trestných činov legalizácie príjmov pochádzajúcich z trestnej činnosti a trestných činov financovania terorizmu 2007	Predmet skúmania *Typické dôkazné prostriedky využívané v procese dokazovania.*
		VVÚ Metodika vyšetrovania extrémizmu 2008	Predmet skúmania *Typické dôkazné prostriedky využívané v procese dokazovania.*
		VVÚ Vyšetrovanie ohrozenia bezpečnosti leteckej prevádzky 2009	Predmet skúmania *Typické dôkazné prostriedky využívané v procese dokazovania.*
		VVÚ Aktuálne problémy vyšetrovania detskej pornografie 2016	Predmet skúmania *Typické dôkazné prostriedky využívané v procese dokazovania.*

Dokazovanie a vyšetrovanie týrania zvierat

Vedecká teória			
Teória dokazovania			
Premeny vedeckej teórie	Teoretické *Pojmy, kategórie, princípy*	Projekt VVÚ Vyšetrovanie týrania zvierat	Predmet skúmania *Pojmy. Terminológia. Analýza judikatúry. Problém istoty dokazovania.*
	Empirické *Metodiky, etapy, postupy*		Typové problémy *Typické dôkazné prostriedky využívané v procese dokazovania.*

Primárnym všeobecným (hlavným) cieľom výskumnej práce je v základe prispieť ku skvalitneniu vyšetrovania skutkov založených na týraní zvierat, ako aj k zjednoteniu interpretácie znakov skutkovej podstaty trestného činu týranie zvierat podľa § 378 Trestného zákona (ďalej len „TZ“) s prepojením na praktické prejavy tohto trestného činu v praxi a to tak, aby práca bola v praxi použiteľná najmä pri posudzovaní a rozhodovaní prípadov týrania zvierat orgánmi činnými v trestnom konaní, súdmi a orgánmi štátnej správy konajúcimi v priestupkovom a správnom konaní a v tej súvislosti poukázať na prípadné nedostatky, nejasnosti a nejednoznačnosti aplikovanej právnej úpravy a na možné problémy v aplikačnej praxi a predložiť návrhy na ich elimináciu.

V záujme naplnenia všeobecného cieľa sme na základe teoretických poznatkov a poznatkov a skúseností z doterajšej praxe vytýčili nasledovné čiastkové ciele:

- poukázať na špecifiká trestného činu týranie zvierat podľa § 378 TZ, na spôsoby jeho páchania v praxi a na možnosti právneho posúdenia jeho rôznorodých skutkov,
- poukázať na doterajšiu prax posudzovania prípadov týrania zvierat a v tej súvislosti na možné aplikačné problémy, prípadne pochybenia pri kvalifikácii skutkov týrania zvierat, ako aj na rozdielne prístupy zainteresovaných orgánov,
- zhodnotiť úroveň hmotno-právnej úpravy vzťahujúcej sa k prípadom podozrení zo spáchania trestného činu týranie zvierat podľa § 378 TZ a upozorniť na jej prípadné nedostatky,
- s ohľadom na možné problémy legislatívneho či aplikačného charakteru predložiť návrhy a odporúčania na ich elimináciu,
- s ohľadom na osobitosti trestného činu týranie zvierat podľa § 378 TZ, poukázať na možné úskalia vyskytujúce sa pri jeho vyšetrovaní v praxi a v podobe návrhu načrtnúť odporúčania uplatniteľné pri postupe vyšetrovania tohto trestného činu.

So stanoveným cieľom výskumnej práce korešpondujú nasledovné úlohy:

- vykonať analýzu skutkovej podstaty trestného činu týranie zvierat podľa § 378 TZ a ďalších súvisiacich ustanovení TZ či iných dotknutých právnych predpisov,
- vykonať štúdium, komparáciu a analýzu jednotlivých prípadov týrania zvierat z praxe, vyšetrovacích spisov a rozhodnutí zainteresovaných orgánov, s prepojením na znaky skutkovej podstaty trestného činu týranie zvierat podľa § 378 TZ,
- vzhľadom na osobitosti trestného činu týranie zvierat podľa § 378 TZ, uviesť a charakterizovať spôsoby páchania a utajovania, typické podnety, počiatočné neodkladné a neopakovateľné úkony, obsah a rozsah dokazovania, úkony v následnej etape vyšetrovania, možné vyšetrovacie verzie a napokon možnosti súčinnosti a spolupráce pri vyšetrovaní trestného činu týranie zvierat podľa § 378 TZ.

Jednotlivé prípady z praxe sme analyzovali cez analýzu súvisiacich spisových materiálov a rozhodnutí. Mnohé z nich sme podrobili vzájomnej komparácii. Kazuistickým prístupom sme poukázali na ich rôzne špecifiká. Analýzu sme uplatnili aj na jednotlivé znaky skutkovej podstaty trestného činu týranie zvierat podľa § 378 TZ, čiastočne aj na iné príbuzné trestné činy a ďalšie ustanovenia súvisiacich právnych predpisov. Nevyhnutnosťou aplikácie § 378 TZ v praxi je poznanie aj iných hmotno-právnych ustanovení TZ, a preto sme analyzovali aj tieto. Keďže právo by malo ísť „ruka v ruke“ s praxou, pokúsili sme sa výsledky skúmania prípadov z praxe prepojiť a dať do vzájomných súvislostí s príslušnými zákonnými ustanoveniami.

Vo vedeckej práci sme dostatočne poukázali na vyvstávajúce súčasné problémy, či už legislatívneho, teoretického alebo prakticko-aplikačného charakteru. Pri niektorých z nich sme sa „zdržali“, konkrétny problém sme pomenovali, rozobrali, uviedli sme možnú príčinu jeho vzniku či existencie, ako aj jeho vplyv na prax. Napokon sme k nemu načrtli náš postreh, názor, úvahu, prípadne argumenty a aj možnosti jeho riešenia. Najdôležitejšie čiastkové závery:

- Absencia možnosti efektívneho zisťovania najmä „priestupkovej recidívy“ pre potreby aplikácie ustanovenia § 378 ods. 1 písm. a/ TZ, kde navrhujeme zriadenie evidencie (registra) priestupkov a iných správnych deliktov spáchaných týraním zvierat, ktorá by kompetenčne bola vedená Štátnou veterinárnou a potravinovou správou Slovenskej republiky.
- Zavedenie pojmu „na viacerých zvieratách“ do TZ, ktorého absencia v praxi spôsobuje neistotu pri posudzovaní prípadov týrania zvierat o polemickom počte (dve zvieratá).
- Odlišné interpretačné postoje zo strany posudzujúcich orgánov v prípadoch týrania zvierat „so zbraňou“, pričom navrhujeme v ustanovení § 122 ods. 3 TZ konkretizovať, proti akému telu má byť útok so zbraňou vedený. Buď by bolo uvedené „...proti telu človeka alebo zvieraťa...“, resp. by bolo uvedené len „...proti telu človeka...“, čím by sa vylúčila akákoľvek polemika o použití zbrane proti telu zvieraťa.
- Absencia zákonnej definície zvieraťa v právnom poriadku Slovenskej republiky. Pre potreby trestného práva je žiaduce zaviesť presnú definíciu zvieraťa, ktorá by spĺňala podmienky

hmotného predmetu útoku trestného činu týranie zvierat podľa § 378 TZ. Vieme, že zo zaužívaného, doteraz legislatívne neupraveného pojmu zviera, nie každý živočích by bol trestno-právne akceptovateľný ako hmotný predmet útoku (napr. obojživelník).

- Praxou neustálená „dlhodobosť“ týrania zvieraťa ako „podmienka“ základnej skutkovej podstaty trestného činu týranie zvierat podľa § 378 ods. 1 TZ, resp. ako znak kvalifikovanej skutkovej podstaty trestného činu týranie zvierat podľa § 378 ods. 2 písm. d/ TZ spáchaného závažnejším spôsobom „po dlhší čas“ podľa § 138 písm. b/ TZ. Nakoľko generálne zákonné zavedenie pojmu „po dlhší čas“, resp. „dlhodobo“ v TZ je pre rôznorodosť trestných činov nemožné, eliminovať neustálenosť možno len cez rozhodovaciu prax dotknutých orgánov. Preto pri vyšetrovaní skutku týrania je žiaduce vždy myslieť aj na tento znak, podrobiť ho skúmaniu (najmä znaleckému) a rozhodnúť s ohľadom na všetky osobitosti spáchaného skutku.
- Praxou neustálená aplikovateľnosť § 378 ods. 2 písm. d/ TZ s poukazom na § 138 c/ TZ v podobe spáchania trestného činu závažnejším spôsobom konania – „surovým alebo trýznivým spôsobom“. Ide o problém, ktorý nie je riešiteľný legislatívnym zásahom. Len prax môže ustáliť, v akých prípadoch týrania zvierat možno dané ustanovenie aplikovať, resp. aký spôsob týrania je možné považovať za „surový alebo trýznivý“. Preto pri vyšetrovaní skutkov týrania je dôležité si spomenúť na existenciu tohto kvalifikačného znaku a vzhľadom na osobitosti spáchaného skutku zamyslieť sa nad jeho aplikáciou.[5]

Ďalšia výskumná práca preukáže pravdivosť a relevantnosť naznačených čiastkových záverov, alebo prinesie nové, doteraz neoverené závery a odporúčania.

Dokazovanie a vyšetrovanie farmaceutickej trestnej činnosti

<table>
<tr><td colspan="4">Vedecká teória</td></tr>
<tr><td colspan="4">Teória dokazovania</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Premeny vedeckej teórie</td><td>Teoretické
Pojmy, kategórie, princípy</td><td rowspan="2">Projekt VVÚ
Vyšetrovanie farmaceutickej trestnej činnosti</td><td>Predmet skúmania
Pojmy. Terminológia. Analýza judikatúry. Prípustnosť dokazovania.</td></tr>
<tr><td>Empirické
Metodiky, etapy, postupy</td><td>Typové problémy
Typické dôkazné prostriedky využívané v procese dokazovania.</td></tr>
</table>

Výskumná činnosť v oblasti farmaceutickej trestnej činnosti bude musieť byť nevyhnutne prebiehať v dvoch nosných líniách. Prvou bude teoretické vymedzenie základných pojmov, definícií, skutkových podstát, ktoré je potrebné poznať, ak má byť následná praktická časť výskumnej činnosti efektívna a priniesť požadované vedecké a odborné výsledky. Druhá línia bude výsostne praktického charakteru, bude predstavovať vypracovanie metodiky vyšetrovania farmaceutickej kriminality. Procesný postup vyšetrovania, čo sa týka jeho vnútornej štruktúry, či jednotlivých komponentov, ktoré tvoria metodiku vyšetrovania vybraného trestného činu bude v zásade zhodný s procesnými postupmi, metódami a prostriedkami využiteľnými pre akýkoľvek iný trestný čin. Osobitné v rámci metodiky vyšetrovania farmaceutickej kriminality budú prvky, ktoré sú typické len pre tento druh trestnej činnosti, a ktoré budú zistené až v procese výskumnej práce.

[5] Hečko, R. *Právne aspekty trestnej činnosti páchanej na zvieratách a postupy pri jej vyšetrovaní.* Dizertačná práca. Bratislava: Akadémia PZ, 2016. Straus, J.: *Metodika vyšetrovania ekologickej kriminality*. In: Konrád, Z., Porada, V., Straus, J., Suchánek, J.: Kriminalistika. Kriminalistická taktika a metodiky vyšetrovania. Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o., 2015, s. 394 – 401. Němec, M., Viktoryová, J.: *Dokazovanie pytliactva.* In: Viktoryová, J. a kol.: Teória a prax dokazovania vo vyšetrovaní. Bratislava: Akadémie PZ, 2001, s. 209 – 216. Palarec, J., Blatnický, J., Viktoryová, J.: *Vyšetrovanie trestných činov proti životnému prostrediu.* In: Viktoryová, J., Straus, J. a kol.: Vyšetrovanie. 3. vyd. Bratislava: Akadémia PZ, 2015, s. 485 – 497.

Farmaceutická kriminalita predstavuje vedecký problém, ktorý nebol zatiaľ skúmaný, poznávaný, analyzovaný. Je ho možné postupne odkrývať pomocou systematického vedeckého štúdia konkrétnych javov a okolností vlastných len pre farmaceutickú kriminalitu. Správne teoreticko-metodologické vymedzenie postupov pri dokazovaní a vyšetrovaní vybranej trestnej činnosti môže jedine viesť k zovšeobecneniu vyhľadaných informácií a k stanoveniu rámcového postupu vyšetrovania.[6]

V rámci prvej línie vedeckého skúmania je potrebné získavať pravdivé, objektívne údaje, informácie o skúmanom probléme farmaceutickej kriminality, čiže získavať fakty, na základe ktorých možno robiť hodnoverné a záväzné závery v podobe pojmov, definícií a právnych výkladov. Takto získané teoreticko-právne východiská môžu byť jedine spoľahlivých základom vedeckej analýzy a syntézy.

Druhá praktická línia vedeckého skúmania farmaceutickej kriminality bude závislá na získavaní istého, v našom prípade relevantného množstva vedeckých faktov, ktoré budú hodnoverne a vierohodne vypovedať o procesných a dôkazných problémoch farmaceutickej kriminality. Nebudú postačovať len jednotlivé fakty, získané napríklad zo štúdia niekoľkých vyšetrovacích spisov, ale bude potrebné získať sústavu faktov, verne a úplnosti odrážajúcich všetky podstatné stránky a osobitosti farmaceutických trestných činov. Získať ich bude možné len na základe systematického a niekoľkoročného podrobného štúdia vyšetrovacích spisov z územia celej Slovenskej republiky s prihliadnutím na špecifiká jednotlivých komponentov tvoriacich metodický postup vyšetrovania farmaceutických trestných činov.[7]

Dokazovanie a vyšetrovanie krádeží

<table>
<tr><td colspan="4">Vedecká teória</td></tr>
<tr><td colspan="4">Teória dokazovania</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Premeny vedeckej teórie</td><td>Teoretické
Pojmy, kategórie, princípy</td><td rowspan="2">Projekt VVÚ
Vyšetrovanie krádeží</td><td>Predmet skúmania
Poznávanie v procese dokazovania. Vierohodnosť dokazovania.</td></tr>
<tr><td>Empirické
Metodiky, etapy, postupy</td><td>Typové problémy
Typické dôkazné prostriedky využívané v procese dokazovania.</td></tr>
</table>

Trestné činy smerujúce proti majetku sú najčastejšie páchaným druhom trestnej činnosti, pričom rozhodujúcou mierou ovplyvňujú celkový stav, štruktúru a dynamiku trestnej činnosti v Slovenskej republike.

V českej kriminalistickej škole metodika vyšetrovania krádeží a v nej obsiahnuté postupy obsahujú všeobecné pojmové poznatky a údaje teoretického a metodologického charakteru. Metodika vyšetrovania krádeží je ponímaná ako vedecká teória s cieľom rozpracovať jej optimálny model vyšetrovacích metód, techník, postupov a operácií a ich aplikovanie na proces vyšetrovania a prevencie trestných činov. Osobitný dôraz sa kladie na opis zvláštností vykonávania jednotlivých úkonov a na upozorňovanie na typické chyby a nedostatky, ktorých by sa mal vyšetrovateľ vyvarovať.

Postupy vo vyšetrovaní krádeží sa odvíjajú od štruktúry elementov informačno-teoretických základov, pod ktorými rozumieme poznatky o podstate a jednotlivých súčastiach kriminalistickej charakteristiky trestného činu krádeže a poznatky, ktoré charakterizujú kriminalistické zvláštnosti vyšetrovaných trestných činov krádeží a s nimi spojených vyšetrovacích situácií. Na uvedené elementy nadväzujú metodologické základy metodiky vyšetrovania krádeží, ktoré majú za cieľ

[6] Holcr, K. a kol.: Metodológia vedeckého poznania. In: Porada, V. a kol.: Kriminalistika (teória, metódy, metodológia). Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o., 2014, s. 53 – 56.

[7] Viktoryová, J., Straus, J. a kol.: Vyšetrovanie. 3. vyd. Bratislava, Akadémia PZ, 2015, s. 224 – 242.

vypracovať efektívne metódy kriminalisticko-praktickej činnosti, ktoré by slúžili ku konkrétnej aplikácii v praxi. Tvorba metodiky vyšetrovania krádeží je založená najmä na zrozumiteľnosti pre osoby, ktoré budú vykonávať vyšetrovanie. Postupy a spôsoby ich činnosti, ktoré sú aplikáciou všeobecných a špeciálnych vedeckých metód musia zaisťovať poznanie faktov a okolností deja, ktorý sa odohral v minulosti, ďalej priebežné poznávanie a hodnotenie informácií získaných pri vyšetrovaní, riešenie všetkých úloh vyšetrovania s prihliadnutím k špecifikám trestného činu krádeže a pod. Česká kriminalistická škola zdôrazňuje, že metodika vyšetrovania krádeží nie je chápaná ako metodika trestno-procesnej formy prípravného konania, ale ako metodika procesu poznávania kriminalisticky relevantných udalostí. V metodike vyšetrovania krádeží sa zdôrazňujú poznatky o typovej kriminalistickej charakteristike trestného činu krádeže, o zákonitostiach vzniku, vyhľadávania a zaisťovania stôp, o vyšetrovacích situáciách, ako aj systém typových modelov činnosti určených osôb v jednotlivých etapách poznávania trestného činu krádeže.[8]

Teória a metodika vyšetrovania rozpracovávaná katedrou vyšetrovania Akadémie Policajného zboru v Bratislave dopĺňa všeobecne akceptované komponenty tvoriace metodiku vyšetrovania krádeží o praktický pohľad na danú problematiku, ktorý vychádza zo spracovania zákonných a procesne správnych postupov, metód a prostriedkov, ktoré sú čerpané z konkrétnej vyšetrovateľskej praxe. Vkladom tejto teórie do štruktúry metodiky vyšetrovania krádeží je detailne prepracovaná časť o súčinnosti a spolupráci vo vyšetrovaní krádeží, ako aj podrobné okruhy otázok pri jednotlivých dôkazných prostriedkoch, ktoré boli aplikované pri dokazovaní a vyšetrovaní krádeží a sú plne využiteľné v praxi.[9]

Najnovšia kriminalistická metodika spracovaná autorom z Právnickej fakulty UK v Bratislave nadväzuje na to najlepšie, čo bolo v tejto oblasti publikované. Veľmi výstižne poukazuje na fakt, že na základe skúmania analogických prípadov možno pomocou zákonitostí induktívnej logiky s vysokou mierou pravdepodobnosti konštatovať existenciu určitých skutočností alebo stôp, ktoré sú príznačné pre páchanie krádeží. Len takto možno vypracovať metodiku vyšetrovania krádeží, v ktorej obsiahnuté metódy a postupy budú vhodné pre odhaľovanie, vyšetrovanie a prevenciu krádeží. Prínosom je v rámci postupov v počiatočnej a následnej etape vyšetrovania krádeží uvádzanie okrem procesných úkonov aj operatívno-pátracích úkonov.[10]

Resumé

Vedecká štúdia sa zaoberá problematikou vedeckej teórie, pričom všetky jej atribúty premieta na konkrétnu Teóriu dokazovania, ktorá sa ostatných dvadsaťpäť rokov rozvíja na katedre vyšetrovania Akadémie Policajného zboru v Bratislave.

Vedecká teória musí byť systémom výpovedí o svojom objekte, pričom musí byť vnútorne neprotirečivá, a musí spĺňať podmienku konzistentnosti, tzn. že všetky výpovede vchádzajúce do teórie musia navzájom súvisieť, podmieňovať sa. Ďalej musí byť aj overiteľná a to prostredníctvom vedeckých metód. Teória dokazovania sa rozvíja a to najmä prostredníctvom vedeckého výskumu. Teória dokazovania prechádza premenami, ktoré sú buď teoretického charakteru v podobe nových pojmov, kategórií, princípov alebo empirického charakteru v podobe nových etáp, metodík a postupov. Premeny vedeckej teórie sú demonštrované na konkrétnych výstupoch riešených vedecko-výskumných úloh, ako aj na vedeckých problémoch, ktoré sú v štádiu počiatočného vedeckého bádania a overovania.

Resume

The scientific study deals with scientific theory, with all its attributes reflected by a particular theory of evidence that other twenty-five years developing in department investigation Police Academy in Bratislava.

[8] Konrád, Z., Porada, V., Straus, J., Suchánek, J.: Kriminalistika. Kriminalistická taktika a metodiky vyšetrovania. Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o., 2015, s. 162 – 169, 183.

[9] Viktoryová, J., Straus, J. a kol.: Vyšetrovanie. 3. vyd. Bratislava: Akadémia PZ, 2015, s. 354 – 363.

[10] Blažek, R.: Kriminalistika. Šamorín: Heuréka, 2016, s. 201 – 202.

Scientific theories must be deposition systems on its premises, and must be internally consistent internally, and must satisfy the condition of consistency, it means, that all statements entering a theory must relate to each other, to make up. It must also be verifiable through scientific methods. Proof theory is developed mainly through scientific research. The theory of proof passes variables that are either theoretical, in the form of new concepts, categories, principles or empirical in terms of new stages, methodologies and procedures. Translate scientific theories are demonstrated in specific output of the scientific and research projects, as well as scientific issues that are at the initial scientific research and verification.

Zoznam bibliografických odkazov:

BLAŽEK, R.: Kriminalistika. Šamorín: Heuréka, 2016, 263 s. ISBN 978-80-8173-030-6.
HEČKO, R. *Právne aspekty trestnej činnosti páchanej na zvieratách a postupy pri jej vyšetrovaní.* Dizertačná práca. Bratislava: Akadémia PZ, 2016.
HOLCR, K. a kol.: Policajné vedy. Úvod do teórie a metodológie. Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o., 2011, 242 s. ISBN 978-80-7380-329-2.
HOLCR, K. a kol.: Metodológia vedeckého poznania. In: Porada, V. a kol.: Kriminalistika (teória, metódy, metodológia). Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o., 2014, 459 s. ISBN 978-80-7380-490-9.
KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J.: Kriminalistika. Kriminalistická taktika a metodiky vyšetrovania. Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o., 2015, 414 s. ISBN 978-80-7380-547-0.
NĚMEC, M., VIKTORYOVÁ, J.: *Dokazovanie pytliactva.* In: VIKTORYOVÁ, J. a kol.: Teória a prax dokazovania vo vyšetrovaní. Bratislava: Akadémie PZ, 2001, 354 s. ISBN 80-8054-201-5.
PALAREC, J., BLATNICKÝ, J., VIKTORYOVÁ, J.: *Vyšetrovanie trestných činov proti životnému prostrediu.* In: VIKTORYOVÁ, J., STRAUS, J. a kol.: Vyšetrovanie. 3. vyd. Bratislava: Akadémia PZ, 2015, 686 s. ISBN 978-80-8054-643-4.
PORADA, V. a kol.: Kriminalistika (teória, metódy, metodológia). Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o., 2014, 459 s. ISBN 978-80-7380-490-9.
STRAUS, J.: *Metodika vyšetrovania ekologickej kriminality*. In: KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J.: Kriminalistika. Kriminalistická taktika a metodiky vyšetrovania. Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o., 2015, 414 s. ISBN 978-80-7380-547-0.
VIKTORYOVÁ, J. a kol.: Teória a prax dokazovania vo vyšetrovaní. Bratislava: Akadémia PZ, 2001, 354 s. ISBN 80-8054-201-5.
VIKTORYOVÁ, J., STRAUS, J. a kol.: Vyšetrovanie. 3. vyd. Bratislava: Akadémia PZ, 2015, 686 s. ISBN 978-80-8054-643-4.

Kontaktné údaje:

plk. prof. JUDr. Mgr. Jana Viktoryová, PhD.
mjr. JUDr. Jaroslav Blatnický, PhD.
Katedra vyšetrovania
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Sklabinská 1
835 17 Bratislava

e-mail: jana.viktoryova@minv.sk
jaroslav.blatnicky@minv.sk

ANALÝZA RÝCHLOSTI PRÍPRAVNÉHO KONANIA ZA POMOCI ŠTATISTICKÝCH METÓD

Mgr. Ing. František VOJTUŠ.
národná protizločinecká jednotka
národná kriminálna agentúra
Prezídium Policajného zboru

Anotácia: *Autor v príspevku predstavuje možnosti využitia matematicko – štatistických metód pri analýze rýchlosti prípravného konania a určovaní faktorov, ktoré majú vplyv na dĺžku trvania prípravného konania.*
Kľúčové slová: *prípravné konanie, matematicko – štatistické metódy, korelačná a regresná analýza, rýchlosť prípravného konania*

Annotation: *Author presents possibilities of using statistical methods in analysis of the pre-trial proceedings duration and determinig factors which may have influence on pre-trial proceedings duration..*
Keywords: *pre-trial proceedings, statistical methods, correlation and regression analysis, pre-trial proceedings duration*

Úvod

Cieľom článku je prezentovať možnosti využitia matematicko – štatistických metód v trestnom práve, a to na príklade štatistického popisu a analýzy rýchlosti prípravného konania so zameraním sa na niektoré faktory (podmienky), u ktorých je predpoklad, že môžu ovplyvňovať rýchlosť tohto štádia trestného konania. V rámci analýzy bude skúmaný vplyv zavedenia inštitútu tzv. skráteného vyšetrovania na rýchlosť prípravného konania a tým aj celého trestného konania ako takého. Na týchto príkladoch budú rozobraté možnosti použitia jednotlivých štatistických metód v oblasti trestného práva.

Otázkou je, či je možné vôbec za pomoci štatistických metód skúmať otázky a problematiku trestného práva, osobitne samotného trestného konania. V širšom ponímaní trestného práva, ako vednej disciplíny, sú štatistické metódy už dlhodobo využívané, a to najmä v súvisiacich vedných odvetviach, ako sú kriminológia a kriminalistika. Najmä v anglo-americkom právnom prostredí sa otázkou využitia štatistických metód pri získavaní údajov o trestnej činnosti, analýze trestnej činnosti, ako aj v oblasti kriminalistiky autori zaoberajú dlhé desaťročia.[1] Otázka štatistickej analýzy samotného trestného konania v podmienkach Slovenskej republiky tiež nie je do určitej miery novinkou. Dlhodobo sú na území Slovenskej republiky (ďalej aj ako „SR“) vydávané zo strany Generálnej prokuratúry SR správy o jej činnosti, ktorých predmetom sú aj výsledky činnosti prokuratúry v rámci trestného konania, ktoré zahŕňajú aj kvantitatívne ukazovatele popisujúce samotné trestné konanie. Tieto údaje sú prezentované jednak v číselnej forme a časť z nich aj vo forme grafickej. Vo svojej podstate predstavujú tieto ukazovatele a spôsob ich prezentácie aplikáciu jednoduchých štatistických metód a postupov. Ide najmä o popisné štatistické charakteristiky (napr. aritmetický priemer v prípade vyjadrenia priemerného počtu podaných obžalôb na prokurátora) alebo o využitie metódy triedenia údajov (napr. roztriedenie počtu vybavených vecí podľa dĺžky ich vybavenia v prípravnom konaní do niekoľkých tried). Podobne v prípade Policajného zboru sú dlhodobo (v súčasnosti Úradom kriminálnej polície Prezídia PZ) spracovávané údaje týkajúce sa vyšetrovania (vrátane skráteného vyšetrovania). Rovnako, ako v prípade prokuratúry, sú aj v týchto výstupoch väčšinou uplatňované len základné štatistické postupy (najmä popisné charakteristiky). V spomínaných prípadoch však absentuje uplatnenie komplexnejších štatistických metód, ktoré súi

[1] napr. Kleck, G., Tark, J., Bellows, J. J. What methods are most frequently used in research in criminology and criminal justice?. In: Journal of Criminal Justice, 34 (2006), s. 147–152, Eisenberg, T. Empirical Methods and the Law. In: Cornell Law Faculty Publications, Paper 364 (2000), s. 665 – 669, Kingston, C. R., Kirk, L. The Use of Statistics in Criminalistics. In: J. Crim. L. Criminology & Police Sci., 55 (1964), s. 514 - 521, Griffin, J. I. New Perspectives in Police Statistics. In: J. Crim. L. Criminology & Police Sci., 46 (1955-1956), s. 879 – 881

v súčasnosti bežne používané vo veľkom počte spoločenských vied (napr. sociológia, pedagogika, psychológia a pod.).

Samotné trestné konanie je zložitým procesom, ktorého priebeh a výsledok ovplyvňuje množstvo faktorov, ktoré sa môžu týkať subjektov trestného konania (napr. vek a vzdelanie páchateľov, prax orgánov činných v trestnom konaní, sociálne zázemie páchateľov trestných činov, ich postoj k trestnej činnosti, pracovné podmienky orgánov činných v trestnom konaní a pod.), ale môžu byť aj od nich nezávislé (napr. existencia niektorých dôkazov, právna úprava konania a jej zmeny a pod.). Tieto faktory vstupujú do jednotlivých trestných konaní v rôznom rozsahu, ktorý je determinovaný konkrétnym prípadom. Trestné konanie ako také je možné považovať za hromadný jav, nakoľko jeho priebeh a výsledok je ovplyvňovaný množstvom faktorov, ktoré sa vyskytujú viac-menej náhodne a vzájomne sa ovplyvňujú. Hromadný jav je každý prírodný alebo spoločenský jav, ktorý sa skúma nie jednotlivo, ale na veľkom počte prípadov (hromadne). Skladá sa z mnohých individuálnych javov. Prírodné a spoločenské javy sa skúmajú ako hromadné javy, preto lebo takýto spôsob umožňuje poznať ich podstatu a vlastnosti, povahu činiteľov, ktoré ich podmieňujú a ovplyvňujú v ich vzájomných vzťahoch a súvislostiach. Bez hromadného pozorovania by sme nemohli o príslušnom jave robiť zovšeobecňujúce závery.[2] Inak povedané hromadné javy sú také javy (predmety, udalosti, procesy), ktoré sú výsledkom pôsobenia veľkého množstva príčin a ktorých vlastnosti sa neprejavujú v jednotlivých javoch, ale iba v súbore (väčšom počte) týchto javov, a to prostredníctvom celého radu náhod, pritom náhodný charakter hromadných javov nemožno chápať ako stav bezpríčinnosti, v ktorom niet nijakej zákonitosti, ale naopak treba ho považovať za výslednicu veľkého počtu menej dôležitých účinkov, ktorých každý sám osebe pôsobí zákonite.[3] Skúmaním zákonnosti stavu a vývoja hromadných javov všetkého druhu, teda aj spoločenských,[4] sa zoberá štatistika. Na základe týchto úvah nie je dôvod vylúčiť možnosť uplatnenia štatistických metód na trestné konanie ako hromadný jav, najmä s ohľadom na možnosť odhalenia faktorov, ktoré majú vplyv na priebeh a výsledok trestného konania. Samozrejme, bolo by nepodložené sa domnievať, že na základe analýzy trestného konania s využitím štatistických metód, by bolo možné predpovedať priebeh alebo výsledok trestného konania. Možnosti využitia štatistických metód skôr vedú k odhaľovaniu faktorov a zákonitostí, ktoré majú významný vplyv na trestné konanie s možnosťou vyvolania následnej reakcie smerujúcej k zvýšeniu efektivity trestného konania cez ovplyvnenie týchto faktorov (príčin). Štatistické metódy a ich výsledky môžu byť vhodným argumentačným podkladom pri hodnotení dopadu legislatívnych úprav trestného konania z pohľadu dosiahnutia cieľov, pre ktoré tieto úpravy boli prijímané. Tým môže štatistická analýza v oblasti trestného práva napomôcť tvorbe trestnej politiky, resp. za určitých podmienok predvídať trendy v páchaní trestnej činnosti.[5]

Štatistika, delenie štatistických metód a ich základná charakteristika.

Ako už bolo uvedené, štatistiku možno definovať ako vedu, ktorá sa zaoberá popisom a analýzou hromadných javov, a to za použitia matematických metód. Treba si však uvedomiť, že samotné výsledky štatistickej analýzy sú len podkladom pre interpretáciu skúmaných javov.

[2] Zlacká, A. Základy kvantitativných metód, Prešovská Univerzita v Prešove, s. 2 dostupné na http://www.fhpv.unipo.sk/cvt/statistika/ (citácia z 14.03.2017)

[3] Šmelko, Š. Štatistické metódy v lesníctve, 3. vyd., Zvolen: VŠLD Zvolen, 1991, s. 11.

[4] trestná činnosť, ktorá je predmetom trestného konania je bezpochyby spoločenským javom, aj keď negatívnym. Trestnú činnosť možno vychádzajúc z definície trestného činu charakterizovať ako právnym poriadkom vymedzené a spoločnosťou neakceptované protiprávne konania fyzických, a po novom aj právnických osôb v určitom čase a priestore. Trestná činnosť je výsledkom pôsobenia veľkého množstva príčin a faktorov, resp. podmienok a ako taká je náhodným javom. Ak by náhodným javom nebola, bolo by možné ju predpovedať a de facto ju úplne eliminovať, teda zabezpečiť aby k páchaniu trestných činov nedochádzalo. Podmienkami a príčinami vzniku trestnej činnosti sa zaoberá najmä kriminológia.

[5] k tomu pozri napr. Eisenberg, T. Empirical Methods and the Law. In: Cornell Law Faculty Publications, Paper 364 (2000), s. 667

Interpretácia musí vychádzať zo znalosti toho ktorého javu zo strany používateľa štatistických metód. Jedno z možných a najjednoduchších delení štatistických metód je ich rozdelenie na:

a) popisné (deskriptívne) metódy,
b) analytické metódy

Popisné metódy

Úlohou popisných metód je na základe číselných charakteristík (popisných) charakterizovať základný alebo výberový štatistický súbor.[6] Cieľom je sprehľadniť veľké množstvo numerických údajov. Takéto štatistické charakteristiky by mali byť vypočítané na základe všetkých hodnôt súboru, mali by byť čo najmenej ovplyvniteľné náhodným kolísaním hodnôt, mali by sa dať pomerne ľahko interpretovať a malo by sa nimi dať ľahko počtársky operovať. Rozoznávame jednak štatistické charakteristiky polohy (miery), variability a prípadne súmernosti a zahrotenosti.

Miery polohy sú charakteristiky predstavujúce stredovú hodnotu kvantitatívneho znaku, okolo ktorej sa zoskupujú ostané hodnoty súboru. Patrí medzi ne asi najpoužívanejšia štatistická veličina, a to aritmetický priemer. Ďalšími často používanými mierami polohy sú modus, medián, prípadne rôzne druhy priemerov ako geometrický, kvadratický, chronologický a iné.

Miery variability charakterizujú (popisujú) variabilitu, teda stupeň rozrôznenia hodnôt kvantitatívneho znaku, teda kolísanie hodnôt. Najpoužívanejšou mierou variability je smerodajná odchýlka, prípadne rozptyl. Medzi miery variability ďalej patria variačné rozpätie a variačný koeficient.

Miery súmernosti a zahrotenosti sa využívajú na skúmanie a zisťovanie nesúmernosti rozdelenia početnosti a tvaru (plochosti).

Analytické metódy

Úlohou analytických metód je za použitia matematických metód vychádzajúcich zväčša z teórie pravdepodobnosti analyzovať získané údaje a odvodzovať vzťahy v rámci skúmaných hodnôt. Medzi tieto metódy môžeme zaradiť intervalové odhady, regresnú a korelačnú analýzu, testovanie štatistických hypotéz, analýzu variancie (rozptylu).

Intervalové odhady predstavujú metódy výpočtu – odhadu hodnoty neznámeho parametra základného súboru, a to vo forme stanovenia určitého intervalu, v ktorom so zvolenou pravdepodobnosťou bude neznámy parameter (hodnota) ležať.

Regresná analýza má za úlohu určiť tvar závislosti a popísať ho za pomoci matematických funkcií. Výsledkom je v prípade skúmania vzťahu dvoch znakov v grafickom vyjadrení buď regresná priamka alebo regresná krivka. Na výpočet koeficientov regresných funkcií sa využívajú rôzne metódy, z ktorých asi najznámejšia je metóda najmenších štvorcov.

Korelačná analýza slúži na skúmanie závislosti medzi dvoma a viacerými skúmanými veličinami a jej podstatou je určenie, ako sa závislosť medzi skúmanými znakmi blíži funkčnej závislosti, teda stavu, keď jednej hodnote jedného znaku zodpovedá len jedna hodnota druhého znaku. Inak povedané pri funkčnej závislosti jeden znak, resp. jeho hodnota je úplne závislá od druhého znaku. Korelačná závislosť sa určuje za pomoci koeficientov (indexov) korelácie.

Testovanie štatistických hypotéz predstavuje využitie matematických metód založených na teórii pravdepodobnosti, za pomoci ktorých sa skúma určitá domnienka alebo predpoklad

[6] Vzhľadom na limitovaný rozsah príspevku nie je možné bližšie rozoberať základne štatistické pojmy, teórie výberu a plánovania štatistického skúmania, teóriu pravdepodobnosti, postupy testovania hypotéz a iné štatistické metódy a ani uvádzať spôsoby výpočtu väčšiny použitých štatistických charakteristík a ich vlastnosti. V ďalšom texte budú bližšie vysvetlené len tie štatistické charakteristiky a postupy, ktoré budú použité pri samotnej analýze. Vo vzťahu k podrobnejšiemu oboznámeniu sa s pojmami a metódami štatistiky odkazujeme na odbornú literatúru napr. Markechová D., Stehlíková B., Tirpáková A. Štatistické metódy a ich aplikácie. Nitra: Univerzita Konštatína filozofa v Nitre, 2011. 537s., Berry, D. A., Lindgren B. W. Statistics: Theory and Methods, 2nd ed., California: Wadsworth Publishing Company, 1996. 702 s.

o vlastnostiach základného súboru vyslovený na podklade určitého skúmania (výberového) a táto domnienka sa potvrdzuje alebo vyvracia s určitou pravdepodobnosťou (v štatistickom označení „na zvolenej hladine významnosti“). Testy využívané pri testovaní hypotéz je možné rozdeliť do dvoch základných skupín, a to na testy parametrické a neparametrické. Rozdiel medzi nimi spočíva v tom, či sú založené na hodnotách výberových súborov a predpokladajú určitý typ rozdelenia znaku (normálne, Studentovo, chí-kvadrát rozdelenie a pod.)

Analýza variancie, resp. rozptylu (ANOVA – analysis of variance) predstavuje metódu, ktorá sa využíva najmä v prípade, ak je predpoklad, že na skúmanú veličinu pôsobí viac faktorov, teda vtedy, keď úlohou skúmania je analýza pôsobenia viacerých podmienok na skúmaný znak. V prípade, ak skúmane len vplyv jedného faktora, ide o jednofaktorovú analýzu variance, ak viacerých, tak ide o viacfaktorovú analýzu variancie.

Vyššie uvedený prehľad štatistických metód nemožno brať za vyčerpávajúci, ale treba ho považovať za stručný úvod do problematiky vzhľadom k tomu, že v rámci výučby na právnických fakultách absentuje výučba a implementácia štatistických metód najmä z hľadiska možnosti ich uplatnenia pri vedeckom výskume. V ďalšej časti bude rozobratý spôsob získania dát (data gathering), ktoré boli podkladom na vykonanie štatistických analýz aj s ich zhodnotením z hľadiska ich výpovednej hodnoty.

Dáta použité k analýze

Zdrojom dát použitých pri analýze rýchlosti prípravného konania boli Správy o činnosti prokuratúry Slovenskej republiky za roky 2000 až 2015[7] a údaje zo Štatistických ukazovateľov a hodnotení za roky 2001 až 2015 uvádzaných na stránke Úradu kriminálnej polície Prezídia PZ.[8] Pri analýze bol teda využitý sekundárny zdroj dát. Takýto prístup k získavaniu dát má svoje úskalia, a to najmä z dôvodu neznalosti presnej metodiky a spôsobu ich získavania. Vo vzťahu k zvolenému časovému intervalu analýzy, pre ktorý boli dáta získavané z vyššie spomínaných zdrojov, je potrebné uviesť, že bol zvolený v prvom rade s ohľadom na podchytenie obdobia od zavedenia úpravy skráteného vyšetrovania, a to novelou predchádzajúceho Trestného poriadku vykonanou zákonom č. 422/2002 Z. z., kedy došlo k zavedeniu skráteného vyšetrovania ako druhej formy prípravného konania, pričom predmetnou novelou zavedená úprava prípravného konania je do značnej miery obdobná úprave prípravného konania podľa rekodifikovaného Trestného poriadku.[9]

Na základe štúdia zdrojov údajov, boli získané údaje zahrnuté do tabuľky č. 1.

[7] Správy o činnosti prokuratúry Slovenskej republiky za roky 2001 - 2015, dostupné na https://www.genpro.gov.sk/spravy-o-cinnosti-12b7.html

[8] Štatistické ukazovatele a hodnotenia za roky 2001 – 2015, dostupné na stránke Úradu kriminálnej polície Prezídia PZ na http://uv.minv.sk/stranky/opep.htm,

[9] jedinou závažnejšou odlišnosťou je zavedenie osobitne skráteného vyšetrovania, ktoré je však do veľkej miery odvodené od skráteného vyšetrovania. Je možné konštatovať, že z hľadiska foriem ako aj etapizácie a postupu v prípravnom konaní, je prípravné konanie podľa predchádzajúceho Trestného poriadku (po novele č. 422/2002 Z.z.) a súčasná úprava prípravného konania až na pár odchýlok identická.

rok	nápad	vybavené veci	doba skončenia prípravného konania				veci skončené v skrátenom vyšetrovaní	počet prokurátorov	počet vyšetrovateľov	počet poverených príslušníkov (policajných orgánov)	počet návrhov podľa § 232 Tr. por.
			do 1 mes.	do 2 mes.	do 3 mes.	3 - 12 mes.					
2001	91211	88799	10635	22488	14155	18516	-	663	994	-	-
2002	106205	96613	10929	25212	16017	21012	9738	660	1032	-	-
2003	116553	113326	12507	30815	17228	32250	56362	672	957	-	-
2004	139384	129341	11958	32212	20686	46572	93278	676	840	1031	-
2005	135718	137123	12762	31081	18720	51553	97684	705	805	1027	-
			do 1 mes.	do 6 mes.	do 1 roka	nad 1 rok					
2006	121579	121675	13904	72371	16362	13984	93121	745	881	1126	2916 (2481)
2007	117649	125867	14057	75328	20427	16055	95910	763	925	1112	5328 (4505)
2008	119153	128414	19984	68823	19806	19801	96714	785	939	1157	6039 (5197)
2009	112063	120869	12860	62643	23485	21881	86721	806	973	1160	7209 (6523)
2010	101016	114983	32103	50685	13900	18295	82443	830	1021	1155	7619 (6522)
2011	100006	108354	19984	68823	19806	19801	75977	904	982	1080	8012 (6784)
2012	96987	108266	-	-	-	-	67524	901	1020	1216	8471 (7334)
2013	97062	107588	20794	53327	11781	15021	65222	907	1064	1241	8091 (7055)
2014	87047	99624	-	-	-	-	-	885	1075	1249	6850
2015	77813	89547	-	-	-	-	-	886	1102	1246	4127

Tabuľka č. 1: Vstupné dáta analýzy

Z údajov uvedených v Správach o činnosti prokuratúry Slovenskej republiky za jednotlivé roky boli do analýzy vybraté iba údaje týkajúce sa prípravného konania. Išlo o údaje o počte vecí zahrnutých do registrov Kv a Pv prokuratúry, resp. aj Gv za jednotlivé roky, nakoľko v týchto registroch sa eviduje nápad[10] vecí, u ktorých bolo začaté trestné stíhanie. Je potrebné poznamenať, že na dôslednejšiu analýzu by bolo potrebné vykonať kontrolu týchto údajov, či v nich nedochádza k presahu ukončených vecí z predchádzajúcich rokov, teda či do ukončených vecí, napríklad v lehote do 1 roka, nedošlo k zarátaniu aj vecí, ktoré boli začaté v predchádzajúcom kalendárnom roku. Takýto presah je dosť pravdepodobný aj vzhľadom na to, že v správach je uvádzaný aj počet vecí skončených po viac ako 1 roku. Pre účely tohto príspevku však takáto dôkladná kontrola vykonávaná nebola vzhľadom k tomu, že cieľom príspevku je načrtnúť možnosti využitia štatistických metód a ide o ukážkovú štúdiu, ktorá má najmä ilustračný charakter. Rovnako treba uviesť, že údaje uvádzané v Správach o činnosti prokuratúry SR sú uvádzané dosť neprehľadne, bez bližšieho uvedenia, ako boli presne získané a aká bola ich kontrola z hľadiska objektivity. Ďalej bolo pri štúdiu tohto zdroja informácii zistené, že v jednotlivých obdobiach boli využité rôzne spôsoby triedenia týchto údajov, prípadne niektoré údaje v určitých obdobiach absentujú, ako to bude vyplývať z nižšie uvedených tabuliek. Dokonca v niektorých prípadoch boli niektoré údaje (napr. vo vzťahu ku skončeným veciam v skrátenom vyšetrovaní v rokoch 2008 a 2009) iné v správach za príslušné roky ako v správach v nasledujúcich rokoch. V takomto prípade boli do úvahy brané správy za príslušný rok. Rovnako bolo zistené, že súčty vybavených vecí za jednotlivé sledované doby skončenia prípravného konania (teda do 1 mesiaca, do 2 mesiacov, do 3 mesiacov a od 3 - 12 mesiacov, resp. od roku 2006 do 1 mesiaca, do 6 mesiacov a do 1 roka) sa nerovnajú v správach uvedenému počtu vybavených vecí, pričom v správach o činnosti prokuratúry SR tieto rozdiely nie sú vysvetlené. Dôvodom rozdielnych výsledkov by mohlo byť nezapočítavanie vecí, ktoré boli skončené iným spôsobom (napr. spojením vecí na spoločné konanie), do výsledkov podľa jednotlivých vyššie spomínaných intervalov.

Zo štatistických ukazovateľov a hodnotení uvádzaných na stránke Úradu kriminálnej polície Prezídia PZ boli vybrané len priemerné počty vyšetrovateľov PZ, resp. poverených príslušníkov PZ (do roku 2006 policajných orgánov) za jednotlivé roky. Ide o priemerné mesačné počty pre konkrétny rok. S inými údajmi z uvedeného zdroja pracované nebolo. K obom zdrojom dát treba uviesť, že aj v nich boli využité štatistické metódy, avšak len popisné a analýza bola vykonávaná zväčša len cez porovnávanie absolútnych údajov, v menšej miere údajov v relatívnom vyjadrení, pričom takáto analýza nemusí mať v skutočnosti vysokú výpovednú hodnotu, nakoľko niekedy sú

[10] nápadom vecí sa bežne v praxi označuje počet zaevidovaných trestných vecí, pričom v tejto práci sa ním bude rozumieť počet trestných vecí po začatí trestného stíhania, ktoré boli zaevidované na okresných alebo krajských prokuratúrach, resp. na Generálnej prokuratúre v rámci SR.

údaje za jednotlivé roky v neupravenom stave neporovnateľné, napríklad vzhľadom na rôzne kritéria triedenia a teda iný rozsah porovnávaných súborov.[11]

Ako vyplýva z tabuľky č. 1 došlo v roku 2006 k zmene spôsobu členenia (triedenia) údajov o rýchlosti skončenia veci v prípravnom konaní zo strany Generálnej prokuratúry SR, ktorá vydáva správy o činnosti prokuratúry SR. Rovnako z tabuľky č. 1 vyplýva, že správy o činnosti prokuratúry SR za roky 2012 a 2014 – 2015 neuvádzali údaje o rýchlosti skončenia veci v prípravnom konaní a za roky 2014 – 2015 ani údaje o počte vecí skončených v skrátenom vyšetrovaní. Pri údajoch o počte prokurátorov v jednotlivých rokoch je potrebné uviesť, že ide o údaj uvádzaný k 31.12. príslušného roku, ktorý je znížený o počet prokurátorov, ktorí reálne funkciu nevykonávali (z dôvodu materskej dovolenky, pridelenia na Justičnú akadémiu a pod.). Pri počte vyšetrovateľov PZ je potrebné uviesť, že v rokoch 2001 – 2004 sú zahrnutí aj vyšetrovatelia PZ pôsobiaci na prezidiálnych zložkách Policajného zboru ako odbor vyšetrovania obzvlášť závažnej trestnej činnosti (OVOZTČ), resp. v roku 2004 na Úrade boja proti korupcii (ÚBPK) a Úrade boja proti organizovanej kriminalite (ÚBOK) Prezídia PZ. Títo vyšetrovatelia PZ sú v daných rokoch zahrnutí do celkového počtu, nakoľko sa podieľali na vyšetrovaní vecí, ktoré do vzniku Úradu Špeciálnej prokuratúry (dňa 01.09.2004) dozorovali okresné a krajské súčasti prokuratúry, resp. Generálna prokuratúra SR, a teda ide o nápad prokuratúry zahrnutý v tabuľke. Od roku 2005 nie je v tabuľke zahrnutý nápad trestných vecí Úradu Špeciálnej prokuratúry, ktorý bol evidovaný zvlášť, a preto od tohto roku nie sú zahrnutí do počtov vyšetrovateľov PZ ani vyšetrovatelia PZ zaradení na ÚBPK a ÚBOK, ktorí mali prioritne vykonávať vyšetrovanie vo veciach dozorovaných Úradom Špeciálnej prokuratúry.[12] Pri počte návrhov na uzavretie dohody o vine a treste podľa § 232 Trestného poriadku sú uvedené počty obvinených, ktorých sa tieto návrhy týkali a v zátvorke je uvedený počet vecí, v ktorých tento postup podľa § 232 Trestného poriadku bol uplatnený. Z prehľadu vyplýva, že v rokoch 2014 a 2015 v správach o činnosti prokuratúry SR nebol špecifikovaný počet vecí, v ktorých sa uplatnil postup podľa § 232 Trestného poriadku a je uvedený len počet obvinených. V tabuľke č. 1 uvedené údaje predstavujú absolútne čísla, z ktorých porovnania je možné vyvodzovať určité závery, avšak tieto nemusia mať relevantnú výpovednú hodnotu, nakoľko rozdiely mohli byť len dôsledkom určitých náhodných nepredvídaných faktorov objavujúcich sa v danom roku a nemusia zodpovedať prípadnému trendu vývoja, najmä ak by sme porovnávali len najbližšie obdobia.

Matematicko-štatistická analýza rýchlosti prípravného konania a posúdenie vplyvu niektorých faktorov na rýchlosť prípravného konania

Na účely štatistickej analýzy bola v ďalšom kroku vykonaná úprava tabuľky č. 1 a tým, že boli vykonané súčty vybavených vecí uvedené v jednotlivých intervaloch, a to v prípade tých vecí, ktoré boli skončené najneskôr do 1 roka. Tieto súčty budú ďalej považované za počet vecí skončených v prípravnom konaní v danom roku a nie počet vecí uvádzaných ako vybavené, ktoré sú uvádzané v správach o činnosti prokuratúry SR. S týmto údajom bude ďalej v analýze pracované. Tento krok bol urobený za účelom čiastočného eliminovania vplyvu vecí, ktoré prešli z predchádzajúceho roka a boli ukončené v novom roku, avšak úplne tento cieľ nemožno dosiahnuť. U takto vybraných vecí je najväčší predpoklad, že sa v nich budú nachádzať zväčša veci, ktoré napadli (boli začaté) v danom roku a boli aj ukončené v danom roku, teda sú súčasťou aj v celkovom nápade daného roku. Zároveň tento postup za použitia uvedených zdrojov dát asi najlepšie charakterizuje priemernú dĺžku konania v danom roku. Súčasne je vplyv presahu eliminovaný aj tým, že sa vyskytoval v každom roku a budeme predpokladať, že v priemere mal približne rovnaký vplyv na priemernú dĺžku konania. Pre presné výsledky by bola potrebná presná kontrola vstupných dát, avšak na účely tejto prípadovej

[11] z hľadiska výpovedného majú väčšiu výpovednú hodnotu relatívne vyjadrenia dát vzhľadom k určitej základnej hodnote. Absolútne údaje (početnosti) neumožňujú objektívne porovnanie dvoch alebo viacerých súborov, ak porovnávané súbory nemajú rovnaký rozsah.

[12] V skutočnosti však títo vyšetrovatelia vykonávali vyšetrovanie aj vo veciach, kde dozor vykonávali Okresné a Krajské prokuratúry, avšak vzhľadom na malý počet týchto veci bude sa v práci vychádzať z toho, že nápad Okresných a Krajských prokuratúr, resp. Generálnej prokuratúry spracovávali vyšetrovatelia ostatných súčasti Policajného zboru (na okresnej a krajskej úrovni).

štúdie bude tento presah abstrahovaný. Opäť treba pripomenúť, že cieľom príspevku je najmä ilustrácia možnosti využitia štatistických metód.

Na základe vstupných dát boli ako prvé vyrátavané popisné štatistické charakteristiky polohy a variability, ktorých hodnoty sú uvedené v tabuľke č. 2:

rok	celkový nápad	počet vecí s dĺžkou prípravného konania do 1 roka v danom roku	priemerná dĺžka prípravného konania v mesiacoch (arit. priemer)	priemerná dĺžka prípravného konania v mesiacoch (modus)	priemerná odchýlka pri výpočte z arit. priemeru	priemerná odchýlka pri výpočte z modusu
2001	91211	65794	3,24	1,41	2,40	2,12
2002	106205	73170	3,29	1,39	2,42	2,17
2003	116553	92800	3,64	1,43	2,69	2,46
2004	139384	111428	4,09	1,36	2,85	2,91
2005	135718	114116	4,26	1,40	2,92	3,06
2006	121579	102637	3,97	3,75	1,60	1,45
2007	117649	109812	4,14	3,80	1,81	1,60
2008	119153	108613	3,95	3,80	1,84	1,74
2009	112063	98988	4,42	3,91	2,18	1,91
2010	101016	96688	3,29	3,71	1,86	1,93
2011	100006	108613	3,95	3,80	1,84	1,74
2012	96987	-	-	-	-	-
2013	97062	85902	3,53	3,70	1,50	1,63
2014	87047	-	-	-	-	-
2015	77813	-	-	-	-	-

Tabuľka č. 2 Popisné štatistické charakteristiky prípravného konania

Ako prvá bola vyrátaná štatistická charakteristika priemernej dĺžky prípravného konania za jednotlivé roky, a to cez vážený aritmetický priemer pre jednotlivé roky $\bar{x}$ na základe príslušného vzorca.[13] Samozrejme výpočet bol možný len pre roky, pre ktoré existovali vstupné údaje, teda roky okrem rokov 2012 a 2014 – 2015. V prezentovanom prípade by mal byť ale vhodnejšou popisnou štatistickou charakteristikou modus $\hat{x}$, ktorý predstavuje najpočetnejšie sa vyskytujúcu hodnotu v súbore, teda v našom príklade najčastejšie sa vyskytujúcu dĺžku prípravného konania. Z početností skončených vecí v jednotlivých intervaloch je zrejmé, a vyplýva to aj z logiky veci[14], že rozdelenie početností, čo sa týka skončených vecí je nesúmerné, a to ľavostranne. Uvedená skutočnosť sa nedá úplne jednoznačne štatisticky potvrdiť, nakoľko v prípade rokov 2001 – 2005 sú hodnoty rozdelené do 4 intervaloch, z ktorých tri sú rovnako veľké (1 mesiac) a zostávajúci interval je neúmerne dlhý vzhľadom k ostatným (9 mesiacov), čo skresľuje vyhodnotenie a robí problematickým aj výpočet modusu. Vzhľadom ale na počet vecí spadajúcich do najdlhšieho intervalu a jeho dĺžku nie je predpoklad, že v prípade jeho rozdelenia na kratšie intervaly, by sa v niektorom z týchto kratších intervaloch objavila vyššia početnosť ako v intervale do 2 mesiacov, ktorý je v rokoch 2001 – 2005 intervalom, v ktorom by sa mal nachádzať modus. Naopak v prípade v rokov 2006 – 2013 sa zase prejavuje skutočnosť, že intervaly sú pomerne veľké (okrem intervalu do 1 mesiaca) a ak predpokladáme, že rozdelenie početností kopíruje trendy z rokov 2001 – 2005, tak v intervale od 1 do 6 mesiacov by sa malo najviac vecí nachádzať v prvej polovici tohto intervalu, čo tiež skresľuje výpočet modusu a tento zrejme bude v rokoch 2006 – 2013 menší ako vyrátaný na základe získaných

[13] $$\bar{x} = \frac{\sum_{i=2001}^{i=2013} n_i * x_i}{n}$$

$\bar{x}$ predstavuje vážený aritmetický priemer, n_i predstavuje počet ukončených vecí v jednotlivej triede v danom roku, x_i predstavuje strednú hodnotu danej triedy v mesiacoch (teda 0,5; 1,5; 2,5 a 7,5 mesiaca pre údaje do roku 2006 a 0,5; 3,5 a 9 mesiaca pre údaje po roku 2006), n je nápad v danom roku vypočítaný z počtu vecí ukončených v jednotlivých triedach

[14] to preto, lebo dĺžka prípravného konania nemôže nadobúdať záporné hodnoty, pričom trvať môže prípravne konanie teoreticky donekonečna a teda je zrejmé, že najviac hodnôt sa bude nachádzať naľavo od aritmetického priemeru.

údajov, teda cez triedne početnosti. To sa plne prejavilo aj z vypočítaných hodnôt modusu $\hat{x}$ [15] uvedených v tabuľke č. 2, kde je výrazný skok (nárast) hodnoty modusu medzi rokmi 2001 – 2005 a 2006 – 2013. Treba sa zrejme prikloniť k záveru, že hodnota modusu v rokoch 2006 -2013 je nižšia ako vypočítaná a bude ležať niekde v intervale medzi 1 – 2 mesiacmi a nepresnosť výpočtu je spôsobená nevhodne stanovenými intervalmi[16], vykazovanými v správach o činnosti prokuratúry SR za uvedené roky. To, že ide o ľavostranné rozdelenie početnosti v zásade potvrdzuje aj tá skutočnosť, že vypočítané hodnoty modusu sú menšie ako hodnoty vyrátané na základe váženého aritmetického priemeru, teda sa nachádzajú naľavo od neho. Z týchto zistení a záverov možno vyvodiť, že najčastejšie vyskytujúca sa hodnota dĺžky prípravného konania je kratšia ako vyrátaný aritmetický priemer a bude sa zrejme pohybovať okolo hodnoty 2 mesiacov.

Následne na základe vypočítaných aritmetických priemerov by bolo vhodné pre jednotlivé roky možné vypočítať mieru variability dĺžky prípravného konania, a to konkrétne smerodajnú odchýlku s_x, avšak vzhľadom na predpokladanú nesúmernosť rozdelenia hodnôt, jej výpovedná hodnota by bola v tomto prípade značne skreslená. Ako charakteristika variability bola teda zvolená priemerná odchýlka, a to ako od hodnôt vyrátaných za pomoci váženého aritmetického priemeru, tak aj modusu.[17] Priemerná odchýlka nám udáva, o koľko sa hodnoty v priemere odchyľujú (odlišujú) od zvolenej stredovej hodnoty. Čím je jej hodnota nižšia tým rozdelenie početnosti homogénnejšie, teda menej rozptýlené. Z vyrátaných hodnôt je zrejmé, že priemerná odchýlka je v zásade nižšia v prípade použitia modusu ako strednej hodnoty a teda modus by mal predstavovať vhodnejšiu popisnú charakteristiku ako aritmetický priemer.

Z vyrátaných hodnôt priemernej dĺžky prípravného konania (či už za pomoci váženého aritmetického priemeru alebo modus) možno vyvodiť záver, že zavedenie inštitútu skráteného vyšetrovania nemalo žiaden vplyv na rýchlosť prípravného konania (jeho dĺžku), teda nedošlo k jeho zrýchleniu. Dokonca v prípade údajov vyrátaných za pomoci váženého aritmetického priemeru je naznačený trend predĺženia dĺžky prípravného konania. Legislatívna zmena spočívajúca v zavedení tohto inštitútu do trestného konania teda nesplnila očakávania do nej kladené, a to v smere zrýchlenia prípravného konania cez zjednodušenie procesného postupu v prípade menej závažných trestných činov.

V ďalšom kroku bola vykonaná regresná, a najmä korelačná analýza, ktorej cieľom bolo odhaliť prípadne faktory, ktoré by mohli mať alebo majú vplyv na rýchlosť prípravného konania a popísať prípadné zákonitosti vývoja rýchlosti prípravného konania v závislosti od týchto faktorov. Pri tejto analýze bola braná do úvahy rýchlosť prípravného konania vypočítaná za použitia váženého aritmetického priemeru, a to z toho dôvodu, že vzhľadom na zmenu a nevhodné triedenie údajov týkajúce sa skončených vecí po roku 2006, by použitie hodnôt vypočítaných za pomoci modusu zrejme skreslilo výsledky. Porovnaním priemerných odchýlok je síce zrejmé, že tieto v prípade hodnôt vypočítaných cez modus sú menšie, avšak pravdepodobne nie až tak signifikantne, aby použitie hodnôt vyrátaných cez vážený aritmetický priemer neprichádzalo úplne do úvahy. Opäť je treba poznamenať, že cieľom príspevku je najmä ilustrácia možností použitia štatistických metód.

V analýze boli brané do úvahy roky 2001 – 2013, okrem roku 2012, pre ktorý sa nepodarilo dohľadať údaje umožňujúce vyrátať priemernú rýchlosť konania. Z tohto dôvodu nebola vykonaná analýza ani pre roky 2014 – 2015. Ako faktory, ktoré môžu mať vplyv na rýchlosť prípravného konania, boli vybrané pre jednotlivé roky: celkový nápad vecí v prípravnom konaní, počet vecí skončených v skrátenom vyšetrovaní, počet činných prokurátorov, počet vyšetrovateľov PZ, počet

[15] pre výpočet boli použité vzorce na jeho výpočet v prípade rozdelenia hodnôt do rovnako veľkých (pre roky 2001 – 2005) a nerovnako veľkých intervalov (roky 2006 – 2013). Príslušné vzorce je možno nájsť napríklad v Zlacká, A. Základy kvantitativných metód, Prešovská Univerzita v Prešove, s. 18 dostupné na http://www.fhpv.unipo.sk/cvt/statistika/ (citácia z 14.03.2017)

[16] logickejšie by bolo vytvorenie intervalov skončenia vecí do 2 mesiacov, do 4 mesiacov, do 6 mesiacov, do 1 roka a nad 1 rok. Toto triedenie by bolo aj v súlade s ustanovenia mi § 203 a §209 Trestného poriadku, ktoré udávajú, koľko by malo v zásade trvať prípravné konanie podľa závažnosti trestných činov.

[17] príslušné vzorce možno nájsť napr. Markechová, D., Stehlíková, B., Tirpáková, A. Štatistické metódy a ich aplikácie. Nitra: Univerzita Konštatína filozofa v Nitre, 2011., s. 37

poverených príslušníkov PZ (do roku 2006 policajných orgánov), počet vecí skončených návrhom na uzatvorenie dohody o vine a treste. Uvedené údaje sa nachádzajú v tabuľkách č. 1 a 2. V prípade analýzy závislosti medzi rýchlosťou prípravného konania a počtom vecí skončených v skrátenom vyšetrovaní, resp. vecí skončených návrhom na uzatvorenie dohody o vine a treste, bolo samozrejme brané do úvahy obdobie, odkedy tieto inštitúty boli do Trestného poriadku zavedené (teda od roku 2002, resp. 2006). Výpočty boli vykonané za pomoci štatistického programu STATGRAPHICS Centurion verzia 17.2.02., pričom bola vždy skúmaná samostatná závislosť medzi rýchlosťou prípravného konania a niektorým z vyššie spomínaných faktorov. Výstupom programu bol koeficient korelácie r_{xy} a koeficient determinácie r_{xy}^2 (v prípade lineárnej regresie), resp. index korelácie i_{xy} a index determinácie i_{xy}^2 (v prípade nelineárnej regresie), ďalej bola výstupom samotná regresná rovnica (priamka, alebo krivka v závislosti od rozloženia hodnôt) ako aj výstupy metódy analýzy variancie (ANOVA) vo forme P-hodnôt. Na základe týchto údajov bola posudzovaná a programom aj vyhodnotená závislosť medzi skúmanými faktormi. Hodnoty koeficientov (indexov) korelácie, koeficientov (indexov) determinácie a P-hodnôt sú uvedené pre jednotlivé skúmané vzťahy v tabuľke č. 3. Samotné grafické znázornenie skúmaných vzťahov aj s uvedením regresnej rovnice je zachytené na obrázkoch č. 2 až 8.

Korelačný koeficient r_{xy} udáva ako sa korelačná závislosť blíži k funkčnej závislosti v prípade lineárnej korelácie a pohybuje sa v absolútnom vyjadrení v rozpätí hodnôt od 0 po 1. V prípade, ak sa r_{xy} rovná 0 neexistuje medzi dvoma veličinami (znakmi, faktormi) vzájomná závislosť, znamená to, že jedná veličina nemá vplyv na hodnotu veličiny druhej. V prípade, ak by sa absolútna hodnota r_{xy} naopak rovnala 1, išlo by o funkčnú závislosť a teda zmena jednej veličiny by vyvolávala automatickú zmenu druhej veličiny.[18] Koeficient determinácie R^2 udáva, koľko percent rozptylu hodnôt je možné vysvetliť závislosťou medzi skúmanými znakmi, teda čím je jeho hodnota vyššia, tým je závislosť tesnejšia (výraznejšia). Index korelácie a index determinácie predstavujú obdobu koeficientu korelácie, resp. determinácie v prípade nelineárnej korelácie. P-hodnota vypočítaná analýzou variancie udáva na zvolenej miere spoľahlivosti, či závislosť znakov je štatisticky signifikantná, teda korelačný koeficient (index korelácie) sú štatisticky signifikantne odlišné od 0. V prípade, ak je jej hodnota menšia ako 0,05, tak s 95% spoľahlivosťou (istotou) môžeme tvrdiť, že medzi skúmanými znakmi je štatisticky signifikantná závislosť.

závislosť rýchlosti prípravného konania od	**korelačný koeficient** (index korelácie)	**koeficient determinácie** (index determinácie) v %	**P - hodnota** na základe ANOVA
celkový nápad	0,68 (0,71)	46,06 (50,21)	0,0152 (0,0434)
veci skončené v skrátenom vyšetrovaní	0,71	50,13	0,0148
počet prokurátorov	0,53	27,68	0,2327
počet vyšetrovateľov	-0,68	46,32	0,0148
počet poverených príslušníkov (policajných orgánov)	-0,51	26,21	0,1588
počet návrhov podľa § 232 Tr. por.	-0,31	9,32	0,5054

Tabuľka č. 3 výsledky korelačnej analýzy

Pre vzťah medzi rýchlosťou prípravného konania a celkovým nápadom bola vykonaná regresná a korelačná analýza (pre ilustráciu), ako pre prípad použitia lineárnej funkcie, tak aj pre nelineárnu funkciu, pričom hodnoty indexu korelácie a determinácie, ako aj P-hodnoty sú

[18] bližšie k spôsobu výpočtu a charakteristike regresného koeficientu pozri napr. Šmelko, Š. Štatistické metódy v lesníctve, 3. vyd., Zvolen: VŠLD Zvolen, 1991, s. 72-77.

v tabuľke č. 3 uvedené v zátvorkách. Z výsledkov korelačnej analýzy vyplýva, že existuje štatisticky signifikantná závislosť priemernej rýchlosti prípravného konania (teda jeho dĺžky) od celkového nápadu v danom roku (vypočítané P-hodnoty pre lineárnu a nelineárnu regresnú analýzu sú nižšie ako 0,05). Je teda zrejmé, že celkový nápad má vplyv na celkovú rýchlosť prípravného konania. Z rastúcou veľkosťou nápadu sa priemerná dĺžka prípravného konania zväčšuje. Pri popise tejto závislosti sa ako vhodnejšie javí použitie nelineárnej funkcie, v prípade použitia ktorej bol vyrátaný aj vyšší index determinácie, ako v prípade použitia lineárnej funkcie, ktorá vychádzajúc z koeficientu determinácie menej vystihuje priebeh závislosti. To, že existuje závislosť medzi týmito hodnotami, je zrejmé aj z obrázku č. 1[19], ktorý znázorňuje vývoj celkového nápadu a počtu skončených vecí do 1 roka v rokoch 2001 – 2011 a 2013, kedy počet skončených vecí do 1 roky v podstate kopíruje vývoj celkového nápadu.

Ďalším štatisticky signifikantným faktorom majúcim vplyv na rýchlosť prípravného konania je počet vecí skončených v skrátenom vyšetrovaní. Závislosť rýchlosti prípravného konania od tohto faktora je v zásade na rovnakej úrovni ako v prípade celkového nápadu, a to vzhľadom na veľkosť korelačného koeficientu. Uvedené je dané aj tým, že počet vecí skončených v skrátenom vyšetrovaní predstavuje vysoký podiel z celkového počtu všetkých skončených vecí. Nakoľko predmetom skráteného vyšetrovania je väčšinou menej závažná trestná činnosť, ktorá je menej náročná na dokazovanie, je logické, že táto je ukončovaná rýchlejšie a vo väčších objemoch ako v prípade vecí, ktoré patria do vyšetrovania. V spojení so zistením, že zavedenie inštitútu skráteného vyšetrovania nemalo vplyv na rýchlosť prípravného konania, je zrejmé, že na rýchlosť prípravného konania má skôr vplyv skladba nápadu trestnej činnosti, kde v prípade nápadu, najmä menej závažnej trestnej činnosti, možno očakávať skrátenie prípravného konania. Uvedená skutočnosť by zasluhovala podrobnejšiu analýzu s ohľadom na podiel jednotlivých druhov trestnej činnosti na celkovom nápade.

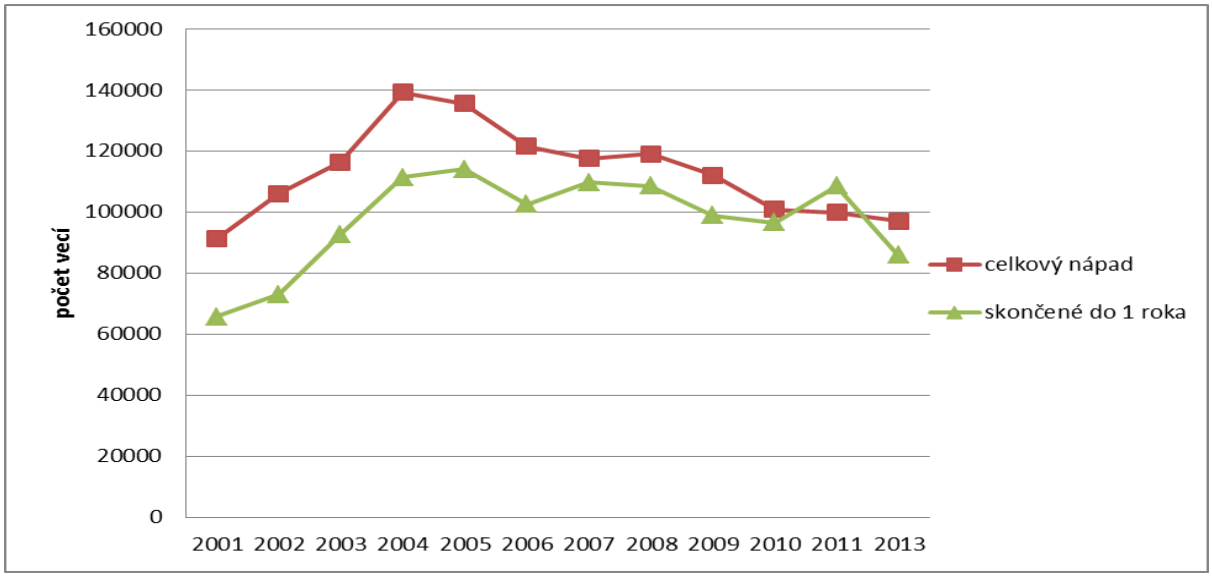

Obrázok č. 1 Celkový nápad v prípravnom konaní a celkový počet vecí skončených do 1 roka

[19] graf bol vytvorený za pomoci programu Microsoft EXCEL 2010

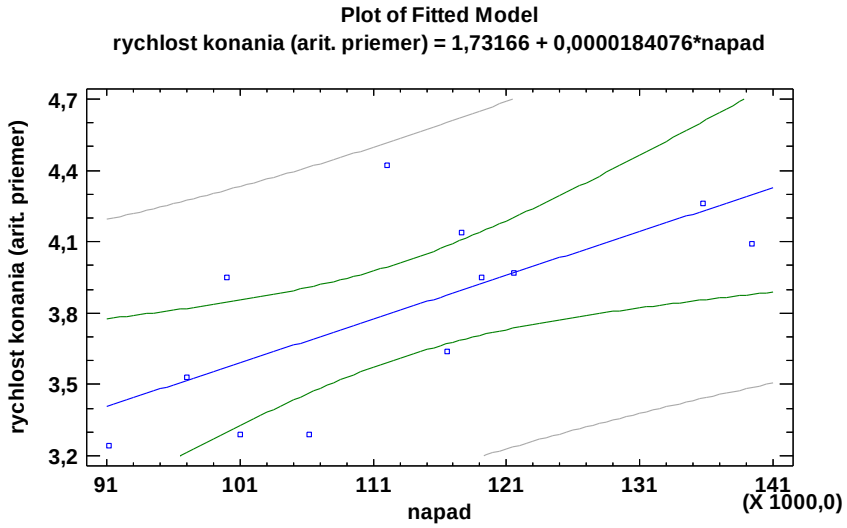

Obrázok č. 2 závislosť rýchlosti prípravného konania od celkového nápadu za použitia lineárnej regresie

Často používaným argumentom vo vzťahu k nedostatočnej rýchlosti prípravného konania je aj personálny stav, či už na prokuratúre alebo v Policajnom zbore. Na základe štatistickej analýzy môžeme konštatovať, že existuje štatisticky signifikantná závislosť medzi počtom vyšetrovateľov PZ a rýchlosťou prípravného konania, z ktorej vyplýva, že so zvyšujúcim počtom vyšetrovateľov PZ klesá dĺžka prípravného konania. Uvedené tiež môže naznačovať, že na rýchlosť prípravného konania má vplyv skladba nápadu trestnej činnosti, nakoľko vyšetrovatelia PZ realizujú najmä vyšetrovanie (prípadne skrátené vyšetrovanie) týkajúce sa závažnejšej trestnej činnosti, ktorá je náročnejšia na dokazovanie a množstvo procesných úkonov. V prípade navýšenia počtu vyšetrovateľov PZ a znižovaniu veľkosti nápadu dochádza k tomu, že na jedného vyšetrovateľa PZ pripadá menej vyšetrovaných vecí. To sa prejavuje v tom, že vyšetrovateľ PZ vykonáva úkony do menšieho počtu vecí súčasne a je ich schopný ukončiť rýchlejšie ako v prípade súbežného vyšetrovania väčšieho počtu vecí, kde musí vykonávať úkony, pričom „skáče“ z jednej veci do druhej. To má samozrejme vplyv aj na kvalitu vyšetrovania.

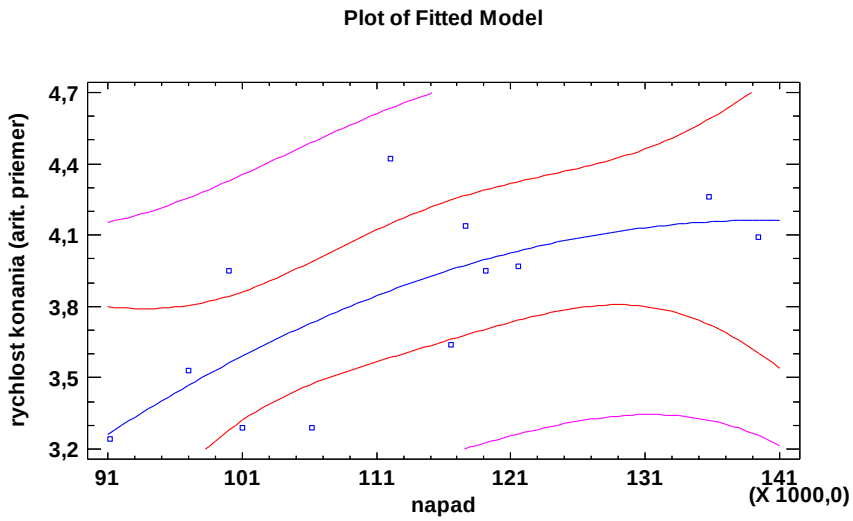

Regresná rovnica popisujúca vzťah: rychlost konania (arit. priemer) = -3,1474 + 0,000104253*napad-3,71675E-10*napad^2

Obrázok č. 3 závislosť rýchlosti prípravného konania od celkového nápadu za použitia nelineárnej regresie

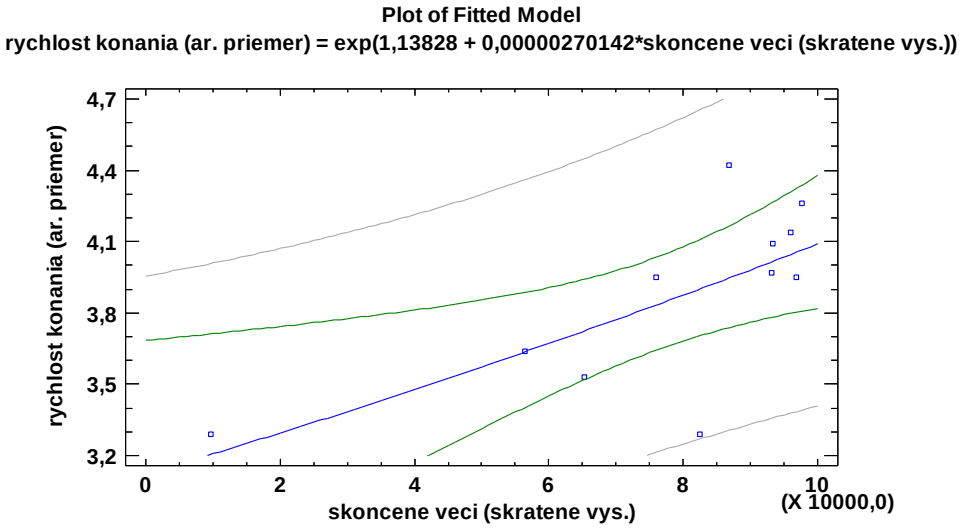

Obrázok č. 4 závislosť rýchlosti prípravného konania od celkového počtu skončených vecí v skrátenom vyšetrovaní za použitia lineárnej regresie

V prípade vzťahu medzi rýchlosťou prípravného konania a počtom prokurátorov, resp. počtom poverených príslušníkov PZ, bol síce vypočítaný korelačný koeficient a v prípade počtu prokurátorov index korelácie okolo hodnoty 0,5, teda relatívne vyšší, ktorý by mohol poukazovať na určitú mieru závislosti, avšak vypočítané hodnoty nie sú štatisticky signifikantné s ohľadom na veľkosť P-hodnoty vypočítanej pri analýze variancie.

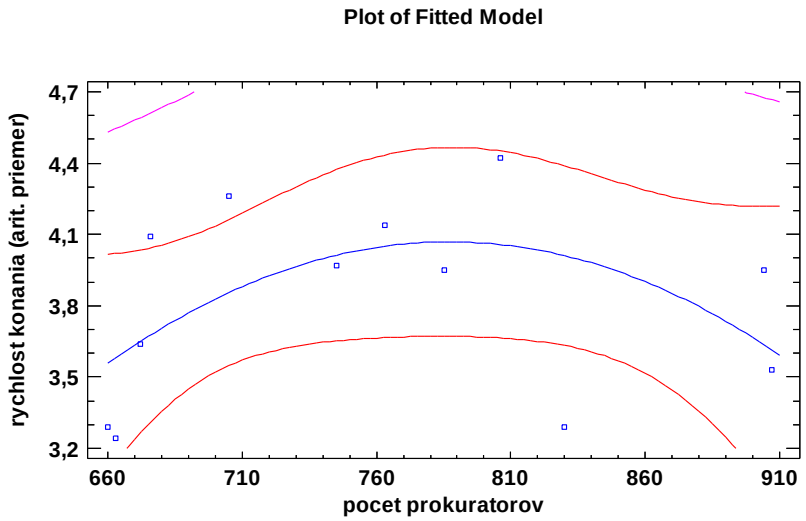

Regresná rovnica popisujúca vzťah: rychlost konania (arit. priemer) = -15,5505 + 0,0498424*pocet prokuratorov-0,0000316557*pocet prokuratorov^2

Obrázok č. 5 závislosť rýchlosti prípravného konania od celkového počtu prokurátorov za použitia nelineárnej regresie

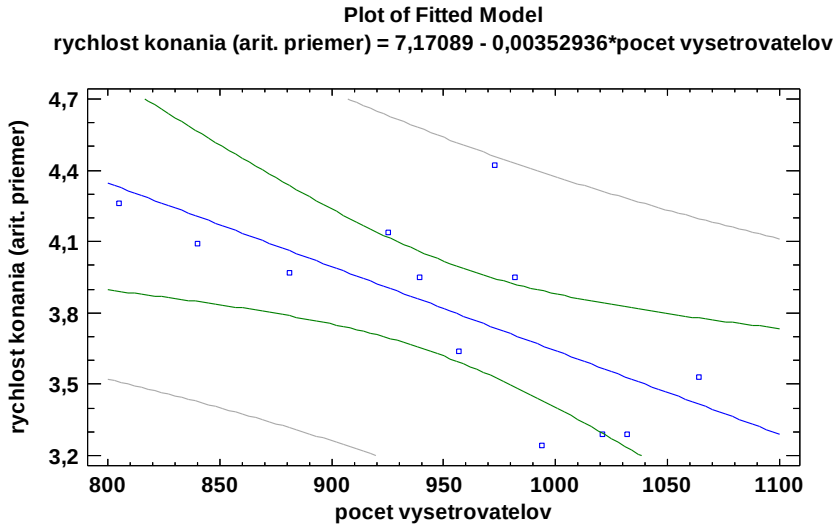

Obrázok č. 6 závislosť rýchlosti prípravného konania od celkového počtu vyšetrovateľov PZ za použitia lineárnej regresie

V prípade počtu prokurátorov je si toto možno vysvetliť skutočnosťou, že prokurátori v prípravnom konaní vykonávajú zväčša len dozor nad prípravným konaním a rozhodujú o opravných prostriedkoch, prípadne preskúmavajú postup policajtov, avšak len v zanedbateľnom počte prípadov vykonávajú aj samotné dokazovanie, resp. úkony trestného konania. V prípade vzťahu medzi počtom poverených príslušníkov PZ a rýchlosťou prípravného konania si predmetné zistenia možno vysvetliť tým, že títo vykonávajú len skrátené vyšetrovanie, a aj to len prípade menej závažných trestných činov, pričom skutkovo a právne zložitejšie veci riešia väčšinou vyšetrovatelia a najmä tieto veci, u ktorých je predpoklad väčšej dĺžky prípravného konania, majú väčší vplyv na priemernú dĺžku prípravného konania.

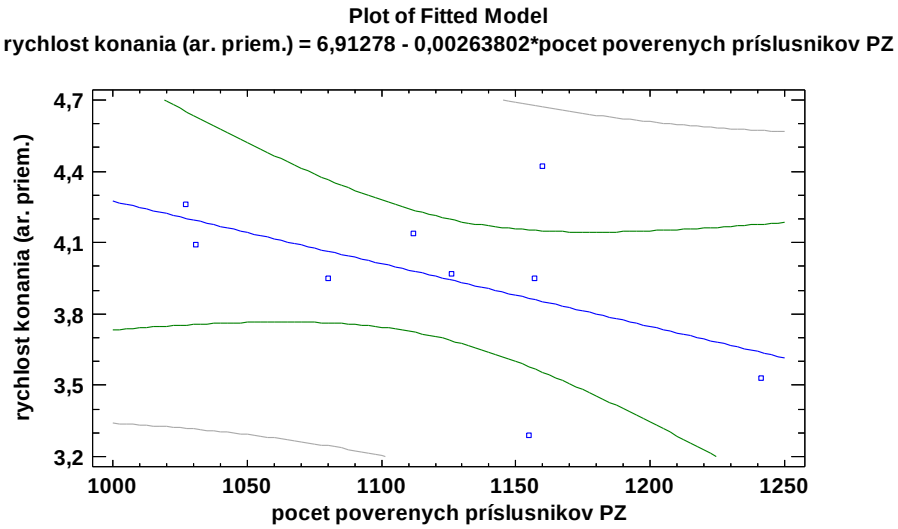

Obrázok č. 7 závislosť rýchlosti prípravného konania od celkového počtu poverených príslušníkov PZ (policajných orgánov) za použitia lineárnej regresie

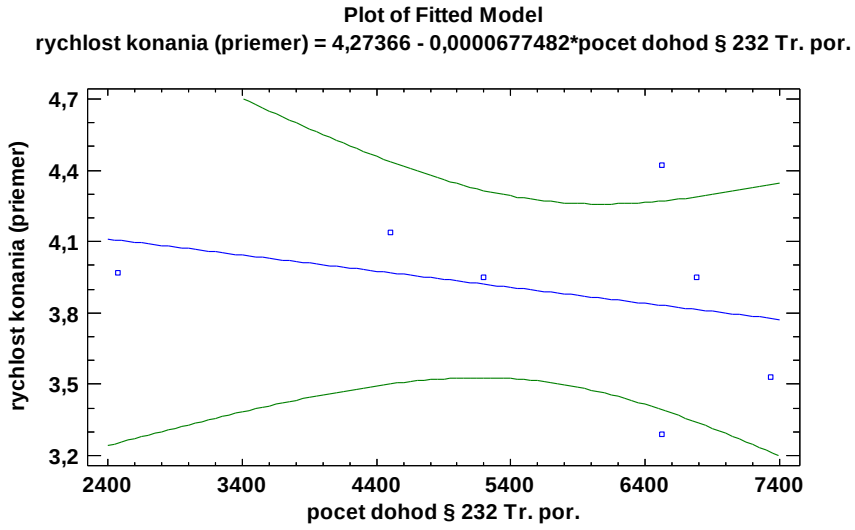

Obrázok č. 8 závislosť rýchlosti prípravného konania od počtu vecí skončených návrhom na uzavretie dohody o vine a treste podľa § 232 Trestného poriadku za použitia lineárnej regresie

Minimálna závislosť, resp. vplyv na rýchlosť prípravného konania bola zistená vo vzťahu k počtu vecí skončených podaním návrhom na postup podľa § 232 Trestného poriadku (inštitút konania o dohode o vine a treste). Aj keď cieľom zavedenia tohto inštitútu (odklonu) do trestného konania bolo zrejme celkové zrýchlenie trestného konania, ako také jeho zavedenie nemalo vplyv na zrýchlenie prípravného konania. Je zrejmé, že hlavný cieľ zákonodarcu v prípade zavedenia tohto inštitútu bolo skrátenie dĺžky najmä súdneho konania, avšak tento inštitút by mohol prispieť aj k skráteniu prípravného konania, a to za predpokladu, že obvinený sa bezprostredne po vznesení obvinenia prizná a chce uzatvoriť dohodu o vine a treste. V tomto prípade sa nemusí vykonávať tak rozsiahle dokazovanie ako v prípade, že by sa obvinený ku skutku nepriznal.[20] V praxi sa žiaľ vykonáva dokazovanie v rozsahu potrebnom na podanie obžaloby, a to aj v prípade, že obvinený sa ku skutku priznal a prejavil ochotu uzatvoriť dohodu o vine a treste. Uvedené môže mať vplyv na to, že počet vecí ukončených za použitia inštitútu konania dohody o vine a treste nemal v sledovanom období vplyv na rýchlosť prípravného konania.

Záver

Na základe vykonanej ilustračnej analýzy rýchlosti prípravného konania za použitia matematicko-štatistických metód je možné konštatovať, že využitie takejto analýzy predpokladá najmä vhodný zdroj vstupných dát. Z jej výsledkov je možné následne posúdiť napríklad dosiahnutie očakávaného prínosu legislatívnej zmeny v rámci trestného konania. Rovnako je možné na základe identifikácie faktorov majúcich zásadný vplyv na rýchlosť prípravného konania, resp. na celé trestné konanie, sústrediť sa v rámci trestnej politiky štátu, pripravovaných legislatívnych zmien alebo napríklad organizácie trestného konania (po stránke personálnej a inštitucionálnej) na také zmeny ktoré by posilňovali (v prípade kladného pôsobenia) alebo eliminovali (v prípade negatívneho pôsobenia) vplyv jednotlivých faktorov. Na ilustrovanom príklade bolo poukázané na najvhodnejší spôsob výpočtu priemernej dĺžky konania (cez modus), ktorý by najlepšie odpovedal realite. Následne na základe vykonanej analýzy bolo zistené, že zavedenie inštitútu skráteného konania nemalo žiaden vplyv na dĺžku trvania prípravného konania v smere jeho skrátenia, ba naopak prejavil sa trend jeho predĺženia. Možným dôvodom by mohol byť aj fakt, že v rámci skráteného vyšetrovania nie je vykonávané dokazovanie v zmysle § 203 Trestného poriadku, ale spôsob vykonávania

[20] uvedené vyplýva z dikcie § 232 ods. 1 Trestného poriadku, kde sa v zásade vyžaduje dokazovanie v rozsahu preukázania, že skutok je trestným činom a priznanie obvineného sa javí ako pravdivé. Nie je potrebné vykonávať vyšetrovanie v rozsahu, aký je potrebný na podanie obžaloby a ktorý vyplýva z ustanovenia § 235 Trestného poriadku.

dokazovania sa blíži k jeho vykonávaniu v rámci vyšetrovania, s čím sa potýkajú najmä vyšetrovatelia PZ, ktorí vykonávajú obe formy prípravného konania. Treba však poznamenať, že vykonávanie dokazovania takýmto spôsobom je často krát vyžadované aj priamo zo strany prokurátora.

Pri vykonanej korelačnej analýze bolo zistené, že na rýchlosť prípravného konania má vplyv najmä celkový nápad vecí vrátane počtu vecí, ktoré boli skončené v rámci skráteného vyšetrovanie a počet vyšetrovateľov PZ. V rámci rozboru výsledkov analýzy bolo poukázané na možnosť, že značný vplyv na rýchlosť prípravného konania by mohla mať skladba celkového nápadu trestných vecí z hľadiska druhu trestnej činosti, kde v prípade identifikácie, ktorá skupina trestných činov najviac ovplyvňuje dĺžku prípravného konania, by bolo možné organizačne a prípadne aj legislatívne riešiť tento vplyv. Ak by sa napríklad zistilo, že predlžovanie prípravného konania je významne ovplyvňované vysokým nápadom ekonomickej trestnej činnosti (prípadne niektorej jej časti ako daňové trestné činy) bolo by možné uvažovať napríklad nad posilnením počtu vyšetrovateľov PZ zaoberajúcich sa ekonomickou trestnou činnosťou, zvýšeným dôrazom na ich odbornú prípravu a pod. Z hľadiska legislatívnych úprav by bolo možné napríklad uvažovať o úprave trestných sadzieb v prípade niektorých ekonomických trestných činov tak, aby tieto prípadne viac odrádzali páchateľa od ich páchania. V príspevku vykonaná analýza predstavuje len ilustračnú štúdiu, avšak zistené skutočnosti poukazujú na určité faktory a okolnosti, ktoré by mohli mať vplyv na dĺžku prípravného konania, a tým aj celého trestného konania, a ktorých ovplyvnenie by mohlo napríklad skrátiť celkovú dĺžku trestného konania. Je samozrejmé, že v rámci príspevku nebolo možné sa zaoberať všetkými do úvahy pripadajúcimi faktormi majúcimi možný vplyv na dĺžku prípravného konania vrátane mimotrestných ako napríklad vplyv ekonomickej situácie. Takáto analýza by si vyžiadala väčšie množstvo dát, ich precízne vyselektovanie a kontrolu a zrejme by značne presahovala rámec tohto druhu príspevku.

Resumé: Cieľom príspevku bolo predstaviť možnosti aplikácie niektorých matematicko – štatistických metód pri analýze vplyvu legislatívnych zmien na trestné konanie. Súčasne boli prezentované aj možnosti využitia týchto metód pri skúmaní vplyvu niektorých faktorov na rýchlosť prípravného konania, a tým aj na trestné konanie ako celok. Z výsledkov vykonaných analýz vyplynulo, že zavedenie skráteného vyšetrovania neviedlo k skráteniu dĺžky prípravného konania. Zároveň bolo zistené, že zo skúmaných faktorov priemerná rýchlosť prípravného konania závisí od celkového nápadu vecí, počtu vecí skončených v skrátenom vyšetrovaní a počtu vyšetrovateľov. Naopak minimálny vplyv na rýchlosť prípravného konania má uplatňovanie inštitútu konania dohody o vine a treste a počet prokurátorov. Na základe výsledkov vykonaných analýz je možné dedukovať, že zrejme najväčší vplyv na dĺžku prípravného konania bude mať štruktúra celkového nápadu trestných vecí z hľadiska druhov trestných činov.

Resume: The aim of article was to present the possibilities of using certain statistical methods for the analysis of the legislative changes impact on the criminal proceedings. At the same time were presented the possibilities of using these methods to analyse the impact of some factors on the pre-trial proceedings duration and thereby also to the criminal proceedings duration as a whole. The results of the carried out analyses showed that the implementation of a summary investigation does not lead to a shortening of the pre-trial proceedings duration. At the same time it was found out that from the examined factors, average of the pre-trial proceedings duration depends on the entire number of criminal cases, the number of cases completed in summary investigations and the number of investigators. On the contrary a minimal influece on the pre-trial duration has been found out due to application of the institute plea bargaining procedure, and the number of prosecutors. According to the results of carried out analyses it is possible to deduce that probably the greatest influence on the pre-trial proceedings duration will have the criminal structure of the entire number of criminal cases.

Zoznam bibliografických odkazov:

BERRY, A. D., LINDREN, W. B. *Statistics: Theory and Methods*, 2nd ed. California: Wadsworth Publishing Company, 1996. 702 s.

EISENBERG, T. *Empirical Methods and the Law*. In: Cornell Law Faculty Publications, Paper 364 (2000), s. 665 – 669,

GRIFFIN, J. I. *New Perspectives in Police Statistics*. In: J. Crim. L. Criminology & Police Sci., 46 (1955-1956), s. 879 – 881

KINGSTON, C. R., KIRK, L. *The Use of Statistics in Criminalistics*. In: J. Crim. L. Criminology & Police Sci., 55 (1964), s. 514 - 521,

KLECK, G., TARK, J., BELLOWS, J. J. *What methods are most frequently used in research in criminology and criminal justice?*. In: Journal of Criminal Justice, 34 (2006), s. 147–152,

MARKECHOVÁ D., STEHLÍKOVÁ B., TIRPÁKOVÁ A., *Štatistické metódy a ich aplikácie.* Nitra: Univerzita Konštatína filozofa v Nitre, 2011, 537 s.,

ŠMELKO, Š. *Štatistické metódy v lesníctve*. 3. vyd.. Zvolen: VŠLD Zvolen, 1991, 276 s.

ZLACKÁ, A. *Základy kvantitativných metód*. Prešovská Univerzita v Prešove, 39 s., dostupné na http://www.fhpv.unipo.sk/cvt/statistika/ (citácia z 28.02.2017)

Správy o činnosti prokuratúry Slovenskej republiky za roky 2001 - 2015, dostupné na https://www.genpro.gov.sk/spravy-o-cinnosti-12b7.html

Štatistické ukazovatele a hodnotenia za roky 2001 – 2015, dostupné na stránke Úradu kriminálnej polície Prezídia PZ http://uv.minv.sk/stranky/opep.html

Kontaktné údaje:
mjr. Mgr. Ing. František VOJTUŠ
Ministerstvo vnútra SR
Prezídium Policajného zboru
národná kriminálna agentúra, národná protizločinecká jednotka
Pribinova 2
812 72 Bratislava
email: frantisek.vojtus@minv.sk
tel.: 09610 52 237

TEORIE PLODŮ OTRÁVENÉHO STROMU NÁZOROVÉ KONTRASTY
(Fruit of the poisonous tree - contrasts opinion)

doc. JUDr. David ZÁMEK, Ph.D., LL.M.
Vysoká škola finanční a správní
Fakulta právních a správních studií
Katedra trestního práva a kriminologie

Anotace: *Příspěvek se zabývá zásadou americké právní doktríny takzvaných plodů z otráveného stromu a její aplikací v rámci trestního řízení před českými trestními soudy a má ambici vyvolat odbornou debatu na toto téma. Příspěvek popisuje řešení konfliktu mezi individuálními zájmy obviněného na respektování jeho základních lidských práv a svobod a veřejným zájmem společnosti na potrestání pachatele trestného činu. Cílem příspěvku je vymezit a kriticky zhodnotit aplikaci teorie plodů otráveného stromu českými trestními soudy a nastínit problematiku konfliktu zájmů vyvstávající při řešení přípustnosti důkazu v nedávné minulosti a dnes.*
Klíčová slova: *trestní řízení, dokazování, nezákonný důkaz, nepřípustný důkaz, absolutně neúčinný důkaz, relativně neúčinný důkaz, princip proporcionality, teorie plodů otráveného stromu.*

Anotation: *Recent decisions of Czech courts outline again the issue of so called theory of fruits of poisonous tree and its application within criminal proceedings. The objective is to describe the given issue from the perspective of courts´ decision making, to outline the legal regulation of inacceptable and inefficient evidence and follow up this regulation with the description of the theory of fruits of poisonous tree in the light of „new cases".*
Key words: *criminal proceedings, evidence, illegal evidence, inacceptable evidence, absolutely inefficient evidence, relatively inefficient evidence, proportionality principle, theory of fruits of poisonous tree.*

Úvod

Nedávná rozhodnutí českých soudů opětovně otevírají problematiku používání důkazů získaných v návaznosti na jiný důkaz, jenž byl opatřen nezákonným způsobem, tzv. teorii plodů otráveného stromu, a její aplikací v rámci trestního řízení. Cílem je popsat předmětnou problematiku z pohledu rozhodování soudů, nastínit zákonnou úpravu nepřípustných a neúčinných důkazů a navázat na tuto úpravu popisem teorie plodů otráveného stromu ve světle aktuálních „kauz".

Kauza „David Rath" [1]

„Vrchní soud v Praze shledal u řízení, jež předcházelo vyhlášení napadených rozsudků, ***zásadní procesní vadu, kterou je nezákonnost odposlechů a záznamů telekomunikačního provozu a sledování osob a věcí,"*** *stojí v dlouho očekávaném usnesení soudu, které má iDNES.cz k dispozici.*

„Okresní soud zjevně bez dalšího převzal zde uváděné skutečnosti, aniž by je přezkoumával, případně požadoval po státním zástupci a policejním orgánu příslušné dokumenty konkrétně odůvodňující jejich návrhy. Je tedy třeba uzavřít, že poznatky získané sledováním osob a věcí v důsledku shora popsané vadné procedury, nelze použít jako důkaz v tomto řízení," rozhodl odvolací vrchní soud.

Soudci uvedli, že nedostatky nemohli sami napravit, proto verdikt zrušili a vrátili k novému projednání. Krajskému soudu mimo jiné nařídili, aby znovu vyslechl jednoho ze svědků - policistu Gregora. Podle rozhodnutí bude na státním zástupci, aby za změněné situace navrhoval nové důkazy, pokud trvá na vině obžalovaných.

Vrchní soud uvedl, že nechce předjímat, jak se bude nové líčení vyvíjet. Nevyloučil však, že nová svědectví mohou „vést ke zmírnění či dokonce odstranění restriktivního dopadu nynějšího rozhodnutí odvolacího soudu na důkazy usvědčující obžalované ze stíhané trestné činnosti".

S důvody zrušení rozsudku nesouhlasí Vrchní státní zastupitelství v Praze. Domnívá se, že rozhodnutím pražského vrchního soudu byl porušen zákon, a chce proto podat stížnost, kterou předá k posouzení ministerstvu spravedlnosti.

[1] Zdroj: http://zpravy.idnes.cz/vrchni-soud-rath-odposlechy-d13-/krimi.aspx?c=A161219_142952_krimi_cen ze dne 19.12.2016

„Důvody jsou s ohledem na dosavadní rozhodovací praxi soustavy obecných soudů i soudu ústavního jen stěží odborně akceptovatelné," uvedla Lenka Bradáčová v tiskové zprávě. Podle vrchní státní zástupkyně odůvodnění také významně vybočilo z principu základní předvídatelnosti aplikace práva a soudních rozhodnutí.

Bradáčová podstatnou část rozhodnutí považuje za „přepjatě formalistické". „Poukazování na údajné formální nedostatky v příkazech k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu a povolení ke sledování, které senát Vrchního soudu v Praze nyní vytýká soudcům, kteří rozhodovali ve věci v přípravném řízení, je zcela neobvyklé právě s ohledem na opakované předchozí rozhodování celé soudní soustavy," sdělila Bradáčová.

Původní rozsudek v kauze Davida Ratha pražský vrchní soud zrušil už v říjnu, důvody však nesdělil (více o zrušení rozsudku na Rathem čtěte zde). Ty vyšly až nyní najevo z písemného usnesení. Obhájci obviněných už ale dříve spekulovali, že důvodem jsou právě odposlechy.

Krajský soud uznal loni v červenci Ratha vinným z přijímání úplatků a nepravomocně mu uložil 8,5 roku vězení a propadnutí 20 milionů korun z majetku. V souvislosti s manipulováním zakázek v regionu bývalý hejtman podle soudu převzal 16 milionů korun.

Už dříve poslal soud nepravomocně za mříže další z celkem jedenácti obžalovaných v kauze. Nejvyšší tresty v dubnu 2015 dostal Petr Kott a jeho manželka Kateřina, dříve Pancová. Podle verdiktu si měli odsedět sedm a půl roku vězení a měl jim propadnout majetek.

Kauza „Nečasová - Rittig"[2]

Městský soud v Praze dokončil dokazování v případu údajného vyzrazení utajených zpráv Bezpečnostní informační služby. Obžalobě čelí mimo jiné lobbista Ivo Rittig a bývalá šéfka Úřadu vlády Jana Nečasová. Obžalování vinu odmítají a upozorňují na nezákonnost odposlechů. Rozsudek padne v úterý.

Obžalobě čelí bývalá šéfka sekretariátu premiéra Jana Nečasová (dříve Nagyová), lobbista Ivo Rittig, někdejší poradce ministra zemědělství Tomáš Jindra a Rittigův právník. Jednání muselo být už několikrát odvoláno, a to nejprve kvůli onemocnění Rittiga, později pro nemoc Jindry. V pondělí se všichni dostavili a mohlo tak pokračovat dokazování.

Rittig po svém příchodu novinářům řekl, že podle něj jsou odposlechy, na nichž žalobci případ staví, nezákonné. Připomněl kauzu Davida Ratha, v níž Vrchní soud označil důkazy v podobě odposlechů za nepoužitelné kvůli procesním nedostatkům.

První část pondělního jednání byla neveřejná, jelikož soud pracoval s utajovanými informacemi. Soudní síň byla kvůli tomu ráno zapečetěna, přičemž Rittig se do ní omylem pokusil vstoupit ještě před zahájením jednání a pečeť poškodil. „Považujeme to za netrpělivost pana obžalovaného, který se zřejmě nemohl dočkat hlavního líčení," sdělila mluvčí soudu Markéta Puci po prostudování záznamů z bezpečnostní kamery.

Druhé části líčení mohla přihlížet i veřejnost. Obviněný Rittig nechal před soudem přečíst policejní dokumenty, které zdůvodňují odposlouchávání jeho telefonu i pozdější prostorové odposlechy, jež jsou stěžejním důkazem obžaloby. Oba dva uvedené jsou podle něj účelové a lživé.

Z policejních protokolů vyplynulo, že policie začala Rittigovi odposlouchávat telefon v souvislosti s někdejším generálním ředitelem Povodí Vltavy Janem Slancem a také kvůli činnosti pražského vrchního státního zastupitelství pod vedením Vlastimila Rampuly. Kriminalisté prověřovali teorii, že Slance dosadil do funkce lobbista Roman Janoušek a Rittig ředitele poté úkoloval ohledně toho, kdo má vyhrát jednotlivá výběrová řízení. Ohledně vrchního státního zastupitelství se podle policie Rittig bavil s někdejším náměstkem ministra vnitra Michalem Morozem o tom, že v instituci bude potřeba „uklidit".

[2]Zdroj:http://zpravy.idnes.cz/soud-rittig-necasova-michal-unik-informaci-bis-fqu-/domaci.aspx?c=A170109_095007_domaci_jkk ze dne 9.1.2017

„To je naprosto vylhané," okomentoval to Rittig a postěžoval si, že se s důvody odposlouchávání mohl seznámit až po pěti letech. „Bavili jsme se o úplně jiné věci: hodnotili jsme informaci z tisku, že končí Rampula, takže tam bude uklízet, a dělali jsme si z toho srandu," popsal lobbista. „Nebyl důvod mě odposlouchávat," shazoval důkazy žalobců.

Státní zástupce Rostislav Bajger reagoval, že napadení odposlechů očekával. „Podle mého bylo v této trestní věci všechno zákonné. Myslím, že názory obžalovaných vychází trochu z neznalosti prověřování," řekl žalobce. Odůvodnění nasazení odposlechů označil za precizní.

Obžaloba tvrdí, že Rittig a Jindra se v roce 2012 dověděli od Nečasové a ministra zemědělství Petra Bendla (ODS), že premiér Petr Nečas (ODS) dostal od šéfa civilní rozvědky utajený materiál. Dovodili, že se týká právě jich, a Rittig proto poslal svého advokáta Davida Michala na schůzku s Nečasovou, která prý právníkovi obsah zprávy sdělila. Podle státního zástupce pak Rittig mohl díky vynesení informace učinit kroky k zakrytí svého vlivu na státní orgány.

Advokát Nečasové Eduard Bruna označil tuto kauzu z celkem třech, kterým bývalá šéfka Úřadu vlády čelí, za „důkazně absolutně nejslabší." „Tam prakticky není žádný přímý důkaz, pouze nepřímé, a to asi tak dva. Na odsouzení to není," je přesvědčen obhájce.

V úterý u pražského městského soudu zazní závěrečné řeči. Soudce Petr Novák očekává, že padne i rozsudek. Nečasové hrozí v případě prokázání viny až osmileté vězení, zbylým obviněným může soud uložit maximálně tři roky odnětí svobody.

Plod otráveného stromu

O důkaz odvozený z neúčinného důkazu jde tehdy, pokud existence druhotného důkazu, který sám o sobě není (resp. nemusí být) nezákonným, byla zjištěna na základě provedení primárního neúčinného důkazu. Neúčinný důkaz bývá podle teorie plodů otráveného stromu analogicky nazýván otráveným stromem, o důkazech odvozených od tohoto původního neúčinného důkazu hovoříme jako o plodech otráveného stromu. Tedy například, pokud byla provedena nezákonná domovní prohlídka policejním orgánem bez předchozího zákonného příkazu daného předsedou senátu či soudcem, anebo v případě, že je takovýto příkaz nezákonný, např. z důvodu absence důvodného podezření, že se v obydlí nachází věc nebo osoba důležitá pro trestní řízení, je otráveným stromem nezákonná prohlídka. Pokud v průběhu této nezákonné prohlídky byly nalezeny listiny, např. výpisy z bankovního účtu, na základě kterých se policejní orgán dozví o existenci dalších důkazů (např. výpisem z účtu, na který přibyla suma odpovídající předpokládanému výnosu z trestného činu), je pak plodem otráveného stromu tento potenciální druhotný důkaz. Není sporu, že samotná domovní prohlídka byla nezákonná a takovýto důkaz bude tedy neúčinný, avšak to stejné nelze s jednoznačností tvrdit o důkazu výpisem z účtu.

Naskýtá se několik otázek:

- Jsou důkazy získané na základě neúčinných důkazů také neúčinné?
- Mohou být takto získané důkazy použity v řízení tak, aby nebylo nepřiměřeně zasaženo do základních práv a svobod obviněného či dalších osob?
- Je možné načrtnout pomyslnou čáru, od které jsou takovéto důkazy již také neúčinné?

Podle dosavadní české teorie i praxe jsou sice původní nezákonné důkazy neúčinné a tedy v trestním řízení nepřípustné, avšak další důkazy z nich odvozené jsou za předpokladu, že samy o sobě už byly provedeny zákonně, účinné[3].

Dle mého názoru nelze restriktivně vnímat nezákonnost důkazu a vztahovat jej čistě na původní nezákonný důkaz s tím omezením, že se za žádných okolností nevztahuje na důkazy od tohoto důkazu odvozené (tedy na plody otráveného stromu). I přesto však tato úvaha ve světle novodobého právního paradigmatu panství práva rozhodně neznamená, že by plody otráveného stromu měly být vždy a za všech okolností otrávené. Lze říci, že české trestní soudnictví se prozatím

[3] ŠÁMAL, MUSIL, KUCHTA a kol., Trestní právo procesní. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 372.

vydává zlatou střední cestou, kdy se nepřiklání k žádnému vyhraněnému názoru a připouští možnost, aby byly určité důkazy, plody otráveného stromu, byly v trestním řízení použity. Nebyla však stanovena jasná pravidla, kdy tomu tak může být.

České trestní soudnictví a teorie plodů otráveného stromu

K oblasti judikatury obecných českých trestních soudů musím podotknout, že rozhodnutí, týkajících se přímo teorie plodů otráveného stromu, je velice málo. Z mého pohledu je to zejména proto, že obecné soudy se většinou zabývají pouze otázkami absolutní, případně relativní neúčinností prvotních důkazů, avšak bližší analýza zákonnosti důkazů z takovýchto důkazů odvozených, tj. plodů otráveného stromu, bývá předmětem řízení často až před soudem Ústavním.

Malý počet rozhodnutí českých trestních soudů nižšího stupně, soudů odvolacích i soudu Nejvyššího komplikuje i případná nedohledatelnost těchto rozhodnutí, když ne všechna rozhodnutí zejména soudů prvního a druhého stupně jsou publikována. Z těchto důvodů uvádím v rámci této části pouze jedno rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, které se týká přímo teorie plodů otráveného stromu, na rozdíl od jiných rozhodnutí, která by sice byla pro problematiku přípustnosti, resp. absolutní neúčinnosti důkazu, zajímavá.

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 22.5.2013, č.j. 6 Tdo 84/2013-48

Svým dovoláním k Nejvyššímu soudu ČR se obviněná domáhala zproštění obhajoby mj. na základě toho, že trestní stíhání proti ní bylo zahájeno na základě důkazů, které by v řízení měly být posouzeny jako neúčinné, protože porušovaly zásadu zákazu sebeobviňování. Jednalo se o údaje, k jejich poskytnutí byla obviněná vyzvána a o soubor údajů od Státního úřadu pro kontrolu léčiv, který byl posléze na základě výzvy Úřadu pro ochranu osobních údajů zničen a Státní úřad pro kontrolu léčiv byl pokutován za jejich protizákonné shromažďování.

Nejvyšší soud ČR v odůvodnění svého odmítavého usnesení předně uvedl, že se ztotožňuje s argumentací nižších soudů, přičemž dává za pravdu státnímu zástupci v tom, že neúčinnost důkazu je dána porušením trestně procesně právních předpisů orgány činnými v trestním řízení a nikoliv jinými orgány či osobami. S tímto odůvodněním v podstatě souhlasím, protože argumentem ad absurdum se dostáváme k úvaze, že jakýkoliv důkaz, který by zakládal protiprávní jednání či stav, by nemohl být použit jako důkaz v trestním řízení. Příklad: „videozáznamy získané bez předchozího oznámení Úřadu pro ochranu osobních údajů, které bývají v určitých případech připuštěny jako důkazy“.

Dále dal Nejvyšší soud ČR za pravdu nižším soudům v tom, že předložením dokumentů nebyla porušena zásada zákazu sebeobviňování, jelikož k takovému předložení byla obviněná pouze vyzvána a nikoliv donucována např. pořádkovými opatřeními. Důkazy použité v řízení před soudem prvního a druhého stupně tedy nebyly posouzeny Nejvyšším soudem ČR jako neúčinné, avšak přesto se k nim soud vyjádřil následovně, a to v souvislosti s obviněnou namítaným porušením teorie plodů otráveného stromu:

„Český trestní proces nepřevzal doktrínu plodů z otráveného stromu, která vznikla a je rozvíjena v USA, zejména pak v podobě simplifikujícího tvrzení, že plody z otráveného stromu jsou vždy otrávené. Podklad pro právní závěr, že důsledkem vadného postupu orgánů činných v trestním řízení nastalého v procesu dokazování je vždy absolutní neúčinnost a tím v trestním řízení nastalá nepoužitelnost důkazů, nelze v příslušných ustanoveních trestního řádu upravujících dokazování v trestním řízení (hlava pátá trestního řádu) nalézt“.

Tímto konstatováním Nejvyšší soud České republiky z mého pohledu dává otevřeně najevo svůj názor, že se v našem právním řádu ani trestním procesu nevyskytuje opora pro aplikaci teorie plodů otráveného stromu tak, jak je aplikována ve Spojených státech amerických, ani v jinak obměněné podobě. Jasně je zde vyjádřeno, že neexistuje ustanovení trestního řádu, které by diktovalo absolutní neúčinnost nezákonných důkazů. V další části odůvodnění tohoto usnesení je pak poukázáno na skutečnost, že striktní zákaz použití důkazu (tj. jeho absolutní neúčinnost) je formulován pouze ve shora zmiňovaném ust. § 89 odst. 3 trestního řádu. Nejvyšší soud ČR se zde nevyjadřuje k tomu, zdali je absence takového obecného ustanovení trestního řádu spíše nešťastná,

anebo naopak vhodná s tím, že by ponechávala prostor pro diskreci soudu. K tomuto odkazuji na svou výše zmíněnou úvahu de lege ferenda o tom, že by takové ustanovení alespoň ve velmi obecné rovině existovat mělo.

Ústavní soud ČR a teorie plodů otráveného stromu

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 27.3.2003, sp. zn. IV. ÚS 757/2000

V tomto svém rozhodnutí se Ústavní soud nezabýval přímo problematikou aplikace teorie plodů otráveného stromu v rámci dokazování, řešil situaci ohledně rozhodování o vazbě, která je taktéž zásadním zásahem do práv a svobod jednotlivce. V odůvodnění svého Nálezu Ústavní soud ČR konstatoval:

„*Byla-li rozhodnutí o prodloužení vazby vydána v rozporu se zákonem, tato nezákonnost se přenáší i na navazující usnesení o zamítnutí žádosti o propuštění z vazby, i když posuzována izolovaně, sama o sobě v souladu se zákonem byla. Nezákonnost prvních usnesení se z povahy věci přenáší i na usnesení druhá stejně, jako se jed z otráveného stromu přenáší na jeho plody*“.

Ústavní soud se tak nepřímo vyjádřil v tom smyslu, že teorie plodů otráveného stromu tak, jak vznikla a je vnímána ve Spojených státech amerických, se uplatní i v řízení před trestními soudy v České republice. Ústavní soud sice nespojil její aplikaci přímo s dokazováním, avšak samotná podstata teorie plodů z otráveného stromu se pojí právě s dokazováním v trestním řízení.

Nemohu tedy než dojít k závěru, že Ústavní soud tímto svým stanoviskem ohledně nezákonnosti následných usnesení o zamítnutí žádosti o propuštění z vazby vlastně (i když nepřímo) aplikoval teorii plodů otráveného stromu a přiklonil se tím k její použitelnosti v českém trestním soudnictví. Obecně z dřívější judikatury Ústavního soudu více či méně vyplývá, že se spíše přikláněl právě k aplikovatelnosti teorie plodů otráveného stromu.

Situace však není tak jednoduchá, jak by se mohla po přečtení shora uvedeného zdát. Ústavní soud sám v jiných svých, zejména pozdějších, rozhodnutích označuje tuto teorii jako spornou, případně dokonce jako neaplikovatelnou v rámci českého trestního řízení.

Usnesení Ústavního soudu České republiky ze dne 19.7.2012, sp. zn. III. ÚS 3318/09

V tomto svém usnesení se Ústavní soud zabýval mimo jiné i otázkou, kdy stěžovatel namítal, že skutečnost, že mu v přípravném řízení byla uložena pořádková pokuta za neuposlechnutí vydání účetnictví jím provozované živnosti, čímž byl fakticky donucen účetnictví vydat a byla tak porušena zásada nemo tenetur se ipsum accusare (nikdo není povinen sám sebe obviňovat)[4], byla nezákonným zásahem do jeho práva nebýt donucován k sebeobviňování. Na základě výše uvedeného a dalších stěžovatelem uváděných důvodů se stěžovatel domáhal zrušení napadených rozsudků Ústavním soudem. Ústavní soud k tomuto v odůvodnění svého zamítavého usnesení uvedl:

„I kdyby (eventuálně) bylo zjištěno, že některý důkaz byl získán nezákonným, nebo dokonce protiústavním postupem, znamenalo by to toliko to, že tento konkrétní důkaz je v daném řízení nepoužitelný a nelze k němu při dokazování viny přihlédnout (srov. též analogicky ust. § 89 odst. 3 tr. řádu). Je-li však pachatelova vina spolehlivě prokázána též jinými důkazy, které nemají původ v nezákonném postupu, nic nebrání tomu, opřít odsuzující rozsudek o tyto jiné důkazy. Jinými slovy řečeno, výskyt nezákonného důkazu nevede k nepoužitelnosti všech ostatních (jiných) důkazů. Ani tak rigorózní důkazní teorie, jako je např. doktrína ovoce z otráveného stromu (fruits of poisonous tree doctrine), jejíž aplikovatelnost je sama o sobě sporná, nezastává názor, že výskyt nezákonného důkazu způsobuje nepoužitelnost všech důkazů, opatřených v daném řízení. Nepoužitelnost se týká toliko těch důkazů, jež jsou od nezákonného důkazu kauzálně odvozeny“.

Ústavní soud tímto tedy vyjádřil názor, že v předmětném řízení před obecnými trestními soudy a soudem dovolacím sice mohlo dojít k porušení zákona a připuštění nezákonně získaného důkazu,

[4] Zásada nemo tenetur se ipsum accusare (zkráceně nemo tenetur) má poměrně dlouhou historii, avšak ještě v roce 1791 byla americkými soudy vykládána v užším slova smyslu než dnes, a to tak, že se zákaz donucení vztahuje pouze na výslech obviněného. Nyní je chápána již v širším pojetí, a to tak, že obviněný nesmí být nucen k jakémukoliv aktivnímu jednání, kterým by de facto napomáhal usvědčit sám sebe. Čerpáno z: MUSIL, J. Zákaz donucování k sebeobviňování (nemo tenetur se ipsum accusare). Kriminalistika. 2009, roč. 42, č. 4, s. 257.

nicméně jejich rozhodnutí se neopírají pouze o tento konkrétní důkaz, nýbrž i o důkazy jiné, které byly zákonným procesním postupem nezávisle na onom nezákonném důkazu, a tudíž není důvod tato rozhodnutí rušit pouze na základě nezákonnosti tohoto důkazu.

Zároveň se Ústavní soud vyjádřil tak, že pokud by však tyto (zákonně získané) důkazy byly kauzálně odvozeny právě od onoho nezákonného důkazu, byly by považovány taktéž za nepoužitelné, avšak pouze v rámci teorie plodů otráveného stromu, na kterou poukazuje jako na jakousi „extrémní" formu výkladu účinků nezákonnosti původních důkazů, tj. otrávených stromů. Toto tvrzení odpovídá striktnímu výkladu teorie plodů otráveného stromu v USA, avšak Ústavní soud ji sám označuje jako sporně aplikovatelnou, čímž měl dle mého názoru na mysli její aplikovatelnost právě před českými soudy.

Tímto Ústavní soud, alespoň jak se domnívám, vyjadřuje svůj rezervovaný postoj k dané problematice a namísto konkretizace obsahu teorie plodů otráveného stromu tak, jak by měla být chápána v našem právním řádu, resp. rozhodovací činnosti trestních soudů, nechává prostor právě obecným trestním soudům k formulaci vlastních postojů. Myslím si, že je škoda, že Ústavní soud v zájmu jednotné interpretace a aplikace teorie plodů otráveného stromu neudává, nebo alespoň podrobněji nenaznačuje směr, kterým se mají obecné soudy ubírat. Nicméně se domnívám, že v tomto případě by na prvním místě měla být podrobnější zákonná úprava a nemělo by tedy být čistě věcí diskrece soudů/soudců, jak s plody otráveného stromu naložit. Právě ponechání této problematiky v diskreci soudců se mi jeví jako problematické a případnou novelizací trestního zákoníku ve smyslu zakotvení alespoň rámcové úpravy nakládání s důkazy – plody otráveného stromu, by se předešlo nadbytečným zásahům soudní moci do okruhu moci zákonodárné (tzn. soudy by neměly potřebu ve větší míře tvořit pravidla ohledně použitelnosti takových důkazů a naopak by se musely řídit dikcí zákona a výklad provádět pouze v jeho rámci).

K tomuto rozhodnutí je nutno ještě podotknout, že Ústavní soud již několikrát vyhověl ústavním stížnostem obviněných a zrušil rozhodnutí, jimiž byly uloženy pořádkové pokuty, a to právě v souvislosti s porušením zásady nemo tenetur [5]. V rámci tohoto rozhodnutí se tedy rozhodně Ústavní soud nesnaží zpochybnit či vyřešit otázku zákonnosti takového důkazu, ale pouze rozvíjí úvahu o následcích nezákonnosti v tomto konkrétním případě a o povaze napadaných rozhodnutí za předpokladu, že by takový důkaz nebyl v řízení vůbec použit.

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 23.10.2014, sp. zn. I. ÚS 1677/13

Ve své ústavní stížnosti stěžovatel uváděl, že výslech svědka, který navazoval na nezákonně provedenou rekognici (absolutně neúčinný důkaz), by měl být též hodnocen jako absolutně neúčinný, a to na základě teorie plodů otráveného stromu. Výslech byl proveden po takovéto nezákonné rekognici a svědek v něm neuváděl jména osob, nýbrž jejich čísla dle fotoalba užitého při rekognici. Ústavní soud ČR se k tomuto vyjádřil takto:

„Ani rigorózní interpretace této doktríny [plodů z otráveného stromu] nevede dle Ústavního soudu k závěru, že jakékoli pochybení při opatřování důkazu automaticky způsobuje nepoužitelnost důkazu. Vždy je třeba mj. konkrétně posuzovat, jak intenzivní bylo dané pochybení a zda vůbec bylo způsobilé chování dotčené osoby a proces provádění důkazu ovlivnit. ...

… Aniž by měl Ústavní soud v úmyslu přehodnotit svůj dosavadní zdrženlivý postup k doktríně plodů z otráveného stromu, je třeba s ohledem na konkrétní okolnosti případu částečně přisvědčit námitkám stěžovatele, podle kterého je výslech svědka, vycházející z důkazně nepoužitelné a v rozporu se zákonem provedené rekognice nepoužitelným důkazem. Nikoliv však v tom směru, že by byl výslech svědka, kterému předcházela procesně špatně provedená rekognice, nepoužitelný jako celek, ale pouze pokud jde o ty pasáže výpovědi svědka, které jsou zcela jednoznačně kauzálně spjaty s procesně nepoužitelnou rekognicí".

Prvně citovaný odstavec z odůvodnění předmětného nálezu si interpretuji mj. tak, že Ústavní soud by i v případě připuštění aplikace teorie plodů otráveného stromu aplikoval test proporcionality

[5] MUSIL, J. Zákaz donucování k sebeobviňování (nemo tenetur se ipsum accusare). Kriminalistika. 2009, roč. 42, č. 4, s. 259.

a tím rigidnost teorie jaksi zmírnil. V druhém odstavci pak Ústavní soud jasně naznačil, že jeho postoj k aplikaci teorie plodů otráveného stromu je (stále) zdrženlivý a nic na tom nemění ani skutečnost, že se v tomto konkrétním případě rozhodl plod otráveného stromu, respektive ty jeho otrávené části, kvalifikovat jako neúčinné.

Jak je patrno z těchto tří rozhodnutí, není plně zachována kontinuita postoje Ústavního soudu k teorii plodů otráveného stromu v rámci českého trestního řízení. Dá se zjednodušeně říci, že v posledních několika letech Ústavní soud svůj postoj k aplikaci teorie plodů otráveného stromu (a nepřípustným důkazům vůbec) pozměnil, a to tak, že upustil od striktnější aplikace předmětné doktríny a postupně se stává otevřenější k připouštění takovýchto důkazů odvozených od nezákonných důkazů; to vše samozřejmě za určitých podmínek a při respektování zásady přiměřenosti. Impulsem pro takovou změnu postoje k teorii plodů otráveného stromu Ústavním soudem se zdá být vývoj rozhodovací činnosti Evropského soudu pro lidská práva v dané oblasti, který je patrný zejména z jeho rozhodnutí z roku 2008 ve věci Gäfgen proti Německu.

Závěr

Teorie plodů otráveného stromu je doktrínou, související zejména s problematikou přípustnosti a neúčinnosti důkazů, přičemž její těžiště leží v otázce přípustnosti důkazů, které jsou od nepřípustných důkazů odvozené, byť mohou být samy o sobě zákonné.

Dokazování a kvalita důkazů má zásadní význam pro rozhodnutí o meritu řízení, tedy o vině a trestu v trestním řízení. Problematika přípustnosti důkazů odvozených od nepřípustných, resp. nezákonně získaných důkazů je velmi diskutabilní. Přípustnost důkazů jako taková je zejména otázkou hodnocení důkazů soudcem.

I přesto, že se v odborné literatuře začínají objevovat názory, že test proporcionality je jakýmsi přežitkem a že není možno stavět na misky vah na jedné straně veřejný zájem a na druhé straně individuální práva a svobody, myslím si, že test proporcionality je stále nejlepším a prozatím nepřekonaným východiskem při řešení střetu těchto dvou protichůdných zájmů. Je to především proto, že aspiruje na dosažení rovnováhy mezi zásahy do jednotlivých proti sobě stojících práv a svobod. Představuje tedy minimální standard pro soudce v rámci rozhodovacího procesu, který má zaručit, že se soudci zabývají konfliktem proti sobě stojících práv a svobod z pohledu třech stupňů testu proporcionality. Svévole soudce by měla být omezena právě tím, že společnost (resp. justiční praxe) vytvoří jakýsi seznam oblastí, které musejí být zkoumány, a seznam podmínek, jenž musejí být splněny, aby určité omezení práva či svobody mohlo být vnímáno jako souladné s právním řádem a zejména ideou demokratického právního státu. Respektuji i názor, že test proporcionality nepokrývá zdaleka celou problematiku kolize dvou základních práv a svobod, popřípadě jednoho práva a svobody s veřejným zájmem, nicméně pokud není využit jako prostředek řešení této situace, je dle mého názoru třeba velmi pregnantně odůvodnit jeho nepoužití a zároveň způsob jiného vyřešení daného konfliktu.

Trestní řád nijak konkrétně nevymezuje, relativně ani absolutně, neúčinné důkazy. Jediným ustanovením vymezujícím nezákonný a zároveň absolutně neúčinný důkaz je ustanovení § 89 odst. 3 trestního řádu, které je však konkrétním případem, který nelze ani analogicky vztáhnout na odlišné situace.

Jako řešení stávajícího problému vidím v tom, že by byl k úpravě absolutně neúčinných důkazů přidružen zákaz použití důkazů z absolutně neúčinných důkazů odvozených, pokud nejde o naprosto minimální zásahy do práv a svobod. Tím by se zabránilo zmaření účelu trestního stíhání právě prostřednictvím možnosti použití důkazů, které by byly neúčinné či z neúčinných důkazů odvozené pouze na základě zásahů do práv a svobod obviněného, které nemají téměř žádný reálně škodlivý účinek jak pro společnost jako takovou, tak pro samotného obviněného. Je totiž nutné upozornit na skutečnost, že připuštění nezákonného důkazu v řízení není na škodu pouze obviněnému, nýbrž celé demokraticky založené společnosti tím, že umožňuje státním orgánům opatřovat důkazy prostřednictvím obcházení zákona nebo dokonce přímo zákon porušovat.

Po celkové úvaze ohledně teorie plodů otráveného stromu ve světle rozhodovací činnosti soudů a principu proporcionality jsem toho názoru, že otrávený strom nemůže nikdy plodit zdravé

ovoce. Jako základní postulát je nutné tedy přijmout fakt, že získání takovýchto důkazů pro prokázání viny či neviny obviněného v trestním řízení, by bylo nejen nezákonným zásahem do jeho ústavou zaručených práv a svobod, ale také protiprávním uplatňováním norem trestního práva.

Seznam použité literatury

FRYŠTÁK, M. Dokazování v přípravném řízení. 2. vydání. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2015, 392 s. ISBN 978-80-210-7687-7.

IVOR, J. a kol. Trestné právo procesné. 2. vydání. Bratislava: IURA EDITION, 2010, 1049 s. ISBN 978-80-8078-309-9.

JELÍNEK, J. a kol. Trestní právo procesní. 3. vydání. Praha: Leges, 2013, 864 s. ISBN 978-80-87576-44-1.

ŠÁMAL, P., MUSIL, J., KUCHTA, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, 1053s. ISBN 978-80-7400-496-4.

DRESSSLER, J. Understanding Criminal Procedure (3rd ed.). Newark, NJ: LexisNexis 2002. ISBN 0-8205-5405-7

Rozsudek Nejvyššího soudu Spojených států amerických ze dne 26.1.1920. Silverthorne Lumber Co., Inc. v. United States. Věc 250 U.S. 385 (1920). JUSTIA [online]. US Supreme Court, © 2015 [cit. 26.2.2017]. Dostupné z: https://supreme.justia.com/cases/federal/us/251/385/case.html

Rozsudek Nejvyššího soudu Spojených států amerických ze dne 19.6.1961. Mapp v. Ohio. Věc 367 U.S. 643 (1961). FindLaw [online]. Thomson Reuters, © 2015 [cit. 26.2.2017]. Dostupné z: http://caselaw.lp.findlaw.com/cgi-bin/getcase.pl?court=us&vol=367&invol=643

Rozsudek Nejvyššího soudu Spojených států amerických ze dne 11.6.1984. Nix v. Williams. Věc 467 U.S. 431 (1984). JUSTIA [online]. US Supreme Court, © 2015 [cit. 26.2.2017]. Dostupné z: https://supreme.justia.com/cases/federal/us/467/431/case.html

Usnesení Nejvyššího soudu ČR z 25.3.1992, sp. zn. 6 To 12/1992, uveřejněné pod č. 8/1993 Sb. rozh. tr. In: Beck-online [online právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 26.2.2017]. Dostupné z: http://www.beckonline.cz/bo/document-view.seam?documentId=njptcojzgnpxexzyl52he

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27.2.2008, sp. zn. 5 Tdo 229/2008. Vyhledání rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR [online]. Nejvyšší soud České republiky, © 2010 [cit. 26.2.2017]. Dostupné z: http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/8534E5CAC2876DB0C1257A4E0065C1A0?openDocument&Highlight=0,

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 22.5.2013, č. j. 6 To 84/2013-48. In: Beckonline [online právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 26.2.2017]. Dostupné z: http://www.beck-online.cz/bo/documentview.seam?documentId=njptembrgnpxm6lcmvzf63ttl4ytimbz&groupIndex=2&ro wIndex=0

Usnesení Ústavního soudu České republiky ze dne 19.7.2012, sp. zn. III. ÚS 3318/09. NALUS: Vyhledávání rozhodnutí Ústavního soudu České republiky [online]. AutoCont CZ, © 2006 [cit. 26.2.2017]. Dostupné z: http://nalus.usoud.cz/Search/ResultDetail.aspx?id=75211&pos=1&cnt=1&typ=res ult

doc. JUDr. David Zámek, Ph.D., LL.M.
david.zamek@seznam.cz
Vysoká škola finanční a správní
Fakulta právních a správních studií
Katedra trestního práva a kriminologie
Estonská 500
101 00 Praha 10

NA NEZÁKONNOSTI NIE JE MOŽNÉ POSTAVIŤ ZÁKONNOSŤ

JUDr. Michal ŽOFČÁK
Ústav verejného práva
Paneurópska vysoká škola v Bratislave

Anotácia: *Autor príspevku poukazuje vo svojom príspevku na nezákonné konanie orgánov činných v trestnom konaní, konkrétne na postup pred začatím trestného stíhania, ale aj samotným prípravným konaním. Poukazuje na nesprávnu aplikáciu Trestného poriadku v postupe pred začatím trestného konania v praxi, ktorá je vykonávaná v rozpore so zásadou stíhania len zo zákonných dôvodov.*
Kľúčové slová: *zneužitie právomocí verejného činiteľa, marenie úlohy verejným činiteľom, nezákonnosť, zákonnosť*

Annotation: *Author of the paper deals with the conduct of law in the first part of criminal proceedings constitutes specific stage and the procedure before the commencement of criminal prosecution but also the actual pre-trial proceedings. It alleges the incorrect application of the Criminal Procedure Code in the procedure prior to the commencement of criminal proceedings in practice, which is carried out contrary to the principle of prosecution only on legal grounds.*
Keywords: *abuse of power, obstruction of a public official tasks, illegality, legality*

Úvod

Právny systém je jeden z normatívnych systémov v spoločnosti. Je to zoskupenie a usporiadanie právnych noriem, právnych inštitútov a právnych odvetví vlastného, konkrétneho poriadku, v danom štáte. Medzi základné znaky práva patrí monoteizmus – jeden štát, jeden správny systém. Právo vzniká so vznikom štátu, štát právo vytvára a zároveň ho vynucuje a kontroluje. Len štát môže určiť, akú podobu bude mať konkrétny zákon a tento zákon po jeho schválení a nadobudnutí účinnosti je platný pre celú spoločnosť, vrátane verejných činiteľov.

Moderná spoločnosť a štát majú samozrejme veľký záujem na dodržiavaní všetkých právnych predpisov. Štát však, okrem výnimiek z vlastnej iniciatívy, nepátra po prípadoch porušenia občiansko-právnych, či obchodno-právnych vzťahov, ani z úradnej povinnosti nezačína súdne konanie, ale iniciatívu prenecháva účastníkom narušených právnych vzťahov.

V demokratickom právnom štáte je zásadou, že pokiaľ orgány štátu pri plnení svojich úloh zasahujú do práv a slobôd fyzických a právnických osôb, môžu tak postupovať len na základe výslovného zmocnenia zákonom a spôsobom stanoveným zákonom *(secundum et intra legem).*[1]

Trestné právo upravujú kódexy **Trestný zákon**, ktorého úlohou je chrániť práva a oprávnené záujmy občanov a štátu a **Trestný poriadok**, ktorý slúži na potrestanie páchateľov. Trestné právo upravuje vzťahy v trestno – právnej rovine. Chráni práva a záujmy fyzických a právnických osôb, rieši trestné činy a zločiny.

Prvá fáza – postup pred začatím trestného stíhania

Postup pred začatím trestného stíhania[2], v opísanom konkrétnom prípade, bol zabezpečený a vykonávaný na základe podnetu príslušníkov mestskej polície (ďalej len príslušníkov MP), ktorý rozhodnutím náčelníka MP vykonávali služobný zákrok **neexistujúceho priestupku** proti plynulosti a bezpečnosti v cestnej premávke[3] (neoprávneho parkovania).

Konkrétne sa jednalo o neoprávnené parkovanie na vyhradenom parkovacom mieste **s povolením mesta**. Pri objasňovaní neexistujúceho priestupku, neexistujúceho pre to, že v tom čase,

[1] IVOR, J. a kol.: Od zločinu k trestu (Sprievodca občana trestným konaním); Bratislava: EUROKÓDEX 2012
[2] pozri § 196 až § 198, zákona č. 301/2005 Trestný poriadok v Úplnom znení zákona.
[3] Zákon č. 8 / 2009 o cestnej premávke a o zmene a doplnení niektorých zákonov súčasťou obsahu tohoto zákona je aj vyhláška Ministerstva vnútra Slovenskej republiky č. 9 /2009 ktorou sa vykonáva zákon o cestnej premávke a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

pre vyhradené parkovacie miesto, neexistoval zmluvný vzťah medzi prenajímateľom (mestom) a nájomcom (taxi službou spol.s.r.o), z čoho vyplýva, že nezákonná, alebo ilegálna bola aj dodatková tabuľka s nápisom „*s povolením mesta*“, nachádzajúca sa pod hlavnou dopravnou značkou (IP 16)[4], čo možno chápať ako chýbajúci právny pôvod dopravného značenia a zároveň odpadáva aj právny dôvod existencie dopravnej značky. Ďalej, spomínané dopravné značenie uvedené pod IP 16 nekonvalidovalo s predpísanými technickými normami STN,[5] takže ju osoba, alebo vodič osobného motorového vozidla (ďalej len „*VOMV*“) mohol ľahko prehľadnúť. O týchto skutočnostiach, ohľadom neoprávneného parkovania nakoniec rozhodol okresný dopravný inšpektorát Okresného riaditeľstva Policajného zboru (ďalej len ODI ORPZ), ktorý rozhodnutím zastavil konanie o priestupku z hore uvedených dôvodov.

Z uvedeného vyplýva, že VOMV svojim konaním nenaplnil podstatu priestupku, čím príslušníci MP **konali nad rámec svojich právomoci**, teda že bol vodič príslušníkmi MP bezdôvodne atakovaný, nakoľko sa nedopustil neoprávneného parkovania na neexistujúcom vyhradenom parkovacom mieste a preto si dovolím vysloviť názor, že zo strany príslušníkov **MP išlo o vedome a hrubé porušovanie predpisov,** (neznalosť zákona neospravedlňuje a platí pre verejných činiteľov dvojnásobne, pretože znalosť zákonov je predpísanou podmienkou pre vykonávanie povinnosti príslušníkov MP), ktoré malo za následok **nezákonného obmedzovania vodiča** (občana) na jeho osobnej slobode. Následne bolo voči VOMV, zo strany príslušníkov MP podané oznámenie o útoku na verejného činiteľa, kedy mal VOMV po vykonaní úkonov (fotodokumentácia zaparkovaného auta, vypísanie predvolania pre neprítomného vodiča) bezdôvodne, bez motívu, zaútočiť na príslušníka MP a to úderom s otvorenou dlaňou do hrudníka a zároveň mal z uniformy strhnúť odznak príslušníka MP.

Príslušníci MP bez zákonného (právneho) dôvodu *„nezákonným spôsobom“* predviedli VOMV na oddelenie MP, a tento bol po dobu piatich hodín, spútaný a bezdôvodne zadržiavaný práve príslušníkmi MP.[6]

Počas nedôvodného zadržiavania VOMV na oddelení MP, bol osobne prítomný aj poverený vyšetrovateľ, ktorý nepostupoval v zmysle ustanovenia § 85 Tr. por., keď zadržaného VOMV ponechal na oddelení MP so slovami, že musí odísť na obhliadku miesta činu v inej trestnej veci, takže kým sa vráti, majú príslušníci MP pripraviť úradné záznamy. Po zhruba štyroch hodinách sa na oddelenie MP vyšetrovateľ opäť dostavil a poveril príslušníkov MP, aby VOMV odovzdali na ORPZ, kde si ho prevezme na účely vykonania ďalších úkonov spojených s vyšetrovaním.

VOMV využil svoje právo nevypovedať, domáhal sa právneho zástupcu, telefonátu príbuzným, domáhal sa podania lieku, nakoľko bol pod lekárskou starostlivosťou a liečbou, čo mu bolo **zo strany vyšetrovateľa zamietnuté.** Vyšetrovateľ prostredníctvom telefonického rozhovoru, oboznámil prokurátora o podozrení VOMV zo spáchania trestného činu, a následne bol VOMV zadržaný a umiestnený do cely. Dôvodom zadržania v cele, bolo ustanovenie **§ 71 ods.1 písm. b)** Tr. por.

---

[4] pozri zákon č. 8 / 2009 §5 ods.1 Zvislé dopravné značky sa podľa významu členia do skupín : a) výstražné značky ; b) značky upravujúce prednos a dodatkové tabuľky s tvarom križovatky ; c) zákazové značky; d) príkazové značky ; e) informatívne prevádzkové značky (skupina A), (skupina P), (skupina B), (skupina C), **(skupina IP)**; f) informatívne smerové značky ; g) informatívne iné značky ; h) dodatkové tabuľky (skupina IS), (skupina II), (skupina E).

[5] Príloha č. 1 k vyhláške 9/2009 Z.z. I. DIEL V. Rozmery, farby a presné vyhotovenie dopravných značiek a dopravných. Podrobnosti o rozmeroch, farbách a presnom vyhotovení dopravných značiek a dopravných upravujú technické normy. Napríklad STN 01 8020 Dopravné značky na pozemných komunikáciách, STN 73 6021 Svetelné signalizačné zariadenia. Umiestnenie a použitie návestidiel, STN EN 12899-1 Trvalé zvislé dopravné značky,čas 1: Trvalé dopravné značky, a ďalšie technické normy ako : STN EN 12899-2 STN EN 12899-3, STN EN 1436, STN EN 1790, STN EN 1463-1, STN EN 1423, STN EN 1317, STN EN 12368., STN EN 12352, STN EN 12676, EN 13422, STN 73 6056, STN 73 6057, STN 73 6058, STN 73 6425, STN EN 13201-1,2,3,4

[6] k tomu pozri § 85 Trestného poriadku - Zadržanie a obmedzenie osobnej slobody podozrivej osoby. a ustanovenie **§ 85 ods. 2** predposledná veta : ak takej osobe obmedzil osobnú slobodu iný orgán ako policajt, je povinný ju ihneď odovzdať policajtovi.

Vyšetrovateľ ORPZ začal trestné stíhanie a zároveň obvinil zadržaného VOMV jedným uznesením, v zmysle ustanovenia § 23 ods.3 Tr. por. V odôvodnení uznesenia o začatí trestného stíhania a obvinenia uviedol vyšetrovateľ ORPZ, že trestné stíhanie začal na základe **obhliadky miesta činu** a po **vyhodnotení úradných záznamov**, „*spísaných príslušníkmi MP*"(počas 5 hodinového zadržiavania na stanici MP), vzniesol voči VOMV obvinenie za prečin útoku na verejného činiteľa[7] podľa § 323 ods. 1, písm.a) Tr. zák. K takému rozhodnutiu mal vyšetrovateľ ORPZ dospieť v zmysle základných zásad trestného konania uvedených v § 2 Tr. por., bez ohľadu na nároky a požiadavky poškodeného, lebo iba takýmto postupom možno posudzovať vec objektívne a zachovať v trestnom konaní princíp zákonností.[8]

„*Intermezzo*" zásada zákonného procesu

Právo na spravodlivý proces je limitom práva na riadny, zákonný proces v tom zmysle, že nie každa nezákonnosť sa rovná nespravodlivosti a neústavnosti, **ale len tá**, na ktorej je založená vina obvineného. Na druhej strane zákonnosť limituje spravodlivosť procesu tým, že nezákonný proces jeho spravodlivosť prinajmenšom ohrozuje najmä v tom, že nemôže viesť k spravodlivému potrestaniu páchateľa. Prípadné nezákonnosti nie je možné ospravedlniť účelovým konštatovaním, že celková spravodlivosť bola zachovaná a tým bol garantovaný aj spravodlivý proces. Nezákonný proces nemôže prispieť k rozhodnutiu o oprávnenosti trestného obvinenia proti konkrétnej osobe. Rámcom spravodlivého procesu môže byť jedine proces vedený zákonným spôsobom, kde zákonnosť je formou trestného konania a spravodlivosť žiadúcou kvalitou jeho obsahu. Zákonnosť stíhania, ktorá je výslovene garantovaná v Ústave SR, sa obsahovo prekrýva s podrobnejšou a komplexnejšou garanciou spravodlivého procesu podľa čl. 46 a násl. Ústavy SR, resp. šl. 6 a 7 Dohovoru a čl. 14 a 15 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach. **Trestné stíhanie je možné viesť len v súlade so zákonom, preto aj postup príslušných orgánov musí byť vždy v súlade so zákonom.**

V zmysle vyššie uvedeného je možné poukázať na postup vyšetrovateľa ORPZ vo fáze pred začatím trestného stíhania,[9] ktorý prinajmenšom vybočuje zo zásad, podľa ktorých je povinnosťou vyšetrovateľa začať trestné stíhanie a vzniesť obvinenie voči konkrétnej osobe v súlade so zákonom.

Ak teda, príslušníci MP, ktorí nad rámec svojich právomocí riešili priestupok proti plynulosti v cestnej premávke napriek skutočnosti, že o priestupok zo strany VOMV nešlo, čo nakoniec bolo potvrdené rozhodnutím ODI ORPZ, ktorý v správnom konaní zastavil formou rozhodnutia konanie o priestupku, čím dopravný inšpektorát dal jasne najavo porušenie zákona zo strany príslušníkov MP, takže je tu opodstatnený dôvod považovať zákrok príslušníkov MP za nezákonný, v zmysle ustanovenia § 326 ods. 1, písm. a) Tr. zák. , nakoľko tak, ako to vyplýva z uvedeného ustanovenia, mohli príslušníci MP svojim konaním naplniť skutkovú podstatu trestného činu podľa § 326 ods. 1,

---

[7] pozri **§ 34 zákoa č. 73/1998** o štátnej službe príslušníkov Policajného zboru, Slovenskej informačnej služby, Zboru väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky a Železničnej polície a teda podľa **§ 34 ods. 2 a ods. 5** Určenie za vyšetrovateľa : (2) Za vyšetrovateľa možno určiť len policajta, ktorý dosiahol vek 24 rokov, má vysokoškolské vzdelanie v odbore právo alebo bezpečnostné služby získané magisterským štúdiom a ako vyšetrovateľ čakateľ v prípravnej štátnej službe alebo v stálej štátnej službe úspešne vykonal záverečnú vyšetrovateľskú skúšku. (4) Dĺžka čakateľskej praxe vyšetrovateľa čakateľa je jeden rok. Výnimku z tejto dĺžky praxe môže udeliť minister len osobám, ktoré majú vysokoškolské **vzdelanie v odbore právo** alebo bezpečnostné služby získané magisterským štúdiom.

[8] v prípadnej trestnej veci a doterajších zistení si myslím, že v konkrétnom prípade mohli orgány činné v trestnom konaní postupovať v zmysle § 196 ods. 2 ďalej podľa § 197 ods.1, § 197 ods.2, podľa § 198 ods. 1 a napokon podľa § 198 ods. (2)

[9] pozn. autora, samotným kameňom úrazu je jednoduché podanie vyšetrovateľa napr. podľa **§ 62** Trestného poriadku. Ak sa trestné oznámenie o skutočnostiach, že bol spáchaný trestný čin podáva ústne, treba oznamovateľa poučiť o zodpovednosti za uvedenie vedome nepravdivých údajov vrátane následkov krivého obvinenia, o možnosti a podmienkach poskytnutia ochrany pred neoprávneným postihom v pracovnoprávnom vzťahu podľa osobitného predpisu a vypočuť o okolnostiach, za ktorých bol čin spáchaný, o osobných pomeroch toho, na koho sa oznámenie podáva, o dôkazoch a výške škody a iných následkoch, ktoré boli spôsobené trestným činom; ak je oznamovateľ súčasne poškodeným alebo jeho splnomocnencom, musí sa vypočuť aj o tom, či žiada, aby súd rozhodol o jeho nároku na náhradu škody v trestnom konaní. Výsluch osoby, ktorá podáva oznámenie, sa má vykonať tak, aby sa získali podklady na ďalšie konanie. Na žiadosť oznamovateľa sa v trestnom oznámení neuvedú údaje o jeho totožnosti. Materiály, ktoré umožňujú zistenie totožnosti takého oznamovateľa, sa ukladajú na prokuratúre. Do spisu sa zakladajú len s jeho súhlasom.

písm. a), keď svoju pávomoc vykonávali spôsobom odporujúcim zákonu, ale aj § 326 ods. 1, písm. b) Tr. zák., keď prekročili svoju právomoc, tým, že riešili neexistujúci priestupok. Z uvedených skutočností vyplýva záver, že príslušník MP, ktorý mal byť podľa tvrdenia vyšetrovateľa napadnutý, v danom prípade **nepožíval ochranu verejného činiteľa** podľa ustanovenia § 323 Tr. zák., teda vzhľadom k tomu, že nedošlo k spáchaniu žiadneho priestupku, bol zákrok príslušníkov MP neoprávnenou provokáciou, ktorá viedla ku vzniku fiktívnej udalosti a v zmysle zásady „právo nemôže byť založené na nepráve“, ani príslušníkov mestskej polície takáto okolnosť neoprávňuje, aby v danom prípade konali nezákonne.

Uvedené skutočnosti mal zo zákona posúdiť a následne o nich aj rozhodnúť vyšetrovateľ ORPZ v postupe pred začatím trestného stíhania. **Konanie príslušníkov MP**, **ktoré vykazuje znaky porušenia zákona**, **neoprávňuje použiť ich svedecké výpovede**[10] **v** uvedenom **trestnom konaní**. Vyšetrovateľ ORPZ nepostupoval pri posudzovaní možnej trestnej činnosti príslušníkov MP v zmysle platných zákonov, z čoho je možné vyvodiť záver, že jeho konanie naplnilo podozrenie z porušenia ustanovenia § 327 ods. 1 Tr. zák., teda že nekonaním, resp. neobjasnením možnej trestnej činnosti príslušníkov MP naplnil skutkovú podstatu trestného činu marenia úlohy verejným činiteľom, keď pri svojich právomociach z nedbanlivosti zmaril, alebo podstatne sťažil splnenie dôležitej úlohy.[11] **V súvislosti s uvedeným, je podozrenie, že vyšetrovateľ svojim nekonaním porušil aj ustanovenie § 339 ods. 1 Tr. zák., svojim konaním mohol nadržovať páchateľom trestného činu v úmysle umožniť im, aby unikli trestnému stíhaniu.**

Nezákonné zadržiavanie VOMV na oddelení MP, po dobu cca 5. hodín, bolo porušením práv osoby podozrivej zo spáchania trestného činu, čo vyšetrovateľ ORPZ ponechal bez povšimnutia.

Umiestnenie VOMV podozrivého zo spáchania trestného činu do cely vyšetrovateľom ORPZ, zo súhlasom prokurátora, s odvolaním sa na ustanovenie § 71 ods.1, písm. b) Tr. por. , pred začatím trestného stíhania, je rovnako porušením zákona vyšetrovateľom ORPZ, nakoľko nie je v súlade so zákonom, umiestniť do cely kohokoľvek bez toho, aby bolo voči nemu začaté trestné stíhanie, s poukazom na odôvodnenie umiestnenia VOMV do cely, ak mal VOMV podozrivý z trestného činu ovplyvňovať svedkov, alebo inak mariť vyšetrovanie (§ 71 ods. 1, písm. b) Tr. por.), aj keď počas zadržiavania podozrivého VOMV v cele neboli svedkovia vyšetrovateľom ORPZ vypočutí (svedkovia boli vypočutí až o 20 dní). Považujem toto konanie vyšetrovateľa ORPZ so súhlasom prokurátora za svojvoľné a nezákonné čo môže viesť k poškedeniu osoby najmä na jej dôstojnosti, jej cti, alebo bezúhonnosti.

Druhá fáza – prípravné konanie

Za zákonný spôsob získavania dôkazu podľa ustanovenia § 119 ods. 2 Trestného poriadku sa považuje splnenie procesných podmienok vyžadovaných Trestným poriadkom na vykonanie konkrétneho dôkazu, ako aj splnenie materiálnych (obsahových) podmienok, t.j. aby úkon – použitý dôkazný prostriedok na vykonávanie dôkazu – bol zameraný na zistenie skutočnosti, na ktoré zameraný a použitý môže byť. Zákonnosť dôkazu predpokladá, že bol získaný z prameňa, ktorý stanovuje alebo pripúšťa zákon,[12] zabezpečený a vykonaný oprávnenou osobou a že sa tak stalo v zodpovedajúcom štádiu trestného konania postupom súladným s právnymi predpismi.

---

[10] Tu treba zdôrazniť, že výsluch svedkov pred vznesením obvinenia podľa § 206 ods.1 Trestného poriadku, slúži najmä na to, aby sa zistila osoba páchateľa skutku, kvalifikovaného ako trestný čin, pre ktorý bolo začaté trestné stíhanie podľa § 199 ods.1 Trestného poriadku.

[11] alebo zákon č. 73 /1998 o štátnej službe príslušníkov Policajného zboru, Slovenskej informačnej služby, Zboru väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky a Železničnej polície.**§ 2a ods. 2)** Výkon práv a povinností vyplývajúcich zo služobného pomeru musí byť v súlade s dobrými mravmi. Nikto nesmie tieto práva a povinnosti zneužívať na škodu druhého. Policajt nesmie byť v súvislosti s výkonom štátnej služby prenasledovaný ani inak postihovaný za to, že podá na iného policajta alebo nadriadeného sťažnosť, žalobu alebo návrh na začatie trestného stíhania. **§ 2a ods. 6** Porušenie zásady rovnakého zaobchádzania podľa ods. 1 policajtom sa považuje za porušenie služobnej povinnosti policajta.

[12] napr. § 155 ods. 1, ods.4, ods.5 a ods.6 toho istého ustanovenia = Prehliadka tela a obdobné úkony; **(1)** Prehliadke tela je povinný podrobiť sa každý, ak treba zistiť, či sú na jeho tele stopy alebo následky trestného činu. Ak prehliadku tela

V prípravnom konaní, vyšetrovateľ ORPZ, ktorý bol poverený vyšetrovaním vo veci útoku na verejného činiteľa, sa stotožnil z uznesením o začatí trestného stíhania a vznesení obvinenia vyšetrovateľa po ukončení 1.fázy, v celom rozsahu, bez výhrad, teda ponechal zjavné nezákonné konanie vyšetrovateľa ORPZ (aj príslušníkov MP), ktorý v uvedenej trestnej veci konal pred prípravným konaním bez odstránenia nezákonnosti, čím došlo opäť k porušeniu ustanovenia § 339 ods. 1 Tr. zák.

Okrem iných úkonov, spojených s prípravným konaním, požiadal vyšetrovateľ ORPZ opatrením odborného lekára z odvetvia chirurgia a traumatlógia o odborné vyjadrenie, ktoré malo byť vypracované na základe lekárskej správy ošetrujúceho lekára, vypracovanej v deň, kedy malo dôjsť k údajnému útoku na verejného činiteľa. **V lekárskej správe – náleze**, zo spomínaného dňa bolo uvedené, že príslušník MP bol počas služby napadnutý inou osobou, udretý do hrudníka, na ľavej strane hrudníka **pomliaždenina cca 7x7 cm**, bez práce neschopností.

V odbornom vyjadrení, vypracovanom takmer päť mesiacov po údajnom napadnutí príslušníka MP, sa okrem uvedenej **pomliaždeniny** prednej steny ľavej polovice hrudníka objavilo aj ďalšie povrchové zranenie - **podkožná krvná podliatina**. Vyšetrovateľ OR PZ ani v tomto prípade nepoukázal rozdiel medzi **prvotným ošetrením** a **odborným vyjadrením**, avšak uvedené povrchové zranenie a podkožnú krvnú podliatinu (neexistujúce zranenie), v rozpore so zákonom použil aj v návrhu na podanie obžaloby.

Rešpektovanie zákonnosti pri vykonávaní dôkazov nie je abstraktnou a formalistickou požiadavkou, ale má základný význam pre spravodlivosť trestného procesu. I keby čo len jeden nezákonný dôkaz (nezákonne získaný alebo nezákonne vykonaný) bol súčasťou hodnotenia rozhodujúceho pre výrok rozhodnutia, stáva sa celé rozhodnutie nezákonným.

Skutočnosť, že vyšetrovateľ, v prípravnom konaní, dovolil odchýlku od zákonnosti dôkazu, o ktorý sa oprel vo svojej žalobe dozorový prokurátor a následne v odsudzujúcom rozsudku aj prvostupňový súd tým, že službukonajúci lekár,[13] ktorý mal ošetriť, údajne napadnutého policajta,[14] v lekárskej správe uviedol, že videl na tele policajta pomliaždeninu 7x7 cm a následne lekár, ktorý vyhotovil odborné vyjadrenie cca po piatich mesiacoch, rozšíril zranenie policajta okrem pomliaždeniny 7x7 cm aj o podkožnú podliatinu, čo potvrdil aj vo svojej výpovedí pred prvostupňovým súdom na hlavnom pojednávaní, spolu s ošetrujúcim lekárom, ktorý rovnako pri výpovedí pred súdom rozšíril svoj nález, ktorý vyhotovil v čase ošetrenia policajta o podkožnú

---

nerobí lekár, môže ju vykonať len osoba toho istého pohlavia. **(4)** Príkaz na prehliadku tela, na odber krvi alebo na iný obdobný úkon vydá predseda senátu a pred začatím trestného stíhania alebo v prípravnom konaní prokurátor alebo s jeho súhlasom policajt. Príkaz musí byť vydaný písomne a musí byť odôvodnený. **(5)** Ak na účely dokazovania treba zistiť totožnosť osoby, ktorá sa zdržiavala na mieste činu, je osoba, o ktorú ide, povinná strpieť úkony potrebné na také zistenie vrátane odobratia daktyloskopických odtlačkov. **(6)** O povinnosti podľa predchádzajúcich ods. treba túto osobu poučiť a upozorniť ju na následky nevyhovenia výzve alebo príkazu na jej splnenie.

[13] Lekár môže pri vyšetrovaní živých osôb vystupovať v úlohe svedka alebo v úlohe znalca. Súdny lekár – znalec spravidla vykonáva prehliadku a vyšetrenie aj na účely trestného konania : **1.** osôb poškodených násilnymi trestnými činmi, vrátane osôb týraných a zneužívaných, **2.** osôb podozrivých zo spáchania trestného činu,
3. prežívajúcich účastníkov dopravných nehôd.

[14] Pri prehliadke a vyšetrení poškodeného treba vychádzať z povahy uskutočneného trestného činu, pri ktorom došlo alebo mohlo dôjsť k porušeniu zdravia. Štandardný postup pri prehliadke a vyšetrení poškodeného je takýto : **1.** Zistenie totožnosti poškodeného podľa občianského preukazu. **2.** Zostavenie anamnézy poranenia (akým spôsobom, a za akých okolností); dôležité je vyhnúť sa sugestívnym otázkam, výpovede sprevádzajúcich osôb a svedkov sa tiež zaznamenávajú. **3.** Pri starostlivej prehliadke oblečenia sa zaznaménavajú poškodenia (známky zápasu) a biologické stopy, ktoré sa odoberajú na príslušné odborné vyšetrenia. **4.** Vykoná sa celkové aj miestne objektívne vyšetrenie poškodeného so zvláštnym zameraním na charakter zistených poranení. Opisuje sa lokalizácia, tvar, rozmery a monografická charakteristika. Osobitnú pozornosť treba venovať poraneniam na určitých častiach tela, ktoré mohli vzniknúť pri aktívnej a pasívnej sebeobrane. Niekedy treba zhotoviť fotodokumentáciu alebo videozáznam poranených častí tela, vždy však s použitím identifikačných čísel a meradla. **5.** Pri podozrení, že poškodený požil návykové látky, ktoré mohli ovplyvniť jeho konanie, súčasťou prehliadky je aj odber krvi na toxilogické vyšetrenie. **6.** Zostaví sa záver vyšetrenia, ktorý môže byť súčasťou lekárskeho potvrdenia (vo forme lekárskej správy alebo posudku o poranení), resp. odborné vyjadrenia. Ak vyšetrenie poškodeného urobil lekár – znalec, pribratý orgánom činným v trestnom konaní, vyhotovuje sa znalecký posudok. **7.** Poškodený dostáva do rúk lekárske potvrdenie o tom, že v uvedený deň a čas bol podrobený lekárskej prehliadke a vyšetreniu s uvedením určených diagnóz, zásadne bez udania okolností prípadu.

podliatinu, nie je možné zhojiť so zákonným konaním. Takýto postup orgánov činných v trestnom konaní a aj súdu prvého stupňa hrubým spôsobom zasiahol do práv VOMV na spravodlivý a zákonný proces v zmysle platných zákonov a Ústavy SR.

Prvostupňový súd uznal obžalovaného vinným, no odvolací súd, po preskúmaní spisového materiálu a predložených dôvodov odvolania dospel k záveru, že **skutok**, pre ktorý sa viedlo trestné konanie a o ktorom rozhodol súd na prvom stupni, **nie je trestným činom**, nakoľko závažnosť konania obžalovaného bola nepatrná.

Záver

Trestnú činnosť vyprovokovanú štátom nie je možné stíhať aj z dôvodu absencie zavinenia konkretného páchateľa. Subjektívna stránka v prípade vyprovokovaného trestného činu sa nielen teoretický, ale ani praktický nedá preukázať. Subjektívne nie je možné zavinenie štátu na vyprovokovanom trestnom čine vložiť do vôľovej zložky zavinenia páchateľa. Takýto mechanizmus by imputačne mohol podsúvať aj nepáchateľovi do vôľovej stránky zavinenia to, čo nikdy neprejavil, nepovedal, nechcel ani nemusel mieniť. Pri zisťovaní trestnej zodpovednosti je obligatórna povinnosť orgánov činných v trestnom konaní, vrátane súdu ustáliť, či ide o zodpovednosť konajúceho za svoje činy a ich následky, alebo o zodpovednosť iného subjektu. Orgány činné v trestnom konaní, vrátane súdov, nesmú dovoliť, aby sa imputáciou čin iného prirátal osobe stíhanej v pozícií obvineného.

Pokiaľ konajúce orgány iniciatívne a vlastnou aktivitou vytvorili podmienky a navodili situáciu so zjavnou snahou, aby bol trestný čin spáchaný, rozšírený jeho rozsah, resp. aby bol dokonaný, die o execes z hraníc a pravidiel, v ktorých sa trestné konanie vedie. Ústava SR štátu zastúpenému orgánmi prípravného konania nedáva možnosť byť účastným na provokovaní ani vyprovokovaní trestnej činnosti. Ak je činnosť polície vedená len snahou, aby kontaktovaná osoba spáchala trestný čin bez zistenia skutočnosti, ktoré nasvedčujú tomu, že páchateľ by spáchal trestný čin, išlo by dokonca aj v zmysle už nového ustanovenia § 117 ods. 2 Tr. por. o **neprípustnú provokáciu trestného činu**.

Resumé : **Konanie verejných činiteľov**, ktorých činnosť odporujúca zákonu tvorí obsah príspevku, **je pre spoločnosť veľmi nebezpečné.** Takýmto konaním verejných činiteľov je možné komukoľvek dokázať, aj napriek tomu že opak je pravdou, trestnú činnosť vykonštruovaným konaním, ktoré môže mať aj taký zámer, aby sa dotyčný trestne označený „vykúpil“, čo napĺňa podstatu skrytej, dobre organizovanej, ale hlavne nepostihnuteľnej nezákonnej činnosti. Preto som toho názoru, že je nutné apelovať na úpravu zákona o zodpovednosti verejných činiteľov za nezákonný postup pri výkone svojich právomocí, ktorý rozporuje platným zákonným úpravam, aby sa predišlo zneužívaniu právomocí verejnými činiteľmi.

Skratky :

MP – Mestská polícia

ODIORPZ – Okresný dopravný inšpektorát Okresného riaditeľstva Policajného zboru

ORPZ – Okresné riaditeľstvo Policajného zboru

VOMV – vodič osobného motorového vozidla

Tr.zák. – Trestný zákon

Tr.por. – Trestný poriadok

ods. – odsek

napr. – napríklad

Zoznam použitých právnych noriem, učebníc a odbornej právnej literatúri:

Zákon číslo 171/1993 o Policajnom zbore v znení neskorších predpisov

Zákon číslo 73 /1998 o štátnej službe príslušníkov Policajného zboru, Slovenskej informačnej služby, Zboru väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky a Železničnej polície

Zákon číslo 8 / 2009 o cestnej premávke a o zmene a doplnení niektorých zákonov súčasťou obsahu tohoto zákona je aj vyhláška Ministerstva vnútra Slovenskej republiky č. 9 /2009 ktorou sa vykonáva zákon o cestnej premávke a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zákon číslo 300/2005 Trestný zákon v úplnom znení

Zákon číslo 301/2005 Trestný poriadok v úplnom znení

Zákon číslo 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov (antidiskriminačný zákon).

Zákon číslo 312/2001 Z. z. o štátnej službe a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

KOVÁČ, P.: Súdne lekárstvo pre právnikov; Bratislava IURA EDITION 2005, ISBN 8080780244

DEÁK, M.: Zadržanie podozrivej osoby v trestnom konaní; Bratislava; C.H.BECK 2015, ISBN 9788089603336.

IVOR, J. a kol.: Od zločinu k trestu (Sprievodca občana trestným konaním); Bratislava; EUROKÓDEX 2012, ISBN: 9788089447763

POLÁK, P.: Svedok v trestnom konaní; Bratislava; EUROKÓDEX 2011, ISBN: 9788089447497

ROMŽA, S.: Koncepcia prípravného konania; Košice; LIBRIX 2010, ISBN: 9788073999247

ŠAMKO, P.: portál> http://www.pravnelisty.sk/clanky?offset=10

TITTLOVÁ, M. a MEDELSKÝ, J.: Komentár zákona o policajnom zbore; Bratislava; W.K. 2017, ISBN: 9788081685774

Kontaktné údaje:
JUDr. Michal Žofčák
Ústav verejného práva
PANEURÓPSKA VYSOKÁ ŠKOLA, Fakulta práva
Tomašíkova
821 02 Bratislava
t. č. 0948 164 778
e-mail: judr.michal.zofcak@gmail.com

SÚVISIACE VEDY,
VEDNÉ DISCIPLÍNY A ODBORY

NOVODOBÁ KOMUNIKÁCIA MLÁDEŽE V ON-LINE SVETE, JEJ NÁSTRAHY A NARASTAJÚCE RIZIKÁ

Mgr. Patrícia KRÁSNÁ[1]
Katedra kriminológie
Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Anotácia: *Autorka vo svojom príspevku charakterizuje novodobú formu komunikácie medzi mládežou v on-line svete, poukazuje na nástrahy a hrozby, ktoré vyplývajú z existencie on-line sveta a jeho dopadu na mládež. Autorka v predkladanom článku poukazuje aj na možné opatrenia, ktoré je potrebné aplikovať vo vzťahu k problematike nástrah on-line sveta. V článku sú vymedzené pojmy obete a agresora kyberšikany. Následne autorka poukazuje na prevenciu, ktorá je vykonávaná samotným policajným zborom v Slovenskej republike voči kyberšikane a nástrahám on-line sveta.*
Kľúčové slová: *komunikácia, mládež, on-line svet, kyberšikana, nástrahy on-line sveta, prevencia, policajný zbor*

Annotation: *In this contribution, the author describes the modern form of communication among youth in the online world and highlights the dangers and threats that accrue from the existence of the online world and its impact on the youth. The author in this article also points out the possible precautions that need to be applied relating to the problem of the online world. The article defines the concepts of the victim and aggressor of cyberbullying. Consecutive, the author points out the prevention which is done by the Police Force against cyberbullying and the pitfalls of online world.*
Keywords: *communication, youth, the online world, cyberbullying, dangers of the online world, prevention, Police Force*

Úvod

Komunikácia[2] medzi ľuďmi je prirodzenou vlastnosťou. Spoločnosť na základe komunikácie dosahuje potrebné prostriedky pre jej vývoj a rozvoj. Komunikácia predstavuje výmenu informácií, ktoré sú dôležité či už pre jedinca alebo pre viac ľudí, ktorí chcú medzi sebou vytvárať určité vzťahy a chcú svoju pôsobnosť a svoje zázemie poznania rozširovať. Komunikáciu ako takú môžeme považovať za prvok sociálnej integrácie. Počas komunikácie ľudia, ktorí medzi sebou komunikujú na seba vzájomne pôsobia, či už si túto skutočnosť uvedomujú alebo nie. Jednotlivci prostredníctvom slov, mimiky a celkovo prostredníctvom komunikácie priamo aj nepriamo na seba vplývajú. Pre niekoho je táto možnosť vplyvu nemožná, ale v skutočnosti je to fakt. Vplyv, ktorý dosiahne jeden človek na druhého za pomoci komunikácie a výmeny informácií je veľký a preto je veľmi dôležité aký účel má dosiahnuť daná komunikácia. Dorozumievanie sa, ako také súvisí so životom každého človeka a je jeho súčasťou od narodenia. Každý človek, ktorý sa snaží začleniť či už do spoločnosti alebo jednoducho chce byť plnohodnotným jedincom potrebuje komunikovať a za pomoci komunikácie odovzdávať, ale i prijímať informácie pre neho dôležité a nenahraditeľné. Komunikácia vytvára medzi jedincami v spoločnosti vzťahy, tiež bezpochyby ovplyvňuje aj naše správanie a postoje aké k nám ľudia na základe komunikácie nadobúdajú. Preto si myslíme, že každý človek má pri komunikácii dbať na jasnú, zreteľnú komunikáciu a vyhýbať sa tak nedorozumeniam v komunikácii a problému vzniku pseudokomunikácii.

V našom článku sa budeme venovať problematike on-line sveta, ako možnej hrozby pre deti a mládež. Tiež načrtneme možnosť prevencie proti hrozbám internetu a vymedzíme základné pojmy obeť a agresor kyberšikany.

Komunikácia ako prostriedok vytvárania dobrých spoločenských vzťahov

Pri načrtnutej téme je dôležité z nášho pohľadu aj vymedziť druhy komunikácie pretože sa stáva, že niektoré druhy komunikácie nie sú ani považované za komunikáciu a následne nastáva problém posúdenia samotného pojmu komunikácia.

Medzi druhy komunikácie patria následne uvádzané, a to druh komunikácie verbálna/slovná komunikácia, ktorá je základným druhom komunikácie a širokou verejnosťou považovaná za najfrekventovanejšiu. Verbálna komunikácia je výmena informácií práve v interpersonálnom styku.

---

[1] patricia.krasna@minv.sk
[2] Pozn. autora: z lat. communicare = deliť sa, zverovať

Musíme si uvedomiť, že pri tomto druhu komunikácie je základ daný práve vo výmene informácií prostredníctvom hovoreného alebo prostredníctvom písaného, graficky zobrazeného slova. Komunikácia medzi jednotlivcami závisí aj od vzdelania jednotlivcov a samozrejme aj od vlastností účastníkov rozhovoru na určitú tému. Nie je možné podľa nášho názoru v tomto prípade porovnávať dve odlišné komunikácie a nachádzať medzi nimi súvis.

Každá komunikácia je jedinečná, a preto pri každej komunikácii je bezpodmienečne potrebné rozlišovať aktérov komunikácie, ale ja obsah a motív komunikácie. Ďalším druhom komunikácie je neverbálne dorozumievanie sa, tiež nazývané komunikácia bez slov. Neverbálna komunikácia zase akoby bola rečou tela a pri vzájomnej komunikácii si jeden jednotlivec všíma toho druhého a hodnotí na základe vonkajších znakov. Pokiaľ je človek všímavý a vie vyhodnotiť aj neverbálnu komunikáciu, ktorou každý z nás komunikuje veľmi dobre prečíta toho druhého. Na základe aj neverbálnej komunikácie vyvodí závery a aj úmysly, ktoré sa snaží možno ten druhý skrývať. Neverbálna komunikácia je považovaná a aj podľa nášho názoru správne hodnotená ako oveľa hodnotnejšia, ako tá verbálna. Má výpovednú hodnotu o človeku, ktorú nikto neutají, aj keď sa akokoľvek snaží. Vo verbálnej/slovnej komunikácii môže človek skryť zamýšľané a veľmi ľahko utajiť pravý dôvod komunikácie. Neverbálne prejavy počas komunikácie tvoria celok na základe ktorého si vieme vytvoriť reálny obraz osoby, s ktorou komunikujeme, ale napr. aj to, či komunikácia ktorá medzi nami prebieha má naozaj aj pre inú osobu takú váhu a dôležitosť ako pre nás. Pri komunikácii verbálnej a neverbálnej vieme s určitosťou tvrdiť, že osoby, ktoré sa rozprávajú, ktoré vedú medzi sebou rozhovor o náležitostiach pre nich dôležité sú reálne. Vzniká medzi nimi konkrétna, jasná spätná väzba. Komunikujúci reálne existujú a počas komunikácie si medzi sebou vymieňajú názory a podnety. Takáto komunikácia môže prebiehať či už v bežnom živote každého človeka alebo aj v práci, na konferenciách, či iných významných podujatiach.

Pokiaľ sa zastavíme a zamyslíme sa nad minulosťou a históriou samotnej komunikácie myslíme si, že korene komunikácie siahajú do ďalekej minulosti. Ľudia predsa medzi sebou hovoria od existencie ľudstva avšak v dávnej minulosti ľudia medzi sebou komunikovali najčastejšie „face to face“. Reálne sa videli, reálne vedeli zhodnotiť komunikáciu, reálne vedeli okamžite reagovať a rozvíjať ďalšiu komunikáciu. Neexistovali určité možné hranice medzi komunikujúcimi. Podľa nášho názoru tento typ komunikácie bol svojím spôsobom najlepší a nie len bol, ale aj je. Ľudia pokiaľ si chcú vymeniť informácie a vzájomne sa obohatiť o názor toho druhého, najlepším spôsobom je práve priama komunikácia, komunikácia „face to face“. Medzi komunikujúcimi tak nevzniká bariéra a nie je možné, aby jeden komunikujúci fyzicky nevidel toho druhého.

Nový fenomén ako odbremenenie alebo ako hrozba?

V dnešnej dobe však spoločnosťou rezonujú výdobytky doby a rôznymi spôsobmi sa nám snažia uľahčiť každodenný život, ale i náročné životné situácie, ktoré nastanú v živote každého z nás. Myslíme si, že väčšina z nás si ani nevie predstaviť život bez výdobytkov dnešnej doby a snažíme sa ich využívať v čo najvyššej miere, aby sme dosiahli čo najefektívnejší výsledok.

Nové výdobytky doby využívame samozrejme aj na komunikáciu. Kedysi v minulosti bolo komunikáciu možné realizovať „face to face“, listami alebo telefónmi. Dnes je to možné napr. aj cez sociálne siete a cez rôzne aplikácie - WeChat, KakaoTalk.

Je samozrejmé, že výdobytky dnešnej doby nám uľahčujú náš život, ale na strane druhej si musíme uvedomiť, že nás veľakrát aj ohrozujú, v niektorých prípadoch dokonca ohrozujú aj náš život. Myslíme si, že ľudia by mali využívať svoj čas skôr na vyhľadávanie príležitostí, ako komunikovať s ľuďmi osobne a vytvárať tak lepšie spoločenské vzťahy.

Častokrát sa práve kvôli komunikácii cez mobil, či cez počítač stávajú ľudia sociálne izolovanými. Vrátime sa ale k výdobytkom doby a ku samotnému vymedzovanému pojmu komunikácia. Keďže mobil, notebook a iné zariadenia uľahčujú náš každodenný život, pomáhajú nám samozrejme aj pri komunikácii. Je realitou dnešnej doby, že mnoho z nás pracuje, študuje mimo domova a chce byť v spojení s rodinou, priateľmi. Veľmi efektívnym spôsobom sú v tomto prípade využívané napr. sociálne siete, pretože prostredníctvom nich môžeme komunikovať s blízkymi aj na

niekoľko tisíc kilometrov. V tomto prípade je možné považovať nové výdobytky doby za veľmi prospešné a pre nás ako užívateľov v každodennom živote využiteľné. Pre takýto zvolený typ komunikácie je úplne jedno, či sa nachádzame na dovolenke, v práci, v škole alebo na nákupoch sme jednoducho stále „on-line“. Práve tu je potrebné sa pristaviť, je možné, že málo kto si to uvedomuje, ale dôležité sú práve tie slovíčka „stále on-line“. Pokiaľ sa hlbšie zamyslíme nad ich podstatou prídeme na to, že dnes, teraz, v tejto chvíli kto nie je on-line, nežije. Je to veľmi silné tvrdenie, ale myslíme si, že aj veľmi pravdivé. Pokiaľ sa pozrieme pri našej akejkoľvek činnosti na ľudí okolo nás zistíme, že väčšina má v ruke mobil, tablet alebo notebook. Samozrejme, mnohí z nás pracujú a majú práve prácu spojenú s potrebou komunikácie a práce s týmito výdobytkami, čiže uľahčujú nám našu prácu a pomáhajú nám. Je však potrebné, aby každý človek vedel odhadnúť pomyselnú hranicu, kedy mobil a iné slúži nám a kedy sa to zmení a my vlastne slúžime im, čiže sa to zmení a pozícia sa vymení. Je možné, že u starších, dospelých ľudí existuje možnosť do istej miery jednoduchšie a ľahšie zamedziť práve výmene pozícií, ale u detí a dospievajúcich je to veľmi ťažké, ba priam nemožné. Myslíme si, že je iba otázkou času, kedy sa mladí ľudia stanú závislými na sociálnych sieťach.

Aktuálne mladí ľudia medzi sebou komunikujú najčastejšie za pomoci aplikácií, sociálnych sietí. Už od detstva majú vlastné účty na sociálnych sieťach, vlastné e-mailové schránky. Je zarážajúce, že deti už v prvých, druhých ročníkoch na základných školách vedia a dennodenne využívajú sociálne siete, internet na zábavu, ale i na komunikáciu. Vrátime sa opäť k slovu „on-line“.

Áno, dnes je samozrejmosťou byť on-line. Avšak za zamyslenie stojí skutočnosť, že deti, ktoré majú 6 - 13 rokov majú už účet napr. na Facebook-u. „Ako je to možné, keď je dovolené zakladať si účet, registrovať sa na Facebook-u od 13 rokov?“ Mnohé deti uvádzajú ako odôvodnenie uvedeného, že zvolili pri zakladaní účtu ako možnosť vyšší vek. Iné deti zase uvádzajú, že im účet vytvorili starší súrodenci alebo rodičia.

K samotnému obmedzeniu veku uvádzame, že hlavným dôvodom, prečo je prístup k službám sociálnych sietí, ako je napr. Facebook obmedzený do určitého veku je americký Zákon o ochrane detí on-line (COPPA)[3]. V tomto prípade si myslíme, že je dôležité aj zmieniť sa o možnosti samotných rodičov. Mnohí sa sťažujú a hľadajú adekvátne riešenie na skutočnosť, že ich deti žijú a existujú on-line. Je možné zákonné riešenie? Áno, síce zákon určí podmienku od akého veku je možné používať sociálne siete a iné, ale je tam možnosť aj napriek tomu, že sa zákon bude obchádzať a budú sa hľadať možnosti jeho obídenia.

Podľa nášho názoru by bolo skôr riešením alebo možnou alternatívou zaoberať sa ochranou detí na internete a tiež sa zamerať na výchovu rodičov, ako rodičov v on-line svete, v digitálnom svete. Musíme si uvedomiť, že sociálne siete, internet, aplikácie, to všetko existuje. To všetko má svoje opodstatnenie a svoj význam, aj keď niekedy ich považujeme za zbytočné. Pokiaľ si uvedomíme uvedené zistíme, že je lepšie realizovať a zamerať sa nie na zakázanie, obmedzenie, ale práve na možnosti ochrany detí, na možnosti výchovy detí o on-line svete, ale aj na výchovu rodičov a dospelých.

Je zrejmé, že mládež komunikuje medzi sebou cez sociálne siete, vymieňajú si spoločné fotky, delia sa o zábavné videá a zdieľajú ich na rôznych stránkach internetu.

Avšak treba si uvedomiť, že pokiaľ je niečo na internete raz zverejnené, ostane to tam navždy a nebude možné ovplyvniť skutočnosť, ako bude s uverejnenými informáciami nakladané. Toto si deti, mládež, ale i dospelí neuvedomujú, pretože si myslia, že pokiaľ sa daná informácia vymaže alebo odstráni jednoducho zmizne. Nie je to však naozaj tak. Je aj na zvážení každého jednotlivca, aké osobné údaje poskytuje na sociálnych sieťach a tiež hlavne s kým tieto informácie zdieľa. Jedným súhlasom s uverejnením sa môžu údaje dostať do celého sveta. Preto je dôležité, aby deti a mládež vedeli a boli oboznámení s nástrahami virtuálneho sveta a aby sa vedeli v čo najvyššej možnej miere uchrániť pred jeho nebezpečenstvom, ktoré môže vzniknúť v jednom okamihu a ovplyvniť celý život dieťaťa. Komunikácia medzi mládežou prostredníctvom sociálnych sietí prebieha počas každého dňa. Deti, mládež si on-line píšu s kamarátmi, s príbuznými. Nie však iba s kamarátmi, ktorých osobne

[3] Children's Online Privacy Protection Act

poznajú. Mladí ľudia komunikujú aj s ľuďmi, ktorí vlastne existujú len v on-line svete a reálne sa nikdy nestretli, reálne sa nikdy nevideli. Tu vzniká ďalší problém, ktorý existuje a ktorý digitálny svet prináša. Funkcia na sociálnej sieti „Pridať priateľa“ slúži mladým ľuďom aj na získavanie nových priateľstiev, virtuálnych priateľstiev. V uvedenom môže nastať kľúčový problém kedy deti, mládež, ale i dospelí strácajú pojem o reálnom svete a nevedia odhadnúť a vymedziť si rozdiel medzi reálnym a virtuálnym svetom. Avšak i napriek rozdielom, ktoré sú markantné medzi reálnym a virtuálnym svetom existujú aj spoločné fakty pre „oba svety“. V nasledujúcom texte priblížime problém on-line sveta v možnosti vzniku kyberšikany, ako hrozby, ktorá číha na každého používateľa internetu, ale hlavne na mládež.

Agresia v kyberpriestore[4]

Tak, ako sme v úvode nášho článku spomínali, že komunikácia medzi ľuďmi je známa už od pradávna a je potrebná pre každého z nás, tak je pre spoločnosť už od minulosti známa agresia a jej značné prejavy.

Agresia[5] je navôkol každého z nás a stretávame sa s ňou vedome, ale veľa ráz i nevedome. Teórie, ktoré boli rozpracované na základe potreby identifikácie agresie dospeli v minulosti k tomu, že vplyv na agresiu majú vrodené inštinkty. Neskôr boli tieto vplyvy doplnené o vplyvy, ktoré majú dosah na človeka učením a tiež vplyvy prostredia, v ktorom človek žije a rozvíja svoju osobnosť. Šikane, ako jednej z foriem agresie ako takej, sa v minulosti venoval akademik Olweus.[6] Jeho diela boli podnetné pre ostaných odborníkov, ktorí sa následne začali hlbšie zaoberať problémom a rizikám šikany.[7]

Z nášho poznania vyplýva len potvrdenie toho, na čo bolo už v minulosti poukazované. V dnešnej dobe je nóvum, ktoré spočíva v internete, v sociálnych sieťach a toto nóvum sa prejavuje následne ako vplyv na páchanie agresie. Pretože pokiaľ niekto agresívne pôsobí a je agresívny v reálnom svete veľmi ľahko sa táto agresia preklenie do on-line sveta. V období 90. rokov 20. storočia sa odborníci vo zvýšenej forme začali venovať nepriamej agresii. Na priblíženie uvádzame niektoré prejavy typické pre nepriamu agresiu, ako sú napr. ohováranie, pomsta, zámer ublížiť, poškodiť, diskvalifikovať. Nepriama forma agresie je aj tzv. sociálna agresia, relačná agresia kedy sa obeť agresie dostáva na okraj spoločnosti, cíti sa byť menej cenná a ponížená. Medzi typické znaky relačnej agresie patrí aj fakt, že agresia tohto typu nemá dôsledky, ktoré by boli fyzicky viditeľné.

Môžeme povedať, že relačná agresia nie je taká zjavná, ako fyzická agresia. Sociálna a relačná agresia sa v súčasnej dobe dávajú do súvislosti práve s kyberšikanou, ktorá existuje v on-line svete a je jeho súčasťou.[8] Pre lepšiu orientáciu sa v uvedenom a pre lepšie vyhodnotenie danej situácie uvádzame samotné vymedzenie pojmu kyberšikany, ktorý je zložený z dvoch slov a už vo svojej podstate nesie znaky, ktoré sú príznačné pre niečo, čo nie je v súlade s ľudskými právami a slobodami. Kyberšikana je typ šikany, ktorý sa rozmáha a dosahuje v čoraz vyššej miere rozmach v on-line svete, v kybernetickom priestore. Ako bolo už spomínané v on-line svete sa pohybuje každý z nás. Taktiež kybernetický priestor nie je neznámou ani pre deti a mládež.

Preto hrozba kyberšikany je nielen hrozbou dospelých, ale i detí a mládeže. V podmienkach Slovenskej republiky sa problematike kyberšikany a jej nástrahám venuje viacero odborníkov. Myslíme si, že uvedené vyplýva z faktu vzrastajúcej tendencie „žitia“ v on-line svete. Kybernetický priestor, on-line svet je typický práve znakmi ako sú napr. možná zmena identifikácie, anonymita, pseudonymita. Uvedené znaky on-line sveta poukazujú na hrozbu, ktorá je príznačná a nie je možné

[4] Kyberpriestor – informačné prostredie, ktoré slúži na komunikáciu a tvorí prepojenie počítačov na celom svete.

[5] Pozn. autora: porovnaj – AGRESIVITA je to, čo má jedinec už v génoch, dedičnosti. AGRESIA - je prejav správania sa jedinca.

[6] Bližšie pozri OLWEUS: *Aggression in the schools: Bullies and whipping boys.* 1978.

[7] ŠMAHAJ, J. *Kyberšikana jako spoločenský problém*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. s. 33.

[8] HOLLÁ,K: *Sexting a kyberšikana.* Bratislava: IRIS. 2016. s. 9.

ju opomenúť, taktiež veľmi úzko súvisia s už spomínanou agresiou. Pre agresiu, ako fenomén, ktorý sa na internete rozmáha sú tieto jednotlivé fakty a znaky veľmi dobrým prostredím pre rozvoj, keďže v reálnom svete je agresia veľmi ľahko postihnuteľná, v kyberpriestore je to častokrát veľmi ťažké, ba priam nemožné.

Hranice, ktoré v reálnom svete existujú a predstavujú možnú zábranu v šikanovaní, v on-line svete jednoducho neexistujú a nie je potrebné im venovať pozornosť zo strany páchateľa/agresora kyberšikany.

Myslíme si, že spomínaná hranica je veľmi tenká a málo kto ju dokáže odhadnúť. Môžeme však tvrdiť, že technológie zbúrali hranice medzi ľuďmi.[9] Pokiaľ sa zmieňujeme o kyberšikane je potrebné poznamenať, že šikana na internete môže existovať v rôznych podobách.

Keďže považujeme kyberšikanu a všetky hrozby, ktoré hrozia deťom, mládeži ako obetiam v on-line svete za reálne existujúce myslíme si, že je potrebné aj legislatívne ukotvenie tohto pojmu v našom trestnom zákone. V nasledujúcom texte vymedzujeme samotný pojem obeť a páchateľ trestného činu kyberšikany.

Mládež – obeť kyberšikany

Z nami zistených faktov a informácií je evidentné, že obeťami medzi mládežou sa stávajú jednotlivci, ktorí sú považovaní ostatnými spolužiakmi, kolektívom za „iných“. Je veľmi veľa dôvodov prečo môžu považovať dieťa za iné. Deti vedia byť veľmi kruté a zvyknú mať predsudky voči komukoľvek a kvôli čomukoľvek. V minulosti bola šikana nezriedkavá v školách, na zastávkach, či na ihriskách, kde sa stretávalo viac detí. V dnešnej internetovej dobe, kedy deti a mládež trávia oveľa viac času na internete sa aj šikana presunula práve do kyberpriestoru, on-line sveta a číha tam na zraniteľné obete každý deň.

Obeť kyberšikany si myslíme, že má značné predispozície stať sa obeťou, pokiaľ je utiahnutá, samotárska a dáva najavo agresorovi, že má strach a nevie sa brániť. Tu však nastáva otázka, či agresor má možnosť reálne vidieť v on-line svete, že obeť má strach. Je pomerne však časté, že obete kyberšikany sa poznajú so samotným agresorom. Predpokladá sa, že deti sa poznajú zo školy, z rôznych krúžkov a podobne. Určite existuje však aj prípad, kedy agresor obeť nepozná a ani obeť agresora. Tento jav môže nastať práve vtedy, ak deti zabíjajú nudu a svoj voľný čas chatovaním a vyhľadávaním nových „internetových“ priateľstiev. Nadviazanie kontaktu v dnešnej dobe vôbec nie je také zložité a je ho možné zrealizovať takmer v priebehu niekoľkých minút. Podľa nášho názoru deti a mládež, ktorá vyhľadáva „internetové“ priateľstvá je v tých reálnych priateľstvách sklamaná a snaží sa nájsť únik pred realitou vo virtuálnom svete, vo virtuálnych priateľstvách. Tu nastáva moment, kedy to agresor z komunikácie môže vydedukovať a nastane problém, ktorý sa zamotáva a môže viesť až k tragickým následkom. Kyberšikana na rozdiel od off-line šikany zasahuje v značnej miere psychiku obete, preto je oveľa závažnejšia. Počas komunikácie agresora a obete je značná podstata v anonymite, ktorá je dôležitá pre obeť, ale aj pre agresora. Obeť má z dôvodu pociťovania menejcennosti v reálnom svete pocit väčšej dôležitosti pokiaľ vystupuje v anonymite. Pre agresora to je z hľadiska nemožnej identifikácie taktiež veľmi prínosné. Otvára mu to bránu k závažnejším skutkom v kyberšikanovaní.

Preto je veľmi dôležité všímať si dieťa, všímať si dospievajúce dieťa a v prípade potreby správne vyhodnotiť kritickú situáciu. Uvádzame ako príklad niekoľko znakov, ktoré môžu byť alarmujúce. Dieťa môže pokiaľ je obeťou kyberšikany úplne zanevrieť na mobil, počítač. Dieťa, mladý človek môže v prípade doručenia textovej správy znervóznieť, môže začať byť nepokojný.[10]

---

[9] HAJDÚKOVÁ, T. BACIGÁL, I. *Využitie virtuálnej komunikácie cez internet ako prostriedok ku sexuálnemu zneužívaniu detí.* In. HULLOVÁ (ed.) *Mravnostná kriminalita ako spoločenský fenomén a možnosti jej kontroly*. Bratislava: Centrum polygrafických služieb MV SR, 2015, s. 221.

[10] ČERNÁ. A. (ed.), DĚDKOVÁ, L.,MACHÁČKOVÁ, H., ŠEVČÍKOVÁ, A., ŠMAHEL, D. *Kyberšikana.* GRADA Publishing, a.s., 2013. s.52.

Agresor v on-line svete

Za agresora kyberšikany v on-line svete považujeme pre účely tohto článku agresora, ktorý vplýva na svoju obeť prostredníctvom internetu, sociálnych sietí, jednoducho v on-line svete.

Zahraničná literatúra poukazuje na niekoľko typov agresorov a rozdeľuje ich do nasledovných možných skupín:

- Agresor – „pomstychtivý“ anjel[11]

Deti, ktoré sa stanú agresormi kyberšikany sú buď agresori z dôvodu, že boli samé šikanované v reálnom svete alebo kyberšikanované. Kompenzujú si tak pocit pomsty a chcú spôsobiť inému dieťaťu to, čo prežili ony. Tiež sú to deti, ktoré chcú pomstiť kamaráta, ktorý bol šikanovaný.

- Agresor túžiaci po moci

Typ detí, ktoré sú autoritatívne chcú dosiahnuť svoju moc. Majú vôľu byť nadradené a často sklznu až ku páchaniu kyberšikany, aby mali pocit „víťazstva“ v on-line svete. Pre tento typ agresora je aj typická „slabosť“ v reálnom svete, ktorú vnímajú napr. na základe pohlavia (dievčatá) alebo na základe telesných predispozícií (chudšie, slabšie deti.)

- Agresor, ako rozmaznané dievča

V tomto prípade sú agresormi vo väčšine prípadov dievčatá, ktoré kyberšikanujú z rozmaru. Snažia sa tak získať si pozornosť a publikum.

- Neúmyselný agresor

Neúmyselný agresor zvyčajne ani nevie, že je agresorom. Jeho možná prílišná agresia spočíva v aktuálnom stave, keď je napr. nahnevaný a neuvedomuje si možnosť a závažnosť kyberšikany.

Mládež, mladí ľudia, ktorý sa stanú agresormi kyberšikany a šikanujú on-line svoje obete, tak ako sme naznačili vyznačujú sa určitými znakmi. Ak však zhrnieme tieto znaky môžeme z uvedeného vyvodiť, že mladí ľudia neadekvátne reagujú na vzniknuté situácie a disponujú nadmernou brutalitou, [12] ktorú potom prenášajú na internet a do prostredia, v ktorom sa zvyčajne pohybujú.

Policajný zbor a kyberšikana

Pokiaľ sme spomínali v našom príspevku potrebnú prevenciu kyberšikany je na mieste spomenúť, že na Slovensku v súčasnej dobe existujú združenia, ktoré sa venujú prevencii fenoménu kyberšikany. Potrebné je však, aby sa prevencii venoval aj Policajný zbor Slovenskej republiky. Následne uvádzané skutočnosti, ktoré pramenia z vyjadrení učiteľov či informácií od samotných preventistov,[13] s ktorými sa neraz stretávame a máme možnosť s nimi komunikovať a vymieňať si informácie z vedeckej pôdy a aplikačnej praxe. Preventisti sú často oslovovaní aj zo základných a stredných škôl z dôvodu, že učitelia a výchovní poradcovia na školách pociťujú potrebu realizácie účinnej prevencie nástrah v on-line svete. Samotní policajní preventisti realizujú rôzne prednášky a snažia sa oboznámiť s hrozbami a nástrahami internetu hlavne žiakov základných škôl a stredných škôl.

Myslíme si, že je to veľmi efektívne a pôsobí to na deti a mládež výchovne. Žiaci a študenti sa sústredia na prednášané, reagujú na otázky.

Myslíme si, že uvedené vyplýva z dôvodu rešpektu policajta a určitá vážnosť policajta vplýva na samotných žiakov a študentov pozitívne. Policajt je považovaný za garanta autority a rešpektu. Nevhodný faktor, ktorý obmedzuje možnosť realizácie prevencie v realizácii prevencie

[11] HOLLÁ,K. *Kyber-šikana.* Bratislava: IRIS, 2013. s. 22.

[12] FIRSTOVÁ, J. *Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech.* Aleš Čenek, s.r.o. 2014. s. 31.

[13] Príslušníci Policajného zboru zaradení na úseku prevencie oddelení komunikácie a prevencie krajských riaditeľstiev Policajného zboru a príslušníci zaradení v rámci skupín prevencie vnútorných odborov a oddelení okresných riaditeľstiev Policajného zboru.

prostredníctvom Policajného zboru však vidíme v nedostatku času, ktorý je aj preventistom poskytovaný a aj samotní učitelia vidia rezervu v čase, ktorý je venovaný tejto problematike.

Podľa nášho názoru je potrebné v súčasnosti, ale aj v budúcnosti zaoberať sa tiež dostatočným kontom času, v ktorom je realizovaná prevencia kyberšikanovania a nástrahám internetu. Internet, kyberpriestor je novodobý fenomén a či chceme alebo nie musíme sa naučiť pred jeho hrozbami, ktoré prináša popri jeho pozitívach chrániť deti, mládež, ale i celú spoločnosť.

Resumé: V predkladanom článku sme zhrnuli náležitosti a charakteristiky spojené s problémom internetu, on-line sveta. Poukázali sme na hrozby a riziká, ktoré popri tých pozitívnych ukazovateľoch pre náš život internet prináša. Komunikácia a agresia sú dva fenomény, ktoré existujú snáď od začiatku ľudskej existencie a postupne sa vyvíjajú, zdokonaľujú tak, ako aj samotné ľudstvo. Komunikácia nám uľahčuje náš každodenný život a agresia nám ho na strane druhej znepríjemňuje a prináša nám do života prekážky. Pokiaľ spojíme komunikáciu s agresiou je to niečo, čo môže ľuďom uškodiť a obmedziť ich možnosť normálneho bežného života. Článok poukazuje na obeť a agresora kyberšikany, ako nového fenoménu šikany a prejavu agresie. Následne je v článku poukázané na prevenciu, ktorá je realizovaná Policajným zborom Slovenskej republiky v aplikačnej praxi.

Resume: We summarized the features and characteristics related to the Internet and the online world problem, in the present article. We have pointed out the threats and risks that the internet brings to us despite its positive aspects. Communication and aggression are two phenomena that may have existed since the beginning of human existence and are gradually evolving, improving as well as humanity itself. Communication makes our everyday life easier and on the other side aggression makes us annoyed and brings obstacles to our life. When we connect communication with aggression, it can harm people and limit their ability to normal life. The article highlights the victim and the aggressor of cyberbullying as a new phenomenon of bullying and the expression of aggression. Consecutive, the article also points out to the prevention that is realized by the Police Force in the application practice, as well as the preventive activities that can be applied in the future.

Zoznam bibliografických odkazov

ČERNÁ. A. (ed.), DĚDKOVÁ, L.,MACHÁČKOVÁ, H., ŠEVČÍKOVÁ, A., ŠMAHEL, D. *Kyberšikana.* GRADA Publishing, a.s., 2013. ISBN 978-80-247-4577-0.

FIRSTOVÁ, J. *Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech.* Aleš Čenek, s.r.o., 2014. ISBN 978-80-7380-521-0.

HAJDÚKOVÁ, T. BACIGÁL, I. *Využitie virtuálnej komunikácie cez internet ako prostriedok ku sexuálnemu zneužívaniu detí.* In. HULLOVÁ (ed.) *Mravnostná kriminalita ako spoločenský fenomén a možnosti jej kontroly.* Bratislava: Centrum polygrafických služieb MV SR, 2015. ISBN 978-80-8054-646-5.

HOLLÁ,K. *Kyber-šikana.* Bratislava: IRIS, 2013. ISBN 978-80-8153-011-1.

HOLLÁ,K. *Sexting a kyberšikana.* Bratislava: IRIS, 2016. ISBN 978-80-8153-061-6.

ŠMAHAJ, J. *Kyberšikana jako spoločenský problém.* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-80-244-4227-3.

Kontaktné údaje

Mgr. Patrícia Krásná
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Katedra kriminológie
patricia.krasna@minv.sk

PROBLÉMOVÉ ASPEKTY POTÍRÁNÍ „JINÉ PROTISPOLEČENSKÉ ČINNOSTI“ V OPTICE VYBRANÝCH USTANOVENÍ SPRÁVNÍHO A TRESTNÍHO PRÁVA (APLIKAČNÍ MONITORINGÚČINNÉ PRÁVNÍ ÚPRAVY ČR)

Mgr. et Bc. Josef KŘÍHA[1]
Katedra právních a bezpečnostních studií
Vysoká škola evropských a regionálních studií, o.p.s.
České Budějovice

Anotace: *Předkládaný příspěvek má ambici formou užšího analytického-syntetizujícího aplikačního monitoringu v intencích samostatného teoreticko-praxeologického vhledu demonstrovat dynamičnost dané výseče veřejnoprávní úpravy, včetně eklekticky vymezené reflexe zájmové hmotněprávní a procesněprávní výseče správního (přestupkového) a trestního práva, která zcela nesporně vytváří potřebné administrativně-právní předpolí pro efektivní a faktické využívání zákonodárcem legitimně svěřených nástrojů dotčených orgánů veřejné správy, tj. zejména místně a věcně příslušných policejních a správních orgánů v souvislosti s potíráním poukazované „jiné protispolečenské činnosti“.*
Klíčová slova: *Správní orgán, policejní orgán, správní (přestupkové) právo, trestní právo, dobrá správa, „de lege lata“, „de lege ferenda“*

Annotation: *The present paper has the ambition in the form of a narrower analytic-synthesizing application monitoring in the intentions of a separate theoretical and praxeological insight to demonstrate the dynamism of the given sector of public law regulation, including the eclectic reflexion of the substantive and procedural law of the administrative and penal law, which undoubtedly creates the necessary administrative- The precursor for the effective and de facto use by the legislator of the legally delegated instruments of the public administration bodies concerned, ie, in particular the local police and administrative authorities in charge of dealing with other "anti-social activities".*
Keywords: *Administrative authority, police authority, administrative (offense) law, criminal law, good administration, "de lege lata", "de lege ferenda"*

ÚVOD

V návaznosti k primárně uchopeným věcným konturám příspěvku, reflektujícím celospolečenský požadavek, směřovaný k potírání tzv. „*jiné protispolečenské činnosti“* je zapotřebí poukázat k dynamičnosti geneze legislativního vývoje právní úpravy České republiky v „*de lege lata*“ postihu, tj. zájmové reflexe vybraných institutů veřejného práva s ohledem k tzv. „*dělené*“ novele zkoumané veřejnoprávní úpravy České republiky, postupně nabývající účinnost v rámci dílčích novelizací účinných od určujících dat, tj. od 1. října 2015 a 1. října 2016, včetně dílčího postihu „*de lege ferenda*“ očekávaného nabytí učinnosti *zákona č. 250/2016., Sb. o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich* (dále jen „***zákon o odpovědnosti za přestupky***“) i *zákona č.251/2016 Sb., o některých přestupcích, ve znění pozdějších předpisů* (dále jen ***„zákon o některých přestupcích“),*** kde aktuální snahou zákonodárce ČR je tak finalně zajistit **komplexní právní úpravu** podmínek **správní odpovědnosti fyzických osob, právnických osob a podnikajících fyzických osob společně se stanovením druhů správních trestů, ochranných opatření a zásad pro jejich ukládání, včetně právní úpravy řízení k uplatnění této odpovědnosti**. S ohledem k „*de lege ferenda*“ postihu očekávaná zákonnná úprava se má recentně vztahovat nejen na přestupky, jak je tomu dle stále účinné právní úpravy, ale na veškeré správní delikty mimo správních deliktů pořádkových, platebních a disciplinárních etc[2]. Pro účely postihu příspěvku tímto jeho věcná část teoreticko-praxeologickou formou originálně **demonstruje** aplikační souvislosti poukazované hmotněprávní i procesněprávní výseče zkoumané veřejnoprávní oblasti *(viz zákonodárcem svěřené nástroje ochrany veřejného práva v oblasti správního (přestupkového) práva,* která by měla taktéž zcela neoddiskutovatelně i kvalitativně determinovat fakticitu naplňování principů „*dobré správy*“ ze strany dotčených orgánů

[1] Odborný asistent, tajemník KPOBS VŠERS, o.p.s. České Budějovice, Žižkova Tř.č.6, e- mail: kriha@vsers.cz
[2] **Pozn. přispěvatele**: Srov. precizované aplikace jednotlivých ustanovení „*zákona o odpovědnosti za přestupky*“ uvedené zejména v hlavě ***I*** - ***IX*** cit. zákona „*de lege ferenda*“ účinného od 1. července 2017 etc.

veřejné správy[3]. **Pozn. přispěvatele:** S ohledem k analyticko-syntetizujícímu vyhodnocení zákonodárné inciativy ČR je zcela nesporné, že při přípravě „*de lege ferenda*“ „*zákona o odpovědnosti za přestupky*“ došlo k zcela zjevné inspiraci zákonodárce z **práva trestního.**[4] Viz zákonodárcem implementované instituty **trestního práva** (např. „*dohoda o narovnání“, „nepřímý“ pachatel, „spolupachatelství“* etc.) V rámci dynamičnosti právního vývoje dále vláda České republiky v intencích usnesení ze dne 5. října 2016 č. 866 mimo jiné aktuálně schválila návrh zákona, kterým se v „*de lege ferenda*“ postihu mění i některé zákony v souvislosti s přijetím „*zákona o odpovědnosti za přestupky“* i *zákona č. 251/2016 Sb., o některých přestupcích, ve znění pozdějších předpisů* (dále jen „***zákon o některých přestupcích***“) s tím, že dle připomínek uvedených ve stanovisku předsedy Legislativní rady vlády a upřesnění vlády následně **uložila** ministru vnitra ČR vypracovat konečné znění vládního návrhu zákona dle věcných kontur poukazovaného usnesení, členům vlády a vedoucím ostatních ústředních správních úřadů provádět při novelizacích zákonů obsahujících skutkové podstaty přestupků jejich průběžnou revizi, směřující zejména k vypuštění některých skutkových podstat přestupků, jejichž znakem je porušení právní povinnosti, které není určitým způsobem kvalifikované nebo nemá určitou minimální intenzitu anebo kvalitu s tím, že při tvorbě skutkových podstat přestupků je nutno mít na zřeteli jejich nízkou společenskou škodlivost, která se projevuje zejména v podobě porušení méně závažných administrativních příkazů nebo zákazů, k vypuštění skutkových podstat přestupků, které se překrývají se skutkovými podstatami přestupků podle jiných zákonů, nebo se skutkovými podstatami trestných činů tak, aby byly vyloučeny nevhodné případy jednočinného souběhu nebo případy možného dvojího postihu při stejném objektu přestupku, ke snižování horních hranic sazeb pokut za přestupky, a to včetně horních hranic sazeb pořádkových pokut tak, aby jejich výše byla vždy přiměřeně přísná ve vztahu k typové závažnosti porušené právní povinnosti, která je znakem skutkové podstaty přestupku, a dále aby v jednotlivých zákonech upravujících typově podobné přestupky nedocházelo k neodůvodněným rozdílům ve výši pokut a aby uložené pokuty za přestupky byly, co do jejich výše, také reálně vymahatelné, k jednotnému přístupu k hranicím sazeb pokut za přestupky, a to včetně hranic sazeb pořádkových pokut tak, aby v jednotlivých zákonech nebyly hranice sazeb pokut za přestupky pro fyzické osoby neodůvodněně nižší než hranice sazeb pokut za přestupky pro podnikající fyzické osoby a právnické osoby etc. V rámci specifikace zájmově reflektovaného aktuálního stavu legislativního procesu České republiky je dále zapotřebí komparativní formou poukázat i na „*de lege ferenda*“ očekávané korespondující změny „*trestního řádu*“ (viz níže uvedený institut **A) <u>Nepřípustnosti trestního stíhání</u> -** viz nově navrhovaná aplikace ustanovení § 11 odst.1 písm. **k)** *„trestního řádu*“, kdy ***trestní stíhání by nešlo zahájit, a bylo-li již zahájeno, nešlo by v něm pokračovat a muselo by být zastaveno, jestliže by dřívější řízení pro týž skutek proti téže osobě skončilo pravomocným rozhodnutím o přestupku a uplynula-li lhůta pro zahájení přezkumného řízení podle jiného právního předpisu, ve kterém by mohlo být rozhodnutí o přestupku zrušeno etc.*** **B) <u>Dočasné odložení trestního stíhání</u> –** viz navrhovaná aplikace ustanovení § 159b *„trestního řádu“*, kdy ***policejní orgán by dočasně odložil zahájení trestního stíhání též v případě, jestliže dřívější řízení pro týž skutek proti téže osobě skončilo pravomocným rozhodnutím o přestupku a dosud neuplynula lhůta pro zahájení přezkumného řízení podle jiného právního předpisu, ve kterém může být rozhodnutí o přestupku zrušeno. Po právní moci rozhodnutí o dočasném odložení trestního stíhání podle věty první by policejní orgán uplatnil podnět příslušnému správnímu orgánu ke zrušení rozhodnutí o přestupku v přezkumném řízení.*** **C) <u>Přerušení trestního stíhání</u> –** viz. navrhovaná aplikace ustanovení § 173 „***trestního řádu***“, kdy v odstavci prvém písm. **e**) cit. zákona ***by nově státní zástupce přerušil trestní stíhání jestliže dřívější řízení pro týž skutek proti téže osobě skončilo pravomocným rozhodnutím o přestupku a dosud neuplynula lhůta pro zahájení***

[3] KŘÍHA, J. - Vybrané procesuální aspekty správního (přestupkového) práva v optice uplatňování principů dobré správy In: *„PŘESTUPKY A ŘÍZENÍ O NICH Z POHLEDU TEORIE A PRAXE“ sborník z mezinárodní vědecké konference konané dne 4. října 2013, Policejní akademie České republiky v Praze Lhotecká 559/7, P.O.BOX 54, 143 01 Praha 4* 2014, s. 121 -139 s. (270 s.) ISBN: 978-80-7251-408-3

[4] **Pozn. přispěvatele**: Srov. precizované aplikace jednotlivých ustanovení „*zákona o odpovědnosti za přestupky*“ uvedené zejména v hlavě ***I - IX*** cit. zákona „*de lege ferenda*“ účinného od 1. července 2017 etc.

přezkumného řízení podle jiného právního předpisu, ve kterém může být rozhodnutí o přestupku zrušeno etc.

Administrativně-právní nástroje potírání „jiné protispolečenské činnosti“ v optice „de lege lata“ vybraných procesuálních institutů správního (přestupkového) práva - geneze vývoje „dělené“ novelizace účinné od 1. října 2015 a 1. října 2016 (širší aplikační exkurs)

V době zpracování příspěvku stále účinné legislativní nástroje „*de lege lata*“ právní úpravy České republiky v oblasti správního (přestupkového) práva vymezuje zejména *zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů* (dále jen ***„správní řád“)***, který je v optice „*lex generalis*“ zákonem obecným a „*lex specialis*“ stále účinný *zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „**zákon o přestupcích**“)*, přičemž „*správní řád*“ jako obecný zvláštní právní předpis se použije subsidiárně, pokud zákon speciální, tj. *„zákon o přestupcích*“ neobsahuje úpravu vlastní, tj. kontravalentně vyjádřeno v pojetí speciality a subsidiarity, kdy „*lex specialis derogat generalis“,* kdy užší právní norma, má přednost před úpravou obecnou, tj. normou „*širší*“ se uplatní jen tam, kde zvláštní předpis věc neupravuje etc. Pro názornost srov.: *Viz cit. výň. aplikace ustanovení § 1 odst. 2 „správního řádu“, kdy „**tento zákon nebo jeho jednotlivá ustanovení se použijí, nestanoví-li zvláštní zákon jiný postup**“ a cit. výň. ustanovení § 51 „zákona o přestupcích“,* kdy *„není-li v tomto nebo jiném zákoně stanoveno jinak, vztahují se na řízení o přestupcích obecné předpisy o správním řízení*“. S ohledem k výše uvedenému, aplikační veřejnoprávní rozhodovací praxe v rámci meritorního rozhodování tak četně zaznamenávala a stále zaznamenává rozmanité aplikační nejasnosti, např. pokud daná věc není upravena v „*zákoně o přestupcích“*často přetrvávají aplikační pochybnosti, zda se mají legitimně využít jednotlivá ustanovení „*správního řádu*“ a v jaké míře, protože tyto situace nejsou zákonem konkrétně upraveny etc. V optice „*de lege lata“* stavu je roztříštěnost shora uvedeného segmentu veřejnoprávního odvětví patrná i s ohledem k dané objektivní okolnosti s tím, že další zvláštní právní předpisy obsahující skutkové podstaty přestupků mají vlastní procesní úpravu[5]. Dle stále účinné právní úpravy aktuálně před zahájením správního (přestupkového) řízení může být přestupek „*šetřen“* např. „*policejním orgánem*“ v režimu jednotlivých ustanovení *zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky (dále jen „**zákon o Policii ČR**“),* či *zákona č. 553/1991 Sb., o obecní policii, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „**zákon o obecní policii**“).* A pokud daná věc byla postoupena orgány činnými v trestním řízení, použije se pak pro přestupkové řízení i *zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (dále jen „**trestní zákoník**“)* či *zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (dále jen „**trestní řád**“),* který se použije především pro určení doby, po kterou bylo vedeno trestní řízení, během níž neplyne prekluzivní lhůta, v níž dochází k zániku odpovědnosti za spáchaný přestupek etc. Je neoddiskutovatelným faktem, že shora uvedené právní předpisy trestního práva mají s ohledem k stále účinné právní úpravě „*per analogiam*“ aplikační přesah i pro *správní (přestupkové)* řízení. Tato je ve správním trestání přípustná, a to v omezeném rozsahu, pouze tehdy, kdy to, co má být aplikováno, určitou otázku vůbec neřeší, nevede-li takový výklad k újmě účastníka řízení a ani k újmě na ochraně hodnot, na jejichž vytváření a ochraně je veřejný zájem. Důležitými předpisy správního (přestupkového) řízení jsou však i další tzv. „*zvláštní“* právní předpisy, které upravují kompetence místně a věcně příslušných *„správních orgánů*“ při projednávání přestupků, jimi jsou např. *zákon č.128/2000 Sb., o obcích, ve znění pozdějších předpisů* (dále jen ***„zákon o obcích“)*** *a zákon č.129/2000 Sb., o krajích, ve znění pozdějších předpisů (dále jen **„zákon o krajích“)*** etc. Před ukončením správního řízení daného stupně je nutné aktuálně vyčíslit náklady řízení, které upravuje *vyhláška č. 340/2003 Sb., kterou se mění vyhláška č. 231/1996 Sb., kterou se stanoví paušální částka nákladů řízení o přestupcích.* Rozhodnutí „*správního orgánu*“ mohou být rovněž přezkoumány soudy ve správním soudnictví a pak se užije *„soudní řád správní“.* Nakonec v případě, že rozhodnutí „*správního orgánu*“ nebude vykonáno dobrovolně, může být zahájeno vykonávací řízení, při kterém se aplikuje např. shora vymezený *„správní řád“, zákon č. 99/1963 Sb., o občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „**občanský soudní řád**“), zákon č. 280/2009 Sb., daňový řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen **„daňový řád“**) a zákon č.*

[5] Tento zákon nebo jeho jednotlivá ustanovení se použijí, nestanoví-li zvláštní zákon jiný postup

*120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „**zákon o soudních exekutorech**“)* etc. **Specifikace aktuálního stavu legislativního procesu České republiky, vymezujícího další „*de lege ferenda*“ navrhované změny** *(viz. doprovodný zákon k návrhu zákona, kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím „zákona o odpovědnosti za přestupky“ a „zákona o některých přestupcích“*

Užší analyticko-syntetizující postih zájmově reflektované výseče právní úpravy správního (přestupkového) práva v rámci teritoriálního území České republiky v optice „dělené“ novelizace postupně nabývající účinnost od 1. října 2015 a 1. října 2016

Vzhledem ke snaze *přispěvatele* obohatit teoretickou část příspěvku o dílčí praxeologicky zaměřený aplikační diskurs je potřebné opětovně poukázat k existenci aplikace ustanovení *§ 8 odst. 1 „správního řádu“,* kde je mimo jiné dále explicitně zakotvena obecná zásada tzv. vzájemné spolupráce „*správních orgánů*“ v zájmu „*dobré správy*“ s tím, že *„správní orgány“ dbají vzájemného souladu všech postupů, které probíhají současně a souvisejí s týmiž právy nebo povinnostmi dotčené osoby* etc.*“* Za další tzv. „*lex specialis*“ normativně vnímanou formu spolupráce je možné též považovat „*de lege lata*“ tzv. procesní součinnost v rámci využívání institutu **oznamování** s ohledem k aplikaci ustanovení *§ 58 „zákona o přestupcích*“. Dle názoru přispěvatele s ohledem k zákonodárné iniciativě účinné od **1. října 2015**, která rovněž dílem extenzivně rozšířila ustanovení *§ 58 odst. 1 „zákona o přestupcích“* je potřebné poukázat na daný legislativní moment, kdy před nabytím účinnosti naznačené dílčí legislativní změny (před určujícím datem *1.října 2015*) „*státní orgány, orgány Policie České republiky a obce oznamovaly příslušným správním orgánům přestupky, o nichž se dozvěděly a nebyly samy příslušny k jejich projednávání. V oznámení uváděly zejména, který přestupek byl ve skutku spatřován, důkazní prostředky, které mu byly známy a které prokazovaly, že jde o přestupek a že byl spáchán určitou osobou…“*. Dle dílčího novelizovaného znění odst. 1 shora poukazovaného ustanovení dle stále účinného právního stavu ČR aktuálně *„orgány Policie České republiky, Vojenské policie, státní orgány a orgány obce oznamují příslušným správním orgánům přestupky, o nichž se dozví, nejsou-li samy příslušny k jejich projednávání. V oznámení uvedou zejména, který přestupek je ve skutku spatřován, důkazní prostředky, které jsou jim známy a které prokazují, že jde o přestupek a že byl spáchán určitou osobou,* ***je-li známa****…?* Extenzivním rozšířením textu cit. ustanovení *„zákona o přestupcích“* účinného od 1. října 2015 bylo tímto zákonodárcem zdůrazněno, že určení a konkretizace osoby konkrétního pachatele v rámci využívání institutu oznamování ze strany policejního orgánu ***může již zcela absentovat*** ?, zejména pokud jeho identitu nelze zjistit nebo nebyla zjištěna, jakkoliv by to mělo být zřejmé už ze zásady „*nemožné nezavazuje*“ i z demonstrativního charakteru výčtu náležitostí oznámení etc. Podle ustanovení § 58 odst.1 *„zákona o přestupcích“* tedy „*správním orgánům*“ mohou být již od účinnosti dílčí legislativní změny *legitimně oznamovány* i přestupky na tzv. **„neznámé pachatele“** ? Zákonodárce od účinnosti dělené novely „*zákona o přestupcích“* dále explicitně vymezuje procesuální postup pro zvláštní případy, tj., kdy se jedná o jednání, naplňující znaky skutkové podstaty přestupku, které se projednává podle *zvláštních předpisů*[6] nebo jde-li o tzv. „*jiný správní delikt*“ než přestupek anebo nasvědčují-li skutečnosti, že jde o *trestný čin* s tím, že „*policejní orgán*“ věc legitimně **odevzdá**[7] příslušnému orgánu anebo věc (po provedeném šetření) formou meritorního opatření **odloží***“.* [8] Tzn., že pouze oznámení o přestupcích, které „*policejní orgán“* tzv. „*předšetřuje*“ - viz aplikace ustanovení § 58 odst. 2 *„zákona o přestupcích“* by s ohledem k účinné právní úpravě měl v případech, kdy nezjistí

[6] Např. zákon č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, ve znění pozdějších předpisů, či zákon č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání, ve znění pozdějších předpisů etc.

[7] Srov. viz aplikace ustanovení § 58 odst.3 písm.**a**) „*zákona o přestupcích“,* kdy věc odevzdá příslušnému orgánu, jde-li o jednání mající znaky přestupku, které se projednává podle zvláštních předpisů, nebo jde-li o jiný správní delikt než přestupek anebo nasvědčují-li skutečnosti, že jde o trestný čin,

[8] ***Srov. aplikaci ustanovení § 58 odst. 3 písm. b) „zákona o přestupcích“, kdy*** po provedení nezbytných šetření podle odstavce 2 orgán policie věc odloží, není-li dáno podezření z přestupku nebo nelze-li přestupek projednat, anebo nezjistí-li do jednoho měsíce ode dne, kdy se o přestupku dozvěděl, skutečnosti odůvodňující podezření, že jej spáchalaurčitá osoba; pominou-li důvody odložení, věc oznámí, není-li na místě věc vyřídit jinak.

pachatele odkládat v rámci vlastního meritorního opatření a neměl by jej tedy následně oznamovat místně a věcně příslušným „*správním orgánům*“. **Pozn. přispěvatele**: *„Otázkou aplikační veřejnopořádkové praxe však stále zůstává, zda v případě výkladového dogmatismu ze strany aplikujícího „policejního orgánu“, plně absorbujícího shora naznačený procesuální potencionál, lze legitimně vymezit možnost tendenčně vymezeného nežádoucího „tlumení“ realizace tzv. „nezbytného šetření“ ze strany „policejního orgánu“, určeného pro další dokazování před „orgánem správním“, např. v případě spáchání protiprávního jednání, naplňujícího např. znaky skutkové podstaty přestupku proti občanskému soužití dle ustanovení § 49 „zákona o přestupcích“, kdy „**nenasvědčovaly“** okolnosti tomu, že v jejich důsledku „**došlo k ublížení na zdraví**“?* S ohledem k historické genezi vývoje právní úpravy zkoumané oblasti a dynamičnosti právní úpravy *„policejní orgán*“ formálně mohl tedy v případě zajišťování podkladů a důkazů v rámci šetření přestupků toto v rozporu s celospolečenským požadavkem, souvisejícím s uplatňováním kvalifikované procesní součinnosti v rámci využívání institutu oznamování, směřujícího k „*správnímu orgánu*“ omezovat nežádoucím způsobem na minimum, ať už se jednalo o přestupky projednávané z „*moci úřední*“ či přestupky „*návrhové*“ etc. Možná kolize celospolečenského zájmu by pak mohla spočívat i ve faktické procesní nemožnosti řádného uplatnění *obhajovacího práva* účastníků řízení, tj. zejména tam, kde nebyly důkladně provedeny např. „*neodkladné*“ a „*neopakovatelné*“ úkony, např. neexistence *ohledání místa činu*, či *nerealizace řádně provedených služebních úkonů* ze strany „*policejního orgánu*“ etc. (viz např. nekvalifikované a neprecizované využití jednotlivých aplikací „*zákona o Policii ČR*)[9] v rámci realizace svěřených oprávnění v souvislosti s realizací „*služebních úkonů“* etc. a které rovněž vytváří diskrepantně vychýlený potencionál, dílem znemožňujícím řádné skutkové objasnění věci v rámci následného dokazování před „*správním orgánem*“, včetně ztížené fakticity uplatnění práv účastníků řízení etc. Této oznamovací povinnosti pak odpovídá povinnost místně a věcně příslušných „*správních orgánů“* přijímat tímto ***podněty k zahájení řízení z moci úřední*** (viz aplikace ustanovení *§ 42 odst. 1 „správního řádu“* a *§ 67 odst. 2 „zákona o přestupcích“* etc.), tedy i řízení o přestupku (nejedná-li se o tzv. „*návrhové přestupky*“). **Pozn. přispěvatele:** S ohledem *k historické genezi vývoje* právní *úpravy* České republiky je potřebné opětovně nastínit *dílčí monitoring vybraných diskrepancí* správního *(přestupkového)* práva s odkazem k *„lex generalis*“ a „*lex specialis“* postihu, který mimo jiné dílem znemožňoval „*plnoprávnou*“ účast veřejnosti na daném druhu správního (přestupkového) řízení a to např. s odkazem k aplikaci ustanovení *§ 72 „zákona o přestupcích“*, tj. kdy v řízení o přestupku byly v době *zpracování rigorózní práce* do účinné dělené dílčí legislativní změny *„zákona o přestupcích*“.[10] ***účastníky řízení*** *výlučně* **a)** obviněný z přestupku, **b)** ***poškozený****, pokud jde o projednávání* náhrady ***majetkové škody způsobené přestupkem***, **c)** *vlastník věci, která může být zabrána nebo byla zabrána, v části řízení týkající se zabrání věci*, **d)** *navrhovatel, na jehož návrh bylo zahájeno řízení o přestupku* podle ustanovení § 68 odst. 1 *„zákona o přestupcích“*. Vzhledem k naznačenému vnímání „*poškozeného*“ z pohledu aplikací „*lex generalis“ a „lex specialis“* norem správního (přestupkového) práva je zapotřebí připomenout skutečnost, kdy daný procesní postup místně a věcně příslušných „*úředních osob“ či „kolegiálních orgánů*“ konkrétních správních orgánů akcentujících užší definování postavení „*účastníka řízení*“ s ohledem k aplikaci ustanovení *§ 72 „zákona o přestupcích“* ***tímto odůvodňoval možnou iniciaci nežádoucích stížností, včetně nadbytečného uplatňování řádných a mimořádných opravných prostředků v rámci daného typu správního řízení***, plně předpokládající argumentaci využití procesního práva, které bylo upíráno v rámci neexistence poukazovaného přiznání postavení účastníka řízení bez možnosti např. „*nahlížet do spisů, vyrozumění ze strany místně a věcně příslušného správního orgánu o výsledku přestupkového řízení“* etc. Z pohledu zúčastněných stran se tento aplikační postih mohl jevit jako potencionálně diskriminující. **Pozn. přispěvatele:** V zájmu optimalizace naplňování premisivně vymezeného principialismu „*dobrého spravování*“ – viz dílčí princip *„veřejného ochránce práv*“ - **PŘESVĚDČIVOST** s ohledem

[9] FILÁK,J.,BRÁZDA,J.,BOHMAN,M.,HRUDKA,J.,VOPRŠAL,P.,ZÁMEK,D. *Zákon o Policii České republiky s komentářem: podle právního stavu k 12.1.2009*. 1. vyd. Praha: Police history, 2009. s.14 -15

[10] Viz účinná právní úprava po *dělené novelizaci účinné od 1. října 2015 a 1.října 2016 – viz aktuální právní kvalifikace ustanovení § 49 odst.2 písm.d) „zákona o přestupcích“*

k využití stále účinné aplikace ustanovení *§ 72 „zákona o přestupcích“* mohl však „*správní orgán*“ s ohledem k legitimně vymezenýcm nástrojům správního (přestupkového) práva **účinně předejít** proaktivním využitím aplikace ustanovení *§ 67 odst. 4 „zákona o přestupcích“*, kdy přistoupil k realizaci možného vyrozumění shora naznačené dotčené osoby v rámci využití daného procesního postupu *„správního orgánu*“, který „*ex lege“* tendenčně nevyplýval z procesního postavení ***„účastníka řízení“,*** ale subsidiárního postavení ***„oznamovatele***“, který oznamoval předkládaný skutkový děj protiprávního jednání etc. **Pozn. přispěvatele**: Srov. meritorní opatření - odložení dílčího skutkového děje „*správním orgánem*“ – viz aplikace ustanovení *§ 49 odst.1c) „zákona o přestupcích*“[11] uvedená v níže uvedeným demonstrovaném situačním příkladu[12]

- **<u>Situační příklad č.1</u>** [13]: *Místně a věcně příslušnému správnímu orgánu byl ze strany místně a věcně příslušného policejního orgánu po realizaci daných procesních úkonů i vyhodnocení stupně „společenské škodlivosti“* ***oznámen*** *dle ustanovení § 58 odst. 1 „zákona o přestupcích“ předkládaný skutkový děj, naplňující znaky skutkové podstaty přestupku dle ustanovení § 49 odst.1****a,c****) „zákona o přestupcích“*[14] *přesně neustanovené podezřelé osoby (blíže neustanoveného a policejním orgánem neztotožněného muže), kterého se měl dopustit způsobem, tj. kdy v rámci prvotní charakteristiky a specifikace předkládaného skutkového děje v určující době, čase a místě za přítomnosti nezletilého dítěte oznamovatelky, tuto dílem bezdůvodně verbálně urazil slovními výrazy typu „hajzle“, „čůzo“ a fyzickým „strkancem“, směřujícím do oblasti levé horní končetiny jí lehkým úderem do oblasti levé tváře i následně fyzicky napadl. Oznamovatelce nebylo shora uvedeným jednáním způsobeno jakékoliv ublížení na zdraví. Na místo činu nebyla rovněž oznamovatelkou a ani zakročující policejní hlídkou přivolána RZP. Poukazovaný incident se uskutečnil bez přítomnosti dalších neúčastněných osob etc. Policejní orgán následně před realizovaným administrativním „oznámením“ věci správnímu orgánu nepřistoupil k provedení dalšího tzv. „nezbytného šetření“, zejména z důvodu, kdy oznamovatelce nebyla způsobena jakákoliv újma na zdraví s tím, že dle zpracovaného úředního záznamu se již osoba, která jí dílem slovně urazila i fyzicky napadla na místě již nezdržovala. V rámci realizace jednotlivých úkonů nedošlo taktéž ze strany zakročující policejní hlídky k ustanovení případných svědků či dalších neúčastněných osob s tím, že policejní orgán následně věc oznamoval výlučně v intencích ustanovení § 58 odst.1 „zákona o přestupcích“ (viz poukaz - cit. výň. aplikace shora uvedeného ustanovení § 58 odst. 1 „zákona o přestupcích“), tj.* kdy *„Orgány Policie České republiky, Vojenské policie, státní orgány a orgány obce oznamují příslušným správním orgánům přestupky, o nichž se dozví, nejsou-li samy příslušny k jejich projednávání. V oznámení uvedou zejména, který přestupek je ve skutku spatřován, důkazní prostředky, které jsou jim známy a které prokazují, že jde o přestupek a že byl spáchán určitou osobou,* ***je-li známa***“[15][16]. *Vzhledem ke skutečnosti, kdy nebyly naplněny zákonem stanovené podmínky vymezené v ustanovení § 58 odst.2 „zákona o přestupcích“, předpokládající mimo jiné obligatorní povinnost provedení tzv. „nezbytného šetření“ (viz poukaz cit. výň. aplikace ustanovení § 58 odst.2 „zákona o přestupcích“), kdy oznamuje-li přestupky příslušným*

[11] Viz demonstrované hmotněprávní vymezení skutkové podstaty přestupku proti občanskému soužití účinné před „dílčí“ dělenou novelizací před 1. říjnem 2016

[12] **Pozn. přispěvatele:** srov. zpracovaný a vyhodnocený dílčí situační příklad

[13] Zdroj vlastní - empirické materiály (*Rozhodovací aplikační praxe přispěvatele - zabezpečení výkonu správních agend - pověřená úřední osoba obec III. typu, předseda zvláštního orgánu obce I.typu, vedoucí úřadu obec I. typu)*

[14] **Pozn. přispěvatele:** Právní kvalifikace poukazovaného a řešeného situačního příkladu dílčího protiprávního jednání, naplňujícího znaky skutkové podstaty přestupku dle ustanovení §§ 49 odst.1a),c) „*zákona o přestupcích*“ vychází z účinného právního stavu k 1.10.2015

[15] **Pozn. přispěvatele**: Předkládaný skutkový děj řešen po nabytí účinnosti dělené novelizace od určujícího data, tj. od 1. října 2015 - viz aktuální doplnění dispozitivního výroku - „***je-li známa“*** etc.

[16] **Pozn. přispěvatele:** V době zpracování příspěvku zákonodárce v rámci dělené novelizace extenzivně rozšířil cit. ustanovení § 58 odst.1 „*zákona o přestupcích*“, tj. v rámci shora poukazovaného doplnění cit. ustanovení zákona „*sui generis*“ formalizuje možnost oznamování i na tzv. „*neznámého pachatele*“

správním orgánům orgán policie a jedná-li se o přestupky a) proti veřejnému pořádku, b) proti občanskému soužití, nasvědčují-li okolnosti tomu, že v jejich důsledku došlo k ublížení na zdraví, c) proti majetku, d) proti bezpečnosti a plynulosti silničního provozu, e) proti pořádku ve státní správě, spáchané na úseku státní správy v působnosti Policie České republiky, f) uvedené v § 29 odst. 1 písm. g), § 30 odst. 1 písm. d) až j) a § 35 odst. 1 písm. f), ***učiní orgán policie nezbytná šetření ke zjištění osoby podezřelé ze spáchání přestupku a k zajištění důkazních prostředků nezbytných pro pozdější dokazování před správním orgánem****, kdy o zjištěných skutečnostech sepíše orgán policie úřední záznam, který přiloží k oznámení)). Předkládané oznámení tedy legitimně absentovalo rovněž ustanovení konkrétního podezřelého přestupce, který se v době příjezdu zakročující policejní hlídky na místě již nenacházel, včetně neexistence řádně ustanovených svědků události etc. V době spáchání předkládaného skutkového děje oznamovatelka poskytla policejnímu orgánu pouze laický popis podezřelého přestupce, podpořené subjektivní argumentací s tím, že jí byl však „povědomý"..., avšak „nemohla si jej v daném okamžiku incidentu a bezprostředně poté vybavit", „neznala jej osobně". Policejním orgánem byla rovněž následně řádně poučena dle ustanovení § 68 „zákona o přestupcích" s tím, že byla výslovně poučena, že může fakultativně dílem uplatnit i návrh na projednání přestupků před místně a věcně příslušným správním orgánem, kam bude celá věc oznámena k dalšímu opatření. Oznamovatelka prvotně s postupem policejního orgánu souhlasila a ponechala si lhůtu na uplatnění návrhu etc. V rámci stanovené zákonné „tříměsíční lhůty" pro uplatnění návrhu však v prostoru před sídlem firmy jejího otce* ***YY****, zcela náhodně potkala muže, kterého následně bezpečně identifikovala a který jí v minulé době verbálně urazil a fyzicky napadl. Jednalo se o zaměstnance jejího otce, který vlastní stavební firmu a s tímto mužem (podezřelým) rozvázal v minulé době pracovněprávní poměr pro hrubé porušení pracovní kázně. V době poukazované náhodného a opakovaného vzájemného setkání se jej oznamovatelka následně emotivně zeptala - z jakého důvodu jí slovně urážel a fyzicky napadl před nezletilým dítětem. Podezřelý* ***XX*** *odpověděl, že „je stejně kráva" a že to má jako odplatu za „vyhazov" z práce ze strany jejího otce. Ať si tedy oznamuje co chce, stejně mu nic nedokáže etc." Následně z místa odešel. Oznamovatelka se následně osobně dostavila před „správní orgán", kdy již na základě osobní znalosti přesně ustanovila osobou podezřelého* ***XX*** *s tím, že se připojí k návrhu na projednání přestupků „urážky na cti" a chce „satisfakci" zejména i z důvodu, kdy se urážek zúčastnilo i její nezletilé dítě etc. V rámci následné procesní interakce se „správním orgánem" uplatnila rovněž písemně návrh na projednání přestupku. Dotazem u „správního orgánu" zjistila, že dílčí děj z důvodu nedostatečné důkazní situace byl již „správním orgánem" formou meritorního opatření odložen dle ustanovení § 66 odst.3a) „zákona o přestupcích". S tímto postupem však nesouhlasila, cítila se jako poškozená a nechápala, že z důvodu, kdy jí nebyla způsobena škoda na majetku není účastníkem řízení etc. Dílčí návrhový přestupek však projednat chtěla. V souvislosti s řádným uplatněním návrhu na projednání přestupku a legitimně zahájenému postupu dle jednotlivých ustanovení „správního řádu" a „zákona o přestupcích" ve věci dílčího skutkového děje tzv. „návrhového deliktu" - viz porušení ustanovení § 49 odst.1a) „zákona o přestupcích" byla předvolána ve stanovený termín a čas „správním orgánem" k realizaci „nařízeného ústního jednání. V rámci nařízeného ústního jednání se na základě řádného předvolání ze strany „správního orgánu" dostavila i primárně navrhovatelkou následně ustanovená osoba* ***XX****, nacházející se již v procesním postavení „obviněného" na základě uplatnění návrhu na projednání přestupku ze strany oznamovatelky. Správním orgánem předvolaný obviněný* ***XX****, po předložení kompletního spisového materiálu v rámci nařízeného ústního jednání dále kategoricky odmítal jakékoliv spáchání protiprávního jednání, včetně urážky na cti navrhovatelky s tím, že na daném místě sice byl - dle subjektivního sdělení obviněného* ***XX*** *„navrhovatelku sice zná, ale v žádném případě jí v daný čas a místě neurazil a ani jakkoliv fyzicky nenapadal" s tím, že opakovaně zcela jednoznačně a kategoricky popřel skutečnosti obsažené v předkládaném skutkovém ději cit. protiprávního jednání. Jako účastník řízení, tj.*

obviněný naléhavě žádal o podrobné nahlédnutí do spisového materiálu s tím, že opětovně poukazoval, že sice na místě v uváděný čas sice byl, ale nikoho nenapadal ani verbálně neurážel. Nechtěl se tímto tedy jakkoliv omlouvat a rovněž nepřistoupil v rámci aplikace ustanovení § 78 „zákona o přestupcích", tj. tzv. „smírčího řízení" ke „smíru" s navrhovatelkou. *V rámci nařízeného ústního jednání subjektivně argumentoval, že „nemá zájem se s navrhovatelkou smiřovat", když nic nespáchal etc. Po seznámení se spisovým materiálem dále poukazoval na skutečnost, kdy policejní orgán oznámil skutkový děj bez ustanovení jakékoliv nezúčastněné osoby či svědka předmětného incidentu s tím, že dle úředního záznamu obsaženého v kompletním spisovém materiálu a zpracovaného policejním orgánem nebyly rovněž zajištěny stopy ani důkazy, jednoznačně potvrzující spáchání předkládaného protiprávního jednání z jeho strany". Dílčí skutkové děje byly tedy oznámeny bez ustanovení jakéhokoliv konkrétního podezřelého přestupce místně a věcně příslušným policejním orgánem. Obviněný **XX** doslovně uvedl, „že to bude on, kdo oznámí přestupek za nepravdivé oznámení přestupku na přítomnou navrhovatelku" etc., kdy je názoru, že „jej chce navrhovatelka a její otec i nadále psychicky trýznit". Navrhovatelka následně brojila, že* s *odstupem času nelze již ustanovit případné svědky události. Vzpomněla si, že v době* incidentu *se na místě nacházely další osoby. Domnívala se, že jejich ustanovení měl právě učinit „policejní orgán". Byla rovněž rozhořčena, že by měla hradit obligatorně stanovené paušální náklady řízení s tím, že „policejní orgán" byl v danou dobu a čase na místě a měl provést nezbytné šetření, které by jednoznačně potvrzovalo spáchání předkládaného protiprávního jednání ze strany obviněného **XX**. Provedené nezbytné šetření „policejního orgánu" považovala tedy primárně za zcela nedostačující a které jí fakticky neumožňovalo uplatnit řádně její obhajovací právo před „správním orgánem". Doslovně uvedla, že nemá zákonem svěřená oprávnění jako Policie ČR s tím, že před realizací oznamování „správnímu orgánu" se mělo provést nezbytné šetření s tím, že by mohlo případně dojít k ustanovení možných svědků incidentu* etc. *Navrhovatelka dále v rámci nařízeného ústního jednání doslovně uvedla, že nemá zájem „suplovat" práci Policie ČR a cítila se býti poškozena na svých právech"* etc. **Pozn. přispěvatele: - srov. možnou diskrepantně kolidující korelaci** mezi paradigmaticky uchopenou interpretační polohou vymezující naplňování, např. **A) PRINCIPU**[17] *„dobré správy"*, tj. dílčího principu *„veřejného ochránce práv"* („**OTEVŘENOST**") a **ZÁSADOU** správního trestání – (tj. dílčí zásadou „**RYCHLOSTI A PROCESNÍ EKONOMIE"**) - viz. poukazované finální odložení věci dle ustanovení *§ 66 odst.3 písm.a)„zákona o přestupcích"* ze strany správního orgánu - **dílčí skutkový děj I** – porušení ustanovení *§ 49 odst.1 písm.**c)** „zákona o přestupcích"*. a **B) PRINCIPEM** „*dobré správy*", tj. dílčím *principem „veřejného ochránce práv"* - („**SOUČINNOST**" („EFEKTIVITA")) a **ZÁSADOU** správního trestání – („**IN DUBIO PRO REO**") - (v pochybnostech ve prospěch) – viz poukazované finální zastavení řízení dle ustanovení *§ 76 odst.1 písm.c) „zákona o přestupcích"* správním orgánem - **dílčí skutkový děj II** - porušení ustanovení § *49 odst.1 písm. **a)** „zákona o přestupcích".*[18]

<u>Vyhodnocení využití procesního postupu správního orgánu (viz. situační příklad č.1)</u>

- *Dílčí skutkový děj přestupku proti občanskému soužití dle ustanovení § 49 odst.1c) „zákona o přestupcích" byl následně místně a věcně příslušným správním orgánem v rámci jeho diskrečního potencionálu meritorním opatřením finálně odložen dle ustanovení § 66 odst. 3 písm. a)„zákona o přestupcích" z důvodu, kdy došlé oznámení (viz aplikace ustanovení § 67 odst. 2 „zákona o přestupcích") neodůvodňovalo zahájení řízení o přestupku nebo postoupení*

[17] *Principy dobré správy: Sborník příspěvků přednesených na pracovní konferenci.* In: Principy dobré správy: sborník příspěvků přednesených na pracovní konferenci:Kongresový sál Kanceláře veřejnéhoochránce práv, Brno, 22. března 2006 [online]. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita pro Kancelář veřejného ochránce práv, 2006 [cit. 2014-05-07]. ISBN 8021040017. Dostupné z:http://www.ochrance.cz/uploads/tx_odlistdocument/Principy_d_spravy_konference.pdf

[18] Zdroj vlastní - empirické materiály (*Rozhodovací aplikační praxe přispěvatele - zabezpečení výkonu správních agend - pověřená úřední osoba obec III. typu, předseda zvláštního orgánu obce I.typu, vedoucí úřadu obec I. typu)*

věci dle ustanovení § 71 „zákona o přestupcích“ (pozn. zpracovatele: opětovně blíže srov. rovněž „zásada rychlosti řízení“, která vychází z ustanovení § 6 odst. 1 „správního řádu“.„Správní orgán ***vyřizuje věci bez zbytečných průtahů****. Nečiní-li správní orgán úkony v zákonem stanovené lhůtě nebo ve lhůtě přiměřené, není-li zákonná lhůta stanovena, použije se ke zjednání nápravy ustanovení o ochraně před nečinností“. Při řízení nesmí docházet ke zbytečným průtahům a účastníkům nesmí vznikat zbytečné náklady Dle ustanovení § 6 odst. 2 „správního řádu“: „****Správní orgán postupuje tak, aby nikomu nevznikaly zbytečné náklady, a dotčené osoby co možná nejméně zatěžuje****“[19]). Předkládaný dílčí skutkový děj obsahoval danou a zcela nedostatečnou konstatovanou důkazní situaci, která byla vymezena v rámci oznamovaného spisového materiálu v rámci využití aplikace institutu ustanovení § 58 odst. 1 „zákona o přestupcích“ ze strany místně a věcně příslušného „policejního orgánu“ etc. V rámci dílčího skutkového děje přestupku proti občanskému soužití dle ustanovení § 49 odst.1 písm.a)„zákona o přestupcích“ byly místně a věcně příslušným správním orgánem zahájeny procesní úkony v souladu s jednotlivými ustanoveními „správní řádu“ a „zákona o přestupcích“. Po opakovaně provedených procesních úkonech byl však dílčí skutkový děj tzv. „návrhového“ deliktu* po bezvýsledném smírčím řízení finálně zastaven dle ustanovení *§ 76 odst. 1 písm. c)„zákona o přestupcích“ s tím, že oznamovatelce (navrhovatelce) byly uloženy paušální náklady řízení etc.* S ohledem k výše uvedenému je zapotřebí rovněž opětovně poukázat k variabilitě možných výkladových interpretací. V rámci využití tzv. „*diskreční pravomoci*“ bylo ze strany místně a věcně příslušného „*správního orgánu*“, tj. využití dílčího meritorního opatření „odložení věci“ v rámci porušení ustanovení *§ 49 odst.1 písm.c)„zákona o přestupcích*“ **zákonné** ? a tudíž v souladu se zásadou „*hospodárnosti, procesní ekonomie“* apod.? Bylo možné tento **procesní postup považovat za legitimní** ? Bylo možné vycházet při odložení věci „*správním orgánem*“ dle ustanovení *§ 66 odst.3 písm.a)* „*zákona o přestupcích*“ z důvodu jednoznačně konstatovaných procesních rozporů, např. v rámci využití zásady *„in dubio pro reo“* a to ještě před zahájením správního řízení a předkládanou dílčí věc nezahajovat dle jednotlivých ustanovení „*správního řádu*“? Za potřebné je opětovně nezbytné poukázat k stanovisku *veřejného ochránce práv - (viz shora již poukazované případné porušení dílčího principu veřejného ochránce práv -* ***OTEVŘENOST*** *- vycházejícího z principu „dobré správy“[20] a předurčujícího potencionální znemožnění využití právního postavení tzv. „účastníka“ řízení)* etc. Viz obdobně jako v shora uvedeném demonstrovaném situačním příkladu detekovaná opětovná opticita vnímání možného výkladového rozporu mezi fakticitou uplatňování principů „*dobré správy*“ ze strany „*ochránce*“ a případné argumentace vycházející z dogmatické aplikace zákonných „*zásad*“ správního trestání, např. ve vztahu k naplnění dílčí zásadě „***hospodárnosti, účelnosti a procesní ekonomie*****“ ze strany místně a věcně příslušného „*****správního orgánu*****“** etc.

S ohledem k výše uvedenému je zapotřebí poukázat i na rozšiřující monitoring vybraných diskrepancí správního *(přestupkového)* práva s poukazem k „*lex specialis“* postihu, který před nabytím účinnosti dělených dílčích novel „*zákona o přestupcích*“ disponoval diskrepantně vychýleným potencionálem, případně znemožňujícím „*plnoprávnou*“ účast veřejnosti na daném druhu správního (přestupkového) řízení a znemožňoval tak faktické naplnění **PRINCIPIALISMU** „*dobré správy*“, tj. např. dílčího principu *„veřejného ochránce práv “* „**OTEVŘENOST“** etc. **Pozn. přispěvatele**: *Srov. dále pojem „****účast veřejnosti****“ - viz označování právem legitimně vymezených*

[19] Nevydá-li správní orgán rozhodnutí ve věci v zákonné lhůtě, nadřízený správní orgán učiní z moci úřední opatření proti nečinnosti, jakmile se o tom dozví. (2) Opatření proti nečinnosti učiní nadřízený správní orgán i tehdy, nezahájí-li příslušný správní orgán řízení ve lhůtě 30 dnů ode dne, kdy se dozvěděl o skutečnostech odůvodňujících zahájení řízení z moci úřední.

[20] Viz *Principy dobré správy: Sborník příspěvků přednesených na pracovní konferenci.* In: Principy dobré správy: sborník příspěvků přednesených na pracovní konferenci:Kongresový sál Kanceláře veřejnéhoochránce práv, Brno, 22. března 2006 [online]. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita pro Kancelář veřejného ochránce práv, 2006 [cit. 2014-05-07]. ISBN 8021040017. Dostupné z:http://www.ochrance.cz/uploads/tx_odlistdocument/Principy_d_spravy_konference.pdf

způsobů, směřovaných k umožnění přímé či nepřímé determinace rozhodování místně a věcně příslušných správních orgánů. **Pozn. přispěvatele:** *V rámci analyticko-syntetizujícího komparativního vhledu stále účinná právní úprava Slovenské republiky v rámci aplikace ustanovení § 72 zákona č. 372/1990 Sb., o priestupkov, v znení zmien a doplňkov deklaratorně vymezuje* ***účastníky řízení,*** *kdy konaní o priestupku sú účastníkmi konania a) obvinený z priestupku, b) poškodený, ak ide o prejednávanie náhrady* ***majetkovej škody spôsobenej priestupkom*** *c) vlastník veci, ktorá môže byť zhabaná alebo bola zhabaná, a to v časti konania týkajúcej sa zhabania veci, d) navrhovateľ, na návrh ktorého bolo začaté konanie o priestupku podľa § 68 odst. 1 cit. zákona.* V době zpracování věcné části příspěvku je s ohledem k právnímu prostředí České republiky povinností „*správního orgánu*" již od určujícího data, tj. od **1. října 2016** vyrozumívat o odložení věci i poškozeného ve smyslu tzv. ***„nemajetkové***" újmy *(o odložení věci se vyrozumí všechny osoby dotčené jednáním osoby podezřelé ze spáchání přestupku, za podmínky, že tyto osoby budou správnímu orgánu známy; správní orgán tyto osoby nebude muset vyrozumívat pouze v případě, pokud by tento úkon byl spojen s neúměrnými obtížemi nebo náklady*). V této souvislosti je však zapotřebí aplikačně poukázat na aktuální pojetí poškozeného jako účastníka správního (přestupkového) řízení, neboť jak již bylo věcně naznačeno s účinností od **1. října 2016**, tzv. „*účastníkem řízení*" ve smyslu dílčí dělené novelizace již není pouze osoba, které byla přestupkem způsobena tzv. „*majetková"* škoda (*viz obsahová část předchozího textu příspěvku)*, nýbrž i osoba, které byla přestupkem způsobena též tzv. *„nemajetková" újma* (lze uvést např. bolestné, ačkoliv Nejvyšší správní soud je toho názoru, že i bolestné je majetkovou škodou způsobenou přestupkem[21]). Vzhledem ke shora uvedené zákonodárné iniciativě České republiky se však diskrepantně nezměnila aplikace ustanovení § 70 „*zákona o přestupcích*", která zcela jednoznačně vymezuje, že uplatnit nárok na náhradu škody v řízení o přestupku **může pouze ten, komu byla způsobena majetková ? škoda**. Vzhledem k stálé existenci tohoto právního stav lze tedy vymezit dva možné aplikační způsoby (vizte níže) :

Fakultativní možnosti aplikačního řešení v podmínkách ČR:

- Vzhledem k aplikaci ustanovení § 72 „*zákona o přestupcích*" by osoba, které byla přestupkem způsobena tzv. „*nemajetková újma*" se mohla nacházet v postavení tzv. „*účastníka řízení*" s ohledem k aplikaci ustanovení § 70 „*zákona o přestupcích*" s tím, že by v samotném řízení před zákonem užívala obecná práva účastníka řízení garantovaná mu „*lex generalis*" - „*správním řádem"*. Shora naznačený procesuální postup je však aplikačně sporný. V opačném případě by totiž znamenalo, že zatímco tzv. „*poškozený*" ve smyslu „*majetkové škody*" by tímto mohl uplatnit odvolání dle ustanovení § 81 odst. 2 „*zákona o přestupcích*" jen ve věci náhrady škody. Na poškozeného ve smyslu „*nemajetkové*" újmy by se tedy musel subsidiárně vztáhnout „*lex generalis*" „*správní řád*", což by znamenalo, že by takto vymezený účastník řízení *mohl uplatnit* „*řádné opravné prostředky*" nejen proti výroku o náhradě škody (*zde je však otázka, zda by „správní orgán" vzhledem k aplikaci ustanovení § 70 „zákona o přestupcích" vůbec mohl o „nemajetkové újmě" rozhodnout*), ale též i do ostatních výroků rozhodnutí o přestupku, které se týkají vyslovení viny, sankce či nákladů řízení. Za daného stavu by se proto jevila jako příhodnější možná procesní forma výkladu ustanovení § 72 písm. b) „*zákona o přestupcích*", vycházející z prosté analogie postupu jako v případě „*poškozeného*" se škodou *„majetkovou"*. V aplikační veřejnoprávní praxi by to znamenalo, že i osoba, které byla přestupkem způsobena „*nemajetková*" újma, by musela svůj nárok na „*náhradu škody do řízení o přestupku*" obligatorně uplatnit s tím, že by o „*nemajetkové újmě*" by „*správní orgán*" tímto v rámci svého meritorního opatření následně rozhodoval. **Pozn. přispěvatele:** „*Správní orgán"* by v takovém případě neměl mít povinnost vyzývat potencionálního poškozeného (*ve smyslu tzv. „nemajetkové" újmy)* o povinnosti nárok na náhradu škody uplatnit, neboť z logiky věci mnohdy ani nemůže předjímat, zda v případě protiprávního jednání, naplňujícího znaky skutkové podstaty přestupku vznikla postižené

[21] Srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 23. 6. 2011, č. j. 5 As 16/2011 – 106.

osobě případně „*nemajetková újma*“. Na místě je potřebné poukázat k obecné aplikaci dílčích zásad „*správního trestání*“ - viz např. „*ignorantia iuris non excusat a vigilantibus iura*“. Pokud poškozený nárok na náhradu této škody uplatní v řízení, vzniká tímto další aplikačně problémová otázka, tj. jak se bude tato „*újma*“ prokazovat a zda o ní bude moci „*správní orgán“* rozhodovat etc. Pokud by „*správní orgán*“ byl způsobilý o *„nemajetkové újmě*“ rozhodovat, lze se přiklonit k aplikačnímu názoru, že vznik a výši této újmy, by měl sám poškozený „*správnímu orgánu*“ relevantně dokázat. Za předpokladu, že by poškozený svůj nárok během řízení nevzal v plném rozsahu zpět, musel by toliko *„správní orgán*“ o takto uplatněném nároku obligatorně rozhodovat. Je však rovněž aplikačně diskutabilní, zda jsou „*správní orgány*“ kvalifikovaně schopny o tzv. „*nemajetkové újmě*“ meritorně rozhodovat, resp. v jakém rozsahu s tím, že vzniká další otázka, na kterou není toliko aplikačně zcela jednoznačná odpověď a zcela nepochybně vytváří další inspirativní diskusivní potencionál. V případě zpětného poukazu k avizovaným změnám aplikace ustanovení § 66 „*zákona o přestupcích*“ je formou aplikačního monitoringu dále potřebné připomenout, že část dělené dílčí novelizace znění ustanovení § 66 konkrétně odst. 3 písm. f) *„zákona o přestupcích*“ nabyla účinnosti již od určujícího termínu, tj. **1. října 2015**, zatímco zbývající legislativní změna, která spočívá v komplexní novelizaci ustanovení § 66 odst. 4 *„zákona o přestupcích*“ aktuálně nabyla účinnosti od určujícího termínu dělené dílčí novelizace, tj. od **1. října 2016**. Od určujícího data, tj. od 1. října 2015 tedy „*pověřené úřední osoby“* či *kolegiální* „*správní orgány*“, zabezpečující výkon správních agend v zásadě postupují procesně identicky jako před shora poukazovanou dělenou dílčí novelizací s tím rozdílem, že např. v případě opožděně uplatněného „*návrhu na projednání přestupku*“ se recentně již věc „*neodkládá*“, ale již „*zastavuje*“ usnesením (viz aplikace ustanovení § 76 odst. 1 písm. k) „*zákona o přestupcích*“ (viz dílčí dělená novelizace - účinná již od 1. října 2015). Zákonodárce touto změnou mimo jiné zohlednil věcný závěr Nejvyššího správního soudu, vyjádřený v rozsudku ze dne 13. 8. 2009, č. j. 9 As 57/2008-35, který se v praxi již dávno aplikuje, tj. *že v případě opožděně podaného návrhu na projednání přestupku, není možné věc odložit úředním záznamem (jako je tomu ve všech ostatních případech předpokládaných § 66 „zákona o přestupcích“), nýbrž v tomto případě je nutné rozhodnout o odložení věci usnesením, proti němuž je přípustný řádný opravný prostředek. Tato změna je ostatně logická, vezmeme-li v úvahu fakt, že dnem podáním návrhu (ať se jedná o návrh perfektní či nikoliv), je řízení před správním orgánem vždy zahájeno; a je-li řízení zahájeno,* těžko jej lze ukončit „*odložením*“ etc. **Pozn. přispěvatele:** Srov. právní úpravu před nabytím účinné dělené novelizace. Aplikační praxe od **1. října 2015** postupovala v případě odložení věci procesně identicky, tzn. „*pověřená úřední osoba*“ či *kolegiální „správního orgán“* v případě odložení věci dle aplikace ustanovení § 66 „*zákona o přestupcích*“ vyhotovil do spisového materiálu tzv. *„úřední záznam*“ o odložení věci se zřetelem k doposud účinnému znění ustanovení § 66 odst. 4 „*zákona o přestupcích“*. **Pozn. přispěvatele:** Viz obdobně aktuálně účinná právní úprava Slovenské republiky. Vzhledem k tomu, že i změna v ustanovení § 72 „*zákona o přestupcích*“ (tj. vymezení poškozeného ve smyslu „*nemajetkové*“ újmy) nabyla účinnosti až od **1. října 2016** aplikující prvostupňové *„správní orgány*“ tak v souladu s aktuálním metodickým usměrněním (viz realizované konzultační dny pořádané Ministerstvem vnitra České republiky etc.) ve vztahu k potenciálním poškozeným (postiženým) osobám měly procesně postupovat v intencích „*nemajetkové*“ újmy jako doposud s tím, že od 1. října 2016 (vzhledem ke změně § 66 odst. 4 „*zákona o přestupcích*“) již to je pro „*správní orgán*“ **závaznou povinností** etc. Dnem **1. října 2016** „*správní orgán*“ o meritorním opatření, tj. „*odložení věci*“ dle ustanovení § 66 odst.1 až 3 *cit. ustanovení* navíc rozhodují již *meritorně „usnesením“*, které se pouze zaznamenává do spisu s tím, že není proti němu odvolání přípustné ve smyslu § 76 odst. 5 „*správního řádu*“).[22] Vzhledem k výše uvedené zákonodárné iniciativě je možné reflektovat

[22] **Pozn. přispěvatele:** *Správní orgán však* o odložení věci dle ustanovení *§ 66 odst. odstavců 1 až 3* vydá usnesení, které se pouze dle odst. čtvrtého cit. ustanovení poznamená do spisu. O odložení věci se vyrozumí osoby dotčené jednáním

žádoucí ambici zákonodárce „*ex lege*“ tendenci posilovat práva ***poškozených*** („*postižených*“) osob plně v korespondenci **PRINCIPU** „*dobré správy*“, tj. dílčího principu *„veřejného ochránce práv*“ „**PŘESVEDČIVOST**“ či **OTEVŘENOST**“ **(v optice pozitivního vymezení)** s tím, že však pro aplikační správněprávní praxi může uvedená dílčí legislativní změna, zejména prvoinstančním „*správním orgánům“* přinášet však další procesuální efekt, tj. kdy v případě nesouhlasu s odložením věci dle shora uvedeného ustanovení „*zákona o přestupcích*“ nelze vyloučit legitimní možnost uplatňovat k „*správnímu orgánu*“ podnět (y) k jeho přezkoumání v přezkumném řízení – viz případné využití aplikace ustanovení § 94 odst. 3 „*správního řádu*“ (v případě „*usnesení o odložení věci*“, byť je zde odkaz k ustanovení § 43 „*správního řádu*“). V případě uplatnění takového podnětu by musel „*správní orgán*“ zkoumat, zda jsou splněny podmínky k provedení přezkumného řízení a rozhodovat tak ve smyslu ustanovení § 97 „*správního řádu*“. Za účinného právního stavu by takový projev *nesouhlasu s odložením věci* mohl být vnímán jako „*stížnost na nesprávný úřední postup“* ve smyslu aplikace ustanovení § 175 „*správního řádu*“, na jejímž základě mohl „*správní orgán*“ dospět k závěru, že řízení je třeba provést, pokud v mezidobí nenastala prekluze etc. Případně zde ve smyslu aplikace ustanovení § 80 odst. 2 „*správního řádu*“ mohl zasáhnout místně a věcně příslušný nadřízený „*správní orgán*“ např. „*opatřením proti nečinnosti“*. Výsledně tedy „*správní orgán*“ věc nesprávně odloženou úředním záznamem by meritorně zhojil s tím, že by řízení „*ex officio“* zahájil[23], aniž by musel procesně řešit jak postupovat s „usnesením“ o odložení věci, tj. zda jej rušit např. v „*přezkumném*“ řízení. **Pozn. přispěvatele:** Lze se přiklonit k názorové výseči části odborné veřejnosti, kdy předmětná dílčí legislativní změna nemusí generálně vést ke zrychlení projednávání věcí a může se **(v optice negativního vymezení)** dílem nacházet v kolidující korelaci s paradigmaticky vymezeným **PRINCIPEM** „*dobré správy*“, tj. dílčího principu *„veřejného ochránce práv*“ - „**VČASNOST**“, kdy tento dílčí „*Princip zavazuje úřad vyřídit každé podání osoby v rozumném a přiměřeném čase bez zbytečných průtahů, případně vyrozumět osobu o důvodech prodlevy a předpokládaném termínu vydání rozhodnuti. Pokud může mít rozhodnutí úřadu vliv na výsledek jiného řízení, snaží se úřad rozhodnout ještě před ukončením tohoto jiného řízení. U řízení zahajovaných z vlastního podnětu zahájí úřad řízení neodkladně poté, jakmile se dozví o důvodu pro jeho zahájení a dokončí ho v takovém čase, aby bylo plně dosaženo jeho účelu“*. **Pozn. přispěvatele**: Srov. dílčí korelující **ZASADU** „*správního trestání*“ **- RYCHLOST A HOSPODÁRNOST POSTUPŮ.**

Problematické aspekty „zápisu“ do evidence přestupků (aplikační exkurs)

Určující datum účinnosti tzv. „*dělené novelizace*“ – viz dílčí novelizace „*zákona o přestupcích*“ vymezené určujícím datem, tj. 1. říjnem 2016 pro pověřené úřední osoby, či kolegiální „*správní orgány“*, bezprostředně aplikující v prvním stupni „*správní trestání*“ znamená další zásadní změny v dosavadním procesuálním postupu, zejména jde-li o projednávání přestupků proti *veřejnému pořádku* dle ustanovení § 47 odst. 1, proti *občanskému soužití* dle ustanovení § 49 a proti *majetku* dle ustanovení § 50 „*zákona o přestupcích*“, neboť nejenže se jimi od data dílčí dělené novelizace musí „*správní orgán*“ zabývat, ale musí vnímat poněkud odlišnou systematizaci v textu u těchto skutkových podstat přestupků, včetně recentního pojetí tzv. „recidivy“ dle ustanovení aplikace § 91a „*zákona o přestupcích*“, tj. kdy přestupek je spáchán opakovaně, jestliže ode dne nabytí právní moci rozhodnutí o *stejném* přestupku, z něhož byl obviněný uznán vinným, do jeho spáchání neuplynulo dvanáct měsíců etc. Z hlediska extenzivního výkladu užitý výraz „*stejný*“ přestupek, z něhož byl obviněný „*uznán vinným*“ může však subsumovat nežádoucí diskrepantní potencionál, tj. zda je *rozhodující skutková podstata přestupku, resp. jeho objekt*, a pokud ano, pak jaký. Obecný či

osoby podezřelé ze spáchání přestupku, jsou-li správnímu orgánu známy; správní orgán tyto osoby nevyrozumí, pokud by to bylo spojeno s neúměrnými obtížemi nebo náklady.

[23] Viz rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 20. 3. 2013, č. j. 1 As 162/2012 – 44:„*Odložení věci podle § 66 odst. 3 písm. a) zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích, samo o sobě nevytváří překážku věci pravomocně rozhodnuté, která by znemožňovala o dané věci později zahájit řízení.“*

druhový? Může být tedy znak *„stejného“*? přestupku naplněn již v případě, kdy se obviněný dopustí přestupku krádeže – viz aplikace ustanovení § 50 odst. 1 písm. a) *„zákona o přestupcích“*, z něhož bude uznán vinným, přičemž do dvanácti měsíců ode dne spáchání tohoto přestupku, se dopustí dalšího přestupku proti majetku avšak nikoliv krádeže ale tentokrát např. „*zproneněvěry*“ viz aplikace ustanovení § 50 odst. 1 písm. b) „*zákona o přestupcích*“ ? či se v rámci aplikační rozhodovací praxe bude muset v případě „*identického*“ přestupku jednat vždy o ten samý přestupek, tj. znovu o krádež? **Pozn. přispěvatele:** V daném případě se může využít v zájmu uplatnění **PRINCIPIALITY** *„dobré správy“,* tj. dílčího principu „*veřejného ochránce práv“* - „**DODRŽOVÁNÍ PRÁVNÍHO ŘÁDU“** i **„ZÁSADY SPRÁVNÍHO TRESTÁNÍ LEGALITY“**[24] v intencích „*teleologického*“ výkladu možný procesuální postup k totožnému (tj. „*druhovému*“) objektu skutkové podstaty přestupku, vzhledem k celkově represivní povaze dělené novely a především k aplikaci ustanovení §§ 47 odst. 4, 49 odst. 5 a 50 odst. 5 *„zákona o přestupcích“*.

Problematické aspekty „opatření“ si opisu rejstříku trestů z evidence přestupků (aplikační exkurs)

S účinností od 1. října 2016 mají „*správní orgány*“ ve vztahu k nově zaváděné evidenci přestupků také obligatorní povinnost si v případě přestupků proti *veřejnému pořádku* dle ustanovení § 47 odst. 1, proti *občanskému soužití* dle ustanovení § 49 a proti *majetku* dle ustanovení § 50 „*zákona o přestupcích*“ etc. opatřit **po zahájení řízení o těchto přestupcích** nebo **před vydáním příkazu o uložení sankce**, pokud je prvním úkonem v řízení, nebo před rozhodnutím o uložení pokuty v blokovém řízení opis z evidence přestupků vedené Rejstříkem trestů. Dle aktuální právní úpravy právní se vše realizuje na základě žádosti (viz aplikace ustanovení § 16j odst. 2 „*zákona o rejstříku trestů*“), kterou je nezbytné uplatnit prostřednictvím elektronické aplikace přístupné způsobem umožňujícím dálkový přístup nebo na formuláři, jehož náležitosti stanoví prováděcí předpis. Tento odkazují na jednotlivá písmena příslušného paragrafu, ale na celé odstavce, mám za to, že první výše uvedená varianta, ač jednoznačně přísnější, je zřejmě tou správnější. O opis z evidence přestupků budou moci žádat subjekty vymezené § 16j odst. 1 „*zákona o rejstříku trestů*“, tj. jmenovitě: „*Správní orgán*“ oprávněný projednat přestupek pro účely jeho projednání; OČTŘ; soud pro účely soudního řízení; státní zastupitelství pro účely jiného než trestního řízení; Ministerstvo spravedlnosti pro účely dále zákonem vymezené a Kancelář prezidenta republiky pro účely dále zákonem vymezené. Opis, který bude zároveň veřejnou listinou, tak bude nezbytné v intencích *„zákona o přestupcích“* založit do příslušného správního spisu, aby se zpětně prokázalo dodržení této povinnosti *(např. v souvislosti s kontrolou dodržování výkonu přenesené působnosti na úseku přestupkové agendy prováděnou Ministerstvem vnitra u krajských úřadů či krajskými úřady u podřízených správních orgánů).* V této souvislosti si lze zajisté představit situaci, kdy pověřená úřední osoba obecního (městského) úřadu nebo člen kolegiálního „*správního orgánu*“ uvedenou skutečnost neprodleně zjistí prostřednictvím elektronické aplikace, pořízený opis vytiskne a do spisu založí etc. V tomto případě nelze připustit možnost nesouladného postupu. Určitý organizačně - technický problém může však nastat v případě, kdy se předmětné rozprávní jednání rozhodne projednat např. v rámci aplikace ustanovení § 84 „*zákona o přestupcích“* v tzv. „*blokovém řízení*“, tedy přímo v na místě orgán obecní (městské) policie či Policie ČR (přitom je třeba reflektovat skutečnost, že v případě, kdy se Policie ČR rozhodne věc projednat v blokovém, tedy zkráceném správním řízení, v tu chvíli vystupuje jako „*správní orgán*“, a má tedy v intencích § 69 „*zákona o přestupcích*“ přístup do evidence přestupků k příslušným údajům etc.). S poukazem k aplikaci ustanovení § 69 „*zákona o přestupcích*“ se poněkud vágněji v případě příkazu výslovně uvádí, že si *„správní orgán*“ musí opis opatřit také před vydáním příkazu o uložení pokuty, pokud je prvním úkonem v řízení s tím, že se otevírá také další aplikační

[24] Viz *Principy dobré správy: Sborník příspěvků přednesených na pracovní konferenci.* In: Principy dobré správy: sborník příspěvků přednesených na pracovní konferenci:Kongresový sál Kanceláře veřejnéhoochránce práv, Brno, 22. března 2006 [online]. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita pro Kancelář veřejného ochránce práv, 2006 [cit. 2014-05-07]. ISBN 8021040017. Dostupné z:http://www.ochrance.cz/uploads/tx_odlistdocument/Principy_d_spravy_konference.pdf

otázka, jak tomu bude v případě, kdy se „*správní orgán*“ rozhodne vydat příkaz, v němž se rozhodne uložit obviněnému např. sankci *napomenutí?*.

- **<u>Návrh fakultativně vymezeného dílčího aplikačního řešení</u>**:

K prvně nastíněnému aplikačnímu problému, který by mohl kolidovat s principiálně vymezeným paradigmatem „*dobré správy*“, kdy na základě empirických zkušeností přispěvatele lze konstatovat, že dle dostupných informací místně a věcně příslušné „*policejní orgány*“ a „*orgány obecní policie*“ formou organizačně technických opatření si podrobnosti o zajištěných pachatelích protiprávních činů zjišťují prostřednictvím interní součinnostní linie. V případě „*policejního orgánu*“ by s ověřováním této skutečnosti tedy v zásadě neměl být žádný problém, ačkoliv i zde je možné vyslovit možný dílčí aplikační problém, tj. kdo tímto fakticky vyhotoví „*opis z evidence přestupků“* a „*založí ho do spisu“*, kterým např. zasahující příslušník Policie ČR v dané chvíli bezesporu nedisponuje etc. Aplikační praxe toto zřejmě „*technicky*“ řeší, způsobem, kdy „*opis rejstříku přestupků*“ s účinností **od 1. října 2016** v těchto případech vkládá do *spisového materiálu* tzv. „*ex post*“. Procesně korespondující postup lze odvodit i u orgánu *obecní (městské)* policie, která může formou organizačního opatření v dané věci součinnost s *místně a věcně příslušným* obecním úřadem, např. cestou operačního střediska za účelem opatření opisu z evidence přestupků s tím, že si následně precizovaně ověří relevantní skutečnosti o přestupci etc. Z pohledu organizačně-technického může nastat však další aplikační problém, tj. kdy orgán obecní (městské) policie, tj. strážník obecní policie v případě, bude-li chtít předmětný přestupek projednat s přestupcem v rámci aplikace ustanovení § 84 „*zákona o přestupcích“* formou „*blokového řízení*“, tj. mimo úřední hodiny - tedy v době kdy přestupce přistihne při činu a kdy na příslušném obecním (městském) úřadu s největší pravděpodobností nebude mít zastupitelnost úřední osoba, která by z evidence přestupků opis fakticky pořídila a zjistila, zda se jedná o recidivující jednání podezřelého přestupce etc. **Pozn. přispěvatele:** K druhému výše nastíněnému aplikačnímu problému lze konstatovat absenci dané objektivní okolnosti, tj. kdy v rámci tzv. „*příkazního řízení*“ prováděného ve *správního (přestupkového) práva* - (viz aplikace ustanovení § 87 „*zákona o přestupcích*“) se toto vyznačuje oproti *obecnému příkaznímu* řízení dle aplikace ustanovení § 150 „*správního řádu*“ danou procesní specifičností s tím, že „*zákon o přestupcích*“ poskytuje obviněnému mnohem delší dobu pro uplatnění řádného opravného prostředku, tj. „odporu“ (tj. „*patnáct dní*“) a kdy v „*příkazním řízení“* dle „*zákona o přestupcích*“ nelze uložit náklady řízení etc. (viz aplikace ustanovení § 79 odst. 2 „*zákona o přestupcích*“) jako u tzv. *„příkazního řízení*“, legitimně vymezeného ve „*správním řádu*“.[25] Dále aplikačně sporným se může jevit zavedení povinnosti „*správního orgánu“* pořizovat si opis z evidence přestupků dle ustanovení § 69 „*zákona o přestupcích*“ u vybrané skupiny přestupků, tj. kdy „*správní orgán příslušný k projednávání přestupku dle ustanovení §§ 47 odst. 1, 49 nebo 50 si po zahájení řízení o těchto přestupcích nebo před vydáním příkazu o uložení pokuty, pokud je prvním úkonem v řízení, nebo před rozhodnutím o uložení pokuty v blokovém řízení musí opatřit opis z evidence přestupků vedené Rejstříkem trestů, týkající se obviněného z přestupku*. Zákonodárce v rámci shora citovaného ustanovení „*zákona o přestupcích*“ – „*ex lege*“ deklaruje obligatorní povinnost realizovanou před vydáním *příkazu o uložení* ***pokuty*** ? Pokud je prvním úkonem v řízení, tak zákonodárce poněkud nesouladně a v diskrepantní poloze k **PRINCIPU** „*dobré správy“,* tj. dílčího principu *„veřejného ochránce práv*“[26]- **DODRŽOVÁNÍ PRÁVNÍHO ŘÁDU (SOULAD S PRÁVEM)** neurčitě vymezil, zda bude nezbytné k pořízení opisu z evidence přestupků přistoupit i v případě, kdy se „*správní orgán*“ rozhodne věc řešit tzv. „*příkazem*“, kterým obviněnému neuloží

[25] **Pozn. přispěvatele:** *Srov. např. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 23. 11. 2011, č. j. 6 Aps 3/2011 – 63. správního řádu, ale také fakt, že přestupkový zákon výslovně v § 87 odst. 2 připouští, že správní orgán může bez dalšího vydat též příkaz o uložení napomenutí, tedy může v příkazním řízení uložit i jinou než peněžitou sankci“*

[26] Viz *Principy dobré správy: Sborník příspěvků přednesených na pracovní konferenci.* In: Principy dobré správy: sborník příspěvků přednesených na pracovní konferenci:Kongresový sál Kanceláře veřejnéhoochránce práv, Brno, 22. března 2006 [online]. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita pro Kancelář veřejného ochránce práv, 2006 [cit. 2014-05-07]. ISBN 8021040017.
Dostupné z:http://www.ochrance.cz/uploads/tx_odlistdocument/Principy_d_spravy_konference.pdf

sankci - pokutu, ale „***napomenutí“?***. Vzhledem k dikci aplikace ustanovení § 87 odst. 2 *„zákona o přestupcích*“ a zcela zjevné snaze zákonodárce evidovat v evidenci přestupků vedené Rejstříkem trestů všechna pravomocná rozhodnutí o vině (u vybraných přestupků), se lze v rámci možného teleologického výkladu odůvodněně přiklonit k zastávanému aplikačnímu názoru, kdy toto platí i v případě meritorního opatření „*správního orgánu“*, tj. vydání příkazu o uložení „***napomenutí***“ etc. K možným dalším aplikačním problémům, disponujícím diskrepantním potencionálem v rámci obecného uplatňování principiality *„dobré správy*“ může být reflektována dílčí legislativní změna aplikace ustanovení § 84 odst. 4 „*zákona o přestupcích*“. Stávající věta odstavce čtvrtého *cit. ustanovení*, tj. kdy „*v blokovém řízení nelze projednat přestupky, které lze projednat jen na návrh….* etc“, je doplněna o následující větu druhou, tj.kdy „*v blokovém řízení rovněž* ***nelze projednat přestupek, je-li spáchán opakovaně (§ 91a) a za spáchání takového přestupku se ukládá vyšší sankce.“*** V souvislosti s užitou formulací se může také jevit jako aplikačně sporná a diskrepantně vychýlená, tj. kdy tzv. zákonodárcem vymezený „*zákaz blokového řízení*“ se nevztahuje jen na ty přestupky, které se evidují v evidenci přestupků dle ustanovení § 91 „*zákona o přestupcích“*[27] jak je tomu ale v případě, kdy se „*správní orgán*“ rozhodne v rámci aplikace ustanovení § 84 „*zákona o přestupcích*“ v tzv. *„blokovém řízení*“ projednat např. přestupek proti *„pořádku v územní samosprávě*“ dle ustanovení § 46 odst. 2 „*zákona o přestupcích*“ (*např. půjde-li o porušení povinnosti zakotvené v obecně závazné vyhlášce obce* etc.). Vztahuje se tento zákaz provedení „*blokového řízení*“ také na shora uvedený procesní moment? Z hlediska jazykového výkladu je možné se přiklonit k odbornému názoru, ***že nikoliv***, neboť u shora naznačeného protiprávního jednání nelze vymezit legitimní korespondenci se speciálním ustanovením o recidivě ani o výslovné možnosti uložit obviněnému vyšší sankci etc[28]. V rámci dalšího navazujícího možného teleologického výkladu ustanovení § 91a „*zákona o přestupcích*“ je možné připustit, že se nemusí tímto jednat o *„jakýkoliv“ přestupek spáchaný opakovaně, ale pouze ten, který se eviduje a u něhož je současně recidiva přísněji sankcionována*.“ Ačkoliv se i důvodová zpráva staví k uvedenému aplikačnímu problému identicky[29], nelze si nepovšimnout jisté formulační „*vágnosti*“ užité formulace, neboť shora naznačený institut může být interpretován způsobem, kdy ustanovení ***nevylučuje obecnou aplikaci*** ustanovení § 91a „*zákona o přestupcích*“[30]

- **Situační příklad č. 2** *„Správní orgán*“ sankcionuje přestupce v rámci aplikace ustanovení § 84 odst.1 „*zákona o přestupcích*“ za protiprávní jednání, naplňující znaky skutkové podstaty přestupku dle ustanovení § 46 odst. 2 „*zákona o přestupcích*“ s odkazem k porušení čl. **X** konkrétní obecně závazné vyhlášky Města **M**, který dne DD v HH hodin v prostoru uzavřeného dvora, ve vlastnictví obce O - vyhazoval odpad s tím, že mu v rámci tzv. „*blokového řízení*“ byla uložena v intencích shora uvedeného ustanovení sankce ve výši 500,- Kč. Ještě před uplynutím dvanácti měsíců od právní moci rozhodnutí o přestupku se však totožný přestupce dopustil identického protiprávního

[27] **Pozn. přispěvatele:** Srov aplikaci ustanovení § 84 odst. 4 „*zákona o přestupcích“*, která s ohledem k dělené novelizaci účinné od 1. října 2016 pregnantně vymezuje, že „*v blokovém řízení nelze projednat přestupek, který je spáchán opakovaně a za spáchání takového přestupku se ukládá vyšší sankce, což se v přeneseném slova smyslu týká především těch přestupků, které obsahují speciální ustanovení o recidivě a možnosti uložení vyšší sankce při jejím spáchání“* (viz aplikace ustanovení § 47 odst. 4, § 49 odst. 5 a § 50 odst. 5 „*zákona o přestupcích*“).

[28] **Pozn. přispěvatele**: V rámci analytického vyhodnocení empirických materiálů - důvodové zprávy k dělené novelizaci správního (přestupkového) práva - důvodové zprávy lze poukázat na stanovisko, kdy „*při zjištění recidivy je nutné provést s pachatelem řízení před „správním orgánem“, kde lze uložit sankci odpovídající závažnosti opakovaného spáchání přestupku*“

[29] **Pozn. přispěvatele**: Viz analytické vyhodnocení empirických materiálů - důvodové zprávy k dělené novelizaci správního (přestupkového) práva

[30] **Pozn. přispěvatele**: Srov. aplikaci ustanovení § 91 „*zákona o přestupcích“ - „Přestupek je spáchán opakovaně, jestliže ode dne nabytí právní moci rozhodnutí o stejném přestupku, z něhož byl obviněný uznán vinným, do jeho spáchání neuplynulo dvanáct měsíců.“*) ***na jakýkoliv další přestupek*** (*nevztáhneme-li § 91a výslovně pouze k ustanovení § 91 a skupině vybraných přestupků*), *u něhož je v ustanovení o výši sankce vymezena maximální horní hranicí zákonné sankční sazby, tj. v případě přestupku proti pořádku v územní samosprávě je to pokuta až do výše 30.000,- Kč, popř. lze spolu s pokutou uložit zákaz pobytu etc.*

jednání, za které mu „*správní orgán*“ může v intencích právní úpravy vyměřit pokutu vyšší.

- **Fakultativní možnosti řešení:** Je možné při recidivujícím protiprávním jednání vydat v souladu s aplikací ustanovení § 87 „*zákona o přestupcích*“ tzv. „*příkaz*“ s tím, že v případě shora poukazovaného „*blokového řízení“* a „*opakovaného páchání přestupku“* není „*blokové řízení*“ nebo „*jiná*“ forma zkráceného přestupkového řízení možná etc. Pokud by uvedené bylo myšleno ve vztahu k jiným druhům přestupků, než k těm, které se evidují v evidenci, zde by to bezesporu možné bylo. Jak tomu však bude v případě protiprávních jednání, naplňujících znaky skutkové podstaty přestupků, které se v evidenci naopak evidují ? Je aplikačně možné, aby „*správní orgán*“ toliko rozhodl např. v rámci aplikace ustanovení § 87 odst 1 „*zákona o přestupcích“* formou tzv. *„příkazního řízení*“ i v situaci, kdy si z evidence přestupků ověří potřebné skutečnosti a kdy zjistí, že se pachatel opakovaně dopustil stejného přestupku?, nebo bude muset přistoupit k „*lex generalis*“ vymezenému „*správnímu řízení*“ a nařídit ve věci ústní jednání? Dle názoru přispěvatele tento procesní moment vytváří možné výkladové diskrepance a není plně v harmonizující poloze k principu „*dobré správy*“, tj. dílčího principu *„veřejného ochránce práv*“ - ***„DODRŽOVÁNÍ PRÁVNÍHO ŘÁDU“ – „SOULAD S PRÁVEM“.*** V rámci vyhodnocení věcné časti důvodové zprávy[31] lze vyslovit dílčí závěr, že by v takovém případě „*správní orgán*“ měl provést shora naznačené správní (přestupkové) řízení, které odpovídá taktéž shora naznačenému a teleologicky uchopenému výkladu, avšak není vyloučeno, že aplikační praxe, tj. „*správní orgány*“ mohou meritorně rozhodovat v rámci tzv. „*příkazního řízení*“ v dogmaticky uplatňované dílčí **ZÁSADĚ** „správního trestání“ „***RYCHLOSTI EKONOMIČNOSTI ŘÍZENÍ“*** etc.[32][33]

Problematické aspekty tzv. „návrhových deliktů“ – užší aplikační exkurs

S účinností od 1. října 2016 došlo také ke zcela zásadní změně, pokud jde o projednávání protiprávního jednání (tzv. „**návrhových deliktů**“), naplňujících znaky skutkové podstaty přestupku dle ustanovení § 49 odst. 1 písm. b) *„zákona o přestupcích“* nebo přestupku dle § 49 odst. 2 „*zákona o přestupcích*“ spáchaného mezi osobami blízkými, jestliže bude postiženou *osobou osoba mladší 15 let*. Ustanovení § 68 odst. 2 „*zákona o přestupcích*“ již od určujícího data dílčí legislativní změny poskytuje legitimní možnost *„správnímu orgánu“* tyto přestupky projednat i bez obligatorně dané povinnosti, tj. „*uplatnění návrhu z moci úřední“*. I když lze v uvedené změně vysledovat jasnou snahu zákonodárce chránit osoby mladší 15 let před protiprávními činy ani tato novinka se nejeví pro aplikační praxi jako harmonická. Alespoň nikoliv ve smyslu přijatého „*ex lege*“ textu příslušné právní normy. Ustanovení § 68 odst. 2 *„zákona o přestupcích*“ totiž může v aplikační veřejnoprávní praxi vyvolávat taktéž aplikačně sporné otázky, tj. jak správně procesuálně postupovat, vezmeme-li v úvahu skutečnost, že potencionální „*navrhovatel*“ má právo uplatnit tzv. „*návrh na projednání přestupku*“ do tří měsíců od okamžiku, kdy se o něm dozvěděl, zatímco „*správní orgán*“ je „*ex officio*“ povinen věc zahájit bezodkladně, nejpozději do šedesáti dnů (srov. viz aplikace ustanovení § 67 odst. 3 „*zákona o přestupcích“*). Následně však přichází v úvahu aplikačně sporný moment, zda je „*správní orgán“* povinen poučit o možnosti uplatnění návrhu potencionálního navrhovatele a pak

[31] **Pozn. přispěvatel**: Viz analytické vyhodnocení empirických materiálů - důvodové zprávy k dělené novelizaci správního (přestupkového) práva

[32] **Pozn. přispěvatel:** Srov. **možnou diskrepantní polohu poukazované dílčí zásady správního trestání** „**RYCHLOSTI EKONOMIČNOSTI ŘÍZENÍ“ s PRINCIPEM „dobré správy“,** tj. dílčím **PRINCIPEM „***ochránce“* **„DODRŽOVÁNÍ PRÁVNÍHO ŘÁDU“ („SOULAD S PRÁVEM“)** či dílčím **PRINCIPEM** „*ochránce“* **PŘIMĚŘENOST** etc.

[33] Viz *Principy dobré správy: Sborník příspěvků přednesených na pracovní konferenci.* In: Principy dobré správy: sborník příspěvků přednesených na pracovní konferenci:Kongresový sál Kanceláře veřejnéhoochránce práv, Brno, 22. března 2006 [online]. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita pro Kancelář veřejného ochránce práv, 2006 [cit. 2014-05-07]. ISBN 8021040017.
Dostupné z:http://www.ochrance.cz/uploads/tx_odlistdocument/Principy_d_spravy_konference.pdf

čekat tři měsíce?, zda návrh bude uplatněn s tím, že pokud nikoliv, až poté zahájí řízení „*ex officio*“. **Pozn. přispěvatele:** V rámci vyhodnocení zevšeobecňujícího závěru subkapitoly příspěvku je možná úvaha zda byl tedy „*správní orgán*“ v podstatě tři měsíce nečinný? Lze konstatovat, že se jedná o možnou diskrepantně vymezenou kolizi a dílčímu rozporu k fakticitnímu uplatnění **PRINCIPU** „*dobré správy*“, tj. dílčího principu „*veřejného ochránce práv*“ „**VČASNOST“** či „**PŘEDVÍDATELNOST“** subsumující dílčí **ZÁSADU správního trestání „legitimní očekávání“ ?**

- **Fakultativní možnosti řešení:** V případě, že by „*správní orgán*“ zahájil řízení „*ex officio*“, mohl by navrhovatel tímto atakovat procesní postup s tím, že mu byla *odepřena zákonná tříměsíční lhůta pro uplatnění návrhu* a byl tím porušen **PRINCIP** „*dobré správy“,* tj. dílčí princip *„veřejného ochránce práv*“, např. „**DODRŽOVÁNÍ PRINCIPU PRÁVNÍHO ŘÁDU“**, kdy dle názoru *přispěvatele* by uvedenému problému šlo účinně předejít pregnantně precizovanou formulací použitou např. v obsahové časti tiskopisu *„dotazu*“ a *„poučení*“ o tzv. „*návrhovém deliktu*“, kterou by formou dodejky potencionálnímu *navrhovateli „správní orgán“ cestou držitele příslušné poštovní licence zaslal společně s poučením o možnosti fakultativního uplatnění „návrhu“* etc. Vzhledem k odstranění shora naznačeného předpokládaného diskrepantního stavu tedy „*správní orgán*“, např. formou příslušného formuláře *(tiskopisu a dotazu)* poučí potencionálního „*navrhovatele*“, tj. poškozenou (postiženou) osobu o možnosti fakultativního uplatnění návrhu, než je návrh fakticky uplatněn etc. Pokud v takovém dotazu potencionálního navrhovatele *„správní orgán“* výslovně poučí o tom, že potencionálně může ve lhůtě tří měsíců uplatnit „*návrh na projednání přestupku“* s tím, že však „*správní orgán*“ může z moci úřední řízení zahájit již dříve, kdy za takového stavu již nebude moci k návrhu přihlédnout pro tzv. překážku „*litispendence“*[34], může být poučovací povinnosti *„správního orgánu*“ účinně naplněna etc. Na druhé straně však dochází k omezení zákonné tříměsíční lhůty dané zákonem potencionálnímu „*navrhovateli*“. Pokud však již „*správní orgán*“ řízení o přestupku zahájí tzv. „*ex officio*“ a poukazovaný „*návrh na projednání přestupku“* pro identické protiprávní jednání, naplňující znaky skutkové podstaty přestupku bude uplatněn až následovně, přichází v úvahu řízení o návrhu zastavit dle aplikace ustanovení § 66 odst. 1 písm. e) „*správního řádu“* - viz (*zahájení řízení z moci úřední, které je překážkou pro vedení řízení o návrhu v obdobné věci).* V případě, že „*správní orgán*“ by obdržel „*návrh na projednání přestupku*“ ještě v době před zahájením řízení „*ex officio*“, pak řízení bude realizováno na základě tohoto v zákonem uplatněném návrhu, kdy v takovém případě by v předmětném správním (přestupkovém) řízení vystupovali *účastníci řízení* a to jak „*obviněný“*, tak „*navrhovatel“* etc. V rámci „*de lege ferenda*“ účinnosti očekávaného „*zákona o odpovědnosti za přestupky“* zákonodárce České republiky všyak již nahrazuje institut tzv. „*návrhových přestupků*“ - viz stále účinná aplikace ustanovení § 68 odst. 1 „*zákona o přestupcích*“ institutem *„Zahájení řízení se souhlasem osoby přímo postižené spácháním přestupku“ (viz aplikace ustanovení § 79 „zákona o odpovědnosti za přestupky“)* se souhlasem osoby přímo postižené spácháním přestupku, který nahrazuje tzv. „*návrhové*“ přestupky. Podstatou tohoto řešení je, že v zákonem stanovených případech je nutné získat k zahájení řízení nebo k pokračování řízení (pokud by tuto podmínku zjistil správní orgán až v průběhu řízení) souhlas osoby přímo postižené spácháním přestupku. Řízení se však zahajuje z moci úřední. Pokud by osob přímo postižených spácháním vybraného přestupku bylo více, postačil by k zahájení řízení souhlas pouze jedné z nich. O právu udělit souhlas se zahájením řízení musí správní orgán osobu přímo postiženou spácháním přestupku poučit. Dle „*de lege ferenda*“ úpravy místně a vecně příslušný „*správní orgán“* bude rovněž recentně *určovat lhůtu k podání souhlasu* (po jejím uplynutí nelze souhlas udělit, je však možné požádat o prominutí zmeškání úkonu za podmínek uvedených v § 41 „*správního řádu*“. Souhlas osoby přímo postižené spácháním přestupku se zahájením řízení se nevyžaduje,

[34] **Pozn. přispěvatele:** Překážka litispendence (probíhajícího řízení) je typickým institutem procesního práva vycházejícím ze zásady „*ne bis in idem*“ (ne dvakrát v téže věci). Uplatňuje se zejména v řízení občanském a správním, naopak tento institut v pravém slova smyslu nezná trestní právo procesní.

jestliže takovou osobou je osoba mladší 18 let nebo byl-li přestupek důvodem vykázání ze společného obydlí. Souhlas je možné vzít zpět do vydání rozhodnutí o odvolání. Po zpětvzetí souhlasu již není možné souhlas znovu udělit. Následkem zpětvzetí souhlasu je před zahájením řízení odložení věci, po zahájení řízení pak jeho zastavení.

Resumé

Věcná část příspěvku s ohledem k dynamičnosti vývoje zkoumané oblasti reflektuje širší teoreticko-praxeologický vhled k zájmově demonstrované zájmově vybraných hmotněprávních a procesněprávních institutů administrativního práva v rámci *„de lege lata“* účinného právního prostředí České republiky v intencích tzv. *„dělené“* novelizace, nabývající dílem účinnost od určujícího data, tj. od **1. října 2015** a **1. října 2016**. Ambici přispěvatele je taktéž formou užšího *„de lege lata“* i „*de lege ferenda*“ postihu dále zájmově demonstrovat aplikační problémové konsekvence vybraných hmotněprávních a procesněprávních institutů správního (přestupkového) práva, které vycházejí z existence paradigmatitického schématu „*dobrého spravování*“ s tím, že demonstrují existenci zájmové výseče administrativně-právního předpolí upotřebitelného pro potírání dílem poukazované „*jiné protispolečenské činnosti*“ etc.

Resumé

The substantive part of the contribution, reflecting the dynamics of the development of the area under consideration, reflects a broader theoretical and praxeological insight into the interest-based substantive and procedural administrative law institutes of administrative law within the "de lege lata" of the effective legal environment of the Czech Republic in the so-called " Effective from October 1, 2015 and October 1, 2016. The ambition of the Contributor is also a form of closer de lege lata and de lege ferenda penalization to demonstrate the problem of application problems of selected substantive and procedural administrative institutes (offenses) Rights that create not only effective legislative instruments and administrative-legal precursors to combat the alleged “other anti-social activities”

Seznam bibliografických odkazů

CUĽBA, M. - FELCAN, M. *K základným podmienkam prípustného zásahu do základných práv a slobôd policajným konaním v Slovenskej republike (z pohľadu zákona o Policajnom zbore) I. časť* / Martin Cuľba, Miroslav Felcan. In: Bezpečnostní teorie a praxe=Security theory & practice : periodikum Policejní akademie České republiky v Praze. - ISSN 1801-8211. - č. 2 (2011), s. 9-20.

CUĽBA, Martin - FELCAN, Miroslav. *K základným podmienkam prípustného zásahu do základných práv a slobôd policajným konaním v Slovenskej republike (z pohľadu zákona o Policajnom zbore) II. časť* / Martin Cuľba, Miroslav Felcan. In: Bezpečnostní teorie a praxe=Security theory & practice : periodikum Policejní akademie České republiky v Praze. - ISSN 1801-8211. - č. 3 (2011), s. 27-35.

ČERNÝ, J., HORZINKOVÁ, E., KUČEROVÁ, H. *Přestupkové řízení. Příručka pro praxi přestupkových orgánů, obcí, krajských úřadů a dalších správních orgánů.* Linde Praha, a.s. Praha, 2011, 758 s. ISBN 978–80–7201–859–8.

ERNEKER, Jaroslav; KRYBUSOVÁ, Marie; PÁNA, Lubomír. *Systémové aspekty veřejné správy*. České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2011. 110 s. ISBN 978-80-86708-98-0.

FILÁK,J.,BRÁZDA,J., BOHMAN,M.,HRUDKA,J. VOPRŠAL,P., ZÁMEK,D. *Zákon o Policii České republiky s komentářem: podle právního stavu k 12.1.2009*. 1. vyd. Praha: Police history, 2009. 285 s. ISBN 978-80-86477-49-7.

HORZINKOVÁ, E; ČECHMÁNEK, B. *Přestupky a správní trestání : právní úprava k 1.5.2008*. Vyd. 4., dopl. Praha : Eurounion, 2008. 311 s. ISBN 978-80-7317-069-1.

HRUDKA, Josef, David ZÁMEK a kol. *Organizace a činnost policejních služeb: stav k 1.1.2012*. Praha: Police history, 2012. 233 s. ISBN 978-80-86477-56-5.

KŘÍHA,J. *Ochrana místních záležitostí veřejného pořádku v intencích strategie„Community policing“ – vybrané interpretační souvislosti.* České Budějovice: Auspicia. Vysoká škola evropských a regionálních studií, o.p.s., 2009, 150 s. ISSN 1214- 4967

KŘÍHA,J. *Vybrané procesuální aspekty správního (přestupkového) práva v optice uplatňování principů „dobré správy“* In: PŘESTUPKY A ŘÍZENÍ O NICH Z POHLEDU TEORIE A PRAXE sborník z mezinárodní vědecké konference konané dne 4. října 2013, Policejní akademie České republiky v Praze ul. Lhotecká 559/7,P.O.BOX 54,14301 Praha 4, s. 270, ISBN: 978-80-7251-408-3

METENKO, J., Three strikes law in the Slovak Republic, Invited presentation on international conference “Developing tendencies of criminal law in Europe and in the USA" of the Criminal Institution of the Faculty of Law of the University of Miskolc on 14th October 2011. Miskolc 2011

SVATOŠ, R. Vztah předprocesního a procesního stadia trestního řízení. *Státní zastupitelství.* 2011, č. 10, s. 28-32. ISSN 1214-3758.

Kontakt

Mgr. et Bc. Josef Kříha

Odborný asistent, tajemník katedry právních oborů a bezpečnostních studií

Vysoká škola evropských a regionálních studií o.p.s.

Žižkova Tř. 6

370 01 České Budějovice

Česká republika

e-mail: kriha@vsers.cz

POVINNOSŤ ZDRAVOTNÍCKYCH PRACOVNÍKOV DODRŽIAVAŤ MLČANLIVOSŤ A MOŽNÉ TRESTNOPRÁVNE NÁSLEDKY JEJ PORUŠENIA

JUDr. Lucia LACIAKOVÁ,PhD.
forensic.sk Inštitút forenzných medicínskych expertíz, s.r.o.

MUDr. Norbert MORAVANSKÝ, PhD.
Ústav súdneho lekárstva LF UK v Bratislave
forensic.sk Inštitút forenzných medicínskych expertíz, s.r.o.

Anotácia: *V predkladanom príspevku sa zaoberáme nedocenenou dôležitosťou inštitútu mlčanlivosti zdravotníckych pracovníkov a poukazujeme na možné trestnoprávne následky jeho porušenia, predovšetkým zo strany samotných zdravotníckych pracovníkov ale aj z pohľadu orgánov činných v trestnom konaní a súdov. Taktiež analyzujeme stav de lege lata a poukazujeme na celý rad problémov a nedokonalostí, ktoré v praxi spôsobuje striktná právna úprava mlčanlivosti zdravotníckych pracovníkov.*
Kľúčové slová: *Mlčanlivosť zdravotníckych pracovníkov, právna úprava, výnimky, trestné právo, neoprávnené prelomenie*

Annotation: *The authors deal with the underestimated importance of Patient Confidentiality and point out possible criminal consequences in case of its violation, especially by the healthcare worker himself, as well as from the point of view of law enforcement authorities and courts. Authors also analyze some thoughts de lege lata and point out some problems and shortcomings that are caused by a strict legal regulation of the Patient Confidentiality.*
Keywords: *Patient Confidentiality, Legislation, Exceptions, Criminal law, Unauthorised violation*

Povinnosť zachovávať mlčanlivosť

Informácie o zdravotnom stave osoby patria k najdôležitejším údajom, ktoré zasahujú veľmi citlivé oblasti samotného bytia osoby. Zaistenie ochrany súkromia a ochrany osobných údajov pacientov patrí preto k významným zložkám poskytovania zdravotnej starostlivosti. Nevyhnutným predpokladom úspešného poskytovania zdravotnej starostlivosti je vzťah dôvery medzi pacientom a zdravotníckym pracovníkom, ktorý spočíva okrem iného aj v zachovaní mlčanlivosti o všetkých údajoch týkajúcich sa zdravotného stavu pacienta a o skutočnostiach súvisiacich s jeho zdravotným stavom. Treba mať na pamäti, že porušenie povinnosti zachovávať mlčanlivosť zo strany zdravotníckeho pracovníka nie je len etickým a morálnym prehreškom, ale aj trestným činom.

Právna úprava

Právo fyzickej osoby na ochranu údajov a informácií, ktoré sa dotýkajú jej života, je súčasťou každej právne vyspelej spoločnosti. Základ tohto subjektívneho oprávnenia má prirodzeno-právnu povahu a je spätý s človekom od jeho narodenia. Spolu s ostatnými právami, ako je napríklad právo na rodinný a sociálny kontakt, tvorí imanentnú súčasť súkromia jednotlivca. Význam aký sa tomuto imateriálnemu statku v spoločnosti prisudzuje, odzrkadľuje zakotvenie práva na súkromie (a práva na ochranu osobných údajov) tak v medzinárodných, ako aj vnútroštátnych prameňoch práva.

Základom právnej regulácie povinnej mlčanlivosti zdravotníckych pracovníkov je § 80 ods. 2 zákona č. 578/2004 Z. z. o poskytovateľoch zdravotnej starostlivosti, zdravotníckych pracovníkoch, stavovských organizáciách v zdravotníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších právnych predpisov (ďalej len „zákon o poskytovateľoch zdravotnej starostlivosti“), ktorý povinnosť zachovávať mlčanlivosť upravuje nasledovne: *„Zdravotnícky pracovník je povinný zachovávať mlčanlivosť o skutočnostiach, o ktorých sa dozvedel v súvislosti s výkonom svojho povolania“*. Z uvedenej definície je jasné, že ide o povinnosť *erga omnes*, teda voči všetkým. Zákon

o poskytovateľoch zdravotnej starostlivosti v § 80 upravuje aj výnimky, kedy je *ex lege* možné porušiť povinnosť zachovávať mlčanlivosť, konkrétne je to:

- postúpenie zdravotnej dokumentácie medzi lekármi poskytujúcimi zdravotnú starostlivosť, ako aj v ďalších prípadoch ustanovených osobitným predpisom,[1]
- informovanie zdravotníckeho pracovníka, ak rozsah poskytovanej informácie nepresahuje rámec informácií, ktoré zdravotnícky pracovník nevyhnutne potrebuje na riadne plnenie úloh pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti,
- informovanie členov a pracovníkov komôr pri vykonávaní tých právomocí a v takom rozsahu, ktoré im priznáva tento zákon.

Povinnosť zdravotníckych pracovníkov dodržiavať mlčanlivosť vyplýva aj z Etického kódexu zdravotníckeho pracovníka, ktorý tvorí prílohu č. 4 zákona o poskytovateľoch zdravotnej starostlivosti. Nakoľko samotný text zákona na prílohu č. 4 odkazuje, je *de iure* zákonnou povinnosťou každého zdravotníckeho pracovníka uvedený kódex dodržiavať. Etický kódex v časti „Zdravotnícky pracovník a pacient“, v ods. 6 uvádza: *„Zdravotnícky pracovník nijakým spôsobom nesmie zneužiť dôveru a závislosť pacienta. Všetky informácie získané pri výkone povolania sú dôverné počas života pacienta, ako aj po jeho smrti.“* Ďalej v časti „Vzťah medzi zdravotníckymi pracovníkmi“ v ods. 4 uvádza: *„Zdravotnícki pracovníci nesmú pskytovať zdravotnú starostlivosť za prítomnosti osoby, ktorá nie je zdravotníckym pracovníkom. Výnimkou z uvedených zásad je osoba, ktorá zdravotníckemu pracovníkovi umožňuje poskytnúť prvú pomoc, alebo taká osoba, ktorá sa v zdravotníckom zariadení vzdeláva, a ďalšia osoba s ktorej prítomnosťou pacient súhlasí.“* Identicky to Etický kódex upravuje aj pre lekárov, zubných lekárov a ostatných pracovníkov v zdravotníctve.

Právo na ochranu pred neoprávneným zhromažďovaním, zverejňovaním alebo iným zneužívaním údajov o svojej osobe zakotvuje aj čl. 19 ods. 3 zákona č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky (ďalej len „ústava“).

Z hľadiska medzinárodnej právnej úpravy je pacient chránený aj Dohovorom o ochrane ľudských práv a biomedicíne[2], ktorý v čl. 10 stanovuje, že každý má právo, aby sa rešpektoval jeho súkromný život v súvislosti s informáciami o jeho zdraví.

Obsah mlčanlivosti

Obsahom povinnosti zdravotníckeho pracovníka zachovávať mlčanlivosť sú osobné údaje pacienta, anamnestické údaje, priebeh ochorenia, vykonané diagnostické a liečebné výkony, ich výsledky, všetky údaje, ktoré pacient alebo jeho zákonný zástupca oznámi lekárovi, a tiež výsledky pitvy. V zásade je mlčanlivosťou pokrytá aj samotná skutočnosť, že pacient sa lieči u konkrétneho lekára, nakoľko už samotná špecializácia lekára umožňuje usudzovať, aký je asi charakter pacientovho zdravotného problému. Osobitne závažným problémom to môže byť v prípade osôb liečených psychiatrom.[3]

Podľa základnej definície zdravotnej dokumentácie obsiahnutej v § 2 ods. 6 zákona č. 576/2004 Z.z. o zdravotnej starostlivosti, službách súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „ZoZS“) je zdravotná dokumentácia súbor údajov o zdravotnom stave osoby, o zdravotnej starostlivosti a o službách súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti tejto osobe. Vychádzajúc z uvedenej definície je možné konštatovať, že na zdravotnú dokumentáciu ako takú sa bude vzťahovať aj zákon č. 122/2013 Z. z.o ochrane osobných údajov (ďalej len „ZoOOÚ“).

[1] Pozri bližšie § 24 a 25 zákona č. 576/2004 Z. z. o zdravotnej starostlivosti, službách súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

[2] Dohovor Rady Európy zo dňa 04.04.1997, podpísaný v Oviede, s ktorým vyslovila NR SR súhlas uznesením č. 734 z 2. októbra 1997 a prezident ho ratifikoval 22.decembra 1997. Uverejnený v Zbierke zákonov pod číslom 40/2000. Dohovor nadobudol platnosť pre Slovenskú republiku 1.decembra 1999.

[3] KOVÁČ,P.2009.Mlčanlivosť zdravotníckych pracovníkov a jej prelomenie. In:*Pediatria pre prax*. 2009,10(3): 159-162

Ustanovenie § 4 ods. 1 ZoOOÚ definuje osobné údaje nasledovne: *„Osobnými údajmi sú údaje týkajúce sa určenej alebo určiteľnej fyzickej osoby, pričom takou osobou je osoba, ktorú možno určiť priamo alebo nepriamo, najmä na základe všeobecne použiteľného identifikátora alebo na základe jednej či viacerých charakteristík alebo znakov, ktoré tvoria jej fyzickú, fyziologickú, psychickú, mentálnu, ekonomickú, kultúrnu alebo sociálnu identitu."*

ZoOOÚ v § 13 zaraďuje údaje, ktoré obsahujú informácie o zdravotnom stave, medzi osobitnú kategóriu osobných údajov, ktorých spracovanie sa zakazuje. Ide o generálny zákaz z ktorého však zákon pozná výnimky. Takou výnimkou je podľa § 14 písm. f) ZoOOÚ spracovanie údajov o zdravotnom stave osoby na účely poskytovania zdravotnej starostlivosti a na účely vykonávania verejného poistenia, ak tieto údaje spracúva poskytovateľ zdravotnej starostlivosti, zdravotná poisťovňa, osoba vykonávajúca služby súvisiace s poskytovaním zdravotnej starostlivosti alebo osoba vykonávajúca dohľad nad zdravotnou starostlivosťou a v jej mene odborne spôsobilá oprávnená osoba, ktorá je viazaná mlčanlivosťou o skutočnostiach tvoriacich profesijné tajomstvo a povinnosťou dodržiavať zásady profesijnej etiky.

Zbavenie mlčanlivosti

Ustanovenie § 80 ods. 3 zákona o poskytovateľoch zdravotnej starostlivosti stanovuje, že: *„Povinnosti mlčanlivosti môže zdravotníckeho pracovníka zbaviť iba osoba, ktorej sa skutočnosti týkajú, alebo orgán príslušný na vydanie povolenia, a to na žiadosť orgánov činných v trestnom konaní a súdov."* Zdravotníckeho pracovníka môže zbaviť povinnosti zachovávať mlčanlivosť predovšetkým osoba, voči ktorej povinnosť zachovávať mlčanlivosť smeruje, t.j. pacient. V prípade ak ide o maloletú osobu, osobu úplne pozbavenú právnej spôsobilosti alebo ktorej právna spôsobilosť je obmedzená, je takou osobou jej zákonný zástupca. Smrť pacienta nie je právne významnou udalosťou vo vzťahu k povinnosti zdravotníckych pracovníkov zachovávať mlčanlivosť, t.j. aj po smrti pacienta je zdravotnícky pracovník naďalej viazaný mlčanlivosťou, pričom nikto z pozostalých nie je oprávnený zdravotníckeho pracovníka mlčanlivosti zbaviť. Vzhľadom na dikciu § 80 ods. 3 zákona o poskytovateľoch zdravotnej starostlivosti, môže zdravotníckeho pracovníka po smrti pacienta zbaviť mlčanlivosti len správny orgán príslušný na vydanie povolenia, aj to len na žiadosť orgánov činných v trestnom konaní alebo súdu.

Forma akou môže pacient zbaviť zdravotníckeho pracovníka mlčanlivosti nie je zákonom upravená, preto sa stotožňujeme s názorom Petra Kováča, ktorý tvrdí, že z uvedeného dôvodu je prípustná akákoľvek forma zbavenia mlčanlivosti- ústna, písomná aj konkludentná.[4] Sme však toho názoru, že z právneho a forenzného hľadiska predstavuje písomná forma najúčinnejšiu formu preukázania zbavenia mlčanlivosti zdravotníckeho pracovníka pacientom, a to najmä v situácií, ak by takýto akt mal byť považovaný za sporný.

Zbaviť zdravotníckeho pracovníka mlčanlivosti môže v zmysle vyššie uvedeného ustanovenia aj orgán príslušný na vydanie povolenia, a to na žiadosť orgánov činných v trestnom konaní a súdov. Takýmto orgánom je Ministerstvo zdravotníctva Slovenskej republiky alebo príslušný samosprávny kraj, v rámci preneseného výkonu štátnej správy. Detailná právna úprava je obsiahnutá v § 11 zákona o poskytovateľoch zdravotnej starostlivosti, podľa ktorého Ministerstvo zdravotníctva Slovenskej republiky vydáva povolenie na prevádzkovanie ambulancie záchrannej zdravotnej služby (ambulancie rýchlej lekárskej pomoci; ambulancie rýchlej zdravotnej pomoci; ambulancie rýchlej lekárskej pomoci s vybavením mobilnej intenzívnej jednotky; ambulancie vrtuľníkovej záchrannej zdravotnej služby), špecializovanej nemocnice, zariadenia biomedicínskeho výskumu, tkanivového zariadenia, referenčného laboratória a ak je na vydanie povolenia príslušný viac ako jeden samosprávny kraj. Vo všetkých ostatných prípadoch je orgánom príslušným na vydanie povolenia na poskytovanie zdravotnej starostlivosti príslušný samosprávny kraj.

[4] KOVÁČ,P.2009.Mlčanlivosť zdravotníckych pracovníkov a jej prelomenie. In:*Pediatria pre prax*. 2009,10(3): 159-162

Príslušný orgán začne konanie o zbavenie mlčanlivosti zdravotníckeho pracovníka výlučne na žiadosť. Žiadosť môžu podať *ex lege* len orgány činné v trestnom konaní a súdy.Na uvedené správne konanie sa vzťahujú všeobecné predpisy o správnom konaní[5],ak samotný zákon neustanovuje inak. Účastníkmi konania budú v súlade s § 14 ods. 1 zákona č. 71/1967 Zb. o správnom konaní, dotknutý pacient, jeho pozostalý (ak pacient nežije) a zdravotnícky pracovník, ktorý má byť zbavený mlčanlivosti.

Mlčanlivosť zdravotníckych pracovníkov nie je absolútna, existujú početné výnimky, ktoré vyplývajú z rozličných právnych predpisov. Podľa § 80 ods. 6 zákona o poskytovateľoch zdravotnej starostlivosti povinnosť oznamovať určité skutočnosti uložené zdravotníckemu pracovníkovi osobitnými právnymi predpismi týmto nie je dotknutá.[6]

Úvahy *de lege lata*

Povinnosť poskytovateľa zdravotnej starostlivosti viesť zdravotnú dokumentáciu v súlade so ZoOOÚ ako aj striktný výklad povinnosti zdravotníckeho pracovníka zachovávať mlčanlivosť, spôsobuje v praxi celý rad problémov.

1) *Sprístupnenie zdravotnej dokumentácie odborným konzultantom a právnym zástupcom, na účely ochrany práv poskytovateľa alebo zdravotníckeho pacovníka*- súčasná právna úprava inštitútu mlčanlivosti zdravotníckeho pracovníka nenasvedčuje tomu, že je zdravotnícky pracovník oprávnený v trestnom či inom konaní porušiť povinnosť mlčanlivosti. Uvedený stav sťažuje zdravotníckemu pracovníkovi účinnú obhajobu, keďže mu *de facto* znemožňuje informácie potrebné na svoju obranu sprístupniť, napríklad svojmu obhajcovi. Obdobná situácia platí aj u poskytovateľa zdravotnej starostlivosti, ktorý je povinný dodržiavať režim zvýšenej ochrany zdravotnej dokumentácie a narábať s ňou výlučne v súlade so ZoZS. Pričom problematickou sa javí skutočnosť, že ZoZS neumožňuje poskytovateľovi zdravotnej starostlivosti sprístupniť údaje o zdravotnom stave konkrétnej osoby svojmu právnemu zástupcovi, v prípade eventuálneho právneho sporu.[7]
2) *Poskytovanie informácií o pacientovi iným osobám*- existencia príbuzenského vzťahu medzi pacientom a ďalšou osobou sama o sebe nezbavuje zdravotníckeho pracovníka mlčanlivosti. Bez zbavenia mlčanlivosti zdravotníckeho pracovníka v zmysle zákona, t.j. samotným pacientom resp. príslušným správnym orgánom, nie je možné aby ten poskytoval informácie o pacientovi ani jeho najbližším príbuzným. Výkladom uvedenej skutočnosti dospejeme k záveru, že zdravotnícky pracovník nesmie informovať o zdravotnom stave pacienta ani jeho manžela, resp. manželku, druha, resp. družku, deti ani iných blízkych príbuzných (ďalej len „najbližšia rodina“). Uvedené spôsobuje v praxi množstvo problémov. Podľa striktného výkladu vyššie uvedeného, zdravotnícky pracovník nesmie informovať najbližšiu rodinu ani o tej skutočnosti, že pacient bol hospitalizovaný v dôsledku nejakého úrazu, resp. inej udalosti, ktorá spôsobila život ohrozujúci stav pacienta. Treba mať pritom na mysli, že v prípade ak je pacient v bezvedomí a nedokáže pozbaviť zdravotníckeho pracovníka mlčanlivosti, aj keby chcel, je oprávneným pozbaviť mlčanlivosti konkrétneho zdravotníckeho pracovníka výlučne iba príslušný správny orgán, čo však trvá nevyhnutný čas, pretože najprv musí v danej veci rozhodnúť súd a až následne, na jeho žiadosť bude rozhodovať správny orgán o pozbavení mlčanlivosti konkrétneho zdravotníckeho pracovníka. Uvedený proces môže predstavovať rádovo aj niekoľko dní eventuálne týždňov. Vznikne tak situácia v ktorej zdravotnícky

[5] Zákon č. 71/1967 Zb. o správnom konaní v znení neskorších predpisov

[6] Udalosti, ktoré sa zapisujú do matrík (narodenie živého alebo mŕtveho dieťaťa a úmrtie) podľa zákona č. 154/1994 Z.z. o matrikách; Prenosné choroby podľa zákona č. 355/2007Z.z. o ochrane, podpore a rozvoji verejného zdravia a o zmene a doplnení niektorých zákonov; Skutočnosti, ktoré podliehajú bez odkladu oznamovacej povinnosti prokurátorovi, vyšetrovateľovi alebo policajnému orgánu podľa § 79 ods. 2 zákona o poskytovateľoch zdravotnej starostlivosti; Skutočnosti, ktoré podliehajú oznamovacej povinnosti voči zdravotným poisťovniam podľa § 79a zákona o poskytovateľoch zdravotnej starostlivosti a podobne

[7] HUMENÍK,I.,KOVÁČ,P., a kol.2015.*Zákon o zdravotnej starostlivosti. Komentár*. 1.vydanie. Bratislava : C.H.Beck. s.246

pracovník musí *ex lege* zachovávať mlčanlivosť, no na strane druhej, kým zdravotnícky pracovník tejto povinnosti nie je zbavený v zmysle zákona, neexistuje oprávnený subjekt, ktorý by mohol najbližšiu rodinu informovať o zdravotnom stave pacienta, o skutočnosti, že bol hospitalizovaný, o výsledkoch jeho vyšetrení, potrebných operačných zákrokoch, potrebnom liečebnom procese a podobne. Vzniká tak absolútne patová a nezmyselná situácia, ktorú však zákon vôbec nerieši. V praxi tak zdravotnícke zariadenie, najčastejšie prostredníctvom zdravotníckeho pracovníka najbližšiu rodinu informuje, pretože v mnohých prípadoch je to nevyhnutná súčasť poskytovania zdravotnej starostlivosti (zistiť od príbuzných pacienta informácie o jeho predošlom zdravotnom stave; liekoch, ktoré užíva; krvnej skupine; ochoreniach, ktorými trpí a podobne, najmä pokiaľ ide o pacienta, ktorý u príslušného poskytovateľa zdravotnej starostlivosti nebol ešte nikdy liečený). Uvedeným postupom, však pri striktnom výklade zákona porušuje zdravotnícky pracovník *de iure* svoju zákonnú povinnosť mlčanlivosti. Ďalšou veľmi obdobnou situáciou, kedy dochádza k porušovaniu povinnosti mlčanlivosti zdravotníckymi pracovníkmi sú vystúpenia zdravotníckych pracovníkov v médiách, kedy sa vyjadrujú k zdravotnému stavu určitých osôb (situácie po reťazových haváriách, prírodných katastrofách, dopravných nehodách a pod.). Rovnako dochádza k porušovaniu povinnosti mlčanlivosti zdravotníckych pracovníkov zo strany záchrannej zdravotnej služby, konkrétne bezprostredným odovzdaním tlačiva o zásahu (Záznam o zhodnotení zdravotného stavu pacienta resp. Záznam o prevoze pacienta)[8] neoprávneným osobám, akými môžu byť aj orgány činné v trestnom konaní, ktoré si príslušnú zdravotnú dokumentáciu, ktorej súčasťou príslušný záznam bezpochyby je, nevyžiadajú oficiálne.

3) *Údaje o zdravotnom stave a zdravotná dokumentácia na účely súdneho konania*- informácie o zdravotnom stave pacienta sa môžu stať súčasťou súdneho spisu v štyroch prípadoch, podľa príslušných právnych predpisov:
    a) Znalecký posudok vyžiadaný súdom, alebo orgánom činným v trestnom konaní, resp. jednou zo strán konania;
    b) Zdravotná dokumentácia doložená do súdneho spisu priamo pacientom;
    c) Výpis zo zdravotnej dokumentácie, vyžiadaný súdom na účely trestného alebo občianskoprávneho konania;
    d) Výpoveď zdravotníckeho pracovníka, ak ho pacient alebo orgán vydávajúci povolenie na poskytovanie zdravotnej starostlivosti zbavil mlčanlivosti.

V praxi sa stretávame so špecifickými situáciami, ktoré nastávajú v kontexte posledného z vyššie uvedených bodov, t.j. pri výsluchu zdravotníckych pracovníkov. Výsluch zdravotníckeho pracovníka, v procesnej pozícii svedka, bez pozbavenia mlčanlivosti *ex ante* v zmysle zákona, orgánmi činnými v trestnom konaní resp. súdmi (najčastejšie ide o situácie kedy orgány činné v trestnom konaní resp. súdy pozabudnú na zbavenie mlčanlivosti príslušného zdravotníckeho pracovníka v zmysle právnej úpravy a pristúpia k jeho výsluchu). Zdravotnícky pracovník, pre ktorého je samotný výsluch extrémne stresujúcou situáciou, začne na pokyn orgánu činného v trestnom konaní resp. súdu vypovedať o skutočnostiach týkajúcich sa zdravotného stavu konkrétneho pacienta. Takýto výsluch má potom dve roviny.

- *Ide o nezákonne získaný dôkaz z hľadiska orgánov činných v trestnom konaní resp. súdov*- charakter takto získaného dôkazu sa už nedá zmeniť. Sme toho názoru, že ide o absolútne neúčinný dôkaz, ktorého náprava nie je možná. Nie je možné

[8] V zmysle § 5 ods. 3 zákona 579/2004 Z. z. o záchrannej zdravotnej službe a o zmene a doplnení niektorých zákonov je poskytovateľ záchrannej zdravotnej služby, ktorý vykonal zásah povinný vyhotoviť elektronický záznam o zásahu a jeho písomné vyhotovenie odovzdať lekárovi pri prevzatí osoby v zdravotníckom zariadení alebo osobe ktorej poskytol neodkladnú zdravotnú starostlivosť, alebo jej zákonnému zástupcovi, ak osoba nebola prepravená do nemocnice. Vychádzajúc z obsahu a účelu tohto záznamu ako aj jeho celkového charakteru je úplne logickým záverom, že aj predmetný záznam, hoci ho tak príslušná právna úprava explicitne nenazýva je možné subsumovať v plnej miere pod zdravotnú dokumentáciu pacienta, s tomu prislúchajúcou právnou ochranou.

zdravotníckeho pracovníka *ex post,* t.j. po výsluchu pozbaviť mlčanlivosti. Orgány činné v trestnom konaní resp. súdy však môžu daný dôkaz legálne získať po opätovnom výsluchu, kedy bude príslušný zdravotnícky pracovník pred samotným výsluchom zbavený mlčanlivosti zákonom upraveným spôsobom.

- *Ide o dôvod na začatie trestného stíhania z hľadiska konkrétneho zdravotníckeho pracovníka-* v prípade výpovede zdravotníckeho pracovníka, bez príslušného zákonného zbavenia mlčanlivosti, dochádza z jeho strany, hoc i z nedbanlivosti, k naplneniu skutkovej podstaty trestného činu neoprávneného nakladania s osobnými údajmi, podľa § 374 zákona č. 300/2005 Z.z. Trestného zákona v znení neskorších predpisov (ďalej len „Trestný zákon“).

Neoprávnené nakladanie s osobnými údajmi

Ustanovenie § 374 Tresného zákona poskytuje ochranu osobných údajov, pred ich neoprávneným zhromažďovaním, zverejňovaním alebo iným zneužívaním. V zmysle § 374 ods. 1 písm. b) Trestného zákona, kto neoprávnene poskytne, sprístupní alebo zverejní osobné údaje o inom získané v súvislosi s výkonom svojho povolania, zamestnania alebo funkcie a tým poruší všeobecne záväzným právnym predpisom ustanovenú povinnosť, potrestá sa odňatím slobody až na jeden rok. Kvalifikovaná skutková podstata uvedená v odseku 2 sakncionuje páchateľa až na dva roky odňatia slobody, okrem iného ak spácha čin uvedený v odseku 1 závažnejším spôsobom konania. Trestný zákon na naplnenie skutkovej podstaty trestného činu neoprávneného nakladania s osobnými údajmi nevyžaduje úmysel, na vznik trestnoprávnej zodpovednosti stačí aj nedbanlivosť. Neoprávnene oznámiť údaje zhromaždené o inom znamená poskytnúť informáciu aspoň jednej osobe odlišnej od poškodeného. Oznámenie môže mať pritom formu ústnu, písomnú alebo môže byť odovzdané na nosiči informácií a podobne. Sprístupniť údaje zhromaždené o inom znamená vedome umožniť inej osobe alebo viacerým osobám,aby sa s takýmito údajmi mohli zoznámiť.

V prípade právnej kvalifikácie skutku, ktorého sa dopustí zdravotnícky pracovník treba vždy brať do úvahy § 138 písm. h) Trestného zákona, podľa ktorého sa závažnejším spôsobom konania rozumie páchanie trestného činu porušením dôležitej povinnosti vyplývajúcej z páchateľovho zamestnania, postavenia alebo funkcie uloženej mu podľa zákona. V prípade zdravotníckych pracovníkov ide o porušenie dôležitej povinnosti vyplývajúcej z § 80 ods. 1 písm. a) zákona o poskytovateľoch zdravotnej starostlivosti, v zmysle ktorého je zdravotnícky pracovník povinný poskytovať bez meškania prvú pomoc každej osobe, ak by bez takejto pomoci bol ohrozený jej život, alebo bolo ohrozené jej zdravie, a ak je to nevyhnutné, zabezpečiť podľa potreby ďalšiu odbornú zdravotnú starostlivosť.

V danej súvislosti sme však toho názoru, že pri trestnom čine neoprávneného nakladania s osobnými údajmi, nie je možné aplikovať osobitný kvalifikačný pojem závažnejším spôsobom konania pri právnej kvalifikácii skutku spáchaného zdravotníckym pracovníkom. Logickým výkladom nie je možné sankcionovať páchateľa prísnejšie za skutok, ktorého charakteristika obsiahnutá v základnej skutkovej podstate je identická s jeho charakteristikou v kvalifikovanej skutkovej podstate. V danom prípade je teda vylúčené použitie závažnejšie spôsobu konania, t.j. aplikácia § 374 ods. 2 písm.c) Trestného zákona ako osobitného kvalifikačného pojmu v súvislosti s právnou kvalifikáciou skutku. Avšak to nevylučuje použitie kvalifikovanej skutkovej podstaty pri právnej kvalifikácii identického skutku spáchaného zdravotníckym pracovníkom, v prípade ak dôjde k naplneniu podmienky uvedenej v § 374 ods. 2 písm. a), t.j. a spôsobí ním vážnu ujmu na právach dotknutej osoby. Vážnou ujmou na právach dotknutej osoby môže byť napríklad poškodenie povesti, v zamestnaní, v rodinnom živote a podobne.

Resumé

Cieľom nášho príspevku bolo poukázať na nedocenenú dôležitosť inštitútu mlčanlivosti zdravotníckych pracovníkov. Poukázali sme pri tom na ten fakt, že nevyhnutným predpokladom úspešného poskytovania zdravotnej starostlivosti je vzťah dôvery medzi pacientom a zdravotníckym

pracovníkom, ktorý spočíva okrem iného aj v zachovaní mlčanlivosti o všetkých údajoch týkajúcich sa zdravotného stavu pacienta a o skutočnostiach súvisiacich s jeho zdravotným stavom. V praxi dochádza k situáciám, na ktoré zákon nepamätá, kedy pre striktnú právnu úpravu mlčanlivosti zdravotníckych pracovníkov môže nastať až patová situácia, kedy neexistuje oprávnený subjekt, ktorý by mohol najbližších príbuzných informovať o zdravotnom stave pacienta, o dôvodoch jeho hospitalizácie, o výsledkoch vyšetrení, o prebiehajúcich operačných zákrokoch a podobne, ak je pacient v bezvedomí. V závere upozorňujeme na dôležitosť dodržiavania povinnosti mlčanlivosti zdravotníckymi pracovníkmi z dôvodu možného naplnenia skutkovej podstaty trestného činu neoprávneného nakladania s osobnými údajmi.

Resumé

The aim of the presented article was to underline the underestimated importance of Patient Confidentiality. We emphasized the existence of trust between the patient and the healthcare worker, which consists among other things, in maintaining the confidentiality of all data related to the patient´s health and health-related circumstances as a neccessity for a successful provision of healthcare. In practice, there are situations where because of a strict legal regulation of Patient Confidentiality, there isn´t a competent body that could inform the closest family members of the patient about his health condition, the reasons for his hospitalization, the results of medical tests, the on-going surgery and so on, if the patient is unconscious. In the end of the article, we outlined the importance of perseverence of the Patient confidentiality by healthcare workers and the possible fulfillment of an offense of Unauthorized handling of personal data.

Zoznam bibliografických odkazov

- KOVÁČ,P.2009.Mlčanlivosť zdravotníckych pracovníkov a jej prelomenie. In:Pediatria pre prax. 2009,10(3): 159-162
- HUMENÍK,I.,KOVÁČ,P., a kol.2015.Zákon o zdravotnej starostlivosti. Komentár. 1.vydanie. Bratislava : C.H.Beck. s.246

Kontaktné údaje autorov:
JUDr. Lucia Laciaková, PhD.
forensic.sk Inštitút forenzných medicínkych expertíz, s.r.o.
Boženy Němcovej 8
811 04 Bratislava
laciakova@forensic.sk

MUDr. Norbert Moravanský, PhD.
forensic.sk Inštitút forenzných medicínkych expertíz, s.r.o.
Boženy Němcovej 8
811 04 Bratislava
moravansky@forensic.sk

HLAVNÉ PRINCÍPY, ZÁSADY A ŠPECIFIKÁ KONANIA VEDENÉHO PRED NÁRODNOU BANKOU SLOVENSKA

JUDr. Monika LIČKOVÁ
Katedra obchodného a hospodárskeho práva
Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

Anotácia: *Autorka sa v príspevku snaží priblížiť konanie, ktoré prebieha pred Národnou bankou Slovenska, a to vytýčeným jeho hlavných princípov, zásad a špecifík. Hlavnou úlohou preto bude vysvetlenie základných pojmov a inštitútov využívaných v tomto osobitnom konaní.*
Kľúčové slová: *Národná banka Slovenska, úprava konania pred Národnou bankou Slovenska, rozklad, zásady konania pred Národnou bankou Slovenska*

Annotation: *The author of this contrubution tries to bring proceedings pending before the National Bank of Slovakia, and to trace its main principles, rules and specifics. Therefore the main task will be an explaination of the basic concepts and institutes, used in this specific procedure.*
Keywords: *The National Bank of Slovakia, issue in the main proceedings before the National Bank of Slovakia, dismantling, principles of action before the National Bank of Slovakia.*

Úvod

Problematika tohto príspevku je zameraná na konanie pred Národnou bankou Slovenska (ďalej len NBS) s charakteristikou zásad, princípov a špecifík, ktoré vystihujú toho konanie.

Našim zámerom bude detailné vykreslenie priebehu konania pred NBS s poukazom na niektoré osobitosti, prípadne aj nedostatky.

Príspevok je určený čitateľom z radov študentov a tiež každému, koho zaujíma problematika Národnej banky Slovenska.

Stručná charakteristika Národnej banky Slovenska

Vznik Národnej banky Slovenska sa datuje dňom 1. január 1993, a to prijatím zákona NR SR č. 566/1992 Zb. o Národnej banke Slovenska. V tomto právnom predpise je charakterizovaná ako nezávislá centrálna banka našej krajiny.

Od 1. januára 2009 sa stala súčasťou Eurosystému, tvoriaceho systém centrálneho bankovníctva eurozóny v rámci Európskeho systému centrálnych bánk.[1]

Postavenie Národnej banky Slovenska je zakotvené a upravené priamo v Ústave Slovenskej republiky.

Národná banka Slovenska hospodári s vlastnými prostriedkami a nie je napojená na štátny rozpočet. Je právnickou osobou sídliacou v Bratislave. Nie je podnikateľským subjektom, to znamená, že sa nezapisuje do obchodného registra a iba v majetkovoprávnych vzťahoch pri nakladaní s vlastným majetkom má postavenie podnikateľa.[2]

Z uvedeného vyplýva, že môže vykonávať obchody s bankami, a to napríklad, že vedie účty bánk a prijíma ich vklady, realizuje s nimi obchody týkajúce sa cenných papierov a taktiež môže vykonávať obchody so štátom ako napríklad, že poskytuje do predaja štátne dlhopisy.

Najvyšším riadiacim orgánom Národnej banky Slovenska je Banková rada Národnej banky Slovenska. Banková rada Národnej banky Slovenska určuje najmä zásady postupu Národnej banky Slovenska a jej organizačných zložiek pri uskutočňovaní spoločnej európskej menovej politiky podľa osobitných predpisov a pravidiel platných pre spoločnú európsku menovú politiku, zásady výkonu a

[1] CHOVANCOVÁ, B. a kol. 2014. *Finančné trhy nástroje a transakcie.* Bratislava : Wolters Kluwer,, 2014. s. 101.
[2] KRÁLIK, J. – JAKUBOVIČ, D. 2004. *Slovník finančného práva.* 1. vydanie. Bratislava : VEDA, 2004. s. 172.

organizáciu výkonu dohľadu nad finančným trhom a vo veciach dohľadu zvereného do jej pôsobnosti. Banková rada má v súčasnosti piatich členov, ktorými sú: guvernér, jeden viceguvernér a traja ďalší členovia.

Guvernéra a viceguvernérov vymenúva prezident Slovenskej republiky, ostatných členov menuje vláda SR.

Národná banka Slovenska vykonáva dohľad nad všetkými subjektmi finančného trhu v SR a spolupracuje s Európskou centrálnou bankou v rámci jednotného európskeho dohľadu nad bankami a prispieva aj k stabilite celého finančného sektora eurozóny.

Ochrana finančných spotrebiteľov je pevnou súčasťou dohľadu nad finančným trhom a pri jej poskytovaní sa môžu využívať obvyklé nástroje dohľadu, ako aj nové nástroje pre výkon dohľadu. V praxi to znamená, že okrem výkonu dohľadu, či už na mieste, alebo na diaľku Národná banka Slovenska vykonáva vybavovanie podaní prijatých od občanov, vydáva stanoviská, metodické usmernenia, odporúčania a taktiež aj tzv. „*mystery shopping*“, pod ktorým rozumieme výkon dohľadu pod utajenou identitou, ktorý sa vykonáva kontrolným nákupom finančných služieb u dohliadaného subjektu.

V legislatívnej oblasti má právomoc spolupracovať s ústrednými orgánmi štátnej správy a navrhovať opatrenia, pripomienky a stanoviská k návrhom zákonov z oblasti finančného trhu, ako napríklad Ministerstvu financií Slovenskej republiky, ktoré predkladá vládne návrhy zákonov vláde Slovenskej republiky.

Národná banka Slovenska vykonáva od roku 2006 okrem iného aj integrovaný dohľad nad subjektmi finančného trhu v oblasti bankovníctva, kapitálového trhu, poisťovníctva a dôchodkového sporenia a od januára 2015 Národná banka Slovenska pôsobí ako orgán ochrany spotrebiteľa na finančnom trhu a odborne a organizačne zabezpečuje pôsobnosť a právomoci Rady pre riešenie krízových situácií.

Charakteristika konania pred NBS

Konanie pred Národnou bankou Slovenska možno definovať ako *postup NBS, účastníkov konania a tretích osôb zúčastnených na konaní pri vydávaní, preskúmavaní a realizácii individuálnych správnych aktov, ktorý je upravený procesnými finančno-právnymi normami“*[3]

Procesnoprávnou normou upravujúcou konanie pred Národnou bankou Slovenska je zákon č. 747/2004 Z. z. o dohľade nad finančným trhom a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších právnych predpisov. Tento právny predpis plní preto úlohu prameňa pre toto konanie

Na konanie pred NBS sa nevzťahuje Správny poriadok, a to ani subsidiárne. Je však na mieste uviesť, že v prípade, že niektoré okolnosti nie sú riešené priamo zákonom o dohľade nad finančným trhom, je možné použiť analogicky všeobecnú právnu úpravu správneho konania prípadne trestného konania.

Pred začatím konania je potrebné preskúmanie nezaujatosti jednotlivých zamestnancov. Zamestnanec Národnej banky Slovenska alebo člen bankovej rady je vylúčený z konania, ak so zreteľom na jeho vzťah k veci, k účastníkovi konania alebo jeho zástupcovi možno mať pochybnosti o jeho nezaujatosti. Účastník konania, ktorý sa dozvie o skutočnostiach nasvedčujúcich tomu, že zamestnanec Národnej banky Slovenska alebo člen bankovej rady má byť vylúčený z konania, je povinný tieto skutočnosti bezodkladne písomne oznámiť Národnej banke Slovenska, najlepšie ešte pred začatím konania. Taktiež zamestnanec Národnej banky Slovenska, ktorý sa dozvie o skutočnostiach nasvedčujúcich jeho vylúčenie z konania, je povinný bezodkladne písomne oznámiť tieto skutočnosti svojmu nadriadenému vrátane oznámenia dôvodov a predloženia dôkazov, na ktorých základe má byť vylúčený z konania. O námietke zaujatosti sa rozhodne do desiatich pracovných dní od jej podania a o tom, či je zamestnanec vylúčený z konania, rozhoduje jeho nadriadený.

[3] SIDAK, M. - ĎURAČINSKÁ. M. a kol. 2012. *Finančné právo.* Bratislava: C. H. Beck, 2012. s. 431.

Konanie ako také sa začína buď na návrh, alebo bez návrhu, t.j. z podnetu Národnej banky Slovenska. Oba spôsoby sú rovnocenné a vyvolávajú rovnaké účinky, ktorými sú, že NBS počas celého konania skúma, či sú splnené procesné podmienky.

Procesnými podmienkami sú existencia podnetu na začatie konania a jeho bezchybnosť, spôsobilosť byť účastníkom konania, spôsobilosť na konanie, absencia a neexistencia dôvodu na zastavenie alebo prerušenie konania.

Ak nastanú okolnosti, pre ktoré na určitý čas nemožno v konaní pokračovať, tak NBS môže prerušiť konanie. Len čo pominú dôvody na prerušenie, NBS bezodkladne v konaní pokračuje.

Ak sa v konaní vyskytne okolnosť, ktorá natrvalo znemožňuje pokračovať v konaní, ako napríklad smrť účastníka konania, tak Národná banka Slovenska vydá rozhodnutie o zastavení konania.[4]

Za účastníka konania sa považuje dohliadaný subjekt, v súvislosti s ktorého právami alebo o ktorého povinnostiach sa má konať, alebo osoba, ktorá je oprávnená podať žiadosť o udelenie povolenia, licencie, schválenia, súhlasu alebo predchádzajúceho súhlasu, alebo žiadosť o vydanie iného rozhodnutia v konaní o uložení pokuty, inej sankcie alebo opatrenia na nápravu.

Za právnickú osobu právne úkony vykonáva štatutárny orgán, prípadne jej zamestnanec alebo člen, ktorý sa preukáže písomným poverením štatutárneho orgánu, že je oprávnený za túto právnickú osobu konať. Účastník konania sa môže nechať v konaní zastupovať právnym zástupcom.

V tej istej veci môže mať účastník konania súčasne len jedného zástupcu, ktorému udelí plnomocenstvo písomne alebo ústne do zápisnice, a to na celé konanie alebo len na určité úkony v konaní.

Konanie je začaté dňom doručenia písomnej žiadosti účastníka konania Národnej banke Slovenska. Ak sa konanie začína z podnetu Národnej banky Slovenska, konanie je začaté dňom, keď Národná banka Slovenska urobila voči účastníkovi konania prvý úkon.[5]

Národná banka Slovenska vykonáva činnosti potrebné na zabezpečenie úspešného priebehu konania.

Začatím konania účastník konania nadobúda procesné práva a povinnosti, pričom Národná banka Slovenska vyhodnotí, či boli dodržané náležitosti žiadosti a taktiež, či boli splnené podmienky pre vydanie rozhodnutia.

Národná banka Slovenska zároveň pri podaní žiadosti skúma spôsobilosť účastníka konania na konanie a či neexistujú prekážky pre vydanie rozhodnutia.

Žiadosť, ktorá je podnetom pre začatie konania a ktorá musí byť vyhotovená v štátnom jazyku, musí obsahovať zákonom stanovené náležitosti a prílohy.

Žiadosť v zmysle § 16 ods. 3 zákona o dohľade nad finančným trhom musí obsahovať najmä špecifikáciu žiadateľa, označenie toho, čo žiadateľ požaduje, pravdivé opísanie všetkých rozhodujúcich skutočností, označenie všetkých dôkazov, označenie ďalších účastníkov konania, ktorých sa konanie týka, označenie zástupcov účastníkov, vyhlásenie o úplnosti, správnosti, pravdivosti, pravosti a aktuálnosti podanej žiadosti, vrátane jej príloh, dátum, miesto vyhotovenia žiadosti a úradne overený podpis žiadateľa alebo jeho štatutárneho orgánu. Prílohy k žiadosti musia taktiež spĺňať zákonom predpísané podmienky a slúžia na preukázanie tvrdení uvedených v žiadosti. Predložené prílohy, tak ako žiadosť musia byť vyhotovené v štátom jazyku. Ak však niektorá z príloh je v inom ako štátnom jazyku, je potrebné predložiť aj jej úradný osvedčený preklad, od ktorého je možné upustiť, ak ide o technickú dokumentáciu, dokumentáciu alebo prílohu vyhotovenú v českom jazyku, alebo jazyku bežne používanom v danej oblasti financií.

Konanie pred Národnou bankou Slovenska je neverejné. Ak je to potrebné pre rozhodnutie vo veci, Národná banka Slovenska vykoná ústne pojednávanie, na ktoré predvolá účastníkov konania a iné osoby, ktorých účasť je potrebná. Národná banka Slovenska z ústneho pojednávania vyhotoví

[4] SIDAK, M. a kol. 2012. *Finančné právo.* 1. vydanie. Bratislava : C. H. Beck, 2012. s. 432.
[5] § 16 ods. 2 zákona o dohľade nad finančným trhom v znení neskorších právnych predpisov

zápisnicu. Zo zápisnice o ústnom pojednávaní musí byť zrejmé najmä to, kto, kde a kedy viedol pojednávanie, jeho predmet, ktoré osoby sa na ňom zúčastnili, priebeh pojednávania, aké návrhy boli na ňom podané, prípadne aké opatrenia boli na pojednávaní prijaté. Zápisnicu o ústnom pojednávaní podpisujú osoby, ktoré sa na pojednávaní zúčastnili, a zamestnanec Národnej banky Slovenska, ktorý pojednávanie viedol.

Odopretie podpisu a prednesené dôvody odopretia a námietky proti obsahu zápisnice o ústnom pojednávaní sa zaznamenajú v zápisnici.[6]

Nazeranie do spisu

Pod pojmom spis vo všeobecnosti rozumieme *súbor všetkých písomností zhromaždených NBS vzťahujúcich sa k tej istej veci.* Písomnosti sa do spisu zakladajú chronologickým spôsobom, t.j. v takom poradí, v ako za sebou časovo nasledovali.

Zákon o dohľade priznáva právo nazerať do spisu (s výnimkou zápisnice o hlasovaní bankovej rady) účastníkom konania a ich zástupcom, čím im umožňuje oboznámiť sa a vyjadrovať sa k podkladom pre rozhodnutie.

S právom nazerať do spisu súvisí aj právo robiť si výpisy, prípadne požiadať NBS o vyhotovenie kópie zápisnice alebo inej listiny zo spisu za úhradu vecných nákladov. Iným osobám, ako účastníkom konania a ich zástupcom, nemožno spis sprístupniť.

NBS je povinná urobiť opatrenia, aby nazeraním do spisov nedošlo k porušeniu právnych predpisov na úseku ochrany utajovaných skutočností, prípadne k ohrozeniu obchodného tajomstva, bankového tajomstva, daňového tajomstva a iných informácií utajovaných alebo chránených povinnosťou mlčanlivosti.

Doručovanie písomností

Doručovanie je činnosťou NBS, ktorej cieľom je, aby sa potrebné písomnosti dostali do rúk účastníkov konania alebo iných osôb, ktorých súčinnosť je v konaní potrebná. S problematikou doručovania úzko súvisí uplatňovanie zásady rýchlosti konania a efektívneho priebehu konania.

Bezproblémové doručenie vyvoláva rôzne dôsledky, ako napríklad začiatok plynutia rôznych procesných lehôt, nadobudnutie platnosti rozhodnutia a pod.

Doručovanie písomností upravuje zákon o dohľade v § 18. NBS doručuje písomnosti buď sama prostredníctvom svojich zamestnancov alebo prostredníctvom poštových podnikov (napr. Slovenská pošta, a.s.). Pokiaľ ide o spôsob doručenia, do vlastných rúk je potrebné doručiť rozhodnutie vo veci, písomnosti, o ktorých to ustanovujú osobitné zákony a iné dôležité písomnosti, s ktorými sa spájajú nejaké dôsledky (oznámenie o začatí konania, predvolanie na ústne pojednávania alebo podanie svedeckej výpovede, upovedomenie účastníkov konania o podanom rozklade a pod.).

Písomnosti určené právnickým osobám sa doručujú zamestnancom oprávneným za právnickú osobu prijímať písomnosti alebo tomu, kto je oprávnený za právnickú osobu konať. Ak takýchto osôb niet, písomnosť môže prijať ktorýkoľvek zamestnanec. To platí taktiež pre doručovanie písomností fyzickej osobe, ktorá je podnikateľom, ak sa písomnosť doručuje na adresu jej miesta podnikania.

Účastník konania, ktorý má sídlo alebo trvalý pobyt v zahraničí, je povinný určiť si svojho zástupcu na doručovanie písomností na území Slovenskej republiky a písomne oznámiť NBS jeho meno, priezvisko a adresu na doručovanie. Účastníkovi konania, ktorý má zástupcu na celé konanie, sa písomnosti okrem písomností, ktoré mu ukladajú niečo vykonať (napr. dostaviť sa na podanie svedeckej výpovede), nedoručujú, ale doručujú sa iba jeho zástupcovi.

Osobitne je taktiež upravené doručovanie písomností advokátom, ktoré môžu prevziať aj jeho advokátski koncipienti alebo iní zamestnanci advokáta, ktorých poveril prijímaním poštových

[6] § 17 ods. 1 až 4 zákona o dohľade nad finančným trhom v znení neskorších právnych predpisov

zásielok. Účastníci konania a ich zástupcovia sú povinní písomne informovať NBS o každej zmene adresy na doručovanie písomností.

Doručovanie verejnou vyhláškou

NBS doručuje písomnosti verejnou vyhláškou v prípade, ak jej nie sú známi účastníci konania, ich pobyt alebo ich sídlo, alebo ak tak ustanovuje osobitný zákon. Takéto doručenie sa vykoná tak, že NBS vyvesí písomnosť na verejne prístupnej úradnej tabuli počas pätnástich dní alebo ju zverejní na svojej internetovej stránke. Posledný deň tejto lehoty je dňom doručenia.

Lehoty v konaní pred Národnou bankou Slovenska

Definíciu pojmu lehota zákon o dohľade nad finančným trhom neuvádza, avšak z teórie správneho práva možno vyvodiť definíciu tohto pojmu ako časové obdobie určené na vykonanie procesných úkonov, pričom ak určitý procesný úkon nie je vykonaný v tejto lehote, a teda zákonná lehota uplynula, lehota na vykonanie tohto procesného úkonu márne uplynula.[7] Táto lehota v konaní pred NBS pritom môže byť určená priamo zákonom alebo Národnou bankou Slovenska.

NBS môže lehotu, ktorú sama určí taktiež predĺžiť, s výnimkou stanovenej lehoty na zaplatenie splatného poplatku za úkon ak bolo konanie NBS začaté na základe žiadosti.

Rozlišujeme lehoty hmotnoprávne a lehoty procesnoprávne. Ako príklad hmotnoprávnej lehoty možno uviesť ustanovenie § 38 ods. 3 zákona o dohľade, kde tretia veta znie: *„Konanie o uložení poriadkovej pokuty možno začať najneskôr do šiestich mesiacov odo dňa, keď Národná banka Slovenska zistila porušenie povinnosti, najneskôr však do troch rokov odo dňa, keď došlo k porušeniu povinnosti, za ktoré sa poriadková pokuta ukladá.“*

Obidve lehoty, ktoré obsahuje toto zákonné ustanovenie sú lehotami hmotnoprávnymi, ktorých uplynutím je spojený zánik práva NBS začať konanie o uložení poriadkovej pokuty.

Procesné lehoty, ktoré stanovuje zákon o dohľade alebo osobitný zákon, nazývame zákonnými lehotami**,** napr. § 29 ods. 5 druhá veta zákona o dohľade: *Rozklad proti prvostupňovému rozhodnutiu možno podať do 15 kalendárnych dní odo dňa doručenia tohto rozhodnutia.* Jedným zo znakov procesnoprávnych lehôt je, že ich NBS nemôže ani predĺžiť, ani skrátiť.

Zmeškanie procesného úkonu účastníka konania v zákonom stanovenej lehote má za následok procesnú preklúziu tohto práva (napr. podať opravný prostriedok). V prípade, ak na vykonanie procesného úkonu nie je stanovená zákonná lehota a pre vedenie konania je to potrebné, NBS určí lehotu na vykonanie procesného úkonu.

Lehotu určenú NBS môže NBS aj predĺžiť, napr. lehota, ktorú určila NBS účastníkovi na odstránenie nedostatkov podania.

Spojenie konania a rozdelenie konania

Ustanovenia § 20 ods. 1 zákona o dohľade upravuje tzv. objektívnu procesnú kumuláciu, o ktorej sa dá hovoriť vtedy, ak sa v jednom konaní rozhoduje o viacerých nárokoch. NBS obligatórne spojí konania do spoločného konania, ak to ustanovuje osobitný zákon. Zákon tiež priznáva NBS možnosť fakultatívne spojiť konania vtedy, ak to bude účelné pre hospodárnosť, plynulosť alebo efektívnosť konania. Musí byť však splnená podmienka, že ide o konania vedené NBS o veciach, ktoré spolu skutkovo súvisia alebo sa týkajú tých istých účastníkov konania. Spoločné konanie o viacerých veciach môže NBS taktiež rozdeliť, ak odpadli dôvody, pre ktoré boli tieto veci spojené do spoločného konania, ak spojenie vecí nie je vhodné vzhľadom na charakter vecí, alebo ak rozdelením konania dôjde k jeho urýchleniu alebo sa tým zamedzí prieťahom v konaní o niektorej z vecí. Ak

[7] VRABKO, M. a kol. 2013. *Správne právo procesné. Všeobecná časť.* 1. vydanie. Bratislava : C. H. Beck, 2013, s. 116.

NBS rozhodne o spojení konaní alebo o rozdelení konania, vydá o tom rozhodnutie. Proti tomuto rozhodnutia nie je prípustný opravný prostriedok.

Rozhodnutie

Konanie spravidla končí vydaním rozhodnutia, individuálneho právneho aktu, ktorým Národná banka Slovenska ukladá povinnosti alebo priznáva práva a vydáva sa v konkrétnej veci, ktorá je predmetom konania.

Samotné meritórne rozhodnutie, ktoré predstavuje finálne štádium konania, sa vydáva na základe výsledkov z predchádzajúcich štádií. Rozhodnutie zachytáva účel a zmysel celého konania pred NBS. Rozhodnutie NBS musí obsahovať štandardné obsahové náležitosti, ktorými sú výrok, odôvodnenie a poučenie o rozklade. Výrok obsahuje samotné rozhodnutie vo veci s uvedením ustanovenia všeobecne záväzného právneho predpisu, podľa ktorého sa rozhodlo, prípadne aj rozhodnutie o povinnosti nahradiť trovy konania. V odôvodnení sa uvádza, ktoré skutkové zistenia boli podkladom na rozhodnutie, z ktorých dôkazov a akých úvah pri hodnotení dôkazov rozhodnutie vychádza, a podľa akých ustanovení všeobecne záväzných právnych predpisov sa posudzoval zistený skutkový stav. Ak sa všetkým účastníkom konania vyhovuje v plnom rozsahu, rozhodnutie nemusí byť odôvodnené.

Na druhej strane poučenie o rozklade musí obsahovať každé rozhodnutie, a to aj také, ktoré netreba odôvodňovať. V poučení sa uvádza, či je rozhodnutie konečné alebo či možno proti nemu podať rozklad, možnosť vzdania sa rozkladu a v akej lehote a komu možno rozklad podať.

Rozhodnutia vyplývajúce z konania pred Národnou bankou Slovenska sa formálne členia na nasledujúce druhy:

1. Povoľovacie rozhodnutia – ide o povolenia na vykonávanie činností alebo predchádzajúce súhlasy na vykonanie úkonu dohliadaným subjektom.
2. Rozhodnutia vydané v konaní o uložení sankcií a opatrení na nápravu.[8]

Konanie a rozhodovanie pred Národnou bankou Slovenska je dvojstupňové. Na konanie a rozhodovanie Národnej banky Slovenska v prvom stupni je príslušný jej útvar dohľadu nad finančným trhom.

Útvar dohľadu nad finančným trhom rozhodne o žiadosti o udelenie alebo o zmenu povolenia alebo licencie pre dohliadaný subjekt do šiestich mesiacov od doručenia úplnej žiadosti a o žiadosti o udelenie schválenia, súhlasu alebo predchádzajúceho súhlasu, alebo o inej žiadosti rozhodne do troch mesiacov od doručenia úplnej žiadosti, no rozhodne však najneskôr do 12 mesiacov od doručenia žiadosti v znení § 29 ods. 1 a 2 zákona o dohľade nad finančným trhom.

Útvar dohľadu nad finančným trhom je pri rozhodovaní v prvom stupni viazaný rozhodnutiami bankovej rady vydávanými v druhom stupni a rozhodnutiami súdu pri preskúmavaní právoplatných rozhodnutí vydanými Národnou bankou Slovenska v správnom súdnictve.

Preskúmavanie rozhodnutí

V prípade, ak NBS rozhodne v určitej oblasti o právach a povinnostiach fyzických a právnických osôb, je potrebné počítať s možnosťou vzniku pochybností o zákonnosti alebo o správnosti jej rozhodnutia.

Zákon o dohľade upravuje nasledujúce formy preskúmavania rozhodnutí:

- konanie o rozklade
- preskúmavanie rozhodnutia mimo konania o rozklade
- konanie o proteste prokurátora
- preskúmavanie rozhodnutí NBS súdom.

[8] SIDAK, M. a kol. 2012. *Finančné právo.* 1. vydanie. Bratislava : C. H. Beck, 2012. s. 433.

Konanie o rozklade

Jednou zo zásad konania pred NBS je zásada dvojstupňového konania, ktorá je v zákone o dohľade vyjadrená možnosťou preskúmania prvostupňového rozhodnutia na základe podania riadneho opravného prostriedku účastníkom konania, ktorým je *rozklad*. Rozkladom sa teda rozumie podanie riadneho opravného prostriedku, ktorého prostredníctvom účastník konania žiada, aby druhostupňový orgán preskúmal prvostupňové rozhodnutie. Je nutné si uvedomiť, že konanie o rozklade tvorí s konaním v prvom stupni jeden celok.

Účastníci konania tak môžu v priebehu celého konania o rozklade uvádzať nové skutočnosti a dôkazy. Vo všeobecnosti nemá podanie rozkladu suspenzívny účinok, pokiaľ zákon o dohľade alebo osobitný zákon neustanovuje inak. Avšak suspenzívny účinok má vždy rozklad podaný proti:

- prvostupňovému rozhodnutiu o uložení pokuty
- prvostupňovému rozhodnutiu o odobratí povolenia alebo licencie udelenej dohliadanému subjektu podľa osobitného zákona.

Rozklad môže podať výlučne účastník konania *do pätnástich kalendárnych dní* odo dňa, keď mu bolo rozhodnutie doručené. Rozklad proti prvostupňovému rozhodnutiu sa podáva útvaru dohľadu nad finančným trhom, ktorý rozhodnutie vydal. Účastník konania sa môže po vydaní rozhodnutia vzdať práva na podanie rozkladu písomne alebo ústne do zápisnice, pričom aj späťvzatie rozkladu sa považuje za vzdanie sa rozkladu. Vzdanie sa rozkladu účastník konania nemôže odvolať.

Zákonodarca však v ustanovení § 30 ods. 1 zákona o dohľade umožnil útvaru dohľadu nad finančným trhom vybaviť rozklad v rámci *autoremedúry*, to znamená, že útvar dohľadu nad finančným trhom môže sám rozhodnúť o rozklade za podmienky, že rozkladu v plnom rozsahu vyhovie.

V opačnom prípade je útvar dohľadu nad finančným trhom povinný predložiť rozklad spolu s výsledkami konania v prvom stupni, so spisovým materiálom a s vlastným stanoviskom k podanému rozkladu druhostupňovému orgánu, ktorým je *Banková rada NBS,* a to do tridsiatich kalendárnych dní odo dňa doručenia rozkladu.

O rozklade proti prvostupňovému rozhodnutiu teda rozhoduje banková rada a jej rozhodnutie je definitívne, čo znamená, že nie je možné proti nemu podať ďalší rozklad. Banková rada má pri svojom rozhodovaní viacero možností, ako sa môže zachovať:

1. **podaný rozklad zamietne a napadnuté rozhodnutie potvrdí**, a to vtedy, ak je rozklad podaný oneskorene alebo ho podala osoba, ktorá na podanie rozkladu nie je oprávnená, alebo ak rozklad smeruje proti rozhodnutiu, proti ktorému nie je rozklad prípustný. Taktiež v prípade, ak banková rada dospeje k záveru, že prvostupňové rozhodnutie je správne.
2. **napadnuté rozhodnutie zmení a sama rozhodne o veci**
3. **napadnuté rozhodnutie zruší a vec vráti prvostupňovému orgánu**

Túto alternatívu Banková rada zvolí najmä vtedy, ak prvostupňový orgán dostatočne nevykonal skutkové zistenia a podaný rozklad si vyžaduje rozsiahlejšie doplnenie dokazovania, pričom nie je účelné, aby ho vykonala banková rada, pretože by vzniklo riziko spôsobenia prieťahov v konaní.

Útvar dohľadu nad finančným trhom je v ďalšom rozhodovaní viazaný rozhodnutím a právnym názorom Bankovej rady NBS.

Preskúmavanie rozhodnutia mimo konania o rozklade

Preskúmanie rozhodnutia mimo konania o rozklade, ktoré je zakotvené v § 32 ods. 5 zákona o dohľade, je mimoriadnym opravným prostriedkom. Tento mimoriadny opravný prostriedok má nasledujúce základné znaky, resp.predpoklady na jeho uplatnenie:

- rozhodnutie preskúmava banková rada,
- rozhodnutie či už prvostupňové alebo druhostupňové musí byť právoplatné, a to nie dlhšie ako tri roky,

- jediným dôvodom na jeho uplatnenie je nezákonnosť rozhodnutia, t. j. ak bolo vydané v rozpore so zákonom alebo s iným všeobecne záväzným právnym predpisom,
- na preskúmanie rozhodnutia mimo konania o rozklade nie je právny nárok,
- podnet na preskúmanie rozhodnutia mimo konania o rozklade môže dať ktokoľvek.

Podnet nemá povahu podania, a ak banková rada nezistí dôvod na preskúmanie rozhodnutia, vec vybaví neformálnym oznámením. Banková rada však môže rozhodnutie preskúmať aj z vlastného podnetu. Pre preskúmanie rozhodnutia je rozhodujúci skutkový a právny stav v čase vydania preskúmavaného rozhodnutia. Ak banková rada dospeje k záveru, že právoplatné rozhodnutie bolo vydané v rozpore so zákonom, tak predmetné rozhodnutie zmení alebo zruší. Proti tomuto rozhodnutiu bankovej rady nemožno ďalej podať rozklad.

Konanie o proteste prokurátora

Protest prokurátora je mimoriadnym opravným prostriedkom, ktorý je prokurátor oprávnený podať v zmysle § 22 ods. 1 písm. c) zákona č. 153/2001 Z. z. o prokuratúre v znení neskorších predpisov proti rozhodnutiu, ktorým bol porušený zákon alebo iný všeobecne záväzný právny predpis.

Zákon o dohľade stanovuje v § 32 ods. 6 jedine to, že o proteste prokurátora rozhoduje banková rada, a to bez ohľadu na to, či prokurátor podal protest proti prvostupňovému alebo druhostupňovému rozhodnutiu.

Podľa ustanovení zákona o prokuratúre môže proti rozhodnutiu Bankovej rady NBS o proteste prokurátora podať prokurátor nový protest. Banková rada však nemá nadriadený orgán a preto, do úvahy teda pripadá postup, kedy by mohol o proteste rozhodnúť guvernér NBS sám. Tento postup je však nepoužiteľný z viacerých dôvodov, a to kvôli tomu, že NBS nemá postavenie ústredného orgánu štátnej správy, zákon o dohľade, ako osobitný procesný predpis, takýto postup nepozná a v rámci NBS neexistuje rozkladná komisia. Preto o novom proteste prokurátora proti rozhodnutiu o proteste prokurátora, ktoré vydala banková rada, tak opäť bude rozhodovať nik iný ako Banková rada NBS.

Podľa zákona o prokuratúre môžu aj účastníci konania podať rozklad proti rozhodnutiu bankovej rady o proteste prokurátora. V zmysle § 32 ods. 1 zákona o dohľade rozhoduje o podanom rozklade banková rada, čím opäť dochádza k už vyššie popísanej situácii, kedy o tej istej veci rozhoduje opakovane ten istý orgán (banková rada). Uvedený postup je evidentne v rozpore s procesnými zásadami preskúmavania individuálnych správnych aktov.

Prokurátor ako aj účastníci konania majú ešte jednu možnosť, ktorou sa môžu domáhať preskúmania zákonnosti rozhodnutia, a to prostredníctvom správnej žaloby adresovanej na Najvyšší súd Slovenskej republiky.

Základné zásady konania

Aj keď na konanie pred Národnou bankou Slovenska sa v zmysle § 12 ods. 1 zákona o dohľade nad finančným trhom nevzťahuje zákon č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (správny poriadok), zásady v konaní pred Národnou bankou Slovenska vychádzajú zo zásad v konaní podľa tohto zákona.

Všeobecné zásady v konaní pred Národnou bankou Slovenska sú upravené v § 2 zákona o dohľade nad finančným trhom. Za zásady konania pred NBS sa považujú tieto zásady:

1. *Zásada zákonnosti* sa vzťahuje na celý právny poriadok Slovenskej republiky, pretože ide o jeden zo základných princípov právneho štátu, ktorý je zakotvený v Ústave Slovenskej republiky. Táto zásada je spoločná pre všetky procesné predpisy. Podstatou tejto zásady je požiadavka, aby NBS chránila záujmy štátu, práva a oprávnené záujmy fyzických a právnických osôb, dôsledne vyžadovala plnenie ich povinností a to všetko v súlade so zákonmi a ostatnými právnymi predpismi a len spôsobom, ktorý je v týchto právnych

normách zakotvený. Postup NBS v konaní ako aj jej rozhodnutie musí byť v súlade nielen s naším právnym poriadkom, ale aj s ustanoveniami medzinárodných zmlúv, ktorými je SR viazaná.

2. *Zásada materiálnej pravdy* ona je zakotvená v § 13 zákona o dohľade. Vyjadruje požiadavku, že rozhodnutia musia zodpovedať spoľahlivo zistenému skutkovému stavu veci, pričom zistenia o skutkovom stave musia byť presné a úplné. Presnosť zistení znamená, že zistený stav musí zodpovedať skutočnosti. Úplnosť znamená povinnosť NBS zistiť všetky rozhodujúce skutočnosti bez ohľadu na to či budú v prospech alebo neprospech účastníka konania.
3. *Zásada oficiality a zásada dispozičná* uplatňovanie oboch týchto zásad má úzky súvis so začiatkom konania. Zásada oficiality sa uplatňuje v sankčných konaniach, ktoré sa začínajú na podnet NBS. Na druhej strane dispozičná zásada sa vzťahuje na licenčné konania, ktoré sa začínajú na podnet účastníka konania. Okrem toho dispozičná zásada výhradne platí aj pri prenesení konania jeho účastníkom do štádia rozhodovania o rozklade (druhostupňové konanie) alebo do štádia obnovy konania. Naproti tomu pri obnove konania z podnetu NBS a pri preskúmavaní rozhodnutia mimo konania o rozklade sa uplatňuje zásada oficiality.
4. *Zásada neverejnosti konania* - neverejnosť dohľadu nad finančným trhom ako celku je zakotvená v § 2 ods. 2 a neverejnosť samotného konania je zakotvené v § 17 ods. 1 zákona o dohľade.
5. *Zásada jednotnosti konania* - podľa tejto zásady tvorí konanie jeden celok od jeho začatia až po právoplatné skončenie.
6. *Zásada voľného hodnotenia dôkazov* je ustanovená v § 24 ods. 11 zákona o dohľade, v ktorom sa uvádza, že NBS pri rozhodovaní hodnotí dôkazy podľa voľnej úvahy, a to každý dôkaz jednotlivo a všetky dôkazy v ich vzájomnej súvislosti, pričom musí prihliadať na všetko, čo v konaní vyšlo najavo.
7. *Zásada dvojstupňového konania (t.j. dvojinštančnosti konania)* - táto zásada znamená, že proti rozhodnutiu prvostupňového orgánu (útvar dohľadu nad finančným trhom) možno podať riadny opravný prostriedok (rozklad). Rozklad posudzuje druhostupňový orgán, ktorým je Banková rada NBS. Jej rozhodnutie je konečné a nemožno proti nemu podať rozklad.

Resumé (v slovenskom jazyku)

Národná banka Slovenska je centrálnou bankou Slovenskej republiky. Od tejto chvíle sa cesta Národnej banky Slovenska formovala až do súčasnej podoby v závislosti od ekonomických ako aj politických okolností. Výrazný vplyv na vývoj Národnej banky Slovenska mal aj vstup Slovenskej republiky do Európskej únie a taktiež začlenenie Národnej banky Slovenska do Eurosystému. Dohľad a regulácia dohľadu nad finančným trhom je čoraz viac aktuálnejšia, k čomu prispelo aj obdobie nedávno minulé. Konanie pred Národnou bankou Slovenska ako lex specialis upravuje zákon č. 747/2004 Z. z. o dohľade nad finančným trhom v znení neskorších predpisov. Tento zákon taktiež pôsobí ako lex generalis k osobitným právnym predpisom upravujúcim finančný trh. Úlohou Národnej banky Slovenska je v zmysle zákona o dohľade nad finančným trhom, dohľad na makroúrovni ako aj dohľad v oblasti ochrany finančných spotrebiteľov.V predloženom príspevku bolo popísané konanie pred Národnou bankou Slovenska v kontexte právnej úpravy a najmä zákona o dohľade nad finančným trhom. Týmto príspevkom z dôvodu bližšieho oboznámenia sa s problematikou sme chceli poskytnúť odborný náhľad laickej verejnosti na predmetnú problematiku. V tejto skúmanej oblasti sa autorka snaží preukázať a priniesť cenné a využiteľné informácie aj keď súvisiaca literatúra na túto tému je dosť skromná.

Resumé (v anglickom jazyku)

The National Bank of Slovakia is the central bank of the Slovak Republic. From now the National Bank of Slovakia formed up to the current forms depending on the economic and political circumstances. Significant impact on the development of the National Bank of Slovakia was the accession of the Slovak Republic to the European Union and also integration of the National Bank of Slovakia to the Eurosystem. Supervision on the financial market regulation is becoming more current, to which recent period also has contributed. The proceedings before the National Bank of Slovakia as a lex specialis regulates Act no. 747/2004 Coll. on financial market supervision, as amended. This law also acts as a lex generalis to specific legislation regulating the financial market. The task of the National Bank of Slovakia under the Act on the supervision of financial market macro-prudential supervision as well as supervision for the protection of financial consumers. In the submitted contribution was described the proceedings before the National Bank of Slovakia in the context of the rules and mainly the law on financial market supervision. This contribution for reason of closer familiarization with the issues we would l to provide expert insight general public on the said issue. In this field of observation, the author tries to demonstrate and bring valuable and useful information even if the related literature on this topic is quite poor.

Zoznam bibliografických odkazov:

CHOVANCOVÁ, B. a kol. 2014. *Finančné trhy nástroje a transakcie.* Bratislava : Wolters Kluwer, 2014. 661 s. ISBN 978-80-8168-006-9.

KRÁLIK, J. - JAKUBOVIČ, D. 2004. *Slovník finančného práva.* 1. vydanie. Bratislava : VEDA, 2004. 284 s. ISBN 80-224-0814-X.

SIDAK, M. a kol. 2012. *Finančné právo.* 1. vydanie. Bratislava : C. H. Beck, 2012. 448 s. ISBN 978-80-89603-04-6.

VRABKO, M. a kol. *Správne právo procesné. Všeobecná časť.* 1. vydanie. Bratislava : C. H. Beck, 2013, 304 s. ISBN 978-80-89603-13-8.

Zákon č. 747/2004 Z. z. o dohľade nad finančným trhom v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 566/1992 Zb. o Národnej banke Slovenska v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (správny poriadok)

Kontaktné údaje:

JUDr. Monika Ličková
Katedra obchodného a hospodárskeho práva
Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici
Komenského 20
974 01 Banská Bystrica

t.č. 0915228666
e-mail: monika.lickova@centrum.sk

SÚČASNÁ POLEMIKA O ĽUDSKÝCH PRÁVACH PÁCHATEĽOV TERORIZMU

JUDr. Mgr. Lucia ŠKORCOVÁ, PhD.
Úrad kriminálnej polície Prezídia Policajného zboru

JUDr. Pavol KOLLÁR, MBA, ml.
Advokátska kancelária JUDr. Pavol Kollár, s.r.o.

Anotácia: *Autori v príspevku analyzujú polemiku ľudských práv páchateľov terorizmu. Poukazujú na dva prevládajúce filozoficko-morálne smery v chápaní a vnímaní ľudských práv- deontológiu a utilitarizmus. Zamýšľajú sa nad prípustnosťou a obmedzením zákazu mučenia vo výnimočných situáciách.*
Kľúčové slová: *terorista, ľudské práva, deontológia, utilitarizmus, zákaz mučenia*

Annotation: *In the article authors analyze the controversy human rights perpetrators of terrorism. They pointed to two dominant philosophical and moral trends in human understanding and perception of legal deontology and utilitarianism. They think about the admissibility of a limited ban on torture in exceptional circumstances.*
Keywords: *terrorist, human rights, deontology, utilitarianism, the prohibition of torture*

Úvod

Na základe narastajúceho počtu teroristických útokov v Európe ale i na celom svete môžeme zhodnotiť, že svet sa stal nebezpečnejším. Svet vstúpil do obdobia neistoty, násilia a strachu, v ktorom zjavne ešte veľmi dlho zotrvá. Aká je hlavne hrozba, v ktorej sa nachádzame? Sú to predovšetkým fanatici, ktorí chcú uchopiť moc, ich hlavným nástrojom je teror, ktorý je namierený proti bezbranným ľuďom, proti ekonomickým záujmom Západu a jeho spojencom v moslimskom svete, proti etnickým skupinám v rámci vnútroštátneho boja o moc. Môžeme pozorovať, že v súčasnosti je s tým spojené bezprecedentné zneužívanie viery a náboženstva. Aj na základe toho je globálny terorizmus široko rozvetveným a veľmi nebezpečným nepriateľom. Boj proti nemu vôbec nie je a nebude jednoduchý. Pri hľadaní mnohých odpovedí na otázky, ktoré sa nám vynárajú, ako napríklad príčiny, pohnútky a motivácia teroristov, musíme pracovať s ďalšou významnou črtou terorizmu, a to je že sa neriadi žiadnymi pravidlami a nemá ani žiadne obmedzenia, nemá svoje normatívy a aj neprípustné „tabu“. Terorizmus ignoruje akékoľvek ohraničenia, nemá morálne zábrany a je schopný využiť ľubovoľné aktivity, ktoré vyvolávajú značnú pozornosť a publicitu, ktoré samozrejme vedú k dosiahnutiu žiaduceho výsledku.

V súčasnej dobe zaznieva veľký spor o polemike, či ľudské práva môžeme aplikovať aj na teroristov. V tejto problematike sa objavujú predovšetkým dva hlavné argumenty, ktoré predstavujú oblasť morálnu a politicko-filozofickú. Prvý argument hovorí, že ľudské práva sa v boji proti terorizmu na týchto aktérov nevzťahujú, nakoľko tieto osoby sa samotné dopúšťajú porušovaniu ľudských práv. Druhý argument sa odvoláva na efektivitu boja proti terorizmu, ktorá hovorí, že dodržiavanie ľudských práv ju údajne ohrozuje. Najskôr sa budeme stručne venovať prvému argumentu, ktorý ako sme uviedli tvrdí, že teroristi si ľudské práva nezaslúžia. Podľa nej je neakceptovateľné, aby teroristi, ktorí narúšajú ľudské práva a slobody, ťažili z ich výhod. Uvedený argument je spájaný vo vzťahu s konkrétnymi ľudskými právami, ako napríklad právo na život, zákaz mučenia, právo na bezpečnosť, či spravodlivý proces. Na podporu tohto argumentu často vystupujú mnohí autori ako napríklad na konferencii o terorizme v roku 2009 sudca Najvyššieho súdu v Indii Arijit Pasijar prehlásil, že teroristi, ktorí zabíjajú nevinných ľudí, sú zvieratá, a preto by sa na nich nemalo automaticky vzťahovať právo ľudských práv. Naopak protiargumentom je tvrdenie, že ľudské práva patria všetkým jednotlivcom, teda každému človeku. Určité právne inštrumenty dovoľujú niektoré práva a slobody obmedziť, ale žiadne z nich neobsahuje klauzulu, kde by sa umožnila určitá časť osôb týchto práv a slobôd zbaviť. Skutočnosť, že ani najhorší zločinci nezostávajú bez ľudsko-právnej ochrany je opakovane potvrdené medzinárodnými súdnymi a inými orgánmi. Pokusy tento protiargument vyvrátiť sa objavujú stále, medzinárodné štandardy však zostávajú tejto diskusie

nedotknuté, nebol predložený jediný návrh, ktorý by zmenil text ľudsko-právnych zmlúv, aby sa z ich obsahu vylúčili osoby podozrivé z terorizmu (Bílková,2014,s.176-179).

Druhá morálno-politická výhrada smerujúca proti aplikácii práva ľudských práv v boji proti terorizmu má svoje základy v utilitaristickom smere. Podľa neho právo ľudských práv by sa na boj proti terorizmu nemal vzťahovať preto, lebo sa znižuje efektivita samotných protiteroristických opatrení. Predstavitelia daného smeru nie sú úplne jednotní v tejto polemike, jedná skupina uvažuje nad tým, či v záujme posilnenia bezpečnosti treba ľudské práva úplne ignorovať, prípadne dočasne suspendovať, alebo je postačujúce ich obmedziť len na niektoré z nich- či je vhodné zaviesť určité opatrenia spadajúce na širšiu verejnosť, alebo je lepšie zasiahnuť len do ľudských práv osôb podozrivých z terorizmu. Aj proti tejto teórii sa uvádzajú mnohé protiargumenty spadajúce do deontologického smeru, kde sa ľudské práva považujú za absolútne a nedotknuteľné. Je to možné uviesť na príklade, že pre jednu stranu je dôležité, aby demokracia zvíťazila, ale pre druhu (deontologický smer), aby zvíťazila, ale nezradila to, čo sama reprezentuje. To znamená, že odporcovia daného druhého argumentu zastávajú názor, že obmedzenie ľudských práv v tejto schéme nevedie k posilneniu bezpečnosti, ale naopak k jej oslabeniu. Ak zradíme hodnoty, ktoré uznávame, robíme svet nebezpečnejším. Je dôležité uviesť, že o negatívnom vplyve dodržiavania ľudských práv na efektivitu boja proti terorizmu je sporná. „Chýbajú empirické štúdia, ktoré by túto tézu preukázali, alebo naopak vyvrátili“ (Bílková,2014,s.180-182).

Chceli by sme dodať, že je možné „cítiť“ a vidieť spor medzi deontologickým a utilitaristickým filozofickým smerom v oblasti vnímania ľudských práv v boji proti terorizmu. Uvedený spor sa priamo dotýka niektorých konkrétnych práv, napríklad zákazu mučenia, ľudskej dôstojnosti a mnohých iných, kde je táto oblasť nejasná a diskutabilná. Je to dané tým, že v prípade deontologického vnímania ľudských práv sa považujú za absolútne a neodcudziteľné a v prípade uvedeného smeru sa pri rozlišovaní dobra a zla prihliada na úmysel, nie na výsledok, respektíve dôsledok či výsledok morálne posudzovaného konania. Naopak v prípade utilitárneho smeru, je možné pripustiť obmedzenie určitých ľudských práv, ak to vedie samozrejme k čo najväčšiemu úžitku pre čo najväčší počet ľudí, teda sa pripúšťa obmedzenie ľudských práv a slobôd v mene konceptu spoločenského úžitku (Gluchman,2008,s.626-628). Tento spor zaznieva v súčasnosti v mnohých oblastiach bezpečnostnej politiky, a konkrétne aj v našej oblasti vnímania ľudských práv v boji proti terorizmu. Na základe toho sa stretávame s mnohými špecifickými situáciami (zostrelenie lietadla unesené teroristami, prípustnosť dôkazov získaných porušením zákazu mučenia, ...), ktoré nie sú z právneho hľadiska úplne jednoznačné a za základe svojej diskutabilnej povahy sa stretávame s mnohými pokusmi o ich „presnú“ klasifikáciu. Patrí sem teda predovšetkým limity zásahov do základných práv a slobôd pri odhaľovaní, vyšetrovaní trestných činov terorizmu.

Limity zásahov do základných ľudských práv a slobôd pri odhaľovaní a vyšetrovaní terorizmu

Teroristické útoky prinútili mnohé štáty prijímať rôzne opatrenia zamerané na boj proti terorizmu. Tento trend sa najviac zaznamenal po útoku na USA v roku 2001, kedy Európska rada na svojom zasadaní schválila Akčný plán Európskej únie proti terorizmu a následne na to bolo prijaté Rámcové rozhodnutie Rady o boji proti terorizmu. Charakteristickou črtou uvedenej legislatívy je, že v rámci odhaľovania a vyšetrovania terorizmu sa rozširujú možnosti zásahov do základných práv a slobôd. Medzi terorizmom a uplatňovaním základných práv a slobôd je vzájomná súvislosť, pretože terorizmus sám narušuje mnohé základné práva a slobody a podkopáva aj princíp právneho štátu, čo následne štáty vedie k prijímaniu radikálnych opatrení, ktoré následne obmedzujú jednotlivcov na právach. Štáty sa snažia, možno niekedy aj neúspešne, hľadať vyváženosť medzi ochranou záujmov verejnej bezpečnosti a ľudských práv. Dokonca Výbor ministrov Rady Európy prijalo smernicu, ktorej účelom je napomôcť jednotlivým štátom pri hľadaní tejto vyváženosti. Preto medzi hlavné smery tohto dokumentu patrí povinnosť štátu chrániť každého pred terorizmom, zákaz svojvôle, zákonnosť protiteroristických opatrení, absolútny zákaz mučenia, oprávnenosť zásahov do súkromia či práva na spravodlivý proces (Záhora,2011,s.196). Bezpečnostná rada OSN v danej oblasti nezaostala a v roku 2003 vydala rezolúciu, v ktorej pripomína, že štáty musia zaistiť, aby všetky

opatrenia prijímané v boji proti terorizmu boli v súlade so všetkými medzinárodnými záväzkami, najmä v oblasti ľudských práv, zaobchádzania s utečencami a humanitárneho práva (Karabín,2006,s.23).

Na základe vyššie uvedených skutočnosti by sme chceli rozobrať neprípustnosť zásahov do najvýznamnejších základných práv pri predchádzaní, odhaľovaní a vyšetrovaní terorizmu. Na prvom mieste je to samotné právo na život, ktoré je chápané ako základné právo i napriek tomu nemá absolútnu povahu. To znamená, že síce je štát povinný prijať opatrenia na ochranu práva na život, avšak na druhej strane na ochranu života osôb môže za určitých okolností použiť smrtiacu silu na odvrátenie alebo zabránenie teroristickému útoku.[1] V tejto súvislosti z dôvodu predchádzania samovražedných útokov vo Veľkej Británii metropolitná polícia vypracovala taktiku s názvom „Shoot to kill operation". V rámci tejto praktiky mohol policajt osobu dôvodne podozrivú z prípravy útoku bez varovania zastreliť priamo do hlavy, aby tým jednoznačne zabránil útoku. Daná taktika sa stretla s veľkým odporom a hlavne aj po tragickom prípade Jeana Charlesa de Menezesa, ktorého si splietli s teroristom a v Londýnskom metre ho ôsmimi ranami strelili do hlavy. Následne sa od daného „protiteroristického opatrenia" upustili. Ďalším negatívnym príkladom je prípad Wasilewka a Kalucka v Poľsku, kde protiteroristická jednotka v civilnom odeve sa pokúsila zatknúť osoby stojace pri aute. Dve naskočili do auta a pokúšali sa ujsť. Ako prechádzali okolo policajtov, títo začali streľbu, po ktorej zasiahli vodiča a ten následne havaroval. Zraneného ho vytiahli policajti z auta a pred príchodom sanitky zomrel. Následne Súd sa vyjadril, že spôsob akým reagovala polícia a stupeň použitej sily nemôže byť považovaný za úmerný s cieľom zabrániť úniku Kaluckého. Preto konštatoval porušenie článku 2 Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (Záhora,2011,s.196-197). Z uvedených prípadov konštatujeme, že nemožno povedať, že by bolo cielene zabíjanie zakázané medzinárodným obyčajovým právom v každom prípade, rovnako nemožno povedať, že sú povolené v každom prípade, každý prípad by sa mal preskúmať.

V súvislosti so zaisťovaním páchateľov terorizmu sa začali značne rozširovať lehoty na zadržanie pred vznesením obvinenia. Toto následne súvisí s právom na slobodu a osobnú bezpečnosť. Právo jednoznačne určuje, že osoba môže byť zatknutá na základe podozrenia z terorizmu a na základe rozumného podozrenia. Samozrejme kritérium „rozumnosti" by sa nemalo rozširovať do tej miery, aby bola ohrozená podstata práva. Osoba by mala byť aj informovaná o dôvodoch, urýchlene predvedená pred riadny súd, ktorý rozhoduje o možnej väzbe. Osoba by mala mať aj právo dané rozhodnutie napadnúť. Problematická je oblasť zásahu do komunikácie zadržaného s jeho obhajcom, nakoľko uvedený vzťah požíva privilegovanú právnu ochranu. Lenže napríklad v prípade Erdem v. Nemecko v roku 2001, ktorý si stýkal s osobami obvinenými z terorizmu z radu kurdskej PKK Európsky súd pre ľudské práva dospel k záveru, že vo výnimočných prípadoch môže byť táto ochrana v záujme zaistenia verejnej bezpečnosti narušená (Bílková,2014,s.172).

Iným príkladom v prípade práva na slobodu je, že niektoré krajiny napríklad Francúzsko, Španielsko či Anglicko predĺžili lehotu zadržania pred vznesením obvinenia pre páchateľov teroristických činov. V Španielsku môže sudca nariadiť policajné zadržanie na 5 dní, počas ktorých môže dokonca obmedziť jeho komunikáciu s vonkajším svetom. Obmedzenie spočíva v zamedzení komunikácie s obhajcom, slobodného výberu lekára alebo upovedomenie príbuzných. Vo Francúzsku zase pri páchateľoch z terorizmu môže súd obmedziť prístup k obhajcovi na 72 hodín a maximálna doba policajného zadržania je 6 dní. Uvedené opatrenia vyvolali odbornú diskusiu. V Anglicku napríklad môžu osobe obmedziť osobnú slobodu až na 28 dní aj bez formálneho vznesenia obvinenia. Uvažovalo sa, na základe veľkej kritiky, o skrátenie danej lehoty na 14 dní. A asi najradikálnejším prípadom sú Spojené štáty americké, kde osoby podozrivé z terorizmu boli väznené na základni

[1] To že, právo na život nemá absolútnu povahu vychádza i z našej právnej úpravy, presnejšie je potrebné pozrieť Ústavu SR článok 15, kde sa síce priznáva, že každý má právo na život, avšak v článku 15 odsek 4 Ústavy SR sa zakotvujú prípustné výnimky z ochrany tejto fundamentálnej hodnoty pred zásahmi štátnej moci a iných osôb. (napríklad nutná obrana, krajná núdza,...). Podobne sa k danej problematike stavia aj Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd v článku 2. (Korený,1999,s.57-58).

Guantánamo, kde im bola niekoľkokrát predlžovaná väzba, dokonca na viac ako 7 rokov, osoby čelili opakovaným výsluchom bez efektívnej právnej pomoci (Záhora,2011,s.199-200).

Súčasť práva na súkromie tvorí právo na ochranu súkromných údajov, ktoré býva často považované za samostatné právo tretej generácie. Uvedené právo nezakazuje štátu zbierať, spracovávať a využívať osobné údaje, nariaďuje mu, ale aby takú činnosť činil v medziach stanovených právnou normou (Bílková,2014,s.174). Lenže boj proti terorizmu má svoje odozvy aj na tomto práve. V súvislosti s protiteroristickými opatreniami sa do právnych poriadkov niektorých štátov začali dopĺňať ustanovenia, ktoré ukladali povinnosť telekomunikačným operátorom uchovávať prevádzkové údaje o skutočnej telekomunikačnej činnosti. V rámci Európskej únie takýmto dokumentom bola Smernica Európskeho parlamentu a Rady o uchovaní údajov vytvorených alebo spracovaných v súvislosti s poskytovaním verejne dostupných elektronických komunikačných služieb alebo verejných komunikačných sietí. Uvedenou smernicou sa pre členské štáty stanovila povinnosť, aby zabezpečili, že údaje sa uchovávajú v súlade s jej ustanoveniami, v rozsahu, v akom sú vytvárané alebo spracúvané poskytovateľmi verejne dostupných elektronických komunikačných služieb alebo verejne komunikačnej siete v ich pôsobnosti v rámci procesu poskytovania príslušných komunikačných služieb. Ďalej je stanovená povinnosť uchovávať uvedené údaje po dobu nie menej ako 6 mesiacov a najviac dva roky. Je logické, že v spojení s implementáciou uvedenej smernice do vnútroštátnych poriadkov členských štátov, že sa spustila vlna kritiky a bolo vydaných hneď niekoľko rozhodnutí ústavných súdov. Napríklad rozhodnutie Ústavného súdu v Rumunsku z roku 2009 je známe vyhlásenie, že sa jedná o protiústavné ustanovenia. Súd prehlásil, že nepriamym spôsobom sa môže obmedziť uplatňovanie základných práv a slobôd. Za veľmi neprijateľné považuje nepretržitý charakter uchovávania údajov. Táto operácia zasahuje rovnako do práv všetkých používateľov, bez ohľadu na to či sa dopustili trestných činov alebo nie, bez ohľadu na to, či sa voči nim vedie vyšetrovanie alebo nie. Postihuje všetkých užívateľov komunikačných služieb a verejne komunikačných služieb spolu s osobami náchylnými na spáchanie terorizmu alebo iných závažných trestných činov. Aj nález Ústavného súdu v Českej republike konštatuje, že dané ustanovenia smernice sú vágne a celkom neurčité ustanovenie povinnosti právnických alebo fyzických osôb, ktoré predmetné prevádzkové a lokalizačné údaje uchovávajú, na požiadanie ich bezodkladne poskytnúť orgánom oprávneným na ich vyžiadanie podľa osobitného prepisu. Uvedený spôsob „nevymedzenia“ spektra oprávnených orgánov verejnej moci, ako aj „nevymedzenie“ účelu, pre ktorý sú uchovávané údaje oprávnené požadovať, Ústavný súd nepovažuje za dostatočný a predvídateľný. Preto pokladá uvedenú smernicu, teda jej ustanovenia za nie celkom vhodné, nakoľko umožňujú masívny zásah do základných práv (Záhora,2011,s.202-203). Na základe uvedených skutočnosti môžeme konštatovať, že napadnuté ustanovenia narúšajú ústavnoprávne limity, nenapĺňajú požiadavky vyplývajúce z princípov právneho štátu a sú v kolízii s požiadavkami na obmedzenie základného práva na súkromie.

Ešte by sme mohli doplniť ďalšie práva, ktoré bývajú dotknuté mnohými opatreniami proti terorizmu, ako napríklad právo na vlastníctvo, právo na politické práva, či dokonca aj práva ekonomické, sociálne a kultúrne. Veľké množstvo týchto opatrení, ktoré boli prijaté po roku 2001, sú už aj zrušené, či na základe rozhodnutí súdov alebo v dôsledku veľkého tlaku verejnosti. Je to dané predovšetkým tým, že rýchlosť akou boli tieto opatrenia prijímané sa jednoznačne poznačila aj na ich samotnej kvalite. Treba brať do úvahy, že všetky opatrenia, ktoré sa vydávajú musia spĺňať aj legálne požiadavky. Ak opatrenia obmedzujú ľudské právo, tieto obmedzenia je potrebné definovať čo možno najpresnejšie a samozrejme by mali byť aj nevyhnutné a primárne k sledovanému cieľu. V boji proti terorizmu je nutné hľadať kompromis medzi ochranou spoločnosti pred týmito útokmi a hrozbami na jednej strane a nevyhnutnými zásahmi do základných práv a slobôd jednotlivca na strane druhej (Fenyk,2007,s.52-59).

Zákaz mučenia a iného neľudského a ponižujúceho zaobchádzania a trestania

Dôvod prečo sme práve toto právo zaradili do samostatnej časti príspevku je, že sa jedná o právo s absolútnou povahou a napriek tomu je, v súčasnej zložitej dobe boja proti terorizmu, najviac

diskutabilné. Práve na túto oblasť sa v poslednej dobe čoraz viac odborníkov, politikov, filozofov, právnikov, ale i laická spoločnosť vyjadruje, objavujú sa diskusné fóra a rôzne polemiky. V prvom rade by sme spresnili, prečo sa jedná o právo absolútne. Je to z dôvodu, že sa veľkou mierou dotýka samotnej ľudskej dôstojnosti, ktorá predstavuje zároveň absolútne hranice policajnej činnosti. Nie je to ľudský život, ale práve „tá“ ľudská dôstojnosť predstavuje hranicu, do ktorej je neprípustný žiadny policajný zásah, a to ani v súlade s princípom primeranosti. Takže absolútna hranica je stanovená na základe hodnoty- ľudskej dôstojnosti, do ktorej sa nesmie zasahovať za žiadaných okolností a bez ohľadu a váhu účelu sledovaného týmto zasahovaním. V mnohých diskusiách zaznieva prečo práve ľudská dôstojnosť je tá absolútna hranica a nie práve život. Zdôvodnenie je skôr filozoficko-etické a to, že zásah do ľudskej dôstojnosti predstavuje radikálne popretie samotného človeka ako osoby (Korený,1999,s.70-75). Tieto tvrdenia je možné dokázať aj normatívnymi textami, napríklad článok 3 Európskeho dohovoru, ktorý má absolútnu povahu, sa udáva, že nikoho nemožno mučiť alebo podrobovať neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestu. To znamená, že neexistujú žiadne ospravedlňujúce dôvody, na základe ktorých je možný nejaký zásah, tak ako je to napríklad v prípade ochrany práva na život. V článku 2 daného dohovoru tieto argumenty nájdeme. Síce sa priznáva právo každého na život, ale zároveň sa udávajú aj určité ospravedlňujúce odôvodnenia, na podstate ktorých sa nebude považovať spôsobenie smrti v rozpore s uvedeným článkom. Naopak Európsky dohovor neumožňuje odstúpiť od absolútneho zákazu mučenia ani za mimoriadnych okolností, akými sú prípady vojny alebo akéhokoľvek iného verejného ohrozenia štátnej existencie. Tieto myšlienky sú následne premietnuté aj do Ústavy SR, konkrétne sa jedná o článok 19 odsek 1, kde každý má právo na zachovanie ľudskej dôstojnosti, osobnej cti, dobrej povesti a na ochranu mena. Ústava SR nepripúšťa žiadne zákonné obmedzenia ochrany takejto hodnoty, akou je ľudská dôstojnosť. A to, že ľudská dôstojnosť požíva väčšiu ochranu ako ľudský život je premietnuté v článku 15 Ústavy SR. Daný článok potvrdzuje, že každý má právo na život, ale zároveň v odseku 4 zakotvuje prípustné výnimky z ochrany tejto hodnoty pred zásahmi štátnej moci a iných osôb (Alexy,2015,s.872-875).

V tejto oblasti však poslednú dobu v prípade boja proti terorizmu zaznieva otázka, a to či je dôležité zachovať ľudskú dôstojnosť jedného človeka (podozrivého z terorizmu) alebo je dôležitejšie zachrániť ľudské životy (ktoré sú v ohrození v dôsledku terorizmu- príklad časovaná bomba), či verejný alebo iný štátny záujem? A toto všetko na úkor nedodržania ľudskej dôstojnosti ako absolútnej hodnoty? Na uvedenú problematiku sa presne môžeme pozrieť cez dva dôležité filozofické smery, s ktorými sa dnes stretávame čoraz častejšie v prípadoch boja proti terorizmu a spôsobujú rôzne dilemy a rozdielnosť názorov. Jedná sa presne už o spomínaný utilitarizmus, ktorý je charakterizovaný ako konzekvencialistická teória. Tento smer posudzuje morálnosť konania z hľadiska jeho následkov, respektíve výsledku tohto konania. Konanie respektíve činy, ktoré produkujú dobro, dobré následky sú morálnymi, nemorálne činy produkujú zlé následky. Opakom tohto prístupu je deontologická etika, ktorá vyžaduje, aby ľudia konali istým spôsobom bez ohľadu na následky tohto konania. Dôležitá je teda univerzálnosť, ktorej základ spočíva v tom, že ak chcem, aby moje konanie bolo morálne ospravedlniteľné, musím chcieť, aby každý kto sa ocitol v situácii s podobnými okolnosťami, konal rovnako. Podľa tejto teórie ľudská bytosť má vnútornú hodnotu a musí sa s ňou vždy zaobchádzať s rešpektom a nie viac menej ako s vecou, prostriedkom. Jednoduchý príklad na vysvetlenie je, úvaha či je možné zostreliť lietadlo s 50 nevinnými ľuďmi na palube a zachrániť tak mestskú štvrť s 5000 obyvateľmi? S daným tvrdením deontológia nesúhlasí a teória utilitarizmu túto možnosť zostrelenia pripúšťa, nakoľko podľa nej je možné v mene spoločenského záujmu porušiť či obmedziť niektoré ľudské práva a slobody ak to vedie k čo najväčšiemu úžitku pre čo najväčší počet ľudí (Hodás,2014,s.237-239).

Tento podobný spor dvoch teórii zaznieva aj v problematike mučenia. Principiálne odmietnutie tohto prostriedku v boji proti terorizmu sa objavuje u mnohých autorov, ale musia čeliť istému tlaku mnohých námietok, ktoré sa objavujú v súčasnej dobe vo väčšej intenzite. Podľa utilitaristov môžu nastať situácie, kedy je správne rozhodnúť sa pre menšie zlo v podobe mučenia, pretože len tak je možné zabrániť hroziacemu zlu väčšej podoby. To samozrejme neznamená, že by utilitaristi považovali mučenie za správne, naopak, rovnako ako predstavitelia deontologického prúdu

morálnej filozofie i oni uznávajú, že mučenie je samo o sebe hodné odsúdenia, na rozdiel od nich ale sú ochotní uvažovať o výnimkách, za ktorých môže byť opodstatnené. Napríklad ak atentátnik niekde nastražil bombu, ktorá má v danom časovom úseku vybuchnúť. V danej situácii je ospravedlniteľné mučenie, na základe ktorého by atentátnik povedal, kde sa bomba nachádza. Záujem na ochrane jeho základných individuálnych práv (ľudská dôstojnosť) musí v tomto prípade ustúpiť záujmu na ochranu životov iných ľudí a bezpečia. Pre utilitaristov je to kalkulácia jeden človek – pre nich zločinec, musí podstúpiť útrapy, aby mohli ostatní prežiť. Uvažovanie tohto druhu je podrobované ostrej kritike, ako zo strany morálnych filozofov a právnych ale i zo strany nevládnych ľudsko-právnych organizácii (Amnetsy International vo svojich dokumentoch tvrdí, že mučenie je v akejkoľvek forme nutné odsúdiť a to za akýchkoľvek okolností), politikov i verejnosťou, ale naopak má aj svojich zástancov (Bojar,2016,s.342-343).

K problematike mučenia osôb podozrivých z terorizmu sa vyjadruje mnoho autorov a to hlavne po útoku na USA z roku 2001. V tejto súvislosti sa vo svete hovorí o násilných deliktoch amerických jednotiek v Afganistane a Iraku, o internovaných osobách v Guantánamo, o tajných leteckých transferov a táboroch CIA v rôznych krajinách, kde sú uskutočňované výsluchy osôb[2]. Niektorí publicisti sa domnievajú, že najväčším úspechom teroristov je to, že sa im podarilo prijať západnú demokraciu, predovšetkým USA, k tomu, že v rámci boja proti terorizmu porušujú a zrádzajú svoje výsostne demokratické právne zásady [3](Protivinský,2007,s.4). A kladieme si otázku, je možné chrániť právny záujem tým, že ho poškodzujeme? Môžeme účel ochrany pred teroristami dosiahnuť pohŕdaním suverenitou, únosmi či mučením? Súčasná západná spoločnosť, ktorá čelí hrozbe medzinárodného terorizmu, sa musí vyrovnať s niektorými zložitými morálnymi i právnymi dilemami. A to je aj v prípade otázky, či mučenie je v boji proti terorizmu prípustné alebo nie je. Samozrejme právne inštrumenty, či vo vnútroštátnych poriadkoch ale i na medzinárodnej úrovni, sú v tejto otázke jasné a jednotné, že je mučenie absolútne neprípustné, ale tu sa hovorí skôr o morálnom-filozofickom uvažovaní o prehodnotení tohto zákazu, a či je to aj možné v našej spoločnosti, či presne týmto pádom neklesneme na samé dno a neznížime sa na úroveň nepriateľa, či týmto konaním nepošliapeme tie hodnoty, za ktoré bojujeme? Principiálne odmietnutie mučenia s poukazom na jeho neľudskosť, nespoľahlivosť, nezlučiteľnosť s princípom prezumpcie neviny a konečne i na jeho nevhodný vplyv na prevládajúcu hodnotovú klímu v spoločnosti v sebe obsahuje podnety, ktoré majú nespochybniteľnú relevanciu i v súčasnej diskusii. Napríklad hodnotový argument, že samotné mučenie prispieva v spoločnosti k šíreniu nebezpečnej „kultúry násilia“. I napriek tomu niektorí v dôsledku bezpečnostných hrozieb stále častejšie sú ochotní uvažovať o obmedzení základných práv. Je to dilema, ktorá sa nedá vyriešiť hneď, ale zaznieva čoraz častejšie, i keď z právneho hľadiska je stanovené riešenie, prísny zákaz mučenia, absolútna hodnota ľudskej dôstojnosti, ale ako vidíme z praxe, v niektorých prípadoch dochádzalo a možno i dochádza k porušovaniu tohto pravidla. Je to filozoficko-morálna úvaha, ktorá je obsahom širšej diskusie. V tomto príspevku sme len chceli načrtnúť ako sa niektoré úvahy pod vplyvom situácie dokážu posunúť na hranicu nejasného a možno spoločnosť bude nútená prehodnotiť alebo obhájiť absolútnosť hodnoty ľudskej dôstojnosti ako axiómy.

[2] V USA mimovládne organizácie upozornili, že CIA používa pri výsluchu osôb podozrivých z terorizmu metódu simulovaného topenia. CIA oficiálne potvrdila, že táto metóda bola pri výsluchu podozrivých teroristov používaná za posledných 5 rokov iba tri krát. Následne Barack Obama v roku 2009 zakázal používanie tejto techniky pri výsluchu zadržaných teroristov (Záhorá,2011,s.198).

[3] V zmysle článku 5 Amerického dohovoru je zákaz mučenia formulovaný ako súčasť práva na ľudské zaobchádzanie, respektíve širšej konštrukcie práva na rešpektovanie fyzickej, duševnej a morálnej nedotknuteľnosti. Osobitne je tu zvýraznená potreba ochraňovať ľudskú dôstojnosť ako základnú hodnotu celého konceptu ľudských práv. Dodržiavanie tohto zákazu vyžaduje od zmluvných strán nielen plné uplatňovanie negatívneho záväzku zabezpečiť právo nebyť podrobený mučeniu alebo krutému, neľudskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu. Štáty musia aj aktívne konať. Sú povinné vhodnými prostriedkami predchádzať prípadom zakázaného konania. Ak zlyhajú, každé podozrenie z nedovoleného konania musí byť poskytnutá primeraná kompenzácia, či iné prostriedky nápravy (Davala,2013,s.610).

Konkrétny prípad mučenia v judikatúre a otázka prípustnosti dôkazov zistených prostredníctvom mučenia

Európsky súd pre ľudské práva sa otázkou, či je právo jednotlivca nebyť mučení či vystavený neľudskému alebo inému ponižujúcemu zaobchádzaniu, právom absolútnym a či nie je za určitých mimoriadnych okolností prípustné ho obmedziť už v minulosti opakovane zaoberal. Jednalo sa napríklad o prípad, kedy bola ohrozená národná bezpečnosť v dôsledku teroristických akcií, alebo aj o prípad, kedy bol ohrozený život nevinnej osoby. Súd vždy však dospel k záveru, že zákaz mučenia je zákazom absolútnym a jeho porušenie nie je ospravedlniteľné za žiadnych okolností. Takže podľa Súdu sa jedná o fundamentálny princíp právneho štátu, ktorý nesmie byť vyvažovaný inými právnymi princípmi či záujmami. Síce Súd uznal absolútny zákaz mučenia, ale musel sa zaoberať v daných prípadoch aj otázkou prípustnosti dôkazov získaných prostredníctvom tortúry v trestnom konaní. Skúmal či dané dôkazy je možné pripustiť, alebo je nutné ich jednoznačne odmietnuť. No a ako uvedieme na konkrétnom prípade, je vidieť, že stanovisko v juristickej diskusii sa k danej otázke rozchádza.

Prípad Gälfen proti Nemecku, rozsudok Súdu z roku 2010. V roku 2001 Magnus Gälfen uniesol 11-ročného syna nemeckého bankára. Uškrtil ho a telo ukryl v lese a od chlapcovej rodiny požadoval miliónové výkupné. Keď peniaze prevzal, nemecká polícia ho sledovala a pri pokuse o útek z krajiny ho zatkli. Vyšetrovatelia sa domnievali, že malý chlapec ešte žije, nevedeli že už bol mŕtvy. Preto aj behom výsluchu sa snažili získať informácie, kde sa chlapec nachádza a s ubiehajúcim časom sa uchýlili k drastickejším metódam a pristúpili k vyhrážkam fyzického násilia (Súd toto konanie neskôr vyhodnotil ako neľudské zaobchádzanie). Únosca sa nátlaku podrobil a priznal, že chlapca zavraždil a taktiež ich zaviedol na miesto, kde zakopal telo. A práve vtedy vznikla zložitá otázka, ktorou sa Súd musel zaoberať. Je možno použiť priznanie, ktoré bolo urobené pod vyhrážkou mučenia, ktoré je samozrejme v rozpore s článkom 3 Európskeho dohovoru o ľudských právach, ako i v rozpore s vnútroštátnym trestným právom? Sporné bolo aj ako nahliadať na priame a nepriame dôkazy, ktoré sa vyšetrovateľom podarilo s týmto priznaním získať? Celú situáciu však únosca Súdu uľahčil, na začiatku pojednávanie sa ku všetkému sám dobrovoľne priznal, i napriek tomu, že bol poučený o svojich právach a aj o tom, že predchádzajúce priznanie proti nemu nemôže byť použité. Prehlásil, že svoje konanie ľutuje a berie na seba plnú zodpovednosť. A práve toto zohralo pri rozhodovaní Súdu kľúčovú rolu. Sudcovia prišli k záveru, že jeho priznanie prerušilo kauzálny reťazec vedúci od pôvodného vynúteného únoscovho priznania smerom k výroku o jeho vine. Jeho následným dobrovoľným priznaním bol obnovený *status quo ante,* tj. právny stav pred porušením článku 3 Dohovoru a teda pokiaľ nemecké súdy pri pojednávaní prípadu pracovali vo všetkými relevantnými dôkazmi s výnimkou prvotného priznania, bolo by to z hľadiska štandardov spravodlivého procesu v poriadku. Uvedená úvaha sa stala predmetom kritiky niektorých sudcov. Tvrdili, že trestné konanie od momentu zadržania až do momentu vynesenia rozsudku tvorí jeden organický celkom, vzájomne prepojený celok, ktorý nemôže byť účelovo parcelovaný na jednotlivé fázy. Tvrdili, že pokiaľ je proces v samom začiatku „nakazený“ porušením článku 3 Dohovoru, nemôže zostať bez vplyvu na jeho celok. Lenže väčšina sudcov uvažovala na podklade odvážnej právnej konštrukcie a pripustila, aby v trestnom konaní boli použité dôkazy získané v súvislosti s uskutočnením mučením, ale za predpokladu, že nemali žiadny vplyv na jeho konečný výsledok. A práve týmto sa otvorila „Pandorina skrinka“ v otázke, či použitie dôkazov získaných v rozpore s článkom 3 Dohovoru znamená bez ďalšieho i skutočnosť, že šlo o nespravodlivý proces, tak podľa nich už nabudúce nepanuje právna istota. Právo uvedené v článku 3 Dohovoru by malo byť absolútnym, a to vrátane všetkých jeho mysliteľných procesných konsekvencií. Sudcovia, ktorí na základe svojho konštruktu rozhodli pripustiť prerušenie kauzálneho reťazca pripustili výnimku a vydali sa tým na tenký ľad a dali predstaviteľom verejnej moci štátu potenciálne veľmi nebezpečný odkaz (Bojar,2016,s.344-347).

Resumé: V našom príspevku sme načrtli vždy aktuálnu otázka limitov zasahujúcich do práv a slobôd pri odhaľovaní a vyšetrovaní tohto trestného činu, ktorá sa dotýka do istej miery aj širokej verejnosti.

Ako sme uviedli je možné badať rozdielne názory odborníkov v tom, či podozrivým osobám či osobám teroristom prislúchajú vôbec nejaké práva, či pri dilemách môžeme určité práva a slobody obmedziť za účelom väčšieho dobra pre čo najväčší možný počet ľudí a zasiahnuť dokonca v tomto prípade aj na absolútnu hodnotu ľudskú dôstojnosť. Toto všetko je v súčasnej dobe otvorená „Pandorina skrinka“, pri ktorej by sa malo tiež zaujať jednoznačne stanovisko záväzné pre všetkých.

Summary: In our contribution we always have outlined current issues affecting the limits of rights and freedoms in the detection and investigation of this crime, which affects to some extent the general public. As mentioned, there has been a difference of opinion of experts as to whether the suspects or terrorists belong any rights, or at the dilemmas we may certain rights and freedoms limit for the purpose of the greater good for the greatest possible number of people and intervene even in this case also the absolute value of human dignity. All of this is currently open "Pandora's box" where should also adopt a clear stance binding for all.

Zoznam bibliografických odkazov:

ALEXY, R. 2015. Lidská dustojnost a princip proporcionality. In: *Právnik.* ISSN 0231-6625, 2015, č. 11, ročník 154, s. 867-878.
BÍLKOVÁ, V. 2014. *Boj proti terorismu.* Plzeň: Vydavatelství a nakaldatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2014. 335 s. ISBN 978-80-7380-513-5.
BOJAR, T. 2016. Cesare Beccaria a problém tortury- historické a soudobé aspekty. In: *Právnik.* ISSN 0231-6625, 2016, č. 4, ročník 155, s. 331-348.
DAVALA, M. 2013. Pozitívne záväzky amerických štátov vo vzťahu k mučeniu. In: *Právnik.* ISSN 0231-6625, 2013, č. 6, ročník 152, s. 589-610.
FENYK, J. 2007. Terorismus a ochrana základních lidských práv. In: *Terorizmus a medzinárodné právo.* Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie Bratislava 23. a 24.11. 2006. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva. 2007, s. 52-59. ISBN 978-80-969320-2-3.
GLUCHMAN, v. 2008. Utilitarizmus a neutilitaristický konzekvencializmus. In: *Dejiny etického myslenia v Európe a USA.* Bratislava: Kaligram. 2008. s. 626-649. ISBN 978-80-8101-103-0.
HODÁS, M. 2014. Právo v hraničnýcz situáciách- karneadova doska alebo o pokore normotvorby. In: *Právnik.* ISSN 0231-6625, 2014, č. 3, ročník 153, s. 229-242.
KARABÍN, M. 2007. Zločin a terorizmus v platnom práve. In: *Terorizmus a medzinárodné právo.* Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie Bratislava 23. a 24.11. 2006. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva. 2007, s. 21-27. ISBN 978-80-969320-2-3.
KORENÝ, P. 1999. *Vybrané kapitoly z etiky pre policajtov: relatívne a absolútne hranice policajnej činnosti. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 1999.124 s. ISBN 80-8054-122-1.*
PROTIVINSKÝ, M. 2007. Zahraniční pohledy: boj s medzinárodním terorismem a zákonnost. In: *Kriminalistika.* ISSN 1210-9150, 2007, č. 1, ročník XXXX, s. 4-7.
ZÁHORA, J. 2011. Limity zásahov do základných práv a slobôd pri odhaľovaní a vyšetrovaní terorizmu. In: *Trestněprávní revue.* ISSN 1213-5213, 2011, č. 7, s. 195-203.

Kontaktné údaje:

kpt. JUDr. Mgr. Lucia Škorcová, PhD.
Úrad kriminálnej polície Prezídia Policajného zboru
e-mail: luciaskorcova@gmail.com

JUDr. Pavol Kollár, MBA, ml.
e-mail: kollar@judrkollar.sk

ZÁVERY

Na základe cieľov interdisciplinárnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou *„Aktuálne otázky trestného práva v teórii a praxi,“* konanej dňa 21. 3. 2017 môžem za vedecký a organizačný výbor skonštatovať, že 5. ročník bol veľmi úspešný a naplnil ciele stanovené účastníkmi pri realizácii tejto konferencie.

V oblasti **trestného práva hmotného** účastníci konferencie za najdôležitejšie považujú riešenie tých teoretických otázok, ktorých význam pre legislatívnu činnosť, a teda i konkrétny výklad niektorých právnych pojmov, inštitútov a v konečnom dôsledku i jednotlivých ustanovení v Trestnom zákone Slovenskej republiky a Českej republiky majú dopad na aplikačnú prax orgánov činných v trestnom konaní a súdov. Ide najmä o tieto okruhy otázok a problémov:

- Sexuálne zneužívanie detí predstavuje jeden z najzávažnejších spoločenských problémov. Obzvlášť, deti so zdravotným znevýhodnením/postihnutím sú vystavované zvýšenému riziku stať sa obeťami sexuálneho zneužívania. V rámci trestnoprávnej úpravy považujeme za dôležité presadzovanie právnej kategórie, že chránenou osobou sa rozumie aj zdravotne znevýhodnená/postihnutá osoba, čo by dokazovalo, že sa na túto osobu nahliada z funkčného interdisciplinárneho prístupu založeného na princípoch modernizácie a humanizácie.
- Oblasť vzdelávania policajtov v problematike riešenia domáceho násilia je dôležitým predpokladom boja proti trestnej činnosti v tejto oblasti. Je potrebné, aby vzdelávanie bolo komplexnejšie a exitovali aj možnosti prepojenia na tretí sektor, čím by sa zvýšila efektivita vo samotnom výkone realizovaných opatrení. Samotný model spočíva v tom, že sa vytvorí postupnosť krokov, ktoré po preverení oznámenia políciou a po zistení možného prípadu domáceho násilia, ukladá policajtovi zákon povinnosť kontaktovať krízové centrum, ktoré má v zmysle platnej legislatívy povinnosť kontaktovať obeť a ponúknuť jej ďalšie možnosti riešenia jej situácie.
- Verejná mienka o systéme restoratívnej justície je do veľkej miery negatívne ovplyvnená nielen samotnou justičnou praxou, ale tiež neexistenciou dostatočných vedeckých poznatkov z tejto oblasti. Kriminológia a trestné právo by mali razantnejšie presadzovať reformu sankčnej politiky a požadovať dorovnania nerovnováhy medzi retributívnou a restoratívnou justíciou.
- V boji proti terorizmu je potrebné hľadať vhodné spôsoby a metódy, ktoré z hľadiska vnútornej bezpečnosti budú zabezpečovať očakávania spoločnosti. Poľská polícia plní veľké množstvo úloh a z tohto dôvodu na nej leží obrovská zodpovednosť při zabezpečovaní stavu bezpečnosti v krajine a tiež aj sociálnej bezpečnosti. Zmena stavu bezpečnosti (najmä klesanie úrovne) je základným determinantom sociálnej bezpečnosti.
- Výkon sankcií ukladaných mladistvým v rámci trestného konania znamená takmer vždy veľmi závažný zásad do osobnosti dieťaťa, ale tiež aj do rodinných vzťahov bez ohľadu na to, či sú alebo nie sú funkčné. Právna úprava v Českej republike účinná od roku 2014, disponuje možnosťami, ktoré sú zamerané predovšetkým na uplatňovanie výchovných postupov s cieľom znižovania rizika recidívy u mladistvých a tiež aj ich začlenení do spoločnosti. Dôraz sa v tejto súvislosti kladie na individuálny prístup k dieťaťu. Cieľom je vytvoriť efektívny systém sociálno-psychologicko-pedagogických a právnych služieb, ktoré budú pôsobiť na jednotlivca, ale tiež aj na celú spoločnosť.
- Aplikačná prax je v súvislosti s výkladom pojmu obvykle jednorazová dávka pri drogových trestných činoch nejednotná. Obvykle jednorazová dávka vždy určuje vo vzťahu ku konkrétnej osobe páchateľa (teda nie všeobecne), je zrejmé, že počet jednorazových dávok určených len podľa kvality a množstva zaistenej drogy nemusí zodpovedať individuálnej spotrebe konkrétneho konzumenta. Je preto potrebné každý prípad posudzovať individuálne a rozhodnúť na základe znaleckých posudkov, ktorými by sa posúdil stupeň závislosti obvineného, v dôsledku čoho, by množstvo obvykle jednorazovej dávky mohlo byť aj vyššie.

- Systém kontroly trestného činu sexuálneho zneužívania je v jednotlivých krajinách nastavený rôznym spôsobom. Právna komparácie pomáha nájsť nielen rozdiely a paralely v týchto právnych systémoch, ale hľadá aj možnosti zefektívnenia slovenského modelu právnej úpravy. V konečnom dôsledku je však slovenská právna úprava v tejto oblasti kompatibilná s európskymi trendami a požiadavkami,
- Pri posudzovaní trestnej zodpovednosti a stíhania mladistvých je potrebné zachovať špecifický prístup predovšetkým z pohľadu celospoločenského záujmu. Účelom sankcionovania mladistvých páchateľov je najmä ich výchova a náprava narušených jedincov, ich sociálna integrácia a reintegrácia. Osobitný prístup k mladistvým je odôvodnený nezrelosťou dospievajúcich jedincov a práve formujúcou sa hodnotovou orientáciou. Aj tieto východiská restoratívnej justície predstavujú protiklad k retributívnej justícii.
- Platný Trestný zákon poskytuje možnosti beztrestnej obrany proti útočníkom, nepravým útočníkom ako aj narušiteľom obydlia a takýmto páchateľom pritom hrozia závažné ujmy na zdraví dokonca smrť. Samozrejme po ich vyliečení zo zranení im hrozí trestné stíhanie a trest za spáchané trestné činy a nie je to ovplyvnené zranením, ktoré pri svojej trestnej činnosti utrpeli.
- Nebezpečné prenasledovanie prostredníctvom použitia počítačovej siete (tzv. Cyberstalking) predstavuje novšie formy trestnej činnosti. Je potrebné v tejto súvislosti venovať zvýšenú pozornosť predovšetkým súvisiacim vedným disciplínam ako je napr. psychiatria, či psychológia, ale tiež je potrebné venovať pozornosť aj výskumom, ktorých cieľom budem spoznať osobnosť páchateľa ako aj osobnosť obetí, či jednotlivé postupy, ktoré sú potrebné aj pre činnosť orgánov činných v trestnom konaní a pre súdy.
- Trestný zákon sa v súvislosti s preberaním niektorých právnych aktov Európskej únie stáva čoraz väčšmi neprehľadný a veľký počet zmien v Trestnom zákone je opakom toho, čo sa sledovalo rekodifikáciou. Kým niektorými zmenami sa doplnila chýbajúca trestnoprávna úprava, inými dochádza k vypusteniu skutkovej podstaty trestného činu, potom k jej opätovnému zavedeniu, a následne aj k ich zákonnému premenovaniu, či iným zmenám
- Zločin týrania blízkej osoby a zverenej osoby je celospoločenským problémom a dá sa považovať za latentný trestný čin. Zrejme takáto situácia viedla zákonodarcu k vytvoreniu nového druhého odseku do skutkovej podstaty zločinu týrania blízkej osoby a zverenej osoby – tzv. priestupkovej recidívy. Toto však nerieši situáciu, ba práve naopak, neexistencia právneho výkladu, absencia usmernení k uvedenému ustanoveniu a absencia súdnych rozhodnutí v takýchto trestných veciach vedú pri praktickej aplikácii uvedeného ustanovenia orgánmi činnými v trestnom konaní, správnymi orgánmi a súdmi k právne neurčitým a nejednotným postupom.
- S problematikou okolností vylučujúcich protiprávnosť, hlavne v oblasti nutnej obrany je nevyhnutné posudzovať aj otázku tzv. automatických obranných zariadení, ktoré majitelia používajú (inštalujú) vo svojich obydliach. Ich použitie v aplikačnej praxi spôsobuje problémy pre orgány činné v trestnom konaní a pre súd, nakoľko právna úprava Trestného zákona Českej republiky túto oblasť neupravuje. Je potrebné preto vychádzať z dostupnej judikatúry Najvyššieho súdu českej republiky, čo však môže spôsobovať nejednotnosť v aplikačnej praxi.
- Prioritným cieľom SR na úseku manažmentu hraníc je realizácia efektívneho a účinného spôsobu kontroly vonkajšej hranice. Týmto môžeme dosiahnuť elimináciu nelegálnej migrácie a s ňou spojenej trestnej činnosti.
- V súčasnosti kedy veľká väčšina činností je automatizovaná a v rôznych oblastiach sa presadzuje robotika je potrebné riešiť aj samotnú premávku na pozemných komunikáciách a s tým spojenú prevádzajú automobilov, ktoré sú riadené počítačom. Je potrebné vyriešiť niekoľko právnych otázok, ktoré s tým súvisia, napr. kto bude zodpovedný v prípade nehody, kto poskytne potrebnú pomoc, ako automobil vyrieši situáciu, ako vyhodnotí možné následky a mnoho ďalších právnych ale tiež aj etických otázok.

- Ukladanie trestu domáceho väzenia má za posledných 5 rokov klesajúcu tendenciu. V dnešnom systéme trestnej politiky sa čím ďalej snažíme preferovať restoratívnu justíciu, kam zaraďujeme aj udeľovanie alternatívnych trestov, čomu môže výraznou mierou pomôcť elektronický systém monitorovania osôb, ktorý však v posledných mesiacoch naráža na veľkú kritiku. Lepšou legislatívnou právnou úpravou a zmenou podmienok za ktorých sa ukladá trest domáceho väzenia by sa takto mohlo napomôcť k častejšiemu udeľovaniu a využívaniu trestu domáceho väzenia.
- Je možné konštatovať, že v súvislosti s páchaním trestnej činnosti na území Českej republiky sa v posledných rokoch podarilo znížiť počet registrovaných trestných činov. Čo sa však týka počtu páchateľov trestnej činnosti, tak tu situácia zostala nezmenená, dokonca narastá počet recidivistov. Je preto potrebné zvažovať nové represívne aj tiež aj preventívne opatrenia, ktoré by túto skutočnosť naozaj efektívne riešili.
- Trestné činy z nenávisti sa stali súčasťou našej spoločnosti. Je potrebné, aby v tejto oblasti bola realizovaná dôsledná práca policajných zložiek, ktorá je predpokladom pre vydanie súdneho rozhodnutia v konkrétnej veci. Všetka činnosť musí byť príslušným spôsobom zdokumentovaná, detailne rozpracovaná, pričom to musí smerovať k dokázaniu určitej skutočnosti dôležitej pre rozhodnutie vo veci. Následné rozhodnutie a tiež aj príslušná judikatúra je najvýznamnejším regulátorom činnosti polície a prokuratúry, hoci nie je považovaná na záväzný normatívny právny akt.

V oblasti **trestného práva procesného** boli okruhy príspevkov zamerané na rôzne inštitúty v rámci trestného konania, pričom išlo o najrôznejšie otázky zákonnej úpravy, či aplikačným problémom v oblasti vyšetrovania trestnej činnosti. Na základe jednotlivých príspevkov je možné stanoviť nasledujúce závery:

- Ochrana osobných údajov je dôležitá pri odhaľovaní, vyšetrovaní, predchádzaní trestnej činnosti, predchádzania medzinárodnej organizovanej trestnej činnosti. Právna úprava účinná od budúceho roku v tejto oblasti kvalitatívne mení povinnosti pri spracúvaní osobných údajov a osobitné postavenie nadobudnú dozorné orgány členských štátov EÚ. Táto právna úprava nebráni členským štátom, aby vo vnútroštátnej právnej úprave trestného konania v súvislosti so spracovaním osobných údajov súdmi a inými justičnými orgánmi upravili spracovateľské operácie a postupy, najmä pokiaľ ide o osobné údaje uvedené v justičných rozhodnutiach alebo záznamoch v súvislosti s trestným konaním.
- Inštitút „korunného svedka“ patrí medzi kontroverznú problematiku. Zakotvením tohto inštitútu prišlo k prelomeniu zásady legality v prospech zásady oportunity, čo patrí tiež medzi časté námietky odporcov. Vzhľadom k osobe korunného svedka, alebo spolupracujúceho páchateľa, ktorý sám pochádza z kriminálneho prostredia, by inštitút korunného svedka mal byť v trestnom konaní využívaný najmä vo výnimočných prípadoch.
- Procesný charakter a spôsob, akým bude objasnený skutok relevantný pre trestné konanie musí vychádzať z rešpektovania zásad zákonnosti a ústavnosti, ktoré sú pilierom každého spravodlivého rozhodnutia súdu a orgánu činného v trestnom konaní. Použiteľnosť dôkazu v procese dokazovania sa odvíja od prípustnosti dôkazu, a to v závislosti od posúdenia jeho zákonnosti. Vzhľadom na značnú rôznorodosť jednotlivých európskych právnych systémoch, je právna úprava dokazovania v trestných veciach v kompetencii každého zmluvného štátu.
- Obete trestnej činnosti a ich postenie v trestnom konaní je v súčasnosti aktuálna a dynamicky sa rozvíjajúca téma. Dlhodobo nedostatočný a ľahostajný prístup jednotlivých členských štátov k tejto oblasti je nahrádzaný aktívnou činnosťou orgánov Európskej únie, ktorej výsledky právotvornej iniciatívy sa prejavujú v prijímaní všeobecne záväzných právnych aktov nadradeného charakteru voči vnútroštátnym právnym úpravám členských štátov. Spoločné a jednotné pravidlá v spojení so vzájomnou spoluprácou justičných orgánov členských štátov dokazujú, že vývoj tejto problematiky sa postupne uberá správnym smerom,

čo sa dúfajme že v budúcnosti prejaví v dosiahnutí spoločných cieľov dlhodobého zníženia kriminality a efektívnej ochrane a zabezpečení práv budúcich obetí.

- Uznesenie je druh rozhodnutia, ktorým sa upravuje veľmi rozmanitý okruh otázok v trestnom konaní. Jeho zákonná úprava nie je taká striktná, ako v prípade rozsudku. Každé uznesenie vydané orgánom činným v trestnom konaní musí spĺňať obsahové náležitosti, ktoré sú ustanovené v § 176 Trestného poriadku. Samotný výrok uznesenia orgánu činného v trestnom konaní by nemal byť pre vydávajúci orgán rutina, ale mal by byť prejavom nevyhnutnej miery znalostí a zručnosti.
- Judikatúra Súdneho dvora Európskej únie (v minulosti Súdny dvor Európskych spoločenstiev) v oblasti postavenia obetí v trestnom konaní, ako aj v trestnom práve ako celku, je súčasťou právnej úpravy ochrany obetí. Súdny dvor judikoval odpovede na zásadné otázky, ktoré mu boli predložené v rámci prejudiciálnych konaní.
- Vyšetrovanie trestných činov extrémizmu prešlo svojím vývojom v rámci organizačnej štruktúry Policajného zboru. V súčasnosti sa vyšetrovaním extrémizmu zaoberajú vyšetrovatelia Národnej kriminálnej agentúry, ktorí majú byť garantom účinného boja proti extrémizmu. Práve kvalitné vyšetrovaniu extrémizmu, jeho metodika a tvoriaca sa judikatúra prinesie zásadnú odpoveď na tieto otázky.
- Inštitút agenta predstavuje v trestnom práve mimoriadny zásah do základných ľudských práv a slobôd v trestnom konaní a je preto potrebné dôsledne zvažovať možnosti a prípustnosť jeho použitia v zmysle právnej úpravy Trestného poriadku. Ak jeho použitie nie je v súlade s právnym stavom, informácie získané jeho použitím nie je možné použiť ako dôkaz v trestnom konaní.
- V legislatívnej oblasti je potrebné permanentne sledovať a identifikovať existujúce praktické potreby a na základe toho vykonávať úpravu právnych noriem, v ktorých sú stanovené podmienky nasadenia prostriedkov operatívno-pátracej činnosti v trestnom konaní. V tejto súvislosti je potrebné viesť odbornú diskusiu, ktorá musí prebiehať v radoch PZ a môže prispieť, aby tieto možnosti, prostriedky operatívno – pátracej činnosti boli využívané účelovo, v súlade a rozsahu právneho poriadku Slovenskej republiky.
- Právo obvineného nazerať do písomných poznámok, je nielen právom (možnosťou) obvineného, ale zároveň predstavuje jedno zo základných procesných pravidiel vedenia výsluchu a zároveň reprezentuje aj techniku vedenia výsluchu. V neposlednom rade s právom obvineného nazerať do písomných poznámok, integrálne súvisí aj taktika vedenia výsluchu.
- Niektoré zaužívané postupy v trestnom konaní vychádzajúce z aplikácie právnej normy sú zbytočne duplikované, ak máme na mysli niektoré dôkazné prostriedky (predovšetkým výsluch) pri súčasnej forme výkladu právnej normy. Je preto potrebné hľadať iné možnosti, ktorými by sme sa vyhli niektorým opakovaným úkonom v trestnom konaní, ak ich účel už bol dosiahnutý v niektorom skoršom štádiu prípravného konania.
- Proces dokazovania daňových trestných činov má svoje špecifické črty. Tie sa vzťahujú k viacerým obligatórnym znakom skutkových podstát týchto daňových trestných činov, prioritne k dokázaniu úmyselného zavinenia podozrivých osôb, ale aj k preukázaniu im objektívnej stránky. Hoci je všeobecne známou skutočnosťou, že žiadne dôkazy nemajú zákonnú prioritu, z hľadiska kvantitatívneho podstatu naznačeného dokazovania v rozsahu až desaťtisíce strán tvoria listinné dôkazy a z kvalitatívneho hľadiska sa v tomto procese dokazovania nemožno zaobísť najmä bez znaleckých posudkov z odborov ekonómia a manažment a elektrotechnika, prípadne kriminalistika, či písmoznalectvo. Tiež z pohľadu časovej náročnosti je realizácia právnej pomoci vo vzťahu k iným štátom, ktorá však nasleduje až po relatívne komplexnejšom vyššie naznačenom dokazovaní
- Právna úprava informačno-technických prostriedkov, teda možnosti ich využitia, podmienky použitia, povoľovací mechanizmus a niektoré ďalšie otázky sú viac alebo menej podrobne upravené v právnych predpisoch, na podklade ktorých sa tieto inštitúty využívajú. V procesnej

rovine sú to prirodzene ustanovenia Trestného poriadku v rovine neprocesnej je to celý rad osobitných predpisov (okrem iného aj ZoPZ, Zákon o ochrane pred odpočúvaním). Kým trestno-procesné podmienky použitia informačno-technických prostriedkov sú často predmetom kritiky za to, ako intenzívne zasahujú do práv podozrivej osoby alebo osoby obvineného, tak neprocesné podmienky (v osobitných predpisoch) sú často ešte benevolentnejšie, často sú omnoho širšie naformulované.

- Vedecká teória musí byť systémom výpovedí o svojom objekte, pričom musí byť vnútorne neprotirečivá, a musí spĺňať podmienku konzistentnosti, tzn. že všetky výpovede vchádzajúce do teórie musia navzájom súvisieť, podmieňovať sa. Ďalej musí byť aj overiteľná a to prostredníctvom vedeckých metód. Teória dokazovania sa rozvíja a to najmä prostredníctvom vedeckého výskumu. Teória dokazovania prechádza premenami, ktoré sú buď teoretického charakteru v podobe nových pojmov, kategórií, princípov alebo empirického charakteru v podobe nových etáp, metodík a postupov. Premeny vedeckej teórie sú demonštrované na konkrétnych výstupoch riešených vedecko-výskumných úloh, ako aj na vedeckých problémoch, ktoré sú v štádiu počiatočného vedeckého bádania a overovania.
- Na základe analýzy trestného konania na základe aplikácie niektorých matematicko – štatistických metód je možné konštatovať, že zavedenie skráteného vyšetrovania neviedlo k skráteniu dĺžky prípravného konania. Zároveň bolo zistené, že zo skúmaných faktorov priemerná rýchlosť prípravného konania závisí od celkového nápadu vecí, počtu vecí skončených v skrátenom vyšetrovaní a počtu vyšetrovateľov. Naopak minimálny vplyv na rýchlosť prípravného konania má uplatňovanie inštitútu konania dohody o vine a treste a počet prokurátorov. Na základe výsledkov vykonaných analýz je možné dedukovať, že zrejme najväčší vplyv na dĺžku prípravného konania bude mať štruktúra celkového nápadu trestných vecí z hľadiska druhov trestných činov.
- Teória plodu otráveného stromu je doktrína, ktorá súvisí predovšetkým s prípustnosťou, resp. neprípustnosťou dôkazov, ktorých kvalita má zásadný význam pre rozhodovanie príslušných subjektov v trestnom konaní. Je potrebné dosiahnuť určitú rovnováhu medzi záujmami, ktoré v trestnom konaní stoja proti sebe – záujmy jednotlivca a verejný záujem. Je potrebné konštatovať, že otrávený strom nemôže nikdy plodiť zdravé ovocie, čiže použitie dôkazov, ktoré nespĺňajú charakter zákonnej prípustnosti na potvrdenie, či vyvrátenie viny obvineného v trestnom konaní by predstavovalo výrazný zásah do jeho ústavou zaručených práv.
- Pokiaľ konajúce orgány iniciatívne a vlastnou aktivitou vytvorili podmienky a navodili situáciu so zjavnou snahou, aby bol trestný čin spáchaný, rozšírený jeho rozsah, resp. aby bol dokonaný, ide o exces z hraníc a pravidiel, v ktorých sa trestné konanie vedie. Ústava SR štátu zastúpenému orgánmi prípravného konania nedáva možnosť byť účastným na provokovaní ani vyprovokovaní trestnej činnosti. Ak je činnosť polície vedená len snahou, aby kontaktovaná osoba spáchala trestný čin bez zistenia skutočnosti, ktoré nasvedčujú tomu, že páchateľ by spáchal trestný čin, išlo by dokonca aj v zmysle už nového ustanovenia § 117 ods. 2 Tr. por. o neprípustnú provokáciu trestného činu.

Účastníci konferencie v jednotlivých príspevkoch poukazujú na možné problémy, ktoré vznikajú v predmetných oblastiach a zároveň navrhujú nové možnosti riešenia pre účely aplikačnej praxe, ako aj možnosti nových legislatívnych nástrojov v boji proti trestnej činnosti.

Príspevky publikované v oblasti **súvisiacich vied, vedných disciplín a odborov** poukazujú predovšetkým na význam týchto odborov pre rozvoj trestnoprávnej vedy, tvorbu a uplatňovanie noriem trestného práva v praxi. Účastníci konferencie zdôrazňujú, že:

- Komunikácia a agresia sú dva fenomény, ktoré existujú snáď od začiatku ľudskej existencie a postupne sa vyvíjajú, zdokonaľujú tak, ako aj samotné ľudstvo. V tejto súvislosti vznikajú nové javy v spoločenskom živote, ktoré môžu zakladať určitú protiprávnosť, ktorú je potrebné riešiť nielen na úrovni represie, ale zamerať činnosť aj na preventívne aktivity realizované Policajným zborom Slovenskej republiky v aplikačnej praxi.

- K rámci dynamiky vývoja vybranej oblasti verejnoprávnej úpravy je potrebné demonštrovať aplikačné problémové konzekvencie vybraných hmotnoprávnych a procesnoprávnych inštitútov správneho práva a trestného práva, ktorá vytvára predpoklad pre efektívne a faktické využívanie príslušných nástrojov orgánov verejnej správy v súvislosti s potlačovaním „inej protispoločenskej činnosti.“
- Inštitút mlčanlivosti zdravotníckych pracovníkov predstavuje dôležitú súčasť a tiež je dôležitým predpokladom úspešného poskytovania zdravotnej starostlivosti. Predstavuje tiež nevyhnutný predpoklad pre vzťah dôvery medzi pacientom a zdravotníckym pracovníkom a spočíva okrem iného aj v zachovaní mlčanlivosti o všetkých údajoch týkajúcich sa zdravotného stavu pacienta a o skutočnostiach súvisiacich s jeho zdravotným stavom. Nedodržanie tejto povinnosti môže zakladať aj trestnú zodpovednosť k trestnému činu neoprávneného nakladania s osobnými údajmi.
- Dohľad a regulácia dohľadu nad finančným trhom je čoraz viac aktuálnejšia, k čomu prispelo aj obdobie nedávno minulé. Konanie pred Národnou bankou Slovenska ako lex specialis upravuje zákon č. 747/2004 Z. z. o dohľade nad finančným trhom v znení neskorších predpisov. Tento zákon taktiež pôsobí ako lex generalis k osobitným právnym predpisom upravujúcim finančný trh.
- Otázka limitov zásahov do základných ľudských práv a slobôd pri odhaľovaní a vyšetrovaní trestného činu terorizmu je stále predmetom sporu medzi odborníkmi. Ide predovšetkým o zodpovedanie základných otázok, či vôbec podozrivým osobám či osobám teroristom prislúchajú vôbec nejaké práva, či pri dilemách môžeme určité práva a slobody obmedziť za účelom väčšieho dobra pre čo najväčší možný počet ľudí a zasiahnuť dokonca v tomto prípade aj na absolútnu hodnotu ľudskú dôstojnosť.

Oblasť súvisiacich vedných odborov je prínosom aktuálnych otázok trestného práva predovšetkým pri riešení praktických problémov a problémov aplikačnej praxe. Je preto nevyhnutné, aby aj táto oblasť bola doplňovaná o najnovšie poznatky, ktoré budú môcť byť využívané v aplikačnej praxi príslušných orgánov.

Môžeme za všetkých účastníkov konferencie skonštatovať, že jednotlivé závery prijaté v rámci konania konferencie budú mať význam aj pre ďalšie plánovanie konferencie v budúcom roku, ktorá môže rozšíriť formy vzájomnej spolupráce ako aj nové možnosti informovania o problémoch v rámci teórie aj v rámci aplikačnej praxe.

pplk. JUDr. Veronika Marková, PhD.
vedúca katedry trestného práva

Program interdisciplinárnej celoštátnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou

21. 03. 2017

Aktuálne otázky trestného práva v teórii a praxi

5. ročník

Vedecký výbor konferencie:

doc. JUDr. Lucia KURILOVSKÁ, PhD.
doc. JUDr. Štefan KOČAN, PhD.
doc. JUDr. Miroslava VRÁBLOVÁ, PhD.

Organizačný výbor konferencie:

pplk. JUDr. Veronika Marková, PhD.
mjr. JUDr. Daniela Benedeková, PhD.
JUDr. Ladislav Balún
JUDr. Vladimír Baláž

Program konferencie

Miesto konania:
Akadémia Policajného zboru v Bratislave, Sklabinská 1, 835 17 Bratislava
1. poschodie – Nová vedecká rada, č. dv. 216
Termín konania:
21. 03. 2017
Rokovací jazyk:
slovenský, český, poľský

---

08 00 – 08 30 – prezentácia účastníkov konferencie

1. časť (cca 08.30 – 10.30)

Otvorenie konferencie (úvodné slovo) – doc. JUDr. Lucia Kurilovská, PhD.

plk. JUDr. Jaroslav Málik

Inštitút agenta z pohľadu trestného práva procesného

JUDr. Marcela Tittlová, PhD.

Neprocesná rovina použitia informačno-technických prostriedkov a jej zhodnotenie

JUDr. Ján Šanta, PhD.

Niektoré špecifiká dokazovanie daňových zločinov

JUDr. et PhDr. mult. Libor Klimek, PhD.

Judikatúra Súdneho dvora Európskej únie upravujúca postavenie obetí trestných činov

JUDr. PhDr. Jana Firstová, Ph.D., LL.M.

Uplatňovaní trestních sankcí vuči delikventní mládeži v podmínkach České republiky

pplk. doc. JUDr. Miroslav Felcan, PhD., LL.M., JUDr. Martin Culba

Výrok uznesenia orgánu činného v trestnom konaní –rutina alebo umenie?

doc. JUDr. Roman Svatoš, Ph.D.

Kriminálna recidiva

prof. Dr. Jozef Balga, PhD.

Ochrana fyzických osôb pri spracovaní osobných údajov v systéme justičnej a policajnej spolupráce

plk. prof. JUDr. Jana Viktoryová, PhD., mjr. JUDr. Jaroslav Blatnický, PhD.

Vedecké problémy v Teórii dokazovania

2. časť (cca 10.45 – 12.00)

doc. JUDr. František Novotný, CSc.

Nutná obrana

JUDr. Miroslav Polcar, Ph.D.

Neposkytnutí pomoci řidičem dopravního prostředku

doc. JUDr. PhDr. Ivo Svoboda, PhD., plk. Ing. Stanislav Šišulák, PhD.

Možnosti postihu trestných činů z nenávisti ve svetle ustálené judikatúry

kpt. JUDr. Jozef Mikolaj

Problematika aplikácie priestupkovej recidívy u zločinu týrania blízkej a zverenej osoby v praxi

kpt. Mgr. Marián Kušnier

Vyšetrovanie trestných činov extrémizmu po novele trestných kódexov

por. Mgr. Miroslav Srholec

Prekážka rýchlosti trestného konania - prepočúvanie

npor. Mgr. Michal Denský, JUDr. Sylvia Gancárová

Zvyšovanie kompetencií príslušníkov Policajného zboru v problematike riešenia domáceho násilia

mjr. Mgr. Ing. František Vojtuš

Analýza rýchlosti prípravného konania za pomoci štatistických metód

---

12 ^{00} – 13 ^{00} – obed

---

3. časť (cca 13.00 – 15.00)

doc. Dr. Jacek Dworzecki, PhD.

Assumptions of the Polish Act of 10 June 2016 by anti-terrorist operations.

doc. JUDr. David Zámek, Ph.D., LL.M.

Názorové kontrasty teorie plodu otraveného stromu

Mgr. et Bc. Josef Kříha

Problémové aspekty potírání "jiné protispolečenské činnosti" v optice vybraných ustanovení správního a trestního práva (aplikační monitoring účinné právní úpravy ČR)

JUDr. Lucia Laciaková, PhD., MUDr. Norbert Moravanský, PhD.

Povinnosť zdravotníckych pracovníkov zachovávať mlčanlivosť a možné trestnoprávne následky jej porušenia

Mgr. Juraj Drugda

Postavenie obetí trestných činov v práve EÚ

JUDr. Michal Žofčák

Na nezákonnosti nie je možné postaviť zákonnosť

JUDr. Denisa Hamranová

Aplikačné problémy v prípadoch stanovenia hodnoty obvykle jednorázovej dávky drogy

mjr. PaedDr. Mgr. Katarína Hyžová

Komparácia právnej úpravy pri trestnom stíhaní mladistvých v Českej republike a v Slovenskej republike

doc. Mgr. Izabela Nowicka, PhD.

Participation juvenile in crimes in Poland

Diskusia

Názov:	Aktuálne otázky trestného práva v teórii a praxi. Zborník príspevkov z 5. ročníka interdisciplinárnej celoštátnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou.
Zostavovateľ:	pplk. JUDr. Veronika Marková, PhD.
Recenzenti:	Dr. h. c. doc. JUDr. Štefan Kočan, PhD. doc. JUDr. Peter Polák, PhD.
Vydala:	Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Vytlačila:	
Rozsah:	398 s. 1 414 339 znakov vrátane medzier
Náklad:	
Vydanie:	prvé

ISBN 978-80-8054-731-8

EAN 9788080547318